CORPVS
SCRIPTORVM ECCLESIASTICORVM
LATINORVM

EDITVM CONSILIO ET IMPENSIS
ACADEMIAE SCIENTIARVM AVSTRIACAE

VOL. LXXXV/1

SANCTI AVRELI AVGVSTINI
OPERA

SECT. VIII PARS IV

CONTRA IVLIANVM
⟨OPVS IMPERFECTVM⟩
TOM. I

LIBRI I—III

RECENSVIT
POST ERNESTVM KALINKA
MICHAELA ZELZER

VINDOBONAE
HOELDER-PICHLER-TEMPSKY
MCMLXXIV

CORPVS
SCRIPTORVM ECCLESIASTICORVM
LATINORVM

EDITVM CONSILIO ET IMPENSIS
ACADEMIAE SCIENTIARVM AUSTRIACAE

VOL. LXXXV/1

SANCTI AVRELI AVGVSTINI OPERA

SECT. VIII PARS IV

CONTRA IVLIANVM
⟨OPVS IMPERFECTVM⟩

TOM. I

LIBRI I—III

RECENSVIT
POST ERNESTVM KALINKA
MICHAELA ZELZER

VINDOBONAE
HOELDER-PICHLER-TEMPSKY
MCMLXXIV

Augustinus, Aurelius, Saint, Bp of Hippo.

SANCTI AVRELI AVGVSTINI OPERA

SECT. VIII PARS IV

CONTRA IVLIANVM ⟨OPUS IMPERFECTUM⟩

TOMUS PRIOR

LIBRI I—III

RECENSVIT
POST ERNESTVM KALINKA

MICHAELA ZELZER

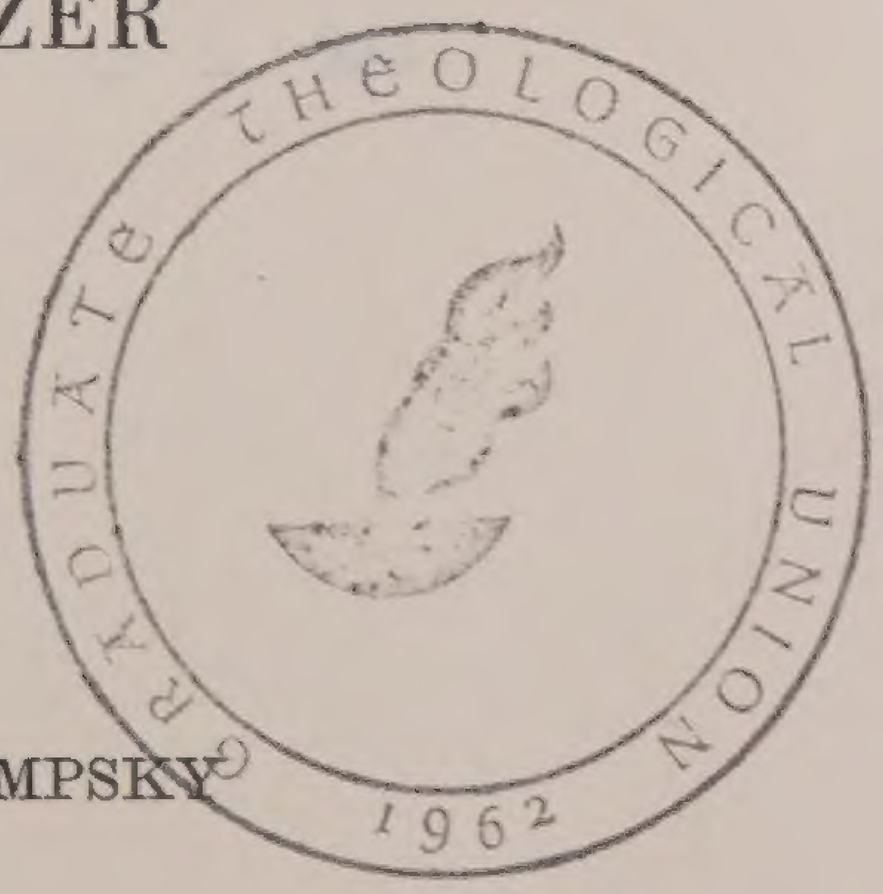

VINDOBONAE
HOELDER-PICHLER-TEMPSKY
MCMLXXIV

BR
65
A5
1887
v. 8:4:1

ISBN 3-209-00143-x

OMNIA IVRA RESERVATA
© HÖLDER-PICHLER-TEMPSKY KG., WIEN 1974

VINDOBONAE
Ex officina typographica Ernesti Becvar

INDEX

Pag.

Ad lectorem VII

PRAEFATIO IX
1. Qua ratione et quibus annis opus imperfectum scriptum sit IX
2. Quomodo opus imperfectum traditum sit .. XIII
3. Quae sit huius editionis ratio XXVIII

Appendices XXXII
1. Descriptio codicum XXXII
2. Praefatio Galcaudi in librum S. Augustini contra Iulianum XXXVII
Galcaudi de scriptis et eruditione S. Augustini versus XXXIX
3. Prosperi Aquitani excerpta ex opere imperfecto XL
4. Compendia in apparatibus adhibita XLIII

CONTRA IULIANUM OPUS IMPERFECTUM

Conspectus codicum 2
Praefatio 3
Liber primus 5
Liber secundus 164
Liber tertius 351

353783

AD LECTOREM

Novam huius operis editionem quam Ernestus Kalinka iam anno 1942 a se confectam putaverat, viginti demum annis post eius mortem († 1946) Michaelae Zelzer perficiendam tradidi. Quae cum codicem praestantissimum Carthusiae Portarum a Maurinis usitatum, quem Ernestus Kalinka incertis ex causis in bibliotheca Gratianopolitana (Grenoble) reperire non potuit, inter codices Gratianopolitanos investigasset et de tribus aliis codicibus a discipulis meis, qui omnes codices Augustinianos me auctore colligerent, certior esset facta, editionem Ernesti Kalinka omnibus his codicibus collatis ita compluribus locis mutavit, ut sub suo nomine edere deberet.

Rudolphus Hanslik

PRAEFATIO

QUA RATIONE ET QUIBUS ANNIS OPUS IMPERFECTUM SCRIPTUM SIT

Hoc posterius contra Iulianum opus imperfectum nobis relictum[1]) ab Aurelio Augustino episcopo in ultima aetate susceptum et usque ad vitae finem tractatum esse ex Augustini epistula 224 apparet, quae paulo ante librum de haeresibus anno 428 ad Quodvultdeum diaconem Carthaginiensem missum scripta et in codicibus saepissime cum eo coniuncta est. Qua in epistula Augustinus quare de haeresibus quicquam scribendi tempus nondum haberet ostendit: (2) . . . *respondeo libris Iuliani, quos octo edidit post illos quattuor, quibus ante respondi. Hoc enim cum Romae accepisset frater Alypius, nondum omnes descripserat, cum oblatam occasionem noluit praeterire, per quam mihi quinque transmisit promittens alios tres cito esse missurum et multum instans, ne respondere differrem. Cuius instantia coactus sum remissius agere, quod agebam, ut operi utrique non deessem uni diebus alteri noctibus, quantum mihi ab aliis occupationibus hinc atque inde venire non desistentibus parceretur. Agebam vero rem plurimum necessariam; nam retractabam opuscula mea et, si quid in eis me offenderet vel alios posset offendere, partim reprehendendo partim defendendo, quod legi posset et deberet, operabar. Et duo iam volumina absolveram retractatis omnibus libris meis, quorum numerum nesciebam eosque CCXXX et duos cognovi; restabant epistulae,*

---

[1]) Cum codices titulum operis nullum praebeant nisi *Contra Iulianum* cumque catalogus librorum Pontiniacensium s. XII ex. confectus huius operis libros *Contra Iulianum alios sex* appellet (cf. p. XXIII cum adnot. 23), Augustinum ipsum huic operi imperfecto relicto titulum nondum praeposuisse versimile est. Ideo titulum usitatum *Contra secundam Iuliani responsionem opus imperfectum* ex Possidii *Indiculo librorum omnium . . . s. Augustini* haustum refutavi, quod codicibus traditus non est.

deinde tractatus populares, quas Graeci homilias vocant. Et plurimas iam epistularum legeram, sed adhuc nihil inde dictaveram, cum me etiam isti Iuliani libri occupare coeperunt, quorum nunc quarto respondere iam coepi. Quando ergo id explicavero quintoque respondero, si tres non supervenerint, dispono, si dominus voluerit, et, quod poscis, incipere simul agens utrumque et hoc scilicet et illud de retractatione opusculorum meorum nocturnis et diurnis temporibus in singula distributis.

Reliquis Iuliani libris acceptis quamquam summa intentione usque ad extremam vitam laboraverat, tamen neque retractationes epistularum aut sermonum neque hoc opus confecit, sed mortuus est sexto contra Iulianum libro perfecto.

In huius operis praefatione Augustinus quare tam acerbissime tot in libris cum Iuliano certaverit. cuius cum patre non parvam dicit inisse se amicitiam colloquio litterarum (*cf.* c. Iul. 1.4,12) quemque ipsum adulescentem magni aestimavit (*cf.* ep. 101,4), breviter explicat: *Adversus haereticos Pelagianos, qui dicunt Adam, etiamsi non peccasset, fuisse corpore moriturum nec in illo humanum genus esse vitiatum, unde sequitur eos, ut mortes et mortiferos morbos et omnia mala, quae videmus et parvulos perpeti, etiam in paradiso futura fuisse contendant, si nemo peccasset, scripsi librum ad comitem Valerium, cuius libri est titulus De nuptiis et concupiscentia, eo quod ad illum pervenisse cognoveram dicere Pelagianos damnatores nos esse nuptiarum. Denique in illo opere nuptiarum bonum a concupiscentiae carnalis malo, quo bene utitur pudicitia coniugalis, quali potui disputatione discreri* (praef. 1). Quod opus cum anno 419 divulgaretur, iam demum Zosimus papa Pelagium et Caelestium doctrinamque eorum damnaverat. Iam in synodo anno 414 Diospoli (= Lydda) habita, quam Augustinus iudicium Palaestinum appellat, Pelagianus error damnatus est, tamen Pelagius haeresiarches ipse absolutus est, quam rem Augustinus Iuliano nonnullis huius operis locis obicit: *Hoc enim sapis, quod Pelagius in iudicio Palaestino ficto corde damnavit, Adam*

scilicet mortalem factum, ita ut sive peccaret sive non peccaret moriturus esset (1,67,172sqq.). *Verum tamen Pelagio cum in Palaestino iudicio fuisset obiectum, quod diceret infantes nuper natos in eo statu esse, in quo Adam fuit ante peccatum, negavit se dicere idque damnavit. Quod si fecisset corde veraci, iam fortasse vestra haeresis interisset* (1,96,26sqq.)[2]). Postquam Pelagius libris de libero arbitrio confectis se nihil de gratiae auxilio sentire ostendit nisi quod in Palaestino iudicio damnaverat, episcopi *provinciae Carthaginensis atque Numidiae*[3]) conciliis Carthagine et Milevi anno 416 contra Pelagianam haeresim habitis ab Innocentio papa impetraverunt, ut Pelagius et Caelestius ecclesiastica communione privarentur[4]). Innocentio anno 417 mortuo cum Zosimus successor Pelagium et Caelestium litteris et fidei libellis ab eis acceptis a damnatione absolvisset atque insuper episcopis Africanis obiecisset, quod eos haereticos appellavissent[5]), anno 418 Kal. Mais episcopi Africani ducenti quattuordecim Carthaginem convenerunt ibique Augustino auctore novem contra haeresim Pelagianam canones constituerunt; in quibus anathemate damnaverunt eos qui Adam mortalem esse creatum neque propter praevaricationem morte esse multatum assererent, et qui infantes nuper natos baptismate indigere negarent, quod illos peccato originali ex Adam tracto non putarent obnoxios, et qui infantes sine baptismo mortuos medio quodam loco in regno caelorum beate vivere affirmarent, et qui etiam sine divina gratia mandata dei impleri posse dicerent, et qui quosdam homines peccata non habere assererent[6]).

---

[2]) Cf. 3,57,44sq. al.; gest. Pel. 20,44; 35,60.

[3]) Ep. Aug. 177,1; cf. ep. Aug. 175—177 (=epistulae episcoporum Africanorum) et 181—183 (= responsa Innocentii papae, cf. CSEL LVII, ed. A. Goldbacher, 45sq.).

[4]) Cf. ep. Aug. 182,6 (= Innocentii papae epistula): *Quare Pelagium Caelestiumque . . . ecclesiastica communione privari apostolica auctoritate censemus.*

[5]) Cf. PL 45,1715sqq.

[6]) Cf. PL 45,1728—30.

Quae decreta synodalia Zosimus papa, cum ei innotuerunt, approbavit et haeresim Pelagianam per totum mundum damnavit in epistula aestate anni 418 divulgata, quae tractoria appellata est[7]). Quam sententiam Iulianus episcopus Eclanensis epistulis duabus *super his quaestionibus* ad Zosimum scriptis (op. impf. 1,18,4) cum subscribere noluisset, dignitate episcopali privatus cum duodeviginti episcopis ex Italia relegatus est[8]), cum autem Pelagius damnatus se recepisset princeps Pelagianorum exstitit et imprimis peccatum originale ab Adam hominibus traditum esse negavit. Qui cum exul illum Augustini librum De nuptiis et concupiscentia inscriptum legisset, statim adversus eum quattuor libros confecit eosque Turbantio fratri misit et dedicavit, qui episcopus item expulsus postea ad fidem catholicam revertit[9]). Quibus ex libris quidam nonnullas sententias descripsit et Valerio comiti misit, Valerius ut refutarentur Augustino. Qui ea excerpta ut legit statim refutavit et sub eodem titulo posteriorem De nuptiis et concupiscentia librum confecit, quo catholicum de originali malo dogma a Manichaeorum haeresi longissime distare ostendit. Postquam Alypius eum librum anno 421 cum libris Augustini Contra duas epistulas Pelagianorum ad Bonifatium inscriptis in Italiam detulit (cf. op. impf. 1.7. 2sq.), Augustinus quattuor illos Iuliani libros integros adeptus cum excerpta a Valerio sibi missa eorum argumenta non

---

[7]) Haec epistula non exstat; cf. Aug. ep. 190,22.23.

[8]) Cf. Marii Mercatoris Commonitorium super nomine Coelestii, 3,1 (PL 48,89sqq.): *Quae omnia suprascripta capitula, ut iam superius dictum est, continet illa beatae memoriae episcopi Zosimi epistola, quae tractoria dicitur, qua Coelestius Pelagiusque damnati sunt: quae et Constantinopolim et per totum orbem missa subscriptionibus sanctorum patrum est roborata; cui Iulianus et reliqui complices subscribere detrectantes consentaneosque se nolentes iisdem patribus facere, non solum imperialibus legibus, sed et sacerdotalibus statutis depositi atque exauctoritati et* (= ex ?) *omni Italia deturbati sunt: ex quibus plurimi respicientes et a praedicto errore correcti regressi sunt supplices ad sedem apostolicam et suscepti suas ecclesias receperunt.*

[9]) Cf. op. impf. 1, 1, 14sqq.; 2,11,22sq.; 4,30; 5,4.

fideliter servare sed aliquantum immutare cognovisset, adversus quattuor illos libros anno 422 sex libros confecit, qui Contra Iulianum inscripti sunt. Quo de opere in retractationibus (2,88) dicit: . . . *Scripsi ergo sex libros adversus illos quattuor, sed meorum duo primi testimoniis sanctorum, qui fidem catholicam post apostolos defenderunt*[10]), *Iuliani inpudentiam redarguunt, qui tamquam Manicheorum dogma nobis obiciendum putavit, quia ex Adam trahi dicimus originale peccatum, quod per lavachrum regenerationis non solum in maioribus verum etiam in parvulis solvitur. Quantum autem ipse Julianus quibusdam sententiis suis adiuvet Manicheos, in primi libri mei parte posteriore monstravi. Ceteri autem nostri quattuor redduntur illis singulis singuli.* Eodem tempore Iulianus cum exsul in Cilicia vitam ageret, contra posteriorem De nuptiis et concupiscentia librum ante annum 426 responsionem confecit et uni Augustini libro octo libros *nimia loquacitate* (op. impf. praef. 21) opposuit, quos Floro cuidam episcopo a Leone papa relegato dicavit. Quibus libris Augustinus hoc opere respondit, cum Iuliani verbis integris praepositis refutationem suam ad singulos locos adiunxit. Hoc modo sex de octo Iuliani libris integri servati sunt.

QUOMODO OPUS IMPERFECTUM TRADITUM SIT

Dum pleraque sancti Augustini opera multis vel plurimis codicibus traduntur, hoc opus ultimum et copiosum paucis codicibus traditur. Ad textum constituendum Maurini monachi haec adnotaverunt[11]):

---

[10]) His testimoniis ex Graecis patribus sumptis Augustinus in hoc opere ne unum quidem novum addidit, cf. B. Altaner, Augustinus und Joh. Chrysostomus, in: Kleine patristische Schriften, Berlin 1967, 304.

[11]) Editionem Maurinorum anno 1690 perfectam paucis locis infelici quidem manu emendavit preloque dedit anno 1861 J.-P. Migne, PL XLV 1049—1608, qua editione in textu constituendo usa sum.

Contra secundam Juliani responsionem Opus imperfectum innumeris locis emendatur auctoritate veterum quatuor exemplarium optimae notae. Unum, Colb., bibliotheca Colbertina suppeditavit, sed hoc duabus tertiis partibus mutilum; illud ipsum videlicet, ex quo Claudius Menardus priores duos libros expresserat, et typis editos anno millesimo sexcentesimo decimo septimo publicaverat. Aliud, Clar., quo postea Hieronymus Vignierius ad totos sex edendos usus erat, subministravit Claravallensis abbatia; atque ex ipso lectiones ab editione Vignieriana discrepantes ingenti cura et labore in huius nostrae editionis gratiam collegit domnus Mathurinus Henault abbatiae eiusdem Claraevallensis monachus. Tertium, Port., Carthusiae Portarum, quae Bugiensem provinciam in Gallis exornat, et quartum, Mar., eiusdem forte cum superiore antiquitatis, id est ante annos circiter sexcentos, singulari tamen praecipuaque diligentia scriptum, Altissiodorensis abbatia Praemonstratensium S. Mariani nobis utendum praebuit.

Codicem illum Colbertinum libros I et II continentem ante medium saeculum nonum apud Parisios scriptum esse Bernardus Bischoff per litteras me docuit, qui codex nunc Parisiis in Bibliotheca Nationali sub numero 2100 asservatur (P). Illi tres ceteri codices a Maurinis laudati multo recentiores saeculo XII exeunte exarati sunt: Codex Clarevallensis (Clairvaux) hodie in bibliotheca Trecensi (Troyes) sub numero 40 vol. VII asservatur (T), codex Carthusiae Portarum in bibliothecam Gratianopolitanam (Grenoble) venit, ubi numero 212 insignitus est (G), codex, quem abbatia S. Mariani Altissiodorensis (Auxerre) Maurinis utendum praebuerat, nunc perditus est (Mar.). Praeterea Maurini et nonnullas lectiones codicis cuiusdam Portus Regii (Port-Royal-des-Champs près Versailles)[12]) in codice Parisino 11657 ff. 57sqq. collegerunt (Reg.) et „alium codicem d in octavo emendatum“ potissimum in textu librorum III—VI codice P non

[12]) Hoc Cisterciensis ordinis monasterium erat anno 1204 fundatum.

traditorum constituendo adhibuerunt, neuter codex hodie reperiri potest. Cassinensem autem codicem 164 libros I—III continentem quamquam saeculo XI exeunte scriptum Maurinisque notum ad textum constituendum non adhibuerunt (C)[13]).

Praeterea hi codices mihi innotuerunt: codex Claustroneoburgensis 223 saeculo XII exeunte exaratus, qui excerpta ex hoc opere continet (K), codex Matritensis BN 520 saeculo XIV confectus (M), codex Londiniensis BM Royal 5 C.VI item saeculo XIV scriptus, qui in libri secundi capitulo 90 media in linea desinit (L).

Quae ratio inter singula exemplaria intercedat quaerenti statim inspecta adnotatione critica apparebit artissime inter se codices TLM cohaerere, quibus saepius codex K, rarius codex G congruunt; praeterea tres illos perditos codices, Mar. Reg. d, artissime cum mss. TLM cohaesisse demonstrabo (cf. p. XX sqq.). Codices autem P et C nec cum iis exemplaribus congruunt nec inter se arte coniuncti sunt.

Codicum C et P vetustior est **codex Parisinus** qui P mendis et emendationibus incredibili fere modo corruptus est. Compluria eius vitia e vocalium *e/i*, *o/u* confusione orta sunt, ut in codicibus merovingicis saepissime invenitur, ita ut *dogmates*, *argues* pro *dogmatis*, *arguis*, *uex* pro *vix*, *tu inde* pro *tuendae* (2, 11, 5), simili modo *manich(a)eos* pro *-us*, *impius* pro *-os*, *agnuscere*, *nus*, *nonc*, *com* inveniatur. Praeterea ut in codicibus visigothicis saepe *qu* pro *c* positum est, e. g. *quum*, *qu(u)r*, *consequ(u)tus*, *loquo*, *loquutione*, *quoaequari* pro *coaequari*, *quod operetur* pro *coop-*, multo autem rarius *c* pro *qu* positum est ut in codicibus merovingicis invenitur, e. g. *a* (*de*) *co* pro *a* (*de*) *quo*, *secor* (semel). Nonnumquam liquida *-m* in vocum fine aut abundat aut deficit, e. g. *hac occasionem*, *undem* pro *unde*, *militare virum*. Scriba ipse vel manus non multo

---

[13]) Hic codex in codice Parisino 11645 f. 57 et in PL XLVII 1224sq. commemoratus est.

recentior nonnullis locis textum dum corrigere studet multo magis corrupit: e. g.

1, 48, 76 *inter nos*] *inter nus* ac., *internum* pc.
1, 49, 1 *pugnasse*] *pugnansse* ac., *pugnans si* pc.
1, 120, 13 *negatis*] *neratis* ac., *erratis* pc.
1, 141, 52 *contra gratiam*] *con gratiam* ac., *cum gratia* pc.
2, 11, 9 *ultum ire*] *ultu ire* ac., *ulciscere* pc.
2, 18, 4 *unde*] *undem* ac., *eundem* pc.
2, 41, 1 *ad nascentes*] *a nasc.* ac., *a nascentibus* pc.
2, 101, 9 *sua usi*] *seuasi*, add. in mg. *euaserunt*

Nonnullis tamen locis textus valde depravatus est: e. g.

1, 12, 16 *adepta esset*] *et beatus adesset*
1, 47, 77 *pertinet*] *pro unam* (*unum* pc.)
1, 94, 14 *eos libet*] *dies liber*
2, 53, 11 *aeria sit*] *erat ista*
2, 105, 7 *condemnationem*] *eundem nationem*
2, 135, 5 *ponens*] *poenesis*
2, 147, 11 *deessent*] *adae essent*
2, 178, 27 *ergo secundum te Iesus*] *esse secundum eius*

Quae menda multaque alia quae enumerari non possunt codicis P scribam exemplar difficile lectu ante oculos habuisse ipsumque linguam Latinam non optime didicisse demonstrant. Hoc exemplar litteris praecarolingicis minusculis ut dicimus exaratum esse ex litterarum *r/s*, *a/u* confusione etsi facile cognoscitur, e. g. *re* pro *se* (2,7,9; 116,16), *sura* pro *rura* ac. (1,139,10), *asque* pro *usque* ac. (1,17,11), perdifficile erit iudicare et ubi scriptum sit et quibus litteris praecarolingicis exaratum sit, cum codicis P scriba non solum orthographiam merovingicam adhibuerit, sed etiam compendiorum et anglicorum et visigothicorum false explicatorum quin etiam orthographiae scoticae vestigia praebuerit: Codex P pro voce *autem* perscripta bis (1,1.17; 2,119,1) compendium anglicum (lr), semel (2,109,12) *hic*, semel (2,105.30) *hoc* praebet, saepius *pro* invenitur loco praepositionis *per* neque autem

per pro *pro*, e. g. *prostabis*, *pro aeternum*, *hac pro hoc* (= ac per hoc)[14]); raro denique praepositiones *prae* et *pro* inter se mutantur, e. g. *praeferat* (1,13,10), *praecessit* (1,19,7), *proferret* (2,129,8), *pronuntiassent* (2,188,13). Quae cum ita sint de codicis P exemplari nihil certi dici potest, textum autem primi et alterius librorum codice P traditorum olim Roma venisse subscriptio libro alteri addita demonstrat dicens: *Legi nonas marcias rome contra iulianum hereticum pelagianum*[15]).

Quod ad orthographiam attinet, non solum saepe *e* pro *ae* positum est, sed etiam non raro *ae* pro *e*, e. g. *legae*, *iurae*, *aerrorem*, *naegamus*, item raro *oe* legitur, tamen saepius *oboedire* quam *obe-* invenitur et semel *caecoe* pro *caecae;* littera *h* saepius falso aut omissa aut addita est, e. g. *abere*, *trait*, *aut* pro *haud*, *hac* pro *ac*; saepissime *t* pro *th* legitur, e. g. *ortodoxo*, *tesauriza*, *teatrales*, *retor;* vox *cathol-* varie scripta est: *chatol-*, *chathol-*, semel *cahttolica* et *achtholica;* saepissime invenitur *philosopus;* nonnumquam consonantes *b*/*p*, *d*/*t* mutatae sunt, e. g. *puplicavit*, *cubiditas*, *nubcias*, *adobtat*, *babtisma*, *delinquid*, *essed*, *atest*, *aliud*, raro *c* pro *g* invenitur, e. g. *docmatum*, *docmatizantes*, *podacram;* litterae *x* interdum in coniugationis tempore perfecto *c* praeposita est, e. g. *fincxit*, *subiuncxit*, alias *s* addita est, e. g. *sexsus*, *confixsis*, semel *disxisse*, interdum *s* pro *x* invenitur, e. g. *ausilium*, *comistione;* consonantes *l*, *s*, *t* saepe temere aut duplicatae aut simplices pro duplicibus scriptae sunt, e. g. *fuise*, *remisionis*, *posimus*, *atulit*, *paradisso*, *transmississe*, *intullit*, *detullit*, *exillius*, quod quadrat ad scoticum orthographiae modum.

Praeterea scriba saepissime litteras vocesque aut per haplographiam omisit aut perperam addidit paucisque locis

---

[14]) Quod plerumque in codicibus invenitur, qui ab exemplaribus scriptura visigothica exaratis pendent; praeterea paucissimis locis codicis scriba media in voce littera *g* capitali usus est, ut in scriptura visigothica invenitur, e. g. 2,147,18 *ambigi*.

[15]) Cf. Aug. ep. 224,2, ubi Alypium Romae Iuliani libros accepisse et descripsisse legimus, cf. p. IX.

a voce quadam ad eandem similemve, quae post brevius vel longius intervallum sequebatur, aberravit, e. g. 1,135,15 *hoc in veritate facit hoc in veritate*] *hic in veritate*; 2,1,14 *habere velle iudices eruditos, ut nolis habere*] *habere*; 1,70,48 *cum coniuge*] *coniuge*; 2,159,14 *sis ipse*] *si se*; 1,78,2 *a definitione*] *ad definitione*; 1,82,7 *custoditur*] *custodi custodiatur*; nonnumquam *a* pro *ad*, *si* pro *sic*, *ne* pro *nec* invenitur. Interdum etiam voces ad textum corrigendum additae sunt, e. g. 1,90,11 *verborum*] add. *suorum*; 1,98,57 *iudicia enim dei*] add. *sunt*; 2,113,36 *et ubi erit*] add. *uox* ac., *euangelica uox* pc.; 1,16,11 *dixerim*] add. *sententia ista ita in augustino falsa est sicut in iuliano uera*, quae voces olim in margine additae in textum manaverunt, immo nonnullis locis textus mutatus est: e. g. 1,63,23sq. *vana misericordia tua, quae parvulis negat misericordiam salvatoris*: *parvulis negat* CGTLM, *ab illa prohibet* P; 1,133,82 *sub nomine gratiae Paulus*] *mentitur* (ex 1.82); 2,185,15 *non licuit*] *liberum non erat*; 2,220,4 *vide*] *intende*.

Quamquam hic codex ita singulariter fere mendosus est, tamen nonnullis locis solus lectiones genuinas conservat, e. g.

1, 12, 14	*errorum* P, *eorum* cet.
1, 65, 1	*deiectam* P, *delectam* cet.
2, 1, 7	*huius mundi philosophi* P, *huius modi ph.* cet.
2, 8, 15	*concupiscentiae voluptate* P, *c. uoluntate* cet.
2, 201, 13	*non fantem* P, *non infantem* GTM, *infantem noli* C
1, 133, 88	*talis erat vel talis* P, *talis* cet.
2, 198, 4	*iustitia est. Si per legem iustitia est* P, *si — est* om. cet.
2, 215, 10	*esse sed multos* P, *se* C, *esse* cet.

C **Codex Cassinensis** saeculo XI exeunte scriptura beneventana exaratus etiamsi textum non tam corruptum quam codex P, tamen mendis et lacunis abundantem praebet. Quod ad litteras mutatas attinet, imprimis litterae *b*/*v* (saepe) atque *x*/*s* mutatae sunt et saepissime liquida *-m* in vocum

fine temere aut abundat aut deficit, quae vitia imprimis in libris in Italia meridionali traditis inveniuntur[16]), e. g. 3,38,91 *biberitis*] *uiueritis*; 3,38,27 *manducavit*] *-bit*; *octabo*, *liueratus*, *arba*, *oblibionem*; 3,160,8 *iuxta*] *iusta*; 3,167, 16 *commista*; 3,39,1 *locuplex*] *-es*; 1,54,24 *vanitatem*] *-e*; 1,57,45 *uoluntatem atque opere*; 1,53,34 *venia*] *-am*; 3,39,14 *parabola*] *-am*. Praeterea saepius *im* pro *in* invenitur, e. g. *im paradiso*, et litterae *x* in coniugationis tempore perfecto *c* praemissa est, e. g. *succincxit*, rarius littera *i* ante *st* falso aut omissa est aut addita, e. g. 1,139,2 *storiam*, 3,45,1 *statum*] *istatum*, 3,46,6 *istoliditatis* ac., 3,188,29 *istius*] *stius*.

Multo saepius quam in ceteris codicibus aut singulae aut plures voces omissae sunt plerumque per aberrationem a voce quadam ad eandem vel similem, quae post brevius aut longius intervallum sequebatur, e. g. 1,140,20 *confitere* — 21 *homini*] *confitemini*; 1,49,32 *voluisse quidem* . . . 33 *potuisse*] *voluisse*; 2,91,5sq. *negare* — *feminae*] *ne*; 2,139,5 *peccatum laberetur aut pro peccato*] *peccato*.

Hic codex interdum eadem vitia praebet quae codex P, e. g. 2,46,6 *est*] *esset*; 2,99,2 *non* om.; 1,96,48 *diceretis si cogitaretis*] *diceretis*; 2,168,1 *restituet*] *-tue*; 2,178,5 *cuiusce*] *cuius*; 2,126,17 *Iesus* om., et item nonnullis locis cum codice G concordat, e. g. 1,54,16 *primaevitate*] *primae uitae*; 1,64,40 *quaedam*] *quae*; 2,23,8 *cum* — *est* om.; 2,155,5.6 *de dei*] *dedit* (bis)[17]), tamen neque cum codice P neque cum codice G artius coniunctus est. Sed saepius cum codice P contra ceteros mss. lectiones genuinas servat, e. g. 1,1,2 *angoribus* (vox rara)] *laboribus* cet., 1,52,54 *peperit*] *concepit* (Vulgata) cet., 1,101,34 *gratia qua*] *gratia* cet., nonnumquam etiam solus, e. g. 1,97,5 *propriae voluntates* CTac.m1, *propriae*

---

[16]) Cf. M. Zelzer, Zur Vorlage des Tacitus-Codex Mediceus 68,2, in: Wien. Stud. 86 (N.F. 7), 1973, 188.

[17]) Similia huius generis menda interdum in codice C inveniuntur, e. g. 1,135,9 *egregii*] *-it;* 2,25,5 *tam*]*iam*.

uoluntatis GTpc.LM, *propria uolentes* P; 2,56,6 *intravit* C, *transiit* cet., imprimis in libro tertio codice P non tradito, e. g. 3,108,3 *quisquam*] *quisque* cet.; 111,2 *quoniam*] *quo iam* cet.; 82,7 *non baptizatam*, om. cet.; 134,5 *deus*, om. cet.

Tres illi codices saeculo XII exeunte scripti, GTK, summa diligentia confecti neque vitiis neque lacunis corrupti sunt. Qui omnes orthographiam saeculo XII usitatam praebent cum scribunt *e* pro *ae* et *oe*, *nichil*, *michi*, *contempnere*, *dampnum*, *diffinitio* et *diffinire* (G non semper), *nunquam*, *quicunque* al. Quos codices denique ex subarchetypo francogallico pendere verisimile est[18]), tamen

G **Codex Gratianopolitanus** multo meliorem textum praebet, quia lectiones genuinas saepius vel cum codice P vel cum codice C, nonnullis etiam locis solus servat, e. g. 2,95,1 *donorum*] *dolorum* cet.; 2,119,26 *isto in saeculo*] *isto saeculo* PCTac., *in isto saeculo* Tpc.M; 3,53,1 *oestro Marcionis*] *uestro marcione* C, *uestri marchionis astu* TM; 3,114,15 *ea dicitis*] *et dicitis* C, *edicitis* TM; 3,159,7 *ratiocinatione* G, *ratione* cet.; 3,180,17 *cum*] om. cet.; 3,197,11 *peste*] *paste* C, *parte* TM.

Qui codex imprimis in libris IV—VI constituendis, qui codicibus P et C traditi non sunt, summi momenti est.

T **Codex Trecensis** summa diligentia in monasterio Clarevallensi scriptus a textu genuino nonnullis lectionibus propriis abhorret, quas semper fere et codices LM et ceteri perditi, quantum ex Maurinorum adnotationibus apparet[19]), praebent, e. g.

---

[18]) Quod e. g. ex his correctionibus vel mendis concludi licet: 1,1,2 *angoribus* PC, *laboribus* GTKLM; 1,131,10 *illos per legem et istos sine lege*] add. *et istos in lege* GTLM; 2,174,10 *in quo quoniam intellegatur: quoniam*] *qūo* (= quoniam) P, om. C, *omnes homines* GTM.

[19]) Cum Maurini multa quae adnotari oportuit omiserint, ne Mariani quidem codicis lectiones compluribus locis nobis notae sunt. Codicis d paucissimae lectiones a Maurinis collectae omnes cum codice Mar. congruunt, cf. p. XXVII.

1, 22, 53 *quod*] *quotquot* TLMMar. Reg.
1, 54, 16 *infucata*] *infuscata* TLMMar. Reg.
1, 66, 31 *qui*] *quomodo* TLMMar. Reg. [Migne]
1, 69, 1 *autem*] *iam* TLMar.Reg.
1, 79, 6 *aliquid*] *aliquis* TLM, *uel d* Tsl.
1, 140, 51 *momordistis*] *-ti* TLMMar.
2, 3, 2 *decet*] *licet* TLMMar. [Migne]
2, 15, 13 *per praevaricationem*] *per* om. TLMMar. [Migne], *praeuaricatio* Tpc.Mar., *-ioni* M [*-ione* Migne]
2, 94, 9 *secundum te*] *sec(u)li* TMMar., *uel secundum te* Tmg.
2, 123, 1 *malum*] *autem* TMMar. [Migne]
2, 150, 6 *navemus*] *demus* TMMar. [Migne]
2, 176, 13 *peccavit . . . peccaverunt*] *periit . . . perierunt* TMMar. [Migne]
2, 185, 22 *non invenietis* om. TMMar. [Migne]
2, 218, 13 *et radicem*] *traducem* TMMar.
2, 221, 6 *cumulus*] *cum uis* TM, *uel cumulus* Tmg.
3, 18, 3 *filios*] add. *affirmat* TMMar. (?)
3, 33, 43sq. *proprias vitas agentes*] *propria uicia habentes* TMMar.

In codice T dum paucis locis (vide supra 1,79,6; 2,94,9; 2,221,6) lectio genuina a scriba ipso supra lineam vel in margine addita invenitur, saepius ad lectiones genuinas lectiones variae, quae pleraeque eaedem sunt quas codices LMMar.Reg. praebent, supra lineam additae sunt, interdum etiam lectio genuina ad variam quandam quam codices LMMar.Reg. praebent correcta est, e. g.
1, 59, 3 *si*] *uel sed* Tsl., *set* LM
1, 67, 24 *sane*] *sine* Tpc. LMMar.Reg.
1, 67, 152 *dicitur*] *dicetur* Tpc. LMMar.Reg. [Migne]
1, 71, 10 *voluptatem*] *uel tum* Tsl., *uoluptatum* LMMar.Reg.
1, 71, 21 *acutule*] *utile* Tpc. LMMar.
1, 113, 23 *apparebis*] *uel t* Tsl., *-it* LMMar. (?) [Migne]
2, 122, 8 *quae*] *uel am* Tsl., *quam* MMar. [Migne]

3, 158, 2sq. *nullo crimini*] *nulli crimini* Tpc.M [Migne]

Praeterea codex T in fine libri primi omisit 141, 79 *sed* — 121 *operibus*, quae lacuna magna in codd. LM his verbis significatur: *hic multum deest*. Sed cum nonnullis locis, quibus codex T aliquas voces per homoioteleuton omisit, codd. LM textum integrum praebeant, eos ex codice T nequaquam pendere apparet, e. g. 1, 88, 40sq. *sicut non omne animal equus est, sed tamen omnis equus animal est* PKLM, *sed — est* om. GT; 1, 140, 10sq. *numquid dicit lutum figulo suo quid* PLM, *dicit — quid* om. CGT. Paucis locis codex T in margine additas proprias codicis G lectiones tradit, e. g. 1, 64, 13 *sui*] *suis* GTmg.; 1, 94, 16 *alia*] *a* G, add. i. mg. *quidam non habent alia sed a* Tmp.; 3, 197, 6 *scelere*] *-ris* G, *uel ris* Tsl.

Cum codd. LMMar. cum codicibus TReg., qui originem ducunt ex monasteriis ordinis Cisterciensis, artissime cohaereant cumque propriae horum codicum lectiones communes e parte minore e mendis fontium ortae sint, e parte autem maiore manum quandam textum corrigentem ostendant[20]), hos omnes e recensione vel paene editione huius operis a monachis Cisterciensibus curata fluxisse elucet. Nam satis iam notum est primorum Cisterciensium monasteriorum monachos opera ecclesiastica recensuisse et interdum ad normas grammaticas correxisse, correcta autem in omnibus huius ordinis monasteriis fidelissime conservavisse: ita et Rudolphus Hanslik in Regulae Benedicti editione omnes codices Cistercienses mirum in modum concordare affirmat[21]) et Otto Faller in editione operis Ambrosiani, quod De sacramento inscribitur, recensionem Cisterciensem ex codice Divionensi 125 (Dijon), qui in monasterio Cisterciensi (Citeaux) scriptus est, divulgatam esse demonstrat[22]).

---

[20]) E. g. 2, 150, 6 *navemus* (vox rara)] *demus;* 3, 18, 3 *filios*] add. *affirmat*; 3, 158, 2sq. *nullo crimini*] *nulli crimini;* 2, 123, 1 *malum* PCG, *autem* TMMar.

[21]) Cf. CSEL 75, LXIXsq.

[22]) Cf. CSEL 83, 35*.

Monasterium Pontiniacense, una ex quattuor illis veteribus Cisterciensis monasterii filiis, operis imperfecti exemplar praeter Contra Iulianum opus prius habuisse ex catalogo quodam saeculo XII exeunte confecto elucet qui dicit: *Volumine alio continentur libri isti Augustini de nuptiis et concupiscentia contra Pelagianos, libri duo. Contra Iulianum, sex. Contra eumdem alii sex*[23]). Similiter et in catalogo librorum Clarevallensium hoc opus priori adiunctum est cum dicitur: *Contra iulianum liber eiusdem in uno volumine, Item aliud volumen contra iulianum in quo libri IIII* (sic!; = codex T)[24]) et Claustroneoburgenses illi duo codices (216 et 223 = K) utrumque opus continentes ab eodem scriba exarati sunt. Igitur quamvis illa duo alia contra Iulianum opera De nuptiis et concupiscentia et Contra Iulianum inscripta multis codicibus undique divulgata sint, hoc ultimum et copiosissimum ultima lima non adhibita nisi ordinis Cisterciensis monachi quam plurima sancti Augustini opera colligentes tradendum curassent latius divulgatum non esse constat.

Codices Londiniensis et **Matritensis** artissime inter se congruunt textum multis vitiis et lacunis depravatum praebentes; quibus ex mendis cum ad textum constituendum nil valerent non omnibus in apparatum criticum adhibitis pauca afferam exempla: 1,6,5 *Traducianos*] *traducionarios*; 1,9,3 *quae*] *qui*; 1,10,12 *omnem*] *omnium*; 1,10,17 *in ea* om.; 1,50, 34 *exsufflet*] *exisalet*; 2,96,2 *apostolus*] *aptus*[25]); 2,96,3 *Adae*] *ad* (saepe!); 2,151,24 *ignoratione*] *in oratione*. LM

Interdum codices perditi Mar. et Reg. cum his congruunt, e. g. 1,18,3 *quo de*] *de quo;* 1,59,12 *consensionem*] *confessionem*.

---

[23]) Cf. Adnotationem librorum Pontiniacensium codice Montepessulano 12 (s. XII ex.) traditam, cf. Catalogue des Mss. des Départements tom. 1, 699.

[24]) Cf. J. de Ghellinck, Une édition ou une collection médiévale des Opera omnia de S. Augustine, Festschrift P. Lehmann, St. Ottilien 1950, 68.

[25]) Codex L in libri secundi capitulo 90 media in linea desinit.

Paucis quidem locis ad textum constituendum aliquid valent, e. g.

1, 48, 14sq. *premuntur suo sed premuntur* PL, *suo — premuntur* om. CGTKM
1, 59, 52 *redire te cupimus* CLM, *te* om. PGT
1, 96, 4 *quidem* Pac.m1LM, *qui deo* Ppc. CGT
1, 140, 10sq. *numquid dicit ... quid* PLM, *dicit — quid* om. CGT
1, 88, 40sq. *sicut non omne animal equus est, sed tamen omnis equus animal est* PKLM, *equus* pr. — *animal* alt. om. C, *sed — est* om. GT

K **Codicem Claustroneoburgensem** tertiam fere huius operis partem florilegii modo excerptam tradentem artius cum codice T eiusque familia coniunctum esse haec exempla monstrant:

1, 2, 28 *potes*] *poteris* TKLM [Migne]
1, 14, 4 *inexplosum*] *non explosum* TKLM [Migne]
1, 82, 14 *utram suggerentium*] *utrum surgentium* TKMar. [Migne]
2, 178, 5 *irrisione*] *-ni* TKM [Migne]
2, 185, 22 *non invenietis* om. TKMMar. [Migne]
3, 94, 12 *malum est* om. TKMMar.(?)

Praeterea nonnullas lectiones codice Mar. solo traditas praebet, e. g. 1,17,14 *libellis*] *libris*; 4,23 *ego*] *ergo*.

Paucis quidem locis cum codice P contra ceteros lectiones genuinas servat, e. g. 1,35,1 *creatoris*] *creator* cet.; 1,56,10 *quomodo*] *quando* cet.; 2,2,3 *miris erat*] *minus erat* K, *miserat* cet.

Multo vero saepius quam ceteri et ordinem verborum et textum ipsum mutavit, e. g. 1,2,23 *singulos tuis singulis*] *singulis tuis singulos*; 27 *videri aequi iudices*] *equi iudices uideri*; 28sq. *potes Ambrosio*] *ambrosio poteris*; 1,24,9 *exordio*] *principio*; 1.36,9 *peccaverit*] *offenditur*; 1,37,15 *volentes*] *quaerentes*.

Quibus excerptis epistula Galcaudi cuiusdam ad episcopum quendam nomine Ysaac directa praecedit, qua quibus ex causis hoc opus copiosissimum abbreviarit et ne tertiam quidem

partem receperit Galcaudus ostendit[26]). Cum iam Germanus Morin in opusculo „Walcaudus un abbreviateur inconnu de S. Augustin“[27]) inscripto nonnullos nominibus Galcaudi, Walcaudi similibusque insignitos paucosque episcopos nomine Isaac appellatos enumerasset nec tamen certum definitumve quemquam denotavisset, Bernardus Bischoff, postquam hunc codicem cum Cisterciensibus codicibus artius cohaerere demonstravi[28]), cum perpauci episcopi nomine Isaac exstitissent cumque in dioecesi Lingonensi (Langres) duae ex illis quattuor veteribus Cisterciensis monasterii filiis postea fundatae essent quas Clairvaux et Morimond hodie appellamus, hanc epistulam ad Isaac Lingonensem directam esse per litteras mihi confirmavit. Itaque cum Isaac ille illustris annis 859—880 episcopus Lingonensis fuerit, haec excerpta carolingicis ut dicimus iam temporibus facta esse constat, quo ex carolingico exemplari codex K anno fere 1190 descriptus est. Quem codicem inter omnia paene Augustini opera in catalogo librorum Claustroneoburgensium a magistro Martino anno 1330 confecto enumeratum[29]) artiusque cum codicibus Cisterciensibus congruentem per quandam huius ordinis traditionem in hoc coenobium venisse opinor, nam coenobium Claustroncoburgense etsi Cisterciensis ordinis numquam fuit, tamen aliquo modo ac ratione traditioni et consuetudinibus eius ordinis coniunctum esse apparet, quod Otto, Frisingensis postea episcopus, primus huic coenobio a patre Leopoldo III duce Babenbergensi condito anno 1126 praepositus, anno 1132 Morimundii fidem erat professus auctorque ipse exstiterat monasterii Sanctae Crucis (Heiligenkreuz) anno 1135 condendi, primi ordinis Cisterciensis monasterii in Austria fun-

[26]) Cf. Appendicem 2, p. XXXVII sq.

[27]) Revue Bén. 44, 1932, 309—313.

[28]) Die Klosterneuburger Handschrift zu Augustins Opus imperfectum contra Iulianum, Wien. Stud. 84 (N.F. 5), 1971, 233—237.

[29]) Cf. Mittelalterliche Bibliothekskataloge Öst. I, Niederöst. (ed. Th. Gottlieb, Wien 1915), 100.

dati, de quo monasterio Morimundio annis insequentibus omnia Austriae et Bavariae ordinis Cisterciensis monasteria originem duxerunt. Quae cum ita sint, etiam coenobitales Claustroneoburgenses Cisterciensium modo ac ratione Augustini opera quam plurima colligere studuisse codicesque ex huius ordinis traditione accepisse non alienum sit coniectare.

Codices perditi, Mar., Reg., d, recensionem Cistercien-sem, ut demonstravi[30]), praebentes ad textum constituendum praeter codices TLM vix quicquam novi afferre potuerunt. Quam rationem Maurini cum non intellexissent, **codicem Marianum** tanti aestimaverunt, ut eum codicibus ceteris praeponerent; itaque ad lectiones aliis quoque codicibus traditas saepius se codicem Mar. esse secutos adnotaverunt et nonnullas etiam proprias eius lectiones in adnotationibus enumeraverunt, e. g. ad 1,28,1 *edocente natura* adnotaverunt: „Editi, *et docente natura*. Ms. vero Mar., *edocente natura;* quae lectio praestat", hanc autem lectionem omnes codices uno codice P excepto praebent; et ad 1,82,14 *utrum surgentium partem* adnotaverunt: „Vignierius et codex Portarum praeferunt, *utrum suggerentium partem*. Nos cum Ms. Mar., *utrum surgentium partem*"; hanc vero lectionem etiam codices T et K tradunt. Cuius codicis perditi lectiones multae in editione Maurina pluresque quattuor codicis Parisini 11657 locis collectae sunt, sed cum et interdum iidem codicis Mar. loci aliis codicis Parisini locis aliter laudentur[31]) et quae adnotari oportuit multa desint, de eius lectionibus certi esse non possumus. Quare nonnullas editionis Maurinae lectiones vel nullo codice nobis noto vel codice quodam Cisterciensi Mauri-

---

[30]) Cf. p. XXsqq.

[31]) E. g. ad 1,19,15 *quae dictorum*: Marianum f. 40 *quae dictorum*, f. 58 *quot dictorum* praebere dixerunt (codex T supra lineam *uel quod* addidit!); ad 1,48,60 *aspexit*: f. 33^{v} *respexit* (cf. cod. P!), f. 59^{v} *aspexit* adnotaverunt; ad 1,94,50 *appellationum*: f. 36 *appellatione* adnotaverunt, quam lectionem nullus nobis notus codex tradit, f. 63^{v} *appellationum*.

nis ignoto traditas e codice Mar. esse haustas opinari licet[32]). Etsi Maurini eum codicem eodem fere tempore quo codicem G, id est saeculo fere XII exeunte, summa diligentia scriptum esse et e monasterio S. Mariani Praemonstratensium Altissiodorensi (Auxerre) se accepisse adnotaverunt[33]), monasterio S. Mariani anno iam 1567 diruto eum codicem post medium saeculi XVII e monasterio S. Mariani ipso accipere non potuerunt. Itaque iste codex cum esset e traditione Cisterciensi, aut e monasterio Pontiniacensi prope Altissiodorum sito in S. Mariani monasterium et inde aliquo modo ac via in Maurinorum manus pervenit aut monasteriis S. Mariani et S. Mariae Pontiniacensis a Maurinis confusis idem erat ac in catalogo librorum Pontiniacensium saeculo XII ex. confecto[34]) commemoratus.

Lectiones codicis **Reg.** e monasterio Cisterciensi Portu Regio orti in codice Parisino 11657 ff.57sq. a Maurinis collectae omnes paene cum codice Mar. compluresque cum codice T congruunt.

„Codicem **d** in octavo emendatum" Maurini potissimum ad libros III—VI constituendos codice P non traditos se adhibuisse dixerunt. Cuius paucissimae lectiones ad 1,1—20 in codice Parisino 11657 f.57sq. collectae omnes cum codicis Mar. lectionibus congruunt.

Quae cum ita sint, eos codices perditos esse non magnopere dolemus eorumque lectiones a Maurinis adnotatas in apparatu critico non adnotavi, sed in appendice alteri huius operis parti adiuncto composui.

---

[32]) E. g. 1,133,86 *qui*] *quia* KLM Migne; 1,139,10 *disputationum*] *dispens-* L Migne; 2,4,5 *vincit atque convincit*] *uicit atque conuicit* KLM Migne; 1,47,48 *modo*] *nodo* K Migne; 1,93,15 *edetis*] *comeditis* K Migne; 3,105,10 *sine adiutorio* om. Migne.

[33]) Cf. p. XIV.

[34]) Cf. p. XXIII cum adnotatione 23.

QUAE SIT HUIUS EDITIONIS RATIO

Maurini postquam codicem P a Menardo[35]) et Vignierio[36]) editoribus usitatum mendis et correctionibus valde depravatum esse cognoverunt, codicibus TGMar.Reg.d usi saepe lectiones recensionis Cisterciensis, ut ita dicam, in textum receperunt, quod codd. TMar.Reg.d quare artissime inter se cohaererent non intellexerunt. Praeterea codicibus neglegenter collatis interdum lectiones quasdam ab editoribus e codicibus receptas traditas esse negaverunt[37]).

Ernestus Kalinka autem codicibus PCT solis[38]) adhibitis codicem P ceteris praetulit, quod codicem X, a quo codex P penderet, saeculo VI ortum uncialibus litteris exaratum ideoque Augustini aetati multo propiorem esse quam ceteros codices putavit. Ideo eum codicem ita fideliter secutus est ut non solum orthographiae modum servaret[39]) sed etiam has coniecturas faceret: 1,24,6 *malae conscribunt* (*-tur* K) CGTKLM, *mala eas* P, *malae as⟨signant⟩* Kal.; 1,52,59 *Pauli caro corpus mortis erat* CGTKLM, *Pauli*] add. *arti* P, add. *apostoli* Kal., at cf. 1,59,31; 1,106,57 *intellector* CGTLM, *ut intellectur* P, *ut intellector* Kal.; 2,135,5 *ponens* CGTM, *poenesis* P, *ponens is* Kal. Cum vero codicem

[35]) C. Menardus anno 1617 (1635 iterum) libros huius operis I et II codicem P secutus edidit.

[36]) H. Vignierius quamquam primus codice T usus est, ei codicem P praetulit (ed. 1648, iterum 1654): magis vero in textu constituendo ingenium suum quam codices secutus est.

[37]) E. g. 2,105,17 *in quibus locis* PCG, *locis* om. TM Migne: Maurini in adnotationibus dicunt: „Editi, *in quibus locis*. Manuscripti non habent, *locis*“; 2,185,22 *non inrenietis* PCG, om. TKM Migne: Maurini item in adnotationibus: „Editi . . . *non invenietis*. At manuscripti praetereunt . . . *non invenietis*“.

[38]) Praeterea codicem Vindobonensem 4240 s. XV confectum (cf. p. XXXVsq.), codicis K apographum abbreviatum et valde depravatum, nonnullis locis adhibuit, quamquam eum minimae auctoritatis esse cognovit.

[39]) E. Kalinka e. g. *docma, aliut, illut, sumsi, paradysus* in textum recipere voluit.

P ex exemplari litteris minusculis praecarolingicis exarato fluxisse et mendis abundare demonstrassem (cf. p. XV sq.), multas codicis P ab Ernesto Kalinka ut optimi testis receptas lectiones abiecci codices et C et GTKLM secuta. Codicem C lacunis vere abundantem propter vitia textuum illis regionibus traditorum propria ex Italiae meridionalis traditione fluxisse aestimem, subarchetypum quendam francogallicum vel praecarolingicum vel carolingicum fontem fuisse et codicum TLM recensionem Cisterciensem praebentium, quibus artius codex K congruit, et codicis G textum multo meliorem tradentis quam codices Cistercienses verisimile esse supra exposui (cf. p. XX). Quos codices GTKLM saepius easdem lacunas e homoioteleutis ortas et raro eadem vitia praebentes atque codex C[40]), cum is codex et vitia ex uncialium litterarum transcriptione quae in codicibus GTKLM non inveniantur solus praebeat[41]) et veras lectiones interdum cum codice P interdum solus nonnullis locis servarit, ex eodem subarchetypo pendere quo codex C e solis omissionibus non licet concludi[42]) nisi ex codice Augustini ipsius temporibus non multo posteriore, ita ut quinto vel sexto saeculo codicem

---

[40]) E. g. 1, 3, 4 *ab inimicis* P, *ab amicis* CGTKLM; 1, 27, 10 sq. *aequitas. Innumera sunt testimonia, quibus aequitas divina sacris voluminibus praedicatur* P, *aequitas diuina in sacris uoluminibus iustitia praedicatur* CGTKLM; 2, 221, 16 sq. *abundavit peccatum, superabundavit gratia . . . peccatum* P, *abundavit peccatum* CGTM; 2, 225, 35 *baptizantur ac per hoc quicumque baptizantur* P, *baptizantur* CGTKM.

[41]) E. g. 1, 133, 11 *infert*] *inferi* C; 2, 119, 30 *impertit*] *imperiit* C; 3, 85, 102 *diceret*] *dicererei* C; cf. p. XIX cum adnotatione 17.

[42]) Codicem C fortuito variis locis easdem omissiones praebere potuisse ac subarchetypum francogallicum facile intellegitur ex exemplis, quae huius operis textum vocibus ac sententiis iterum atque iterum retractatis scribas fatigavisse demonstrant: 1, 45, 3 *voluntas ammittendi vel retinendi*] *vel retinendi* om. PCM; 1, 48, 14 sq. *premuntur suo sed premuntur* PL, *premuntur* CGTKM; 1, 88, 40 sq. *sicut non omne animal equus est, sed tamen omnis equus animal est* PKLM, *equus* pr. — *animal* alt. om. C, *sed* — *est* alt. om. GT; 1, 135, 15 *hoc in veritate facit, hoc in veritate*] *hoc* (*hic* P) *in ueritate* PLM.

quendam uncialibus litteris exaratum aliquas omissiones paucasque lectiones varias praebentem Romae[43]) exstitisse opinemur ex quo et codicis C et subarchetypi francogallici textus originem duxerint.

Itaque ad textum constituendum et maioris auctoritatis codices PC inter se non arte cohaerentes adhibendi sunt et codex G ad nonnulla codicis C vitia corrigenda[44]), neque vero recensionis Cisterciensis codices minoris quamvis auctoritatis plane neglegendi sunt, cum nonnullis locis codex T vel solus vel cum codicibus LM lectiones genuinas praebeat[45]). Interdum vero Cistercienses codices rectas lectiones per coniecturas restituisse mihi videntur, cum in textus recensione a Cisterciensis ordinis monachis curata nonnulla archetypi menda correcta esse constet[46]).

Nonnullis locis omnes codices archetypi menda servaverunt, quorum alia editiones priores correxerunt[47]), alia ego ipsa coniecturis emendare studui, e. g. 2,30,14 *colligitur* Tpc.m1LM Migne Kal., *collegit* CG, *collegi* Tac., *colligit* P, *collige* ego; 2,185,11 *ammonitu rationis* Migne Kal., *ammonetur actionis* P, *administrationis* (*-ne* Cac.) CGTM, *ammonitione rationis* ego; 3, 99,6 *ostendis diligentibus* codd., *ostendisti legentibus* Migne, *ostendis legentibus* Kal., *ostendis te legentibus* ego.

---

[43]) Cf. Aug. ep. 224,2, ubi Alypium Romae Iuliani libros accepisse et descripsisse legimus, cf. p. IX.

[44]) Paucis etiam locis lectiones genuinas solus praebet, cf. p. XX.

[45]) E. g. 1,25,3 *heresiarchae sui traditione*] *heresiarchae* Tac., *-es* PCGTpc.KLM; 2,17,6 *ei* T, *et* LM, om. PCG; 1,73,30 *post quod* TLM, *post quam* PCG; 1,105,21sq. *ipsa . . . ignorantia patiuntur peccandi necessitatem* TLM, *ipsam . . . ignorantiam patiuntur peccandi necessitatem* (*-te* G) PCG; 2,152,3 *gloriam beatae aeternitatis indulsit* TM, *gloria . . .* PCG; 3,16,8 *adversabare* TM, *auersauere* C, *aduersaris uere* G.

[46]) E. g. 2,28,7 *conivente* Tpc.LM, *conhibente* PTac., *cohibente* CG; 3,122,1 *ut autem quae sunt acta breviter repetamus* Tpc.M, *breuiter acta* CGTac.; cf. p. XXII.

[47]) E.g. 1,67,9 *sine quo*] *sine qua* codd.; 1,94,34 *inquis*] *inquit* codd.; 2,73,6 *operiat*] *aperiat* codd.; 2,213,6 *tu verbo mutato . . . vis*] *tuo . . .* codd.

In **rebus** denique **orthographicis** non codicum rationes, quas nullius momenti esse demonstravi, sed Marii Victorini[48]) grammatici saec. IV praeclarissimi praecepta secuta sum.

Restat ut omnibus, quorum auxilio in hoc opere edendo adiuta sum, gratias agam, imprimis viro clarissimo Rudolpho Hanslik, magistro meo, cuius cura Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum dirigitur, deinde Adolpho Primmer, qui nonnulla ad hunc textum melius constituendum protulit, tum omnibus bibliothecarum praefectis, qui exemplaria lucis ope expressa mihi in usum tradiderunt, tum Gloriae Widhalm, quae plagulis corrigendis dedit operam, necnon marito meo, qui multa quae mihi usui essent indicavit.

Dabam Vindobonae die festo sancti Augustini anno MCMLXXIII

Michaela Zelzer

---

[48]) Cf. Artem gramm. 1,4 (de orthogr.).

APPENDICES

1.
DESCRIPTIO CODICUM

P **Codex Parisinus Bibl. Nat. lat. 2100** (regius 4009.3, antea Colbertinus 1714), membranaceus, 275 × 185 mm, foliorum 184, 26 lin., scriptura Carolingica ante medium saeculi noni apud Parisios, ut Bernardus Bischoff per litteras me docuit, scriptus. Qui libros I et II exhibet. F. 1 leguntur haec verba: *INCIPIT LIBER SANCTI AUGUSTINI EPISCOPI CONTRA IULIANUM HERETICUM INCIPIT LIBER PRIMUS*; a manu recentiori in summo huius folii margine additum est: *Pignus pro secunda parte moralium quam habet rainaldus*. Libro II finito a scriba ipso additum est: *Legi nonas marcias rome contra iulianum hereticum pelagianum*, unde exemplar a quo codex P pendet Romae scriptum et libros I et II complexum esse apparet. Hic codex rasuris et emendationibus incredibili fere modo abundat, quae utrum ad scribam ipsum referendae an aetate paulo inferiore factae sint discernere plerumque eo difficillime est, quod manus saepe variant. Maurini supra verba, quae ab Menardi et Vignieri editionibus discrepant vel alia ex causa minus recta videbantur, lineas duxerunt et eum codicem textum valde corruptum praebere recte statuerunt.

Cat.: Bibl. Nat., Catalogue Général des Mss. Latins, tome II, publié sur la direction de Ph. Lauer, Paris 1940, 320.

C **Codex Cassinensis 164 L** (ext. 164 et 308: int. 247). membranaceus, 280 × 195 mm, pp. 400, 27 lin.. scriptura Beneventana saeculo XI^2 exaratus. Qui libros I—III continet. Pag. 1 haec verba leguntur: *Incipit liber sancti augustini episcopi contra iulianum ereticum pelagianum;* libro tertio subscriptio deest. Hic codex raro a scriba ipso vel a correctore non multo recentiore emendatus est.

Cat.: M. Inguanez, Codicum Casinensium manuscriptorum catalogus, t. II, Monte Cassino 1923; M. Oberleitner, Die handschriftliche Überlieferung der Werke des hl. Augustinus I, 2, Wien 1970 (= Sb. Österr. Akad. d. Wiss. 267), 44sq.

Codex Gratianopolitanus (Grenoble) **212**, membranaceus, 380×285 mm, ff. 212, binis columnis, 35 lin. scriptura Gothica saeculo XII exeunte scriptus. Qui ex Cartusia Portarum, ut Maurini affirmaverunt (cf. p. XIV), in bibliothecam Gratianopolitanam venit. F. 1 haec verba leguntur: *Incipit prologus beati augustini episcopi in libris quos scripsit contra iulianum*, post praefationem additum est: *Explicit prologus, Incipit liber iuliani ad florum in quo secuntur responsiones beati augustini per singula*, f. 212v additum est: *Explicit liber sextus beati Augustini episcopi contra iulianum.* Qui codex summa diligentia scriptus raro a scriba ipso et rarissime a correctore recentiore emendatus est. *G*

Cat.: Catalogue Général des Mss. des Bibl. publ. de France, Dép., tome VII, Paris 1889, 77.

Codex Trecensis (Troyes) **40, vol. VII**, membranaceus (folio 37 excepto, quo Maurinorum temporibus quae in fine libri primi omissa erant, 141,79 *sed* — 121 *operibus*, addita sunt), 490×340 (100×320)mm, ff. 220, binis columnis, 40 lin., scriptura Gothica saeculo XII exeunte in monasterio Clarevallensi (Clairvaux) scriptus. F. 1v litteris magnis scriptum est: *IN HOC UOLUMINE CONTINENTUR LIBRI VI SANCTI AUGUSTINI CONTRA IULIANUM PELAGIANUM HERETICUM LIBER SANCTE MARIE CLAREVALLENSIS G. 19*, f. 2r leguntur haec verba: *Incipit prefatio sancti augustini episcopi*, et post praefationem additum est: *Explicit prefatio, Incipit liber iuliani ad florum in quo sequuntur ad singula responsiones annexę*, f. 220r additum est: *Explicit liber VI Aurelii Augustini episcopi catholici contra Iulianum hęreticum Pelagianum Feliciter Amen. Liber* *T*

Sanctę Marię De clara Valle + *DEPORTUS* (= scriba?) *G. 19.* Codex Trecensis 40 omnia paene Augustini opera voluminibus decem complectitur, quorum septimus hic codex est. Josephus de Ghellinck autem in opusculo „Une édition ou une collection médiévale des Opera omnia sancti Augustini" inscripto (Liber Floridus, Festschrift P. Lehmann, St. Ottilien 1950, 63—82) hunc codicem olim extra collectionem numeris insignitam fuisse ex catalogo librorum Clarevallensium saeculo XII ex. confecto monstravit, ubi legitur: *Augustinus super psalterium in III voluminibus. Retractationum et alii libri eiusdem in uno volumine prima pars . . . Contra felicianum et alii libri eiusdem in uno volumine septima pars. Contra iulianum liber eiusdem in uno volumine. Item aliud volumen contra iulianum in quo libri IIII* (= op. impf.!). Qui codex litteris pulcherrimis scriptus saepius quam codex G a scriba ipso vel a correctore coaequali emendatus est, interdum lectiones varias in margine addidit manus recentior. Praeterea Maurini nonnullas codicis P lectiones inter lineas huius codicis vel in marginem receperunt, quas non omnes in apparatu critico adnotavi, e. g. ad 1,16,10 in margine inferiore addiderunt *sententia ista ita in augustino falsa est sicut in iuliano uera*; ad 1,45,2 *velut* in margine *alias vel et melius* addiderunt.

Cat.: Catalogue Général des Mss. des Bibl. Publ. des Dép. Tome II, Paris 1855, 37.

K **Codex Claustroneoburgensis** (Klosterneuburg) **223**, membranaceus, 280×210 mm, ff. 187, 34 lin., scriptura Gothica saeculo XII exeunte duabus manibus scriptus.

Ff. 1—83^{v} excerpta anno fere 1190 confecta ex opere imperfecto continent ab eadem manu qua codices Claustr. 22 (En. in psalmos 101—150), 195 (Isid.), 216 (Contra Iulianum) scripta. Folia quaedam mutata ita ordinanda sunt: 1—16. 22—23. 20—21. 17—19. f. 83^{rv} Galcaudi de scriptis s. Augustini et eruditione versus continet (v. p. XXXVIsq.),

ff. 84r—144v anno fere 1170 confecta duo Augustini opera, De baptismo parvulorum (ff. 84r—142v) et libellum Contra partem Donati, continent.

F. 1r legitur: *Incipit praefatio Galcaudi in librum s. Augustini contra Iulianum*, f. 1v *Incipit prologus beati augustini episcopi in libros quos scripsit contra iulianum*, post praefationem additum est: *Explicit prefatio sancti augustini. Incipit liber iuliani in quo sequuntur ad singula responsiones sancti augustini*. Hic codex diligentissime scriptus rarissime ab eadem manu correctus est. ff. 105r et 147r sacculo XIII ex. additum est: *Liber s. Marie in Niwenburga. Albertus custos librorum*.

Cat.: H. Pfeiffer—B. Cernik, Catalogus codicum mss. qui in bibliotheca canonicorum . . . Claustroneoburgensi asservantur, tom. I, Wien 1922, 196—198.

Ernestus Kalinka huius codicis apographum abbreviatum et valde depravatum cum tantum nosset et ad libros IV—VI constituendos codicem T solum haberet adhibuit, id est **codicem Vindobonensem Bibl. Nat. 4240** (Salisb. 376), chartaceum, ff. 189, saeculo XV scriptura cursiva scriptum et ex diversis tractatibus christianis compositum. Qui codex ff. 106—164 excerpta ex codice Claustroneoburgensi hausta et a libri primi capitulo 34 incipientia complectitur. Ante textum additum legitur: *Augustinus contra Iulianum extracta questionum excerpta* (*exc.* del.) *primi libri primus liber* (*primus liber* del.) *excerptorum Galcaudi ex responsionibus seu obviationibus beatissimi doctoris Augustini ad Iulianum hereticum*. Quem codicem cum non adhibuerim, quae capitula continet afferam: Libri primi: 34—48, 52 (partim), 72 (partim), 75 (partim), 77 (partim), 78—84, 88, 93, 96 (partim), 98 (partim), 99, 100, 106 (partim), 107 (partim), 119, 124, 128, 131 (partim), 132 (partim), 133 (partim), 136 (partim), 141 (partim). Libri secundi: 5, 133 (partim), 135 (partim), 136, 145 (partim), 148 (partim), 154, 230. Libri tertii: 2, 11,

12 (partim), 15, 16 (partim), 17, 19, 22, 31 (partim), 32, 38 (partim), 43—45, 49 (partim), 52, 54, 62—64, 68, 84, 87 (partim), 88 (partim), 94—98, 104, 108, 110 (partim), 111, 113, 115, 120, 137, 138 (partim), 145 (partim), 149 (partim), 151 (partim), 154 (partim), 160, 162 (partim), 163, 164, 188 (partim), 192, 193, 196, 203, 204, 210, 215, 216. Libri quarti: 3, 5 (partim), 7 (partim), 8, 18, 22 (partim), 23 (partim), 27—29, 32—37, 38 (partim), 34, 46—48, 53 (partim), 56 (partim), 58 (partim), 59—61, 69 (partim), 73, 79, 84, 88 (partim), 97 (partim), 101, 102, 103 (partim), 104 (partim), 106 (partim), 107 (partim), 110, 111, 112 (partim), 113 (partim), 114—116, 118 (partim), 120 (partim), 123 (partim), 124 (partim), 125—127, 129 (partim), 133. Libri quinti: 3, 17 (partim), 21 (partim), 22 (partim), 24 (partim), 26 (partim), 27, 30 (partim), 31, 34, 36 (partim), 38 (partim), 42 (partim), 45—50, 55 (partim), 57, 58, 62. Libri sexti: 1, 9, 12 (partim), 15 (partim), 19 (partim), 30, 34, 35, 40 (partim).

L **Codex Londiniensis BM Royal 5 C. VI,** membranaceus. 260×155 (75)mm, ff. 246, lin. 60, binis columnis scriptura Gothica cursiva saeculo XIV confectus. Qui in „monasterio Wygorie“ (f. 1, = Worcester) erat. Ultimo variorum Augustini operum loco f. 211^{r} opus imperfectum incipit: *Incipit prefatio sancti augustini yponensis episcopi in librum contra iulianum ad florum*, post praefationem additum est: *Incipit liber sancti augustini contra iulianum hereticum ad florum et ponitur primo sententia Iuliani et postea responsio Augustini.* f. 246^{v} 1 scriba in libri secundi capitulo 90 media in linea ab incepto destitit.

Cat.: G. F. Warner—J. P. Gilson, Catalogue of Western Mss. in the Old Royal and Kings Collections, tom. II. London 1921. F. Römer, Die handschriftliche Überlieferung der Werke des hl. Augustinus II/2 (= Öst. Ak. d. Wiss. Sb. 276). Wien 1972, 192sq.

Codex Matritensis Bibl. Nac. 520 (A. 61), membranaceus, ff. 424, 220×160 mm, lin. 44, binis columnis scriptura Gothica saeculo XIV scriptus (Fondo antiquo). *M*

Qui codex haec Augustini opera continet: ff. 1 sqq. loc. hept. (inc. mut.), ff. 21 sqq. qu. hept., ff. 222[r] 2 sqq. op. impf., inc.: *Prologus altercatio augustini et iuliani heretici liber primus Incipit prologus in libro sancti augustini contra iulianum hereticum*, post praefationem additum est: *Explicit prologus, Incipit altercatio iuliani heretici pelagianique et augustini catholici lib. iuliani ad florum in quo sequuntur ad singula responsiones augustini annexe.* f. 424[v] des.: *non ergo remuneratione solum* (lib. VI, 38).

Hic codex rarissime a scriba ipso correctus est.

Cat.: R. Paz. Remolar—J. Lopez de Toto, Inventario General de Manuscritos de la Biblioteca Nacional 2, Madrid 1956. J. Divjak, Die handschriftliche Überlieferung der Werke des hl. Augustinus, IV (= Öst. Akad. d. Wiss. Sb. 292), Wien 1974.

2.

PRAEFATIO GALCAUDI IN LIBRUM SANCTI AUGUSTINI CONTRA IULIANUM

(Codex Claustroneoburgensis 223 f. 1[rv], cf. G. Morin, Rev. Bén. 44, 1932, 309 sqq.)

Incipit praefatio Galcaudi in librum sancti Augustini contra Iulianum.

Domino patri et a me debita veneratione colendo Ysaac reverentissimo episcopo Galcaudus extimus famulorum dei. Libros beatissimi et doctissimi Augustini quosdam, quos respondendo et obviando Iuliano Pelagiano heretico edidit,

a vestra munificentia legendos nuper accepi et, ut me vestra benignitas monere dignata est, quanta potui diligentia revolvi. In quorum copiosissimo et laboriosissimo conflictu non eandem repperi in omnibus locis necessarie utilitatem eruditionis. Nam praedictus Iulianus ut impugnator recte fidei et hostis debellatori hereticae pravitatis formas se vertit in omnes: nunc enim ut animosus et levis litigator ad convicia et horrenda maledicta convertitur, nunc calumpniosissimas contumelias exalat, nunc autem ut callidus rethor multa insidiose contra catholicam fidem proponit, ut et loquacissimus et iactantia plenus eadem per eadem usque ad odiosam nausiam repetit. Contra haec omnia monstra conpulsus est catholicus disputator arma catholicae doctrinae exercere et secundum sapientissimi Salomonis sententiam stulto ad stultitiam respondere, ne sibi sapiens esse videretur (cf. Prov. 26, 5) et sibi suisque palmam referre victoriae, si non ad omnia qualiacumque proposita convenienter esset responsum. Haec ergo considerans et longitudinem voluminum perpendens et sumptuum meorum paupertatem tractans et ingenii tarditatem ac memoriae inopiam mente intuens in hanc temerariam praesumptionem devolutus sum, ut aliqua ex his michi meisque similibus profutura decerperem. Omissis igitur multis quae per convicia et maledicta ructata sunt et quae per calumpniosas contumelias effusa sunt et quae multocies inaniter repetita sunt, ea quae per insidias proposita sunt et a deffensore veritatis repulsa et protrita sunt assumere libuit et michi meisque legenda servare. In quo facto michi a vestra benignitate veniam postulo dari; caeteros autem ad quos hi libri abbreviati perventuri sunt admoneo, ut quibus non placent non eos respiciant, non legant et ut integros requirant adhortor. Nam quantum ad quantitatem voluminum attinet nec tertia pars eorum in hac brevitate sumpta est, quantum vero ad doctrinae eruditionem spectat non multa praetermissa sunt. Quae autem ex singulis libris decerpta sint, libri singuli edocebunt. Noverit tamen lector, quia in his quae

posuimus integras propositiones Iuliani integrasque responsiones Augustini subiecimus, sicut eidem beato viro ad singula loca visum est esse reddendas.

Explicit praefatio Galcaudi.

Galcaudi de scriptis s. Augustini et eruditione versus
(ibid. f. 83rv)

Augustine pater, clarissime doctor in orbe,
Nullus habere potest omnia scripta tua;
Percensere valet nullus, si nocte dieque
Incumbat libris dicta venusta legens.
Copia tanta fuit fandi cordisque profundum,
Ut tibi se nullus equiparare queat.
Testamenta duo plano sermone revolvis,
Explanans populis mistica dicta dei.
Contra hereses pugnans expugnas fortiter hostes:
Catholicam retines semper in ore fidem.
Destruis errorum cultus mundique sophistas:
Tu sacra conculcas et simulachra deum.
Es fluvius magnus ex illis, quos pater olim
Promisit dandos adveniente deo:
Aperiam dicens in summis collibus undas,
In mediis campis arida fundet aquas,
Tunc sitiens largos fontes producet habunde,
Desertum sacros accipiet latices.
O linguam dulcem caelesti rore fluentem,
Os auro fulgens, splendida verba sonans!
Grates, Christe, tibi, qui talia dona dedisti
Ecclesiaeque tuae lumina tanta paras.
Haec ego Galcaudus ieiuno carmine prompsi:
Te, prudens lector, obsecro, parce michi.

3.

EXCERPTA PROSPERI AQUITANI EX OPERE IMPERFECTO

(Liber sententiarum ex operibus S. Augustini delibatarum, anno fere 450 confectus; PL 51, 427sqq.)

277 (267) De originali peccato.

Miseria generis humani, cuius nullum hominum ab exortu usque ad obitum videmus alienum, non pertineret ad iustum Omnipotentis iudicium, si non esset originale peccatum (lib. 1, 3, 12—14).

296 (294) De vitiis expugnandis.

Actio in hac vita pia est Deum colere, et eius gratia contra vitia interna pugnare, eisque usque ad illicita instigantibus cogentibusve non cedere; et ubi ceditur, indulgentiam, atque ut non cedatur, adiutorium Dei, affectu religiosae pietatis exposcere. In paradiso autem, si nemo peccasset, non esset actio pietatis expugnare vitia: quia felicitatis esset permansio vitia non habere (lib. 1, 70, 13—19).

297 (295) De fortitudine gentilium et Christianorum.

Fortitudinem gentilium mundana cupiditas, fortitudinem autem Christianorum Dei charitas facit; quae diffusa est in cordibus nostris, non per voluntatis arbitrium, quod est a nobis, sed per Spiritum sanctum, qui datus est nobis (lib. 1, 83, 11—14).

298 (296) Quod nullum malum sit, nisi in aliquo bono.

Non potest esse ullum malum, nisi in aliquo bono: quia non potest esse nisi in aliqua natura: omnis autem natura, in quantum natura est, bonum est (lib. 1, 114, 16—18).

299 (297) Nullis meritis gratiam praeveniri.

Debetur merces bonis operibus, si fiant: sed gratia, quae non debetur, praecedit ut fiant (lib. 1, 133, 57—58).

300 (298) De circumcisione et baptismo.

Circumcisio carnis lege praecepta est; quia non posset melius significari, per Christum regenerationis auctorem tolli originale peccatum. Cum praeputio quippe omnis homo nascitur, quemadmodum cum originali peccato. Et octavo die lex circumcidi carnem praecepit, quia Christus die Dominico resurrexit, qui post septimum sabbati octavus est. Et circumcisus praeputiatum gignit, traiciens in illum, quo ipse iam caruit: sicut baptizatus in filium quem generat carne, reatum tamen traicit originis, a quo ipse iam liber est (lib. 2, 73, 7—16).

301 (299) De primo et secundo homine.

Primus homo Adam sic olim defunctus est, ut tamen post illum secundus homo sit Christus, cum tot hominum milia inter illum et hunc orta sint: et ideo manifestum est, ad illum pertinere omnem qui ex illa successione propaginis nascitur; sicut ad istum pertinet omnis qui in illo gratiae largitate renascitur. Unde fit ut totum genus humanum quodammodo sint homines duo, primus et secundus (lib. 2, 163, 25—32).

302 (300) De iudiciis Dei.

Nullo modo iudiciis hominum comparanda sunt iudicia Dei: quem non dubitandum est esse iustum, etiam quando facit quod hominibus videtur iniustum (lib. 3, 24, 16—19).

303 (301) De nativitate iustorum.

Iustus ex Deo, non ex hominibus nascitur: quoniam renascendo, non nascendo fit iustus. Unde etiam regenerati filii Dei vocantur (lib. 3, 51, 23—25).

304 (302) De naturae humanae qualitate.

Natura humana etsi mala est, quia vitiata est; non tamen malum est, quia natura est. Nulla enim natura, in quantum natura est, malum est: sed prorsus bonum, sine quo bono ullum esse non potest malum: quia nisi in aliqua natura ullum esse non potest vitium; quamvis sine vitio possit esse vel numquam vitiata, vel sanata natura (lib. 3, 206, 12—17).

305 (303) De morte peccatorum.

Iustum dei iudicium est, ut peccato suo quisque pereat, cum peccatum deus non faciat: sicut mortem non fecit, et tamen quem morte dignum censet, occidit. Unde legitur, *Deus mortem non fecit*, et legitur, *Mors et vita a deo est*. Quae duo inter se non esse contraria profecto videt quisquis ab operibus divinis iudicia divina discernit: quia aliud est creando non instituisse mortalem, aliud iudicando plectere peccatorem (lib. 4, 32).

306 (304) De poena peccati.

Deus quidem mundum fecit, et corpora prorsus omnia. Sed ut corpus corruptibile aggravat animam et caro concupiscat adversus spiritum, non est praecedens natura hominis instituti, sed consequens poena damnati (lib. 4, 67).

307 (305) De bona institutione hominis.

Quantislibet vitiis turpetur quaecumque natura, institutio eius semper est bona. Nam sicut institutio corporis bona est, etiam quando nascitur morbidus, et institutio animi bona est, etiam quando nascitur fatuus; sic institutio ipsius hominis bona est, quando nascitur peccati originalis obnoxius (lib. 4, 115).

308 (306) De abolitione peccati.

Sicut quidam parentes aggravant originale peccatum, ita quidam relevant: sed nullus tollit, nisi ille de quo dictum est: *Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccatum mundi:* cui nullum bonum hominis impossibile, nullum malum est insanabile (lib. 4, 132).

4.

COMPENDIA IN APPARATIBUS ADHIBITA

AD TEXTUM CONSTITUENDUM PERTINENTIA

ac. = ante correctionem
add. = addidit (-derunt)
alt. = alter, alterum
ar. = ante rasuram
cet. = ceteri (codices)
codd. = codices
del. = delevit, -erunt
des. = desinit, -unt
eras. = erasit, erasum
inc. = incipit, -iunt
l. = linea
m 1 = manus scribae ipsius
mg. = (in) margine
mp. = manus posterior
om. = omisit, -erunt
pc. = post correctionem (vel scribae ipsius vel correctoris cuiusdam coaequalis)
pr. = prior, prius; post rasuram
sl. = supra lineam
sr. = supra rasuram
tr. = transposuit, -uerunt

SANCTI AUGUSTINI OPERUM

c. II ep. Pel. = Contra duas epistolas Pelagianorum (CSEL 60, 423—570)
c. Iul. = Contra Iulianum libri VI (PL 44, 641—874)
conf. = Confessionum libri XIII (CSEL 33)
de gest. Pel. = De gestis Pelagii ad Aurelium liber (CSEL 42, 51—122)
duab. an. = De duabus animabus contra Manichaeos liber (CSEL 25/1, 51—80)
grat. Chr. = De gratia Christi et de peccato originali contra Pelagium et Coelestium libri II (CSEL 42, 125—206)
nupt. conc. = De nuptiis et concupiscentia ad Valerium comitem libri II (CSEL 42, 211—319)
pecc. mer. = De peccatorum meritis et remissione et de baptismo parvulorum ad Marcellinum libri II (CSEL 60, 3—151)
pecc. orig. = De peccato originali *cf.* grat. Chr.

ALIORUM AUCTORUM ECCLESIASTICORUM OPERUM

Ambr(osius)

Luc. = Expositio evangelii secundum Lucam (CSEL 32/4)
Noe = De Noe (CSEL 32/1, 413—497)
paen. = De paenitentia (CSEL 73, 117—206)
parad. = De paradiso (CSEL 32/1, 263—336)

in Is. = In Isaiam (opus non extat, cf. nupt. conc. 1, 40)
frg. de phil. = fragmentum de philosophia seu de sacramento regenerationis (opus non extat, cf. c. Iul. 2, 14: *in alio suo* [sc. Ambrosii] *libro de sacramento regenerationis vel de philosophia quem scripsit*)

Bas(ilius Magnus)
sermo I de ieiunio (PG 31, 168, cf. B. Altaner, Augustinus und Basilius der Große, Kleine patristische Schriften, TU 83, 1967, 274)

Cypr(ianus)
ep. = Epistulae (CSEL 3/2)
de dom. orat. = De dominica oratione (CSEL 3/1, 265—294)

Greg(orius) Naz(ianzenus)
or. 2 = interprete Rufino oratio I, Apologeticus (CSEL 46, cf. B. Altaner, Augustinus und Gregor von Nazianz, Gregor von Nyssa, Kleine patristische Schriften, TU 83, 279sqq.)
or. 38 = interprete Rufino oratio II (cf. ibid.)
or. 41 = interprete Rufino oratio IV (cf. ibid.)

Hil(arius)
in ps. 118 = Tractatus in psalmum 118 (CSEL 22, 354—544)

Ioh(annes) Const(antinopolitanus, vulgo Chrysostomus)
ep. ad Olymp. = epistula ad Olympiam (cf. B. Altaner, Augustinus und Iohannes Chrysostomus, Kleine patrist. Schriften, TU 83, 307sq.)

Lact(antius)
de falsa sap. = De falsa sapientia, id est liber III Divinarum institutionum (CSEL 19, 177—273)

(Marius) Merc(ator)
comm. = Commonitorium super nomine Coelestii (PL 45, 1686—1691; 48, 67—107)
in Iul. = Liber subnotationum in verba Iuliani (PL 45, 1680—1682; 48, 109—172)

Pel(agius)
lib. arb. = De libero arbitrio (opus non extat, cf. grat. Chr. 43, 47)
lib. fidei = Libellus fidei ad Innocentium papam (PL 45, 1716—1718; 48, 488—491; = Ps. Aug. serm. 236; Ps. Hier. ep. 16)

Prosp(er)
Liber sententiarum ex operibus S. Augustini delibatarum (PL 51, 427sqq., cf. p. XLsqq.)

CONTRA IULIANUM
⟨OPUS IMPERFECTUM⟩

Conspectus codicum

P = Parisinus Latinus Bibl. Nat. 2100, s. IX (continet libros I et II)
C = Cassinensis 164 L, s. XI
G = Gratianopolitanus (Grenoble) 212, s. XIIex.
T = Trecensis (Troyes) 40 vol. VII, s. XIIex.
K = Claustroneoburgensis (Klosterneuburg) 223, s. XIIex. (continet excerpta quae ne tertiam quidem partem huius operis praebent)
L = Londiniensis BM Royal 5 C. VI, s. XIV (*des.* lib. II 90, 6)
M = Matritensis Bibl. Nac. 520, s. XIV

Migne = Augustini Opera omnia, opera et studio Maurinorum, editio novissima accurante J.-P. Migne, Paris 1861, tom. 10, 2 = vol. 45, 1050sqq.

Kal. = editio ab Ernesto Kalinka praeparata

De compendiis cf. p. XLIIIsqq.

PRAEFATIO

Adversus haereticos Pelagianos, qui dicunt Adam, etiamsi non peccasset, fuisse corpore moriturum nec in illo humanum genus esse vitiatum, unde sequitur eos, ut mortes et mortiferos morbos et omnia mala, quae videmus et parvulos perpeti, etiam in paradiso futura fuisse contendant, si nemo peccasset, scripsi librum ad comitem Valerium, cuius libri est titulus De nuptiis et concupiscentia, eo quod ad illum pervenisse cognoveram dicere Pelagianos damnatores nos esse nuptiarum. Denique in illo opere nuptiarum bonum a concupiscentiae carnalis malo, quo bene utitur pudicitia coniugalis, quali potui disputatione discrevi. (2) Quo libro accepto memoratus vir illustris misit mihi in cartula nonnullas sententias decerptas ex opere Iuliani haeretici Pelagiani, in quo opere libris quattuor respondisse sibi visus est illi uni meo, quem de nuptiis et concupiscentia me scripsisse memoravi, missas sibi a nescio quo, qui eas ut voluit ex primo Iuliani libro decerpendas curavit; quibus ut quantocius responderem idem Valerius poposcit. Et factum est ut sub

---

praef. *PCGTKLM* Incipit liber sancti augustini episcopi catholici contra iulianum hereticum Incipit liber primus *P*, Incipit liber sancti augustini episcopi contra iulianum ereticum pelagianum *C*, Incipit prologus beati augustini episcopi in libris (-os *K*) quos scripsit contra iulianum *GK*, Incipit prefatio sancti augustini episcopi *T*, Incipit prefacio sancti augustini yponensis episcopi in librum contra iulianum ad florum *L*, Prologus altercatio augustini et iuliani heretici liber primus Incipit prologus in libro sancti augustini contra iulianum hereticum *M* **2** haereticos *om. K* **4** ut *om. P* **6** si] etiamsi *TM Migne* **7 sq.** titulus est *TKLM Migne* **9** pelagianus *Pac. m 1* **9 sq.** nuptiarum nos esse *K* **10 sq.** concupiscentia carnalis mali *TLM* **12** discrevi] decreui *K*, discerui *L* **13** cartulas *P* **15** quatuor *GTLM (semper)* **15 sq.** uni meo] unum eo *P* **18** decerpenda *G* curavit] putauit *Pac. C Kal.*, utauit *Ppc.* ut et *LM* **19** ut *om. C*

eodem titulo etiam secundum librum scriberem, contra quem Iulianus alios octo nimia loquacitate conscripsit. His nunc respondeo eius verba praeponens eisque subiungens responsionem meam ad loca singula, sicut refutatio eorum visa est esse reddenda, cum iam priores quattuor eius libros, postea-
quam in manus meas venerunt, sex libris satis aperteque refellerim.

---

20 secundum librum etiam *K* librum etiam scriberem secundum *LM* **22** proponens *GTpc. KLM Migne,* propone *Tac.* eisdemque *TK Migne* **24** reddenda] credenda *P* quatuor priores *LM* **25** sex libris *om. PC* libris meis *K* **26** refellerim] repellerim *P*, repulserim *L*, *add.* Explicit prologus *G*, Explicit prefatio *T*, Explicit prefatio sancti augustini *K*, Explicit prologus *M*

LIBER PRIMUS

1. *IUL(IANUS)*. Magnis licet impeditus angoribus, quos intuenti mihi hac tempestate ecclesiarum statum partim indignatio ingerit partim miseratio, non abieceram tamen promissionis meae fidem, videlicet ut, qui fueram factus debitor promittendo, solvendo quoque esse curarem. Nam in libris, quos ad fratrem nostrum Turbantium episcopum, virum magno virtutum fulgore conspicuum, contra Augustini scripta dictavi, pollicitus sum, si nihil, quod studiis obsisteret, eveniret incommodi, occursurum me protinus eorum argumentis omnibus, qui ex sententia Manicheorum traducem peccati id est malum naturale defenderent; a quo sum hactenus munere varia et indissimulabili necessitate suspensus.

AUG(USTINUS). Utinam imiteris Turbantium post illa tua scripta et post has tuas laudes, quibus eum dicis virum magno virtutum fulgore conspicuum, a vestro errore liberatum. Responsum est autem illis libris tuis et demonstratum tibi, quae catholica lumina in sanctarum scripturarum tractatione clarissima hoc opprobrio id est Manicheorum appellatione offuscare coneris.

---

1 *PCGTKLM* Incipit liber iuliani ad florum in quo secuntur responsiones beati augustini per singula *G*, Incipit liber iuliani ad florum (ad florum *om. K*) in quo sequuntur ad singula responsiones annexę (responsiones sancti augustini *K*) *TK*, Incipit liber sancti augustini contra iulianum hereticum ad florum . . . *L*, Incipit altercatio iuliani heretici pelagianique et augustini catholici lib. iuliani ad florum in quo sequuntur ad singula responsiones sancti augustini annexe *M* **2** Iulianus dixit *PCT* angoribus] angu- *Ppc.*, laboribus *GTKLM* **6** debitur *Pac.m 1* promittendo] *post* curarem *add. P, om. cet. Migne, add. in mg. T manu Maurin.* solvendo] solutor *G* quoque] *add.* redditor *K* **9** dictaui (-aui *sr.*) scripta *P* scripta *om. K* **11** manichaeorum *P* (*sim. interdum*) **13** et *om. P* **14** Aug(ustinus) respondit *PC (semper vel saepe)* **17** tuis libris *Migne* **18** tibi] est tibi *C*, est *K*

2. *IUL.* Verum ut primum respirare licuit, consilium erat, quantum maxime tulisset ipsius rei natura, breviter promissa complere, nisi me actuosiorem denuo ingredi provinciam, beatissime pater Flore, voluisses. Qui quoniam tantum vales reverentia sanctitatis, ut praeceptis tuis segniter oboedire irreligiosum iudicem, obtinuisti facile, ut in longiores vias compendium illius quam elegeram brevitatis extenderem. Favebis itaque operi tua auctoritate suscepto, cuius ob hoc potissimum nomen inserui, ut stilus securior et hilarior graderetur sub tantae patrocinio iussionis. Fuit igitur concepta animo non importuna ratio brevitatis, quia in illis quattuor libris cuncta fere, quae inventa a Manicheis Augustini contra nos fuerant ore prolata, catholicae fidei veritas, pro qua et cum qua labentis mundi odia promeremur, tam disputationibus invictis quam sacrae legis testimoniis armata protriverat, nec quicquam paene reliquum erat, si aequis iudicibus uteremur.

AUG. Contra tuos illos quattuor libros sex libri a me scripti sunt. Post commemorationem quippe doctorum catholicorum quos Manicheos facis — mihi sub hoc crimine obiciendo, quod illi in catholica ecclesia didicerunt atque docuerunt —, quam duobus prioribus voluminibus explicavi, sequentes quattuor singulos tuis singulis reddidi redarguens tenebras haeresis vestrae luce catholicae veritatis, quam deserendo caecatus insanis et rei, de qua nulla umquam in ecclesia Christi controversia fuit, sicut novus haereticus aequos iudices quaeris, quasi tibi videri aequi iudices possint, nisi quos vestro errore deceperis. Quem vero iudicem potes

---

2 *PCGTKLM* **1** Iul(ianus) dixit *PC (semper vel saepe)* **5sq.** praeceptis segniter obędire tuis *G* **6** religiosum *Cpr.* **7** eligeram *C* **12** liber *Pac.*, libros *Ppc. mp.* **13** nos] non *P* **15** disputationis *C* **18** liber *Pac.* **19** pos *C* **21** obiciendum *P* in *om. C* catholice *Pac.* **22** quam et *K* **23** singulis tuis singulos *K* tuos *Gac. Tac.* **26** Christi] dei *K* **27** ęqui iudices uideri *K* aequi iudices] equique *L*, equi *M* **28** poteris *TKLM Migne* **28sq.** ambrosio poteris *K*

Ambrosio reperire meliorem? De quo magister tuus Pelagius ait quod eius fidem et purissimum in scripturis sensum ne inimicus quidem ausus est reprehendere. Numquid ergo iste sensu in scripturis purissimo impurissimi Manichei dogma retineret dicens: „Omnes sub peccato nascimur, quorum ipse ortus in vitio est?“ Tu ergo iam iudica, quam non puro sensu hoc catholicum dogma reprehendas, teque corrigere Ambrosio iudicante ne differas.

3. *IUL.* Testimonia tamen scripturarum, quibus contra nos agi aliquid posse existimant, nonnulla praeterieram, quae me explanatum ire pollicitus eram, ut docerem ambigua quaeque legis verba, quae ab inimicis nostris assumi solent, nec veritati praeiudicare perspicuae et secundum hoc esse intellegenda, quod absolutissimis scripturae sanctae auctoritatibus et insuperabili ratione firmatur, siquidem hoc ipso, quam sit divinae legis imperitus interpres et profanus, appareat, quisquis putat eius sanctione defendi, quod iustitia non potest vindicari.

AUG. Vos quod dicitis potius non potest ulla iustitiae ratione defendi, quia miseria generis humani, a qua nullum hominum ab exortu usque ad obitum videmus alienum, non pertinet ad omnipotentis iustum iudicium, si non est originale peccatum.

4. *IUL.* Nam si lex dei fons est ac magistra iustitiae, auxiliis quoque eius dei acquitas adiuvari potest, impugnari non potest. Nullum ergo amminiculum iniquitati de illius scripturae viribus comparari natura rerum sinit, quae hanc

---

2, 29 Pel. lib. arb. 3; *cf.* grat. Chr. 43, 47 **33 sq.** Ambr. paen. 1, 3, 13; *cf.* c. 2 ep. Pel. 4, 11, 29

3, 12—14 Prosp. 277, *cf. p.* XL

2, 29 reperire] inuenire *K* **30** sensus *P* **33** docens *G* omnes homines *Ambr.* **35** teque] et te *K*

3 *PCGTKLM* **3** explanaturum *K* **4** inimicis *P*, amicis *CGTKLM* **8** sit *om. G* **9** apparet *KLM Migne* **11 sq.** ratione iusticię *K* **13** ab *om. C*

4 *PCGTLM* **3** amminiculam *Pac. mp.* iniquitate *Pac.*, -tis *Ppc. mp.* **4** rerum natura *K*

unam promulgationis causam habuit, ut eius testimoniis remediis minis ultionibus iniquitas deleretur.

AUG. Eius testimoniis declaratur quod *homo vanitati similis factus est, dies eius velut umbra praetereunt*, cum qua eum vanitate nasci non solum veridica scriptura qua plangitur, verum etiam laboriosa et aerumnosa cura qua eruditur, ostendit; in eius remediis legitur, etiam cum parvulus natus fuerit, offerendum esse sacrificium pro peccato; in eius minis legitur interituram fuisse animam parvuli, si die non circumcideretur octavo; in eius ultionibus legitur iussos interimi etiam parvulos, quorum parentes ad iracundiam provocaverunt deum, ut internitione bellica delerentur.

5. *IUL.* Nihil ergo per legem dei agi potest contra deum legis auctorem. Quo uno compendio excluditur quidem, quicquid ab errantibus consuevit obici. Sed nos ad docendum, quam sit veritas locuples cui credimus, illis quoque scripturarum locis, quae intellectum sententiae elocutionum perplexitate velarunt, expositionis lucem solemus afferre, ut originis suae dignitatem reserata possideant nec ab stemmate sacro velut notha aut degenerantia separentur.

AUG. Immo vero scripturarum sanctarum lumina certa veritate fulgentia vos pravarum disputationum perplexitate obscurare conamini. Quid enim lucidius quam id quod modo dixi: *Homo vanitati similis factus est, dies eius velut umbra praetereunt?* Quod utique non fieret, si ad dei similitudinem,

---

4, 7 Ps. 143, 4 **11sq.** *cf.* Lev. 12, 6—8 **12—14** *cf.* Gen. 17, 14 **14sq.** *cf.* Ios. 6, 21; 10, 32

5, 12 Ps. 143, 4

4, 15sq. prouocauerant *C G* **16** internitionem *Pac.*, internecione *Migne* **5** *PCGTKLM* **3** nos] non *P* **4** locuplex *G* **5sq.** proplexitate *P* **6** uelauerunt *P* expositioni *C* **7** reserata] -am *C*, reseruata *G*, resepata *Pac.*, resecrata *Ppc.* ab] a *K* stemmate] stemate *CGLM* **11** quod] quo *Pac.*, que *Ppc. m 1*

in qua est conditus, permaneret. Quid lucidius quam id quod dictum est: *Sicut in Adam omnes moriuntur, sic et in Christo omnes vivificabuntur?* Quid lucidius quam id quod dictum est: *Quis enim est mundus a sorde? Nec infans, cuius est unius diei vita super terram*, et alia plurima, quae vestris tenebris involvere et in vestrum perversum sensum molimini vana loquacitate convertere?

6. *IUL.* Hoc ergo ex nostro more adhuc solum exsequi cogitabam, id est ut a Traducianorum interpretationibus membra divinae legis, quae subiacebant contumeliae, liberarem, quae erant scilicet divina, quod essent iusta monstrando.

AUG. Contumelioso ore Traducianos vocas Cyprianum Ambrosium Gregorium ceterosque socios eorum confitentes originale peccatum. Sed non est mirum, quod novi haeretici catholicis, a quibus exeunt, novum nomen imponunt; hoc et alii fecerunt, quando similiter exierunt.

7. *IUL.* Verum quia id impendio poposcisti, immo indixisti auctoritate patria, ut libro tractatoris Poeni, quem ad Valerium comitem vernula peccatorum eius Alypius nuper detulit, obviarem, hinc mihi est longior facta responsio.

AUG. Magna tibi poena est disputator hic Poenus, et longe antequam nasceremini, magna poena haeresis vestrae Poenus praeparatus est Cyprianus.

8. *IUL.* Dedit enim ingenii sui denuo fideique monumenta, quae intellegantur aegerrime, exponantur difficillime, vix sine horrore audiantur, convincantur autem facillime,

---

5, 15 1 Cor. 15, 22 **17** *Iob 14, 4sq.

---

6 *PCGTKLM* **1** nostrum more *Pac.*, nostro ore *Ppc.* **4** iusta] lustra *P* **5** traducionarios *LM*

7 *PCGTKLM* **1** immo] inicio *K* **6** uos nasceremini *C Kal.*

8 *PCGTKLM* **1sq.** monumenta] moni- *TL*, documenta *C* **2** quae] *add.* ut *Psl.mp.* **3** convincantur — **4** acerrime] aliquanti (-ta *LM*) confodiantur acerrime conuincantur autem facillime *TLM*

confodiantur acerrime et propter honestatis reverentiam oblivioni exterminata mandentur.

AUG. Non quomodo vis iudicant qui legunt.

9. *IUL.* Primus igitur eius liber, qui ante hunc solus est editus, novos nos esse haereticos criminatur, quia repugnemus opinioni, quae dealbati instar sepulcri, quod secundum evangelii sententiam mundo extrinsecus colore vestitum spurcitia est et iniquitate confertum, sub laude baptismatis eructat Manicheorum sordes ac naturale peccatum, ut ecclesiae catholicae pura hactenus sacramenta contaminet.

AUG. Novos haereticos vos antiqua catholica fides, quam modo oppugnare coepistis, a praeclarissimis qui fuerunt ante nos doctoribus praedicata demonstrat. Non autem omnibus respondendum est convitiis potius quam accusationibus tuis, quae non in me, sed etiam in Ambrosium Hilarium Gregorium Cyprianum aliosque praedicatissimos ecclesiae doctores fronte impudentissima et lingua procacissima iacularis.

10. *IUL.* Laudat etiam potentem hominem, quod nostris petitionibus, qui nihil aliud quam dari tanto negotio iudices vociferabamur, ut ea, quae subreptionibus acta constabat, emendarentur potius quam punirentur examine, mole suae dignitatis obstiterit nec disceptationem tempus aut locum permiserit impetrare. Quod utrum ille, ad quem scribitur, tam nequiter fecerit quam testatur ista laudatio, ipse viderit; nos tamen in quantum de eo melius aestimaverimus, nominis

---

9, 2 *cf.* nupt. conc. 1, 1

---

9 *PCGTKLM* **1** solis *P* **2** esse *om. CK* **3** dealbata est *Ppc. sl.* **5** est *om. K* **6** Manicheorum *om. K* sordes ac] s. at *G*, sorde *P*, sordidum *C*, sordide *Kal.* **8** vos *om. K* **9** a *om. C* **12** etiam *om. C* et hilarium *LM*

10 *PCGTKLM* **1** laudate *C* hominum *Pac.* uestris *K* **3** constabant *CGTK* **4** ponerentur *P* **5** disceptationem] disceptionem *Pac. M*, disceptatiorem *K*, disceptationi *Ppc.mp. Migne*, -nis *Kal.* **6** promiserit *P* scribetur *Pac. mp.*

illius commemoratio opusculo meo honorifice inserta patefecit. Verum liber ille de patrono suo falsa fortasse contineat; porro fideliter, quid scriptor eius cupiat, ostendit; videlicet ut contra rationem, contra fidem, contra omnem morum et dogmatum sanctitatem vi fera et caeca impotentia dimicetur.

AUG. Absit a christianis potestatibus terrenae rei publicae, ut de antiqua catholica fide dubitent et ob hoc oppugnatoribus eius locum et tempus examinis praebeant ac non potius in ea certi atque fundati talibus quales vos estis inimicis eius disciplinam coercitionis imponant. Quod enim propter Donatistas factum est, eorum violentissimae turbae fieri coegerunt ignorantes quid ante sit gestum, quod eis fuerat ostendendum. Quales vos turbas deus avertat ut habeatis, deo tamen propitio non habetis.

11. *IUL.* Quibus gestis inter voluminis primas partes progressus est ad distinctionem nuptiarum et concupiscentiae, sicut fuerat tituli inscriptione pollicitus, deditque toto deinceps opere documentum artis et virtutis suae. Inter negationem enim confessorum et negatorum confessionem ultima necessitate vexatus, quid aerumnarum pateretur, foeda conscientia publicavit.

AUG. Convitiare quantum potes; quis enim convitiosus hoc non potest?

12. *IUL.* Priori ergo operi quattuor libellis ea quam suppeditavit veritas facultate respondi praefatus sane praeteriturum me, quae et pro dogmate illius nihil habere ponderis apparebat et me possent arguere multiloquii, si fuissem

---

10, 11 ut est *P* **12** omnium *LM* **13** vi] bi *C*, in *M* **17** in ea potius *K* in ea *om. LM* **18** cohertionis *KLM* **19** dona ista *P* **20** coegerunt fieri *K* **22** habebitis *C*

11 *PCGTKLM* **2** a distinctionem *Pac.*, a -ne *Ppc.* **4** artis et] artisque *K* **5** et confessorum et *P* confessionem negatorum *K* confessione *Ppc.*

12 *PCGTKLM* **1** prior *C* **2 sq.** praeteritorum *P* **3** me] *add.* ea *Tsl. mp.* et *del. Tmp.* **4** apparebant *G*

imbecilla quaeque et inania persecutus. Quamquam, si hanc regulam ut decuit servare licuisset, id est ut nec oppugnationem ex professione inepta merercntur, paene omnia eius inventa publico fuerant spernenda silentio; sed quoniam rebus in peiorem partem properantibus, quod mundi fini suo incumbentis indicium est, in ecclesia quoque dei adepta est stultitia et turpitudo dominatum, *pro Christo legatione fungimur* et pro virili portione, quantum valemus opis, ad defensionem catholicae religionis afferimus nec piget mandare litteris remedia, quae contra errorum venena conficimus.

AUG. Stultitia et turpitudo vos peperit; sed si in ecclesia dominatum adepta esset, ibi vos utique tenuisset.

13. *IUL.* Testatus utique ut dixi fueram nec contra omnes me species defendendae traducis in primo disserturum opere nec cuncta, quae ille liber tenebat, replicaturum, sed cum his conflicturum, in quibus summam et vim sui dogmatis collocasset. Hoc autem me spopondisse fideliter, quicumque vel obliquus sit, tantum diligens utriusque operis lector agnoscet. Ego autem conscientiae honestate securus inimicum nostrum et adhortor et stimulo, ut si aliquod a se prolatum, a me praetermissum aestimat argumentum, quod cuiuspiam momenti vel ipse iudicet, in medium proferat et me timoris dolique convincat.

AUG. Non credo, quod ea quae praetermisisti nullius momenti esse putaveris, quamvis et si hoc te putasse concedam, non tamen ita esse catholicus et intellegens, si et unum

---

12, 11 2 Cor. 5, 20

12, 8 spernenda fuerant *G* **9** properantibus] declinantibus *K* quod] quo de *K* finem *P* **10** adepta est] adeptas *Tac.* **12** opes *P* **14** errorun *P*, eorum *C GTKLM* **16** adepta esset] et beata adesset *P*

13 *PCGTKLM* **1** itaque *GK* **2** species me defendere de *K* diserturam *P* **3** ille *om. G* **4** his *om. K* **5** spondisse *P* **6** vel *om. G* tantum] tamen *K* utriusque operis diligens *K* **7** agnoscet] -it *P*, -at *C* **10** praeferat *P* **13** hoc] hoo *P* **14sq.** illum unum meum *LM*

illum meum et tuos quattuor habuerit diligentiamque adhibuerit, lector inveniet.

14. *IUL.* Scripturarum sane testimonia quaedam latius exposui quaedam brevius, quia me plene id secuturo opere facturum spopondi. Nihil itaque ibi de omnibus Augustini argumentis et propositionibus inexplosum remansit, nihil a me impletum est aliter quam promissum; multa in inventis eius falsa, multa stolida, sacrilega multa convici.

AUG. Hoc quidem dicis, sed tu dicis; qui autem legit et intellegit, si non Pelagianus est, non hoc dicit.

15. *IUL.* Qua professione non est nobis arrogantiae fama metuenda, quia non ingenio meo veritatem defensam, sed imbecillitatem nostri ingenii veritatis viribus confitemur adiutam.

AUG. Elisam dixisses, si verum dicere voluisses.

16. *IUL.* Cum haec itaque haud aliter quam dixi constet impleta, mirari satis nequeo hominis impudentiam, qui in hoc recenti opere suo libros meos falsitatis accusat, quos tamen necdum in manus suas venisse testatur. Durum quidem, quod consuetudo peccandi amorem delicti facit, sed nihil durius quam quod extinguit pudorem; quod licet ex improbitatis usu esse constaret, tamen amplius praesentia pericula docuerunt, quam quisquam nostrum poterat autumare, quando enim crederem eo usque Numidae induruisse

---

16, 4 *cf.* nupt. conc. 2, 2

13, 15 et tuos] uos *P* **16** inueni *P*

14 *PCGTKLM* **2** id secuturo] id sequitur *P*, *om. L* **4** inexplosum *PG*, explosum *C*, non explosum *TKLM Migne* **5** est *om. K* **6** conuicii *P* **8** non *alt.*] neque *LM*

15 *PCGTKLM* **2** ingenio] inienio *P* **3** ingenii nostri *K*

16 *PCGTKLM* **1** haud] aut *PCM* **1sq.** constet esse *K* **3** operi *P* **8** pericla *Pac.CG* **9** numidiae *C*, numidem *Ppc.*, tumide *L* induruisse] in durum esse *P*

frontem, ut in uno opere et in uno versu utrumque fateretur, et me falsa dixisse et se non legisse quid dixerim.

AUG. Si hoc non fecisti, ille fecit, qui de libris tuis ea quae comiti Valerio putavit mittenda esse decerpsit. Quod eum non credens ego fecisse mendaciter auctori tribui, quod decerptori debui. Tuos quippe libros nondum legeram, sed quae ille ex eis decerpserat legeram. Si te hominem cogitares, hoc fieri potuisse cum cerneres, nequaquam tam invidiosam quaereres homini hac occasione calumniam.

17. *IUL.* (1) Nam scribens ad eum, quem miratur studiosum esse librorum suorum, cum sit militiae sudoribus occupatus, indicat ab Alypio cartulas ad se fuisse delatas, quae ita superscriptae essent: „Capitula de libro Augustini quem scripsit, contra quae de libris pauca decerpsi. Hic video eum, qui tuae praestantiae ista scripta direxit, de nescio quibus libris ea — causa quantum existimo celerioris responsionis —, ne tuam differret instantiam, voluisse decerpere. Qui autem sint isti libri cum cogitarem, eos esse arbitratus sum, quorum mentionem Iulianus facit in epistula quam Romam misit, cuius exemplum simul ad me usque pervenit. Ibi quippe ait: Dicunt etiam istas, quae modo aguntur, nuptias a deo institutas non fuisse, quod in libro Augustini legitur, contra quem ego modo quattuor libellis respondi.“ (2)

17, 4—14. 15—20 nupt. conc. 2, 2

16, 10 ut] et *P* in uno versu] uno uersu *TM Migne* **11** *post* dixerim *add. P*: sententia ista ita in augustino falsa est sicut in iuliano uera **13** mittenda] mutanda *K* **15** tuos] Uos *Pac.*, eos *Ppc.* **17** fiere *Pac.* cum cerneres] quod cern. *C*, concerneres *K* nequaquam — **18** quaereres] et nequaquam quereres tam inuidiosam *K* **18** hac (hanc *pc. mp.*) occasionem *P*

17 *PCGTKLM* **2** sit] fit *C* **4** superscripta *CM* **5** libris iuliani *G* **7** ea libris *nupt.* celerioris] celebrioris *P* **11** simul *PC*, *om. GTKLM* asque *Pac.m 1* **13** deo] domino *P* augustino *Pac.mp.* **14** libellis] libris *K*

Et post haec verba infert iterum suis sermonibus: „Credo ex his libellis ista decerpta sunt; unde melius fortasse fuerat, ut universo ipsi operi eius, quod quattuor voluminibus explicavit, refellendo et redarguendo nostra elaboraret intentio, nisi et ego responsionem differre noluissem, sicut nec tu transmissionem scriptorum, quibus respondendum est, distulisti.“ Ostendit ergo hic apertissime excerpta illa suspicari se de opere meo tumultuarie fuisse collecta, integros autem ignorare libros, quibus tamen audet se dicere respondere potuisse.

AUG. Cur non auderem, qui te in eis vana dixisse dubitare utique non deberem? Non enim contra vera posses loqui nisi vana. Neque meus animus me fefellit; eos namque libros tuos tales inveni, cum legerem, quales praesumpseram esse, antequam legerem.

18. *IUL.* Facit quoque epistulae mentionem, quam a me ait Romam fuisse directam; sed per verba quae posuit nequivimus, quo de scripto loqueretur, agnoscere. Nam ad Zosimum quondam illius civitatis episcopum super his quaestionibus duas epistulas destinavi, verum eo tempore quo adhuc libros exorsus non eram.

AUG. Haec epistula non est ad Zosimum, sed ad eos seducendos, qui Romae possent tali suasione seduci; sed si eam non agnoscis, ecce non sit tua. Utinam et illi libri non essent tui, sed alieni, ne per eos tu longe a veritate fieres alienus.

19. *IUL.* (1) Porro utatur indicio epistulae, quam aut accepit aut finxit, me responsionem contra novos Manicheos,

---

18, 1 sq. *cf.* nupt. conc. 2, 2

17, 17 sq. explicaui *C* **18** nostrae (-a *pr.*) laboraret *C*, nostre laboraret *P*, nostra laboraret *Migne* **22** tumultarie *PC* **23** se audet *K* **27** legerim *P*

18 *PCGTKLM* **2** per] pro *Par.*, *eras. mp.* **3** de quo *LM* agnosceretur *C* **4** ciuitatis illius *LM* **5** duas epistulas *om. LM*

19 *PCGTKLM* **1** porro] uerum *K* iudicio *K* qua *Migne*

quia vetus dedignatur videri, quattuor voluminibus explicasse; cur non curavit ea, quae obiecissemus, addiscere? Cur non studuit, quicum esset congressurus, agnoscere, sed levitate turpissima concitatus in certamen maximum luminibus involutis Andabatarum more processit? Quod factum eiusmodi allegatione defendit, ut dicat se patroni sui festinationem, quam ille in transmittendis schedis habuit, imitari praecipiti responsione voluisse, quasi non honestissime potuerit intimare tempus sibi aliquod debere concedi, quo ad lectionem editi operis perveniret; flagitium esse inter eruditos in scribendi gravitate delinquere et impatientia deliberandi impugnare, quod nescias. (2) Huc accedit, quod nobis callidatis moliturus invidiam, quae dictorum eius seriem curtaverit, his excerptis fidem accommodavit, quae verisimilius falsitate eius et malignitate quam cuiusquam nostrum imperita simplicitate videntur esse composita. Verum id quovis animo, quovis auctore contigerit, nobis tamen duobus suffragatur modis: quia simul patuit, et quanta sit levitas et quanta imbecillitas in veritatis inimico, qui se approbavit et, cum loqui non debeat, tacere non posse et paucis semiplenis discerptisque magis quam aggregatis sententiis de primo tamen solum libro meo ita cessisse fractum, ut vulgi in nos femineis admodum vocibus pectora commoveret, quod disputationis nostrae processibus apparebit.

AUG. Quid mihi irasceris, quod ad me libri tui pervenire tardius potuerunt vel quod eos quaerens non potui celeriter invenire? Tamen potui et omnino debui ea, quae mihi missa

---

19, 7 ambatarum *Pac.*, amborum *Ppc.* praecessit *PL* **8sq.** festinatione *C* **9** scedis *Gpc.mp.*, schidis *K*, cedis *Gac.mp.*, schelis *L*, scęclis *Pac.*, scęculis *Ppc. mp.* **11** aliquod sibi *K* quo] quod *P* **13** et impatientia] etiam patientia *C* **15** quae] vel quod *T'sl.* **15sq.** curtaverit] vel im *Tsl.*, curtacuerit *P*, curauerit *LM* **20** quia — et] quia et simul patuit *K* **23** decerptisque *GK* agregatus *P* **24** fractum] factum *TLM* **29** mihi *om. C*

cartula continebat, cuiuscumque et qualiacumque essent, ne putarentur invicta, plane apertis, non involutis oculis inspicere et sine dilatione refellere, quia, etsi numquam libros tuos reperire possem, oportuit, ut ea, quae alicuius momenti esse credidit qui tanto viro arbitratus est esse mittenda, quantum valerem, ne quisquam legens eis deciperetur, arguerem. Non ergo mihi quod obiecisti obiceres, nisi tu potius ista, ut non dicam extinctis, certe clausis oculis loquereris. Nullo modo autem diceres vulgi a nobis in vos pectora commoveri, nisi scires multitudinem christianam in utroque sexu fidem catholicam non latere, quam conaris evertere.

20. *IUL.* Ammoneo tamen hic quoque, sicut priore a nobis opere factum est, non me omnia examussim eius verba positurum, sed ea capita, quibus destructis naturalis mali opinio conteratur.

AUG. Et quae praetermittis colligentur fortasse vel a nobis vel ab aliis, ut appareat cur praetermiseris.

21. *IUL.* Quod licet plene primo opere constet effectum, tamen, quoniam nunc nonnulla de uno dumtaxat libro meo sibi refellenda proposuit meque, ut prolocutus sum, arguit, quod capita dictorum eius quae inserui magna ex parte truncaverim, ostendam primo, id quod reprehendit, nec a me esse factum et ab illo impudentissime in hoc eodem opere frequentatum; tunc probabo illis ipsis concisis brevibusque sententiis, quas de scriptis meis, quibus fuerat impugnatus, interserit, ita nullis eum solidis responsionibus obstitisse, ut et illa invexata permaneant et hic planius detestanda fateatur, quam nostra operatio laboraverat explicare.

AUG. Iam superius ad ista respondi.

19, 31 sq. insplicere *C*

20 *PCGTKLM* **1 sq.** a nobis priori *K* **2** examissum *P* **5** et] ea *PTpc.mp. Kal. Migne* **6** praetermissis *K*

21 *PCGTLM* **1** quid *L*, quo *C* plene *om. G* **3** meque] neque *PC* praelocutus *TLM Migne* **6** et] ut *P* **7** ipsis *om. Gac. in mg.* **10** permaneat *CM* **11** operatio] oratio *P Migne Kal.*

22. *IUL.* (1) Attoniti ergo, quid contra me scripserit, audiamus. „Verba“, inquit, „de libro meo tibi a me misso tibique notissimo ista posuit, quae refutare conatus est. ‚Damnatores nos esse nuptiarum operisque divini, quo ex maribus et feminis deus homines creat, invidiosissime clamitant, quoniam dicimus eos, qui de tali commixtione nascuntur, trahere originale peccatum eosque, de parentibus qualibuscumque nascantur, non negamus adhuc esse sub diabolo, nisi renascantur in Christo.‘ In his verbis meis testimonium apostoli quod interposui praetermisit, cuius se premi magna mole sentiebat. Ego enim cum dixissem homines trahere originale peccatum, mox adiunxi de quo apostolus ait: (2) *Per unum hominem peccatum intravit in mundum et per peccatum mors et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt;* quo testimonio ut diximus praetermisso cetera illa contexuit, quae supra commemorata sunt. Novit enim, quemadmodum soleant haec verba apostolica quae praetermisit accipere catholicorum corda fidelium, quae verba tam recta et tanta luce fulgentia tenebrosis et tortuosis interpretationibus novi haeretici obscurare et depravare moliuntur. Deinde alia mea verba subtexuit, ubi dixi: ‚Nec advertunt, quod ita nuptiarum bonum malo originali, quod inde trahitur, non potest accusari, sicut adulteriorum et fornicationum malum bono naturali, quod inde nascitur, non potest excusari. Nam sicut peccatum, sive hinc sive inde a parvulis trahatur, opus est diaboli, sic homo, sive hinc sive inde nascatur, opus

22, 2—37 nupt. conc. 2, 3sq. **4—9** nupt. conc. 1, 1 **13** Rom. 5, 12 **21—27. 29—35** nupt. conc. 1, 1

---

22 *PCGTLM, K inc. l. 37 quousque* **1** scripserat *TL*, uel i *Tsl.* **2** tibi *om. P* **3** refutari *Gac.* **5** homines] omnes *P* **7sq.** qualibuscumque (quibus - *L*) parentibus *Tpc.LM Migne* **9** in *alt. om. P* **11** homines natos *nupt.* **12** adiunxi] subiunxi *P Kal.*, hoc intuli *nupt.* de quo] quod *nupt.* **24** mala *P* **25** a parvulis *om. P*

est dei.‘ (3) Etiam hic ea pratermisit, in quibus aures catholicas timuit; nam ut ad haec verba veniretur, supra dictum erat a nobis: ‚Hoc ergo quia dicimus, quod antiquissima atque firmissima catholicae fidei regula continetur, isti novelli et perversi dogmatis assertores, qui nihil peccati esse in parvulis dicunt quod lavacro regenerationis abluatur, tamquam damnemus nuptias et tamquam opus dei, hoc est hominem, qui ex illis nascitur, opus diaboli esse dicamus, infideliter vel imperite calumniantur.‘ His ergo nostris pratermissis sequuntur illa nostra quae posuit, sicut supra scriptum est.“ (4) Quousque simplicitati, qui haec loqueris, religiosorum pectorum et imperitis auribus perstabis illudere? Quem ad finem sese impudentia effrenata iactabit? Nihil te, cum haec scriberes, censura doctorum virorum, nihil reverentia futuri iudicii, nihil ipsa litterarum monumenta moverunt? Patere iam fallaciam tuam et deprehensam teneri non vides? Quid in primo, quid in secundo opere conscripseris, quem nostrum ignorare arbitraris? Libuit enim prorsus et decuit his te compellare modis, quibus in parricidam publicum eloquens consul infremuit.

AUG. Bene facis indicare nobis, ne forte non agnoscere-mus de invectivis Ciceronis te ista sumpsisse atque vertisse; sed non timemus Iulianum, cum videmus factum esse Tullianum, immo potius dolemus insanum, cum videmus sensum perdidisse christianum. Quid enim insanius quam prohibere a parvulis medicum Christum dicendo non esse in

---

22, 37—46 *cf.* Cic. Cat. 1, 1

22, 28 ad *om. P* ueneretur *P* **29** quo *C* **31** dogmates *P* **32** regenerationes *Pac.* **37** est *om. C* simplicitate *P* **38** prostabis *P* **41** monimenta litterarum monuerunt *K* **42** non uides teneri *K* **44** arbitratus *Pac.* **45** his te] iste *Pac.*, ista *Ppc. m 1* patricidam *K* **47** facis] fecisti *P Kal.*, facit *C* **48** Ciceronis te ista] ciceronista *Pac.*, -nistis *Ppc.m1* **49** uiderimus *K* **50** Tullianum] iulianum *P*

eis quod venit ille sanare? Cicero invectus in patriae parricidam eam defendebat civitatem, quam rex eius Romulus congregatis undecumque peccatoribus condidit; tu autem tot parvulos, qui sine sacro baptismate moriuntur, et clamas peccatum nullum habere et ad civitatem regis, ad cuius imaginem facti sunt, non permittis accedere.

23. *IUL.* Apostoli me testimonium praetermisisse confingis, quod nec tibi opitulari potest et a me praetermissum non est, sed eo insertum ordine, quo a te fuerat collocatum, utque in primo fideliter commemoratum, ita etiam in quarto operis mei libro licet cursim et breviter explanatum est. Commemorationem quoque catholicae ecclesiae, quam tu ad hoc feceras, ut catholicam fidem descrerent a te decepti et catholica miserabiles appellatione gauderent, non praetermisi; et quamvis nulla argumentorum vis in eiusmodi verbis esset, tamen a me haud aliter dictorum tuorum caput propositum est quam a te fuerat ordinatum. Lege editos libros meos responsionisque fidem, quam tu arguis fraudis, aspiciens me interim pronuntia vera dicere; tu vero, si consuetudo tua permiserit, erubesce. Sed iam ostensa inexcusabili falsitate, quae semper quidem turpis, fit tamen turpior, cum locum censoris invadit et deformitatem suam decori exprobrat alieno, responde, quid Manicheis sensibus aut nomen ecclesiae aut apostoli verba conducant, ut ea cum tam magna invidia praetermissa causeris.

23, 4sq. *cf.* c. Iul. 6, 75

22, 53 quod] quotquot *TLM* invectus] inuictus *Ppc.* **56** et *om. K* **57** nullum peccatum *LM* habere nullum *G*

23 *PCGTLM* **1** me testimonium me *G*, testimonium me *LM* praetermisse *Pac. M* **3** eo] in eo *P Kal.* **4** commemoratur *C* **7** a te] ut *Pac.*, ute *Ppc. mp.* **8** catholicam *P* **10** haud] aut *PCTac.* **11** ad te *P* legens *LM* **12** argues *P* **13** pronuntiauerat *P* uera pronuntia *G* **14** permanserit *P* **16** decore *P* exprobat *CM* **18** cum tam] iam cum *G*

AUG. Iam superius respondi huic calumniae tuae, qua mihi verborum tuorum minus integre positorum obicis falsitatem. Sed quod fecit ille decerptor, tu mihi tam libenter non tribueres, si eorum qui haec legunt nolles esse deceptor.

24. *IUL.* Hoc semper fuit maximum inter Manicheos catholicosque discrimen et limes quidam latissimus, quo a se mutuo piorum et impiorum dogmata separantur, immo magna moles sententias nostras quasi caeli a terra profunditate⟨m⟩ disiungens, quod nos omne peccatum voluntati malae, illi vero malae conscribunt naturae. Qui cum diversos sequuntur errores, sed velut de capite fontis istius effluentes, consequenter ad sacrilegia flagitiaque perveniunt, sicut catholici e regione a bono inchoantes exordio, bonis aucti processibus ad religionis summam, quam ratio munit et pietas, pervehuntur. Tu igitur malum naturale conatus asserere profano quidem voto, sed inefficaci intentione usurpasti apostoli testimonium, quem hac eadem perscriptione ostendo nihil tale sensisse, quale tu persuadere conaris, quod repugnantibus modis et illum catholicum confiteris et dicta eius Manicheo aestimas suffragari.

AUG. Quos doctores catholicos Manicheo asseras suffragari, qui in verbis apostolicis intellexerunt trahere parvulos originale peccatum nec vestro more insano velut sanam laudare naturam, sed ei sanandae adhibuerunt medicinam potius christianam, si christiano corde cogitares, erubesceres contremesceres obmutesceres.

23, 20 qua] quia *LM* **21** mihi] nihil *LM* **22** deceptor *P* **23** tribueris *P* **24** *PCGTKLM* **2** quidem *LM* **3** mutuo] inuicem *K* piorum *om. Tac.mp.LM* docma (dogmata*M*) impiorum *LM* **4** mole *GTKLM Kal.* terrae *Primmer* profunditatem *ego,* -te *codd. Migne Kal.* **5** diiungens *C* uoluntate male *K* **6** malae conscribunt] mole c. *M*, m. conscribuntur *K*, mala eas *P*, malae assignant *Kal.* **7** fontes *Pac.* **7 sq.** sequitur *K* **8** catholicę *P* **9** exordio] principio *K* acti *K* ad] et *Tac. m 1* **10** monet *C* **11** tu *om. C* naturale malum *Gac.* quidem — **12** inefficaci] qui de uoto et efficaci *C* **13** proscriptione *K* **19** insanos *LM* **22** contremisceres *Ppc.mp.GTpc.mp.KLM Migne* obmutisceres *G*

25. *IUL.* Numquid non idem Adimantus et Faustus, quem in libris Confessionis tuae praeceptorem tuum loqueris, haeresiarchae sui traditione fecerunt obscuriores quasque vel de evangelio vel de apostolorum epistulis sententias rapientes et corrodentes, ut profanum dogma nominum auctoritate tuerentur? Quamquam quid dico de Manicheis? Omnes prorsus haereses inventa sua, quibus a pietate et fide exorbitaverunt, scripturarum elocutionibus sententiisque communiunt.

AUG. Illi obscuras sententias in suum dogma convertere, vos apertas ipso vestro dogmate obscurare conamini; quid enim apertius quam quod ait apostolus peccatum in hunc mundum per unum hominem intrasse et per peccatum mortem et ita in omnes homines pertransisse? Quod si probare idem cogeretur apostolus, ipsam generis humani miseriam testem daret, quae incipit a vagitibus parvulorum et usque ad decrepitorum gemitus pervenit. Nullo enim modo sub cura omnipotentis et iusti eadem tam magna miseria naturae irrogaretur humanae, nisi in duobus hominibus tota de paradisi felicitate in hanc infelicitatem peccati merito pelleretur.

26. *IUL.* Num igitur ideo aut libri sacri auctores probabuntur errorum aut crimina pereuntium scripturarum dignitas expiabit?

AUG. Hoc vobis dicite.

27. *IUL.* Extinguatur itaque indisciplinatarum expositionum libido; nihil agere contra manifestam dei iustitiam

---

25, 2 *cf.* conf. 5, 7, 13 **12—14** *cf.* Rom. 5, 12

---

25 *PCGTKLM* **2** confessionum tuarum *K* **3** heresiarchae *Tac.*, -es *PCGTpc. mp. KLM* quasque] qua qui *P* **5** auctoritatem *C* **8** elocutionibus] uel locutionibus *C* **16** a vagitibus] auigentibus *P*, a *om. CGTac. m 1 (?) KLM* **20 sq.** pellerentur *Tac. K*, pellitur *C*

27 *PCGTKLM* **1** itaque] prorsus *K*

verba credantur. Quae si eius personae sunt, quam venerari necesse est, defendantur explanationibus divinae congruentibus aequitati; sin autem non metuendo sunt auctore prolata, etiam ineliquata pellantur. Igitur nunc de dei iudicio disputatur, de quo scribitur: *Deus fidelis, in quo non est iniquitas; iustus et sanctus dominus deus*, et iterum: *Iustus dominus et iustiiiam dilexit, aequitatem vidit vultus eius*, et iterum: *Omnia iudicia tua aequitas*. Innumera sunt testimonia, quibus aequitas divina in sacris voluminibus praedicatur; de qua nemo tamen vel gentilium vel haereticorum praeter Manicheos Traducianosque dubitavit.

AUG. Ex hac aequitate *grave iugum est super filios Adam a die exitus de ventre matris eorum*, quod omnino esse asserit iniquum qui negat originale peccatum.

28. *IUL.* Ita enim omnibus generaliter edocente natura inculcatum est deum iustum esse, ut manifestum sit deum non esse, quem constiterit iustum non esse. Potest igitur et homo iustus esse, deus vero esse nisi iustus non potest.

AUG. Tibi dic.

29. *IUL.* Qui cum est hic unus verus, cui credimus et quem in trinitate veneramur, dubio procul in omnibus iudicii est ratione iustissimus.

AUG. Tibi dic et ostende iustum esse, ut cum tam manifesta miseria vel ad tam manifestam miseriam nascatur, a quo peccatum originale non trahitur.

27, 7 *Deut. 32, 4 8 Ps. 10, 8 **10** Ps. 118, 172 **14** Sirach 40, 1

27, 4 explanationibus] expositionibus *K* 6 inelicata *G* 7 dicitur *Migne* 8 sanctus] rectus *K* iustus *alt.* — 9 iterum *om. K* 9 iusticias *G* iterum] item *P* 10 innumera — 11 aequitas *P*, *om. C G T K L M* 11 in *om. P* voluminibus] *add.* iustitia *C G T K L M* 12 vel *pr. om. C* 15 esse *om. K* asseris *P*

28 *P C G T K L M* 1 et docente *P* 2 indulcatum *K* 4 iustus *pr.*] *add.* et iniustus *K*

29 *P C G T K L M* 1 qui — unus] quicumque hic *G* verus *om. K* 2 procul dubio *Tac. L M* omnes *P Migne Kal.* 3 iudicii] -iis *C T L M*, -io *K* est] et *T K L M*

30. *IUL.* De huius itaque legibus ita probari et vindicari non potest, quod esse constat iniustum, ut si hoc fieri posset, illius divinitas tota vilesceret. Ab eo igitur probabitur de scripturis sanctis iniustitiae dogma firmari, a quo approbari quiverit trinitatem, cui credimus, divinitatis gloria posse privari.

AUG. Verum dicis, sed vobis dicite, qui gloriam Christo, qua parvulos sanat, molimini auferre.

31. *IUL.* Quod quoniam nec ratio sustinet ulla nec pietas, aut doce vel posse esse vel iustum esse imputari cuiquam naturale peccatum aut a scripturarum sanctarum contaminatione discedito, quarum sententiis sanciri aestimas, quod iniquum cogeris confiteri.

AUG. Erratis; vos potius iniquum cogimini confiteri grave super parvulos iugum, si quemadmodum nullum habent proprium, ita nullum trahunt originale peccatum.

32. *IUL.* Quod si neutrum horum quae diximus facies et huic deo te asseris credere, cuius institutis iniustitiam communiri aestimas, cognosce multo te novum antiquo Manicheo esse peiorem, qui talem deum habeas, qualem Manicheus dei sui est commentus inimicum.

AUG. Vos peius quam Manichei saevitis in parvulos: illi quippe animam saltem, quam partem dei putant, sanari per Christum in parvulo volunt; vos autem quem nec in anima nec in carne ullum malum habere dicitis, per Christum sanari nulla ex parte permittitis et praeclari praedicatores sic praedicatis Iesum, ut eum negetis parvulorum esse Iesum.

---

30 *PCGTKLM* **5** quieuerit *PM* **7** dicito *G Kal.*

31 *PCGTKLM* **1** nec *alt.*] uel *K* **2** aut *om. C* docet *K* **4** discedito] discedit a *P* sanctiri *GTac.M*, -re *L* estimas sancciri *K* **5** confiteri *om. Gac.* **6** iniquam *P*

32 *PCGTKLM* **3** multum *K* antiquum *P* **4** peiorem] priorem *KL* habes *GTKLM*, habens *C* **5** manicheos . . . commentos *P* **8** per] *add.* quem *C* paruulos *LM* **11** praedicatis Iesum] praedicatissimum *P*

Unde namque hoc nomen acceperit, in evangelio legite et nolite salvatorem non salvis parvulis denegare.

33. *IUL.* Quas mihi ergo tu hic ambages, quae cervicalia mendaciorum et ineptiarum, quae Hierusalem fornicanti Hiezechiel propheta imputat, ammovebis, in quibus muliebres animae cubent nomina mysteriorum tenentes, cum in ipsam divinitatem retecta profanitate commiscrint. Remotis omnibus praestigiis et advocatarum saepe a te plebicularum catervis doce iustum esse, quod per scripturas sanctas affirmare conaris.

AUG. Plebicularum quas irrides catervae noverunt catholicam fidem, quae a salvatore salvari confitetur infantes, et ideo Pelagianorum, qui hoc negant, detestantur errorem.

34. *IUL.* Ne ergo in infinita volumina extendatur oratio, hic, hic harum de quibus agimus rerum genus species differentia modus qualitasque cernatur, immo sollicitius, utrum sint, unde sint, ubi sint, quid etiam mereantur et a quo. Hoc enim modo nec diu per disputationum anfractus errabitur et certum, quod teneri debeat, apparebit.

AUG. Ideo contra unum librum meum libros octo scripsisti, quia per tua compendia dialectica diu disputare noluisti.

35. *IUL.* Creatoris hic igitur et creaturae ratio vertitur

32, 12 *cf.* Mt. 1, 21

33, 2 sq. *cf.* Ez. 13, 18

34, 7 unum librum] = nupt. conc. 1

32, 13 nolite — denegare] non saluatorem saluis paruulis denegate *G* denegare] -ate *G*, inuidere *P Kal.*

33 *PCGTKLM* **2** iherusalem *T* fornicati *K* **3** ihezechiel *T*, hiezeciel *C*, ezechiel *LM* prophetam *P* **6** et *eras. P* **6 sq.** ad te sepe pl. cateruas *K* **7** quod] *om. Pac.*, que *Ppc.mp.* sanctas *om. P* **8** firmare *P* **10** salvari *om. P* confitentur *GLM Migne*

34 *PCGTKLM* **2** hic *alt. om. PM* **4** unde sint *om. K* ubi sint *om. P* **5** amfratus *LM* errabuntur *Gac.* **7** ideo] deo *K* **8** quia] que *P*

35 *PCGTKLM* **1** creatoris *PK*, creator *CGTLM* conuertitur *LM*

id est dei et hominis; iudicat ille, iudicatur iste: itaque iustitiae et culpae quae sit natura videatur. Iustitia est, et ut ab eruditis definiri solet et ut nos intellegere possumus, virtus, si per Stoicos liceat alteri alteram praeferre, virtutum omnium maxima, fungens diligenter officio ad restituendum sua unicuique sine fraude sine gratia.

AUG. Dic ergo qua iustitia retributum sit parvulis grave iugum tam magnae manifestaeque miseriae, dic qua iustitia ille parvulus adoptetur in baptismo, ille sine hac adoptione moriatur, cur non sit ambobus honor iste communis aut ab isto honore alienatio, cum sit ambobus seu bona seu mala causa communis. Non dicis, quia nec dei gratiam nec dei iustitiam homo magis Pelagianus quam Christianus sapis.

36. *IUL.* Quod si eam maximam dici Zeno non siverit, qui tantam virtutum copulam unitatemque confirmat, ut ubi fuerit una, omnes dicat adesse virtutes et, ubi una non fuerit, omnes deesse atque illam veram esse virtutem, quae hac quadrua iugalitate perficitur, tunc quoque nobis plurimum praebebit auxilii, cum docuerit nec prudentiam nec fortitudinem nec temperantiam posse sine iustitia contineri; secundum quam veritatem et Ecclesiastes pronuntiat: *Qui in uno peccaverit multa bona perdet.*

AUG. Audi eundem Ecclesiasten dicentem: *Vanitas vanitatum et omnia vanitas; quae abundantia hominis in omni labore suo, quem ipse laborat sub sole?* et cetera. Et dic mihi,

---

36, 8 Eccle. 9, 18 **10** *Eccle. 1, 2sq.

35, 2 ista *om.G* **3** et *pr. om. P* et *alt. om. C* **4** diffiniri *GTKLM (sim. semper)* possimus *C* **5** virtutum] -em *C* **9** dic qua] die qua *Pac.*, dio etiam qua *Ppc. mp.* **10** parvulus] -os *P* ille *alt.*] *add.* si *Psl. mp.* **12** ista *Pac.* alienati *LM* **12sq.** seu mala seu bona causa *G* **14** pelagianos *P* christianos *P* **15** sapit *P*

36 *PCGTKLM* **2** confirmet *P Kal.* **3** fuerit *pr.*] defuerit *K* dicat — **4** omnes *om. CK* **5** quadra *K*, quadruuga *G* proficitur *LM* **6** auxilium *P Kal.* **9** peccaverit] offenditur *K* **12** suo *om. G*

quare *homo* etiam *vanitati similis factus est*, qui factus fuerat similis veritati. An hinc excipis parvulos, quos videmus crescendo et, si bene erudiantur, proficiendo tam magnam minuere cum qua nati sunt vanitatem nec ea tota carere, nisi omnes dies vanitatis velut umbra transierint?

37. *IUL.* Haec igitur augusta virtus, expunctrix uniuscuiusque meritorum, in operibus quidem imaginis dei id est humanae animae pro creaturae ipsius modo et viribus intermicat; in ipso vero deo, omnium quae sunt ex nihilo conditore, immenso et claro per aeternum orbe resplendet. Origo eius divinitas est, aetas eius aeternitas et aeternitas ultro citro nescia vel desinere vel coepisse. Ut ergo genus eius, quo nomine nihil aliud quam originem intellegi volo, deus est, ita species eius in legum promulgatione iudiciorumque apparet effectibus.

AUG. Si origo iustitiae deus est ut fateris, cur homini ab ipso dari iustitiam non fateris et potius humanae voluntatis arbitrium quam dei donum vis esse iustitiam, ut sis in eis, de quibus dictum est: *Ignorantes dei iustitiam et suam volentes constituere iustitiae dei non sunt subiecti?* Erubescite tandem, obsecro, et ab illo iustitiam poscite, qui est, ut fateri compulsi estis, origo iustitiae.

38. *IUL.* Differentiam vero eius non absurde intellegere possumus variam pro oportunitate temporum dispensationem. Verbi gratia hostiae de pecoribus in veteri testamento fuerant imperatae: id tunc implere pertinebat ad reverentiam

---

36, 13 Ps. 143, 4 **17** *cf.* Ps. 143, 4
37, 14 Rom. 10, 3

36, 13 etiam *om. LM* **15** prosciendo *P* magna *Ppr.* **16** ea *om. LM* **17** transierunt *T*

37 *PCGTKLM* **2** meritorum] *add.* tuorum *C* **3 sq.** intermicata *P* **5** pro eternum *Pac.*, pro eterna *Ppc.* orbe *om. G* **8** nomine] in homine *K* **9** promulgationem *C* **13** donum dei *C* **15** volentes] quaerentes *K*

38 *PCGTKLM* **1** eius] illius *K*, *om. P* **2** variam] uaria *P*, et uariam *CTac. m 1 K* opportunitatem *C* **2 sq.** dispensatione *Ppc.*

iussionis; nunc vero indicta eorum dissimulatio ita servit iustitiae praecipienti ut tunc oblatio serviebat. Modus vero eius est vel status, quod nec cuiquam amplius quam vires patiuntur, indicit vel, quod misericordiam non retundit; qualitas autem eius intellegitur, per quam piis mentibus sapit dulciter. Est igitur procul dubio iustitia, sine qua deitas non est; quae si non esset, deus non esset; est autem deus, est itaque sine ambiguitate iustitia. Non est autem aliud quam virtus omnia continens et restituens suum unicuique sine fraude sine gratia; consistit autem maxime in divinitatis profundo.

AUG. Definisti esse iustitiam virtutem omnia continentem et restituentem suum unicuique sine fraude sine gratia. Proinde videmus eam sine fraude restituisse denarium eis, qui per totum diem in opere vineae laboraverant; hoc enim placuerat, hoc convenerat, ad hanc mercedem se fuisse conductos negare non poterant. Sed dic mihi, quaeso te: quomodo eis sine gratia tantundem dedit, qui una hora in illo opere fuerunt? An amiserat fortasse iustitiam? Cohibe itaque te potius; neminem quippe fraudat divina iustitia, sed multa donat non merentibus gratia. Cur autem huic sic, illi autem sic, aspice quod secutus adiungis. Verissime quippe dicis eam consistere maxime in divinitatis profundo; in hoc profundo est, quod *neque volentis neque currentis, sed miserentis est dei;* in hoc profundo est, quod ille parvulus in honorem adoptatur per regenerationis lavacrum, ille in contumelia relinquitur non ammittendus ad regnum, cum amborum in neutram partem sit meritum per voluntatis arbitrium.

38, 18—21 *cf.* Mt. 20, 1—10 **28** Rom. 9, 16

38, 5 vero *om. G* servit] -ui *P*, -uiuit *C T ac.* **6** modos *P ac.m1* **11** est *pr.* — **14** gratia *post* **15** profundo *tr. L M* **12** est] esse *C* **14** consistet *P ac.* **15** profundum *G* **20** hoc] *add.* enim *L M* **21** sed] *add. et eras.* quid *P* **22** illa *P* **27** in hoc profundo *om. P* **30** contumeliam *C* **31** amittendus *P* in neutra parte *G*

39. *IUL.* Testimonium vero ut ab auctore suo ita etiam vel a probis vel ab improbis meretur, quod et illos iure provexerit et istos iure damnaverit. Cum vero per se nec boni quicquam nec mali merentibus misericordiam liberalem esse permittit, nihil sentit iniuriae, quia et hoc ipsum ut sit clemens operi suo deus, cum in severitatem non cogitur, pars magna iustitiae est.

AUG. (1) Saltem misericordiae nomen attende et unde dicta sit respice. Quid igitur opus est misericordia, ubi nulla est miseria? Miseriam porro in parvulis si nullam esse dicitis, eis misericordiam praebendam negatis; si ullam esse dicitis, malum meritum ostenditis; neque enim sub deo iusto miser esse quisquam, nisi mereatur, potest. Ecce duo parvuli iacent, unus eorum baptizatus, alter non baptizatus exspirat: cui eorum dicis deum fuisse clementem? Si uni, ostende alterius malum meritum, qui negas esse originale peccatum; si ambobus, ostende baptizati ullum bonum meritum, qui negas gratiam, ubi nulla est acceptio personarum, et dic si potes, cur ambos adoptare noluerit, qui certe ambos ad imaginem suam condidit. (2) An ita iustus est ut non sit omnipotens, si voluit et non potuit? Ubi certe illorum nullus noluit, ne impedimentum potestatis divinae referatis ad meritum voluntatis humanae, hic certe nulli eorum dicere potest deus: volui et noluisti. Aut si propterea non vult infans, quia plorat, cum baptizatur, ambo ergo relinquantur, ambo enim nolunt; et tamen unus assumitur et unus relinquitur, quia magna est gratia dei et verax iustitia dei. Sed quare ille potius quam ille? *Inscrutabilia sunt iudicia dei.*

39, 28 Rom. 11, 33

---

39 *PCGTKLM* **2** improbis] impiis *K* **3** per se nec *om. P* **6** opere *P* **8** saltim *Pac. mp.* **10** miseria] -am *Pac.* miseriam *om. P* porro] quippe *LM* nullam *eras. K* dicitis] *add.* culpam *Psl. m 1 (?)* **13** esse mereatur quisquam *K* **14** ex(s)pirant *TKM* **15** clementem fuisse *G* **23** nulli *om. C* **26** enim] ergo *P* unus *alt.*] alter *Migne* **26 sq.** relinquetur *Pac.m1* **27** dei *alt. eras. P* **28** ille *pr.*] illi *P* potius ille *K*

40. *IUL.* Quos enim fecit, quia voluit, nec condemnat nisi spretus, si, cum non spernitur, faciat consecratione meliores, nec detrimentum iustitiae patitur et munificentia miserationis ornatur.

AUG. Qui non condemnat nisi spretus, dic, utrum spernat suam imaginem nisi spretus. Quod si non audes, dic, unde spernat eos, quos parvulos non adoptat, a quibus eum spretum non invenies, nisi eos invenias in Adam. Ubi simul invenies, ut spernantur, deberi omnibus per iustitiam nec tamen sperni omnes propter ineffabilem et inscrutabilem gratiam.

41. *IUL.* His igitur iustitiae quas praemisimus divisionibus explicatis discutiamus, quae sit definitio peccati. Equidem affatim mihi tam philosophantium quam eorum qui catholici fuerunt, quod quaerimus, scripta suppeditant; sed vereor, ne refrageris et, si philosophorum ego senatum advocavero, tu continuo sellularios opifices omneque in nos vulgus accendas.

AUG. Contumeliosus es in infirma mundi, quae deus elegit ut confunderet fortia. Denique ipsi confundunt eos *qui confidunt in virtute sua.* Ubi quid dicam: vos estis? Prorsus me tacente apparetis, cum vos non tacetis.

42. *IUL.* Vociferans cum feminis cunctisque calonibus et tribunis, quibus octoginta aut amplius equos tota Africa saginatos collega tuus nuper adduxit Alypius,

AUG. Aut calumniaris aut nescis quid loquaris, et ideo aut mendax aut temerarius ista loqueris, quid te autem

---

41, 8sq. *cf.* 1Cor. 1, 27 **10** Ps. 48, 7

40 *PCGTKLM* **2** si cum] sicut *C* consecrationem *P* **3** melioris *Ppc.* **5** quis *Ppc.* 8 inuenias] -es *P*

41 *PCGTKLM* **1** quas premisimus iustitię *K* **3** philosopantium *Pac.* **5** frangeris *Pac.*, a *s.* e *Psl.* **6** uulgus in nos *K* **11** taceatis *M Migne*

42 *PCGTKLM* **2** totae africae *P* affrica *GLM* **3** saginatam *Pac.*, -a *Ppc.* **4** loqueris *Pac. T*

nequius, si haec ipse finxisti? Quid stolidius, si fingentibus credidisti? Iam vero quod etiam scribere ausus es neque veritus, ne ad ea loca libri pervenirent tui, quae terra marique transeuntem seu venientem collegam meum Alypium susceperunt, ubi legi apertissime tua falsiloquia sine tua irrisione vel potius detestatione non possunt, cui non dico impudentiae, sed dementiae comparatur?

43. *IUL.* Nequaquam te acquiescere eruditorum sententiis, ut addas, secundum quod intellectui tuo congruit, dixisse apostolum quia *stultam fecit deus sapientiam mundi*, disputatores vero nostros sine metu a te posse despici, quod nulla auctoritate talium premaris.

AUG. Tu eos despicis, qui eis docentibus originale peccatum ita resistis et tamquam Manicheos insuper criminaris me nominans, illos significans.

44. *IUL.* Quid ergo? Acquiescam prorsus tibi faciamque in hoc loco iacturam omnium, quorum amminiculo uti possem, contentusque ero definitione, quae ad indicium bonae naturae post Manicheorum secretum de ore tuae honestatis effugit. In eo igitur libro, cui titulus est vel De duabus animabus vel Contra duas animas, ita loqueris: „Expecta, sine prius peccatum definiamus. Peccatum est voluntas ammittendi vel retinendi, quod iustitia vetat et unde liberum est abstinere. Quamquam si liberum non est,

43, 3 1 Cor. 1, 20
44, 7 duab. an. 15

42, 7 scribere etiam *LM* quod ausus es scribere *K* **8** tui peruenirent *K* **10** tui *K*

43 *PCGTKLM* **2** et ad secundum *Par. om. Ppr.*, et addas s. *Kal.* **4** nostros] nos *P* a te *om. C* **7** ut . . . crimineris *P Migne Kal.*

44 *PCGTKLM* **1** an quiescam *LM* **3** possim *Ppc.* difinitioni *Ppc. m 1*, definitionem *C*, distructione *LM* **4** secertum *K* **8** ammitendi vel retinendi] retinendi vel consequendi *duab. an.* **9** est *alt.*] sit *duab. an.*

nec voluntas dici potest; sed malui grossius quam scrupulosius definire."

AUG. Hic peccatum definitum est, quod tantummodo peccatum est, non quod etiam poena peccati; de hoc quippe agendum fuit, quando mali origo quaerebatur, quale commissum est a primo homine ante omne hominis malum. Sed tu aut non potes intellegere aut non vis.

45. *IUL.* O lucens aurum in stercore! Quid verius, quid plenius dici a quoquam velut orthodoxo potuisset? „Peccatum est", inquis, „voluntas ammittendi vel retinendi, quod iustitia vetat et unde liberum est abstinere". Ostendit hoc Ecclesiasticus: *Deus*, inquit, *fecit hominem et dimisit eum in manibus consilii sui, posuit ante eum vitam et mortem, aquam et ignem; quod placuerit ei, dabitur illi.* Et per Esaiam deus: *Si volueritis*, inquit, *et audieritis me, quae bona sunt terrae edetis; si nolueritis nec audieritis, gladius vos comedet.* Et apostolus: *Resipiscite iusti et nolite peccare;* atque iterum: *Nolite errare; deus non irridetur: quae enim seminaverit homo illa et metet.*

AUG. Haec testimonia propter illam voluntatem dicta sunt, in qua quisque id quod vult agit, ut si non habetur, ab eo poscatur *qui in nobis operatur et velle*, si autem habetur, fiant opera iustitiae et ei, qui illam operatus est, agantur gratiae.

45, 5 Sirach 15, 14. 17sq. 8*Is. 1, 19sq. **10** 1 Cor. 15, 34 **11** Gal. 6, 7sq. **15** Phil. 2, 13

44, 10 nec — potest] non est voluntas *duab. an.* **10sq.** scripolosius *Pac.*, scrupol- *Ppc.*, scropu- *Gac.* **12** hic] sic *K*, hinc *C* **14** origo mali *K* **15** omnis hominis *G*, omnes hominis *Pac.*, omnes homines *Ppc.*

45 *PCGTKLM* **2** planius *G* velut] uel *P Kal.*, *add. in mg.* alias vel et melius *Tmp.* **3** vel retinendi *om. PCM* velut *Migne* **5** ecclesiastes *C* **7** ysaiam *TKL*, ysa *M* **9** edetis] comedetis *K* cladios *Cac. m 1* **10** resipescite *Pac.* iusti] iuste *Pac. CTac. Migne* **12** illa] ille *P*, *add.* a *sl. m 1*, hęc *KM*, hoc *L* **16** fiunt *P* ei qui] equi *C*

46. *IUL.* Voluntas itaque motus est animi in iure suo habentis, utrum sinisterior ad prava decurrat an dexterior ad celsa contendat.

AUG. Quid est ergo: *Ne declines in dexteram neque in sinistram?*

47. *IUL.* (1) Motus autem animi eius, iam qui per aetatem iudicio rationis uti potest, cui, cum poena monstratur et gloria aut contra commodum vel voluptas, adiutorium et velut occasio offertur, non necessitas imponitur partis alterutrae. Haec igitur voluntas, quae alternatur, originem possibilitatis in libero accepit arbitrio; ipsius vero operis existentiam a se suscipit, nec est prorsus voluntas antequam velit, nec potest velle antequam potuerit et nolle, nec utrumque habet in parte peccati, id est velle et nolle, antequam usum rationis adipiscitur. Quibus collectis apparet te verissime definisse: „Peccatum est voluntas retinendi vel amittendi, quod iustitia vetat et unde liberum est abstinere.“ Hoc ergo peccatum, quod claruit nihil esse praeter voluntatem, constat genus id est ipsam originem ab appetitu proprio suscepisse. Huius species iam in unoquoque, qui dicuntur atomi, reperitur, differentia vero et in varietate culparum et in rationibus temporum. (2) Modus est ipsa immoderatio; nam si modus est servire cui debeas, qui hoc praetermittit veri modi transgressione delinquit. Hic tamen dici subtiliter potest modum esse peccati, quia nemo plus quam potest delinquit; nam si

---

46, 4 Prov. 4, 27

---

46 *PCGTKLM* **1** itaque] igitur *K* **2** habentes *Pac.* parua *Cac.* **3** excelsa *C* **4** nec *G* dexteram] -a *C*, dextram *Ppc. T*, dextre *Pac.* **5** sinistra *C*

47 *PCGTKLM* **1** qui iam *G Tpc. KLM Migne* **2** uti *om. C* **3** incommodum *G* **5** uoluptas *Tac. m 1 LM* **6** accepit] accernit *C* **10** adipiscatur *Ppc.m 1 (?) Migne* te] et *C* **11** est] esse *P* **15** qui] quę *Ppc.m 1* atomi] ad omnia *P* **16** uarietatem *C* **17** modus *pr.*] -os *C* est *om. P* **18 sq.** modus transgressionem *C*

supra vires, inefficaci voluntate peccatur; hoc ipsum fieri vel sola potuit voluntate. Qualitas autem ascribatur vitio, per quam ostenditur, quid amaritudinis vel dedecore convehat vel dolore. Est ergo peccatum, quia si non esset, nec tu sequereris errores; nihil est autem aliud praeter voluntatem excedentem ab eo calle, cui debet insistere et unde liberum est non deflectere. Fit autem de appetitu inconcessorum et nusquam est nisi in eo homine, qui et habuit voluntatem malam et potuit non habere.

AUG. (1) Ipse est Adam, quem nostra illa definitio, quae tibi placuit, intuebatur, cum dicerem: „Peccatum est voluntas retinendi vel consequendi, quod iustitia vetat et unde liberum est abstinere.“ Adam quippe omnino, quando peccavit, nihil in se habebat mali, quo nolens urgeretur ad operandum malum et propter quod diceret: *Non quod volo facio bonum, sed quod nolo malum hoc ago;* ac per hoc id egit peccando, quod iustitia vetabat et unde liberum illi fuerat abstinere. Nam ei qui dicit: *Quod nolo malum hoc ago*, abstinere inde liberum non est. (2) Ac per hoc si tria ista discernas et scias aliud esse peccatum, aliud poenam peccati, aliud utrumque, id est ita peccatum ut ipsum sit etiam poena peccati, intellegis, quid horum trium pertineat ad illam definitionem, ubi voluntas est agendi, quod iustitia vetat et unde liberum est abstinere. Peccatum namque isto modo definitum est, non poena peccati, non utrumque. Habent

---

47, 35 Rom. 7, 19

47, 22 uoluntate potuit *K* **23** convehat] -ueniat *Ppc. mp.* **24** dolori *Ppc. mp.* sequereris] requireres *Pac.*, requireris *Ppc.* **25** autem *om. G* **27** fit] fecit *P* et *om. Pac.* **33** unde] conde *Pac.* **33 sq.** quippe quando peccauit omnino *K* **34** urgueretur *C* **35** quod] hoc *LM* **36** hac pro hoc *P* **37** utetebat *K* illi] ei *K* **38** abstinere] *add.* hoc ergo peccatum *G, postea eras.* **39** inde] enim ei *K* hac pro hoc *P* **43** definitione *C* **44** namque] quippe *K*, itaque *LM* **45** peccati poena *Migne* non utrumque non pęna peccati *K*

autem tria ista genera etiam species suas, de quibus nunc longum est disputare. Horum sane trium generum si requirantur exempla, primi generis in Adam sine ullo modo quaestionis occurrit. Multa quippe sunt, quae agunt homines mala, a quibus eis liberum est abstinere; sed nulli tam liberum est quam illi fuit, qui deo suo, a quo erat conditus rectus, nullo prorsus vitio depravatus adstabat. (3) Secundi autem generis, ubi tantummodo est poena peccati, exemplum in eo malo est, quod quisque ex nulla parte agit, sed tantummodo patitur, velut cum pro suo scelere, qui peccavit, occiditur sive alia corporis poena quacumque cruciatur. Tertium vero genus, ubi peccatum ipsum et poena peccati, potest intellegi in eo qui dicit: *Quod nolo malum hoc ago;* ad hoc pertinent etiam omnia, quae per ignorantiam, cum agantur mala, non putantur mala vel etiam putantur bona. Caecitas enim cordis, si peccatum non esset, iniuste argueretur; arguitur autem iuste, ubi dicitur: *Pharisaee caece*, et aliis plurimis divinorum eloquiorum locis. (4) Eademque rursus caecitas, si peccati poena non esset, non diceretur: *Excaecavit enim illos malitia illorum.* Quod si de dei iudicio non veniret, non legeremus: *Obscurentur oculi eorum ne videant, et dorsum eorum semper incurva.* Quis porro volens caecus est corde, cum velit nemo caecus esse vel corpore? Proinde originale peccatum nec ad illud pertinet quod primo loco posuimus, ubi est voluntas malum operandi, unde liberum est abstinere; alioquin non esset in parvulis, qui nondum voluntatis utuntur arbitrio; nec ad illud quod secundo commemoravimus. (5) De peccato enim nunc agimus, non de poena, quae non est peccatum, quamvis

---

47, 62 Mt. 23, 26 **64** Sap. 2, 21 **65** Ps. 68, 24

47, 46 autem *om. K* ista tria *K* **47** trium sane *K* **48** modo] nodo *K Migne* **52** autem] uero *K* **53** malum *GLM* **57** et] est et *P Kal. Migne* **59** aguntur *K Migne* mala — putantur *om. CL* **64** esse *Pac. m I* illorum] eorum *K* **69** malorum *Tac.*

peccati merito subsequatur, quam quidem patiuntur et parvuli, quia inest eis corpus mortuum propter peccatum. Non tamen mors corporis ipsa peccatum est vel corporales quicumque cruciatus, sed pertinet originale peccatum ad hoc genus tertium, ubi sic peccatum est ut ipsum sit et poena peccati, quod inest quidem nascentibus, sed in eis crescentibus incipit apparere, quando est insipientibus necessaria sapientia et mala concupiscentibus continentia; origo tamen etiam huius peccati descendit a voluntate peccantis. „Fuit enim Adam et in illo fuimus omnes; periit Adam et in illo omnes perierunt."

48. *IUL.* (1) Meretur autem ab honestis exsecrationem et ab illa iustitia, cuius hic tota causa vertitur, legitimam condemnationem. Omnibus itaque aulaeis reductis profer aliquando luce palam, per quod doceas naturale esse peccatum. Certe nihil superius falso vel de divinae laude iustitiae vel de culpae definitione collectum est. Ostende ergo haec duo in parvulis posse constare: si nullum est sine voluntate peccatum, si nulla voluntas, ubi non est explicata libertas, si non est libertas, ubi non est facultas per rationem electionis, quo monstro peccatum in infantibus invenitur, qui rationis usum non habent, igitur nec eligendi facultatem ac per hoc nec voluntatem atque his irrefutabiliter concessis nec aliquod omnino peccatum? (2) His igitur molibus pressus videamus quo eruperis. Nullo, inquis, peccato parvuli premuntur suo,

---

47, 75 *cf.* Rom. 8, 10 **82** Ambr. Luc. 7, 234
48, 14 *cf.* nupt. conc. 1, 22

47, 74 quam *Ppc. sr.*, nam *Pac. m 1(?)C G T K L M* **75** eis et *K* **76** corporalis *P Kal.* **77** pertinet] pro unam (-um *pc.*) *P* ad huc *P* **78** sic] sit *C* est *om. C* **79** sed — crescentibus *om. P, add.* dum *P sl. m 1* **80** incipientibus *P* **81** etiam] et *L M* **82** enim] autem *K*

48 *P C G T K L M* **1** mereretur *P* honestatis *C* execratione *C* **3** profert *P* **4** aliquanto *L M* pro quid *Pac.*, praeter quid *Ppc.* quid *Migne* **9** est *pr.om.Gac.* est *alt. om. G* lectionis *C GTac.m 1 L* **11** hac pro hoc *P* **13** peccatum omnino *K* **14sq.** suo sed premuntur *P L, om. C GTac. K M, add.* suo sed *Tpc. mp.*

sed premuntur alieno. Necdum claruit, quid mali sentias; suspicemur enim te ad invidiam cuiuspiam hominis, cuius iniquitatem ut Poenus orator exprimeres, haec in medium protulisse. Apud quem igitur impollutam innocentiam scelus gravavit externum? Quis ille fuit qui hos adiudicaret reos, tam excors, tam trux, tam oblitus dei et aequitatis, barbarus perduellis? Laudamus prorsus ingenium tuum, apparet eruditio: non potuisti aliter dignam odio generis humani iudicis nescio cuius, immo tyranni allegare personam quam iurando non solum eum non pepercisse his qui nihil peccavissent, verum etiam his qui nec peccare potuissent. (3) Solet quippe apud suspiciosum animum bona conscientia laborare pro defensione sui, ne forte deliquerit, quia delinquere vel potuit; absolute autem vindicatur a crimine, qui ipsa rei impossibilitate defenditur. Pande igitur: quis est iste innocentium addictor? Respondens: deus, percussisti quidem animum, sed quoniam vix tantum sacrilegium fidem meretur, quid dixeris ambigamus. Scimus enim omonyme usurpari nomen hoc posse: *Sunt quippe dii multi et domini multi, nobis tamen unus est deus pater ex quo omnia, et unus dominus Iesus Christus per quem omnia.* Quem igitur deum in crimen vocas? Hic tu, sacerdos religiosissime rhetorque doctissime, exhalas tristius et horridius aliquid quam vel Amsancti vallis

---

48, 33 1 Cor. 8, 5sq. **37** *cf.* Verg. Aen. 7, 565

48, 16 suspicemur] -amur *Tpc.L Migne*, -amus *M* **17** Poenus] uenus *P* oratur *C* hoc *LM* **18** innocentiam] conscientiam *K* **19** gravavit *P*, grauabit *CGTKLM* adiudicauit *K* **20** aequitati *P* barbarum *K* **21** ingenium tuum prorsus *K* **22** potui *K* generis humani odio *Migne* **25** peccare potuissent] peccassent *G* solent *G* **27** vel] *eras. P*, non *Psr.mp.*, *om. K*, nihil *M*, velle *Kal.* **30** addictur *C* respondes *PGTac. KM* dei *P* **31** quoniam] quia *Migne* **32** dixerit *P* ambigimus *LM* usurpare *PTac. m 1* **33** hoc nomen *KM* dii *om. Pac.mp.* **34** dominus noster *K* **35** quem] quia *Ppc.* crimen] *eras. P*, *add.* enarrabilem *sl. mp.* **37** Amsancti] -e *Ppc.*, amscanti *C*, amsantę *G*, antrum sancti *K*, abissus *M*, abissus uel amsti *L* vallis] -es *G*, *om. LM*

vel puteus Averni, immo scelestius quam ipsa in his locis idolorum cultura commiserat. (4) Deus, ais, ipse, qui *commendat suam caritatem in nobis*, qui dilexit nos et *filio suo non pepercit, sed pro nobis illum tradidit*, ipse sic iudicat, ipse est nascentium persecutor, ipse pro mala voluntate aeternis ignibus parvulos tradit, quos nec bonam nec malam voluntatem scit habere potuisse. Post hanc ego sententiam tam immanem, tam sacrilegam, tam funestam, si sanis iudicibus uteremur, nihil praeter exsecrationem tui referre deberem. Iusta enim et probabili gravitate indignum te disputatione censerem, qui eo usque a religione, ab eruditione, a communibus postremo sensibus aufugisses, ut, quod vix ulla barbaries, deum tuum criminosum putares.

AUG. (1) Non est magnum, quod vides non habere parvulos propriam voluntatem ad eligendum bonum vel malum. Illud vellem videres, quod vidit qui scribens ad Hebraeos dixit filium Israhel Levi in lumbis Abraham patris sui fuisse, quando est ille decimatus, et ideo etiam istum in illo fuisse decimatum. Ad hoc si haberes oculum christianum, fide cerneres, si intellegentia non valeres, in lumbis Adam fuisse omnes, qui ex illo fuerant per concupiscentiam carnis orturi, quam post peccatum, quo illi sua nuditas nuntiata est, sensit aspexit erubuit operuit. (2) Unde Ambrosius doc-

---

48, 39 Rom. 5, 8 **40** Rom. 8, 32 **54sq.** *cf.* Hebr. 7, 9sq.

48, 38 vel *om. Gac.* puteos *Pac.*, puteum *K* **41** illum *om. P* ipse *pr.* — iudicat *om. C* **43** nec bonam *om. K* **44** hac *C* ergo *K Migne* **45** imanem *P*, inanem *TLM* **45sq.** uteremur iudicibus *K* **46** tui] tu *Pac.*, tuam *Ppc.* referre] meferre *Pac.*, eferri *Ppc. mp.* **47** iusta] iusticia *P* grauitatem *Pac.* disputationi *Ppc.* **48** a *pr.*] ab *KLM Migne* **49** uex *P* illa *Ppc.* **50** dominum *Migne* **51sq.** paruulos non habere *K* **53** vellem] mallem *CK* vidit] uides *Pac.*, -ens *Ppc.*, uidet *L* **55** illi *P* **55sq.** istum in illo etiam *K* **57** fidem *C* **59** orituri *CTK Migne* quod ille (-i *pc.*) *P* **60** arexpecxit *Pac.*, ac respecxit *Ppc.*

tor meus, tui quoque doctoris excellenter ore laudatus: „Quod igitur gravius est“, inquit, „hac se Adam interpretatione succinxit eo loci, ubi fructu magis castitatis se succingere debuisset. In lumbis enim, quibus praecingimur, quaedam semina generationis esse dicuntur et ideo male ibi succinctus Adam foliis inutilibus, ubi futurae generationis non fructum futurum, sed quaedam peccata signaret.“ Merito etiam dicit quod paulo ante memoravi: „Fuit Adam et in illo fuimus omnes; periit Adam et in illo omnes perierunt.“ Hoc tu non videns mihi caecus oblatras; sed in me quicquid dicis profecto et in ipsum dicis. (3) Utinam ergo ita mihi cum illo commune sit praemium, sicut abs te audio cum illo commune convitium. Quid est quod clamas et dicis: „Si sanis iudicibus uteremur, nihil praeter exsecrationem tui referre deberem“? Possumne tecum largius beneficentius liberalius agere, quam ut ipsum inter nos constituam iudicem, de quo tui doctoris Pelagii iudicium iam tenemus? En adest ille „qui inter latinae linguae scriptores flos quidam speciosus enituit, cuius fidem et purissimum in scripturis sensum ne inimicus quidem ausus est reprehendere“. Hoc Pelagius de Ambrosio iudicavit. (4) Quid ergo de hoc quod inter nos agitur, iudicavit Ambrosius? Dixi superius eius de peccato originali sine ulla obscuritate vel ambiguitate sententias; sed si parum est, adhuc audi. „Omnes“, inquit, „sub peccato nascimur, quorum ipse ortus in vitio est“. Quid ad ista respondes? Illa de Ambrosio dixit praeclara Pelagius, ista pro me contra te manifesta pronun-

48, 61 Ambr. parad. 13, 67 **68sq.105** Ambr. Luc. 7, 234 **77** Pel. lib. arb. 3; *cf.* grat. Chr. 43, 47 **84** Ambr. paen. 1, 3, 13

48, 61 excellenti *P* **61sq.** quod igitur] quo dicitur *C* **62** intemptacione *LM* **63** loco *Ppc.* **64** praecingemur *Pac.* **71** ipsum] illum *K* mihi ita *K* **71sq.** commune cum illo sit *G* sit commune *K* **76** inter nus *Pac.*, inter num *Ppc.* constituam] -tutum *C* doctores *P* **78** quidem *LM* **83** sententiam *K* **84** omnes homines *Ambr.* **86** praeclara *om. C*

tiavit Ambrosius; istum reprehende, de quo dicit magister tuus quod eum ne inimicus quidem ausus est reprehendere; et qui sanos iudices quaeris, istum nega sanum, ut te plane profitearis insanum. (5) Sed indignaris, homo piissimus, quod parvuli non renati, si moriantur ante propriae voluntatis arbitrium, propter aliena dicuntur peccata damnari ab eo, qui *commendat caritatem suam in nobis*, qui dilexit nos et *filio suo non pepercit, sed pro nobis illum tradidit*, quasi non de illo gravius conquerantur stulti et indocti similes tui qui dicunt: Utquid creat, quos impios futuros et damnandos esse praescivit? Utquid eos postremo, donec ad impietatem damnabilem perveniant, facit vivere, quos antequam tales fierent, ex hac vita posset auferre, si animas amat, si *commendat caritatem suam in nobis*, si *filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum?* (6) Quibus si dicatur: *O homo, tu quis es qui respondeas deo? inscrutabilia sunt iudicia eius*, irascuntur potius quam mitescunt; sed *novit dominus qui sunt eius*. Si ergo sanis iudicibus uti cupis, audi iudicem sanum singulariter a tuo doctore laudatum. „Fuit", inquit, „Adam et in illo fuimus omnes: periit Adam et in illo omnes perierunt". Sed peccatis, inquis, alienis non utique perire debuerunt. Aliena sunt, sed paterna sunt, ac per hoc iure seminationis atque germinationis et nostra sunt. Quis ab hac perditione liberat nisi qui *venit quaerere quod perierat*! In eis ergo quos liberat amplectamur misericordiam, in eis autem quos non

---

48, 93 Rom. 5, 8 **93sq.** Rom. 8, 32 **99** Rom. 5, 8 **100** Rom. 8, 32
101 Rom. 9, 20 **102** Rom. 11, 33 **103** 2 Tim. 2, 19 **110** Lc. 19, 10

48, 87sq. magister tuus dicit *K* **90** indignares *P* **91** paruuli si moriantur non renati *K* **92** dicantur *Migne* **95** conquirantur *P* indoctis *Pac.* **96** creant *C* dampnandum *K* **98** proueniant *P* tales *om. P* **99** posset] potuit *K* si *pr. eras. P* amat animas *K* amat *om. P* **101** eum] illum *KLM* qui] ut *LM* **102** deo] *add.* quia *Psl. mp.* **107** inquis] inquit *C*, in quibus *T*, *add.* inquis *sl. Tmp.* **109** et] ei *C* **111** eis] his *K*

liberat agnoscamus iudicium occultissimum quidem, sed sine ulla dubitatione iustissimum.

49. *IUL.* (1) Pugnasse quidem cum principe tenebrarum deum lucis Manicheus finxit et credidit addiditque eius captivam teneri in hoc orbe substantiam; sed tantam infelicitatem colore pietatis nititur excusare: affirmat eum quasi bonum pro patria dimicasse civem atque ideo obiecisse membra ne perderet regna. Tu qui haec didiceras, quantum ea vel ad tempus deserendo profeceris intuere: dicis deum necessitatem non pertulisse belli, sed iniquitatem ammisisse iudicii nec tenebrosis hostibus, sed perspicuis subiacere criminibus, non impertisse postremo substantiam suam, sed aeternam violasse iustitiam. (2) Quo quis vestrum peior sit, aliis aestimandum relinquo; illud tamen liquet ad unum vos opinionis nefas redire. Nam et Manicheus subscribit iniquitatem deo suo, cum eum allegat damnaturum in ultimo die membra quae tradidit; et tu per hoc illum asseris infelicem, per quod corrumpit gloriam qua cluebat, et persequendo innocentiam, quam creavit, perdidit iustitiam, qua sacerrimus fuit. Tantum igitur huic quem tu inducis deo ille, quem magister tuus commentus fuerat, antecellit, quantum excusabilius est proelio superatum esse quam vitio.

AUG. (1) Si tibi placet innocentia parvulorum, remove ab eis si potes *grave iugum* quod est *super filios Adam a die*

49, 22 Sirach 40, 1

48, 112 sine *om. C* **113** dubita iustissima *G*
49 *PCGTLM* **1** pugnansse *Pac.*, pugnans si *Ppc.* **2** locis *P*[*ac.* manicheos *P* (*saepe*) **3** urbe *Pac.* substiam *C* **4** affirmans *Migne* **5** obicisse *C* **11** quo quis] quis quo *Pac.Cac.m1(?)Tac. Kal.*, quisque *Ppc.* peior] prior *G* **12** aestimando *P* **14** alleget *Ppc.*, alliget *Tac.* damnarum *Pac.*, damnatorum *Ppc.* **15** hoc *om. GM* **16** corrupit *PM Migne* cludebat *Ppc.* **17** qua] quas *Pac.*, quam *Ppc.* **18** indicis *T* ille *om. Gac.* **19** commentus] commemoratus *Ppc.* **20** est *om. Migne* **21** innocentiam *P* **22** iugum] *add.* enim *Psl.*

exitus de ventre matris eorum; sed puto quod scriptura, quae hoc dixit, melius te noverat, quid esset innocentia creaturae et quid iustitia creatoris. Quis autem non videat, si habent parvuli qualem praedicas innocentiam, in gravi iugo eorum dei non esse iustitiam? Porro quia in iugo gravi eorum divina iustitia est, non est in eis talis qualem praedicas innocentia; nisi forte tibi in hac quaestione laboranti deus iustus quidem, sed infirmus subvenire poterit: (2) quia suis imaginibus, ne innocentes gravis iugi miseria premerentur, subvenire non potuit, ut eum dicas voluisse quidem, quia iustus est, sed non potuisse, quia omnipotens non est, atque ita de his angustiis exeas, ut fidei caput perdas, qua fide primitus in symbolo confitemur credere nos in deum patrem omnipotentem. Deus igitur tuus in tot et tantis malis, quae parvuli patiuntur, aut iustitiam aut omnipotentiam aut ipsam curam rerum humanarum est perditurus; quodlibet autem istorum dixeris, vide quid eris.

50. *IUL.* (1) Amolire te itaque cum tali deo tuo de ecclesiarum medio: non est ipse, cui patriarchae, cui prophetae, cui apostoli crediderunt, in quo speravit et sperat ecclesia primitivorum, quae conscripta est in caelis; non est ipse, quem credit iudicem rationabilis creatura, quem spiritus sanctus iuste iudicaturum esse denuntiat. Nemo prudentium pro tali domino suum umquam sanguinem fudisset; nec enim merebatur dilectionis affectum, ut suscipiendae pro se onus imponeret passionis. Postremo iste quem inducis, si esset uspiam, reus convinceretur esse, non deus, iudicandus a vero

---

50, 4 *cf.* Hebr. 12, 23

49, 26 praedicans *C* **27** in graui iugo *GLM* **28 sq.** innocentiam *P* **30** subvenire] *add.* quomodo *Psl. mp.*, quodammodo subv. *Migne* **31** graui *Ppc.* **32** quidem — **33** potuisse *om. C* **34** qua] quia *C* **39** eris] egeris *Ppc. mp.*

50 *PCGTLM* **5** rationalis *G* **7** fudisses *Pac.* **10** reos *Pac.*

deo meo, non iudicaturus pro deo. (2) Ut igitur prima fidei fundamenta cognoscas: noster deus, ecclesiae catholicae deus, substantia nobis ignotus est et ab aspectu similiter remotus, *quem vidit nemo hominum nec videre potest*; ut aeternus sine principio, ita sanctus iustusque sine vitio; omnipotentissimus aequissimus misericordissimus, innotescens solo splendore virtutum, factor omnium quae non erant, dispensator eorum quae sunt, examinator cunctorum qui et sunt et futuri sunt et fuerunt, in ultimo die terram caelum et cuncta simul elementa moturus, excitator cinerum et corporum restitutor, sed propter solam iustitiam haec quae diximus cuncta facturus.

AUG. (1) Si deum patriarcharum colis, quare non credis circumcisionem octavi diei, quae praecepta est Abrahac, praefigurationem fuisse regenerationis in Christo? Hoc enim si crederes, videres non potuisse iuste animam parvuli exterminari de populo suo, si die non circumcideretur octavo, nisi alicui fuisset obligata peccato. Si deum prophetarum colis, cur non credis quod per eos totiens deus dixerit: *Reddam peccata patrum in filios?* Si deum apostolorum colis, cur non credis corpus mortuum propter peccatum? Si deum colis, in quo speravit et sperat ecclesia primitivorum quae conscripta est in caelis, cur non credis baptizandos parvulos erui de potestate tenebrarum, cum eos propter hoc exsufflet atque exorcizet ecclesia, ut ab eis potestas tenebrarum mittatur foras? (2) Ille vero, quem sperat iudicem rationalis creatura, quae in sanctis eius est et fidelibus, lege nobis, praeter regnum

---

50, 14 1 Tim. 6, 16 **26 sq.** *cf.* Gen. 17, 12. 14 **29** *cf.* Ex. 34, 7; Hier. 32, 18 **31** *cf.* Rom. 8, 10 **32 sq.** *cf.* Hebr. 12, 23 **33 sq.** *cf.* Col. 1, 13

50, 11 deo *alt.*] eo *G* **16** solu *Ppc.* **17** eorum] omnium eorum *G* **20** moriturus *Ppc.* **21 sq.** facturus] futurus *G* **26** uidere *Pac.* **28** aliquo *G* **29** toties *Migne* deus *om. PC* dixit *P* **34** exsufflat *P*, exisalot *(!) LM* **36** foris *C*

bonis et supplicium malis quem tertium locum praeparaverit et promiserit non regeneratis innocentibus tuis. Quomodo autem dicis neminem prudentum pro domino quem colimus sanguinem fundere, cum eum coluerit et pro eo sanguinem fuderit gloriosissimus Cyprianus, qui vos in ista quaestione suffocat dicens parvulum ex Adam carnaliter natum contagium mortis antiquae prima nativitate contrahere? Videsne te potius reum, qui blasphemas istum sanctorum martyrum deum? (3) Dicis te colere omnipotentissimum aequissimum misericordissimum deum; sed ipse est omnipotentissimus, qui iugum grave, quo premuntur filii Adam ex die nativitatis suae, procul dubio ab eis posset auferre, immo, ne ullo tali iugo prorsus gravarentur, efficere; sed ipse est aequissimus, qui nullo modo illud imponeret imponive permitteret, nisi peccata in eis, cum quibus nati sunt, inveniret, quorum reatum renatis idem ipse misericordissimus solveret. Si ergo te delectaret divina iustitia, videres profecto, quod ex ipsa veniat non utique iniuste a parvulis incipiens nota omnibus humana miseria, qua peragitur haec vita a primis fletibus nascentium usque ad extremos halitus morientium, sanctis tantum et fidelibus, sed in alia vita, felicitate promissa.

51. *IUL.* Pro hoc igitur deo meo, quem mihi qualem credo omnis creatura et sancta scriptura denuntiat, rectius, dixi, facerem, si nec librorum te concertatione dignum putarem; verum quoniam mihi potissimum hoc a sanctis viris,

---

50, 42 sqq. *cf.* Cypr. ep. 64, 5 **48** *cf.* Sirach 40, 1

50, 38 malis quem] malique *Pac.*, malis quo *Ppc.* **40** prudentium *Pac.* **41** fudere *C* **42** fiderit *Tac. m 1* ista] haec *G* **44** uidene *P* **45** te] *add.* u *sl. P m 1* reum] reus sis *Ppc.* **46** deum — omnipotentissimum *om. C, add.* deum *Csl. mp.* **47** deum] *add.* dicis te colere omnipotentissimum deum *C* est *om. G* **49** tali — **51** nullo *om. P* **50** grauitentur *Gac.* **51** promitteret *P* **53** renatum *Cac.* **57** usque] qua *Pac.* **58** felicitare *Pac.*, felicitas re *Ppc.*

51 *PCGTLM* **1** hoc *om. Gac.* **3** facere *P* te *om. Tac.*

nostri temporis confessoribus, munus impositum est, ut dicta tua quid habeant ponderis rationisque discutiam, oportunum fuit ostendere prius non a te credi ei deo, qui in catholicorum semper ecclesia praedicatus est et usque ad finem, ubi illa fuerit, praedicabitur.

AUG. Ego potius non te ostendisse, quod te ostendisse dicis, ostendi et ei me deo credere, qui in catholicorum semper ecclesia praedicatus est, si nimium caecus non sis, edocui.

52. *IUL.* (1) Nunc vero consequenter inspiciam, quibus hoc, quod expugnat fides piorum, testimoniis affirmare coneris; sed quoniam institui libro tuo secundo, quem Alypius detulit, obviare, ne confunderetur rescripti series, paucis adhuc, usque dum ad testimonium apostoli, quo plurimum tibi videris muniri, sermo perveniat, respondendum est. Illis ergo quae supra posui verbis tuis haec, quae sequuntur, adiungis: „In his itaque quae praetermisit hoc timuit, — quia cuncta ecclesiae catholicae pectora convenit fidemque ipsam antiquitus traditam atque fundatam clara quodam modo voce compellat et adversus eos vehementissime permovet —, quod diximus quia ‚nihil peccati esse in parvulis dicunt, quod lavacro regenerationis abluatur'. (2) Omnes enim ad ecclesiam non propter aliud cum parvulis currunt, nisi ut in eis originale peccatum generatione primae nativitatis attractum regeneratione secundae nativitatis expietur. Deinde ad nostra superiora verba revertitur, quae nescio cur repetat:

52, 8—33 nupt. conc. 2, 4 sq. **12 sq.** nupt. conc. 1, 1

51, 5 nostris *Gac.* **6** rationeque *LM* **7** credere *Gpc.* **11** in] a *Migne, om. P*

52 *PCGTLM, K inc. l. 33 egone* **4** confunderetur] -datur *P Kal.* series] seriges *P* **8** adiungens *Ppc.* **10** ipsa *Ppc.* tradi amatque *P* **12** in *om. Pac.* **16** attractum — nativitatis *om. Pac., add. in mg. m 1*

‚Eos autem, qui de tali commixtione nascuntur, dicimus trahere originale peccatum eosque de parentibus qualibuscumque nascantur, non negamus adhuc esse sub diabolo, nisi renascantur in Christo'. Haec verba nostra et paulo ante dixerat. Deinde subiunxit quod de Christo diximus: ‚Qui de eadem sexus utriusque commixtione nasci noluit'. Sed etiam hic praetermisit, quod ego posui: ‚Ut per eius gratiam eruti de potestate tenebrarum in regnum illius, qui de eadem sexus utriusque commixtione nasci noluit, transferantur'. (3) Vide, obsecro te, quae nostra verba vitavit tamquam inimicus omnino gratiae dei, quae venit per Iesum Christum dominum nostrum. Scit enim ab illa apostoli sententia, qua dixit de deo patre: *Qui nos eruit de potestate tenebrarum et transtulit in regnum filii caritatis suae*, improbissime et impiissime parvulos separari; ideo procul dubio verba ista praetermittere quam ponere maluit.“ Egone sum inimicus gratiae dei, homo omnium impudentissime, qui in primo libro meo, unde tu ista a contextu suo avulsa rapuisti, ut aliquid sine ratione garrires, professione pura et plena os tuum mysteriis Manicheorum madens tuorumque damnavi?

AUG. (1) Numquid, ut habeas causam bonam, convitiando facturus es? Dic quorum meorum os sicut meum damnasse te iactas. Dicturus es: Manicheorum; sed ut maledicus, non ut veredicus; ego enim et Manicheos detestor et adiutores eorum, in quibus appetitis principatum, et utrosque adiuvante ac subveniente domino deo nostro

---

52, 18—21.22sq.24—26 nupt. conc. 1, 1 **30** Col. 1, 13

52, 22 de *alt.*] ex *nupt. liber 1* **23** uoluit *G* **24** ut] et *P nupt. liber 1* **24sq.** de potestate eruti *nupt. liber 1* **26** uoluit *G* **27** quae] qui *nupt.*, quia *Pac.* uitabit *C* **30** eruit nos *nupt.* **31** claritatis *TLM* **32** separiri *Pac.* **33** ergone *Ppc.* **35** a *om. P Kal.* uulsa *TKLM* **39** es *om. LM* dic quorum] dictorum *P* meum sicut *Tac.* **40** sed ut] sicut *GT*, sed *K*, *om. LM* **41** non ut veredicus *om. C* ut] et *Pac.* ueridicus *G Migne*, ueredicis *Pac. m 1* **42** appetis *P Kal. Migne*

catholica veritate redarguo. Sed ostendam meos, quos in me tanto nequius quanto astutius criminaris. In hac enim causa, ubi originalis peccati vertitur quaestio, propter quod me nomine Manicheorum atrocissimis dignum arbitraris opprobriis, meus est Cyprianus, qui cum peccasse nihil dixerit parvulum, non tamen tacuit eum contraxisse peccati ex Adam prima nativitate contagium; meus est Hilarius, qui cum exponeret quod in psalmo legitur: *Vivet anima mea et laudabit te*, (2) „Vivere se“, inquit, „in hac vita non reputat, quippe qui dixerat: *Ecce in iniquitatibus conceptus sum et in delictis peperit me mater mea*, scit sub peccati origine et sub peccati lege se natum“; meus est a tuo doctore excellentissime laudatus Ambrosius qui dixit: „Omnes homines sub peccato nascimur, quorum ipse ortus in vitio est, sicut habes lectum dicente David: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum et in delictis peperit me mater mea;* ideo Pauli caro corpus mortis erat“; meus est Gregorius, qui cum de baptismo loqueretur, „Venerare“, inquit, „nativitatem, per quam terrenae nativitatis vinculis liberatus es“; meus est Basilius, qui cum ageret de ieiunio, „Quia non ieiunavimus“, inquit, „decidimus de paradiso, ieiunemus ut ad eum redeamus“; (3) meus est Iohannes Constantinopolitanus dicens: „Adam peccavit illud grande peccatum et omne hominum genus in commune damnavit.“

52, 48 sqq. *cf.* Cypr. ep. 64, 5 **51** Ps. 118, 175 **52 sqq.** Hilar. in Ps. 118 Tau 6 **53. 58** Ps. 50, 7 **56—60** Ambr. paen. 1, 3, 13 **61 sq.** Greg. Naz. or. 38, 17 (= interprete Rufino or. 2, 17) **63 sq.** Bas. sermo I de ieiunio 4 **65 sq.** Ioh. Const. ep. ad Olymp. 3, 3

52, 44 meos ostendam *K* **48** est *om. LM* **51** mea *om. Gac.* laudauit *C* **53** qui *om. P* **54** peperit] concepit (*Vulg.*) *GTKLM* **55** est] *add.* qui *Psl. mp.* **55 sq.** laudatur *P* **56** homines *om. K* **58** enim *om. K* **59** Pauli] *add.* arti *P*, artus et *Ppc.*, *add.* apostoli *Kal.* mortis corpus *K* **61** uenerari *PK* pro quam *Pac.*, pro qua *Ppc.* **63** dicimus *C* de] in *Tac.* **63 sq.** a paradiso decidimus *G* **64** est *om. C* **64 sq.** iohannis *Pac. m 1* **65** dicens *om. Gac. LM*

Hi omnes et alii socii eorum eadem sentientes, quos commemorare longum est, mei sunt; si agnoscis, et tui sunt, sed mei doctores, improbatores tui. Quomodo igitur os meum meorumque damnasti, cum istorum, quos esse conspicis meos, concordissimo et veracissimo potius ore ipse damneris? Istisne tu luminibus civitatis dei mente tenebrosissima, fronte impudentissima, lingua procacissima audes crimen obicere Manichei? Si autem non audes, cur mihi non ob aliud audes, nisi quia hoc dico, quod dicunt, quibus non audes?

53. *IUL.* (1) Ibi namque hic est a me collatus ordo verborum, cum dixissem auctorem deum caeli et terrae omniumque quae in eis sunt ac per hoc et hominum, propter quos cuncta facta sunt. „Non autem me fugit", inquio, „cum haec dicimus, illud de nobis disseminandum esse, quia gratiam Christi necessariam parvulis non putemus. Quod christianos populos laudabiliter et vehementer offendit, si tamen dicti per se nefarii non nos arbitrarentur auctores; eo enim modo nec de fratribus suis falsa credendo crimen incurrerent et studiosos se circa amorem fidei comprobarent. Munienda igitur nobis ista pars est contra impetum vanitatis et confessione brevi os obloquentium consuendum. (2) Nos igitur in tantum gratiam baptismatis omnibus utilem aetatibus confitemur, ut cunctos, qui illam non necessariam etiam parvulis putant, aeterno feriamus anathemate. Sed hanc gratiam locupletem spiritalibus donis credimus, quae multis

---

53, 4—33 *cf.* c. Iul. 3, 8sqq.

52, 67 hii *Pac.* **67sq.** memorare *C* **69** doctores et *LM* **71** meos] meus es *Pac.*, meos esse *Ppc.*, m. et *Kal.* concordissimos et ueracissimos *Ppc.* **71sq.** dampnaberis ab *Ppc. mp.* **73** pudentis sima *Pac.* **74** mihi cur *K* **75** quia] qui *P*

53 *PCGTLM* **1** a *om. C* **4** quos et cuncta *C* sunt facta *Tac.* inquio] in quo *P*, inquid *LM* **5** hoc *LM* **6** christi dei *P* **10** circa amorem] amore *LM* studiosus *Pac.* **12** breui. *P* os obloquentium] subloquentium *P* **13** gratia *P* **13sq.** aetatibus *om. Gac.*

opima muneribus ac reverenda virtutibus pro infirmitatum generibus et humanorum statuum diversitatibus una tam remediorum collatrice quam munerum virtute medicatur. Quae cum ammovetur, non est mutanda pro causis; iam enim ipsa dona sua pro accedentium capacitate dispensat. Sicut enim artes omnes non pro diversitate materiarum, quas arripiunt excolendas, ipsae quoque aut detrimenta aut augmenta patiuntur, sed idem semper atque uno modo se habentes multiplici decorantur effectu, ita et secundum apostolum *una fides unum baptisma*. (3) Et multiplicantur et dilatantur in donis nec tamen in mysteriorum mutantur ordinibus. Sed haec gratia non adversatur iustitiae, quae maculas eluit iniquitatis nec facit peccata, sed purgat, quae absolvit reos, non calumniatur innocuos. Christus enim, qui est sui operis redemptor, auget circa imaginem suam continua largitate beneficia et quos fecerat condendo bonos, facit innovando adoptandoque meliores.“ Hanc igitur gratiam, per quam reis venia, illuminatio spiritalis, adoptio filiorum dei,municipatus Hierusalem caelestis, sanctificatio atque in Christi membra translatio et possessio regni caelorum mortalibus datur, qui aliquibus negandam putat, omnium bonorum exsecrationem meretur.

AUG. (1) In his omnibus quae commemorasti gratiae dei muneribus illud, quod prius posuisti, dari per illam reis veniam, non vis ad parvulos pertinere, quos ullum reatum negas ex Adam trahere. Cur ergo cetera multis negat deus

---

53, 19 *cf.* Pel. lib. fidei 7. 6 **26** Eph. 4, 5

53, 18 uni *Ppc.* **19** mediorum *Pac.* conlatricem *P* uirtutum *P* **21** accidentium *T*, accidendum *Ppc.*, accusantium *M* **22** artes *om. Pac.* diuersitatem *Pac.* **24** sed idem] sed eędem eodem *G* atque] at *G* **25** affectu *PCTac. Kal.*, aeffectu *Tpc.* **27** in *alt. om. LM* **28** maculae *Tpc.* **31** audet *C* **33** hanc] illam *G* **34** ueniam *C* illuminatio — **36** caelorum *om. P* **34** spiritalibus *C* **40** per] pro *P* illum *Tac.*

parvulis. qui sine hac gratia in illa aetate moriuntur? Cur, inquam, non eis datur illuminatio spiritalis, adoptio filiorum dei, municipatus Hierusalem caelestis, sanctificatio atque in Christi membra translatio et possessio regni caelorum? Haecine tot munera tam necessaria, tot imaginibus suis nullum secundum vos peccatum habentibus negaret deus, penes quem summa potestas est, cum hoc beneficium non a se prohibeat voluntas contraria parvulorum? Tu certe ut hanc a vobis amolireris invidiam, qua dicimini baptismi gratiam parvulis denegare, dixisti quod eam gratiam, qui aliquibus negandam putat, omnium bonorum exsecrationem meretur. (2) Non igitur eam dei omnipotentis aequitas negaret innumerabilibus parvulis, qui sine hac sub eius omnipotentia moriuntur, si mali nihil in eius occulto iudicio mererentur. A quo iudicio de stirpe Adam venientibus omnibus debito quicumque secundum gratiam, non secundum debitum liberantur, non in suis meritis, sed in domino glorientur. Vos ergo si carere vultis opprobrio, quo ecclesiae catholicae detestabiles facti estis, simite Christum parvulis esse Iesum. Quod omnino non erit, si non eis conferet, propter quod hoc nomen accepit, id est si non eos salvos faciet a peccatis eorum. Hoc igitur de ista gratia dicite, ut offensione Christianorum, de qua conquerimini, careatis, quod dixit catholicus doctus doctorque Gregorius: „Venerare nativitatem, per quam terrenae nativitatis vinculis liberatus es." Nullo itaque modo ad istam gratiam pertinere parvulos confitemini, quamdiu negatis eos nativitate caelesti a terrenae nativitatis vinculis liberari.

53, 63 sq. *cf.* Mt. 1, 21 **66** *cf.* 52, 61 sq.

53, 45 dei *om. CLM* **47** heccine *GT'pc. ML*, hincine *C*, haec ne *P* **49** penesque *Pac.*, poenes quem *Ppc.* **51** molireris *Gac.* **51 sq.** parvulis baptismi gratiam *Migne* **54** mereatur *P Migne Kal.* **61** paruuli *Pac.*, in paruulis *Ppc.* **63** hoc *om. C* **64** offensionem *PC* **65** conquirimini *Ppc. C* **69** negetis *C* terrę *Pac.*

54. *IUL.* (1) Quae quoniam, ut locus interim hic patiebatur, munivi, revertamur illo, unde digressi sumus, de hoc ipso, ubicumque oportunum fuerit, plenius locuturi. Ecce quanta confessionis luce et eos, qui baptisma parvulis denegarent, et vos, qui eius praeiudicio iustitiam dei audetis maculare, reprobavi protestans aliud me non tenere quam instituta mysteria isdem quae tradita sunt verbis in omni prorsus aetate esse tractanda nec pro causarum varietate debere mutari, verum fieri peccatorem ex malo perfecte bonum, innocentem autem, qui nullum habet malum propriae voluntatis, ex bono fieri meliorem id est optimum, ut ambo quidem in Christi membra transeant consecrati, sed unus deprehensus in mala vita, alter in bona natura. (2) Ille enim innocentiam, quam exortus acceperat, prava actione corrupit; hic vero sine laude sine crimine voluntatis hoc solum habet, quod a deo conditore suscepit, qui infucata primaevitate felicior bonum simplicitatis suae vitiare non potuit nullum habens de actibus meritum, sed hoc solum retinens, quod tanti opificis dignatione possedit.

AUG. Quare ergo grave iugum super eum a die exitus de ventre matris eius? Cur tanta corruptibilitas corporis, ut hac aggravetur anima eius? Cur tanta mentis optunsio, ut etiam plagis eruditur tarditas eius? Quousque, Iuliane, gravis es corde? Quousque diligis vanitatem et quaeris mendacium, quo vestra haeresis fulciatur? Numquid si nemo peccasset, si natura humana in qua condita est bonitate mansisset, etiam in paradiso ad istas homo miserias, ut alias taceam, nasceretur?

54, 20 sq. *cf.* Sirach 40, 1 **21 sq.** *cf.* Sap. 9, 15 **24 sq.** *cf.* Ps. 4, 3

---

54 *PCGTLM* **7** hisdem *CTM*, iisdem *Migne* quae] quibus *Migne* **9** profecto *LM* **12** christo *Pac.* **14** corrumpit *CTac. L* **16** infuscata *TLM* primaevitate *TLM*, primiuitate *P*, primae uitae *CG* **18** hoc *om. LM* **20** ergo *om. LM* **21** tantae *P*, tanto *T* **22** agrauaretur *P Kal.* **24** uanitate *C* **26** qua] ea qua *Migne* **27** alia *P pc. Migne*

55. *IUL.* Aetas igitur illa sicut misericordiam Christi praedicat innovata, id est innovantis mysterii virtute provecta, ita iniquitatem iudicis, infamiam iustitiae aut accusata aut aggravata convincit.

AUG. (1) Ex qua vetustate aetas illa dicitur innovata, cum sit ortu nova? Labia dolosa sunt ista; si vis agnoscere vetustatem, ex qua parvuli christiana gratia renovantur, audi fideliter, quod ait homo dei Reticius ab Augustoduno episcopus, qui cum Melchiade Romano episcopo quondam iudex sedit Donatumque damnavit haereticum. Hic enim cum de christiano baptismate loqueretur, „Hanc igitur", inquit, „principalem esse in ecclesia indulgentiam neminem praeterit, in qua antiqui criminis omne pondus exponimus et ignorantiae nostrae facinora prisca delemus, ubi et veterem hominem cum ingenitis sceleribus exuimus". (2) Audisne non postea perpetrata sed etiam ingenita scelera veteris hominis? Numquid Manicheus fuit iste Reticius? Quomodo ergo non dolose innovari parvulos dicitis christiana regeneratione, qui mala, quae ingeneravit antiqui criminis pondus, in vetere homine non vultis agnoscere? Deinde si aggravata aetas illa iniquitatem iudicis convincit, ut dicis, itane non est aggravata gravi iugo super filios Adam? Et tamen non est hinc iniquus deus; ac per hoc merito est aggravata. Nullum est autem huius aetatis meritum malum, si non est originale peccatum.

56. *IUL.* Non ergo unitate sacramenti rea monstratur infantia, sed veritate iudicii nihil aliud quam innocens approbatur.

55, 11 sqq. *cf.* c. Iul. 1, 7

---

55 *PCGTKLM* **2** mysteriis *Gac.* **3** infamia *G*, in infamiam *Tac.* **4** aggregata *G* **5** nouata *C* **8** Reticius] rectius *C* ab *eras. P* augustidune *P*, augustuduno *TLM* **9** melciade *PT*, militiade *C* **15** ingentis *Ppc.* **18** in christiana *TKLM Migne* **19** generauit *Ppr. CK*

56 *PCGTKLM* **1** ergo *om. Gac.* rea] ea *C* monstrantur *Pac.*

AUG. (1) Invenisse te putas quare baptizetur; dic quare exsufflctur. Certe Pelagii auctoris vestri magna et invicta est putata sententia ubi ait: „Si Adae peccatum etiam non peccantibus nocuit, ergo et Christi iustitia etiam non credentibus prodest.“ Quid ergo de parvulis dicitis, quando baptizantur? Credunt an non credunt? Si dixeritis: non credunt, quomodo eis Christi iustitia etiam non credentibus prodest, ut regnum caelorum possideant? Aut si prodest, ut cogimini confiteri: sic igitur eis nocuit Adae peccatum nondum peccandi habentibus voluntatem, quomodo eis prodest iustitia Christi nondum credendi habentibus voluntatem? Si autem dixeritis: per alios credunt, sic etiam per alium peccaverunt. (2) Et quoniam verum est quod per alios credunt — propter hoc enim et fideles per totam ecclesiam nuncupantur —, profecto pertinent ad illud quod ait dominus: *Qui autem non crediderit condemnabitur.* Condemnabuntur ergo, si per alios non credant, cum per se ipsos non valent credere; condemnari autem iuste nullo modo possent, si non sub peccato ac per hoc et sub peccati principe nascerentur; propter hoc ergo et exsufflantur. Removete ab eis deceptoriam vanitatem vestram, *sinite parvulos venire* ad Iesum, qui *salvum facit populum suum*, in quo utique et ipsi sunt, *a peccatis eorum.*

57. *IUL.* (1) Quamquam mihi, ut de statu explicando immorer parvulorum, consequentia rationis indicit, quae res sua lege coniunctas dividi non sinit. Ceterum facilior esset

---

56, 6 sqq. *cf.* pecc. mer. 3, 2 *et* Merc. comm. 7 *et* pecc. or. 21, 24 **19** Mc. 16, 16 **24** Mc. 10, 14; *cf.* Mt. 19, 14; *cf.* Lc. 18, 16 **25** Mt. 1, 21

56, 5 auctores *Pac.* **6** putate *C* **7** nocuit] obfuit *K* **9** an] aut *KM*, autem *L* **10** quomodo *PK*, quando *CGTLM*, quomodo non *Migne* **11** ut *pr.* — prodest *om. C* **12** cogemini *C* peccatum] *add.* etiam *K* **14** christi iustitia *K* credentibus *P* **15** sic] si *Tac.* sic — **17** credunt *om. K* **22** nascuntur *Ppc.sr.*

57 *PCGTLM* **3** esse *Pac.*

iactura nascentium, si non eis compericlitaretur ipsa maiestas. Excusa igitur deum et accusa parvulum: iustum doceatur ille quod facit, qui sine iustitia deus esse non potest, et quaevis suscipiat persona supplicium. Ceterum nunc extra sacrilegium res, quas putas esse consertas, mutuo sibi vehementer repugnant. (2) Dicis enim, quoniam unis mysteriis idolatrae et parricidae imbuuntur et parvuli, omnes scelestos posse convinci et addis rem multo absurdiorem, a sacramenti huius quo de agimus auctore aliena peccata innocentibus imputari. Hoc est quod pugnare dixi, quia non capit rerum natura, ut uno tempore et adeo sit misericors deus, ut propria unicuique confitenti peccata condonet, et adeo crudelis, ut innocenti impingat aliena. Horum prorsus cum alterum dederis, alterum sustulisti: si donat veniam reis, non calumniatur innoxiis; si calumniatur innocuis, numquam parcit obnoxiis.

AUG. (1) Tu potius facis iniustum deum, cum tibi videtur iniustum peccata patrum reddere in filios, quod se ille facere et verbis saepe testatur et rebus ostendit. Tu, inquam, facis iniustum deum, sub cuius omnipotentis cura, cum videas gravi iugo miseriae parvulos premi, nullum eos peccatum habere contendis simul accusans et deum et ecclesiam: deum quidem, si gravantur et affliguntur immeriti, ecclesiam vero, si exsufflantur a iure diabolicae potestatis alieni. Ubi autem somniasti idolatris et parricidis originalia parvulorum nos aequare peccata? Verum tamen mysteriis indita remissio peccatorum in peccatis et maioribus et minoribus et pluribus et paucioribus et singulis vera est; in nullis vero peccatis, sicut esse parvulorum dicitis, falsa est. (2) Sic autem aliena sunt

---

57, 4 eis *om. LM* cum periclitaretur *P* **9** unis *eras. P* **9sq.** idolatrae et *ego* (*cf. 1.28*), id. ut *PCG Kal.*, ut id. ac *TLM*, idololatrae ac *Migne* **10** parvuli] os *Psl.* **11** obsurdiorem *C* a *eras. P* **12** quo de] de quo *Ppc.*, quod *C* **16** impugnat *Tac.* **17** tulisti *TLM Migne* **22** et *pr.*] in *P Kal.* **23** cum *Gsl.* **26** et *om. Tac.* inmeritis *G* **28** idololatris *Migne* **31** pauciorum *C* **32** paruulos *PC*

originalia peccata propter nullum in eis nostrae voluntatis arbitrium, ut tamen propter originis contagium esse inveniantur et nostra. Quid est ergo quod clamas et dicis non posse deum et dimittere peccata maioribus propria et imputare parvulis aliena nec vis attendere, quod non nisi in Christo renatis utraque, non renatis autem in Christo neutra dimittat? Ipsa sunt enim christianae gratiae sacramenta abscondita sapientibus et prudentibus et revelata parvulis. In quibus o si esses nec quasi magnus in tua virtute confideres, profecto intellegeres sic imputari generatis parvulis iniustitiam primi hominis ad subeundum supplicium, quemadmodum imputatur parvulis regeneratis iustitia secundi hominis ad obtinendum regnum caelorum, quamvis voluntate atque opere proprio nec illum in malo nec istum in bono reperiantur imitati.

58. *IUL.* Nihil itaque in verbis tuis coactus, ut dicis, timore praeterii. Quid enim in tam elegantis ingenii possem pavere monumentis nisi forte hoc solum, quod horrorem de obscaenitatis tuae impugnatione perpetior?

AUG. Si emeres ista convicia, prodigum te dicerem: gratis tibi adiacent; cur non eis fruaris, quibus maledicum animum pascis?

59. *IUL.* Audi igitur contra ea quae dixisti breviter: non sunt ecclesiae catholicae pectora, quae sermo tuus convenit, si a pietate et ratione discordant. Quod utrumque committunt, cum nec de dei aequitate bene aestimant nec mysteriorum quae criminantur sapientiam et divitias intelligunt. Non est haec fides antiquitus tradita atque fundata nisi

---

57, 39 sq. *cf.* Mt. 11, 25

59, 2 pectora] *cf.* 52, 9

57, 33 uoluptatis *C* **38** in christo autem *C* dimittant *Ppc.* **39** christiana et gratiae *P* **42** generantis *Par.* **45** uoluntatem *C*

59 *PCGTLM* **2** quae] quibus *Ppc.* tuos *Pac.* **3** si] uel sed *Tsl.*, set *LM* quod] sed *P*

in conciliis malignantium, inspirata a diabolo, prolata a Manicheo, celebrata a Marcione Fausto Adimanto omnibusque eorum satellitibus et nunc a te in Italiam, quod graviter gemimus, eructata.

AUG. (1) Quo ore, qua fronte concilium malignantium dicis consensionem tot catholicorum, qui doctores ecclesiarum fuerunt ante nos? Quasi vero, si in concilio episcoporum, quod non salubriter, sed iactanter propter vestras quaestiones debere dicitis congregari, sederent episcopi, quos supra memoravi, ut alios omittam, Cyprianus Hilarius Ambrosius Gregorius Basilius Iohannes Constantinopolitanus, aliquos eorum qui nunc manent facile inveniretis, quos eis in doctrina ecclesiastica antiquitus tradita aequare, nedum praeferre possetis. Cum ergo ipsi contra vos de peccato originali proferant apertas clarasque sententias et quas paulo ante posui et alias plurimas, horumne in catholica veritate consensum audetis malignantium appellare concilium? (2) Et cogitatis, quid istis contradicatis, ac non potius, quo fugiatis, si eis consentire non vultis? Sed quoniam me dixisti eructasse in Italiam, quod gematis, eundem illum episcopum Italiae a tuo doctore laudatum in tuam frontem replico Ambrosium: „Omnes homines“, inquit, „sub peccato nascimur, quorum ipse ortus in vitio est, sicut habes lectum dicente David: *Ecce in iniquitatibus conceptus sum et in delictis peperit me mater mea.* Ideo Pauli caro corpus mortis erat, sicut ipse ait: *Quis me liberabit de corpore mortis huius?* Christi autem caro damnavit peccatum, quod nascendo non sensit, quod moriendo crucifixit, ut in carne nostra esset iustificatio per gratiam,

59, 28—35 Ambr. paen. 1, 3, 13 **30** Ps. 50, 7 **32** Rom. 7, 24

59, 9 italia *Ppc.* **12** consensionem] confessionem *LM* **13** quasi] qui si *Ppc.* si *eras. P* **17** iohannis *Pac.* **19** necdum *Ppc. C* **21** apertas sententias clarasque *G* **24** quos *P* **26** italia *Ppc.* episcopo *Pac.* **29** in] *add. Gsl.*, enim *LM* **32** liberauit *PC* **33** quod *om. LM*

ubi erat ante colluvio per culpam.“ (3) Hanc ergo fidem antiquitus traditam dico atque fundatam; tu rennuis et cui relucteris non respicis. Numquid huic eam a diabolo dicere poteris inspiratam? numquid iste Manicheus est? numquid Marcion Faustus Adimantus? Non utique, sed longe his dissimilis longeque contrarius. Pelagius certe dicat, quis iste sit. Ille, ille est, cuius fidem et purissimum in scripturis sensum ne inimicus quidem ausus est reprehendere. Quid est, Iuliane? Ubi te vides? Ille, cuius ne inimicus quidem reprehendere ausus est fidem, hanc habebat fidem, quam tu ita reprehendis, ut eam tribuas conciliis malignantium. (4) Ecce non est eorum, sed est Ambrosii; quia vera est, quia sana est, quia ut dixi antiquitus tradita atque fundata est, haec et mea est. Non ego hanc in Italiam, quod vos gemere dicitis, eructavi, sed potius ab isto episcopo Italiae hanc praedicante et docente lavacrum regenerationis accepi. Quoniam fides ista catholica est et tamen tua non est, tu ergo ubi es? Vide, obsecro, et redi. Videre tibi expedit, non invidere; redire te cupimus, non perire.

60. *IUL.* Nihil est peccati in homine, si nihil est propriae voluntatis vel assensionis; hoc mihi hominum genus, quod vel leviter sapit, sine dubitatione consentit. Tu autem concedis nihil fuisse in parvulis propriae voluntatis; non ego, sed ratio concludit: nihil igitur in eis esse peccati. Nequaquam ergo propter hoc ad ecclesiam deferuntur, ut infamentur, immo ut infament deum; sed deferuntur, ut laudent deum, quem et bonorum naturalium et donorum spiritalium protestantur auctorem.

AUG. Non infamantur, cum exsufflantur, sed eruuntur de potestate tenebrarum. Nec infamant deum, sed quo

---

59, 35 ego *PTpc.* **36** atque *om. LM* renuis *Ppc. Gpc. L* **48** ergo *C* italia *Ppc.* **49** eructuaui *C G* **49 sq.** praedicantem *C G* **50** et docente *P, om. C GTLM* **51** catholicae stet *Pac.* **52** te *om. P GT Migne*

60 *PCGTLM* **2** adsensiones *C* **6** propter hoc] propterea *C*

creatore nati sunt hoc indigent salvatore et ideo renascendo ex Adam transferuntur ad Christum. Ubi autem dixisti: Nihil est peccati in homine, si nihil est propriae voluntatis vel assensionis, plenius verum diceres, si addéres: vel contagionis.

61. *IUL.* Originale autem peccatum, si generatione primae nativitatis attrahitur, nuptias quidem a deo institutas damnare potest, ceterum auferri a parvulis non potest, quoniam, quod innascitur, usque ad finem eius, cui a principiorum causis inhaeserit, perseverat.

AUG. Nec nuptias damnat, quia non ipsa sunt causa eius, et aufertur ab omnipotente illo, qui et homo nasci potuit sine illo.

62. *IUL.* Nullam itaque tibi calumniam commovemus, quasi damnes nuptias et quasi hominem, qui ex illis nascitur, opus diaboli esse dicas, nec infideliter hoc obicimus nec imperite colligimus; sed qui sit consequentium sententiarum effectus, sollicite et simpliciter intuemur; numquam sunt enim sine commixtione nuptiae corporales. Tu dicis, quicumque ex illa commixtione nascuntur, ad diabolum pertinere; dubio procul pronuntias nuptias ad ius daemonis pertinere.

AUG. Numquid nos dicimus sine commixtione corporis nuptias in paradiso esse potuisse, si nemo peccasset? Sed non ibi esset malum, quo nunc bene utitur pudicitia coniugalis; illud autem malum est a vulnere, quod diabolica inflixit astutia. Hinc rea tenetur propago mortalium: hinc est qui nascitur sub principe peccatorum, donec renascatur in Christo, qui nullum habuit omnino peccatum, a quo solo vinculum solvitur mortis, quia solus fuit liber in mortuis.

60, 12 saluatorem *C*

61 *PCGTLM* **3** potest *pr.*] potes *C* ab *C* **6** nec] non *LM* **7** et *pr.*] ut *P* **8** potest *C* ullo *Tac.*

62 *PCGTLM* **5** et sollicite et *P Kal.* nusquam *P Kal.*

63. *IUL.* Dicis trahi naturae condicione peccatum, qui vis hoc malum a voluntate primi hominis accidisse; differo hic responsionem, qua convincendus es, quod sine verecundia mentiaris. Sed quod ad praesentem locum spectat, colligo et sapientiae ratiocinanti credo, quod naturam videlicet diabolicam sine ambiguitate definias. Nam si in ea vel per eam est, propter quod homo a diabolo possidetur, irrefutabiliter diaboli est, per quod dei imaginem sibi potuit vindicare; immo nec imago dei est, quae per exortum suum in regno diaboli est.

AUG. (1) Credis, sed opinanti stultitiae, non ratiocinanti sapientiae. Sine parvulos erui de potestate tenebrarum, ut Christi transferantur in regnum. Nam dicendo eos veteris delicti non habere contagium et sic removendo a misericordia salvatoris, qui *salvum facit populum suum a peccatis eorum*, unde vocatus est Iesus, nihil agis, nisi ut ira dei maneat super eos, de qua locutus est Iob dicens: *Homo natus ex muliere brevis vitae et plenus irae et sicut flos faeni decidit, fugit autem sicut umbra et non stabit; nonne et huius curam fecisti et hunc fecisti intrare in conspectu in iudicium? Quis enim erit mundus a sordibus? Ne unus quidem, etiamsi unius fuerit diei vita eius super terram.* (2) Sed videlicet, homo misericors, miseraris imaginem dei, ne dicas eam sub peccato carnaliter nasci. O quam crudelis est ista vana misericordia tua, quae parvulis negat misericordiam salvatoris sui, qui *venit quaerere quod perierat.* Per illas igitur sordes, sine quibus homo dei dicit esse neminem, *etsi unius diei sit vita eius super terram*, sibi vindicat diabolus imaginem dei, non per substantiam, quam

---

63, 14 Mt. 1, 21 **16** *Iob 14, 1—5 **24** *cf.* Lc. 19, 10

---

63 *PCGTLM* **1** dicit *Tac.* naturale *Tac.* **3** huic responsioni *C* **4** expectat *P* colliga *Pac. G*, -i *Ppc.* **5** ratiocinandi *Tac.*, rationali *LM* **6** ea] eam *C* **10** ratiocinantis *C*, -nandi *Tac.*, rationali *LM* **17** ira *Ppc.* **18** nonne] non *C* fecisti *om. P* **20** fuit *LM* **22** ne] nec *C* **23** tua *om. C* **23 sq.** parvulis negat] ab illa prohibet *P Kal.*

creavit deus. Vitiata est enim natura, non vitium est. Sed tu: „Nec imago dei est“, inquis, „quae per exortum suum in regno diaboli est“. Quid si tibi alius dicat: Non est imago dei, quae nullo rea peccato non tamen intrat in regnum dei? Nonne quid respondeas non habebis, si vana respondere nolueris? Et certe propterea est homo imago dei, quia factus est ad similitudinem dei. (3) Cur ergo et *vanitati similis factus est*, propter quod *dies eius velut umbra praetereunt*? Non enim ab hac vanitate separaturus es parvulos, cum dies eorum velut umbra praetereant. Postremo numquid eos et a viventibus separabis? Audi ergo eum qui dicit in psalmo: *Ecce veteres posuisti dies meos et substantia mea tamquam nihil ante te; verum tamen universa vanitas omnis homo vivens*. Cum ergo sit imago dei omnis homo vivens, dic unde sit etiam *vanitas omnis homo vivens*. Sed quid dicturus es, qui non vis agnoscere aliud horum esse ex conditione dei, aliud accidisse ex condicione peccati? Permittite, quaesumus, ut homo vivens, qui ad dei similitudinem factus est, eruatur a potestate tenebrarum, sub qua vanitati similis factus est, eruatur autem nunc interim a reatus obligatione, post hanc vero corruptibilem vitam ab omni etiam vanitate.

64. *IUL.* (1) Si igitur legas opus meum, desinas mirari, cur ad verba tua, quae supra posueram, reverterim. Promiseram quippe me de scriptis tuis probaturum, quoniam tu inter impietatem quam biberas, et eius invidiam quam time-

---

63, 33 sq. *cf.* Gen. 1, 26; 5, 1 **34** Ps. 143, 4 **38** Ps. 38, 6 **45** *cf.* Gen. 1, 26; 5, 1 **45 sq.** *cf.* Col. 1, 13

63, 29 nec *om. C* est] es *C* **30** regnum *C* **34** est *om. C* **35** est dies *LM* praetereant *Tac.* **36** es *om. C* **39** nihilum *TLM* **40** omnis] hominis *G* cum — **41** vivens *om. C* **41** etiam *add. Tmp.* **42** non vis] nouis *Ppc.* **43** excidisse *P* **44** ut] *add.* omnis *LM* **45** ad similitudinem dei *G* **46** uanitate *PC* autem *om. G* **48** uanitatem *Pac.*

64 *PCGTLM* **1** desines *Ppc. GTLM Migne* **3** quoniam] quo *Ppc.* **4** quam *alt.*] qua *Ppc.*

bas, pariter utrumque dixisses, et quod a catholicis et quod a Manicheis asseri solet. Est itaque ibi talis ordo verborum ammotus tuo capiti, quod nunc fronte sycophantae interpolatum fuisse mentitus es. Scio me magna pollicitum, id est ut de adversarii sermonibus approbarem et eos, qui homines opus dei negant, iure damnari et istum ipsum, qui hoc confitetur, nihil aliud agere, quam ut peculium diaboli confirmet esse, quicquid de nuptiarum fecunditate procedit. Hoc enim genere patrocinii sui quoque legibus Manicheorum opinio destruetur; verum id tota libri eius exordia publicarunt. (2) Ait enim opus esse divinum homines, qui ex nuptiis id est ex maribus nascuntur et feminis. Qua sententia omne, quod erat acturus, evertit nobisque assentitur dicentibus esse impios, qui haec audeant denegare. Absoluta igitur iam una pars est; superest, ut ostendam id eum, quod nuper impugnarat, astruere. Quibus dictis partem tui capitis retractavi, in qua dixeras: „Eos qui de tali commixtione nascuntur, dicimus trahere originale peccatum eosque de parentibus qualibuscumque nascantur non negamus adhuc esse sub diabolo, nisi renascantur in Christo et per eius gratiam de potestate eruti tenebrarum in regnum illius, qui ex eadem sexus utriusque commixtione nasci noluit, transferantur.“ (3) Cur ergo putes hinc te excusari posse ab errore Manicheorum, quia ausus es sententiam, cum qua omnibus ingenii tui viribus luctabaris, inserere, cum hoc non patrocinium erroris tui, sed testimonium sit stultitiae singularis, qui putas Calliphontis more virtutem et vitia, iustitiam et iniquitatem oratione tua posse in foedera convenire? Quod autem ait apostolus: *Qui eruit*

64, 21 nupt. conc. 1, 1 **32** Col. 1, 13

64, 5 dixisse *C* **7** amotus *P* frontes *P* **10** damnari et *om. C* **11** confirmat *Pac.* **13** sui] suis *G*, suis *add. in mg. T* **17** nobis qui *P* **18** impius *Pac.*, -iis *Ppc.* **21** nascantur *Tac.* **23** nascuntur *C nupt.* **27** quia] cui *G* **30** callifontes *P*, galliphontis *C* **31** sq. in fędera posse *G*

nos de potestate tenebrarum et transtulit in regnum filii dilectionis suae, lege quartum operis mei librum et tunc tibi, quid magister gentium senserit, innotescet.

AUG. (1) Sexto nostro responsum est quarto tuo et nunc ego magis ammoneo, ut illa tua et mea legant, qui volunt scire, quantum ibi fueris a veritate devius et quanta sis veritate convictus. De hac autem cartula, in qua ex tuis libris quaedam decerpta conscripta sunt, liberum tibi est mihi imputare quod ille fecit, qui eam misit homini, a quo missa est mihi. Ille quippe quod voluit in ea posuit ex opere tuo et quod voluit praetermisit; unde tibi iam supra breviter satisque respondi. Quid te obscuris tuis adversus apostoli manifesta conaris involvere? Ille deum praedicans ait: *Qui eruit nos de potestate tenebrarum et transtulit in regnum filii caritatis suae;* et tu dicis hoc ab illo exceptis parvulis dictum. (2) Si ergo non eruuntur parvuli de potestate tenebrarum, non sunt mortui; si non sunt mortui, non pro eis mortuus est Christus; tu autem etiam pro ipsis Christum mortuum confiteris et idem apostolus dicit: *Unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt.* Conclusio haec apostoli invicta est; ac per hoc quia et pro parvulis mortuus est, profecto etiam parvuli mortui sunt, mortuus est porro Christus, *ut evacuaret eum qui potestatem habebat mortis, id est diabolum.* Sine igitur parvulos ut vivant de potestate erui tenebrarum. (3) Quid est autem quod mihi Calliphontis morem obicis vel errorem in eo, quod me putare dicis virtutem et vitia, iustitiam et iniquitatem oratione mea posse in foedera

---

64, 45 Col. 1, 13 **51** 2Cor. 5, 14 **54** Hebr. 2, 14

64, 33 sq. deilectionis *C* **37** illi *LM* **39** in] et *Pac.*, ex *Ppc.* ex *eras. P* **40** quaedam] quae *C G* decerta *P* **41 sq.** a quo missa] a commissa *P* **49** non sunt mortui *om. C* **50** tu — **51** dicit *om. P*, *add. in mg. m 1* **50** etiam pro ipsis] sunt mortui etiam pro ipsis *C* **51** dicit apostolus *Migne* **53** ac] et *TL* pro *om. P* **56** eruiti *C* **57** calliphontis mihi *G* **58** errore *C* **59** orationem *C* fędere *Gac.mp.*

convenire? Ego quidem absit ut hoc vel corde teneam vel sermone suadeam; sed tam bene te intellexisse istum philosophum gratulor. Etenim cum ille putaverit in virtute animi et in voluptate corporis esse hominis bonum, tu eum dicis virtutes et vitia voluisse coniungere ac per hoc sicut decuit vitium iudicasti esse corporalis appetentiam voluptatis; vitium est igitur libido quam laudas. Subrepsit itaque undecumque tuis sensibus veritas, ut susceptae tuae causam paululum deserens quod dicimus diceres.

65. *IUL.* Argui ergo et iure argui deiectam et debilem varietatem, qua fuerat effectum, ut et nuptias te non damnare praemitteres et diceres ob viri et feminae commixtionem, quam de nuptiarum condicione et natura venire perspicuum est, immo in qua sola, quantum ad conflictum nostrum respicit, nuptiarum veritas est, homines in diaboli iura transcribi.

AUG. Si in sola viri et feminae commixtione est veritas nuptiarum, eadem ergo est veritas adulteriorum quae nuptiarum, quia in utrisque est ista sexus utriusque commixtio. Quod si absurdissimum est, non in sola ut deliras commixtione maris et feminae nuptiarum veritas est, quamvis sine illa nuptiae filios propagare non possint, sed alia sunt ad nuptias proprie pertinentia, quibus ab adulteriis nuptiae discernuntur, sicuti est thori coniugalis fides et cura ordinate filios procreandi et, quae maxima differentia est, bonus usus mali, hoc est bonus usus concupiscentiae carnis, quo malo adulteri utuntur male.

64, 62 *cf.* Cic. de fin. 2, 11, 34; 5, 25, 73; Lact. de falsa sap. 3, 7

64, 60 hoc *om. C* **61** de sermone *P* **61sq.** philosopum *P (sim. semper)* **62** illi *Pac.* **63** in *om. GTLM Migne* **67** causa *P*
65 *PCGTKLM* **1** deiectam *P*, delectam *CGTKLM* **2** qua] que *P* **3** dicere *C* **4** et natura *om. K* **8** ueri *Pac.* **9** est ergo *TLM* **10** ista] iste *C*, *om. K* **11** delires *Pac.*, deleras *Ppc.* **13** possunt *KLM* **16** et] ei *C* **17** quo — **18** male *om. P*

66. *IUL.* Quam commixtionem ita exsecrabilem persuadere conatus es, ut velis intellegi Christum non propter signi splendorem, sed propter damnandam sexuum coniunctionem nasci de virgine matre voluisse. Quid ergo unquam a quoquam dici improbius aut impudentius potuit quam hoc, quod duo velut reges de humanitatis possessione certantes his signis et duo eorum regna separasti, ut diceres diaboli esse quicquid nuptiae protulissent, dei vero solum quod virgo peperisset? Quid est aliud virginis fecundatorem et egentissimum ostendere inopia portionis suae et eundem negare eorum qui prodeunt de nuptiis hominum conditorem? Teneat igitur verbi tui lector diligens cirographum sciatque te, fidelem discipulum Manicheorum et Traducianae nationis primatem, nihil aliud quam commixtionem legitimi damnasse coniugii.

AUG. (1) Non habes exercitatos sensus ad separandum bonum a malo: et hominum et angelorum natura atque substantia vel bonorum vel malorum deo creatore subsistit; sed vitia naturarum atque substantiarum, quae Manichei naturas dicunt esse atque substantias, veritas autem negat, deus iustus atque omnipotens ordinatione iudiciaria esse permittit et ipsa sunt mala, quae nisi ex bonis et in bonis naturis inesse non possunt; sic sunt autem in diaboli potestate quaecumque illi deo iudicante subduntur, ut a dei potestate, sub qua et ipse diabolus constitutus est, aliena esse non possint. Cum igitur omnes angeli et omnes homines sub dei sint potestate, inanis est loquacitas tua, qua dicis deum et diabolum divisisse inter se, quis eorum quos habeat sub

---

66 *PCGTKLM* **1** exsecrabile *P* **2** est *C* intelligis *T* **3** sexuum commixtionem *K* **5sq.** quo duo *CGKal.*, quot duo *Ppc.*, quod duos *Tpc. LM Migne* **8** quod] quo *C* **9** fecondatorum *P* **11** conditorum *Pac.* **12sq.** discipulum fidelem *Migne* **13** discipuli *Ppc.*, -lu *Pac.* et] ei *C* **15** sensus *om. Gac.* **16** homnium *Pac.* **17** creatore] creante *K* **21** permittet *C*, et *om. C* in *om. C* **22** inesse] esse *P Kal.* **25** omnes *pr. om. LM* **26** potestate] uoluntate *LM* **27** quosdam *P* habeat] possideat *K*

propria potestate. (2) In quem vero crudo pectore evomas istas quibus pasceris contumelias, paulisper attende. En adest ille Ambrosius; de hoc in quod inveheris, quid dicat, vide: „Qui solus“, inquit, „potuit iustus esse, cum generatio omnis erraret, nisi natus ex virgine generationis obnoxiae privilegio minime teneretur“? Audi adhuc, audi et protervam linguam frontis elisione compesce: „Non enim virilis coitus“, inquit, „vulvae virginalis secreta reseravit, sed immaculatum semen inviolabili utero spiritus sanctus infudit; solus enim per omnia ex natis de femina sanctus dominus Iesus, qui terrenae contagia corruptelae immaculati partus novitate non senserit et caelesti maiestate depulerit.“ Cernis nempe quod dico quis dixerit? Cernis, quicquid contra me dicis, contra quem dicas? Si enim ego hinc sum discipulus Manichei, hoc est et ille; non est autem hoc ille, qui haec ante nos dixit; non est hoc igitur, quisquis haec dicit, sed haereticus manifestus est, quisquis huic antiquo catholico dogmati contradicit.

67. *IUL.* (1) Sed iam pergamus ad cetera. De me itaque scribens post illa, quae supra texui verba tua, haec quae sequuntur adiungis: „Post haec illud nostrum posuit ubi diximus: ‚Haec enim, quae ab impudentibus impudenter laudatur, pudenda concupiscentia nulla esset, nisi homo ante peccasset; ⟨nuptiae vero essent, etiamsi nemo peccasset;⟩ fieret quippe sine isto morbo seminatio filiorum.‘ Huc usque ille

---

66, 31 Ambr. Noe 3, 7 b **34—39** Ambr. Luc. 2, 56
67, 3 nupt. conc. 2, 6 **4—7. 8—10** nupt. conc. 1, 1

66, 28 pectore] peccatore *P* **30** in quod] inquid *P* ueheris *C G* **31** vide] adtende *K* qui] quomodo *T L M Migne* inquid potuit inquid *P* potuit] non potuit *Ambr. in Luc.* **32** omnes *Pac.* **33** protervam] propter *Psr.* **34** fontis *Pac.* aelisionem *Pac.*, -ne *Ppc.*, allisione *K* **35** inquit *om. Migne* **36** sanctus] solus *L M* **38** terrena *P* contagia *om. G* **40** quis — cernis] quid dico cernis *K* **41** hic *K* **42** non *pr.* — ille *alt. om. G* **43** est *om. G*

67 *P C G T L M* **2** scribens] *add.* inquit *G* **5** laudantur *Pac.* **6** nuptiae — peccassent *nupt., om. omnes cod.*

verba mea posuit. Timuit enim quod adiunxi: ‚Potest in corpore vitae illius, sine quo nunc fieri non potest in corpore mortis huius'. Et hic ut meam sententiam non finiret, sed eam quodam modo detruncaret, illud apostoli testimonium formidavit, ubi ait: *Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum.* (2) Non enim erat corpus mortis huius in paradiso ante peccatum, propter quod diximus: in corpore vitae illius, quae ibi erat, sine isto morbo seminationem fieri potuisse filiorum, sine quo in corpore mortis huius fieri non potest." Tenes tu quidem consuetudinem tuam equidem in hoc potissimum opere consequenter, ut qui contra veritatem agis, nihil verum loquaris; sed numerosis eruditionis tuae peccatis correptionum multitudo vix sufficit. Ideo hic iam breviter annotabo te fallere, me autem vel post hoc opus intelleges insolentem esse mendacii. Tibi ergo huius vitii vindica totam possessionem, ut ab evangelio nec sane iniuria audire possis, quia ab initio mendax es sicut et pater tuus, vel ille, ad cuius te dicis dominum pertinuisse nascentem, vel alter secundarius, qui te elegantibus, quae tamen inter honestos nominari non queant, imbuit sacramentis. (3) Totum ergo hoc protuli in opere meo priore, quod tu praetermissum esse confingis. Quod quanta sit disputationis veritate ac luce convictum, si prope ultimas primi voluminis mei partes legas, etiam ipse poteris confiteri. Non ergo tua detruncata sententia, sed integra valenti est responsione destructa. Nunc autem audi breviter: apostolus hoc quod ait: *Miser ego homo, quis me*

67, 12 Rom. 7, 24sq. **25** *cf.* Ioh. 8, 44 **34** Rom. 7, 24sq.

67, 8 aiunxi *Pac.*, adiuncxit *C* potest *om. P nupt. Migne Kal.* **9** quo] qua *codd. Kal.* **11** testimonium illud apostoli *C* **12** homo *om. C GLM* **18** quidem tu *P Kal.*, tuamequidem *C* **24** sane] sine *Tpc.LM G in mg.* **25** quia] qui *P* **26** protenuisse *PC* ad alter *Pac.* **28** queunt *P* **30** sint *Pac.* conuinctum *C* **31** ultima *Pac.* mei *om. LM* partis *Pac.*

liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum, non ad mortalitatem nostri corporis rettulit, quam caro animalium de naturae institutione suscepit, sed ad consuetudinem delinquendi, a quo reatu post incarnationem Christi per testamentum novum, quisque ad virtutis studia migraverit, liberatur. (4) Ibi ergo sub persona loquens Iudaeorum illecebrarum cupiditate etiam post interdictum sacrae legis errantium ostendit unicum esse in illa tempestate subsidium, si crederent Christo, qui sic indicebat cautiones de futuris, ut veniam condonaret peractis, nec insistebat reis in temptatione supplicii, sed concurrentes liberalissimo gremio confovebat non exanimans terrore depressos, sed reparans benignitate correctos. Quam benignitatem ipse iam senserat qui dicebat: *Humanus sermo, quoniam Christus Iesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere, quorum primus sum ego; sed ideo misericordiam consecutus sum, ut in me ostenderet Christus Iesus omnem patientiam ad exemplum eorum, qui credituri sunt illi in vitam aeternam.* (5) Quod ut intellegeres ad vitam malam, non ad naturam hominum pertinere, ne per adventus Christi causam putares ab eo etiam parvulos peccatores pronuntiatos, ait: *In me* ostendit *omnem patientiam.* Patientia autem dei illa est, de qua ad Romanos loquitur: *An ignoras, quoniam bonitas dei ad paenitentiam te adducit? Secundum autem duritiam tuam et cor impaenitens thesaurizas tibi iram in die irae.* Exercetur ergo patientia dei,

---

67, 48 1 Tim. 1, 15sq. **57** Rom. 2, 4sq.

67, 35 liberauit *C T* **36** ad] a *P* **37** natura *C* **39** quisque] quisquis *Migne* **40** liberatus *C* **41** Iudaeorum loquens *Migne* **44** cautionis *P ac.* **45** rei sint temtatione *C ac.*, rei sint intemtatione *C pc.*, regis intentatione *P T*, intentationem *G* currentes *T L M Migne* **47** praeparans *G* correptos *L M* correctos — benignitatem *om. P ac., add. m 1* **49** faceret *C* **50** sum *alt. om. C* **53** homnium *P ac.*, homnum *P pc.* **55** pronuntiatus *P ac. C* **57** ignoratis *C* paenitentiam] pacientiam *P* **58** adduxit *L M* **59** ergo *om. G* ergo quod *P*

cum non exiguo tempore exspectatur humana conversio. In parvulis autem non potest apparere patientia. Si enim essent peccata naturae, quae eis salvator adscriberet, patiens quidem falso, saevus vero certissime diceretur. Non potest autem deus nisi iustus et pius esse, quod est deus meus Iesus Christus, cuius patientiam vel Paulus diu persecutor vel alii, sub quorum persona loquitur, experti sunt, quia diu exspectati sunt, licet sero liberati. (6) Ac per hoc ab apostolo vita hominum, non natura damnatur; commendans ergo hanc gratiam Iudaeis, quia lex punit scelestos nec habet illam efficientiam misericordiae quam baptisma, in quo confessione brevi actuum delicta purgantur, ostendit debere illos currere ad Christum, implorare opem huius indulgentiae et advertere, quod lex morum vulneribus comminetur, gratia vero efficaciter celeriterque medeatur. Corpus itaque mortis peccata dixit esse, non carnem; nam si de membrorum miseria pronuntiasset, quam peccato aestimas contigisse, rectius mortem corporis quam corpus mortis vocasset. Verum ut scias secundum consuetudinem scripturarum peccata membra dici, lege ad Colossenses, ubi ipse apostolus ait: (7) *Mortificate membra vestra, quae sunt super terram, fornicationem, immunditiam et avaritiam, quae est simulacrorum servitus, proper quae venit ira dei in filios incredulitatis, in quibus et vos aliquando ambulastis, cum viveretis in illis.* Ecce quomodo membra appellat, quae peccata pronuntiat. Corpus autem peccati hic ipsum ad Romanos: *Vetus homo noster*, inquit, *simul confixus est cruci, ut destruatur corpus peccati, ut ultra non serviamus peccato.*

67, 79 Col. 3, 5—7 **85** Rom. 6, 6

67, 63 deus] dominus *P* **64** pius et iustus *Migne* **65** diu *om. P* **68** natura hominum *P* **69** ullam *G* **71** delecta *C* illos debere currere *LM* **79** colosenses *P G Tpc. LM*, collossenses *Tac.* ait apostolus *G* **83** et ecce *P* appellat *Gsl.* **84** peccati *Tac. m 1* hic] o *Psl.* **85** ad romanus *Pac.* confixissus *P*

Hoc itaque more et hic exclamavit sub persona ut diximus Iudaeorum: *Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* id est: Quis me liberabit a reatu peccatorum meorum, quae commisi, cum vitare potuissem, quae legis severitas non donat, sed ulciscitur? (8) Quis me ab his membris id est a vitiis, quae improborum imitatione collegi, ut peccati plenum corpus extruerem, poterit vindicare? Quis inquam? Et respondit quasi rerum ipsarum voce commonitus: *Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum.* Gratia dei, quae acceptam fert iustitiam fidelium sine operibus, secundum quod David dicit: *Beati, quorum remissae sunt iniquitates et quorum tecta sunt peccata, beatus vir, cui non imputavit dominus peccatum.* Qui ergo facit hominem beatum, etiam ipse beatus est iustitia sempiterna, per quam non donat peccatum, nisi quod iure potuit imputare; non autem iure potuit imputare, si non illud cui imputatur potuit et cavere; nemo autem potest cavere naturalia; igitur nullus prorsus habere potest de naturae necessitate peccatum. Haec breviter dixisse sufficiat,

AUG. (1) Conatus es quidem, quod ait apostolus: *Quis me liberabit de corpore mortis huius?*, in sensum vestrum disputando convertere; sed hoc te non posse ille melius vidit, qui viro illustri cartulam misit et ideo mea verba commemorans id praetermisit, ne tua rideretur exspectata et prolata responsio. Quis enim non rideat, quod nescio utrum vobis persuadere potueritis et tamen aliis persuadendum putastis Iudaei apostolum induxisse personam nondum sub Christi gratia constituti atque dicentis: *Miser ego homo, quis me liberabit*

67, 88 Rom. 7, 24 **94** Rom. 7, 25 **97** Ps. 31, 1sq. **105** Rom. 7, 24 **113** Rom. 7, 24sq.

67, 88. 89 liberauit *C (bis)* **89** eorum *C* **93** uendicare *Tpc. LM (semper)* **94** commonitur *Pac.*, -netur *Ppc.* gratia dei *om. LM* **98** imputabit *Ppc.* **104** haec] hoc *Gac.* **106** liberauit *C* **107** ille *om. C* uidet *Gac.* **108** verba mea *Migne* **109** ne tu corideretur *Pac.*, ne tua conrideretur *Ppc.* **111** putatis *PLac. M* **113** liberauit *CTac.*

de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. Itane vero Iudaeus nondumque Christianus est qui dicit: dei gratia me liberabit per Iesum Christum dominum nostrum? (2) Verum hoc omitto; illud autem quis ferat de praeteritis suis peccatis putare hominem dicere: *Quis me liberabit de corpore mortis huius?*, ut ei per ignoscentis Christi gratiam remittantur, cum dilucide appareat, unde ad ista verba pervenerit? Ecce verba eius sunt in auribus nostris; videamus ergo, utrum ex eo quod egit volens an ex eo quod agit nolens miserum se esse fateatur. Clamat homo: *Non quod volo ago, sed quod odi⟨o⟩ illud facio;* clamat: *Iam non ego operor illud, sed id quod habitat in me peccatum. Scio enim, quia non habitat in me hoc est in carne mea bonum; velle enim adiacet mihi, perficere autem bonum non invenio. Non enim quod volo facio bonum, sed quod nolo malum hoc ago.* (3) Non ait: feci, sed facio; non ait: operatus sum, sed operor; non ait: egi, sed ago, et hoc: non quod volo, sed quod nolo. Postremo condelectatur legi dei secundum interiorem hominem, videt autem aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suae; qua lege utique compellitur non quod vult facere bonum, sed quod non vult malum hoc agere. Propter hoc exclamat: *Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Et tu contra clarissimam veritatem oculos claudis gemitumque eius exponis non ut omnibus patet, sed ut tibi placet, dicens: *Quis me liberabit de corpore mortis huius?* hoc est: Quis me liberabit a reatu peccatorum meorum quae commisi? Ille

---

67, 119 Rom. 7, 24 **123** Rom. 7, 15 **124** Rom. 7, 17—19 **135.** **138** Rom. 7, 24

67, 115 iudeos *Pac.* nondum *CM*, nedum *L* **116. 119** liberauit *C* **118** putari *P* **120** gratiam christi *TL* **121** peruenerit uerba *G* **123** agit] ait *P* fateator *Pac.* **124** odio *ego,* odi *codd. Migne Kal., at cf. 3, 110, 20 al.* **129** egis *P* **130** quod *pr. om. P* **131** lege *Pac.* uidit *P* **133** facere] agere *LM* **134** malum *om. Gac.* **135** liberauit *Pac. C* **136** clarissima *C* oculus *Pac.* **137** exponit *Tac. m 1* **138. 139** liberauit *C Tac.*

dicit: *Quod nolo malum hoc ago;* et tu dicis: quae commisi. (4) Usque adeone desperas de hominibus, qui haec legunt, ut non ipsum malint audire quam te et ipsi potius quam tibi credere? Sine hominem gratiam dei non solum, quia peccavit, ut absolvatur, verum etiam ne peccet, ut adiuvetur, exposcere; quod isto loco agitur. Qui enim dicit: *Quod nolo malum hoc ago*, non est locus ut dicat: *Dimitte nobis debita nostra*, sed: *Ne nos inferas in temptationem. Unusquisque autem temptatur*, sicut ait apostolus Iacobus, *a concupiscentia sua abstractus et illectus*. Hoc malum est de quo ait: *Scio quia non habitat in me hoc est in carne mea bonum.* (5) Hoc malum est in corpore mortis huius. Hoc malum non fuit in paradiso ante peccatum, quia nondum erat haec caro corpus mortis huius, cui dicitur in fine: *Ubi est, mors, contentio tua?* sed tunc dicetur, cum corruptibile hoc induerit incorruptionem et mortale hoc induerit immortalitatem; nunc autem corpus est mortis, quia idem ipse dixit apostolus: *Corpus mortuum est propter peccatum*. Audi catholicos intellectores apostoli, accipe eorum verba, non mea, cum quibus accipio convitia tua, audi non Pelagium, sed Ambrosium. „Etiam Pauli caro“, inquit, „corpus mortis erat, sicut ipse ait: *Quis me liberabit de corpore mortis huius?*“ (6) Audi non Caelestium, sed Gregorium: „Intra nosmet ipsos“, inquit, „propriis vitiis ac passionibus impugnamur et die noctuque ignitis stimulis corporis humilitatis huius et

---

67, 140. 145 Rom. 7, 19 **146** Mt. 6, 12 **147** Mt. 6, 13 **147 sq.** Iac. 1, 14 **149** Rom. 7, 18 **153** 1 Cor. 15, 55 **154 sq.** *cf.* 1 Cor. 15, 53 sq. **156** Rom. 8, 10 **159** Ambr. paen. 1, 3, 13 **160** Rom. 7, 24 **161** Greg. Naz. or. 2, 9 (de fuga sua; = interprete Rufino or. 1, 91)

67, 141 usque] ut quę *Pac. m 1*, usquę *Ppc. m 1*, atque *Ppc. mp.* hominibus] omnibus *PLM* qui] quę *Pac.* **143** homine *C* **147** temptatione *C*, tentationem *Migne (sim. semper)* tentatur *Migne (sim. semper)* **148** apostolos *Pac. m 1 (sim. saepius)* attractus *Migne* **152** dicetur *Ppc. Tpc. LM Migne* **153** finem *P Kal.* dicitur *C* **154** mortalem *C* **155** corpus meum *G* **157** apostolos *Ppc.* **159** etiam] ergo *Ambr.* **161** caelestinum *P* **161 sq.** nosmedipsus *Pac.*

corporis mortis urgemur nunc latenter, nunc etiam palam provocantibus ubique et irritantibus rerum visibilium illecebris luto hoc faecis, cui inhaesimus, caeni sui foetorem venis capacioribus exhalante, sed et lege peccati, quae est in membris nostris, legi spiritus repugnante.“ His tu luminibus caelestis civitatis oblatrans: „Corpus mortis“, inquis, „peccata dixit esse, non carnem“, negans apostolum hoc ad mortalitatem nostri corporis retulisse, „quam caro“, inquis, „animalium de naturae institutione suscepit“. (7) Hoc enim sapis, quod Pelagius in iudicio Palaestino ficto corde damnavit, Adam scilicet mortalem factum, ita ut sive peccaret sive non peccaret, moriturus esset. Ac sic resistens his viris et aliis eorum sociis fidei sanae, tot tantisque doctoribus, cogeris implere paradisum, etiamsi nemo peccasset, dolore parturientium, labore nascentium, gemitibus languentium, funeribus morientium, maerore lugentium. Quid igitur mirum, si et de isto paradiso, quod est ecclesia, foras istis, qui paradisum illum, de quo foras ierunt, qui nos in istas miserias peccando miserunt, talem facitis, qualem non dico Christianorum nullus, sed nec hominum quisquam suspicari audet, si non sit insanus?

68. *IUL.* In primo enim opere latius disputata sunt; quamvis nec tu dilucide loquaris, quam mortem intellegi velis, cuius corpus dicis in paradiso non fuisse ante peccatum, quia in libris, quos ad Marcellini nomen edidisti, mortalem Adam factum fuisse professus es. Quod vero adiungis morbum esse negotium nuptiarum, leniter audiri potest, si hoc solum de

---

67, 174sq. *cf.* de gest. Pel. 11, 23 **177** *cf.* pecc. mer. 1, 3sq.

67, 164 urguemur *C* latent *G* **166** fętore *Ppc.* **169** cęlestes *C*, scelestis *P* **175** sic] si *Pac. m 1 CTac.* **178** nescientium *P* **183** hominum] *add.* omnium *Par.*

68 *PCGTLM* **2** laquaris *Gac.* **6** negotium] *add.* nunc *P Kal.*, *add.* non *CTac.* audire *Pac.*

tuis parentibus dicas; conscius enim forte esse potes matris tuae morbi alicuius occulti, quam in libris Confessionis, ut ipso verbo utar, meribibulam vocatam esse signasti. Ceterum in sanctorum conubio et in omnium honestorum nullus omnino morbus est, quia nec apostolus morbum pro remedio concessit, cum per reverentiam nuptiarum a morbo fornicationis ecclesiae homines muniebat. Qui sensus quomodo et frontem tuam et dogma penitus eraserit, primi voluminis mei prope ultima parte monstratur; quod et in toto ipsius responsionis corpore, prout locorum oportunitas attulit, explicatum est.

AUG. (1) Nusquam sic apparuit dolus tuus et per scientiam damnata conscientia. Scis enim, scis omnino; tam quippe apertum est, ut qui libros illos legit, hoc nescire non possit; scis, inquam, in libris, quos ad Marcellinum edidi, me vehementer egisse contra incipientem surgere iam tunc haeresim vestram, ne crederetur Adam, etiamsi non peccasset, fuisse moriturus. Sed quoniam mortalem hactenus dixi, quia poterat mori — poterat namque peccare —, tu eis, qui libros illos non legerunt nec fortasse lecturi sunt, fuco insidioso, si haec tua legerent, subripere voluisti, quasi ego ita dixerim Adam mortalem factum, ut sive peccaret sive non peccaret, moriturus esset. (2) Hoc enim vobiscum agitur, hinc tota de hac re inter nos et vos vertitur quaestio, quod nos dicimus Adam si non peccasset nec corporis mortem fuisse passurum, vos autem sive peccasset sive non peccasset corpore fuisse moriturum. Quid est ergo quod ignorare te fingis, quam mortem intellegi velim, cuius corpus dico in paradiso non

---

68, 8 *cf.* conf. 9, 18

68, 7 enim *om. G* **11** remedium *P* **16** oportunitas *om. LM* est *om. TLM* **17** si *Tac.* **18** tam] iam *C* **23** moriturum *Ppc. C Kal.* **25** fusco *Tac.* **26** subrepere *LM*, subrepe *Pac.*, subrepi *Ppc.* ita] ista *C* **28** moriturum *Ppc.* **30** mentem *P* **31** sive non peccasset *om. P* **33** intellegi velim] intellegiuilem *Pac.*, -bilem *Ppc.*

fuisse ante peccatum, cum scias, in libris illis quid egerim quamque aperte dilucideque egerim, non fuisse deum puniendo dicturum peccatori: *Terra es et in terram ibis*, quod de morte corporis dictum quis non intellegit, si Adam etiam nulla iniquitate commissa iturus esset in terram, id est vel corpore moriturus? (3) Quod autem etiam matrem meam, quae te nihil laesit nec contra te aliquid disputavit, convitio lacerandam putasti, victus es maledicendi libidine non timens, quod scriptum est: *Neque maledici regnum dei possidebunt.* Sed quid mirum est, quod te inimicum etiam eius ostendis, cum sis inimicus gratiae dei, qua eam dixi ab illo puellari vitio liberatam? Ego vero parentes tuos tamquam catholicos christianos honorabiles habeo eisque gratulor, quod ante defuncti sunt quam haereticum te viderent. Non autem dicimus morbum esse negotium nuptiarum, quod est liberorum procreandorum causa concumbere, non satiandae libidinis, quam tu negas morbum, cum fatearis adversus eam provisum fuisse coniugale remedium. (4) Nam utique ne fornicatio perpetretur, libidini quam laudas contradicitur obsistitur repugnatur, ut, si eum, qui procreandis filiis constitutus est, transgreditur limitem, saltem, qui ei cedit, in coniuge venialiter peccet. Coniugibus enim loquebatur apostolus, ubi cum dixisset: *Nolite fraudare invicem nisi ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi, et iterum ad id ipsum estote, ne vos temptet satanas propter intemperantiam vestram*, continuo subiecit atque ait: *Hoc autem dico secundum veniam, non secundum imperium.* Hoc itaque malo sola bene utitur intentione propagandae prolis pudicitia

---

68, 36 Gen. 3, 19 **42** 1 Cor. 6, 10 **55** 1 Cor. 7, 5sq.

68, 36 mortem *C* **37** nullam *C* **40** leset *Pac.* **44** qua eam] quame *C* **47** non] nunc *Ppc.* **49** libidinis — **69, 66** concupiscere] nisi caro concupisceret *M* **50** eum *Ppc.* provisum fuisse] profuisse *TL, add. in mg.* alii habent prouisum fuisse *Tmp.* **52** obstitur *Pac.*, -statur *Ppc.* **55** ubi cum *Pac.*, hoc cum *Ppc.* **56** oratione *Pac.* **57** ad] ait *C* id ipsum] ipsum *Pac. L Migne*, ipsos *Ppc.*

coniugalis; huic malo venialiter in coniuge ceditur non causa prolis, sed carnalis tantummodo voluptatis; (5) huic malo resistitur, ne appetitus damnabilis voluptatis expleatur; hoc malum habitat in corpore mortis huius, propter cuius motum etiam mente non consentiente importunum dicitur: *Scio quia non habitat in me hoc est in carne mea bonum;* hoc malum non erat in corpore vitae illius, ubi aut voluntati servientibus etiam genitalibus membris libido nulla erat aut omnino se umquam contra voluntatis arbitrium non movebat; huius mali repente exorti puduit eos, qui priusquam peccarent nudi erant et non pudebat eos; huius mali laudes impudenter sparsisti etiam quattuor illis libris tuis, quibus coactus sum respondere sex meis.

69. *IUL.* (1) Ut autem ad istam commemorationem humanae miseriae et divinae gratiae veniret, apostolus supra dixerat: *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae et captivantem me in lege peccati.* Post haec verba exclamavit: *Quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum.* Constat quidem praemissis illis quae posuisti subdidisse apostolum: *Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum.* Sed non quaerimus impraesentiarum, utrum hoc apostolus dixerit, verum qua fide quo sensu qua ratione dixerit, quaerimus. (2) Ille enim in membris legem per flagitiorum usum sanctis consiliis inter principia tamen emendationis rebellem consuetudinem malam

---

68, 65 Rom. 7, 18 **70** *cf.* Gen. 3, 7 **70 sq.** *cf.* Gen. 2, 25
69, 3 Rom. 7, 23—25

68, 67 aut voluntati] a uoluntate *P* **70** exorte *P*
69 *PCGTLM* **1** autem] iam *TL* **2** super *P* **4** legem *TL* **5** liberauit *Pac. C* **8** liberauit *C* **12** flagitiosum *Tac. mp.*

vocabat, quae ab eruditis etiam saeculi dici solet secunda natura. Ante pauca enim eos, ad quos loquitur, cum exprobratione conveniens dixerat: *Humanum est, quod dico propter infirmitatem carnis vestrae; sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiae et iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra servire iustitiae in sanctificationem.* Utque ostenderet, quia carnem non hoc corpus, quod causas in seminibus habet, sed vitia abusive vocaret, post duo capita fortasse subiungit: *Cum essemus in carne, passiones peccatorum, quae per legem ostenduniur, operabantur in membris nostris, ut fructificarent morti.* (3) Sic dixit: *Cum essemus in carne*, quasi eo tempore cum disputaret in carne non esset; sed qui scripturas novit, genus hoc elocutionis agnoscit. Et ideo, ubi verborum communitas ingerit quaestionem, adhibeatur regula rationis, ad cuius aequalitatem, quae putabantur deflexisse, tendantur. Ceterum Faustus, Manicheorum episcopus, praeceptor tuus, hoc vel maxime apostoli testimonio contra nos nititur dicens ab eo nihil aliud his sermonibus legis videlicet, quae repugnans consilio in membris habitet, quam naturam malam significatam fuisse. Unde nihil minus a te fieri debuit quam hic locus sic intellegi, quomodo ab illis exponitur, ne, cum per easdem lineas, quas Faustus torsit, ingrederis, non disputasse, sed praeterita reddidisse videaris.

AUG. (1) Respondeat tibi non Faustus Manicheus, sed catholicus doctusque Gregorius, qui non „inter principia“, ut dicis, „emendationis in membris legem per flagitiorum usum

---

69, 16 Rom. 6, 19 **22** Rom. 7, 5

69, 15 sq. exprobationem *Pac.* **18** et — **19** iustitiae *om. P, add. in mg. mp.* **18** iniquitati] -te *P* **21** capite *P* **22** passionis *PC* **26** quid *C* loquucionis *Ppc.* **27** questione *Ppc.* **29** defluxisse *CTL* **30** praecepto *Pac.* **31** aliud] *add.* quam *PCTLM* **33** quam *G*, et *C*, *om. PTLM* natura mala *Ppc.* **35** nec *C* **38** respondeat *om. P* **39** doctus doctorque *P Migne*, doctor doctusque *Kal.* **40** fragiciorum *Pac.*

sanctis consiliis rebellem consuetudinem malam vocabat, quae ab eruditis etiam dici solet secunda natura“, sed legem peccati, quae est in membris nostris repugnans legi mentis, mortali huic terrenoque corpori nostro plane aperteque tribuebat dicens: „Legem peccati, quae est in membris nostris, legi spiritus repugnare, dum imaginem regiam, quae intra nos est, captivam ducere studet, ut spoliis eius cedat, quicquid illud est, quod in nos beneficio divinae ac primae illius conditionis influxit. (2) Unde vix aliquis“, inquit, „fortasse longa se et districta regens philosophia et paulatim nobilitatem animae suae recolens naturam lucis, quae in se est humili huic et tenebroso luto coniuncta, revocet ac reflectat ad deum; vel si certe propitio deo agat, utrumque pariter revocabit, si tamen longa et assidua meditatione insuescat sursum semper aspicere et deorsum male trahentem ac degravantem materiam sibimet astrictam frenis artioribus sublevare“. Haec dicebat beatus Gregorius non inter principia emendationis suae, sed iam episcopus, volens exponere vel potius quae nota sunt ammonere, in quali quantoque certamine cum vitiis interioribus propter corpus, quod aggravat animam, constituti sint sancti. (3) Quod certamen utique non fuisset in illo beatae pacis loco, id est paradiso deliciarum sanctarum, si nemo peccasset. Non enim corpus mortis huius ibi esset, cuius corruptibilitate anima gravaretur, sed corpus vitae illius, ubi non caro concupisceret adversus spiritum, ut necesse esset spiritui concupiscere adversus carnem, sed felici utriusque

---

69, 45 *cf.* 67, 161 **65 sq.** *cf.* Gal. 5, 17

69, 44 corpore *P* **45** peccati mei *P*, peccati ei *Kal.* **46** regiam] rectam *TL* **47** studit *Pac.* ut] et *P* **50** regens] se regens *C*, gregens *Tac.*, reges *Pac.*, regis *Ppc.* philosophiae *G* **50 sq.** animae suae nobilitatem *Migne* **51** natura *P* **52** huic] hunc *Pac.*, hoc *Ppc.* tenebrosum *Pac.* **53** deo] eo *Greg.* reuocauit *PC* **54** longa meditatione et assidua *G* **55** ac degravantem] adgrauantem *P* **56** adstricta *C* **60** sint] sunt *PGL* **65** spiritum — **66** adversus *om. C*

concordia natura laetaretur humana. Si ergo Manichaeos introducentes aliam naturam mali atque substantiam expugnare velles, non adiuvare, profecto istas omnibus apertas a parvulis
70 incipientes humanae vitae miserias cum tuis deceptoribus non negares, sed unde in eas collapsa sit nostra natura, quae beata est primitus instituta, cum catholicis fidelibus et praeclarissimis doctoribus diceres.

70. *IUL.* Ut igitur quod egimus colligatur, nec ego dictis tuis fraudem intuli nec tu attulisti aliquid, quod vel dilutiore pietatis colore perfunderes, nedum scripturis testibus approbares. Nec hoc, quod tu putas, intellexit apostolus nec alia
5 prorsus in paradiso fuit condicio commixtionis quam qualis nunc in coniugiis agitur, quae a se instituta deus tam ipsorum conditione sexuum et qualitate membrorum quam frequentata benedictione perdocuit. Quibus absolutis claret cunctos, qui a te decipiuntur, ira esse quam misericordia digniores, quo-
10 niam in excusationem criminum suorum, quae mala voluntate committunt, te auctore infamant nativitatem, ne corrigant actionem.

AUG. (1) Actio pia est in hac vita deum colere et eius gratia contra vitia interna pugnare eisque ad illicita insti-
15 gantibus cogentibusve non cedere et ubi ceditur indulgentiam, atque ut non cedatur adiutorium dei affectu religiosae pietatis exposcere. In paradiso autem, si nemo peccasset, non esset actio pietatis expugnare vitia, quoniam permansio felicitatis esset vitia non habere; sed non est indicium hominum contra

---

70, 13—19 *cf.* Prosp. 296, *cf. p.* XL

69, **68** mali *om. C*

70 *PCGTKLM* **1** colligamus *K* **2** tuis *om. P* dilutiore] deluciore *P*, deluti ore *G*, delucidiore *Tac. LM*, dilucidiore *Tpc. Migne* **4** tu *om. C* **5** commixtionis fuit conditio *K*, fuit commixtionis conditio *P* **6** quam a se institutam *Migne* **7** qualitas tenebrorum quam frequentate *P* **8** absolutus *Pac.* conctus *Pac.*, cunctis *Ppc.* **11** commituntur *Pac.* infamat *P* **15** indulgentia *C* **19** est] esset *P* indicio *P Kal.*

vitia veraciter dimicantium ea quae impudenter frequentatur a vobis laudatio vitiorum. Itane vero, Iuliane, quando dicebat Ambrosius: „Omnes homines sub peccato nascimur, quorum ipse ortus in vitio est“, aut ne dicebat auctore aut infamabat nativitatem, ne corrigeret actionem? (2) Itane vero Gregorius, quando dicebat: „Venerare nativitatem, per quam terrenae nativitatis vinculis liberatus es“, aut quando dicebat de Christo loquens vel de spiritu sancto: „Per hunc primae nativitatis maculae purgantur, per quas in iniquitatibus concipimur et in delictis genuerunt nos matres nostrae“, aut quando dicebat Hilarius de rege David: „Scit sub peccati origine et sub peccati lege esse se natum“, infamabant isti viri nativitatem, ne corrigerent actionem? Audebisne persuadere cordi tuo, quod Pelagianorum actio actioni praeferatur istorum? Date veniam, numquam vos vitam melius illis agere crederemus, nec si non sic amaretis concupiscentiam carnis, ut eam, qualis nunc est contra spiritum concupiscens, etiam in paradiso ante peccatum collocare velletis. (3) Nam si ut dicis, „non alia fuit in paradiso condicio commixtionis quam qualis nunc in coniugiis agitur“, erat ibi et ante peccatum libido carnalis, sine qua non potest nunc sexus uterque misceri. Si ergo non vultis in illa beatitudine membra genitalia nondum pudenda ad opus suum peragendum, quo proles seminaretur, voluntati hominum sine libidine potuisse servire, adhuc quaero eandem libidinem qualem tunc fuisse credatis. Voluntatem certe, quando esset necessaria, sequebatur; an etiam, quando non erat propter propagandos filios necessaria,

---

70, 22 Ambr. paen. 1, 3, 13 **25** *cf.* 52, 61 **27** Greg. Naz. or. 41, 14 (=interprete Rufino or. 4, 14) **30** Hil. in ps. 118 Tau 6

70, 20 imprudenter *K* **22** homines *om. K* **23** auctore *P G K*, auctorem *C T L M Migne* **24** vero *om. K* **25** uenerari *P* **27** vel] aut *K* **31** lege peccati *Migne* se esse *K* **35** illis *om. C* sic *om. C* **38** dicitis *P Kal.* **40** non potest nunc *G T L Migne*, non nunc potest *C K*, nunc potest *P*, nunc non potest *M Kal.* **42** prolis *P C G*

stimulabat tamen animum et propellebat in concubitus vel quosque damnabiles vel cum coniuge veniales? Si enim talis erat, qualis nunc est, hoc sine dubitatione faciebat, sive illi resisteretur per temperantiam sive per intemperantiam cederetur. (4) Ac sic homo libidini aut peccando servire cogeretur aut bello intimo repugnare, quorum alterum honestati, alterum paci felicitatis illius, si humanum sensum habetis, non convenire sentitis. Remanet igitur, ut si libido ibi esset, ita esset subdita voluntati, ut rectam quietamque mentem nec ad delictum traheret nec ad proelium provocaret et spiritum oboedientem deo ac fruentem deo nec peccare nec pugnare compelleret. Quae quoniam nunc talis non est, sed ipsa licita inhianter, non obtemperanter appetit, in illicitis autem aut spiritum deicit aut contra spiritum concupiscit, agnoscite malum vitiata naturae integritate contractum, quo malo bene utitur propagandi officio castitas coniugum et de quo malo ducitur generationis obnoxiae vinculum regeneratione solvendum.

71. *IUL.* (1) Sed de hoc satis sit; nunc quae sequuntur arripiam. „In corpore igitur mortis huius, quale in paradiso ante peccatum profecto non erat, alia lex in membris nostris repugnat legi mentis, quia et quando nolumus et quando non consentimus nec ei membra nostra, ut impleat quod appetit, exhibemus, habitat tamen in eis et mentem resistentem repugnantemque sollicitat, ut ipse conflictus, etiamsi non sit damnabilis, quia non perficit iniquitatem, sit tamen misera-

---

71, 2 nup. conc. 2, 6

70, 48 quoscumque *K* cum *om. P* **49** in hoc *C* **50** sive per intemperantiam *om. C* **51** sic] si *T, in mg.* alias sic *mp.* **53** felicitates *Pac. m 1* **54** sentitis] sententiis *C* ut *om. C* **60** deiecit *Pac.* **61** uiciatae *G* **62** male *P* **63** dicitur *C* **64** saluandum *P*

71 *PCGTLM, K inc. l. 9 naturalem, des. l. 20 persuaderi, inc. l. 36, des. l. 98 peccare* **1** Iul. *om. T LM* **3** peccatum] *add.* fuit *nupt.* **4** repugnans *Ppc. m 1* mentis nostrae *C* nolimus *Pac.* **5** ei] in *C* **6** habitat] auita *C* resistantem *P* **8** perfecit *Pac.*

bilis, quia non habet pacem.“ Naturalem esse omnium sensuum voluptatem testimonio universitatis docemus. Hanc autem voluptatem concupiscentiam ante peccatum in paradiso fuisse res illa declarat, quia ad delictum via per concupiscentiam fuit, quae cum pomi decore oculos incitasset, spem etiam iucundi irritavit saporis. (2) Non ergo potuit haec concupiscentia, quae cum modum non tenet, peccat, cum vero intra limitem concessorum tenetur, affectio naturalis et innocens est: non, inquam, potuit fructus esse peccati, quae docetur non suo quidem vitio, sed voluntatis occasio fuisse peccati. Lege et de hoc secundum librum meum: invenies hoc quod dicimus etiam tuo posse animo persuaderi. Quod vero quasi acutule posuisti legem quidem peccati esse in membris nostris, sed tunc habere peccatum, quando ei consentimus, tunc vero solum proelium suscitare, quando non consentimus, et indicere miseriam pace turbata, quis non prudens pugnare perspiciat? (3) Nam si lex peccati id est peccatum et necessitas peccati membris est inserta naturaliter, quid prodest non ei praebere consensum, cum propter hoc ipsum quod est necesse sit subire supplicium? Aut si est lex quidem peccati, sed, quando ei non consentio, non peccat, inaestimabilis potentia voluntatis humanae, quae, si dici permittat absurditas, cogit ipsum non peccare peccatum. Sed revertitur eo, ut quod dicis asystaton sit: nam si non peccat, nec lex peccati est; si lex peccati est, peccat; si vero peccat solum quia est, quomodo ei obsisti potest, ut non peccetur, quae repelli non potest, ut a peccati opere desinatur?

AUG. (1) Secundo libro tuo iam respondi quarto meo teque inania dixisse convici. Sed videant qui legunt, utrum

---

71, 9 pacem] *add.* Iul. *Tsl. LM* **10** voluptatem] *add.* uel tum *Tsl.*, uoluptatum *LM* **11** et concupiscentiam *Migne* concupiscentiam *om. G* **13** cum pomi] compone *Pac.* oculus *P* **14** spem] *add.* uel e *Tsl.* potest] *C G T K L ac. m 1 M* **16** tenet *G* **20** persuader. *P* **21** acutule] utile *Tpc. LM* **22** ei *om. T L M Migne* **22 sq.** consensimus *P* **34** ei] et *C* **35** quae repelli] epelli *C* designatur *T ac. m 1 L M*

respondendum sit homini, qui in tantam progreditur insaniam, ut, cum fateatur malum esse peccatum, bonam esse dicat concupiscentiam peccatorum; et tamen respondere compellimur nolentes deserere hominum ingenia tardiora. ad quos istae litterae potuerint pervenire. Quid est ergo quod loqueris, nesciens quid loquaris? Ergone et in paradiso ante malesuada venena serpentis, ante corruptam sermone sacrilego voluntatem illiciti cibi libido iam fuit et, quod intolerabilius dicitur, ad malum provocabat et mala non fuit? Et videbant illi homines fructum ligni prohibiti et concupiscebant, sed ut non manducarent concupiscentia spiritus carnis concupiscentiae repugnabat, et vivebant in loco illo tantae beatitudinis non habentes in se ipsis pacem mentis et corporis? (2) Non usque adeo dementes estis, ut ista credatis, non usque adeo impudentes, ut ista dicatis. Ergo intellegite vel intellegentibus obstrepere vana loquacitate nolite. Praecessit mala voluntas, qua serpenti subdolo crederetur, et secuta est mala concupiscentia, qua cibo inhiaretur illicito. Non itaque ibi qualiscumque cupiditas qualicumque reluctata est voluntati, sed ei potius depravatae depravata servivit. Ac per hoc quamvis iam utraque mala esset, tamen voluntas cupiditatem, non voluntatem cupiditas duxit; nec praecessit voluntatem nec restitit voluntati. Denique si ante peccati consummationem ab opere illicito averteretur voluntas, sine labore ullo cupiditas illicita sedaretur. (3) Hinc loquens beatus Ambrosius: „Caro", inquit, „in naturam regressa vigoris sui

---

71, 63—72 Ambr. Luc. 7, 142sq.; *cf.* c. Iul. 2, 10

71, 39 bonum *G* esse *om. C* **43** et] etiam et *C* **44** malesuada] malasuasa *Ppc.*, malesuasa *G*, malesuadenda *CLM*, malesuadi *Migne* sermonem *C* **47** concupiscebat *Migne* **48** carnis] *add.* non *C* **49** concupiscentiam *P* repugnabant *Pac.CK* uidebant *C* **53** nolite *om. C* **55** secuta] securita *C* **59** non cupiditas uoluntatem *K* nec — **60** voluntatem *om. C* nec] non *TLM Migne* **60** nec] set *LM* **60 sq.** peccati consummationem] peccationem *C* **62** hic *P* **63** regressam *P*, ingressa *LM*

agnoscit altricem atque ausu deposito contumaciae moderationis animae coniugatur arbitrio, qualis fuit cum inhabitanda paradisi secreta suscepit, antequam veneno pestiferi serpentis infecta sacrilegam famem sciret divinorumque memoriam praeceptorum animae sensibus inhaerentem edacitatis studio praeteriret. Hinc peccatum manasse proditur tamquam corpore animaque genitoribus: dum corporis natura temptatur, anima male sana compatitur; quae si appetentiam corporis refrenasset, in ipso ortu esset extincta origo peccati.“ (4) Videsne, quemadmodum doctor catholicus et christiana sapientia praeditus ipsam cibi illiciti concupiscentiam, quam tu, si non permittatur implere quod appetit, asseris innocentem, iam famem sacrilegam nuncupavit? Et tamen si anima utique voluntate correcta hanc appetentiam corporis refrenasset, in ipso, ut ait, exortu extincta esset origo peccati; sed quoniam non represso appetitu illiciti cibi ad peccati consummationem perventum est, non extincta est origo peccati, sed etiam manavit in posteros. Et tanta est carnis et spiritus dissensio subsecuta, ut in naturam, sicut idem doctor alio loco dicit, per praevaricationem primi hominis verteretur. (5) Sed tu adversus haec naturalem esse omnium sensuum voluptatem testimonio universitatis docere te dicis, quasi non posset in corpore non mortis huius, sed vitae illius ita esse omnium sensuum voluptas naturae sufficiens, ut summa in iura virtutis animi carnisque concordia nulla concupiscerentur illicita. O quam multum erras, qui ex ista, quae nunc est, corruptibilitate atque infirmitate naturae sanctas paradisi delicias atque illam beatitudinem conicis! Alia erat illa immortalitas, ubi homo poterat non mori; alia est ista mortalitas, ubi homo

---

71, 64 auso *P* **64 sq.** moderantis *Ambr.* **68** studio *om. G* **70** animamque *C* **71** appetitum *K* corporis] carnis *LM* **72** orto *P* **73** christiana] christi *C* **77** correpta *KM* appetentiam] ad penitentiam *Tac.* **79** adpetiti *C* **80** peccati] -o *P* **82** sicut alio loco idem doctor dicit *K* **84** hoc *LM* sensum *C* uoluntatem *LM* **87** in *om. C* **88** carnisque] corporisque *K* **91** cognicis *P* **92** non poterat *K*

non potest nisi mori; alia erit summa immortalitas, ubi homo non poterit mori. (6) Quid litigas de concupiscentia litigante, hoc est de lege in membris repugnante legi mentis? Lex peccati dicitur, quia suadet peccata atque, ut ita dixerim, iubet, et si ei mente serviatur, sine excusatione peccatur. Peccatum dicitur, quia peccato facta est appetitque peccare. Reatus eius regeneratione solutus est, conflictus eius ad agonem relictus est. Malum est, clarum est. Non viribus nostrae voluntatis, ut putas, huic obsistimus, nisi divinitus adiuvemur. Debellandum hoc malum est, non negandum; vincendum est, non defendendum. Postremo si ei consentis, malum agnosce peccando; si ei resistis, malum agnosce pugnando.

72. *IUL.* (1) Vel quid prodest eius rei modestia, cuius accusat se ipsa praesentia? Vide ergo, quo tua acumina provehantur; primo quia peccat natura sine voluntate, quod non potest; secundo quia est peccatum et non peccat, id est una res est et non est; deinde quando turbat pacem, miserabilis est nec pro tanto crimine plectitur dissipatae quietis, quando autem perficit iniquitatem, damnabilis est. Sed lex peccati sicut meretur ipsa tormentum, ita excusat hominis voluntatem, quia lex et cogens et naturalis et numquam recedens superari utique a voluntate non potest et nemo propter hoc reus est, quod vitare non potuit. Sed nec ipsa lex peccat, quia aliud facere non potuit. (2) Deus autem inevitabilia reatui ascribit nec, ut hoc tantum mali faciat, ab ullo cogitur; omnibus igitur absolutis hic solus in crimine reperitur, qui mira fronte imputat aliis necessitatem, cum ipse sine necessitate delinquat. Macte virtute prudentiae, nobilissime

71, 93 nisi] non *K* erit *om. K* **98** appeticione peccare (-ret *pc.*) *P* **100** est *alt.*] es *Pac.*, eius *Ppc.* **105** pugnandum *Pac.*

72 *PCGTLM*, *K inc. l. 16 macte* **1** quod *Pac.* rei] regi *P* **6** plectitur] flectitur *C* **10** a voluntate *om. G* **13** malo *Pac.* faciat] fiat *Gac.* **14** absolutus *P* **15** cum — **16** necessitate *om. Pac.*, *add. in mg.* sine] si *P*

disputator, qui gradibus Punicae dialexeos, ut commendares dona, evertisti iudicia; ut simulares gratiam, iustitiam subruisti; ut infamares naturam, criminatus es hominum conditorem et ita criminatus, ut non solum aliquo peccatore, sed ipsa lege peccati deus tuus nocentior appareret. Et post haec profanissime catholicis sacerdotibus convitium facis, ut dicas eos negare gratiam Christi, cuius aequitatem tuentur, cum nos laudemus quidem clementiam remediorum, sed legum manente iustitia.

AUG. (1) Utinam catholicos agnosceres sacerdotes, qui, longe priusquam esse coepistis, dixerunt concupiscentiam carnis, quae concupiscit adversus spiritum, quamvis adversus eam etiam spiritus concupiscat, quae lex intellegitur esse peccati resistens legi mentis, post peccatum, quod in paradiso perpetratum est, humanam vitiasse naturam; unde sine illa modo nascitur nemo eique spiritus adversatur in sanctis, ut iuste vivant pugnando contra illam, donec perfecta hominis salute et carne cum spiritu plenissime concordante iam non sit. Dicit Ambrosius per praevaricationem primi hominis in naturam vertisse dissensionem carnis et spiritus; eamque dissensionem sic Cyprianus ostendit, in quo Poeno Punicam dialexim, ut puto, irridere non audes, quod facere in me ausus es: (2) „Est“, inquit, „inter carnem et spiritum colluctatio et discordantibus adversum se invicem cotidiana congressio, ut non quae volumus ipsa faciamus, dum spiritus caelestia et divina quaerit, caro terrena et saecularia concupiscit; et ideo petimus inter duo ista ope et auxilio dei concordiam fieri, ut dum et in spiritu et in carne voluntas dei geritur, quae per

---

72, 35 sq. *cf.* Ambr. Luc. 7, 141 **39** Cypr. de dom. orat. 16

72, 18 iustitiam *om. P* **18 sq.** subruisti iustitiam *Migne* **20** criminatus es *Migne* peccare *Pac.* **24** quidam *PM* **25** manentem *Pac.* **27** cępisti *C* **28** concupiscet *C* **37** poene *P*, pęnę *Cac.* **39** est enim *Cypr.* **41** non *om. P* **43** et ope *K* **44** in *pr. om. P* spiritu] christo *C*

eum renata est anima servetur. Quod aperte atque manifeste apostolus sua voce declarat: *Caro*, inquit, *concupiscit adversus spiritum et spiritus adversus carnem; haec enim invicem adversantur sibi, ut non ea quae vultis ipsa faciatis.*“ Hanc tu concordiam carnis et spiritus, quam nos optare et a domino dicit orare Cyprianus, nec in paradiso ante peccatum fuisse concedis; (3) aut si fuit, cur non fateris eam per praevaricationem primi hominis vitiata perisse natura beataeque paci animae et corporis miseram successisse discordiam? Et indignaris nobis, quod velut catholicis sacerdotibus id est vobis faciamus nostro sermone convitium, quia dicimus vos negare gratiam Christi, cum vos istis vere catholicis sacerdotibus impudentissime ac profanissime convitiemini his verbis, quae in me, qui eorum fidem sequor et tueor, indigesto furore ructatis? Apostolus dicit: *Spiritu ambulate et concupiscentias carnis ne perfeceritis.* Rogo, cur eas appellat, si nullae sunt? cur eas perfici vetat, si bonae sunt? sed adhuc quale sit ostendit et dicit: (4) *Caro enim concupiscit adversus spiritum et spiritus adversus carnem; haec enim invicem adversantur, ut non ea quae vultis faciatis.* Quibus dicebat: *Ut non ea quae vultis faciatis?* Numquid Iudaeis secundum mirabilem vestram intellegentiam nondum sub Christi gratia constitutis et non eis quibus dixerat: *Ex operibus legis spiritum accepistis an ex auditu fidei?* Fideles itaque christianos dicebat non ea quae vellent facere concupiscente adversus spiritum carne. Quid

---

72, 46 Gal. 5, 17 **59** Gal. 5, 16 **62** Gal. 5, 17 **67** Gal. 3, 2

72, 47 sq. sibi aduersantur *K* **48** ea *om. PC Cypr.* **50** cyprianus orare *K* **53** animi *P* **56** istis] estis *K* uera *P* **57** conuiciemini in prudentissime ac prophanissime his *K* convitiemini] conuicium in *C* **58** sequor fidem *G* **59** in spiritu *C* **60** perficeritis *C* **61** sunt] sint *P* quale sint *Pac. Tpc.*, quales sint *Migne Kal.* **63** sibi aduersantur *K* **64** quibus — **65** faciatis *om. KL* **65** mirabilem — **66** nondum] uos *C* **65 sq.** intellegentiam uestram *LM* **67** spiritum] christum *C* **68** fidelis *P* fidelibus . . . christianis *K*

ita, nisi quia volebant inferiorem partem suam consentire superiori, id est carnem spiritui, nec valebant perficere quod volebant, eisque restabat non consentire illi vitio, sed adversum carnem spiritu concupiscere? (5) Verum et si hoc in eis erat, quod vos putatis, ut propter consuetudinem malam etiam nolentes male viverent, quid est ergo quod dicis naturam sine voluntate peccare non posse, cum istos non volentes peccare fatearis? Cur autem dicta sit concupiscentia carnis peccatum lexve peccati, iam supra diximus; cui si bonum est non consentire ad illicita, profecto ipsa malum est, qua concupiscuntur illicita, etsi nulla consensione nulloque opere perpetrantur. Iudicia porro dei vos evertitis, qui generis humani miserias incipientes a parvulis sine ullo peccati merito fieri dicitis, nec donum dei poscitis, *ne intretis in temptationem*, hoc est ne peccetis; in vestra enim virtute confiditis et vos in psalmo sancto notatos esse atque damnatos vel non videtis caeci vel stolidi non doletis.

73. *IUL.* (1) Verum iam pergamus et ad verba mea, quae de praefatione sublata sibi impugnanda proposuit: „Satis igitur ammonuerim sic istum verba mea quasi refellenda sibi proponere voluisse, ut alibi mediis detractis sententias interrumperet, alibi extremis non additis decurtaret; et cur hoc fecerit, sufficienter ostenderim. Nunc ad ea, quae sicut voluit nostra proposuit, quae sua posuerit, videamus.

72, 78 *cf.* 71, 95sqq. **83** Mt. 26, 41 **85** *cf.* Ps. 48, 7
73, 3 nupt. conc. 2, 6sq.

72, 70 nisi] sint si *C* **72sq.** adversum] -us *Ppc. CK*, adsum *Pac.* **73** spiritu] -um *CK*, -ui *Migne* et *om. G* **75** est *om. PC Kal.* quod *om. G* dicit *P* **78** lexve peccati *om. K* ve *om. C* **79** non *om. LM* qua] quia *CK* **80** etsi nulla *P, om. CGTKLM* **81** porro dei] dei porro dei (dei *alt. del.*) *P*, dei porro *Migne* **83** nec *om. C* poscetis *P* **85** sancto *om. K* notatus *P*
73 *PCGTLM* **3** admouerim *Tac. m 1*, amonuerim *P* **4. 5** alibi] alicubi *nupt. (bis)* **5** interrumperit *P* **7** opposuerit *Migne*

Sequuntur enim iam verba eius; sicut iste insinuavit, qui tibi cartulam misit, prius aliquid de praefatione conscripsit procul dubio librorum meorum, de quibus pauca decerpsit. (2) Id autem ita sese habet: Doctores, inquit, nostri temporis, frater beatissime, et nefariae quae adhuc fervet seditionis auctores ad hominum, quorum sanctis studiis uruntur, contumelias et exitium decreverunt per ruinam totius ecclesiae pervenire non intellegentes, quantum his contulerint honoris, quorum ostenderunt gloriam nisi cum catholica religione non potuisse convelli. Nam si quis aut liberum in hominibus arbitrium aut deum esse nascentium conditorem dixerit, Caelestianus et Pelagianus vocatur. Ne igitur vocentur haeretici, fiunt Manichei et, dum falsam verentur infamiam, verum crimen incurrunt instar ferarum, quae circumdantur pinnis, ut cogantur in retia, quibus quoniam deest ratio, in verum exitium vana formidine contruduntur.“ (3) Cognosco dicta mea, sed non a te cum integritate prolata; et licet non in his certaminis summa consistat, quia de praefatione sunt, tamen, ut levitas tua liqueat, frater beatissime, in eo loco positum non est, sed in primo statim versu libri. Item cum dixissem: „Ad hominum, quorum sanctis studiis uruntur, contumelias et exitium“, addidi: „Quoniam iter aliud non patebat, decreverunt per ruinam totius ecclesiae pervenire.“ (4) Post quod etiam dixi: „Quia liberi confessor arbitrii et dei conditoris Caelestianus et Pelagianus vocatur, quo simplices iniquo sermone perterriti, ut ab invidia nominis exuantur, etiam sanam fidem deserunt crediturі procul dubio nec liberum esse in hominibus arbitrium nec deum nascentium conditorem, quando illud, quod prius affirmaverant, utrumque deseruerint.“ Hoc autem totum

---

73, 8 iam *om. G* sicut] et sicut *T Migne*, ut sicut *LM* insinuabit *C* **9** conscribit *P* **10** meorum] eorum *Migne*, illorum *nupt.* **17** aut liberum *om. Gac.* **19** nec *C* **20** verentur *om. P* **21** pennis *Ppc. Migne* **24** certamines *Pac.*, -ibus *Ppc.* **28** in quorum *C* **30** post quod *TLM*, post quam *PCG* **31** conditores *P* **32** iniquo] inquio *P Migne*, in quo *Tac. m 1* **36** affirmauerunt *Pac. m 1* totum *om. P*

a te praetermissum est. Post quod sunt illa quae posuisti, quam sane vera et quam inexpugnabilia haud difficilis erit opera comprobare. Nec ego igitur quicquam de tuis dictis minus nec tu vel primum caput, ita ut a me ordinatum fuerat, rettulisti. Quod ideo inculco, ut gravitas Poeni scriptoris emineat.

AUG. Qui de libris tuis quae voluit decerpta, cui voluit, legenda transmisit, ipse, quod mihi imputas, fecit nec aliud etiam te ipsum existimo credere. Neque enim in eodem libro meo, contra quem latras, non sum praelocutus, cui sim cartulae respondere compulsus; sed quaeris convitiando, quid dicas, sentiens te nihil validum dicere disputando. Quamquam et in his meis verbis, quae mox tibi quasi refellenda proponis, id quod dico advertere potuisti; non enim dicerem: „Non est ita ut loqueris, quicumque ista dixisti“, si certus essem te illa dixisse, non eum, qui qualem voluit et cui voluit scripturam misit, quam mihi missam refutare susceperam. Sed deo gratias, quod universo ipsi operi tuo, unde quae voluit, sicut ei placuit, iste decerpsit, ita domino adiuvante respondi, ut omnia tua, quae contra antiquissimam catholicam fidem novus haereticus erexeras, machinamenta subverterem.

74. *IUL.* Contra haec ergo verba mea quae rescripseris, audiamus: „Non est ita ut loqueris, quicumque ista dixisti, non est ita; multum falleris vel fallere meditaris: non liberum negamus arbitrium, sed *si vos filius liberaverit*, ait veritas, *tunc vere liberi eritis*. Hunc vos invidetis liberatorem, quibus

---

73, 51 nupt. conc. 2, 8

74, 2 nupt. conc. 2, 8 **4** Ioh. 8, 36

73, 38 sana *C* **38 sq.** difficile erit opere *CGTLM* **41** poenis *P* **43** quis *Tac.m 1* **46** quę latrans *Pac.*, quę latras *Ppc.* **47** quid] quod *P* **50** auertere *P* **51** ut *om. Cac.* **53** refutare] reputare *C* **54** opere *P* **55** iuuante *G*

74 *PCGTLM* **3** vel fallere *om. P* meditaris] mentiris *Ppc.m 1*

captivis vanam tribuitis libertatem. *A quo enim quis devictus est*, sicut dicit scriptura, *huic et servus addictus est;* nec quisquam nisi per gratiam liberatoris isto solvitur vinculo servitutis, a quo est hominum nullus immunis. *Per unum* quippe *hominem peccatum intravit in mundum et per peccatum mors et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt.*“ Amplissimam esse nostri negotii dignitatem, ut ipsa rerum consideratio et appensio indicat quas tuemur, ita etiam vester pavor, qui contra nostrorum sanguinem pecuniarum effusione, hereditatum largitate, equorum transmissione, populorum seditione, potestatum corruptione pugnantes et fidem vestram, quae a nobis impugnatur, erubescitis profiteri et ad nostrae sententiae, a qua deviastis, verba confugitis.

AUG. Aut sciens calumniaris, si tu ista mentiris, aut nescis, quid loquaris, cum mentientibus credis. Sed iam satis sit quod superius tuae vanitati vel etiam malignitati ad ista respondi.

75. *IUL.* (1) Tam enim scelestum est, quod suscepit praevaricatio pudenda Babylonis, ut, cum a nobis obicitur, a vobis negetur; et tam sanctum est, quod a nobis creditur, ut sub umbra eius delitescere, licet adversaria mente, cupiatis. Nam cum ego, quicquid disputationis vestrae sparsim membris tenebatur, exprimerem et summam quaestionis in brevitatem cogerem, ut ecclesiasticae dissensionis causa, quanta et qualis esset, sine fumo et nebulis proderetur, dixi liberum a vobis arbitrium negari et deum nascentium conditorem, porro a nobis id utrumque defendi et ob hoc vos imperitis

---

74, 6 2 Petr. 2, 19 **9** Rom. 5, 12 **19—21** *cf.* 42, 4sqq.

74, 5 uidetis *C* **6** tribuistis *TM nupt. Migne*, tribuisti *L* **13** tuerimur *P* **17** erubescetis *P* **18** sententiam equa *P* **20** nescis] -ens *Ppc. ex* -es, nesciens *Migne* **21** uanitatis *C*

75 *PCGTLM, K inc. l. 8 dixi* **1** tam] iam *C* **5** ego] eo *C* sparsit *C* **6sq.** brebitate *C* **8sq.** dixi a uobis liberum arbitrium denegari *K* **10sq.** imperitis auribus *post* **12** laborant *pos. K*

auribus de nominibus catholicorum virorum, qui propter fidem apostolicam quam tuemur vobiscum laborant, ciere inanem fragorem, ut qui timuissent Caelestiani a vobis dici, amitterent caelestis fidei dignitatem et, qui expavissent, ne a vobis Pelagiani dicerentur, in Manicheorum pelagus praecipitarentur putarentque se imperiti quique non posse Christianos appellari, si eos Traduciani Pelagianos vocassent, cum e regione prudentes statuerent quamvis nominum invidiam sibi et iniuriam sustinendam magis quam fidem catholicam relinquendam. (2) Sed ne vel hoc ipsum convitii genus vestro inventum ingenio glorieris, recordamini ab omnibus quidem haereticis diversa nos vocabula solere suscipere, sed in synodo Ariminensi vehementius claruisse, quid apud plumbeos animos vel ambiguitas verbi vel comminatio novi vocabuli possit sceleris obtinere. Nam cum sub Arriano principe vir magnae constantiae, fidei sanissimae, Athanasius Alexandrinus episcopus dilapso a fide apostolorum omni paene mundo et impietatis temporibus obstitisset atque ob hoc in exsilia coactus esset, de sescentis et quinquaginta ut fertur episcopis vix septem inventi sunt, quibus cariora essent dei praecepta quam regis, videlicet ut nec in Athanasii damnationem convenirent nec trinitatis confessionem negarent. Illa vero omnis deiectorum pectorum multitudo extra iniuriarum metum hac est potissimum vel nominis comminatione, ne Athanasiana vocaretur, vel interrogationis calliditate decepta.

AUG. Athanasianos vel homousianos Arriani catholicos vocant, non et alii haeretici. Vos autem non solum a catholicis, sed etiam ab haereticis vobis similibus et a vobis dissentientibus Pelagiani vocamini, quemadmodum non tantum a catholica,

---

75, 11 nominibus] omnibus *C* **12** nobiscum *PK* ciere] sciere *Gac.*, fieri *C* **14** qui] quo *Gpc.* expauisset *Pac.* **22** nos] nus *Pac.*, *del.* **23** arimensi *P* **27** poenae *P* **28** impietatis] impiatis *Migne* **29** sexcentis *Ppc. Cpc. GTKLM* **30** dei essent *K* **31** ut] ur *P* **32** trinitas *Pac.*, trinitis *Ppc.* **33** hac] haec *P* **36** omousianos *G Kal. (sim. semper)*

sed ab haeresibus etiam vocantur Arriani. Vos vero soli nos appellatis Traducianos, sicut illi homousianos, sicut Donatistae Macharianos, sicut Manichei phariseos et ceteri haeretici diversis nominibus.

76. *IUL.* Nam cum proponerent Arriani, qui rerum ea tempestate potiebantur: homousion sequi vultis aut Christum? Responderunt continuo, quasi in nomen religiosi, Christum se sequi, homousion repudiavere; atque ita exeunt gestientes velut qui Christo crederent, quem iam negaverant homousion, id est unius cum patre substantiae denegando. Ita ergo et nunc vos fabricatores doli imperitas terretis aures, ut, si nolunt laborantium pro fide virorum appellatione respergi, et liberum arbitrium negent et deum hominum conditorem. Hoc igitur a me in illo loco constat obiectum; et quam non falso praesens disputatio palam faciet. Respondisti ergo hoc modo: „Non negamus liberum arbitrium“ et nihil aliud subiunxisti de tuo. Consequens enim fuerat, ut impleres sine tergiversatione sententiam, cumque praemisisses non te negare arbitrii libertatem, adderes: sed confitemur datam a deo libertatem arbitrii in hominum permanere natura.

AUG. Quomodo manet libertas in eis, qui ut liberentur a servitute, qua victori peccato addicti sunt, divina indigent gratia, nisi quia liberi sunt et ipsi, sed iustitiae? Unde dicit apostolus: *Cum essetis servi peccati, liberi fuistis iustitiae.*

77. *IUL.* Impleveras enim hoc sermone aliquid, contra quod si fuisses locutus ulterius, nimium impudens, sin autem omnia continenter, vel tarde posses apparere correctior. Nunc vero me dicis fallere, qui quod obieci per te probo; et tu

---

76, 20 Rom. 6, 20

75, 41 sq. donatisse *K* **42** macarianos *G*

76 *PCGTLM* **4** repudiare *P* **9** negant *P*, neget *C* **12** non *om. C* **18** sunt] *add.* qui *C* **20** fuisti *P*

77 *PCGTLM*, *K inc. l. 6 ais* **2** fuisses locutus fuisses *LM* **3** concinenter *GT Migne* posse *Pac.* **4** me uero *G*

statim in eo, quod te putas consequenter instruxisse, mentiris. Ais quippe: „Non liberum negamus arbitrium“; et subiungis testimonium evangelii: „Sed *si vos filius liberaverit*, ait veritas, *tunc vere liberi eritis*“, cum hoc in illo loco a domino nostro Iesu constet in liberum arbitrium non fuisse prolatum, cuius expositionem sententiae paululum differentes definitionibus et divisionibus, quid nostrum alteruter sentiat, explicemus. Debet quippe secundum omnium doctorum disciplinam inchoatio disputationis a definitione sumi.

AUG. Apostoli ergo, qui disputationum suarum inchoationes non a definitione sumpserunt, non erant docti? Et tamen erant doctores gentium et contemptores doctorum talium, de quibus te delectat inflari. Quod autem ait dominus: *Si vos filius liberaverit, tunc vere liberi eritis*, conaberis quidem in tuam detorquere sententiam; sed quam te non sequatur, cum conari coeperis, apparebit.

78. *IUL.* Omnis quippe, ut ait ille, quae ratione suscipitur de aliqua re disputatio, debet a definitione proficisci, ut intellegatur, quid sit id de quo disputatur. Ita ergo et nos, sicut supra de iustitiae et peccati definitione disseruimus, nunc quoque videamus, quae libertati arbitrii definitio competat, ut planum sit, quis ei nostrum consentiat, quis repugnet. Libertas arbitrii, qua a deo emancipatus homo est, in ammittendi peccati et abstinendi a peccato possibilitate consistit.

AUG. Emancipatum hominem dicis a deo nec attendis hoc cum emancipato agi, ut in familia patris non sit.

77, 6 *cf.* 74, 3 sq. **7** Ioh. 8, 36 **18** Ioh. 8, 36
78, 1 sqq. *cf.* Cic. de off. 1, 7

77, 14 sq. inchoationis *P* **15** a dif. non *K* **18** liberauit *LM* conareberis *Pac.*, conaris *Ppc.*

78 *PCGTKLM* **1** ille ait *K* **2** a] ad *P* **4** disseremus *Tac.* **6** quis ei] qui se in *C* consentiat] constitit *C*

79. *IUL.* Factum est enim animal rationale, mortale, capax virtutis et vitii, quod posset ex concessa sibi possibilitate vel servare dei mandata vel transgredi vel magisterio naturali conservare ius humanae societatis liberumque haberet alterutram velle partem, in quo peccati et iustitiae summa est. Nam cum aliquid secundum virtutem indigentibus aut de misericordiae fontibus aut de iustitiae immulget uberibus, hoc operatur foris iam ipsa iustitia, quam intus voluntas sancta concepit et peperit.

AUG. Utrum de suo iustitiam conceperit, hoc vobiscum agitur, qui ignorantes dei iustitiam vestram vultis constituere, cum voluntas sancta utique iustitiam sancta cogitatione concipiat, de qua scriptum est: *Cogitatio sancta servabit te,* dicit autem apostolus: *Non quia idonei sumus cogitare aliquid quasi ex nobismet ipsis, sed sufficientia nostra ex deo est.* Hoc si intellegatis, non aliud intellegetis esse arbitrium laudabiliter liberum nisi quod fuerit dei gratia liberatum.

80. *IUL.* Sic; et cum e diverso statuens prave agere in aliorum iniuriam vel iniquus quis fuerit vel crudelis, operatio, qua nocet aliis, a nequitia foras proficiscitur, quam intus mala voluntas seminavit et genuit; cum vero deest facultas, per quam in proximos vis secretae voluntatis erumpat, in ipsa tamen sola voluntate, quae aliquid vel boni vel mali non impetu brevi, sed cogitatione appetituque patraverit, vel benignitatis est ratio impleta vel malignitatis.

79, 11 *cf.* Rom. 10, 3 **13** Prov. 2, 12 **14** 2Cor. 3, 5

79 *PCGTKLM* **1** est *om. Gac.* rationabile *C* **2** posses *Pac.* **3** mandate *Pac. mp.* **4** ius] eius *C* **5** habere *C* alterutrum *P* **6** summe *Pac.* aliquid] aliquis *TLM*, *add.* uel d *sl. T* **8** quam] quod *K* **9** sancta *om. Gac.* **10** iustitia *C* **11** uultis uestram *K* **13** seruauit *C* **14** simus *K* **16** intellegitis *C* **17** gratia dei *G*

80 *PCGTKLM* **1** sic] si *T*, *add. in mg.* uel sic *mp.*, sed *K* praua *K* **3** a *om. C* **8** ratio est impleta *K* ratione *Tac.*

AUG. Sicut intellegis voluntatem etiam sola cogitatione rationem vel benignitatis vel malignitatis implere, si eo modo intellegas, quo de bona et sancta cogitatione loquens apostolus ait non esse nos idoneos cogitare aliquid quasi ex nobismet ipsis, sed sufficientiam nostram ex deo esse, poteris corrigi et humilis suscipere gratiam cui te superbia fecit inimicum, dum vis in eis esse *qui confidunt in virtute sua*, non in eis, qui dicunt: *Diligam te, domine, virtus mea.*

81. *IUL.* Et boni igitur possibilitas et mali bona est, quoniam posse bonum facere aula virtutis est, posse malum facere testimonium libertatis est.

AUG. Non est ergo liber deus, de quo dictum est: *Negare se ipsum non potest*, et de quo etiam ipse dixisti: „Deus esse nisi iustus non potest“, et alio loco: „Non potest autem deus“, inquis, „nisi iustus et pius esse“.

82. *IUL.* Per hoc igitur suppetit homini habere proprium bonum, per quod ei subest posse facere malum. Tota ergo divini plenitudo iudicii tam iunctum habet negotium cum hac libertate hominum, ut harum qui unam agnoverit, ambas noverit; unde fit, ut harum unam qui violaverit, ambas violet. Sic igitur et libertas humani custodiatur arbitrii, quemadmodum divina aequitas custoditur. Hic intellectus liberi arbitrii est, qui et fatorum opinionem et Chaldaeorum supputationem et Manicheorum phantasias veritati ecclesia-

---

80, 15 Ps. 48, 7 **16** Ps. 17, 2
81, 5 2 Tim. 2, 13 **6** 28, 4 **6 sq.** 67, 63 sq.

80, 9 uoluntate *P* cogitatione *om. P* **10** rationem *om. C* vel malignitatis *om. C* **11** intellegas — bona *om. L* quo *P*, quod *C G T Migne*, quomodo *K*, et *M* de sancta et bona *K* **15** qui *alt. om. P*

81 *P C G T K L M* **1** et *pr.*] ut *K* bona] -i *K* **6** esse nisi] essenis *P* **7** deus *om. C*

82 *P C G T K L M* **5** unde — **6** violet *om. P* **7** qui ammodum *P* custoditur] -iatur *C*, custodi custodiatur *P*, *add.* unde — violet *P* **9** plantasias *C*

sticae subiugavit; hic intellectus est, qui cum illis, quos enumeravimus, vos etiam a Christo monstrat alienos. Libertas igitur arbitrii possibilitas est vel ammittendi vel vitandi peccati expers cogentis necessitatis, quae in suo utpote iure habet, utram suggerentium partem sequatur, id est vel ardua asperaque virtutum vel demersa et palustria voluptatum.

AUG. Homo quamdiu stetit in bona voluntate liberi arbitrii, non opus habebat ea gratia qua levaretur, cum surgere ipse non posset; nunc vero in ruina sua liber est iustitiae servusque peccati nec potest servus esse iustitiae et liber a dominante peccato, nisi eum filius liberaverit.

83. *IUL.* Quod ut breviter absolvatur, possibilitas est ad hoc solum excubans, ne homo vel in peccatum a quoquam impellatur vel a peccato abstrahatur voluntate captiva; quam non posse capi, si dedi ipsa noluerit, testatur fortitudo, cuius lacerti in contemptu dolorum et per gentiles et per christianos assidue claruerunt.

AUG. Hoc est utique, quod agit haeresis vestra; ad hoc enim additis et gentiles, ne piae fortitudinis opus dei gratia christiani facere potuisse aut fecisse credantur, quae christianis est propria, non christianis gentilibusque communis. Audite ergo et intellegite: fortitudinem gentilium mundana cupiditas, fortitudinem autem christianorum dei caritas facit, quae *diffusa est in cordibus nostris* non per voluntatis arbitrium, quod est a nobis, sed *per spiritum sanctum qui datus est nobis.*

83, 11—14 Prosp. 297, *cf. p.* XL **13** Rom. 5, 5

82, 11 etiam uos *K* **12** amitendi uel uitendi *P* **13** peccatorum *K* suopto (-e *pc.*) iure *P* **14** utram *P*, utrum *C G T K L M Migne* suggerentium *P pc. C G L M*, surgentium *T K Migne*, *add. in mg.* quidam habent suggerentium *T mp.*, suggerentiam *P ac.* parte *P* **15** et] vel *L M* **18** surge *P* **19** seruosque *P*

83 *P C G T K L M* **2** ne] ut *L M* impeccato *C* **4** posset capit *C* dedi] de *C* **5** dolorum] idolorum *K* **7** agit] ait *P* **8** et] ex *P* **8sq.** christiani dei gratia *K* **9** christianus *P* **12** dei] christi *K* **13** per *om. C*

84. *IUL.* Si ergo est, ut ratio prodidit, arbitrii libertas propulsatrix necessitatum, ut nemo sit vel bonus vel malus, cui non sit liberum esse contrarium, quemadmodum tu aut confessus es liberum arbitrium usurus tali testimonio, quod captivis convenit, aut tale testimonium subdidisti, postquam liberum fueras confessus arbitrium? Ais enim: „Non negamus arbitrium liberum; sed *si vos filius liberaverit*, ait veritas, *tunc vere liberi eritis*.“ Manifestum est Christum in illo loco ad captivam conscientiam verba fecisse, quam liberam non esse prodebat, sed obnoxiam ei ultioni, quae condemnat peccata libera voluntate commissa; quam sententiam tu male intellegens, id est non intellegens aut forte intellegens et huc natura sua repugnante trahens in eo posuisti loco, ubi a tuis sermonibus tota sui proprietate discordat. Ut enim ipsa verba iungamus, quod liberatur, captivum est; quod captivum est, liberum non est; quod liberum est, captivum non est.

AUG. Alia est remissio peccatorum in eis, quae mala facta sunt, alia caritas, quae facit liberum ad ea quae bona facienda sunt. Utroque modo liberat Christus, quia et iniquitatem ignoscendo aufert et inspirando tribuit caritatem.

85. *IUL.* Tu utrumvis hic simpliciter confitere et cavillari desine: aut dic nobiscum liberum esse arbitrium et remove testimonium, quod suo tempore congrue prolatum est; aut sicut in his libris, quos nunc per Alypium ad Bonifatium misisti, dic captivum esse arbitrium, quod nos liberum dicimus, et desine te negare Manicheum.

84, 6 *cf.* 74, 3sq. **7** Ioh. 8, 36

---

84 *PCGTKLM* **2** necessitatem *P* **3** sit] si *C* **4** es] esse *P* usurus *TKLM Migne*, -um *PCG* **5** captiuos *P* **8** est *om. C* **9** liberem *P* **10** obnoxiam] ob hoc noxiam *P* ultione *Pac.* **12** forte] *add.* in te *GL Migne, add. in mg.* quidam habent in te *T* hunc *G* **15** quod *alt.* — **16** est *pr. om. C* **15** liberator *P* **17** mala] -e *Migne, add.* uel e *T sl.*, -ę *G* **18** fecit *P* **19** utroque] utrorumque *C, add.* enim *K* **20** auferet *C Kal.*, aufret *P* spirando *C*

85 *PCGTLM* **1sq.** cabillari *CG* **4sq.** bonis facium *P* **6** dicemus *Pac.* te negare] denegare *LM*

AUG. Manicheus immutabilem substantiam mali naturae dei sui miscet insanus et eandem naturam dei potius corruptibilem facit et sub aliena natura vult esse captivam; fides autem catholica bonam, sed tamen mutabilem creaturam in deterius voluntate mutatam ac per hoc depravata sua vitiataque natura non sub aliena substantia, sed sub peccato suo ream dicit serviliter detineri. Ac per hoc et de ipso liberatore multum ab eo nostra diversa sententia est. Manicheus enim dicit opus esse liberatore, ut a nobis naturam separet alienam, nos autem, ut sanet et vivificet nostram. Tu ergo adiutorem Manichei te non esse ostende, si potes, qui miserias hominum, cum quibus eos nasci, quoniam sine dubio sentit, sine dubio consentit genus humanum, nolens tribuere peccato vitiatae naturae nostrae facis, ut eas ille permixtae nobis naturae tribuat alienae.

86. *IUL.* Ceterum duo ista quae iungis, liberum et non liberum, id est liberum et captivum, illi quidem rei de qua agitur convenire non possunt; tibi vero stultitiam singularem, impudentiam novam, impietatem veterem inesse testantur.

AUG. (1) Liberos dicimus ad facienda opera pietatis eos, quibus dicit apostolus: *Nunc autem liberati a peccato, servi autem facti deo habetis fructum vestrum in sanctificatione, finem vero vitam aeternam.* Hunc in sanctificatione fructum, qui fructus procul dubio caritas est, atque opera eius nullo modo habere possumus a nobis, sed habemus *per spiritum sanctum qui datus est nobis.* De ipso quippe fructu loquebatur magister

---

86, 6 Rom. 6, 22 **10** Rom. 5, 5

85, 9 aliene *Pac.* **11** voluntate mutatam] uoluntatem *Pac.*, -e *Ppc.* **12** sub] ab *TL, om. M* **13** detinere *Pac.mp.* **15** liberatoris *Ppc.* **17** potest *Gac.* **19** sine dubio consentit *om. P* peccatum *LM* **20** nostrae naturae *C*

86 *PCGTLM* **3** stultitiam singularem] stulticiara *G* **4** inesse] adesse *P* **6** apostolos *P* **7** dei *CTLM* **7. 8** sanctificationem *C Migne* **10** possemus *CGpc. TM*

deus, quando palmitibus in se manentibus dicebat: *Sine me nihil potestis facere.* (2) Sed stultitiam singularem nobis inesse convitiaris, quia deus nobis virtus est nec in nostra virtute confidimus, et impudentiam novam, quia concupiscentiam carnis, qua caro concupiscit adversus spiritum, non tua fronte laudamus, et impietatem veterem, quoniam dogmata antiqua catholica, quae docuerunt qui ecclesiam Christi ante nos in eius gratia vera pietate rexerunt, contra perversitatem vestram novitiam quantulocumque labore defendimus. In te igitur agnosce stultitiam, in te impudentiam, in te impietatem non veterem sane, sed novam.

87. *IUL.* (1) Sed iam tempus est, ut de evangelii sententia disseratur. *Dicebat,* inquit evangelista Iohannes, *Iesus ad Iudaeos eos, qui crediderunt ei: Si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis et cognoscetis veritatem et veritas liberabit vos;* id est dominus noster Iesus loquebatur ad credentes sibi, ut de nulla saeculi nobilitate gaudentes nec de Abrahae sibi semine gloriam vindicantes niterentur et studerent virtutibus et nullis post agnitionem Christi servire peccatis, ut veram libertatem conscientia gaudente retinerent et spe certorum id est aeternorum vindicarentur a cupiditate aliorum omnium, quae propter fragilitatem sui vana frequenter et falsa dicuntur. (2) Tunc responderunt ei Iudaei non intellegentes, de qua Iesus libertate dixisset: *Semen Abrahae sumus et nemini servivimus umquam; quomodo tu dicis: Liberi eritis?* Multis enim modis libertas appellari solet: ut in hoc loco sanctitas, ut resurrectio in apostolo, ubi dicit creaturam

---

86, 12 Ioh. 15, 5

87, 2 Ioh. 8, 31sq. **13** Ioh. 8, 33

86, 14 nobis deus *G* **15** quia] qua *P*, quam *C*, qui *L* **19** reserunt *Pac.* uersitatem *C* **21** impudicentiam *C* **22** sane] setne *P* (*del.*) nouum *P*

87 *PCGTLM* **1** iam] etiam *P* **2** dicebant *Pac.* **5** liberauit *C* id est] idem *P* **8** nullus *P* **9** conscientiam *C*

liberari *a servitute corruptionis in libertatem gloriae filiorum dei*. ut libertas quae notior est ad distinctionem dicitur servitutis; eo autem nomine et libertas nuncupatur arbitrii. Dividantur ergo causae, ne res multum distantes confundantur nominis communione. (3) Hic ergo non arbitrii libertatem dominus dicit esse liberandam, sed illa integra permanente convenit Iudaeos. ut accipientes indulgentiam liberentur a reatibus et eam, quae apud deum maxima est, libertatem occupent, ut incipiant nihil debere criminibus. Denique sequitur evangelista: *Respondit eis Iesus: Amen, amen dico vobis, quoniam omnis, qui facit peccatum. servus est peccati. Servus autem non manet in domo in aeternum, filius autem manet in aeternum. Si ergo filius vos liberaverit, tunc vere liberi eritis.*

AUG. Attende, quod dictum est: *Omnis qui facit peccatum*. Non enim ait: Qui fecit, sed *qui facit*. Et non vis eum ab hoc malo liberare homines, non vis eum hoc loco talem promittere libertatem, qua peccatum non faciamus, sed ideo tantummodo liberare, quia fecimus.

88. *IUL.* Aperuit de qua hic servitute loqueretur. *Omnis*, inquit, *qui facit peccatum, servus est peccati*. Hoc autem ipsum quam vehemens est contra errorem vestrum, quia dicit servum non esse peccati nisi eum, qui fecerit ipse peccatum, nec posse cuiquam adhaerere peccatum, quod non is de quo agitur per se aut actione aut vel sola commiserit voluntate? Quam etiam ostendit universitatem humani

---

87, 17 Rom. 8, 21 **26** Ioh. 8, 34—36
88, 2 Ioh. 8, 34

87, 17 libertate *C* **19** et] est *Gac.* **20** ergo] autem *Tac.m1* **21** communionem *Ppc.* **22** illam integram permanantem *P* **24** dominum *P* **25** incipient *P*, incipiat *C* **26** ei *P* **27** omnes *P* seruos *P (bis) ac.* **28** in aeternum in domo *tr. Tac.* **29** liberauit *PL* uero *Tac. m 1* **30 sq.** peccatum] *add.* seruus est peccati *LM*

88 *PCGTKLM* **1** loquębatur *P*, loquętur *C* **2** omnes *Ppc. mp.* **4** seruus *C* ipse] ipsum *K*

generis non posse a diabolo possideri, cum distinctionem facit inter servum et filium, id est iustum et iniustum ? Hic enim, ut se Christus, ita etiam unumquemque sanctorum a servorum condicione separabat, sicut fuerunt et ante vetus et in veteri testamento, quos in domo patris sui manere et in mensa eius denuntiat iucundari. Totum hoc autem exhortationis genus inepte prolatum esset, si non liberi arbitrii homines conveniret.

AUG. (1) Convenit plane ideo facientes peccatum, quia servi sunt peccati, ut accepta libertate quam promittit desinant facere peccatum. Regnabat namque peccatum in eorum mortali corpore, ita ut oboedirent concupiscentiis eius et exhiberent membra arma iniquitatis peccato. Contra hoc ergo malum, quo peccatum faciebant, libertate indigebant quam promittebat: *Omnis* enim, inquit, non qui fecit, sed *qui facit peccatum, servus est peccati.* Quid verba lucida caliginosis disputationibus obscurare conaris ? Erumpunt omnino et te licet obsistente fulgore suo vincunt tenebras tuas. *Omnis*, ait, *qui facit peccatum, servus est peccati;* audis: *qui facit;* et tu non exponere, sed supponere vis: qui fecit. Audiant ergo, quibus ipse aperit sensum ut intellegant scripturas, audiant: *Omnis qui facit peccatum, servus est peccati.* (2) Et quaerant accipere libertatem, ut non faciant peccatum, clamantes ad eum, cui dicitur: *Itinera mea dirige secundum verbum tuum et ne dominetur mihi omnis iniquitas.* Cur autem illudis sensibus tardis et ita insinuas verba domini, quasi

---

88, 11 *cf.* Lc. 13, 28sq. **16-19** *cf.* Rom. 6, 12sq. 17—19 **21. 25. 28. 35** Ioh. 8, 34 **30** Ps. 118, 133

88, 8 a] eam a *Ppc.*, iam a *Migne* **9** et iniustum *om. C* etenim *P* **10** in unumquemque *P* **11** uetere *PTLM Migne* **12** mense *Pac.m 1* **14** hominis *G* conuenirent *Ppc. mp. K* **19** membra sua *P Kal.* **20** ergo] ergo hoc *LM*, *om. K* quod *Ppc.* faciebat *P* **21** omnes *P* fecit] facit *Pac.* **22** quod *Pac.* **23** reconaris *P* erumpnant *LM* **24** obsistante *P* **25** omnes *P* omnis enim *K* **30** dirige *om. C* **31** mihi] mei *K*, *om. C* omnis] omnes *P* **32** ita *om. LM* insinuis *Pac.*

dixerit servum non esse peccati nisi eum, qui fecerit ipse peccatum? Fraude agis, non hoc dixit; non enim ait: Nemo est servus peccati, nisi qui facit peccatum; sed ait: *Omnis qui facit peccatum, servus est peccati.* Sunt enim servi peccati originalis, qui peccatum ipsi nondum faciunt; et ab hoc vinculo servitutis regeneratione solvuntur. Non igitur omnis qui servus est peccati, facit peccatum, sed omnis qui facit peccatum, servus est peccati; sicut non omne animal equus est, sed tamen omnis equus animal est. (3) Ubi est dialectica tua, qua te inflare consuesti? Tam doctum et acutum quare te ista fugiunt? Aut quare insidiaris indoctis et tardis, si te ista non fugiunt? Quis autem nostrum dicit universitatem hominum a diabolo possideri, cum sanctorum tanta sint milia, quae non possidentur a diabolo? Sed dicimus eos solos a diabolo non possideri, quos Christi liberat gratia, cuius gratiae vos estis inimici. Si enim hanc gratiam non oppugnaretis, sed intellegeretis, procul dubio etiam ante vetus testamentum et tempore veteris testamenti omnes sanctos a servorum condicione separatos eadem liberatos Christi gratia videretis.

89. *IUL.* Denique ut intellegas non eum naturae eorum exprobrare, sed vitae, sequitur: *Scio quia filii Abrahae estis.* Ecce de qua illi se liberos dixerant originis dignitate; nunc cui servituti obnoxii sint demonstrat dicens: *Quaeritis me interficere, quia sermo meus non capit in vobis. Ego quod audivi*

89, 2 Ioh. 8, 37 4 Ioh. 8, 37sq.

88, 34 hoc] hec *KM* 35 omnes *P* 37 ipsum non *P* 40 animal] anima *Pac.* equus — 41 animal *om. C* 41 sed — est] set omnis est animal *L, om. GT* tamen *om. KM* 45 tanta] milia *K* sit *P* milia *om. K* 46 solo *Pac.* 47 gratia liberat *G* cui *G* gratiae *om. K* 48 sed *om. C* 49 intellegeritis *P* 50 sanctus *P* 51 uideritis *K*

89 *PCGTLM* 2 exprobare *P* 3 ecce de] cede *Pac.*, uide *Ppc.* dignitatem *Tac. m 1* 4 cui — dicens] cui seruitutis nomen imputet intuere sed *P Kal.*, cui seruituti obnoxii sunt ostendit dominus *M*

apud patrem meum loquor et vos quae vidistis apud patrem vestrum facitis.

AUG. Quid est: *Sermo meus non capit in vobis*, si natura etiam talis, qualis nunc indiget liberante, iam capax est sermonis eius, etiamsi sensum non aperiat gratia eius, sicut aperuit apostolis, ut intellegerent scripturas, sicut illi purpurariae Thyatirenorum, ut intenderet in ea, quae a Paulo dicebantur?

90. *IUL.* Vide quam diversa sit naturae ratio et voluntatis. Non negavit Iesus carnem eorum pertinere ad semen Abrahae, sed inculcat eis, quod ad diabolum patrem voluntatis iniquitate migraverint, qui ideo genitor eorum dicitur, quod criminum arguitur eruditor. *Responderunt*, inquit, *et dixerunt ei* Iudaei: *Pater noster Abraham est. Dicit eis Iesus: Si filii Abrahae essetis, opera Abrahae faceretis, nunc autem quaeritis me interficere, hominem qui veritatem locutus sum vobis, quam audivi a deo: hoc Abraham non fecit. vos autem facitis opera patris vestri.* Aspicisne quas faciat divisiones verborum sapientia? Negat eos Abrahae esse filios, quos supra dixerat esse filios Abrahae; sed quoniam diversus est de natura ac voluntate tractatus, ostendit alterum esse prosatorem carnis innocuae, alterum seductorem miserae voluntatis.

AUG. Verum dicis incautus. In paradiso enim diabolus seductor beatae voluntatis fuit, quam seducendo miseram fecit: nunc autem, sicut fateris, seductor est miserae volun-

---

89, 10 sq. *cf.* Lc. 24, 25 **12 sqq.** *cf.* Act. 16, 14
90, 5 Ioh. 8, 39—41

89, 6 meum *om. G* qui *Pac. m 1* **9** indiget et *P* **11** ille *Tac.* **11 sq.** purpurario (-ae *pc.*) etiatirenorum *P* intenderent *Pac.*

90 *PCGTLM* **3 sq.** uoluntates *P* **4** migrauerunt *P* quid *P* **5** quid *P* **8** quaeretis *P* **9** hoc non fecit abraham *G* **10** apiscesne *P* **10 sq.** verborum divisiones *Migne* **11** verborum] *add.* suorum *P Kal.* negat *om. C* Abrahae] -am *C* **11. 12** filius *Pac. (bis)* **11** filios esse *Migne* **13 sq.** prosatorum *Pac.* **14** miseriae *C* **18** miserias *T*

tatis. Ab hac ergo miseria, ne per illam nunc facilius, quam tunc ad illam seducta est, adhuc seducatur a diabolo, non eam liberat nisi ille, ad quem cotidie tota clamat ecclesia: *Ne nos inferas in temptationem, sed libera nos a malo.*

91. *IUL.* Hic ergo ubi dixit dominus: *Si vos filius liberaverit, vere liberi eritis*, promisit indulgentiam reis, qui peccantes non arbitrii libertatem, sed conscientiam iustitiae perdiderunt. Liberum autem arbitrium et post peccata tam plenum est, quam fuit ante peccata, siquidem ipsius opera fiat, ut abdicent plerique occulta dedecoris et flagitiorum obiectis sordibus virtutum comantur insignibus.

AUG. Te audi saltem, ubi dicis propter consuetudinem peccatorum scriptum esse: *Non quod volo ago, sed quod odio hoc facio.* Quomodo ergo post peccata liberum est, quorum etsi non propagine, quia non vultis, certe tamen consuetudine, quam solam huic necessitati victi contortique conceditis, sic perdidit libertatem, ut gemitus eius feriat aures vestras frontemque collidat, cum auditis: *Non quod volo ago*, et: *Non quod volo facio bonum, sed quod nolo malum hoc ago?*

92. *IUL.* Desine itaque impiare te, si tamen ullum tibi fas aut nefas restat, Christi verba sic exponendo, ut ille arbitrium negasse liberum videatur, sine cuius integritate aequitas ei proprii non potest constare iudicii.

AUG. Immo ideo *grave iugum est super filios Adam a die exitus de ventre matris eorum*, quia ei constat aequitas iudicii,

---

90, 22 Mt. 6, 13

91, 1 Ioh. 8, 36 **6** *cf.* 2 Cor. 4, 2 **8** *cf.* 69, 12sqq. **9. 14** Rom. 7, 15 **15** Rom. 7, 19

92, 5 Sirach 40, 1

90, 19 qua *P* **20** seducator *Pac.* **22** nc *om. Pac.* inferus *Pac.*

91 *PCGTLM* **2** qui] que *Pac.* **4** tam *om. C* **6** abiectis *P* **9** odi *GTLM Migne* **10** post] per *C* **11** propaginem *C* certam *C* consuetudinem *P* **12** sola *C* concedistis *P* **13** sic feriat *G*

92 *PCGTLM* **1** nullum *CTac.* **5** a — **6** eorum *om. C*

quod omnino iniquum esset, si non traherent originale peccatum, per quod *homo vanitati similis factus est.*

93. *IUL.* (1) Audi sane, ubi vim humanae libertatis ostendit: *Ego veni in nomine patris mei et non suscepistis me, si alius venerit in nomine suo, illum accipietis*, et item: *Aut facite arborem bonam et fructum eius bonum aut facite arborem malam et fructum eius malum*, et item: *Si mihi non vultis credere, operibus credite;* atque omnibus vehementius, quod dicit intentionem suam humana voluntate impeditam fuisse: *Hierusalem*, inquit, *Hierusalem, quotiens volui congregare filios tuos sicut gallina pullos suos sub alas suas et noluisti?* (2) Post quod non sequitur: Sed te nolente collegi, verum: *Relinquetur vobis domus vestra deserta*, ut illos ostendat pro malo quidem opere iure puniri, sed ab intentione propria non debuisse ulla necessitate revocari. Sic enim et per prophetam locutus erat: *Si volueritis et audieritis me, quae bona sunt terrae, edetis; si nolueritis et non audieritis, gladius vos comedet.* Quomodo ergo tu arbitrium liberum non negas, quod non quidem sermone tuo, sed evangelii testimonio, sensu autem tuo non liberum pronuntiasti?

AUG. (1) Ignoscendum est, quia in re multum abdita ut homo falleris. Absit, ut impediatur ab homine omnipotentis et cuncta praescientis intentio. Parum de re tanta cogitant vel ei excogitandae non sufficiunt, qui putant deum omnipotentem aliquid velle et homine infirmo impediente

---

92, 8 Ps. 143, 4

93, 2 Ioh. 5, 43 **3** Mt. 12, 33 **5** Ioh. 10, 38 **8** Mt. 23, 37sq. **14** Is. 1, 19sq.

92, 7 non iniquum *P* **8** uanitatis *Tac. m 1*

93 *PCGTKLM* **3** in nomine *om. Pac.* suscipietis *G, add.* ac *sl.* **4** bonum *P* **5** malam]-um *P* **7** intentionem suam dicit *K* **9** filius *P* **12** punires *Pac.* **13** nulla *C* si *P* et *om. LM* **15** edetis] aeditis *Pac.*, editis *C*, comeditis *K Migne* **16** comedit *Pac.* **17** uangelii *Pac.*

non posse. Sicut certum est Hierusalem filios suos ab illo colligi noluisse, ita certum est eum etiam ipsa nolente quoscumque eorum voluit collegisse. „Deus“ enim, sicut homo eius dixit Ambrosius, „quos dignatur vocat et quem vult religiosum facit“. Convenit autem scriptura plerumque hominis voluntatem, ut quod non habet vel non potest, ammonitus sentiat et ab eo a quo sunt bona omnia indigens poscat. Si enim exauditus fuerit in eo, quod dicere iussi sumus: *Ne nos inferas in temptationem*, procul dubio nulla decipietur inscitia, nulla cupiditate vincetur. (2) Propterea ergo per prophetam dictum est: *Si nolueritis et non audieritis me, gladius vos comedet* et cetera huiusmodi, ut, cum invenissent in se ipsis victrices cupiditates, ad propellendum malum scirent a quo deberent poscere auxilium. Ideo autem dictum est: *Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta*, quia plures ibi erant, quos obdurationc et desertione iudicaverat dignos occulto iudicio, iusto tamen. Nam si, ut dicis, „ab intentione propria“ utique mala „non debet homo ulla necessitate revocari“, cur apostolus Paulus adhuc Saulus caedem spirans et sanguinem sitiens violenta corporis caecitate et terribili desuper voce a sua pessima intentione revocatur et ex persecutore prostrato illius evangelii quod oppugnabat laboriosior ceteris futurus praedicator erigitur? Agnosce gratiam: alium sic, alium autem sic deus quem dignatur vocat et *spiritus ubi vult spirat*.

94. *IUL.* (1) Nam in illo opere, quod te supra dixi nuper Romam misisse, audacius quid sentires aperuisti. In primo

---

93, 26 sq. *cf.* Ambr. Luc. 7, 27 **31** Mt. 6, 13 **34** Is. 1, 20 **42** *cf.* Act. 9, 1 **43 sq.** *cf.* Act. 9, 4sq. **45 sq.** *cf.* Act. 9, 20 **47** Ioh. 3, 8

93, 25 ipsam *Pac.* **26** voluit *om. K* **27** dignator *C* **29** vel *om. P* **30** omnia bona *K* **32** inscientia *Ppc.* **33** uinccentur *Pac.* **36** cupiditatis *C* propellandum *G*, propellendam *P* in malum *P* **37** autem *om. TKLM* **40** si ut] sicut *P* intentioni *Pac.* **42** apostolus Paulus] apostolos *P* **44** reuocator *Pac.* **46** praedicatore igitur *C* **47** sic *om. C* quem] qui *P* dignator *Pac.* inspirat *C*

94 *PCGTLM* **2** quid] quidem *Ppc. m 1*

enim libro, cum tibi similiter proposuisses, quod nos obicimus arbitrium vos liberum denegare, ita disseris constantissimus et subtilissimus disputator. „Quis autem nostrum dicat, quod primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de genere humano? Libertas quidem periit per peccatum, sed illa, quae in paradiso fuit, habendi plenam cum immortalitate iustitiam; propter quod natura humana divina indiget gratia dicente domino in evangelio suo: *Si vos filius liberaverit, tunc vere liberi eritis*. Utique liberi ad bene iusteque vivendum. Nam liberum arbitrium usque adeo in peccatore non periit, ut per ipsum peccent maxime omnes, qui cum delectatione peccant et amore peccati et eis placet, quod eos libet. (2) Unde et apostolus: *Cum essetis*, inquit, *servi peccati, liberi fuistis iustitiae.* Ecce ostenduntur etiam peccato minime potuisse nisi alia libertate servire. Liberi ergo a iustitia non sunt nisi arbitrio libertatis; liberi autem a peccato non fiunt nisi gratia salvatoris. Propter quod admirabilis doctor etiam verba ipsa discrevit: *Cum enim servi essetis*, inquit, *peccati, liberi fuistis iustitiae. Quem ergo tunc fructum habuistis in his, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est. Nunc autem liberati a peccato, servi autem facti deo habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam aeternam.* (3) Liberos dixit iustitiae, non liberatos, a peccato autem non liberos, ne sibi hoc tribuerent, sed vigilantissime maluit dicere liberatos referens hoc ad illam domini sententiam: *Si vos filius liberaverit, tunc vere liberi eritis.* Cum itaque non vivant bene filii hominum nisi effecti filii dei, quid est quod iste libero arbitrio

---

94, 5 c. 2 ep. Pel. 1, 2, 5 **10** Ioh. 8, 36 **15** Rom. 6, 20 **20** Rom. 6, 20—22 **27** Ioh. 8, 36

94, 4 disseris *om. Gac.* **10** in evangelio suo *deest in ep. Pel.* **14** eos libet] dies liber *P* et *alt. om. Migne* **16** alia] a *G, add. in mg.* quidam non habent alia sed a *Tmp.* **17** a *om. P* **18** libertatis] voluntatis *ep. Pel.* fuit *P* **19** ipsa uerba *P* **22** erubescetis *P* **23** dei *C G T L M Migne* **27** liberauit *C* **29** isti *P*

vult bene vivendi tribuere potestatem, cum enim haec potestas non detur *nisi gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum* dicente evangelio: *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios dei fieri?*“ Et idem post modicum: „Datur ergo“, inquis, „potestas, ut filii dei fiant qui credunt in eum. Quae potestas nisi detur a deo, nulla esse potest ex libero arbitrio, quia nec liberum in bono erit, quod liberator non liberaverit, sed in malo liberum habet arbitrium, cui delectationem malitiae vel occultus vel manifestus deceptor insevit vel sibi ipse persuasit. (4) Non itaque sicut dicunt nos quidam dicere et iste audet insuper scribere, ‚omnes in peccatum‘ velut inviti ‚carnis suae necessitate coguntur‘, sed si iam in ea aetate sunt, ut propriae mentis utantur arbitrio, et in peccato sua voluntate retinentur et a peccato in peccatum sua voluntate praecipitantur. Sed haec voluntas, quae libera est in malis, quia delectatur malis, ideo libera in bonis non est, quia liberata non est. Nec potest homo boni aliquid velle, nisi adiuvetur ab eo, qui malum non potest velle.“ In his omnibus verbis tuis quae posui ita video gratiae nomen cum liberi arbitrii negatione consertum, ut non tam mala sensus tui appellationum bonis vindicari queant, quam dignitas nominum dogmatum tuorum adhaesione vilescat. (5) Non ergo te his sermonibus honestasti, sed ornamenta ipsa turpasti. Nos tamen ea, quae a te iuncta sunt, separamus, ut gratiae divinitas ab scaevis colligationibus enodata nec

---

94, 31 Rom. 7, 25 **32** Ioh. 1, 12 **34** c.2 ep. Pel. 1, 6—7 **40 sq.** *cf.* ep. Pel. 1, 2, 4

94, 30 enim *om. G ep. Pel.* **32** quodquod *PC* **33** filius *P* **34** inquis] inquit (-d) *PCGTLM* **35** in *om. P Migne* eum] *add.* cum hoc ipsum datur ut credant in eum *ep. Pel.* **36** qui *P* liberatur *Pac.* **38** delectatione *C* **39** inseruit *Ppc.* **40** quidem *P* **41** inviti] uiti *P* **42** propria *P* **43** in — a *om. C* **44** praecipitantur] *add.* neque — infirmitatis *ep. Pel.* **48** quae] qui *P* **50** bonis vindicari] boni sui indicari *P* **52** honestati *Tac. m 1* **54** ab scaevis] obscęnis *G*

responsione quatiatur et gravitate catholicorum, non Manicheorum adulatione laudetur. Gratiam ergo Christi multiplicem confitemur: primum munus eius est, quod facti ex nihilo sumus. Secundum, quod ut viventibus sensu ita sentientibus ratione praestamus, quae impressa est animo, ut conditoris imago doceretur, ad cuius aeque respicit dignitatem arbitrii concessa libertas. Ipsi etiam gratiae beneficiorum, quae nobis praestare non desinit, augmenta reputamus; ipsa gratia *legem in adiutorium misit*; (6) ad eius spectabat officium, ut rationis lumen, quod pravitatis exempla hebetabant et consuetudo vitiorum, multimodis eruditionibus excitaret atque imitatos suos foveret; ad istius ergo gratiae, id est divinae benevolentiae, quae rebus causam dedit, plenitudinem spectavit, ut verbum caro fieret et habitaret in nobis. Reposcens enim deus ab imagine sua amoris vicem palam fecit, quam totum in nos inaestimabili egisset affectu, ut vel sero redamaremus eum, qui commendans caritatem suam nobis *filio suo non pepercit, sed pro nobis illum tradidit* pollicens, quia, si voluissemus deinceps voluntati eius oboedire, unigeniti sui praestaret nos esse coheredes.

AUG. Homo Pelagiane, caritas vult bonum et caritas ex deo est non per legis litteram, sed per spiritum gratiae. In hoc est praedestinatis adiutorium littera, quia iubendo et non iuvando ammonet infirmos confugere ad spiritum gratiae. Sic lege legitime utuntur, quibus bona est, id est utilis; alioquin per se ipsa littera occidit, quia iubendo bonum et non

---

94, 63 *Is. 8, 20 **68** *cf.* Ioh. 1, 14 **71** *cf.* Rom. 5, 8 **71 sq.** Rom. 8, 32 **73 sq.** *cf.* Rom. 8, 17 **79** *cf.* 1 Tim. 1, 8 **80** *cf.* 2 Cor. 3, 6

94, 57 o primum *Pac.*, hoc primum *Ppc.* **59** rationi *Ppc.* **60** conditores *Pac.* **61** concensa *P* **63** ad eius spectabat] ad eos expectabat *P* **66** imitatos] imicatos *CT*, immicatus *P*, initiatos *Kal.*, invitatu *Migne* suo *Migne* **67 sq.** expectauit *P*, spectabit *C* **68** ut] et *P* et] ut *Tac. m 1* **70** ut *Cpc. Migne*, et *PCac. GTLM* **76** est] et *P* **78** infirmus *Pac.* **79** sic] si *Ppc., om. C* **80** ipsam *TLM Migne*

largiendo caritatem, quae sola vult bonum, reos praevaricationis facit.

95. *IUL.* Haec ergo gratia, quae in baptismate non solum peccata condonat, sed cum hoc indulgentiae beneficio et provehit et optat et consecrat, haec, inquam, gratia, meritum mutat reorum, non liberum condit arbitrium, quod eo accipimus tempore quo creamur, utimur autem, quo valentiam inter bonum et malum discretionis adipiscimur. Bonae itaque voluntati innumeras adiutorii divini adesse species non negamus, sed ita, ut non per adiutorii genera aut fabricetur quae fuerit arbitrii destructa libertas aut aliquando ea exclusa vel boni vel mali cuiquam necessitas credatur incumbere, verum arbitrio libero omne adiutorium cooperatur.

AUG. Si non praevenit, ut operetur eam, sed prius exsistenti voluntati gratia cooperatur, quomodo verum est: *Deus in vobis operatur et velle?* quomodo: *Praeparatur voluntas a domino?* quomodo: *caritas ex deo est*, quae sola vult beatificum bonum? Aut si scientia legis et eloquiorum dei caritatem operatur in nobis, ut non per donum dei, sed per nostrae voluntatis arbitrium diligamus, quod esse diligendum deo docente cognoscimus, quomodo res minor ex deo nobis est et maior ex nobis? Quia sine deo donante scientiam, hoc est docente nosse non possumus, illo autem caritatem, quae supereminet scientiae, non donante diligere possumus. Sic non sapiunt nisi novi haeretici et gratiae dei nimis inimici.

96. *IUL.* Hoc ergo arbitrium liberum, propter quod solum nos manifestari ante tribunal Christi magister gentium

95, 14 Phil. 2, 13 **14sq.** *Prov. 8, 35 **15** 1 Ioh. 4, 7 **21sq.** *cf.* Eph. 3, 19

96, 2—4 *cf.* 2 Cor. 5, 10

95 *PCGTLM* **2** condonet *Pac.* **3** optat *ego*, adoptat *P Migne*, aptat *CGTM*, appetat *L* **5** quo *alt.*] quod *P* **7** divini — **8** adiutorii *om. P* **11** verum] *add.* ut *P Kal.* cooperetur *Tac.*, quod operetur *P* **13** operaretur *TL* **16** scientiam *C* **17** non *om. Gac.* **20** scientia *P* **22** posimus (poss-*pc.*) *P* **23** grati *Pac.*

96 *PCGT'LM*, *K inc. l. 7 quod* **2** manifestare *Pac.*

scribit, ut reportet unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum sive malum, sicut catholici quidem confitentur, ita vos non solum cum Manicheo, sed etiam cum Ioviniano, quem nobis audes impingere, diverso quidem genere, sed impietate simili denegatis. Quod ut planius fiat, divisionum adhibeatur examen. Nos dicimus peccato hominis non naturae statum mutari, sed meriti qualitatem, id est et in peccante hanc esse liberi arbitrii naturam, per quam potest a peccato desinere, quae fuit ideo, ut posset a iustitia deviare.

AUG. (1) Scimus vos ideo dicere peccato hominis naturae statum non mutari, quia deseruistis fidem catholicam, quae dicit primum hominem sic factum, ut non haberet moriendi necessitatem, peccato autem ita hunc statum naturae fuisse mutatum, ut hominem necesse sit mori, usque adeo ut etiam spiritu iam regeneratis atque vivificatis apostolus dicat: *Si Christus in vobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus autem vita est propter iustitiam; si ergo spiritus eius, qui suscitavit Iesum ex mortuis, habitat in vobis, qui suscitavit Iesum Christum a mortuis, vivificabit et mortalia corpora vestra per inhabitantem spiritum eius in vobis.* (2) Ideo utique dixit: *Vivificabit et mortalia corpora vestra*, quod in carnis resurrectione speramus, quia dixerat: *Corpus mortuum est propter peccatum;* et vos non vultis peccato statum mutatum esse naturae. Verum tamen Pelagio cum in Palaestino iudicio fuisset obiectum, quod diceret infantes nuper natos in eo statu esse, in quo Adam fuit ante peccatum, negavit se

---

96, 17 Rom. 8, 10sq. **26—29** *cf.* gest. Pel. 11, 23—24

96, 4 quidem *Pac.m1 LM*, qui deo *Ppc.m1 C GT* **5** manicheus *Pac.*, -is *Ppc.* **6** genere sed] generes sunt et *Pac.*, genere et *Ppc.* **7** impietates *Pac.* **10** esse hanc *K* potes *Pac.* **10sq.** a peccato nostro que fuit desinere ideo *K* **11** ideo] in eo *P Migne Kal.* potes *Pac.* **12** ideo uos *K* **17** spiritum *P* **18** propter] pro *P* **19** autem] uero *K* **20** qui] que *Pac.* **21. 23** uiuificauit *C* **22** nobis *PC* **24** carnis *om. K* **25** vos *om. PC* **28** in eos estatu *P*

dicere idque damnavit. Quod si fecisset corde veraci, iam fortasse vestra haeresis interisset; postremo ipse saltem fuisset ab illa peste sanatus. Deinde quaero, utrum vitio careat natura peccatrix; quod si absurdissimum est, habet ergo vitium; si habet vitium, procul dubio vitiata est. Quomodo ergo mutata non est, quae cum fuisset sana, vitiata est? ac per hoc etiam excepto peccato illo, de quo Iohannes Constantinopolitanus ait: „Adam peccavit illud grande peccatum et omnes in commune damnavit; (3) et illo ergo excepto, de quo damnationem humana natura originaliter trahit, quomodo sobrie dici potest statum naturae in homine non fuisse mutatum, qui dicit: *Lex spiritalis est, ego autem carnalis sum, venundatus sub peccato; quod enim operor ignoro; non enim quod volo ago*, et cetera huiusmodi, etiam si hanc mutationem non in eo nascendi traxit condicio, sed, ut vultis, contraxit consuetudo peccandi? Cernitisne vanum esse quod dicitis, peccato hominis non naturae statum mutari, sed meriti qualitatem? Nisi forte dicatis non naturam peccato mutari, sed hominem. Et quid est hoc nisi hominem negare esse naturam? Quando ista diceretis, si cogitaretis sana mente, quod dicitis?

97. *IUL.* (1) Manicheus dicit voluntatem malam ab ea inspirari natura, quae bonum velle non potest, voluntatem vero bonam ab ea infundi natura, quae malum velle non potest; ita utique naturis singularum rerum imponit necessi-

---

96, 36 Ioh. Const. Ep. ad Olymp. 3, 3 **40** Rom. 7, 14sq.

96, 30 fortassis *K* ipse *om. G* saltim *Ppc. K* **33** quomodo — **34** est *alt. om. P* **35** illo peccato *Tac. K* **38** quo damnationem] codam- *Pac.*, condamnatione *Ppc.* **43** traxit nascendi *K* traxit] con *add. Gsl.* condicio — contraxit *om. C* **44** vanum] uacuum *K* **45** peccato hominis *om. K* **47** et — hominem *om. C* quid] quod *T* est *om. GK* esse *om. Gac.* **48** si cogitaretis *om. PC*

97 *PCGTLM* **1** malam — **2** voluntatem *om. Pac.* **3** infunde *Pac.* **4** utique] itaque *LM*

tatem, ut propriae voluntates non possint velle contraria. Inter nos et illum certe grande chaos est; videamus nunc, quantum ab eo tu recesseris. Dicis esse liberam voluntatem, sed ut malum tantummodo faciat, non autem esse in hoc liberam, ut malum desistat operari, nisi ei fuerit imposita necessitas volendi bonum ab ea natura, quae, ut tuis utar sermonibus, „malum non potest velle“. (2) Definis ergo genus hominum per liberum arbitrium nihil aliud quam peccare nec aliud posse facere. Per quod absolute pronuntias humanam naturam unum semper cupere quod malum est, et velle non posse contrarium, naturam autem dei malum non posse velle et ideo, nisi necessitatis suae participem fecerit malam hominum naturam, bonum in ea actionis esse non posse. Post haec itaque, utrum non multum ames Manicheum, in cordis tui secreto deus viderit; quantum tamen ex dogmatum germanitate monstratur, nihil aliud prorsus egisti, quam ut ordine commutato idem, quod ille affirmarat, astrueres.

AUG. (1) Utinam Manicheum fortiter destrueres, non turpiter adiuvares. Ille namque nimia perversus insania non dicit naturam mali cogi bene facere ab alia natura boni, quae malum non potest velle, sed naturam boni cogi male facere ab ea natura mali, quae bonum non potest velle; ac per hoc mirabiliter demens naturam mali vult esse immutabilem, mutabilem vero naturam boni. Proinde voluntatem malam ab ea inspirari natura, quae bonum velle non potest, certum est dicere Manicheum; voluntatem vero bonam ab ea infundi natura, quae malum velle non potest, non dicit Manicheus, sicut tu de illo mitius suspicaris, quoniam boni naturam nullo modo immutabilem credit, quae malum velle

---

97, 11 c. 2 ep. Pel. 1, 7

97, 5 propriae voluntates *CTac.m1*, -(a)e uoluntatis *GTpc. LM*, propria uolentes *P* **10** uta *Pac.* **21** astrueret *Pac.* **24** ab — **26** facere *om. P* **29** inspiri *Pac.*, inspirata *Ppc.* **31** velle *om. Pac.* **32** quoniam] quod *P*

non possit, cui credit inspirari voluntatem malam ab ea natura, quae bonum non potest velle, itaque fieri per mali naturam, ut malum velit boni natura, quam nihil vult esse aliud quam naturam dei. (2) Tu ergo hunc adiuvas negando humanam peccato primi hominis vitiatam esse naturam, ut naturae mali, quam fingit, attribuat, quicquid malorum in manifestissima invenit miseria parvulorum. Deinde cum displicet tibi hominem non posse bonum velle, nisi adiuvetur ab eo, qui malum non potest velle, nonne respicis ei te contradicere qui dixit: *Sine me nihil potestis facere*, et scripturae, ubi legitur: *Paratur voluntas a domino*, et ubi legitur: *Deus est enim, qui operatur in vobis et velle*, et ubi legitur: *A domino gressus hominis dirigentur et viam eius volet?* Ubi nihil miror nisi unde te christianum dicas, cum his divinis tot et tam claris vocibus contradicas.

98. *IUL.* (1) Ioviniano autem in una parte coniungeris; nam dicit in secundo operis sui libro baptizatum hominem non posse peccare, ante baptisma autem et peccare et non peccare posse. Tecum ergo putat a tempore baptismatis imponi hominibus necessitatem boni; quod aeque falsum est quam quod tu putas ante baptisma inesse hominibus necessitatem faciendi mali. Nam cum dicis tu: „Non potest homo boni aliquid velle, nisi adiuvetur ab eo, qui malum non potest velle“, participatione utique gratiae et naturae bonae vis hominem possibilitatem consequi faciendi boni: quod dicis

97, 43 Ioh. 15, 5 **44** *Prov. 8, 35 **44 sq.** Phil. 2, 13 **45** Ps. 36, 23
98, 7 *cf.* c. 2 ep. Pel. 1, 7

97, 36 ut] et *Pac.* **39** fungit *Pac.* **42** respices *Pac.* **44** parator *Pac.* a domino uoluntas a domino (a domino *alt. del.*) *P* **45** operator *Pac.* vobis] nobis *Migne* **46** diriguntur *P*, -etur *C*

98 *PCGTLM, K inc. l. 26 vestrum* **1** iouiano *CM* **3** ante — peccare *om. C* et *pr. om. TLM* **4** puta tempore *C* a] e *P* **4 sq.** in boni *Pac.*, in bonis *Ppc.* **6** homini *LM* **7** mali *om. Pac.* non] nec *ep. Pel.* **9** participationem *C* **10 sq.** tamen dicis (-it *L*) *LM*

tamen a tempore baptismatis posse contingere. Inter impietatem igitur medius et timorem ad Ioviniani consortium confugisti, sed Manichei lupanar necdum reliquisti. (2) Verum tamen tanto te innocentior Iovinianus quanto Ioviniano profanior Manicheus. Ut enim adhuc brevius quod egimus colligatur, Manicheus dicit: In omnibus hominibus inspiratrix malae voluntatis tenebrarum natura delinquit et aliud facere non potest. Tu dicis: In cunctis hominibus primi peccati tenebris infecta et per hoc malae voluntatis auctor natura delinquit et bonum velle non potest. Iovinianus dicit: Voluntas quidem hominum, sed usque ad baptisma delinquit; postea autem nisi bonum velle non potest. Catholici id est nos dicimus, quod ab initio usque ad finem sine aliquo naturalium coactu voluntas et ante baptisma in unoquoque delinquit, quae illo ipso tempore quo peccat potestatem habet recedere a malo et facere bonum, ut constet ratio libertatis. (3) Vestrum itaque nulli quidem veritas dogmatum constat; tamen, cum ab uno principio erroris fueritis egressi, vel minus inhonestum erat, si quae consequuntur ammitteres et, quia cum Manicheo dicis natura mala, id est manca libertate delinqui, diceres cum eodem nullo illam pacto posse mundari, quod quidem alibi affirmas, sed quod necessario consequebatur, adiungeres ideo ei opus non esse baptismatis sacramentis, aut, si cum Ioviniano a tempore susceptae fidei imprimi asseris bonas cupiditates, diceres cum eodem bonam et ante baptisma fuisse naturam, quae licet haberet possibilitatem mali, non tamen habuerit necessitatem ac per hoc ad indissimulabile bonum consecrata pervenerit. Hoc enim modo, etsi rationi, nequaquam tamen eorum quos sequeris dogmatibus convenires.

98, 12 iouiniano *Pac.* **13** nondum *LM* **14** iouianus *CM* (*sim. saepe*) **15** ut — egimus] ut enim quid egimus breuius adhuc *G* **17 sq.** non potest facere *G* **20** deliquid *Ppc.* **21** hominum *om. P* delinquid ei *P* **23** ad] in *LM* **27** ueritatis *P* **28** fueris *Tac.m 1* **29** si quae] eque quae *Ppc.* **30** naturam malam *P* **31** illam] iam *K* **33** ei *om. K* **37** in addissimilabile *P* **38** consecratum *Ppc.* **39** convenires] contineres *C*, contravenires *Migne*

AUG. (1) Oblitus es, quid dicamus; recordare, quaeso. Nos sumus, qui vobis reclamantibus dicimus etiam iustis, quamdiu sunt in hac vita, non deesse, unde in oratione sua de se ipsis veraciter dicant: *Dimitte nobis debita nostra*, quoniam, si dixerint se non habere peccatum, se ipsos decipiunt et veritas in eis non est. Quid est ergo, quod inaniter loqueris me Iouiniano in ea parte coniungi, qua dicit baptizatum hominem non posse peccare? Absit, ut tam simus surdi et muti, ut non audiamus eorum qui baptizati sunt vocem vel non cum eis dicamus: *Dimitte nobis debita nostra*. Ex quo autem homo incipit uti voluntatis arbitrio, et peccare et non peccare potest; sed alterum horum non facit nisi adiutus ab eo, qui dixit: *Sine me nihil potestis facere*, alterum vero propria voluntate, sive a se ipso sive ab alio deceptore seductus, vel peccato sicut servus addictus. (2) Adiutos autem homines novimus dei spiritu, ut ea vellent quae dei sunt, et ante baptismum, sicut Cornelium, quosdam vero nec post baptismum, sicut Simonem Magum. *Iudicia* enim dei sicut *multa abyssus* et *gratia eius non ex operibus; alioquin gratia iam non est gratia*. Desine igitur conuitiari nobis de Manicheo et Iouiniano; quibus enim conuitieris in nobis, quos subsecuti negare non possumus originale peccatum, videres, si oculos haberes, et taceres, si frontem haberes. Sic autem calumniosus es, ut alibi affirmasse me dicas a peccatis hominem non posse mundari, cum ita dicam posse, ut eo quoque perducatur ubi beatissimus peccare non possit.

98, 43. 49 Mt. 6, 12 **44sq.** *cf.* 1 Ioh. 1, 8 **52** Ioh. 15, 5 **56** *cf.* Act. 10, 1sqq. **57** *cf.* Act. 8, 9—13. 18—24 **57sq.** Ps. 35, 7 **58** Rom. 11, 6

98, 40 quid] qui *Pac.*, quod *C* **42** oratione] ratione *G* **43** se *om. PC* **46** in ea parte] nea perte *P* **47** ut] et *P* **49** eis] his *C* **54** additus *TM* **55** ut] et *P* et] *del. P, om. Migne* **56** baptisma *K (bis)* **57** dei] *add.* sunt *P Kal.* **59** conuiciare *C* **63** me affirmare *K* **64** perdicatur *Pac.* **65** beatissimus] baptismus *C*

99. *IUL.* Nunc autem omnibus perfidus dicis factam in natura carnis peccati necessitatem,

AUG. (1) Tu nega dixisse apostolum: *Cum essetis servi peccati, liberi fuistis iustitiae*, aut si hoc ab eo dictum esse non negas, non eum recte dixisse redargue. Si autem non audes, nega, si potes, eos, quibus hoc dixit, habuisse in malis liberam voluntatem, quando fuerunt liberi iustitiae, aut habuisse liberam in bonis, quando fuerunt servi peccati; et ab hac servitute eos aude dicere per se ipsos, non per dei gratiam liberatos, quibus dicitur: *Nunc autem liberati a peccato, servi facti estis iustitiae.* (2) Si autem dicis a reatu praeteritorum malorum, non a dominatu peccati, quo quisque iustus esse non sinitur, eos fuisse dei gratia liberatos, ut autem eis non dominetur peccatum, ipsos facere potuisse si vellent, neque ad hoc indiguisse gratia salvatoris, ubi ponis eum, qui dicit: *Non quod volo facio bonum; sed quod nolo malum hoc ago?* Si enim sub lege, non sub gratia constitutus haec loquitur, istum nega sub gravi necessitatis pondere ingemere; hunc ad bene vivendum et ad recte agendum per voluntatis arbitrium assere liberum clamantem tibi: Mentiris aut falleris; *non quod volo ago.* Si autem sicut melius sensit Ambrosius, hoc etiam de se ipso dicit apostolus, nec iustorum est in hac vita ad perficiendum bonum tanta libertas propriae voluntatis, quanta erit in illa vita, ubi non dicetur: *Non quod volo ago.*

100. *IUL.* Ut possessione aeternitatis amissa, quam quidem numquam eam per exortum sui constat habuisse, volun-

---

99, 3 Rom. 6, 20 **10** Rom. 6, 18 **16** Rom. 7, 19

---

99 *PCGTKLM* **1** perfidius *K* **2** naturam *K* peccandi *K* **3** apostolum dixisse *Gac.* **5** audet *Ppc.* **6** dicit *Migne* **13** sinitur] nititur *C* liberatos dei gratia *K* **14** dominaretur *P Migne Kal.* ipso *Pac.* **16** quod *pr.*] quid *C* **18** negas *C* ingemescere *C* **22** dixit *LM* **23** bona *C* **24** dicitur *C*

tas appetendae iugiter pravitatis incumberet, et adiungis: „Voluntas, quae libera est in malis, libera in bonis non est“; non minori plane stultitiae professione quam profanitatis liberum vocas, quod dicis nisi unum velle non posse.

AUG. Si liberum non est nisi quod duo potest velle, id est bonum et malum, liber deus non est, qui malum non potest velle, de quo etiam ipse dixisti verumque dixisti: „Deus esse nisi iustus non potest“. Sicine deum laudas, ut ei auferas libertatem? An potius intellegere debes esse quandam beatam necessitatem, qua deus iniustus non potest esse?

101. *IUL.* Sed licet nulla ex parte constet, tamen quid attuleris, prudens lector attendat. Consentiamus voluntatem liberam dici posse, quae bonum velle non potest; hanc autem voluntatem in baptismate asseris liberari. Interrogo, ad quem modum liberatur? ut bonum semper velle cogatur et malum velle non possit an utrumque possit appetere? Hic tu si responderis: Ut bonum semper velle cogatur, quam sis Iovinianista etiam ipse cognoscis. Si autem dixeris: Et quomodo potest esse voluntas libera, si bonum semper velle cogatur? respondeo: Et quomodo dicebatur ante voluntas libera, si malum velle tantummodo cogebatur? Si ergo responderis, sic fieri post baptisma liberam voluntatem, ut et peccare et non peccare possit, hoc ipso pronuntiabis liberum arbitrium non fuisse, cum utrumque non poterat. Clauderis undique disputationis tuae laqueis: arbitrium ante baptisma liberum fuit; facultatem habuit faciendi boni, sicut facultatem habuit faciendi mali; et omnis dogmatis tui, quo malum naturale persuades, scena collabitur.

100, 9 *cf.* 28, 4

---

100 *PCGTKLM* **3** incumbere *GTLM* **5** minore *PG Migne* profanitas *P* **7** si *om. PC* est] *add.* et *TKLM Migne* **9** ipse — verumque *om. K* **10** siccine *GT'pc. KM Migne*

101 *PCGTLM* **1** constes *Migne Kal.* **4sq.** quem ammodum *C* **5** mali *Tac.* **6** an] an ut *Migne* **7** velle *om. C* **8** cognoscit *C* et *om. C Migne* **10** et *om. TLM Migne* antea *G* **14** unde que *Pac.*

AUG. (1) De Manicheo et Ioviniano iam me tibi superius inveniet respondisse qui legerit; quomodo autem dicas eum, cuius voluntatem nos dicimus a domino praeparari, ita fieri bonae voluntatis, ut bonum velle cogatur, quod absit ut dicatur a nobis, viderit praeclara intellegentia tua. Si enim cogitur, non vult; et quid absurdius quam ut dicatur nolens velle quod bonum est? De natura etiam dei vide quid sentias, homo, qui dicis cogi hominem, ut bonum velit, si malum velle non possit. Numquid enim deus cogitur velle bonum, quia velle non potest malum, quoniam est omnino immutabilis? (2) Natura vero humana quamvis mutabilis, quantum ad id pertinet quod condita est, bona est; quae non solum sine vitio facta est, verum etiam, cum per vitium mala est, capax est boni, quo bona sit. Haec vera sententia fallacem Manicheorum evertit insaniam. In baptismo autem ita peccata omnia dimittuntur in dei gratia, qua et ad ipsum baptismum homo praeparata ab illo voluntate perducitur, ut deinceps quamvis concupiscat spiritus eius adversus carnem, ne consentiat iniquitati, tamen et caro concupiscat adversus spiritum, ut non faciat et ille quod vult. (3) Vult enim et istam carnis concupiscentiam non habere, sed non potest nunc, propter quod adhuc in se ipso ingemescit adoptionem expectans redemptionem corporis sui, ubi sic habeat carnem, ut iam peccare non possit. Nunc ergo non solum potest peccare post baptismum, verum etiam, quia et bene reluctans concupiscentiae carnis aliquando ab ea trahitur ad consensionem et quamvis venialia, tamen aliqua peccata committit, habet, cur semper hic dicat: *Dimitte nobis debita nostra.* Haec quoque catholica veritas Ioviniani redarguit vanitatem. Utrumque

---

101, 40 sq. *cf.* Rom. 8, 23 **46** Mt. 6, 12

101, 24 obsurdius *C G* **32** quod *P* **34** qua *P C, om. G T L M* **36** nec *G* **40** ingemiscit *P pc. T L M Migne* **45** aliqua tamen aliqua *G*

autem, id est et quod contra Manicheum et quod contra Iovinianum dicimus, haeresim vestram calumniasque subvertit.

102. *IUL.* Sin autem liberum ante ad bonum non fuit, et factum est post baptisma ita liberum, ut malum facere non possit; numquam quidem ei affuit arbitrii libertas et probatur sine reatu antea peccasse et postea sine cura sanctitatis gloriam possidere.

AUG. Ergo nec in deo est arbitrii libertas, quia malum facere non potest, sicut *negare se ipsum non potest*, qui et nobis summo illo praemio largiturus est, ut non quidem ipsi deo, sed tamen angelis eius aequales, nec nos peccare possimus. Hoc enim eis post lapsum diaboli pro merito bonae voluntatis, qua in veritate steterunt, donasse credendus est, ut postea nullus per liberum arbitrium novus diabolus fieret.

103. *IUL.* Quo collecto convinceris infitiari prorsus dogmati tuo, ut promittas te liberum arbitrium non negare, quod ante mali, postea boni necessitate subvertis.

AUG. Dicturus es, ut video, deum necessitate premi, ut peccare non possit; qui utique nec potest velle nec vult posse peccare. Immo vero, si necessitas dicenda est, qua necesse est aliquid vel esse vel fieri, beatissima est ista omnino necessitas, qua necesse est feliciter vivere et in eadem vita necesse est non mori, necesse est in deterius non mutari. Hac necessitate, si necessitas etiam ipsa dicenda est, non premuntur sancti angeli, sed fruuntur; nobis autem est futura, non praesens.

102, 7 2 Tim. 2, 13

101, 48 quod *alt. om. GTac. sl.*

102 *PCGTLM* **1** ad *om. P* **2** baptisma ita] baptismata *P* **11** qua] quia *CL*

103 *PCGTLM* **1** quod *P* **3** antea *TLM Migne* **7** vel *pr.*] uelle *C* est *eras. P* **8** qua] quia *C* est *om. Gac.* **9sq.** hanc necessitatem *P*

104. *IUL.* Verum tamen ad destructionem totum dogmatis tui proficit; ut enim recordemur definitionum superiorum, si peccatum non est nisi voluntas retinendi et ammittendi, quod iustitia vetat et unde liberum est abstinere, nullum peccatum in rebus penitus invenitur.

AUG. Ista definitio peccati eius est, quod peccatum tantummodo est, non quod etiam poena peccati, qua periit libertas non peccandi; a quo malo non liberat nisi ille, cui non tantum dicimus: *Dimitte nobis debita nostra*, verum etiam: *Ne nos inferas in temptationem, sed libera nos a malo.*

105. *IUL.* Nam si non imputat iustitia nisi unde liberum est abstinere, et ante baptisma necessitas mali est, quoniam voluntas, sicut dixisti, ad faciendum bonum non est libera perque hoc aliud agere non potest nisi malum, ab infamia mali ipsa quam patitur necessitate defenditur, quoniam apud eam iustitiam gravari operibus suis non potest, quae non imputat malum nisi a quo liberum est abstinere, post baptisma autem, si necessitas boni est, nullum utique potest esse peccatum. Vide igitur, quam illud, quod esse peccatum ratio demonstrat, inveniri nequeat in seminibus, quando secundum definitiones tuas iam nec in moribus invenitur.

AUG. (1) Multum erras, qui vel necessitatem nullam putas esse peccandi vel eam non intellegis illius peccati esse poenam, quod nulla necessitate commissum est; si enim necessitas nulla peccandi est, ut omittam vim mali eius, quod originaliter trahitur, hoc enim nullum esse vos vultis, quid patiebatur, quaeso, qui secundum vestrum sensum tanta mole

---

104, 9 Mt. 6, 12 **10** Mt. 6, 13

---

104 *PCGTLM* **1** totam *Migne*, totius *M* **2** enim] etiam *Migne* **3** est *om. Gac.* **3 sq.** amitendi *P*

105 *PCGTLM* **1** iustitiam *C* **4** perque] per quem (que *L*) que *LM* agere aliud *G* **5** ipsam *Tac.* **6** grauari iustitiam *Tac.* **8** autem] aut *P* si *Tsl.* possit *C* **15** nulla] illa *C*

malae consuetudinis premebatur, ut diceret: *Non quod volo facio bonum, sed quod nolo malum hoc ago?* Deinde cogitare te existimo, quid appetendum, quid vitandum sit in agenda vita, quanto labore discatur. Qui autem hoc nesciunt, ipsa boni appetendi malique vitandi ignorantia patiuntur peccandi necessitatem. Necesse est enim, ut peccet, qui nesciendo quid facere debeat, quod non debet facit. (2) De quo genere malorum deus rogatur, ubi dicitur: *Delicta iuventutis et ignorantiae meae ne memineris.* Quod genus delictorum si non imputaret deus iustus, non ea sibi dimitti posceret homo fidelis. Unde dicit et dei famulus Iob: *Signasti peccata mea in sacculo et annotasti, si quid invitus commisi.* Tu quoque ipse in libro novissimo tuo eorum, quos contra unum meum quattuor edidisti, ex affectionibus atque passionibus animi dicis „evenire hominibus affectionalem qualitatem atque ita inhaerescere, ut aut magnis molitionibus aut nullis ommino separetur". Quisquis ergo ea timiditate peccaverit, quae ab illo non potest separari, quid aliud quam necessitate peccabit? (3) Sed vos ista peccata ex illis venire peccatis, quae nulla necessitate commissa sunt, in illo saltem concedite, qui dicit: *Quod nolo malum hoc ago.* Qui enim, ut istam patiatur necessitatem, non nisi peccandi consuetudine premitur, procul dubio, priusquam peccaret, nondum necessitate consuetudinis premebatur. Ac per hoc, etiam secundum vos, peccandi necessitas, unde abstinere liberum non est, illius peccati poena est, a quo abstinere liberum fuit, quando nullum pondus necessitatis urgebat: cur ergo non creditis

---

105, 18 Rom. 7, 19 **25** Ps. 24, 7 **28** *Iob 14, 17 **32** *cf.* c. Iul. 6, 54 **38** Rom. 7, 19

105, 18 volo *om. Cac. mp.* **21** quando *Tac. m 1* **21sq.** ipsa . . . ignorantia *TLM Migne*, ipsam . . . ignorantiam *PCG* **23** necessitate *G* **24** facit] facere *P* **29** si quid] sicut *P* **31** reddidisti *C* **32** cueniri *P* **33sq.** separetur omnino *TLM Migne* **35sq.** peccauit *C* **38** ista *C* **39** peccandi *om. C* **40** priusquam *C*, prius cum (quum *P*) *PGTLM*

tantum saltem valuisse illud primi hominis ineffabiliter grande peccatum, ut eo vitiaretur humana universa natura, quantum valet nunc in homine uno secunda natura? Sic enim a doctis appellari consuetudinem nos commemorandos putasti. (4) Cum igitur et illa fateamur in hominibus esse peccata, quae committuntur non necessitate, sed voluntate, quae tantummodo peccata sunt, unde ab eis liberum est abstinere, et peccatis de ignorantiae vel affectionum necessitate venientibus, quae iam non solum peccata, verum etiam poenae sunt peccatorum, plenum sit genus humanum, quomodo dicis definitionibus nostris peccatum nec in moribus inveniri? Sed quod non vultis audite, a peccatis omnibus sive originalibus sive moralibus, vel quae facta sunt vel ne fiant, non liberat nisi gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum, in quo regenerati sumus et a quo didicimus orando dicere, non solum: *Dimitte nobis debita nostra*, id est quia peccavimus, verum etiam: *Ne nos inferas in temptationem*, id est ne peccemus.

106. *IUL.* (1) Verum consignata hac disputationis summa prudentis animo lectoris excutiamus, quid baptisma tuum, quod propter solam genitalium commotionem dicis fuisse provisum, crediti sibi muneris exsequatur. Profitetur se a peccatis homines expiare; sed cum apud iustitiam causa agitur voluntatis, non pronuntiatur rea, quae aliud velle non potuit. Evanescente autem invidia reatus etiam pompa indulgentis evanuit, quia non potest ignoscere, quod iure non potest imputare. (2) Ac per hoc promissionis suae frustratur effectibus, quoniam nec invenit crimina, quorum remissione laudetur, nec habet huius beneficii debitores, quo peccatorum

---

105, 47 sq. *cf.* 69, 14 **59** Mt. 6, 12 sq. **61** Mt. 6, 13

105, 45 uoluisse *P* **46** natura uniuersa *TLM Migne* **59** didiscimus *LM* **61** temptionem *C*

106 *PCGTLM, K inc. l. 17 totum, des. l. 33 illectus* **1** summa] sumpta *P* **2** baptismatum *C* tuum *om. C, eras. P* **4** credite *P* **6** agitur] igitur *P* rea] ea *P* **8** non *alt. om. C* **10** affectibus *TM*

vincula solvuntur, quia in necessitatis asylo collocatos non potest malae convincere voluntatis, per quae omnia supervacuum deprehenditur. Verum quia gratia, quae a Christo provisa est, supervacua non est, rationabilis eius munificentia teneatur, per quod rea voluntas convincitur peccatoris, quae potuit utique tam bonum velle quam malum voluit. Totum ergo figmentum necessitatis evanuit; ac per hoc nullum est de naturae condicione peccatum, sed liberum arbitrium in natura hominum perseverat, quod ut tu cum Manicheis negas, ita nos cum apostolis et omnibus catholicis confitemur.

AUG. (1) Necesse est ut peccet, a quo ignoratur iustitia; numquid ideo, cum iustitiam cognoverit, non sunt ei remittenda peccata, quae ignorantiae necessitate commisit? Aut quia iam cognovit, quemadmodum vivere debeat, de se ipso ei praesumendum est ut iuste vivat, non de illo cui dicimus: *Ne nos inferas in temptationem?* Non est igitur impunitatis securitas in necessitate peccandi, sed ut non obsit ista necessitas, donat ille cui dicitur: *De necessitatibus meis erue me.* Donat autem duobus modis: et praeteritam dimittendo iniquitatem et opitulando, ne intremus in temptationem. *Unusquisque vero temptatur a concupiscentia sua abstractus et illectus.* (2) Quae suscepta tua tam tibi grata est, ut, cum ab illa in consensionem quisque non trahitur, ipsam putes esse laudandam, quasi malum non sit res, quae impellit in malum, si non ei cedat, sed resistat ille, qui impellitur; quamvis tu, etiamsi ei consentiatur, illum qui cecidit, non ipsam quae impulit, illum qui attractus est, non ipsam quae attraxit, illum qui illectus est, non ipsam quae inlexit, magno vaniloquio contendas esse culpandum, quia scilicet, ut definis, male

106, 27 Mt. 6, 13 **29** Ps. 24, 17 **32** Iac. 1, 14

106, 12 uincla *C T Migne* solvantur *Migne* **22** peccet a] peccata *C* **25** se *om. P* **26** et non *P* **27** dicitur *Migne* **30** autem] enim *K* **33** tibi tam *G* **34** in *om. C* putas *P* **37** etiamsi] enim si *C* **38** atractatus *P* ipsam] illam *G*

usus est bono; habes quippe tam malum spiritum, ut concupiscentia bona tibi videatur, qua caro concupiscit adversus spiritum. (3) Sed eleganter te existimas irrisisse de baptismo sententiam nostram mendacissime affirmans, quod propter solam genitalium commotionem baptismum dicamus esse provisum. Non hoc dicimus, sed illud, quod vos nova et haeretica perversitate subvertere conamini, dicimus ideo divinitus esse provisum secundae spiritalis nativitatis auxilium, quam fieri in se ipso Christus instituit, quoniam secundum Adam carnaliter nati contrahunt mortis antiquae prima nativitate contagium. Ecce verbis usus sum Poeni episcopi Cypriani, contra quem tu etiam martyrem latras, cum ecclesiae fundatissimam fidem, pro qua ecclesia fusus est eius sanguis, oppugnas. (4) Sicut enim Paulus apostolus dixit: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum et per peccatum mors et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt*, ita et Cyprianus episcopus, intellector huius apostoli, confessus est secundum Adam carnaliter natos contagium mortis antiquae prima nativitate contrahere. Quid est ergo, quod te apostolis et omnibus catholicis fallaciter iungis, quandoquidem apostolo fraudulenter, catholico autem episcopo et martyri in eo, quod sensit cum orientali et occidentali catholica ecclesia, apertissime contradicis?

107. *IUL.* (1) Expositio sane, quam Pauli apostoli sermonibus ammovisti, cum risu esset praetereunda, nisi scripturarum terreret ignaros. *Cum essetis*, inquit apostolus, *servi peccati, liberi fuistis iustitiae*. Dicere utique non poterat: liberatos, quoniam hic sermo liberationis tunc decenter in-

---

106, 49 sq. *cf.* Cypr. ep. 64, 5 **54** Rom. 5, 12
107, 3 Rom. 6, 20

106, 46 non hoc dicimus *om. TLM, add. in mg.* quidam codices habent non hoc dicimus *Tmp.* **57** episcopus *om. P* ut intellectur *P*, ut intellector *Kal.* **59** antiqua *P* contraherere *P* **61** catholica *P* **62** sentit *P* **63** ecclesia *om. P*

fertur et proprie, cum homo a noxiis liberatur, liberi autem a virtutibus dici possunt, qui decernunt nihil debere virtutibus. Liber ergo et a bono et a malo dici potest, qui alteri serviens studet alteri nihil debere; liberatus autem nisi a malo dici non potest, quia verbum hoc liberationis in se habet indicium illius qui propulsatur angoris. Quae igitur hic quaestio apostolo de verbis suis fieri potuit, cum ille more generis humani a bono liberos, a malo dixerit liberatos? (2) *Cum* ergo, inquit, *servi essetis peccati, liberi fuistis iustitiae: quem fructum habuistis tunc in his, in quibus nunc erubescitis?* Sed ne tu aestimares servos nos peccato fieri per naturam, audi ipsum apostolum in isdem locis loquentem: *An nescitis, quoniam cui exhibetis vosmetipsos servos ad obediendum, servi estis eius, cui obeditis, sive peccati sive obauditionis iustitiae?* Vosmet ipsos, inquit, exhibuistis peccato servos, ut intellegeres eum voluntati, non nativitati imputare peccatum. Ob hoc ergo solum eos dixit liberos fuisse iustitiae, quia detrectassent eius praecepta servare.

AUG. Si ob hoc solum dicti sunt homines liberi fuisse iustitiae, quod detrectassent eius praecepta servare, ergo antequam acciperent praecepta iustitiae, quae detrectarent servare, non erant liberi iustitiae servique peccati? Quis hoc dixerit? Ab hac ergo necessitate servitutis ille liberat, qui non solum dat praecepta per legem, verum etiam donat per spiritum caritatem, cuius delectatione vincatur delectatio peccati; alioquin perseverat invicta et servum suum tenet. *A quo enim quis devictus est, huic et servus addictus est.*

107, 13 Rom. 6, 20sq. **17** Rom. 6, 16 **32** 2 Petr. 2, 19

107 *PCGTLM, K inc. l. 21 ob hoc* **9** alteri studet *Migne* **11** qua egitur *P* **13** a *pr. om. Tac.* **14** fuisti *Ppc.* **15** erubescetis *PC* **17** iisdem *Migne*, eisdem *LM*, hisdem *PC* **18** exhibitis *P* **25** seruare praecepta *K* **26** acciperant *P* detrectassent *LM* **31** inuita *P* suum *om. C* **32** et *om. CK*

108. *IUL.* (1) Denique statim addit ita eos servos esse iustitiae, sicut fuerant servi ante peccati; per quod potes eos iam tu, si placet, liberos dicere peccato, cum serviunt iustitiae, sicut ab illo dicti sunt a iustitia liberi, cum servierint delicto. Ineptissime itaque simplicitati apostolicae voluisti calumniam commovere. Neque enim ille, ut putas, vigilantissime hoc quod aestimas intimavit, sed tu somniculosissime, quod ille protulit, intueris. Argumentaris quippe ideo illum liberatos dicere maluisse quam liberos, ut intellegeremus arbitrii libertate male quidem posse, bene autem fieri non posse. (2) Verum ipse tibi verborum eius ordo renititur. Nam si hoc, quod tu, putasset, quia libertate solum peccaretur, debuit dicere: Liberi fuistis peccato, non: *Liberi fuistis iustitiae*, ut ille diceretur esse liber, cui operabatur ipsa libertas; si enim placet etiam casuum pensare momenta, huic illos iustitiae dixit esse liberos, non ab hac iustitia liberos. Consequentius ergo hac elocutione nos adiuvaremur, si etiam tam leves res premere vellemus. Sed absit hoc; sensum intellegimus apostoli et elocutionum simpliciter prolatarum officio contenti sumus. Nihil aliud dixit magister gentium nisi: *Liberi fuistis*, non servistis *iustitiae*; liberati estis, peccatorum veniam suscepistis manente arbitrii libertate, per quam potuerunt et ante peccato et postea oboedire iustitiae.

AUG. Ex isto haeretico sensu, quo dicitis non fieri per gratiam liberationem a peccato, nisi cum de praeterito accipitur venia, non autem etiam ne dominetur peccatum, cum quisque a concupiscentia sua trahitur in eius assensum, etiam sanctorum orationibus contradicitis. Utquid enim deo dicitur: *Ne nos inferas in temptationem*, si ut hoc non fiat, in liberi

---

108, 13 Rom. 6, 20 **29** Mt. 6, 13

---

108 *PCGTLM* **4 sq.** seruirent *PTpc.sr.LM Migne* **7** quod] quos *C* **9** liberator *Pac. m 1* **10** libertatem *C* **12** putasse *C* **14** illi *Tpc. LM* **17** haec loquutio ne nos *P* **19** locutionum *C* **22** manentes *P* **23** rationibus *C* contradictis *Pac.* **29** si ut] sicut *P*

arbitrii nostri est potestate, quod nobis naturaliter insitum est ? Utquid dicit apostolus: *Oramus autem ad deum, ne quid faciatis mali*, si deus non liberat a peccatis, nisi veniam dando praeteritis ?

109. *IUL.* (1) Denique quid exhortatio ipsius teneret, ostendit praemittens: *Humanum est quod dico propter infirmitatem carnis vestrae; sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiae et iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra servire iustitiae in sanctificationem; cum enim servi essetis peccati, liberi fuistis iustitiae.* Ordinatissime prorsus ipsos dicit liberos fuisse iustitiae, quos convenerat, ut membra sua in omni sanctificatione retinerent. (2) Verum, quia non parum hic immorati sumus, ut ostenderemus certissimum esse quod dixeram, quia negarent liberum arbitrium homines, qui vestro fuissent sermone deterriti, et in verum exitium vana formidine truderentur, teque esse praecipuum arbitrii liberi negatorem, revertamur ad illum librum, qui est ad Valerium destinatus, ut probemus primo te negasse conditorem deum, nunc autem alibi quidem negare, alibi scelestius multo quam negaveras confiteri. (3) Et quidem, quam in illo libro tuo priore absolute deum negaveris conditorem hominum, satis, cum discuteretur, apparuit; dixisti quippe quod genus humanum diabolus quasi plantati a se fruticis fructum iure decerperet, multaque alia quae loco a te argumentorum posita huic cooperantur errori. In hoc vero secundo libro, etsi universitate dogmatis tui idem agas.

108, 31 2 Cor. 13, 7

109, 2 Rom. 6, 19sq. **9** *cf.* 73, 31sqq. **19sq.** *cf.* nupt. conc. 1, 26

108, 30 nostra *C* est *om. C*

109 *PCGTLM* **2** praetermittens *C* **3** vestra *om. P* **9** ostenderimus *C* **11** homine *Pac.*, -ni *Ppc.* **12** eximium *C* teque *P*, atque *CG*, atque te *TLM Migne* **16** quam] quia *P* confiteris *Tac. m 1*, -ret *C*, *om.* et *C* **17** tuo *om. P* negaueras *C* **20** fruticis] fructificis *C* fructum *om. P* decerneret *C*

tamen perniciosius niteris emendare sententiam, quam ante protulisti.

AUG. Si tibi parum est apostolus qui dicit: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum et per peccatum mors et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt*, Ambrosius utique, non ut Manicheus, quo nomine tales qualis ille fidei fuerat criminaris, sed ut catholicus intellexit apostolum eumque intellegens ait: „Omnes homines sub peccato nascimur, quorum ipse ortus in vitio est“. Ecce de quo tamquam de suo frutice diabolus fructum iure decerpsit; non de natura quam deus condidit, sed de vitio quod ipse plantavit. Neque enim qui nascuntur sub peccato, possunt nisi sub auctore esse peccati, si non renascantur in Christo.

110. *IUL.* Verum suppleamus breviter responsionem, quae capiti tuo, quod supra posuimus, debetur. Constanter itaque fideliterque respondeo, quia non invideamus liberatorem hominibus dominum Iesum Christum; quos convenimus, ne vobis credentes emendationis desperatione frangantur et recedant ab eruditione Christi quasi ea praecipientis, quae capere mortalium natura non possit, quippe malo aggravata congenito.

AUG. Sed et mors congenita est et tamen ab ea liberat, qui *quos vult vivificat*, ad quem debent confugere, qui volunt a malo congenito liberari; quod ut faciant, quis attrahat, in evangelio lege.

109, 25 Rom. 5, 12 **30** Ambr. paen. 1, 3, 13
110, 2 *cf.* 74, 2sqq. **10** Ioh. 5, 21 **11** *cf.* Ioh. 6, 44

109, 23 antea *P* **25** est quod *G* **28** non in manicheos *P* nomine] *add.* nam *Pac.*, *add.* non *Ppc.m1* tales] uel is *Tsl.* quales *P* **29** fuerat fidei *TLM Migne* **30** eum qui *P* **32** fructifice *CTac. Lac.* **35** si *eras. P* renascuntur *P Merc. Kal.*

110 *PCGTLM* **4** deum *C* **11** liberarę *C*

111. *IUL.* Sed currant ad eum qui clamat: *Iugum meum suave est et onus meum leve est*, qui et malae voluntati veniam pro inaestimabili liberalitate largitur et innocentiam, quam creat bonam, facit innovando adoptandoque meliorem.

AUG. Ipsi sunt homines, quibus invides liberatorem, quos habere malum a quo liberentur negas. Quomodo ergo constanter fideliterque respondes, quod non invideatis liberatorem hominibus dominum Iesum Christum, cum potius pertinaciter et infideliter agas, ne ab illo salvi fieri credantur parvuli, sicut salvum facit populum suum a peccatis eorum; propter quod cum evangelio loquente didicimus appellatum esse Iesum? Non igitur docere poteritis liberatorem Christum vos hominibus non invidere, quia parvulos non esse homines nullo modo potestis ostendere.

112. *IUL.* Demiror itaque ausum te fuisse ponere testimonium quo dicitur: *A quo enim quis devictus est, huic et servus addictus est.* Quod manifestissime pro nobis facit asserentibus non posse quemquam obnoxium esse diabolo, nisi qui fuerit post certamen voluntatis degeneri deditione superatus. A te autem usurpari non debuit, cui vehementer repugnat persuadenti in regno diaboli esse nascentes, qui sine voluntate propria nec vinci utique nec peccare potuerunt.

AUG. Quos dicis nascentes nec vinci nec certare potuisse, ab illo originem ducunt, in quo omnes peccaverunt, qui homo, quod est peius, sine certamine victus est. „Fuit enim Adam et in illo fuimus omnes; periit Adam et in illo omnes perierunt.“ Sinite ergo parvulos inveniri ab eo, qui venit quaerere

---

111, 1 Mt. 11, 30; *cf.* Merc. in Iul. 1 **10** *cf.* Lc. 19, 10 **11 sq.** *cf.* Mt. 1, 21

112, 2 2 Petr. 2, 19 **11** Ambr. Luc. 7, 234 **13 sq.** *cf.* Lc. 19, 10

---

111 *PCGTLM* **2** malae voluntati] malae -is *P*, male agenti *Merc.* **3** innocentia *P* **7** respondis *P* **11** dicimus *C*

112 *PCGTLM* **2** quod *PCTac. m 1* **7** a diabulo *P* **12 sq.** perierunt omnes *G*

quod perierat; alioquin liberatorem Iesum, quoniam et ipsi homines sunt, prorsus hominibus invidetis, quantacumque loquacitate crudelitatem vestri huius erroris obtegendam esse credatis.

113. *IUL.* (1) Quod quidem videns contra te valere plurimum, quasi ipso testimonio interrogatus: Per quid ergo parvuli in regno sunt adversariae potestatis, si scripturae creditur unumquemque, cum vincitur, tunc servum esse victoris et constat infantiam sine usu rationis et voluntatis nec confligere potuisse nec cedere? addis: „*Per unum* quippe *hominem peccatum intravit in mundum et per peccatum mors et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt.* (2) Sic est autem deus nascentium conditor, ut omnes ex uno eant in condemnationem, quorum non fuerit renascentium liberator, ipse quippe dictus est *figulus ex eadem massa* faciens *vas aliud in honorem secundum misericordiam, aliud in contumeliam secundum iudicium*, cui cantat ecclesia: *Misericordiam et iudicium*“. Hoc quod dicis per unum hominem intrasse peccatum, quo testimonio apostoli plurimorum ineruditorum tamen pectora commovistis, licet in quarto libro breviter, quomodo intellegendum esset, ostenderim, tamen adiuvante Christo in hoc opere plenius exponemus, ita ut in secundo libro praetermissis aliis locus ipse apostolicus contextu suo plenissime disseratur.

AUG. Ad id, quod in quarto libro tuo breviter ostendisse te dicis, in sexto nostro tibi responsum est; quod autem in hoc opere polliceris, cum reddere coeperis, ibi quam sis vaniloquus apparebis.

113, 6—13 nupt. conc. 2, 8; Rom. 5, 12 **11** Rom. 9, 21; Is. 45, 9 **13** Ps. 100, 1 **18** *cf.* lib. 2, 20sqq. **21** *cf.* c. Iul. 6, 75

112, 15 hominibus] -es *P*

113 *PCGTLM* **3** sunt *om. LM* **6** addis (additus *L*) quippe per unum hominem *GTLM* **11** dicturus *Tac. m 1* **13** iudicium] iustitia *P* **14** hoc quod] quod hoc *C* **21** te edicis *Ppc.* **23** apparebis] uel t *Tsl.*, -it *LM Migne*

114. *IUL.* Hic autem breviter ammonuerim, quoniam suffragari tibi non potest ad eius sententiae confirmationem, quam omnis eruditio, omnis ratio et lex dei convincit iniquissimam. Diligens ergo lector intendat, quod pronuntiasti deum esse factorem malorum et tales eum condere, qui sine aliquo propriae merito voluntatis eant in condemnationem prorsus omnes.

AUG. Hoc dixi, quia facit hominum naturam, qui vitio mali sunt, quod ipse non fecit et de quo ipse bene facit, etiam cum mali sunt homines quos facit, quia in quantum homines sunt, non in quantum mali sunt, eos facit. Neque enim vasa in contumeliam fierent nisi mali essent, qui tamen per naturam, quam facit deus, utique boni sunt, mali autem secundum vitium, quod contra naturam quidem, sed tamen naturae insevit inimicus, ut ex hoc esset natura mala, hoc est malus homo. Non enim potest esse ullum malum nisi in aliquo bono, quia non potest esse nisi in aliqua natura; omnis autem natura, in quantum natura est, bonum est. Diligenter attendite quomodo dicantur, quae velut contraria inter se dici videntur et non sunt, si tamen non penitus fumo superbae contentionis oculos perdidistis.

115. *IUL.* Ac ne nesciremus, de quo tempore loquereris, ab Adam, quem ais unum omnes fuisse, usque ad finem, qui baptizati non sunt, damnationi et diabolo obnoxios pronuntias inveniri. In qua sententia multo te perniciosius curare niteris, quam antea vulnerasti. Nam ut removeres invidiam, quae in te ruebat, quod diceres diabolum conditorem homi-

---

114, 16—18 Prosp. 296 8, *cf. p.* XL

---

114 *PCGTLM* **1** admouerim *T*, *add.* uel n *sl.* **3 sq.** nequissimum *G* **5** factorum *P* **6** merito *om. G* **10** quia — **11** facit *om. C* **13** deus *om. PC* **16** enim *om. PC* **19** dici videntur] diuidentur *C* **21** perdidisti *P*

115 *PCGTLM* **1** ne] *om. Tac., del. P* loqueris *P* **2** ais] agis *P* **4** inuenire *P*

num, correctus confiteris deum conditorem, sed talium, quales ascribit Manicheus principi tenebrarum.

AUG. „Omnes homines sub peccato nascimur, quorum ipse ortus in vitio est.“ Hoc non dixit haereticus immundus Manicheus, sed catholicus sanctus Ambrosius. Porro autem Manicheus nec omnem naturam, in quantum natura est, dicit bonam nec eam, quam dicit naturam malam, ullo modo dicit sanari posse ac fieri bonam; quod catholica fides dicit de natura humana pusillorum atque magnorum et contra Manicheos et contra Pelagianos, utrosque diversis morbis, sed pariter insanos.

116. *IUL.* Enimvero credens malos esse homines condicione nascendi, illum eis deputavit auctorem, per quem mali operis a deo bono crimen separaretur; et quoniam erraverat in definitione peccati, ut putaret naturale esse, quod nisi voluntarium esse non potest, consequenter deinceps malae originis malum est commentus artificem; hic religiosior in deum, contumacior in naturam. Tu vero dicis malos quidem nasci, sed deum esse auctorem malorum; contumacior tu in deum, honorificentior in naturam; haec quippe auctoris maiestate defenditur, auctor autem foeditate operis accusatur.

AUG. Accusa ergo deum si placet operis foeditate, quandoquidem aliqua corpora tam foeda nascuntur, ut nonnulla in eis nimia deformitate etiam monstra dicantur. Non enim alius deus, sicut Manicheus fingit, aut dii minores, sicut Plato errat, sunt corporum conditores, sed utique deus bonus et iustus operatur etiam corporalia; quae si referas ad grave iugum super filios Adam, invenies eum nec malum,

---

115, 9 Ambr. paen. 1, 3, 13

116, 17 *cf.* Sirach 40, 1

115, 7 alium *Pac. m 1* **9** hominis *Pac. m 1* **16** morbos *Pac.* **17** insanis *Ppc.*

116 *POGTLM* **1** credes *C* **2** eius *P* **4** naturali *P* **6** commentatus *Ppc. mp.* **14** di *Tac.* **15** erat *Tac.* **16** corpora talia *P Migne Kal.*

qualem Manicheus fabricandis corporibus adhibet, nec victum malisque implicatum atque commixtum, quod Manicheus de deo bono credere non timet, sed plane iustum propter originale peccatum, qualem fides catholica novit, a qua vester error exorbitavit. Neque enim si nemo peccasset, foeda atque monstrosa etiam in paradiso corpora nascerentur.

117. *IUL.* Non timuisti, scelestissime, hoc applicare deo, quod ne ei ammoveret Manicheus commentus est alium conditorem; ambo quidem estis veritatis inimici, sed putabatur ante te non posse impietate superari.

AUG. Ante me erat Ambrosius, qui non erat Manicheus, ante ipsum Hilarius, Gregorius, ante hos Cyprianus et ceteri, quos commemorare longum est, qui non erant Manichei. Et tamen ecclesiam docuerunt, quod in ecclesia didicerunt, trahere parvulos originale peccatum et exsufflandos in exorcismis, ut eruantur de potestate tenebrarum et in regnum sui salvatoris et domini transferantur, quoniam Christus si etiam pro ipsis mortuus est, quod et tu coactus es confiteri, *ergo omnes mortui sunt et pro omnibus mortuus est*, quod ait apostolus, qui profecto si secundum verba tua etiam ipse Manicheus erit, iam tu quid eris?

118. *IUL.* Tu vero iustificasti, ut propheta ait, sororem tuam Sodomam; absolvi putabitur Manicheus, si tuis blasphemiis comparetur. Gloriatus in primo operis mei libro fueram, quod eo ore lacerarer, quo et apostoli iniuriam pertulissent;

117, 13 2 Cor. 5, 14sq.
118, 1sq. *cf.* Ez. 16, 48. 51. 55

116, 20 non crederet non *C* **21** errore *P* **23** monstruosa *Ppc. mp. TLM*

117 *PCGTLM* **2** ei *om. G* ei ammoveret] etiam moueret *PCac. m 1* commentatus *Ppc.* **3** estis quidem *P* **4** ante a (antea *ac.*) *T* posse] *add.* ille *P Migne Kal.* 8 ecclesia] -am *Pac.* **10** ut eruantur] utebantur *C* **11** christus sic *C*, si christus *G* **14** profectu *Pac.*

118 *PCGTLM* **1** et ut *LM* **4** laceraret *G*

nunc vero expavesco magnitudinem felicitatis meae: ab eo vituperor, qui criminatur deum.

AUG. Ab eo vituperaris, qui cum Ambrosio et ceteris sociis eius etiam parvulorum liberatorem praedicat Christum; quem tu non solum criminaris tamquam mentientem, ubi dicit se venisse salvare et quaerere quod perierat, verum etiam contradicis ei, ne salvandos parvulos quaerat.

119. *IUL.* Unde mihi accidit tantae contumeliae dignitas? Nihil in me tale laudando conferre potuisses. Sensa mea dicis esse reprobanda, sed dei opera damnanda; me male disputare, sed deum nequiter creare pronuntias; me errare clamas, illum saevire; me asseris nescire legem, deum vero nescire iustitiam; me vociferaris catholicum non esse, qui dicam Christum provocare quos salvet, deum vero iuras creare quos damnet, nec ob aliud condere, nisi ut eant omnes in condemnationem.

AUG. Hoc et de praescientia dei dici potest, quae tamen a fidelibus negari non potest, et puto quod nec a vobis. Aut negate deum praescium multos se damnaturum esse, quos creat, ne videatur creare quos damnet, et, quod est mirabilius et inscrutabilius, multos, ne malitia mutet eorum intellectum, de hac vita non rapere, quos malos futuros non potest ignorare. Date honorem deo; altitudini iudiciorum eius cedat vestrorum crepula ruina verborum, quasi nitida et acuta, sed vitrea.

118, 10 *cf.* Lc. 19, 10
119, 14 *cf.* Sap. 4, 11

118, 5 expauiscam *P*

119 *PCGTKLM* **1** accedit *P* **2** in *om. P* conferri *P* conferre laud. *Migne* **2 sq.** sensus meos . . . reprobandos *Ppc.* **3** dices *Pac.* me] ne *Ppc.* **4** disputares *P* **6** qui] quod *TLM Migne Kal.* **7** christo *P* quo *Pac. m 1* vero *om. K* **8** ab aliud *Pac.*, ab alio *Ppc.* **10** praesentia *P* dei *om. C G* **14** intellectum eorum *K* **16** date] ante *C* altitudine *P* **17** crapula *K* ruina] *add.* iam *P Kal.* et *om. C GTKLM*

120. *IUL.* Inter te igitur et Manicheum prosatorem sensuum tuorum video per profectum eruditionis tuae magnam factam esse distantiam. Ille enim licet duos induxisset auctores, tamen spem salutis ex ea reliquit parte, qua dixit bonum deum esse alienissimum ab iniquitate et a crudelitate; tu vero unum bonum quidem deum, sed eundem malorum conditorem loquens ut reverentiam divinitatis, ita spem salutis funditus sustulisti.

AUG. Manichei fingunt deum crudeliter infirmum, qui partem suam, substantiam suam, membra naturae suae dilanianda et contaminanda hostibus tradidit, a quibus vastitatem sibi imminere cernebat; vos autem, qui deum omnipotentissimum non negatis, in gravi iugo parvulorum credi vultis iniustum negando originale peccatum.

121. *IUL.* Non est enim qui subveniat reis, quando ipse, qui est unus, desiderio creandarum miseriarum etiam eos punit, in quibus nihil aliud quam hoc, quod ipse fecit, agnoscit.

AUG. Agnoscit ibi etiam, quod ipse non fecit; peccatum quippe ipse non fecit. Alius autem similiter ut vos vanus posset dicere deum desiderio creandarum miseriarum etiam eos creare, quos damnaturum se esse ignorare non potuit, incomparabiliter plures quam eos, quos liberaturum se esse praescivit.

122. *IUL.* Perspecta igitur abysso impietatis tuae licet numquam quicquam possit profanius inveniri, tamen quam hoc nihil habeat virium et quid de illis quae annexueras, colligatur, brevi disputatione monstrabitur. Deus, qui hoc

---

120 *PCGTLM* **1** prosatorum *P* **5** credulitate *Tac. m 1* **6** bonum *om. P* **10** suam] sua *P* **11** dilanianda] dilectione *P* tradit *P* **13** negatis] neratis *Pac.*, erratis *Ppc.*, negastis *C*

121 *PCGTLM* **2** creandorum *P* **3** quod] quam *P* **5** agnoscet *P* agnoscent tibi *C* **6** alios *P* uanos *Ppc.* **7** possit *P* desidero *P* **8** damnaturam *P* **10** praescribit *C*

122 *PCGTLM* **2** possit *om. P* inuenire *P* quam *om. P*

appellari nomine voluit, ut omnipotentissimus, ita etiam iustissimus creditur; quorum si unum defuerit, neutrum aderit; ut conditor benignissimus hominum, ita meritorum expunctor aequissimus; omne quod facit bonum valde est. Ac per hoc nemo naturaliter malus est; sed quicumque reus est, moribus, non exordiis accusatur.

AUG. Cur ergo grave iugum super exordia parvulorum sub deo potentissimo atque iustissimo?

123. *IUL.* Nec malum itaque naturale est nec deus creare reos potest nec in regno diaboli collocare; quibus collectis et tu Manicheus, immo Manicheo peior ostenderis et sine peccato in hunc mundum humanitatis ingressus, et sub iure dei, non diaboli fructus fecunditatis et naturalis innocentia claruerunt.

AUG. Ergo et Ambrosius qui dixit: „In primordia naturae suae, qui baptizati fuerint parvuli, a malitia reformantur“, Manicheus aut Manicheo peior ostenditur, sicut convitiaris aut furis.

124. *IUL.* Hoc igitur consignato, quid processum tuum consequatur, attende. Prophetas et patriarchas omnesque sanctos veteris testamenti constat baptismatis expertes fuisse, sed a deo conditos propriis deinceps fulsisse virtutibus; sub diaboli ergo regno contra testimonium legis esse credentur aeternis suppliciis mancipandi, quia ex Adam omnes pronuntiantur a te in condemnationem creati.

122, 8 *cf.* Gen. 1, 31

123, 7 Ambr. Luc. 1, 37

122, 7 conditor] -ur *Pac.*, cognitor *C* 8 expunctor] exponetur *P*, expugnator *GLM* **11** graui *Pac.*

123 *PCGTLM* **2** diabolo *Tac. m 1* **3** Manicheo] -us *P* **7** primordio *Tpc. m 1 LM* **9** autem *P* peior] prior *C*

124 *PCGTKLM* **1** consignator *C* **2** consequantur *C* **3** ueteres *Pac.m1* expertis *Pac.*, -i *Ppc.* **7** condempnatione *P*

AUG. (1) Et ipsos antiquos iustos eadem gratia liberavit, cui vos bellum indixistis, quamvis diversis usi fuerint pro tempore sacramentis, quoniam, quod de Christo credimus, hoc credebant. *Unus enim deus, unus et mediator dei et hominum homo Christus Iesus*, cuius illis praenuntiatus est, nobis autem annuntiatus est humilitatis adventus, claritatis vero, qui in fine futurus est, et illis est praenuntiatus et nobis. (2) Et illorum ergo et nostra in isto uno mediatore una fides est et idem spiritus fidei et in illis et in nobis; unde dicit apostolus: *Habentes autem eundem spiritum fidei, secundum quod scriptum est: Credidi, propter quod locutus sum, et nos credimus, propter quod et loquimur*. Unde autem sit haec fides, ne ita gloriemur tamquam ex nobis sit, eundem audiamus apostolum: *Gratia*, inquit, *salvi facti estis per fidem et hoc non ex vobis, sed dei donum est*, et alio loco: *Pax*, inquit, *fratribus et caritas cum fide a deo patre et domino Iesu Christo.*

125. *IUL.* Quod si dixeris, quam sis aperte Manicheus, etiam patroni tui poterunt confiteri. Si vero intellexeris tantum veri regis exercitum contra tuam dimicare sententiam nec illis te afferre posse praeiudicium, acquiesce destructum esse quod extruxeras et per hoc non ire omnes ex uno in condemnationem, sed hos tantum, qui rebelles voluntati dei sine paenitentia, sine correctione ultimo fuerint fine deprehensi.

AUG. Adde et generatos, si non fuerint regenerati, quia in uno omnes peccaverunt.

126. *IUL.* Quod autem deus dictus est *figulus ex eadem massa* faciens *aliud vas in honorem, aliud in contumeliam*, a te

---

124, 11 1 Tim. 2, 5 **17** 2 Cor. 4, 13 **20** Eph. 2, 8 **22** Eph. 6, 23
125, 5 sq. *cf.* Rom. 5, 16 **9** *cf.* Rom. 5, 12
126, 1 Rom. 9, 21

124, 9 quam *C ac.* **17** quod] hoc quod *K* **18** quod] *add.* et *P pc. T* **22** sq. cum fide *om. K*
125 *P C G T L M* **2** tuo *P* **5** extruxeras] dextruxeris *C*, struxeras *P Kal.* in *om. T* **6** hos] hoc *C*, eos *P Migne Kal.* **7** fuerant *C*

commemorari omnino non debuit, quia ut a nobis consequenter exponitur, ita tibi totum repugnat; nam cum alii in honorem, alii in contumeliam fieri dicuntur, iuvatur sensus catholicorum, quo secundum diversitatem voluntatis humanae diversus etiam vasorum exitus praedicatur.

AUG. Ambrosium audi qui dicit: „Omnes homines sub peccato nascimur, quorum ipse ortus in vitio est“. Sic quippe intellexit cum ceteris condiscipulis et condoctoribus suis sine ulla dubitatione catholicis, quod scriptum est de peccato et morte, quod per unum intraverit et in omnes homines pertransierit. Et intellege hanc esse massam, de qua fiunt vasa sive illa sive ista. Nam si inscrutabilis quaestionis huius ista esset solutio, quam tu sapis, secundum merita voluntatum, tam manifesta esset, ut nulla eius difficultate compelleretur apostolus dicere: *O homo, tu quis es qui respondeas deo?* De nondum natis enim agebatur, quorum non ex operibus, sed secundum propositum suum deus unum dilexit, alterum odio habuit; unde ad haec verba perventum est, ut de eadem massa et diversis vasis et de potestate figuli diceretur.

127. *IUL.* Tu autem, qui supra dixeras omnes ire in condemnationem, qua testimonium fronte posuisti, quo pronuntiatur ire alius in honorem, alius in contumeliam?

AUG. Sed gratia liberat a totius massae damnatione quos liberat; quam vos negando estis haeretici. Quantum enim pertinet ad originis meritum, *ex uno omnes in condemnationem*; quantum autem ad gratiam, quae non secundum merita

---

126, 8 sq. Ambr. paen. 1, 3, 13 **12 sq.** *cf.* Rom. 5, 12 **17** Rom. 9, 20
127, 6 Rom. 5, 16

---

126 *PCGTLM* **3** commemorare *P* **6** diuersitatis humanae diuersus *C* **8** quid *LM* **9** si *P* **10** intellexi *P* **11** dubitationem *C* **12** in — **13** et *om. C* **14** si *om. C* quaestiones *Pac. m 1* **15** tu *om. C* tam *om. P* **18** enim *om. C* **20** haec *om. C* est *om. C* **21** et *pr.*] a *C* diceretur] loqueretur *P*

127 *PCGTLM* **3** alius . . . alius] alios (alius *Pac.*) . . . alios *PC* contumelia *C*

datur, quicumque ab ista condemnatione liberantur, dicuntur vasa misericordiae; qui vero non liberantur, *ira dei manet super eos* veniens de iusto iudicio dei, quod non ideo vituperabile, quia inscrutabile est. Et propterea vasa irae nuncupantur, quia et his bene utitur deus, *ut notas faciat divitias gloriae suae in vasa misericordiae*. Quod enim deo iudicante a ceteris exigitur, hoc istis eo miserante donatur. Quas investigabiles vias domini si existimas improbandas, audi: *O homo, tu quis es qui respondeas deo?*

128. *IUL.* Nihil enim ita pugnat quam dicere omnes et non omnes. Tu dicis a figulo deo omnes fieri in condemnationem; apostolus dicit non omnes in condemnationem nec omnes in honorem; quid in loco suo habeat dignitatis, absolvam. In ipsa tamen pronuntiatione sententiae constat inter vos magnam esse discordiam nec eundem esse figulum in condemnationem cuncta fingentem, quem Paulus dicat in honorem alios fabricantem, nec te illi credere, qui a magistro admirabili praedicatur, quoniam tuus figulus omnes in condemnationem fingit, apostoli figulus plurimos fingit in gloriam.

AUG. Cum dicuntur omnes ex uno in condemnationem, ipsa massa significatur, ex qua fiunt a figulo alia vasa in honorem, id est quae assumuntur in gratiam, alia in contumeliam, id est quae ad luendum debitum relinquuntur, ut filii gratiae id sibi donari sciant, quod si exigeretur, non esset iniustum, ac sic non in se ipsis, sed in domino glorientur.

127, 9 Ioh. 3, 36 **12** Rom. 9, 23 **15** Rom. 9, 20
128, 17 *cf.* 1 Cor. 1, 31

127, 8 quacumque *C* condemnationem *C* **12** in his *P* **14** quos *P* **15** estimas *PLM*

128 *PCGTKLM* **3** apostolus — condemnationem *om. G* omnes — nec *om. C* **4** quod *TLM Migne Kal.* suo] *add.* quid *TLM Migne Kal.* **9** omnes — **10** figulus *om. C* **9 sq.** damnationem *G* **13** ipsam massam *P* significat *Ppc.* **14** honore *C* id est *om. K* **15** id est *om. K* lucendum *P* **17** in se] ipse *P*

129. *IUL.* Et haec quidem dixerim, ut statim appareret te esse aut imperitiae aut impudentiae singularis, qui tuorum vice contrariis utereris. Ceterum pietas explanavit et ratio deum meum neminem in contumeliam formare,

AUG. Si deus tuus in contumeliam neminem format, non est ipse Pauli apostoli deus; ille quippe de vero deo dicebat: *O homo, tu quis es qui respondeas deo? Numquid dicit figmentum ei qui se finxit: Quid me fecisti sic? An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud vas in honorem, aliud in contumeliam?* Sed tu videlicet artifex magnus profers ex officina Pelagiana meliorem deum, qui nullum vas facit in contumeliam.

130. *IUL.* Sed imaginem suam, id est omnes homines bonos condere, qui etiam demolitos studiorum pravitate reformare remediorum desiderat largitate. Ipsi quidem cantat ecclesia *misericordiam et iudicium*, quia et illis est benignus, qui nihil deliquerunt, et iusto punit iudicio eos, qui boni a deo conditi suapte voluntate peccarunt ac misericordiae subsidia respuerunt. Hanc igitur misericordiam et hoc iudicium cantat ecclesia catholicorum; ceterum in vestra nihil potest tale resonare, quae dicit sine iustitia, sine iudicio, sine misericordia deum conditorem malorum formare quos puniat, atque ob hoc punire, quod eos ex Adam ipse formaverit.

AUG. (1) Iam quidem tibi superius ad omnia ista responsum est, tamen et hic breviter audi. Non abstinet deus

---

129, 7 Rom. 9, 20sq.; Is. 45, 9
130, 4 Ps. 100, 1

---

129 *PCGTLM* **1** apparere *C* **3** uteris *Ppc. Cac.*, uteres *Pac.* explanabit *Tpc. LM Migne* **4** in *om. Cac.* **5** format neminem *G* **6** deo uero *T* **8** fecisti] finxisti *TLM Migne* **11** Pelagiana *om. C* meliora *Pac.* deo *Pac.* **12** fecit *Tac. m 1*

130 *PCGTLM* **2** demolitus *P* **5** delinquerunt *C* **6** sua apte (-a *pc.*) *P*, suadente *CGTLM* **7** iudicio *Pac.* **12** tibi quidem *Tac.*

bonum formationis suae etiam ab stirpe damnata, sed si tibi displicet deum creare quos damnet, contradic ei si potes, ne creet eos, quos malos futuros et in malignitate usque in finem perseveraturos et ob hoc sine dubitatione damnandos esse praescivit, aut ei suggere, si videtur, ut tot milia parvulorum non baptizatorum, quos novit perdite esse victuros et in aeternum ignem damnante ipso cum diabolo ituros, rapiat ex hac vita, dum sunt innocentes et boni, ut si non in regno eius, certe in loco aliquo secundae felicitatis, quem talibus aedificavit haeresis vestra, vitam teneant sempiternam. (2) Habes adhuc, quod suggeras consiliarius dei pro filiis eius, quos regeneravit, quos adoptavit et tamen malos atque damnandos futuros esse praevidit, ut antequam veniant in ream vitam, vitae ipsius productione priventur et ad regnum eius, non ad supplicia aeterna pertineant. Cum enim te invidiose dicere putaveris deum creare quos damnet, cogita, quanto invidiosius possit dicere alius similiter vanus deum regenerare quos damnet, cum sit in eius omnipotentiae potestate, antequam damnabiles fiant, eos de temptationibus mortalis vitae huius auferre. (3) Si autem non potes ista dicere nec deo contradicere nec illi sapientiae tuum praebere consilium, *quis enim cognovit sensum domini aut quis consiliarius eius fuit?*, desine nobis introducere alterum figulum, qui non facit vasa in contumeliam, et ab isto qui ea facit reprehendendo cohibe te et agnosce te, quia, ut non te implices hoc sacrilegio,

---

130, 35 Rom. 11, 34; Is. 40, 13

130, 14 formationes *Pac.* a *Tac.* **16** futuros] fat- *Pac.*, fact- *Ppc.* **18** praescribit *C* **19** baptizaretur *C* **20** igne *P* iturus *Pac.* **23** uestram teneat sempiternam *Pac.*, uestra teneat sempiterna *Ppc.* **27** ream] eam *C* **28** supplicia] regna *C* **28 sq.** invidiose] in iudicio se *P* **29** putauerit *P* **30** quando *P* alios *Ppc.* deum] dum *P* **31** omnipotenti *G* **32** antequam] quam *C* dampnabilis *Pac.* **34** illius *TLM Migne* **35** aut] a *C* **37** facit ea *C* **38** cohibete *Tac.* agnosci *PTac.* te *alt. om. Tac.*

ideo tibi dicit apostolus: *O homo, tu quis es qui respondeas deo?*

131. *IUL.* (1) Sed iam apostolicae sententiae dignitas asseratur, ne putetur vel de aliquibus hoc sensisse, quod tu de omnibus aestimasti. Apostolus itaque Paulus disputans cum quaestionibus Iudaeorum, qui generis sui dignitate turgentes dedignabantur coaequari sibi ex gentibus fideles, et iustitiam dei commendat et gratiam disputans ad earum munificentiam pertinere, quod et primo Iudaeos nobilitaverat legis agnitio et quod deinceps etiam gentes adsciverat Christi praedicatio. Unus enim utriusque populi conditor iudicaturus et illos per legem et istos sine lege, quia non erat Iudaeorum deus tantum, sed etiam gentium reddens suum unicuique sine fraude, sine gratia, (2) id est sine cuiusquam acceptione personae, quod exprimit nomen gratiae in definitione iustitiae, ita de semine venientes Abraham, cum nequiter vivunt, iure condemnat ac de sua hereditate proturbat sicut etiam gentiles in simili operatione deprehensos et e regione utriusque populi bonas voluntates et veram fidem probitatemque actionum donat gaudiis sempiternis. Comprimit igitur gentium magister Iudaeorum tumorem et ostendit non in seminibus humani generis, sed in moribus esse distantiam, ut se illi agnoscerent, nisi fideles esse curassent, nulla praerogativa circumcisi generis vindicandos, siquidem Iacob et Esau una seminis exceptione concepti et una vi parientis effusi diversos nimium exitus pro meritorum diversitate pertulerint.

130, 39 Rom. 9, 20

131, 9 sq. *cf.* Rom. 2, 12; 3, 30 sq.; 3, 29 **11** *cf.* Rom. 3, 29

130, 39 quis] qui *Cac.*

131 *PCGTLM, K inc. l. 22 siquidem* **5** fidelis *P* **6** gratiam] *add.* dei *P* eorum *P* **10** istos sine lege] istos in lege *Migne, add.* et istos in lege *GTLM* **14** Abraham] ab abraham *C*, abrahe *P* nequitur *Pac.* **15** condemnauit *C* **16** regionibus *C* **17** veram] ueteram *C* **19** in *om. P* **23** parentis *K* **24** pertulerunt *KM*, protulerint *L*

AUG. (1) Si secundum apostolum saperes, non commemorares hoc loco merita Iacob, ubi eum dicit ille non ex operibus fuisse dilectum, ut gratiam commendet, quae non secundum merita nostra datur; alioquin *merces non imputatur*, sicut ipse dicit, *secundum gratiam, sed secundum debitum*. Quibus verbis quid ostendit nisi gratiam non esse debitam, sed gratuitam? Hanc itaque commendabat, ubi dicebat: *Cum enim nondum nati essent neque egissent aliquid boni aut mali, ut secundum electionem propositum dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum est: Quia maior serviet minori.* (2) Clara sunt, quae obscurare conaris; fumos tolle, scripturarum lumen attende; gratia quippe hominem praevenit, ut diligat deum, qua dilectione operetur bona. Quod et Iohannes apostolus apertissime ostendit, ubi ait: *Nos diligamus, quoniam prior dilexit nos*. Non ergo diligamur, quia dilexi-mus, sed, quia dilecti sumus, diligamus.

132. *IUL.* Esau enim profanus et fornicator propter unam escam vendens primitiva sua quaesivit benedictionem quam spreverat nec adeptus est, quamquam eam cum lacrimis poposcisset; Iacob autem quietus et mitis, obediens parentum praeceptis et sanctificationum appetentissimus ad hoc usque provectus est, ut sicut Abrahae et Isaac, ita etiam et Iacob deus in sancto populo diceretur. Cum igitur omnibus constaret exemplis deum iusto iudicio bonis mentibus in quacumque gente suam misericordiam non negare, malas vero mentes nulla sinere stirpis nobilitate defendi, intellegerent Iudaei gentium fidem a se despici non debere, quia. sicut

---

131, 28 Rom. 4, 4 **31** Rom. 9, 11sq. **38** 1 Ioh. 4, 19
132, 1sq. *cf.* Hebr. 12, 16 **3sqq.** *cf.* Hebr. 12, 17 **6** *cf.* Ex. 3, 6; Mt. 22, 32

131, 26 illi *P* **28** nostra *om. K* **30** quod *P* **35** fumos] *add.* tuos *PKal.* **36** praeuenit hominem *K* **37** lectione *C ac.m 1* iohannis *P pc.* **39** diligamur *C G*, -imur *T K L M Migne*, -imus *P Kal.* **40** diligamus] -imus *P T pc.*
132 *P C G T L M, K inc. l. 7 cum, des. l. 16 potestate* **2** uidens *P ac.* **3** sperauerat *P* **8** deus *P* **9** gente] mente *P*

non patrocinatur Israhelitarum stemma criminibus, ita etiam nullo impedimento est gentium origo virtutibus. Hoc ergo totum ageus conflictu illo apostolus in quibusdam tamen locis ad incurvandam circumcisorum arrogantiam sub nomine gratiae de sola dei praeiudicat potestate,

AUG. Ergo ad incurvandam circumcisorum arrogantiam sub nomine gratiae mentitur apostolus: nam deus ex operibus eligit, non ex gratia. Quis ita sapiat nisi haereticus inimicus gratiae, amicus superbiae? Clamat vas electionis et gratiae qua talis factus est praedicator non ex operibus dilectum esse Iacob; et tu commemoras opera Iacob, ex quibus eum dilectum esse contendis, et hoc faciens mihi te existimas contradicere, cum sis novus antichristus eique apertissime contradicas, in quo locutus est Christus.

133. *IUL.* (1) Ut illis in cerimoniarum et hostiarum observatione gloriantibus perque hoc aestimantibus alias nationes nullis legis ritibus consecratas ad consortium sui nec posse ammitti subito nec debere diceret, quia, etsi in illis observationibus fuisset summa iustitiae, haberet tamen in potestate sua deus quandam facere populorum commutationem, ut reiceret quos vellet, et quos vellet assumeret. Cui sensui respondet persona Iudaeorum nihil debere iam exigi ab hominis voluntate, quandoquidem deus *cuius vult miseretur et quem vult obdurat*. Ad quod refert apostolus: *O homo, tu quis es qui respondeas deo?* (2) Et infert testimonium prophe-

132, 21 sq. *cf.* 2 Cor. 13, 3
133, 9 Rom. 9, 18 **10** Rom. 9, 20

132, 12 stegma *Pac.*, stema *K* **13** nullo impedimento *Cac. G*, nullo impedimentum *P*, nullo impedimenta *Cpc.*, nullum impedimentum *TKLM*, *s.* impedimentum *add.* uel o *T* **15. 17** incurbandam *C* **16** iudicat *C* **18** nomen *C* **19** elegit *PCLM* gratiae *C* quis] que *Pac.* **21** qua] quea *Pac.*, quia *Ppc.* **22** osse] fuisse *G* commemoras iacob opera *P* **24** antechristus *Pac.*

133 *PCGTLM, K inc. l. 24 nam* **1** in *et* et *om. LM* **8** censui *P* sub persona *Migne* **9** hominibus *Pac.* **11** quis] qui *C* inferi *C*

tae Esaiae: *Numquid dicit*, inquit, *figmentum ei qui se finxit: Utquid me fecisti sic?* Additque de suo: *Aut non habet potestatem figulus ex eadem massa facere aliud vas in honorem, aliud in contumeliam?* Et est sensus eiusmodi: quia ego commendavi voluntatem dei auctoritatemque gratiae eius exposui dicens, quod misericordiam praestaret, cuiuscumque misertus fuisset, tu mihi, o Iudaee, calumniam concitasti, quasi commendatio prolata a me voluntatis et potestatis divinae ad excidium iustitiae illius pertineret; (3) et quia dixi: facit quod vult, argumentatus es nihil iam reposci ab hominis voluntate debere, si deus totum pro sua faceret voluntate, cum personae dignitas locum excluserit quaestionis. Nam si dixissem: facit deus, quod debet secundum iustitiae suae leges, quae de meritis iudicat singulorum, nihil, quale nunc obicis, utique rettulisses; nunc vero, quia dixi: facit deus quod vult, putasti aliquid me furatum esse de iustitiae dignitate. Utrumque igitur idem est. Nam cum de deo dico: facit quod vult, nihil aliud dico quam: facit quod debet, quia scio eum nihil aliud velle quam debet. Ubi ergo inseparabiliter voluntas cohaeret aequitati, quamcumque de illis nominavero, utramque signavi.

AUG. (1) Quomodolibet dicas deum facere quod debet, gratiam nemini debet multisque non reddit supplicium, quod malis eorum operibus debet, et largitur gratiam, quam nullis eorum bonis operibus debet. Quid enim debebat eidem ipsi Paulo, cum adhuc Saulus persequeretur ecclesiam? nonne

---

133, 12 Is. 45, 9; Rom. 9, 20 **13** Rom. 9, 21

133, 14 fig. luti *Migne* **16 sq.** exposuit *P* **21** est *P* **22 sq.** uoluntatem . . . uoluntatem *C* per (pro *ac.*) suam facere (-eret *pc.*) uoluntatem *P* **23** exclusus erit *C* **23 sq.** quaestiones *P ac.*, **25** quae] quid *P pc.*, qui *T L M*, qua *K*, uel e *add. T sl.* **26** utique] o iudee iterum *K* **27** putasti] potestati *C* me aliquid *Migne* furatum me *G* **30** aliud *om. P C* **31** heret equitate quam cum de *P* **36** ipso *C*

supplicium ? Quod ergo eum emissa de caelo voce prostravit, quod excaecavit, quod ad fidem percipiendam quam vastabat tam violenter attraxit, procul dubio secundum gratiam, non secundum debitum fecit, ut in eis esset reliquiis populi Israhel, de quibus dicit: *Sic ergo et in hoc tempore reliquiae per electionem gratiae factae sunt; si autem gratia iam non ex operibus, alioquin gratia iam non est gratia.* (2) Quid debebat etiam illis nisi supplicium, quibus dicit: *Non propter vos ego facio, domus Israhel, sed propter nomen meum sanctum, quod profanastis in gentibus?* Facere se ergo dicit bona eorum in ipsis, sed propter nomen suum quod profanaverunt, non propter ipsos qui profanaverunt; nam propter ipsos si facere vellet, supplicium illis debitum redderet, non gratiam donaret indebitam. Quod enim se facturum dicit, ad hoc pertinet, ut boni fiant, non quia boni erant, qui profanaverunt nomen sanctum eius. Denique apertissime dicit eos bona esse facturos, sed se faciente ut ea faciant; ait quippe inter cetera: *Et faciam, ut in iustificationibus meis ambuletis et iudicia mea observetis et faciatis.* (3) His certe operibus merces imputatur secundum debitum; debetur enim merces si fiant; sed gratia, quae non debetur, praecedit, ut fiant. Debetur, inquam, bona merces operibus hominum bonis; sed non debetur gratia, quae ipsos homines bonos operatur ex malis. Postremo qui facere deum dixisti, quod debet, et alta cervice humana merita ventilasti, dic quaeso, quibus meritis parvulorum

---

133, 38 *cf.* Act. 9, 4. 8sq. 20 **42** Rom. 11, 5sq. **45** Ez. 36, 22 **55** Ez. 36, 27 **57** Prosp. 299, *cf. p.* XL

133, 38 uoce de caelo *P Migne* **40** gratiam — **41** secundum *om. C* **41** reliquis *P ac.*, -uus *P pc.* reliquiis esset *K* populis *P pc.* **42** si *P* tempore] *add.* et *P* **43** gratiae] *add.* salvae (*Vulg.*) *CGpc. KLM Migne Kal.* non] nunc *P* **45** non propter vos *om. PCTK* **46** sed *del. P* ergo se *LM Migne* **49** si] *om. P, add. s.* nam *Pmp. sl.* **50** uellit *P ac.*, uelit *P pc.* **51** facturum se *K* **52** boni fiant] bona (boni *T ac. m 1*) faciant *GTLM Migne* **55** ut] et *P ac.* **56** facietis *P ac.* **58** praecedere *C* **59** hominum] omnium *K*

debeat regnum caelorum. Dicturus es forte debere hoc eum gratiae suae, qua opitulante renati sunt. Propter hanc enim acceptam iam venire in eius regnum merentur; sed ipsam gratiam, quam regenerandis exhibet, nullis eorum omnino meritis debet. Propterea Pelagius vester in episcopali iudicio Palaestino eos, qui dicunt gratiam dei secundum merita nostra dari, ne ipse damnaretur, damnare compulsus est; ubi et te ipsum et se ipsum, qui hoc dicere non desistitis, sine dubitatione damnavit. (4) Istam gratiam, vere gratiam, id est gratuitam nullisque meritis praecedentibus debitam commendabat apostolus, quando dicebat: *Cum enim nondum nati essent nec aliquid egissent boni aut mali, ut secundum electionem propositum dei maneret.* Haec est electio, de qua et illud dicitur: *Reliquiae per electionem gratiae factae sunt; si autem gratia iam non ex operibus, alioquin gratia iam non est gratia.* Unde et hic, cum dixisset: *Ut per electionem propositum dei maneret*, continuo subdidit: *Non ex operibus, sed ex vocante dictum est, quia maior serviet minori.* (5) Contra istam veritatis tubam reclamas et dicis: „Ad incurvandam circumcisorum arrogantiam, sub nomine gratiae Paulus apostolus de sola dei praeiudicat potestate.“ Ubi quid dicis aliud nisi: Ad incurvandam circumcisorum arrogantiam mentitur apostolus dicens non ex operibus dilectum esse Iacob, cum ex operibus sit dilectus, qui erat „quietus et mitis, oboediens parentum praeceptis et sanctificationum

---

133, 68sq. *cf.* gest. Pel. 13, 30 **73** Rom. 9, 11 **76** Rom. 11, 5sq. **79** Rom. 9, 12 **86** *cf.* 132, 4sq.

133, 65 sed et *Pac.* **66sq.** meritis debet omnino *K* **69** ipsa *P* **70** se *om. P* **71** ueram *P* **72** praecedentibus meritis *K* **73** condemnabat *C* **74** aut] ac *Ppc. sr.* **75** electio est *K* **76** per] secundum *K* saluae factae *CKLM Kal.* **77** iam *om. KLM* **81** reclamas et] reclamasset *Pac.*, -se *Ppc.* **82** sub — Paulus] mentitur *P* **83** de potestate *C* **85** esse] fuisse *G* **86** qui] quia *KLM Migne* **87** sanctificationem *Pac. C*

appetentissimus“ ? Nec intellegis non ideo, quia talis erat vel talis futurus erat, fuisse dilectum, sed talem, quia dilectus est, factum. Erubesce: non mentitur apostolus; non ex operibus Iacob dilectus est; *si* enim *gratia iam non ex operibus*; sed gratia dilectus; eadem gratia faciente bonis oportuit, ut polleret operibus. Parce animae tuae, noli esse inimicus huic gratiae.

134. *IUL.* (1) Ergo superbia illa, quae volebat otiari et desidiam suam ob id colore necessitatis obnubere, ut in susceptione gentium reclamaret evangelio, audit, quoniam etsi sic esset, quomodo tu commentaris, tamen supplicare deo, non seditionem excitare deberes; quibus verbis nequitiam retundit hominis, qui diversitatem meritorum ex voluntatis qualitate venientem aucupans elocutionis ambiguum ideo necessitati divinae conabatur ascribere, ut assereret necesse esse alterum de duobus, id est aut gentes ad promissionis non venire consortium aut, si hoc liceret deo, extingui officia liberae voluntatis. Verum quia id non sufficiebat negotio neque enim a tali magistro, sicut commendabatur auctoritas dei, ita erat indefensa relinquenda iustitia, subdit consequentissime vasa, quae in contumelia et quae in honore fiunt, habere hoc de propriae stipendio voluntatis. (2) *Si enim volens deus ostendere iram et notam facere potentiam suam in multa patientia in vasis irae consummatis in perditionem, et ut notas faciat*, inquit, *divitias gloriae suae in vasis miseri-*

133, 91 Rom. 11, 6
134, 15 Rom. 9, 22—24

133, 88sq. erat vel talis *P*, *om. C G T K L M* **91** gratiam *C* iam *om. K* **93** inimicus esse *K*

134 *P C G T L M*, *K inc. l. 15 si enim* **1** sotiari *Ppc.* **3** reclamare *Ppc.* audet *Ppc.* **4** supplicaret *Ppc.* **6sq.** qualitate uoluntatis *G* **9** necesse esse] necesse *Ppc.* **12** negotione quę *Pac.*, negacione quę *Ppc.* commendebatur *P* **14** contumeli et que *Pac.*, contumelia que *Ppc.sr.* **15** propriae] prudentiae *C G*, proprio *L M*, nel prouidentię *G in mg.* **16** deus volens *Migne* **18** faceret *Migne*

cordiae, quae praeparavit in gloriam, quos et vocavit nos non solum ex Iudaeis, sed etiam ex gentibus. Certe hic absolvit, quod superior conflictus operuerat, non inferri a deo iram nisi his vasis, quae ad perditionem consummata fuerint, gloriam autem dari his, quae ad hoc fuerint praeparata. (3) A quo autem vasa eiusmodi in susceptionem horum quae diximus praeparentur, ipsius apostoli sermo patefecit. *In magna*, inquit, *domo non sunt tantummodo vasa aurea et argentea, sed et lignea et fictilia, alia quidem in honorem, alia in contumeliam. Si ergo mundaverit quis semet ipsum ab his, erit vas in honorem sanctificatum, utile domino, ad omne opus bonum paratum.*

AUG. Ergo ipsa vasa ita se praeparant, ut frustra de deo dictum sit: *Quae praeparavit in gloriam?* Hoc enim apertissime dicis; nec intellegis ita dictum esse: *Si quis emundaverit semet ipsum*, ut ostenderetur et opus hominis per voluntatem; sed, homo ingrate, *praeparatur voluntas a domino;* ideo utrumque verum est, et quia deus praeparat vasa in gloriam et quia ipsa se praeparant. Ut enim faciat homo, deus facit; quia ut diligat homo, deus prior diligit. Lege Hiezechielem prophetam, unde quod satis visum est, supra commemoravi; ista etiam verba repperies, id est deum facere, ut praecepta eius homines faciant, quorum miseretur, non propter merita eorum, quae mala ibi esse commemorat, sed propter nomen suum, ut deo sine meritis eorum faciente, ut faciant praecepta eius, incipiant merita bonorum habere factorum. Haec est gratia quam negatis, non ex operibus quae fiunt, sed ut fiant.

134, 25 2 Tim. 2, 20sq. **33** *Prov. 8, 35 **40** *cf.* **133**, 47sqq.

134, 19 nos *om. K* **22** uasis his *K* **23** dare *P C* **24** huiusmodi *Migne* **25** praepararentur *C* **27** ligna *P* **30** parant *C* **33** mundauerit *T K L M Migne* **35** ingrate homo *T K L M Migne* **37** quia *om. K* facit] faciat *P* **38** quia — deus *om. P* legem *P* **40** ista] ut ista *P* **43** facientem *C* **44** bonorum merita *G* **45** gratiam *C* negastis *C*

135. *IUL.* Ecce officium liberae voluntatis: *Si*, inquit, *mundaverit quis semet ipsum* a societate vasorum vilium — quo nomine vitia denotantur, — *erit vas in honorem sanctificatum, utile domino, ad omne opus bonum paratum.* Haec igitur vasa studiis propriis aut ad iram aut ad gloriam praeparantur; deus autem notam facit potentiam suam in utroque, vel severitatem in impios exserendo vel benedictionem fidelibus largiendo. Apparuit itaque hanc sententiam egregii praeceptoris nec Manicheis opem sensibus attulisse et e diverso nos consequenter armasse.

AUG. Quid calumniaris, quid falso criminaris, nec quos et quales ecclesiae doctores crimineris attendis? Non cuiusquam Manichei, sed sancti Ambrosii verbis tibi respondeo: „Deus quos dignatur vocat et quem vult religiosum facit“. Hoc in veritate facit, hoc in veritate scripturarum divinarum intellexit Ambrosius; sed iudicium, cum alios facit, alios non facit, occultum est. Propter quod dicitur homini per hominem, non ab homine: *O homo, tu quis es qui respondeas deo? Numquid dicit figmentum ei, qui se finxit: Quid me fecisti sic? An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud vas in honorem, aliud in contumeliam?* Aufer tuas nebulas ab istorum serenitate verborum, quibus dei quidem iudicium significatur occultum; sed ipsa tam clara sunt, ut se tua caligine obumbrari obscurarique non sinant.

136. *IUL.* Ac per hoc et tibi vehementer obnixa est dicens non omnes fingi in condemnationem, in quam tu omnes ire pronuntias. Absurdissime autem argumentari soles ut

---

135, 1 2 Tim. 2, 21 **14** Ambr. Luc. 7, 27 **18** Rom. 9, 20sq.

---

135 *PCGTLM* **2** a *om. Pac.* **7** seueritate *C* impius *Pac.*, impiis *Ppc.* vel — **8** largiendo *om. C* **9** egregit *C* **10** e] a *CTac. m 1, om. P* amasse *LM* **15** hoc *pr.*] hic *P* facit — veritate *om. PLM* **16** alios *pr.*] alio *P, add.* et *Migne* **17** homini per *om. P* **18** sed non *GTLM Migne* qui *C* **20** sic *eras. P* **21** aut fer *C* **24** se] ipse *C* obscurareque *Pac.*

136 *PCGTLM, K inc. l. 6 nam cum* **1** et tibi *Migne*, et ibi *PG*, tibi *CTLM* obnisa *Pac.*

dicas: Sed hi non finguntur in condemnationem, qui postea liberantur, cum nec sic possit sermonis apostolici tibi vel superficies convenire. Nam cum dicis tu: Omnes in condemnationem creantur lege nascendi, sed aliqui inde licet perexigui mysteriis liberantur, non hoc asseris quod ille, qui non solum de condemnatis liberari praedicat, verum non omnes in condemnationem fingi, sed alios in contumeliam, alios in honorem.

AUG. Ubi dixit apostolus: *Ex uno omnes in condemnationem*, ipsam massam demonstravit, quae tota vitiata ex Adam fluxit; ubi autem dicit ex illa fieri vasa in honorem, gratiam commendat, qua homines quos creat etiam liberat; ubi vero ex illa fieri vasa in contumeliam, iudicium ostendit, quo homines quamvis creet, non tamen liberat. Quod etiam vos de parvulis cogimini confiteri, quorum certe omnium unam esse massam non potestis negare, qualemlibet eam putetis, ex qua tamen alios in dei regnum adoptari fatemini, quos procul dubio vasa in honorem facta conceditis, alios vero non adoptari, quos facta vasa in contumeliam nisi intellegenter consentiatis, impudenter negatis. Neque enim, si non est ista poena damnationis, sicut vultis, non erit saltem contumelia imaginis dei separari a regno dei. Sed vos si illam perseveranter negabitis gratiam, ad hoc iudicium vos pertinere monstrabitis; quod utique in parvulis iniustum esset, si peccatum originale non esset.

137. *IUL.* Quod ut claruit apostolum dixisse de moribus, ita apparet, quanta testimoniorum legis inopia labores,

---

136, 12 Rom. 5, 16

136, 4 condemnatione *G* 6 **sq.** condemnatione *C* 7 **sq.** preexigui *P pc.*, exigui *K* 9 liberatis *TLM* 14 dixit *LM* uas *TKLM* 18 confiteris *C* 20 adoptare *P* 21 conceditis] contenditis *G* 22 non *om. C* uasa facta *K* 23 **sq.** est ista] estis *P* 24 saltim *PC* 25 separare *PC* a *om. C* 25 **sq.** perseuerantem *P*

137 *PCGTKLM* 2 laboris *P*

qui ab his sententiis contra fulmina rationis opem petis, quae tibi dedignantur, immo natura sui subvenire non possunt.

AUG. Contra apostolum dicentem ex eadem massa aliud vas in honorem, aliud in contumeliam deum facere nec dicentem aliud nec in honorem nec in contumeliam, quod utique diceret, si hoc quod vos de parvulis crederet, contra hunc ergo divinitus intonantem non est fulminea ratio vestra, sed fumea.

138. *IUL.* (1) Et haec quidem, quantum spectat ad testimonium apostoli, disputata sunt. Ceterum in Esaia, unde ipsam sententiam Paulus assumpsit, in tantum non deterret deus rationabilem creaturam a sui consideratione iudicii, ut sicut per eundem prophetam dixerat: *Quiescite agere perverse, discite bene facere, subvenite oppresso et venite, arguite me, dicit dominus*, ita etiam hic, ne quid potestate sola, non iustitia videretur fecisse, dispensationum suarum dignatur aperire rationem. Afflicto enim in captivitate populo Iudaeorum redemptionis appropiare tempus, quo ad terram suam reverterentur, annuntiat et causam vel praecedentium angorum reserat vel instantium gaudiorum. (2) *Epuletur*, inquit, *caelum desuper et nubes spargant iustitiam; oriatur ex terra misericordia et iustitia oriatur simul. Ego sum dominus deus, qui creavi te faciens meliorem, praeparavi te sicut lutum figuli. Numquid qui arat arabit terram per omnem diem? Numquid dicit lutum figulo: Quid facis, quia non operaris, quia non habes manus? Numquid dicit figmentum ei qui se finxit: Sapienter me finxisti? Vel qui dicit patri: Quid generabis? Et matri: Quid parturies? Quia sic dicit dominus deus Israhel*

138, 5 Is. 1, 16—18 **12** Is. 45, 8—13

137, 3 flumina *P* rationis] pationis *Pac.*, temptationis *Ppc.m1* sententiis] sentenuis *P* **4** suis obuenire *P* **6** nec *om. C* **7** honore *P* **8** vos] *add.* dicitis *Ppc.sl.* **9** fluminea *P* fumia *P*

138 *PCGTLM* **2** isaiam *P* **9** adflictio *C* captiuitatem *CTac.* **10** redemptio *Pac.* adpropriare *Pac. C* **11** reuerteretur *P* **16** terram *om. G* **18** dicis *Pac.*

sanctus, qui fecit futura: Interrogate me pro filiis meis et filiabus et pro operibus manuum mearum mandate mihi. Ego feci terram et hominem super eam, ego manu mea firmavi caelum, ego omnibus sideribus mandavi, ego levavi cum iustitia regem, et omnes viae eius rectae; hic aedificabit civitatem meam et captivitatem populi mei reducet non cum pruemio nec cum muneribus, dixit dominus Sabaoth.

AUG. (1) Si intellegeres verba prophetae, intellegeres ibi regem de quo dictum est: *Ego levavi cum iustitia regem, et omnes viae eius rectae*, hunc esse mediatorem dei et hominum hominem Christum Iesum; sed intellegeres, ut intellegendus est. Neque enim audebis eum dicere praecedentibus operum meritis filium dei factum ab initio, id est a virginis utero. Qua ergo gratia homo ille ab initio factus est bonus, eadem gratia homines, qui sunt membra eius, ex malis fiunt boni. Quid enim dicatis de Christo secundum hominem, non invenitis, id est secundum id quod verbum caro factum est; quod ille qui deus erat et deus mansit et homo factus est; quod ipse homo numquam ita fuit homo, ut non esset unigenitus dei filius, propter unigenitum verbum. (2) Neque enim ut hoc esset, morum suorum de propria voluntate venientium meritis comparavit; sed sicut verum dixit Ambrosius, quasi de spiritu natus abstinuit a delicto. Alioquin secundum vos multi essent tales, si esse voluissent, atque, ut ille talis non nisi unus esset, in potestate hominum fuit, qui tales esse noluerunt; quae, si attenditis, quanta impietate dicantur vel tacita cogitatione credantur, sicut agnoscitis unigeniti naturam, quod *in principio erat verbum et verbum erat apud deum et deus erat verbum*, agnoscite et gratiam, quod *verbum*

138, 42 sq. Ambr. in Is. *cf.* nupt. conc. 1, 40 **48** Ioh. 1, 1 **49** Ioh. 1, 14

138, 22 manum *P* **23** manum meam *Cac.* **25** ędificauit *CTac.* **27** dicit *P* **31** sed *del. P* **39** ita numquam *C* **42** sicut] si *Ppc.* **44** ut ille] utile *Pac.*, utique *Ppc.* **45** talis] -es *Pac.* unus] ut unus *C* **49** et *alt. om. C*

caro factum est et habitavit in nobis. Ille igitur „quos dignatur vocat et quem vult religiosum facit“, qui hominem quem voluit unum sine ullis humanae voluntatis praecedentibus meritis mediatorem dei et hominum fecit.

139. *IUL.* (1) In hoc igitur loco hic sensus, quantum spectat ad historiam, continetur, ut deus loquatur ad populum: Quia nec odio vos in captivitatem tradidi, nec nunc oblivione iudicii de vinculis Babyloniae captivitatis exemi; sed ego quantum in me est, paratus iugi vos benevolentia confovere iustitiae meae tamen debui, ut et delinquentes hostibus traderem et recrearem liberaremque vexatos. Sicut enim rusticandi gnarus non semper uno imminet operi, ut solis findat arva dentalibus, sed diverso genere votivae fertilitati rura componit, ita etiam ego disputationum vices vario, ut tum pressuris tum consolationibus voluntatem vestram frugibus possim aptare iustitiae. (2) Denique ut intellegatis, quanta aequitate agam vobiscum, possem mussitationes vestras pro potestate despicere, ut sicut figulo figmentum suum dicere non potest: Quid fecisti?, ita etiam vobis silentii pondus imponerem. Tamen contra haec exempla provoco vos, ut pro filiis meis et filiabus id est pro vobis et operibus manuum mearum me interrogetis et discatis totum me iuste nec quicquam umquam fecisse crudeliter.

AUG. Quod vis dicis, non quod dixit Esaias: ille gratiam loquitur, contra quam tu loqueris.

138, 50 sq. Ambr. Luc. 7, 27

138, 50 habitabit *C* quod *Tac.*

139 *PCGTLM* **3** captiuitate *C* **6** iustie *P* delinquentis *P* **9** findant *C*, fundat *P*, findet *L* fertilitate *Pac. C* **10** rura] sura *Pac.* disputationum] dispensa - *L Migne* **10 sq.** ut tum] utor *Ppc.* **11** pressuriam *Ppc.* tum *del. P* consolationem] *add.* ut *Ppc. sl.* **13** aequitatem *C* possim *Ppc.* mussitationis *Pac.* **18** interrogentis *C* totum — **19** umquam *om. L* **19** umquam *om. CGTM*

140. *IUL.* (1) Et a propheta ergo et ab apostolo in exemplo adductus est figulus nihil aliud praebiturus quam comparationis officium, non tamen ut tam viles apud deum esse homines indicentur, quam argilla est in fornace et orbe figulorum. Absoluta hac expositione quam praemisimus, ammonemus secundum interpretationem recentem in eodem loco aliud relucere: *Rorate*, inquit, *caeli, desuper et nubes pluant iustum, aperiatur terra et germinet salvatorem et iustitia oriatur simul; ego dominus creavi eum.* (2) *Vae, qui contradicit factori suo, testa de Samiis terrae; numquid dicit lutum figulo suo: Quid facis? Et opus tuum absque manibus est?* Quibus verbis etsi secundum historiam Cyrus rex, secundum prophetiam tamen incarnatio salvatoris exprimitur, qui quoniam erat de virgine nasciturus, Iudaeorum et omnium infidelium obstinatio convenitur, ne sint signis fidelibus perduelles. Cum enim praemisisset: *Aperiatur terra et germinet salvatorem et iustitia oriatur simul, ego dominus*, inquit, *creavi eum.*

AUG. (1) Dic mihi, quibus operibus hoc meruit homo Christus Iesus, et qua iustitia dei solus hoc meruerit, aude garrire; aut si non audes, tandem gratiam sine meritis confitere non solum remittentem peccata homini, verum etiam in natura humana iustitiam sancto spiritu facientem. Non enim et homini Christo gratia peccata dimisit aut non eum gratia talem fecit, ut ab initio semper esset bonus sicut ab initio semper dei filius? Prorsus sicut ammoniti sunt, qui in heremo serpentum morsibus letaliter vexabantur, ut illum, qui in signo exaltatus fuerat, attenderent, ne perirent, ita sunt

---

140, 7 Is. 45, 8sq. **25—27** *cf.* Num. 21, 6—9

---

140 *PCGTLM* **2** exemplum *Tpc.m1 LM Migne* praebitur *Pac.*, -etur *Ppc.* **5** absolute *Tac. m 1* **10** testas *C* dicit — **11** quid *PLM, om. C GT* **12** tyrus *PC G* **14** fidelium *C Tac. mp. L* **16** aperientur *Pac.* **19** audet *Ppc.*, aut de *C* **20** confitere — **21** homini] confitemini *C* **22** faciente *C* **23** homo in christo *C* **24** ut] aut *C* **26** serpentem *P* ut in illum *P*

ammonendi, qui vestris disputationibus venenantur, ut Christum attendant et in illius hominis mediatoris iustitia gratiam sine meritis videant, unde a se vestri oris virus excludant. Denique in verbis prophetae etiam secundum recentem interpretationem quam commemorasti, ubi evidentius prophetatus est Christus, non inde assumpsisti unde disputares, nisi quod ex virgine natus est, quia dictum est: *Aperiatur terra et germinet salvatorem;* (2) de iustitia vero eius, quae hic pariter praenuntiata est, nihil dicere voluisti, cum tu ipsa verba prophetica proposueris, ubi ait: *Rorate, caeli, desuper et nubes pluant iustum, aperiatur terra et germinet salvatorem et iustitia oriatur simul.* Dic mihi, quem iustum nubes pluerunt, nisi quia prophetae et apostoli Christum praedicaverunt, qui ex ipso virginis utero cum iustitia natus est? Unde cum dictum esset: *Aperiatur terra et germinet salvatorem*, mox additum est: *et iustitia oriatur simul.* Ac per hoc ea gratia fiunt iusti homines, qui renascuntur in Christo, qua gratia iustus homo natus est Christus. (3) Sicut ergo exemplum est vitae, ut eum imitando iuste agamus, ita est etiam exemplum gratiae, ut in eum credendo inde nos fieri speremus iustos per ipsum, unde factus est ipse *qui factus est nobis sapientia a deo et iustitia et sanctificatio et redemptio, ut quemadmodum scriptum est, qui gloriatur in domino glorietur.* Quoscumque itaque dente mortifero momordistis, hunc iustum intueantur et sanabuntur, hoc est inde se credant accipere iustitiam, unde Christo est innata iustitia, et ideo non in suo arbitrio nec in suo merito, sed in domino glorientur.

140, 48 1 Cor. 1, 30sq.

140, 28 qui vestris] qui uis *Pac.*, quis uis *Ppc.* **32** uidentius *C* **33** disputaris *P* **36** verba ipsa *Migne* **36sq.** proposueris prophetica *G* **37** et] ut *C* **39** mihi *om. P* nubes iustum *P Kal.* **41** natus — esset *om. C* **43** ea] a *P* **47** fieris *C* ipsum *P*, spiritum *C GTLM* **48** qui *om. C* **50** dente *om. P* **50sq.** mortifere *Ppc.* **51** momordisti *TLM* intuentur *C* **52** est nata est *Cac.*, nata est *Cpc.*

141. *IUL.* (1) Ante terra aperitur in germen, quam opera colentis semen accipiat; quod in puerperio virginis approbatur, quae munere matris officium praevenit et exclusit uxoris. Quod ergo in usu non erat, id facturum se deus omnipotens pollicetur et addit praevidens infidelium multitudinem: *Vae, qui contradicit fictori suo, testa de Samiis terrae* id est: Vae his, qui deo promittente fetam fieri virginem non potuisse contendunt; cumque ipsi totidem licet de seminibus a deo institutis, tamen interveniente dei potentia in visceribus fingantur maternis, obstipo studio affirmant nequivisse carnem sine ministerio viri ex carne virginis fabricari. (2) Tale est igitur, quod vos, o pervicaces, non putatis me id facere potuisse ac mihi de rei difficultate praescribitis, cum vos ipsos manibus meis constet effectos, quale si lutum figulo suo, cum ab eo tractatur, diceret: Non habes manus, quibus tunc in vas aliquod formabatur. Ita ergo et vos qui inquiritis, quis filium virgini dederit sine viri semine, cognoscite eundem esse, qui vos fecit ex semine. Sed iam quoniam scripturis sanctis expositio varia licet, utraque tamen pia et religiosa concinuit, primus terminetur liber, suo tamen fine commonens, ut opifex nascentium deus credatur, innocentium tutor, catholicorum remunerator Manicheorumque damnator.

AUG. (1) Ut sciant, qui intellegenter legunt, quemadmodum conatus fueris verba apostolica obnubilare clara et recta pervertere, huic disputationi tuae ex eadem oportet apostoli disputatione respondeam. Volens igitur beatus Paulus ostendere, quod ea quae promisit deus potens est et facere,

---

141, 6 Is. 45, 9

---

141 *PCGTKLM* **1** ante] an *C* operitur *K* **3sq.** excludit *KL* **6** factori *CKLM* **8sq.** de totidem seminibus licet a deo *K* **9** dei] deo *C* **10** abstipo *CGTac. mp. K* **11** fabricare *P* **12** igitur est *K* o (*vel* u*?*) *eras. P* **14** si] quasi *K* **16** ergo *om. K* quis] qui *G* **19** pia tamen utraque *K* **22** remuneratur *C* damnator] *add.* Explicit liber iuliani *Par. CTM* **25** disputatione *Pac.* **26** disputatione apostoli *LM* responde eam *Ppc.*

ubi maxime gratia commendatur, cuius estis inimici — neque enim in potestate hominum est, ut deus impleat quae promisit, et non in ipsius qui promisit —, volens ergo id ostendere: *Non potest*, inquit, *excidere verbum dei; non enim omnes, qui ex Israhel, hi sunt Israhel, neque quia sunt semen Abraham, omnes filii, sed in Isaac vocabitur tibi semen; hoc est non hi, qui filii carnis, hi filii dei, sed filii promissionis deputantur in semen. Promissionis enim verbum hoc est: Ad hoc tempus veniam et erit Sarrae filius.* (2) Tene in mente filios promissionis, quoniam qui promisit potens est facere. *Non solum autem*, inquit, *sed et Rebecca ex uno concubitu habens Isaac, patris nostri. Cum enim nondum nati fuissent aut aliquid egissent boni vel mali, ut secundum electionem propositum dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum est: Quia maior serviet minori.* Et hic tene in mente electionem non ex operibus, quam quodam modo exposuit propheta posterior; quod subiungens apostolus ait: *Sicut scriptum est: Iacob dilexi, Esau autem odio habui.* (3) Hic occurrit quaestio, quae perturbare posset non intellegentes altitudinem gratiae; eamque sibi ipse proponens ait: *Quid ergo dicemus? Numquid iniquitas est apud deum? Absit.* Et ut doceret quod dixit *Absit: Moyses enim, dicit*, inquit: *Miserebor, cui misertus ero, et misericordiam praestabo, cui misericors fuero. Igitur non volentis neque currentis, sed miserentis est dei.* Hoc si attenderes, non extolleres contra gratiam merita voluntatis, ubi audis: *Non volentis*

141, 31 Rom. 9, 6—9; Florus diac. (Beda) exp. in ep. b. Pauli (PL 119, 303) **37** Rom. 9, 10—13 **44** Rom. 9, 14 **47** Rom. 9, 15—16

141, 28 maxima *K* gratiam *P* **29** deus est impleat quod *K* **32** quia] qui *Tpc. LM* **35** semine *Ppc. mp. G* **37** est] es *C*, est et *P Kal. Migne* **38** concubito *Pac.* **38sq.** patrem nostrum *P* **40** prepositum *P* **44** sicut *om. K* **45** posset] -it *P Kal.*, potest *L* **46** altitudinem *om. P* gratiam *Ppc.* **49** inquit dicit *Tpc. LM* misertus ero] -tor (-tus *ac.*) ero *P*, m. fuero *K*, uoluero *C* **51** attenderis *P* **52** contra gratiam] con gratiam *Pac.*, cum gratia *Ppc.* audistis *C* non volentis *om. C*

neque currentis, sed miserentis est dei. Non ergo ideo misertus est deus quia voluit et cucurrit Iacob, sed ideo voluit et cucurrit Iacob quia misertus est deus. (4) *Paratur enim voluntas a domino* et *a domino gressus hominis diriguntur et viam eius volet.* Deinde quia propter Iacob dicta est ista sententia generalis: *Non volentis neque currentis, sed miserentis est dei*, datur etiam exemplum de Pharaone propter id quod dictum est: *Esau autem odio habui;* et subicitur: *Dicit enim scriptura Pharaoni: Quia ad hoc te excitavi, ut ostendam in te virtutem meam et ut annuntietur nomen meum in universa terra.* Post haec ad utrumque concluditur: *Ergo cuius vult miseretur et quem vult obdurat;* sed miseretur utique secundum gratiam, quae gratis datur, non meritis redditur; obdurat autem secundum iudicium, quod meritis redditur. De massa quippe damnata facere vas in honorem manifesta est gratia; facere autem inde vas in contumeliam iustum iudicium est. (5) Hinc iam subiciens verba eorum, quibus hoc displicet, ait: *Dicis itaque mihi: Quid adhuc conqueritur? Nam voluntati eius quis resistit?* eosque cohibens: *O homo*, inquit, *tu quis es qui respondeas deo? Numquid dicit figmentum ei, qui se finxit: Quid me fecisti sic? An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa aliud vas facere in honorem, aliud in contumeliam?* Vide, si non consonat superioribus suis et dissentit a tuis, qui putas hoc dictum secundum merita voluntatum contra id quod ipse ait: *Cum enim nondum nati essent nec aliquid egissent boni aut mali, ut secundum electionem propositum dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum*

141, 55 *Prov. 8, 35 **56** Ps. 34, 23

141, 54 noluit *P* **55** occurrit *P* est *om. G* **57** uia *C* **60** et subicitur *om. K* **62** et *om. LM* **65** non meritis redditur *om. K* obdurat — **66** redditur *om. P* **66** quippe] autem *K* **69** subicies *C* dices *Ppc.* **70** conquiritur *Ppc.* **73** potestate *C* **74** facere aliud quidem vas *GTLM*, facere uas aliud quidem *K* facere *om. Migne* honore *C* **79** sed — **121** operibus *om. TLM*, *add. in textu* hic multum deest *LM*

est: Quia maior serviet minori. (6) Et contra id quod ait: *Igitur non volentis neque currentis, sed miserentis est dei,* nec solum contra haec, quae praecesserunt, verum etiam contra illa quae subsequuntur. Vasa quippe irae dicit, quae sunt perfecta in perditionem, quod iniustum esset, nisi omnibus ex uno in condemnationem venientibus iam damnata massa esset; et vasa dicit misericordiae, quae praeparavit in gloriam; ad misericordiam quippe gratuitam, non debitam, pertinet de massa damnata vasa in gloriam praeparare non solum ex Iudaeis, sicut dicit, sed etiam ex gentibus, propter quod ponit testimonium de Osee propheta: *Vocavi non plebem meam plebem meam,* et de Esaia: *Propter Israhel reliquiae salvae fient.* (7) Ut autem essent istae reliquiae, gratia dei factum esse testimonio sequenti docet per eundem prophetam dicentem: *Nisi dominus Sabaoth reliquisset nobis semen.* Deinde ostendit gentes ex fide apprehendisse iustitiam, Israhel autem ideo non apprehendisse, quia non ex fide, sed tamquam ex operibus. Fides enim habet, quod aliquanto post dicit: *Quoniam omnis, qui invocaverit nomen domini, salvus erit.* Ad quam salutem pertinet, ut opera bona sint et iustitia nobis ex deo sit, non ex nobis. Propter quod de illis, qui non ex fide, sed tamquam ex operibus offenderunt in lapidem offensionis, sequitur et dicit: *Fratres, bona voluntas quidem cordis mei et deprecatio ad deum pro illis in salutem; testimonium enim perhibeo illis, quia zelum dei habent, sed non secundum scientiam; ignorantes enim dei iustitiam et suam iustitiam quaerentes constituere iustitiae dei non sunt subiecti.* (8) Quod

---

141, 90 *Os. 1, 29 **91** *Is. 10, 22; *cf.* Rom. 11, 5 **94** *Is. 1, 9 **98** Rom. 10, 13 **102** Rom. 10, 1—3

141, 80 quod ipse *Migne* **84** perfecta in] perfectum *Pac.* perditione *C* quod] quod utique *K* **89** sed] uerum *K* **91** plebem meam *om. P* **92** fiant *P* **93** testimonium sequenti *PC*, testimonio sequente *Migne* **97** aliquando *Migne* **99** nobis bona sint *K* **100** sint *G Migne* nobis] operibus *K* **103** pro illis fit *C* **105** iustitiam *alt. om. CK* **106** statuere *K*

omnino et vos facitis; iustitiam quippe vestram vultis constituere, cui deus secundum merita retribuat gratiam, nec vultis gratiam dei praecedere, quae vos faciat habere iustitiam. Deinde conexa sibimet serie disputationis ad illud pervenit. ubi ait: *Dico ergo: Numquid repulit deus plebem suam? Absit; nam et ego Israhelita sum ex semine Abraham, ex tribu Beniamin; non repulit deus plebem suam, quam praescivit. An nescitis, in Elia quid dicit scriptura. quemadmodum interpellat deum adversus Israhel? Domine, prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt et ego relictus sum solus et quaerunt animam meam.* (9) *Sed quid dicit illi responsum divinum? Reliqui mihi septem milia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal. Sic ergo et in hoc tempore reliquiae per electionem gratiae factae sunt. Si autem gratia, iam non ex operibus; alioquin gratia iam non est gratia.* Deinde vide, quid adiungat: *Quid ergo?* inquit, *quod quaerebat Israhel, hoc non est consecutus; electio autem consecuta est.* Sed superius respice, qualis electio, ubi ait: *Reliquiae per electionem gratiae factae sunt; si autem gratia, iam non ex operibus.* (10) Et hoc refer ad illud, unde disputatio ista profecta est: *Cum enim nondum nati essent neque aliquid egissent boni aut mali, ut secundum electionem propositum dei maneret, non ex operibus.* Haec est electio gratiae, non ex operibus, qua fiunt vasa in honorem, ut bona opera faciant, quia opera bona subsequuntur gratiam, non praecedunt, quoniam gratia dei facit, ut ea faciamus nec constituamus iustitiam nostram, sed dei iustitia sit in nobis.

141, 111 Rom. 11, 1—6 **122** Rom. 11, 7. **126** Rom. 9, 11

141, 107 omnino *om. K* **112** et *om. C* semine] genere *K* **114** eliam *P* **114 sq.** quemadmodum] quomodo *K* **117** illi *om. K* **117 sq.** responsum divinum] scriptura *K* **118 sq.** incurbauerunt *C* **119** genu *P ac. G Migne* **120** factae] saluae factae (*Vulg.*) *K* iam gratia iam *C* **121** gratia *alt. om. P* **122** quid est ergo *K* **124** reliquiae — **125** autem *om. C* factae] saluae factae (*Vulg.*) *K* **125** refert *G T L M Migne* **126** enim *om. K* **128** haec] nec *K* **129** qua] quia *Florus diac.*, quę *P* **130** opera bona] bona opera *C K* **132** iusticia dei *G*

id est quam donat deus nobis. *Ceteri vero excaecati sunt;* hoc est iudicium, quo fiunt vasa in contumeliam; ex quo iudicio dictum est: *Esau autem odio habui;* ex quo iudicio dictum est etiam Pharaoni: *Ad hoc te excitavi.* (11) Unde apparet vos sic intellegentes vel potius non intellegentes apostolum ex operibus contra gratiam velle gloriari et vestram iustitiam volentes constituere iustitiae dei non esse subiectos. Nos vero deum quidem parvulorum opificem praedicamus; sed ex eadem massa medium locum vasis, ubi nec in honorem fiant nec in contumeliam, quem non dedit apostolus, non damus; quod vos faciendo evaderetis iudicium dei, si eum tantummodo Manicheorum et non omnium haereticorum damnatorem demonstrare possetis.

141, 133 Rom. 11, 7

141, 136 excitaui ad hoc te *K* sic uos *K* **139** subiectus *P* **144** et *om. C* **145** possetis] *add.* Explicit liber primus contra iulianum *P*, Explicit augustini eposcopi liber primus contra iulianum hereticum *C*, Explicit liber primus *G*, Explicit liber primus responsionum sancti augustini episcopi *TM*, Explicit augustini aurelii liber primus *K*

LIBER SECUNDUS

1. *IUL(IANUS).* Commode nobiscum ageretur, si aut apud eruditos iudices negotium veritatis tueri daretur facultas aut, quia hoc interim negatur, vel nullo imperitorum obverberaremur tumultu.

AUG(USTINUS). Tales certe eruditos iudices quaeris, qui, nisi fuerint exculti et ornati liberalibus disciplinis neque ignoraverint, quid senserint etiam huius mundi philosophi, de tuis dictis iudicare non possint. Talis hic erat Ambrosius, quem iudicem si non refugis, dubitare non debes iustissime te esse damnatum; ille enim dixit: „Omnes homines sub peccato nascimur, quorum ipse ortus in vitio est“, ut his verbis suis Christum salvatorem, hoc est Iesum ostenderet parvulis necessarium; cui tu cum contradicis, fatendum tibi est ita te habere velle iudices eruditos, ut nolis habere iudices catholicos christianos.

2. *IUL.* Et quia obtollendi in ecclesiarum salutem tropaei damna perpetimur, quod bonae causae prudentia cognitorum miris erat delatura suffragiis, vel nihil ad contumelias nostras vulgi valeret assensio. De his ergo quas dixi

---

1, 10 Ambr. paen. 1, 3, 13

Incipit liber secundus *P*, Incipit eiusdem liber secundus feliciter *C*, Incipit secundus *GK*, Incipit eiusdem liber secundus *TLM*

1 *PCGTKLM* **2** Iul(ianus) dix(it) *PC (semper vel saepe)* si aut] sicut *Pac., om. K* **5** tumultu] -um *CM*, -o *Pac.* **6** Aug(ustinus) resp(ondit) *PC (semper vel saepe)* **8** ignoraverint] agnouerint *K* mundi *P*, modi *CGTKL, om. M* philosophi] *add.* uel unde *LM* **9** tales *Pac.* **10** fugis *C* debetare *C* **12** ut] et *P* **14** cum] c *Pac., om. Ppc. CK* **15** velle — habere *om. P* **16** christianos catholicos *K*

2 *PCGTKLM* **1** quia obtollendi] qui attolendi *P* **2** trophei *Ppc. GTpc. KLM* **3** miris erat *P*, minus erat *K*, miserat *CGTLM* ad] aliud *TLM*, aliud in *K*, aliud ad *Migne*

hominum partibus una nobis prodesset, altera nihil noceret, si aut illa potestatem obtineret aut ista verecundiam. Verum quia rerum est magna confusio et stolidorum maxima multitudo, eripiuntur ecclesiae gubernacula rationis, ut erecto cornu velificet dogma populare.

AUG. Si hoc quod asserimus dogma populare est, non est ergo dogma Manicheorum hoc, quod in populis christianis mente perdita oppugnas. Manicheorum quippe dementiam in paucis merito contemnis; sed habes et tuam, qua nomine Manicheorum eos populos, quos iudices refugis, reddere nobis conaris infestos, quasi possint populi tua loquacitate decepti Manicheum dicere Ambrosium, Manicheum dicere Cyprianum, qui propter salutem etiam parvulorum docuerunt esse originale peccatum. Tales autem populos non fecit, sed invenit Ambrosius; non fecit, sed invenit etiam ipse Cyprianus; tales populos in ecclesia invenit etiam pater tuus, quando baptizatus es ut dicitur parvulus; tales postremo populos catholicos invenistis et vos. Compescite vos; fatemur dogma nostrum esse populare, quia populus eius sumus, qui propterea est appellatus Iesus, quia salvum facit populum suum a peccatis eorum, a quo populo cum separare parvulos vultis, vos ipsos potius separatis.

3. *IUL.* Ita cum prudentibus parum licet, vilibus autem quod libet etiam decet, seditionum decreto exclusa est de ecclesiis censura virtutum; nobisque hoc apud homines vulgi

---

2, 21 *cf.* c. Iul. 1, 14 **24 sq.** *cf.* Mt. 1, 21

2, 5 nil *K* **7** est — stolidorum *om. C* magna est *K* **9** corno (-u *pc. m 1*) uelifecit *P* **11** manichaeorum *P* (*sim. saepe*) **14** eos] hos *C* **18** non] nos *C* **19** ipse etiam *Tac.* tales autem *K* **20** inuenit etiam in ecclesia *LM* **21** est *C* dicetur paruulos *P* **23 sq.** appellatus est *GLM* **24** quia] qui *P* fecit *LM*

3 *PCGTKLM* **1** licet] libet *LM* **2** decet] licet *Tpc.LM Migne*, lecet *Tac.* **3** apud homines hoc *K*

officit, quod accessio erroris esse rennuimus, vulgi, inquam, qui sententiae meritum de prosperitatibus ponderans eam veriorem aestimat, quam pluribus placere conspexerit.

AUG. Numquid Manicheus pluribus placet? Nonne sicut parricidae et pauci et pessimi sunt? Nolite ergo de paucitate gloriari et quod est vanius, dicere, quod pluribus placeat dogma nostrum, et obicere nobis detestabilium dogma paucorum.

4. *IUL.* Quodque ait in Epicurum Tullius manifesto argumento non dici illa subtiliter, quod cuiuscemodi homines passim sibi ea profitentur placere, id isti sicut omnia more perverso ad sapientiae putant testimonium pertinere.

AUG. Sed Tullium vincit atque convincit in hac sententia ille qui dicit: *Laudate dominum, omnes gentes, laudate eum, omnes populi,* quos tu quaeris non veraciter docere, sed subtiliter fallere aliquos eorum et vestrae addere paucitati, subtilitatem paucorum philosophorum saecularium praedicando et nos reprehendendo, quod non dicantur nostra subtiliter et ideo cuiuscemodi homines passim sibi ea profiteantur placere. Me tamen aliquotiens dixisti nihil magis agere, quam ut non intellegar; quomodo ergo id quod defendo multitudini placet, nisi quia multitudo ista catholica est, cui merito vestra haeresis displicet?

5. *IUL.* Delectat enim prorsus subantes animas infamare, quicquid umquam et usquam sanctorum fuit, ne clarorum operum castigentur exemplis.

4, 2 sqq. *cf.* Cic. Tusc. 4, 7 **6** Ps. 116, 1

3, 4 officit] os fecit *P* esse *om. K* renuimus *GKLM Migne (sim. saepe)* **7** manicheos *P*

4 *PCGTKLM* **2** illas *P* huiuscemodi *Ppc. m 1* **3** eam *C* more *om. P* **5** tullionem qui dicit atque *P* uicit atque conuicit *KLM Migne* sententiam *C* **8** paucitate *Pac.* **9** subtilitate *C* saecularium philosophorum *K* **10** non dicantur] indicantur *P* nostram *C* **11** huiuscemodi *Ppc.m 1 C* ea] eam *C, om. P* **12** aliquoties *G Migne* **13** multitudine *Pac.*

AUG. Subantes ergo animae post te potius currunt, qui libidinem laudas; nam castae animae vituperando arguunt, quod expugnando laudantur.

6. *IUL.* Delectat prorsus et penitus afficit causari imbecillitatem naturae, dicere carnem congenitis obnoxiam esse peccatis nec in voluntate hominis emendationis effectum locare, sed studiorum crimina officia vocare membrorum; catholicam hanc fidem esse, ut liberum confiteatur arbitrium, sed per quod homo malum facere, cogatur et bonum velle non possit.

AUG. Quid nobis irasceris, qui emendationis effectum tanto certius appetimus, quanto fidelius eum a domino petimus? Frustra inflatam linguam voce superbiente dilatas; nolumus prorsus, nolumus eis annumerari, *qui confidunt in virtute sua*. Anima nostra deo sitit cui dicit: *Diligam te, domine, virtus mea*. Potest enim homo bonum velle, sed *praeparatur voluntas a domino*; in malum vero libens vergit vitiata, propter quod est sananda natura.

7. *IUL.* Vanos vero hominum haereticosque sermones, qui asserant deum iustum ad bonum opus liberum hominem condidisse et esse in uniusciuiusque potestate recedere a malo ac studiis splendere virtutis, ut his, qui flagitia in necessitatem carnis refundunt, sollicitudinum et timorum aculeus infigatur.

AUG. Non dicimus hominum vanos haereticosque sermones, qui asserunt deum iustum ad bonum opus liberum hominem condidisse. Talem quippe Adam condidit, in quo fuimus omnes; sed peccando perdidit se et omnes in se. Unde

---

6, 11 Ps. 48, 7 **12** *cf.* Ps. 62, 2 **12sq.** Ps. 17, 2 **13** *Prov. 8, 35

5 *PCGTKLM* **4** cubantes *K*
6 *PCGTLM* **6** cogatur] cogantur *Pac.* et *om. GTLM Migne*
9 quanto] quando *Migne* quanto — **10** petimus *om. C* **10** inflatum *Pac.* superbiente] superueniente *C* **12** diligam te] diligante *P*
7 *PCGTLM* **2** deum] dominum *Ppc.* **3.** 8 condedisse *Pac.* **3** condidisset (*om.* et) *C* **4** splendore *C* **5** inficatur *Pac.* **9** se *alt.*] re *P*

nunc non est in potestate filiorum hominis a malo liberari, nisi gratia dei det potestatem filios dei fieri: propter hoc non his, qui flagitia, sicut dicis, in necessitatem carnis refundunt, sed his, qui ut in temptationes flagitiorum non inferantur, preces deo fundunt, figitur aculeus sollicitudinis et timoris, ne consentiant superbissimis et deo ingratissimis disputationibus vestris.

8. *IUL.* Postremo in ecclesiis, quae magnum honorem et magnum populum possideant, praedicari tantam vim esse peccati, ut ante membrorum formam, ante initium adventumque animae iactis seminibus supervolans in secretum matris invadat et reos faciat nascituros ortuque in ipso antiquior expectet culpa substantiam, quae lex peccati habitans deinceps in membris captivum hominem cogat servire criminibus non castigatione in turpitudinibus, sed misericordia digniorem, quandoquidem, quod nos vitia pravae voluntatis esse dicamus, id in ecclesia a viris et feminis magnisque pontificibus originalis passio nuncupatur.

AUG. Respondet tibi Ambrosius pontifex magnus, haeresiarchae vestri excellenter ore laudatus, et dicit: „Male Eva parturivit, ut partus relinqueret mulieribus hereditatem atque unusquisque concupiscentiae voluptate concretus et genitalibus visceribus infusus et coagulatus in sanguine, in pannis involutus prius subiret delictorum contagium, quam

---

7, 11 *cf.* Ioh. 1, 12

8, 13 Ambr. frg. de phil.

7, 10 hominum *G* **11** det] et *P*, de *Cac. mp.* **12** dicit *C* **13** in temptationes] in tenta- *Migne*, in temptationem *G*, intimationis *P* **14** acu-leos *C* timores *Pac.*

8 *PCGTLM* **1** postremum *G* honorem] bonorum *P* **2** predicare tantum *P* **5** in *om. TLM Migne* **6** exspectit *Pac.* **9** misericordiam *C* dignior est *LM* **10** dicimus *LM Migne* **11** non cupatur *P* **12** respondit *P* **13** uestre *Ppc. m 1* **15** atque] aque *Pac.*, aqua *Ppc.* voluptate *P Ambr.*, uoluntate *CGTLM* **17** uolutus *P*

vitalis spiritus munus hauriret.“ Sananda est itaque, Iuliane, humana deo miserante natura, non te inaniter declamante tamquam sana laudanda.

9. *IUL.* Haec ergo Manicheorum scorta dogmatum impurissimorum lenocinantur auribus.

AUG. Ambrosium si audes criminare Manicheum, attende in quem dicas, quod vis videri tamquam in me dicere, et, si ullus tibi vel dei timor vel humanus pudor est, conticesce. Me oportet cum talibus tua convitia non solum patienter, verum etiam gratulanter audire; sed tu debes in talibus lacerandis et humana erubescere et divina iudicia formidare.

10. *IUL.* Haec in utroque sexu positos inimicos nostros urtica commovit, quae olim quidem vitio malae consuetudinis mordax, tamen exhortationum salutarium velut quibusdam curabatur ungentis.

AUG. Urtica pungente prurit, sed qui libidinem laudat. Si autem propter malam consuetudinem, sicut sapis, clamat homo: *Non quod volo facio bonum, sed quod nolo malum hoc ago*, certe vel in isto fatemini humanam voluntatem vires bonorum operum perdidisse, cui nisi divinae gratiae subveniat adiutorium, quid ei prodest copiosum et ornatum cuiuslibet exhortantis eloquium?

11. *IUL.* At nunc, postquam pro medicamine coepit offerri et delectationi accessit auctoritas, ut consensu paene mundi membripotens regina mentium, expugnatrix honestatis

---

10, 7 Rom. 7, 19

8, 18 munus] mundus *C* **19** humane *Pac. M*

9 *PCGTLM* **1** scorta] storia *P*, iscontra *C* **4** dicat *C* uidere *P* diceret *C* **5** conticisce *C*, contisce *Ppc.* **8** lacerandisset *Pac. m 1*

10 *PCGTLM* **2** quidem] quidam e *Pac.*, quidameo *Ppc.* quidem *om. C* **4** unguentis *CGTLM Migne* **5** pugente *C* laudat — **6** consuetudinem *om. C* **6** sapitis *P Kal.* **11** exortantes *P*

11 *PCGTLM* **2** delectatione *C* consensu] concessu *P* **3** membripotes *Pac.*, membrispotens *Ppc.*

et invicta animorum omnium captivatrix, turpitudo bacharetur. nobis quanto honestior tanto durior tuendae veritatis causa facta est, quia contra praecipites populos et suis remediis infensos non multum valet raritas oratione medicantium. Quid igitur? Horumne intuitu receptui canere debebimus et contumelias nostras ultum ire silentio ac de conscientiae portu aliorum ridere naufragia? Verum contradicit huic odio primo benignitas, quam generi debemus humano, deinceps spes et fides, quam habemus in deum, qui extra id, quod frequenter desperatas temporum levavit ruinas, constantiam tamen, quam usque ad mortis horam exerceri voluit, etiamsi nullus impraesentiarum sequeretur effectus, aeterna remuneratione donavit.

AUG. Quomodo levat deus ruinas malarum voluntatum, per quas utique tempora vituperantur, quando recte vituperantur, nisi bonas voluntates operando in cordibus hominum? Aut si possunt, ipsae se levent, sicut dementissime sentiendo magna ruina facti estis. Unde pro vobis ipsum roganus atque utinam sic etiam de te, quemadmodum de fratre Turbantio, nos exaudire dignetur.

12. *IUL.* Hac igitur fidei consolatione gaudentes imminеamus coepto operi et disputationum promissa reddamus non ambigentes hoc ipsum maximam esse praemii partem, quia in eius dogmatis arce constitimus, quod, cum tam multorum livor, sed plurimum error oppugnet, tamen ita

---

11, 23 Turbantio] *cf.* lib. 1, 1

11, 4sq. bacharetur *GTLM*, uaccaretur *C*, uocaretur *P* **5** honestacior *P* tuendae] tu inde *P* **8** intuetur acceptui *Ppc.* **9** ultum ire] uultuire *C*, ultu ire *Pac. Kal.*, ulciscere *Ppc.* **10** contradicis *P* **12** spes *om. C* et *om. P Kal. Migne* **13** desperates *Pac.*, -antes *Ppc.* **14** etiam *om. P* **15** nullum *P* in praesentiarum *Migne* effectu *P* **15sq.** rem una ratione *P* **17** malorum *PM* **20** se *PTpc. LM*, *om. C GTac.* **22** sic] sicut *LM*

12 *PC GTLM* **1** hac] hoc *C* fide in *C* **4** quia] quam *P* archae *P* **5** plurimum] plurium *T Migne*, plurimorum *Ppc.*,-mo *L*

supra casus evasit ancipites, ut invincibilis cluat possessione victoriae.

AUG. Ipse tibi das palmam contra tot antistites dei, qui ante nos ea quae oppugnas in ecclesia Christi didicerunt atque docuerunt bibentes et ministrantes de fontibus Israhel. Hoc ergo quod facis non est victoriae possessione cluere, sed in odiosae arrogantiae cloacam deformiter fluere. Cluere quippe pollere est; quomodo autem potes victoriae possessione pollere, qui conaris catholica dogmata antiqua et invicta polluere?

13. *IUL.* Nam si, ut et superior sermo patefecit et secuturus docebit, quicquid ratio est, quicquid eruditio, quicquid iustitia, quicquid pietas, quicquid testimoniorum sacrorum huic quod tuemur dogmati suffragatur, nihil aliud inimici nostri toto adipiscuntur conatu, quam ut doctis quibusque impudentissimi, sanctis contumacissimi, in deum profanissimi comprobentur.

AUG. Sed falsa loqueris; nam neque ratio neque sana eruditio neque iustitia neque pietas neque sacra testimonia vestro dogmati suffragantur; immo haec omnia, sicut hi, qui recte intellegunt, iudicant, vestrum dogma subvertunt. Ratio quippe cernit vix ad aliquid veri se posse pervenire tarditate impediente naturae; eruditio poenam laboris habet in eadem tarditate naturae; iustitia clamat non ad se pertinere, ut Adam filii gravi iugo premantur a die exitus de ventre matris suae sine ullo merito peccatorum; pietas adversus hoc malum divinum poscit auxilium; sacra testimonia ut hoc fiat humanum ammonent animum.

12, 10 *cf.* Ps. 67, 27
13, 15 *cf.* Sirach 40, 1

12, 6 possessionem *P* **9** obpugnans *P* **10** de] in *P Kal.* **12** cluacam *P ac. C*

13 *P C G T L M* **1** si ut] sicut *G*, *om. C* patefacit *P* **6** imprudentissimi *Migne* **11** intellegant *P* **12** cernitur *C* ad *om. C*

14. *IUL.* Et quidem quam nihil habeant Traduciani, quod vi qua proteruntur rationis opponant, ut alia eorum scripta, ita hi, contra quos agimus, testantur libelli, qui directi ad militarem virum, quod etiam ipse profiteri potest, aliis magis negotiis quam litteris occupatum impotentiae contra nos precantur auxilium ac pro se sursum deorsum plebicularum aut ruralium aut theatralium scita commendant, quae quo sint promulgata concilio, historia nulla commemorat.

AUG. Non impotentiae contra vos precamur auxilium; sed pro vobis potius, ut ab ausu sacrilego cohibeamini, christianae potentiae laudamus officium. Vide sane, quemadmodum rurales et theatrales dicas Cyprianum et Ambrosium et tot eruditos in regno dei scribas, socios eorum.

15. *IUL.* Illud tamen nequaquam infitiari possumus, quod plurimum ut dixi turbis placeat, luteis tamen, delicta voluntatis imputare naturae et infamatione seminum morum petulantiam vindicare, ut numquam quis emendare conetur, quod sperat in se ipso alterum perpetrare.

AUG. Quis tibi dixit, quod alter perpetret peccatum cuiusquam? Quandoquidem etiam ille qui dicit: *Iam non ego operor illud, sed id quod in me habitat peccatum*, continuo subiciens: *Scio enim quia non habitat in me hoc est in carne mea bonum*, ostendit suum esse, quicquid illud est, quia et ipsa caro ad eum pertinet, qui ex carne constat et spiritu. Et tamen non vis cum Ambrosio sapere, quod hoc malum,

---

14, 4 militarem virum] *scil.* Valerium

15, 7 Rom. 7, 17 sq. **12 sq.** *cf.* Ambr. Luc. 7, 141

---

14 *PCGTLM* **1** habent *G* **2** proteruntur] propter utuntur *C* **3** hic *G* **4** militare *P* **5** magnis *Tac.* **6** pro] per *LM* **8** quo sint] quos in *C* consilio *M Migne* storia *P*

15 *PCGTLM* **2** turpis *C* luteis] Iudeis *P* **3** infamatione seminum] infamationes et hominum *P* **4** uendicare *Tpc. LM* (*sim. semper*) quis] qui se *P* **6** quis] quod *P* **7** quandoquidam *P* **9** subiciens] *add.* ait *P*

quo caro concupiscit adversus spiritum, per praevaricationem primi hominis in naturam verterit; sed et tu cum dicere soleas in his apostolicis verbis violentiam malae consuetudinis expri- mi, quid est quod modo dicere voluisti: „Ut numquam quis emendare conetur, quod scit in se alterum perpetrare?“, cum velis utique se ipsum emendare eum qui dicit: *Non ego operor illud*, et hoc velis fieri viribus propriae voluntatis, cum videas, quam sit voluntas eius infirma qui dicit: *Non quod volo ago*. Istum saltem, quaeso, permittite divinum poscere auxilium, in quo defecisse cernitis suae voluntatis arbitrium.

16. *IUL.* (1) Verum imbecillum caecae opinionis patrocinium multiplicat peccata, non minuit. Hic igitur miserorum pruritus et sponte aegrescentium nullum contra ipsam rationem valebit pondus afferre; sed quia nonnullis scripturarum locis et maxime apostoli Pauli sermonibus confirmari asserunt naturale peccatum, quorum expositionem in secundum volumen distuli, eiusque reddendae tempus est, breviter prius, ut fiat lector instructior, et quae sint acta et quae sint agenda distinguam. (2) Ostensum est ergo nihil posse per sanctas scripturas probari, quod iustitia non possit tueri, quia, si in lege dei est perfecta forma iustitiae, nihil per eam adversaria eius id est iniustitia sinitur virtutis acquirere; ac per hoc, quod ratio arguit, non potest auctoritas vindicare. Deinde probatum est deum nobis notum esse virtutibus, huius ergo iustitiam ut omnipotentiam confitendam, cuius si ammittatur excidium, maiestas incipiet tota nutare, quia ita deus iustus

---

15, 18. 20 Rom. 7, 19

16, 1—6 *cf.* Merc. in Iul. 2 **6** *cf.* lib. 1, 113, 18 **9—13** *cf.* Merc. in Iul. 3

15, 13 quo] quod *C* per *om. T L M Migne* praevaricationem] -tio *T pc.*, -ni *M*, -ne *Migne* **16** quis] qui se *P* **18** ergo *P* **21** saltim *P pc.*

16 *P C G T L M* **1** caecae] tuae *Merc.* **3** ęcrescentium *P C*, decres- *Merc.* **3 sq.** rationem valebit] veritatis rationem valet *Merc.* **7** reddenda et *C* **9** ergo] igitur *Merc.* **9 sq.** scripturas sanctas *Merc.* **12** iniustitias *C pc.* sinetur *P* **13** arguet *P* **14** est *om. P C* natum *C* notum nobis *G* **16** maiestatis *T ac.*

est, ut, si probaretur iustus non esse, convinceretur deus non esse. Conclusumque est nos deum aequissimum in trinitate venerari et irrefutabiliter apparuit non posse ab eo peccatum alienum parvulis imputari.

AUG. Quare non fateris ab omnipotente iusto grave iugum super filios Adam a die exitus de ventre matris eorum sine ullo peccati merito non potuisse constitui?

17. *IUL.* Sed ut de definitione iustitiae, ita etiam de peccati condicione dissertum est, quod peccatum apparuit nihil esse aliud quam malam voluntatem, cui esset liberum ab eo, quod prave appetiverat, abstinere.

AUG. Hoc est omnino peccatum primi hominis, unde in homines mali origo descendit; ei quippe valde liberum fuit ab eo, quod prave appetiverat, abstinere, quia nondum erat vitium, quo caro concupisceret adversus spiritum; nondum dicebat: *Non quod volo ago*, nondum positus in carne peccati ullum necessarium habebat auxilium de similitudine carnis peccati.

18. *IUL.* Ac per hoc illustrissimo testimonio perdoctum est in nascentibus non esse peccatum, quod in his usus voluntatis non poterat inveniri.

AUG. Et unde grave iugum, nisi quia ita non habent voluntatis usum, ut obnoxiae tamen habeant originis vinculum?

19. *IUL.* Liberum autem arbitrium negari ab his, qui dicunt peccata esse naturalia, lucida est disputatione monstratum; quod quidem Poenus non suo sermone, ne minus ponderis haberet, sed evangelii testimonio quasi auctoratius

---

17, 9 Rom. 7, 19

16, 17 ut] tot *Pac.*, totus *Ppc.*

17 *PCGTLM* **4** praue ut *LM* appetierat *C* **6** ei *T*, et *LM*, *om. PCG* **8** nondum] *add.* enim *P Kal.*

18 *PCGTLM* **3** uoluptatis *C* **4** unde] undem *Pac.*, eundem *Ppc.* **5** ut] et *P* obnixe *LM*

19 *PCGTLM* **4** auctoractius *G*

denegavit, quod nos exponendo evangelicae reddidimus dignitati. Apostoli quoque Pauli testimonium laqueis calumniatoris eximus et bonorum vasorum figulum deum nostrum esse omnium conditorem propheta teste monstravimus.

AUG. Illic tibi responsum est et quantum aberraveris a veritate monstratum.

20. *IUL.* His igitur maxime actis in primo libro, quorum unum aliquod abunde sufficit ad victoriam veritatis, ex abundanti quidem superest tamen, ut magistri gentium, qua per unum hominem peccatum dixit intrasse in mundum, sententiam disputemus et definitionibus, quas praemisimus, cum necesse fuerit, adiuvandi et probaturi nihil rationem fuisse mentitam, sed iniustitiae esse crimen aliorum studia aliorum ortubus imputare; hocque ipsum quod iniquum est, quamvis nemo hinc dubitare debuerit, tamen deo displicere et ab eodem prohiberi testimoniis legis vel in hoc libro vel in sequenti docebimus. Ex quibus necessario conficitur et nos rectissime defendere neminem cum peccato nasci et deum reos non posse iudicare nascentes ac per hoc tam integrum esse liberum arbitrium quam ante voluntatis propriae usum innoxiam in unoquoque naturam,

AUG. Dic, videamus, quod de apostolico testimonio dicturus es tam inaniter quam superiora dixisti.

21. *IUL.* Manicheos autem et pietati et rationi rebelles, qui putent et ante tempus voluntatis esse peccatum, quod rerum natura non sinit, et deum esse, quem argumentantur iniustum, et infamare sanctas paginas, quarum monumentis

---

20, 3 *cf.* Rom. 5, 12

19, 5 reddimus *C*

20 *PCGTLM* **3** qua] quam *P* 8 ortibus *PLM Migne* **10** prohibere *PLM* **13** esse *om. C* **14 sq.** innoxam *Ppc.* **16** quid *G* apostolico] apostoli *Migne* **17** est *C* superbiora *LM*

21 *PCGTLM* **1** belles *Pac.* **3** argumentatur *PC*

probari allegant crimen divinitatis, quod cum ex tribus nihil queat ratione monstrari, id est nec sine voluntate peccatum nec in deo iniquitas nec in lege perversitas, soli illi stulti, impudentes et impii demonstrentur.

AUG. Erubesce; non fuit Ambrosius Manicheus, cum diceret hominem prius subire delictorum contagium quam vitalis spiritus munus haurire, sed nec ista delicta nisi ex voluntate exstiterunt, unde originem trahunt; et ideo nec in deo est iniquitas, qui propter hoc posuit nascentibus grave iugum, nec in lege perversitas, in qua hoc discitur esse verissimum, quod et ipsi videretis, nisi vos potius perversos oculos haberetis.

22. *IUL.* (1) Haereat igitur hoc maxime prudentis animo lectoris omnibus scripturis sacris solum illud, quod in honorem dei catholici sapiunt, contineri, sicut frequentium sententiarum luce illustratur et, sicubi durior elocutio moverit quaestionem, certum quidem esse non ibi id, quod iniustum est, loci illius auctorem sapuisse, secundum id autem debere intellegi, quod et ratio perspicua et aliorum locorum, in quibus non est ambiguitas, splendor aperuit. Iam igitur eius cum quo agimus verba ponamus. Equidem in illo capite dictorum suorum, quod usque ad figulum peccatorum deum suum adduxerat, contra quod libro priore conflximus, tenuiter dixit per unum hominem peccatum intrasse in mundum; non est autem in expositione loci ipsius immoratus. (2) Postquam vero multis verbis contra illa excerpta, quae ad se confirmat missa, disseruit, pervenit ad aliquem dictorum meorum locum, quem

---

21, 9 sqq. *cf.* Ambr. frg. de phil.

21, 5 cum] eum *C*, *om. Tac.* 8 demonstrarentur *C* **11** hauriret *GLM* ex] de *LM* **15** uideritis *P* potius uos *G* peruerso *Pac.* haberitis *Pac. C*

22 *PCGTLM* **2** animos *C* sacris] *add.* et *P* **4** sicubi] si cui *LM* **5** id *om. LM* **6** auctorum *C* **8** aperuit] apparuit *L*, aperuerit *P Migne Kal.* eius — **9** ponamus] cum quo eius uerba punamus *C* **9** quidem *LM* **10** quod] quo *P Kal.* peccatorem *P* **11** priore] superiore *Migne* **12** non] nos *P*

sibi quasi oppugnaturus obiecit; sed nihil secundum id, quod fuerat pulsatus, referens ad hanc apostoli sententiam convolavit, in qua dicit per unum hominem peccatum intrasse in mundum, et secundum dogma suum contextum loci ipsius exponere molitus est, propter quod ego praetermissis aliis ad eam properavi partem, ut, quia me promiseram hanc esse quaestionem in secundo volumine soluturum, et fidem promissionis implerem et argumentatio illius quae esset ostenderem, ne putarer fecisse fraudem, si illius expositione suppressa eam quam catholicam fatemur inferrem.

AUG. Pelagianam illaturus es, non catholicam; catholica illa est, quae ostendit iustum deum in tot ac tantis poenis et cruciatibus parvulorum, quos in paradiso ullus eorum nulla aequitate sentiret, si natura humana vitiata peccato et merito damnata non esset.

23. *IUL.* Rectractans igitur in primo opere meo sententiam eius, qua dixerat: „Nam sicut peccatum, sive hinc sive inde trahatur a parvulis, opus est diaboli, sic homo, sive hinc sive inde nascatur, opus est dei“, ita autem a me nunc hic refertur, sicut in meo opere continetur, unde maximam partem fuerat iste furatus.

AUG. Sic vera disputas, quomodo verum est, quod ego illa furatus sim, cum potius ille, cuius cartula mihi missa est, quod voluit atque ut voluit, ex opere tuo arbitrio suo iudicioque transtulerit.

24. *IUL.* (1) Respondi ergo ibi: „Tu quidem — pace

21, 22 *cf.* lib. 1, 113, 18
23, 2 nupt. conc. 1, 1
24, 1 *scil.* ad Turbantium I

22, 16 obiecit — **17** pulsatus *om. P* **19** contextu *P* **20** es *P* **21** me] *add. Tsl:, om. M* **22** soluturum *C* **24** potares *P* **24sq.** subpressam *Cac.* **25** fateremur *C* **26** innaturus *Pac.*, inuaturus *Ppc.*

23 *PCGTLM* **2** qua] que *Ppc.* **3** a parvulis trahatur *nupt.* **7** sic] si *Ppc.* **8** sum *Migne* cum — est *om. C G* **9** quod] quae qui *G*, quae quod *C*

24 *PCGTLM* **1** responde *P* parcem *P*

magisterii tui dixerim — tergiversaris; sed intellege. quod ademerit tibi veritas licentiam pervagandi. Ecce enim et nos acquiescimus, quia peccatum opus est malae voluntatis vel opus est diaboli: sed per quid hoc peccatum invenitur in parvulo? per voluntatem? at nulla in eo fuit: per formam corporis? sed hanc deus tribuit; per ingressum animae? sed nihil debet semini corporali, quae nova a deo conditur; per nuptias? sed haec pertinent ad opus parentum, quos in hoc actu non peccasse promiseras: quod si non vere id concesseras. sicut processus tui sermonis indicat, ipsae sunt exsecrandae, quae causam fecerunt mali. (2) Verum illae substantiam propriam non habent, sed nomine suo personarum opus indicant. parentes igitur, qui conventu suo causam fecere peccato, iure damnabiles. Ambigi ergo iam non potest coniuges aeterno supplicio mancipari, quorum labore actum est, ut ad dominatum exercendum in homines diabolus perveniret: quod si concesseris, illud totum, quod antea tenuisse videbaris, amittes, id est quod hominem dei opus dixeras. Necessario quippe sequitur, quia per commixtionem corporum origo progenitis, si per originem malum in hominibus, per malum ius diaboli in homines, diabolum esse auctorem hominum, a quo est origo nascentium." (3) Post quae ipsius denuo verba repetivi: „Nam sicut peccatum, sive hinc sive inde trahatur, opus est diaboli, sic homo, sive hinc sive inde nascatur, opus est dei." Ac protinus insurrexi hoc modo: „Cum illam vocem timoris tui cogito, qua dicis nuptias malum non esse, istos alios sermones tuos sine risu considerare non possum: si enim credis a deo homines fieri et esse coniuges innocentes, vide,

24, 5—23 *cf.* nupt. conc. 2, 44 **24** nupt. conc. 1, 1

24, 5 quid] quod *Ppc.* **6** at] ac *C* eos *Pac.* **8** conditor *Pac.* **9** haec] hae *Migne* **10** actu non *om. C* praemiseras *TLM Migne nupt.* **11** tui *om. C* exsacrandae *P* **12** facere *C* **15** peccato iure] peccatore *Pac.*, peccatores sunt *Ppc.* **19** amittis *Ppc.* opus dei *LM* **21** progenitis] *add.* est *Ppc. sl. Migne* **24** trahatur] nascatur *P* **26** illa uocem *Pac.*, illa uoce *Ppc.*

quam stare non possit trahi ex his originale peccatum. Certe non peccat iste qui nascitur, non peccat ille qui genuit, non peccat ille qui condidit; per quas rimas inter tot praesidia innocentiae peccatum fingis ingressum ?“

AUG. Iam his verbis tuis, etiam cum ipsos libros tuos legissem, respondisse me sufficit. Verum et hic ammoneo apostolum potius audiendum esse quam te, qui non occultam rimam, sed apertissimam ianuam demonstravit, qua *peccatum intravit in mundum et per peccatum mors et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt;* quae verba eius cum secundum vos, non secundum ipsum exponere coeperis, tunc apparebit, cui rectitudini veritatis loquacitate tortuosissima relucteris.

25. *IUL.* Hunc ergo de opere meo priore contextum in hoc secundo libro suo sibi, licet cum interpolatione, proposuit; nam et commemoratam a me formationem corporis et ingressum animae, quam novam in unoquoque a deo conditam tam ratio quam legis sacrae ecclesiaeque catholicae confirmat auctoritas, ut spero, arte praeteriit.

AUG. Qui legit sex libros meos, quibus refutavi quattuor tuos, de quorum primo quae voluit et sicut voluit ille decerpsit, cui respondi libro isto, quem nunc frustra redarguere loquacissima vanitate conaris, sic me tibi in tertio meo respondisse reperiet, ut videat non me arte praeterisse quod dicis, sed illum potius, cuius cartulae respondebam, hoc de opere tuo noluisse transferre sive studio brevitatis sive quia pertinere non putavit ad causam.

24, 35 sq. *cf.* c. Iul. 3, 54. 57 **37** Rom. 5, 12

24, 31 qui *pr.*] quia *C* **37** qua] quia *P* **38** in *alt.*] per *C* **41** tortuosisma *Pac.*, tortuosiscima *Ppc. mp.*

25 *PCGTLM* **2** secundum *Pac.* sibi] si *Ppc.* interpelatione *P*, interpul- *C* **5** tam] iam *C*, *om. P* quam] *add.* in *P* **9** libro] in libro *Ppc.* **9 sq.** loquacissimam uanitatem *C* **10** tertimeo *P* **12** illum] illud *CTac.* **14** putaui *C*

26. *IUL.* Iam reliqua licet aliquibus sermonibus variata contexuit. Contra has ergo obiectiones meas nihil, quo repercuterer, cogitavit; sed verum me collegisse argumentandi inopia confessus dicit mihi ad haec omnia apostolum respondere debere, qui pronuntiet per unum hominem peccatum intrasse in hunc mundum. In quo loco quis eum eruditus sanum habuisse caput aestimet, qui non intellexerit aut practereunda sibi esse, contra quae nihil poterat invenire, aut quaecumque excogitanda, quae referret obiectis, ad quorum confirmationem apostoli verba coniungeret.

AUG. Sed melius verbis apostolicis refelleris quam meis nec tamen et apostolicis cedis, sed mavis etiam ipsa pervertere quam te corrigere.

27. *IUL.* (1) Quaesivi ergo consequentissime, ut omnis mecum eruditio recognoscit, peccatum, quod opus est malae voluntatis et opus diaboli dicitur, per quid inveniretur in parvulo; si per voluntatem, at nullam in eo fuisse etiam hic cum quo agimus confitetur; si per nuptias, sed has pertinere ad opus parentum nemo qui dubitet, quos in hac commixtione non peccasse promiserat; aut si concessionis huius paeniteret disputatorem, sicut processus operis indicabat, profiteretur esse reos parentes, quorum conventu regnum in imaginem dei diabolo pararetur, et addidi necessariis disputationum gradibus per originale peccatum auctorem corporum diabolum definiri, quia, si per originem malum in hominibus, per malum

---

27, 2 sq. *cf.* nupt. conc. 2, 46

---

26 *PCGTLM* **2** has *om. P* nihil *om. G* **3** cogitaui *P*, excogitauit *Tpc. sl. LM Migne* **5** debere *om. GTLM* **7** habuisset *Tac.* exstimet *C* **9** abiectis *P* **11** apostolicis uerbis *G* **12** et *om. C* cedisset sed magis *P*

27 *PCGTLM* **1** omnes *Pac. C* **2** recognoscit *PCG*, -at *TLM Migne* **3** quid] quod *Ppc. m 1* **4** at *eras. P* in *om. C* **6** qui] quid *Pac.*, quis *Ppc.* **7** praemiserat *Tpc. Migne* **8** indicabit *LM* **9** reos esse *G* imagine *C* **11 sq.** definiri diabolum *G* **12** malum *pr. om. C* hominis *Pac.*

ius diaboli in homines, diabolus est auctor hominum, a quo est origo nascentium. (2) Quae quoniam in antro Manicheorum Traducianos esse clusura deprehenderat, verti clavem, ut praeberem captis effugium, ammonuiquc, ut, si vere a deo crederet homines fieri pureque confiteretur esse coniuges innocentes, intellegeret trahi non posse ex his originale peccatum. „Certe non peccat“, inquam, „iste qui nascitur, non peccat ille qui genuit, non peccat iste qui condidit; per quas rimas inter tot praesidia innocentiae peccatum fingis ingressum ?“ (3) Quid potuit, rogo, sanctius, quid verius, quid lucidius, quid brevius firmiusque componi, quam post tria sumpta, quae inimico concedente susceperam, inferrem quartum, in quo erat summa conclusio ? Nam cum uno nonnumquam aut duobus sumptis tertium necessario colligatur, qua lege mihi post tria concessa quartum, quod his adhaeret, non liceret inferre ? Et hoc quidem in secunda disputatione; ceterum in priore quinque mihi aut amplius conceduntur, post quae fit legitima invictaque conclusio.

AUG. Vide, quam per multa evageris timens, ne apostoli verba sine tuis praeiudiciis audita te damnent, sicut iam ecclesia catholica iudicante damnarunt. Sed excurre quo volueris, remorare quantum volueris, multiplica gyros tuos quaquaversum volueris; quandocumque ad eadem verba veritatis navis fallaciarum tuarum pervenerit, sine dubio naufragabis.

28. *IUL.* (1) Iam igitur ad eum convertamur; dederas mihi peccatum opus esse voluntatis, potui statim dicere

---

27, 19 nupt. conc. 2, 47

27, 15 traducianus *Pac.* **16** uera *Pac.*, -ae *Ppc.* **17** confitentur *LM* **19** inquam] inquit *PTac. m 1, om. C* **20** ille non peccat *C* **23** post tria] prostria *Cac.*, pro histria *Cpc.* **24** cedente *C* **27** legem *Tac. m 1* quod] quo *P* **28** licerat *Pac.*, licuerat *Ppc.* **31** multe (*add.* a *s.* e) uageris *P* **32** audita] aut illa *G*, aut ita *CTpc.* iam] etiam *C* **33** iudicantem *C*

28 *PCGTLM* **1** uertamur *Pac.* **2** puto *C*

consequenter: Voluntas autem, quae peccet, in parvulis nulla est; peccatum igitur in parvulis non est. Verum ut pluribus premereris testibus, interrogavi sensim, per quid hoc peccatum inveniretur in parvulo, ne forte per voluntatem; post quod te conivente suscepi nullam in eo fuisse conscientiam voluntatis. Adiunxi, ne per primam culpam membrorum liniamenta traxisset; sed haec a deo informari et per hoc bona esse concesseras. (2) Petivi tertium, utrum per ingressum animae reatum advectum putares; sed hanc esse novam nec quicquam seminibus debere constabat. Intuli deinceps, ne, quia nihil tibi de his remanserat arguendum, nuptias id est commixtionem corporum diaboli opus vocares; sed has pertinere ad parentum operam te quoque annuente monstravi. Illis igitur omnibus quae supra diximus absolutis coniuges, qui fuerant causa peccati, tradux tua diabolo mancipabat. Post quae omnia quod tibi propinquabat impegi, ut dicerem credere te diabolum auctorem corporum, cui commixtionis operam, sine qua origo corporum esse non poterat, deputasses. Et haec quidem disputatio, quo morbo oppressus esses, ostendit; illa autem secunda et te miserabilem cum eiusmodi sensibus et catholicos etiam timoris tui suffragio invictos probavit. (3) Te enim dante a deo fieri homines et esse coniuges innocentes ac parvulos per se nihil operari, his tribus sumptis irrefutabiliter illatum est, cum non peccat ille qui nascitur, non peccat ille qui genuit, non peccat iste qui condidit, nullam remansisse rimam, per quam peccatum doceatur ingressum. Tibi ergo displicet, quod collectum est; abnue quod dedisti, et dic aut illum pecasse qui genuit, aut illum qui condidit, aut istum qui natus est; ex quibus unum insanum est, aliud Manicheum, tertium supra Manicheos; insanum, si dixeris delin-

---

28, 5 quod *Ppc.* **6** te] *add.* non *Tac. m 1* **7** conivente *Tpc. LM*, conn- *Migne*, conhibente *PTac.m1(?)*, cohibente *CG* **8** ne *om. G* liniamente *Pac.*, laniamenta *T* **9** bona *om. C* **11** nec] ne *Migne* **16** quae] qua *P* **18** impegi] impei *Pac.*, impie *Ppc.* **24sq.** a paruulos *Pac.*, a paruulis *Ppc.* **28** ergo] *add.* si *G Migne* **29** annue *TLM*

quere parvulos, Manicheum, si accusaveris coniuges, supra Manicheos, si peccati deum aestimaris auctorem. Quod si haec omnia tam aliena sunt a vero, ut adhuc ea metuas libere confiteri, qua impudentia, homo omnium amentissime, hoc quod a nobis illatum est persistis negare?

AUG. Cum ad verba apostoli veneris, ibi non rimam invenies, sed apertissimam ianuam, qua peccatum intravit in mundum; quam conaberis quidem claudere, sed ex ore infantium atque lactantium salvatorem potius Christum quam te laudatorem quaerentium et non anfractuosis disputationibus, sed mutis fletibus miseriam suam multo certius contestantium, quam profecto, si primi hominis rectitudo et beatitudo mansisset, nullo modo in paradiso habere potuissent, cum tua tota loquacitate vinceris.

29. *IUL.* Quattuor hic personarum causa vertitur: dei opificis, duorum parentum, de quibus materia praestatur operanti, et parvuli, qui nascitur. Dicis tu in hoc choro habitare peccatum; interrogo, a quo fiat: utrum a deo? negas; a patre? totidem negas; a matre? idem negas; a parvulo? negas; et adhuc non putas fuisse conclusum, quia non possit esse inter hos quattuor, quod ab his quattuor nullus ammittit.

AUG. Quicquid vis dicas; ad verba apostoli aliquando venturus es, et quisquis ea per istarum argumentationum tuarum loca singula recordatur, quae nos assidue propter lectoris fastidium repetere nolumus, ipsa sua tibi recordatione respondet.

30. *IUL.* Ad quid ergo persuadendum aut scripturas releges aut conscios nominabis, qui adhuc quod sentis non potes definire? Quid te iuvat, ut Adam doceas deliquisse, quod

---

28, 35 uiro *Pac.* metuas ea *G* **38** ad] a *Pac.* **41** lactentium *GTpc. m 1 Migne,* laudancium *LM* salvatorem — **42** quaerentium *om. P, add. i. mg. mp.*

29 *PCGTLM* **3** operantis *Ppc.* nascuntur *Ppc. m 1,* nascituri *C* hochoro *Pac.,* hac ora *Ppc.* **4** interrogo] *add.* ego *P Migne Kal.* **5** patrem *Cac.* **7** quattuor *alt. om. P* 8 quando *P* **9** est *C* **11** lectores *Pac.*

ego penitus non refello? Quaerimus Adam ante tot saecula mortuo peccatum, quo in diaboli ius dei imago transcribitur, per quid inveniatur in parvulo:

AUG. Cur nec tu ammittis in regnum dei nullum habentem secundum te meritum peccati imaginem dei? cur ministratur sanguis, qui de similitudine carnis peccati in remissionem fusus est peccatorum, quem bibat parvulus, ut habere possit vitam, si de nullius peccati origine venit in mortem? Si hoc tibi displicet, aperte nega parvulum Christum, aperte nega pro parvulis mortuum, qui *unus pro omnibus mortuus est*, unde collige, quod dicit apostolus: *Ergo omnes mortui sunt et pro omnibus mortuus est;* dic aperte: Mortui parvuli non sunt, qui peccatum nullum habent; morte pro se Christi. in qua baptizentur, non opus habent; iam dic evidenter, quod latenter sentis, quoniam satis prodis tua disputatione quod sentis, dic, inquam, parvulos frustra fieri christianos; sed vide, utrum te ipsum debeas dicere christianum.

31. *IUL.* Si per commixtionem parentum, damna nuptias professione, quas argumentatione condemnas, et deme nobis laborem, quo te convincimus esse Manicheum; sin autem tu non id audes dicere ac ratione contumax concumbentibus inclinaris, ut per argumentorum hactenus inaudita portenta dicas libidinem diabolicam esse eamque in sensu coeuntium positam ad voluptatem parentum, ad reatum pertinere nascentum, tuam quidem amentiam et turpitudinem prodis; sed precor, ne tibi tantum arroges, ut putes nobis

30, 13 2 Cor. 5, 14sq.

30 *PCGTLM* **5** quo] quod *PC* **6** quod *P* **9sq.** remissione *G* **11** nullius] -o *Psr.* **12** parvulum (-is *G*) — **13** nega *Gpc. TLM, om. PCG, add.i.mg.Gm1* **14** collige *ego,* collegi *Tac.,* collegit *CG,* colligit *P,* colligitur *Tpc.m1LM, Migne* **16** non *om. C* **17** quod — **19** sentis *om. G, add. i. mg. mp.*

31 *PCGTLM* **1** per] ad *C* dampnas *Tac.m1LM* **2** demes *C* **3** conuicimus *Migne* **4** hac rationi *Pac.,* hac ratione *Ppc.* rationi *LM Kal.* **4sq.** concumbentibus] com canbentibus *Pac.,* cum cadentibus *Ppc.* **8. 10** nascentium *GLM Migne* **9** ne] nec *P*

liberum non esse cum honore dei nascentum innocentiam contueri, cum tibi liceat et libeat cum accusatione dei a reatu, quem dicis libidinis, libidinantum membra purgare.

AUG. Quolibet pruritu libidinem id est concupiscentiam carnis laudes, dicit eam Iohannes apostolus a patre non esse, sed ex mundo esse; propter quam recte dicitur diabolus princeps mundi esse; nam scimus quod mundum deus fecerit. Hoc ergo malo concupiscentiae carnis bene utitur pudicitia coniugalis eiusque mali reatum a nascentibus tractum solvit regeneratio spiritalis. Hoc quamdiu non sapis, non catholicus, sed Pelagianus futurus es et scripturis sanctis, quantumlibet eas defendere tibi videaris, contradicturus es. Me autem quotiens propter hoc cui contradicis Manicheum dicis, profecto et illum dicis, qui hominem membris genitalibus infusum et concupiscentiae voluptate concretum ante dicit excipere delictorum contagium quam vitalis spiritus munus haurire: Ambrosius est iste, Iuliane; Ambrosium Manicheum dicis, insane.

32. *IUL.* Nam cum pronuntias concupiscentiam carnis a principe tenebrarum in homine fuisse plantatam eamque esse diaboli fruticem ex se humanum genus quasi poma propria proferentem, absolute quidem proderis, quod non deum, sed diabolum dicas hominum conditorem; quo dogmate impiissimo et coniugiorum negotium id est genitalium admixtio et caro cuncta damnatur.

31, 14 sq. *cf.* 1 Ioh. 2, 16 **15 sq.** *cf.* Ioh. 12, 31; Ioh. 14, 30 **23—25** *cf.* Ambr. frg. de phil.

31, 11 cum tueri *P* a *om. C* **12** libidinantium *Ppc.GLM Migne* **13** quodlibet *C* **17** malum *P* **18** insoluit *C* **19** spiritualis *Migne* (*sim. semper*) **20** es et] esset *Pac.*, es sed et *Ppc.* **22** quoties *Migne* (*semper*) contradictis *C* **23** hominum *Ppc.* infusam *P* **24** concretum] *add.* et *C* **25** quam *om. C* **26** iulianum *C*

32 *PCGTLM* **1** concupiscentias *Tac.* **3** fructicem *GM* **3 sq.** poma propria] pęna *G* **5** dicis *G* conditore *C* quo *om. P*

AUG. Non damnatur, sed non a te quasi sana laudetur, ut etiam te confitente a suo conditore ac salvatore sanetur; nam hoc, in quibus non fit, sine ulla dubitatione damnabitur.

33. *IUL.* Cum vero post hoc sacrilegium adiungis et dicis profiteri te diabolicam quidem esse gignentium coniugum voluptatem, diabolicam genitalium commotionem, sed tamen et ipsa membra, quae moventur, et coniuges, qui voluptate afficiuntur, reos non esse, verum pro his omnibus novos homines id est rude opus in nascentibus deitatis accusas, nihil quidem de Manicheorum impietate deponis, sed tam immanem moti capitis ostendis furorem, ut consequentius fovendum quam amputandum iudicaretur, nisi voluntatem ac studium in hac re tuum et multorum eversio et tua obstinatio et scripturarum multiplicatio loqueretur.

AUG. Has contumelias non indignanter audire debeo cum his ecclesiae doctoribus, qui per unum hominem in mundum intrasse peccatum sic intellegunt, ut rectus apostolus loquitur, non ut Iulianus perversissimus opinatur. In his sunt, ut alios taceam, Afer Cyprianus, Gallus Hilarius, Italus Ambrosius, Graecus Gregorius, a quibus eruditissimis prudentissimisque iudicibus, quales te non invenire vana praesumptione conquereris, haeresis vestra prius est damnata quam nata.

34. *IUL.* Lege et de hoc quartum operis mei librum: quantum diabolo, quem patrem tuum dicis, ac libidini, matri tuae, sub criminandi specie blandiaris, intelleges.

AUG. Legi etiam quartum tuum et meo sexto ad eius tibi cuncta respondi; quis autem nostrum vicerit, iudicet pius lector amborum.

32, 8 non *pr.*] nam *P*

33 *PCGTLM, K inc. l. 5 verum* **2** quidam *P* **4** uoluntate *C* **5sq.** homines nouos *K* **7** tam] tamen *P* **9** imputandum *K* **13sq.** peccatum intrasse in mundum *K* **14** intrasse] introisse *Migne* **16** italius *P* **18** uana praesumptione non inuenire *K*

34 *PCGTLM* **1** librum] *add.* et *M Migne* **2** a libidini *Pac.*, a libidine *Ppc.* matris *Ppc.* **3** blandeares *Pac.* **4** meo] eo *C*

35. *IUL.* (1) Verum etiam apostoli verba videamus, quem mihi ad omnia, quae supra posui, respondere dixisti: „Ad omina ista huic respondit apostolus, qui neque voluntatem arguit parvuli, quae propria in illo nondum est ad peccandum, neque nuptias in quantum nuptiae sunt, quae habent a deo non solum institutionem, verum etiam benedictionem, neque parentes in quantum parentes sunt invicem licite atque legitime ad procreandos filios coniugati; sed: *Per unum*, inquit, *hominem peccatum intravit in mundum et per peccatum mors et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt.* (2) Quod isti si catholicis auribus mentibusque perciperent, adversum fidem gratiamque Christi rebelles animos non haberent neque conarentur inaniter ad suum proprium et haereticum sensum haec apostolica verba tam dilucida et tam manifesta convertere asserentes hoc ideo dictum esse, quod Adam peccaverit primum, in quo de cetero, quisquis peccare voluit, peccandi invenit exemplum, ut peccatum scilicet non generatione ab illo uno in omnes homines, sed illius unius imitatione transiret, cum profecto, si apostolus hic imitationem intellegi voluisset, non per unum hominem, sed per diabolum potius in hunc mundum peccatum intrasse et per omnes homines pertransisse dixisset; de diabolo quippe scriptum est: *Imitantur eum qui sunt ex parte ipsius.* Sed ideo *per unum hominem* dixit, a quo generatio utique hominum coepit, ut per generationem doceret isse per omnes originale peccatum.“

AUG. Dixisti verba libri mei; dic iam, quemadmodum accipienda sint, quae ibi posui verba apostoli, ut magis

---

35, 3—26 nupt. conc. 2, 45 **9** Rom. 5, 12 **23** Sap. 2, 25

35 *PCGTLM* **1** etiam *PC*, iam *GTLM Migne* **2** quem] quam *C* **3** respondet *nupt.* **4** illa *C* **8** licet eatque *Cac.*, licet atque *Cpc.* **12** aduersus *C* **13** rebellos *P* **16** in quod cetero *Pac.*, in quo ceteri *Ppc.* **17** peccandi] peccati *C* **18** in generatione *LM* homines *P nupt.*, *om. CGTLM Migne* **20** imitationem hic *nupt.* **23** imitantur] *add.* autem *nupt.* **24** dixit hominem *G* generatione *PC*

magisque manifesteris haereticus laudatorem te supponendo, ut auferas parvulis salvatorem.

36. *IUL.* Abuti te imperitia faventum tibi et delitescere sub ambiguitate verborum, quicumque ille fuerit operum nostrorum eruditus lector intellegit; reliquum vero vulgus, de quo propheta loquitur ad deum: *Aestimasti homines sicut pisces maris*, mutua praegressione decipitur, ac salutiferae discretionis ignarum totum putat coniungi posse rebus, quod viderit vocibus esse sociatum. Quid vero sit consequens, quid repugnans quibusque concessis quid lex inexpugnabilis et reverenda rationis cogat inferri, nisi doctissimus attentissimusque non iudicat.

AUG. (1) Adhuc circuis quaerendo dialecticos et vitando ecclesiasticos iudices. Dic iam quomodo accipiendum sit: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum*, melius videlicet hoc intellegens quam ille qui dixit: „Omnes in Adam moriuntur, quia *per unum hominem peccatum intravit in hunc mundum et per peccatum mors et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt;* illius igitur culpa mors omnium est.“ (2) Et idem ipse alibi: „Fuit Adam et in illo fuimus omnes; periit Adam et in illo omnes perierunt.“ Ambrosius est ille, non quicumque de vulgo, cuius imperitam multitudinem non valentem de tuis disputationibus iudicare nimis alta cervice et proterva fronte contemnis; Ambrosius est, inquam, cui nulla ex parte in ipsis litteris saecularibus, de quibus multum inflaris, aequaris; in ecclesiasticis vero quis ille sit, audi vel

---

36, 4 *Hab. 1, 14 **12. 15** Rom. 5, 12 **14** Ambr. Luc. 4, 67 **18** Ambr. Luc. 7, 234

35, 29 supponenda *P*

36 *PCGTLM* **1** fauentium *G Migne* **2** illi *P* fuerit ille *G* **5** progressione *LM* **5 sq.** salutifera discretione signatum *Migne* **6** coniugio *P* **7** uideret *P* **9** reverenda rationis] veneranda orationis *Migne* cogitat *P* doctissimusque (*om.* attentissimusque) *C* **14** omnes enim in Adam mortui *Ambr.* **15** intravit *om. C* **16** in — homines] per omnes *C* **17** culpa] *add.* fuit *C* **20** non *pr.*] num *P*, *om. C* cuius] eius *C*

lege Pelagium doctorem tuum et noli amare sensum a sensu tanti huius doctoris alienum.

37. *IUL.* Et hoc est propter quod maxime miserantes ecclesiarum ruinas ad virorum prudentia illustrium provocamus examen, ut non quid dicatur, sed quid consequenter dicatur, appareat. Si enim sub tali concilio disceptaretur, tibi utique non liceret aut quod negaras inferre aut quod affirmaveras denegare; in libro vero tuo, quem nulla pudoris censura castigat et quod catholici dicunt et quod Manichei confitentur, agglomeras hac sola opinione contentus, si respondisse dicaris; quid autem habeat ponderis oratio tua, quid constantiae, cogitare etiam ineptum putas.

AUG. Rogo, dic iam quomodo intellegendum sit: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum;* quid adhuc calumniaris convitiaris tergiversaris? Si in concilio, cuius videris desiderare iudicium, sederent Cyprianus Hilarius Ambrosius Gregorius Basilius Iohannes Constantinopolitanus, ut alios taceam, numquid doctiores prudentiores veraciores iudices quaerere auderes? Ipsi contra dogmata vestra clamant, ipsi scriptis suis vestra scripta condemnant; quid quaeris amplius? Hoc iam in primo et secundo librorum meorum satis docui, quos contra tuos quattuor ego sex edidi; sed ecce adhuc te audire paratus sum; dic iam quomodo sit accipiendum quod *per unum hominem peccatum intravit in mundum.*

37, 11. 22 Rom. 5, 12

36, 25 noli] nolite *Pac. Cac.*, noli tu *Ppc. Kal.*
37 *PCGTLM* **2** ecclesia *Pac.*, -ae *Ppc.* prudentiam *CL*, -ium *M* **3** quid *alt.*] qui *P* **5** negaveras *Migne* **6** pudores *Pac.* **8** confitentur] -ter *P*, -denter *Migne*, -dentur *Tac.*, -centur *Tpc.* hoc *C* **10** ineptam *Tac. m 1* **11** iam dic *GTLM* **12** qui *Pac.* **13** alicuius *C* **15** Ambrosius *om. P* **15sq.** constantino politus *Pac.* **16** doctores *LM* **17** audes *C* **20** edidi] dedi *Cac.*, dedidi *Cpc. m 1* **21** paratus sum audire *Tac.* **21sq.** accipiendum (-iens *M*) sit *GTKLM*

38. *IUL.* Denique sine cunctatione tribuens quae poposci quidque ex his confectum esset aspiciens profiteris te ad hoc quod extruximus imbecillum esse, apostolum Paulum illis omnibus quae diximus obviare, quem tamen inducis eadem quae tu dederas concedentem. Ais enim: „Apostolus neque voluntatem arguit parvuli, quae propria in illo nondum est ad peccandum“; quo dato iam convictum est nec posse in illo quodpiam esse peccatum, cuius nulla alia conditio est secundum definitionem quoque tuam quam voluntas ammittendi, quod iustitia vetat et unde liberum est abstinere.

AUG. Haec definitio peccati est eius, quod non est etiam poena peccati. Nam ubi malae consuetudinis voces esse contenditis atque ita voces vestri dogmatis suffocatis, dic, si audes, quomodo voluntati hominis liberum sit abstinere a malo, ubi audis: *Non quod volo ago*, aut nega esse malum, ubi audis: *Non quod volo facio bonum, sed quod nolo malum hoc ago.* Sed utique agnoscimus hoc peccatum poenam esse peccati et ideo discernendum ab illa definitione peccati, ubi voluntas hoc commitit, unde liberum est abstinere. Intellege quae dico; et dic iam, quaeso, quomodo sit accipiendum: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum.*

39. *IUL.* Ergo si apostolus non arguit in illo propriam voluntatem, quam intellegit nec esse potuisse, pronuntiat utique nec signum in eo criminis apparere ea maxime iudicante iustitia, quae non imputat in peccatum, nisi a quo liberum est abstinere. Verum non hoc solum tribuisse conten-

---

38, 5 nupt. conc. 2, 45 **15** Rom. 7, 15 **16** Rom. 7, 19 **21** Rom. 5, 12

---

38 *PCGTLM* **2** esse *C* **4** illisque omnibus diximus *C* **5** eadum *Pac.* ais] eis *P* **7** quod a te *Ppc.* **8** quopiam *P* **9** quoque *eras.P* **13** conditis *P* **14** homini *C* **15** ubi audis *om. TLM* **19** hoc] haec *TLM* **20** quae] quod *P Migne Kal.* accipiendam *Pac.m1*

39 *PCGTLM* **1** proprium *P* **2** nec] ne *P* **4** in] *del. Tm1, om. LM Migne* **5** hoc *om. P* **5 sq.** contemptus *P*

tus addis: „Neque nuptias arguit apostolus, in quantum nuptiae sunt, quae habent a deo non solum institutionem, verum etiam benedictionem“. Quod per se solum aeque posset ad expugnandum peccatum naturale sufficere, quia, si scit apostolus, ut scit, non esse nuptias arguendas, ad quarum conciliationem et ministerium et instrumentum pertinet a deo instituta et benedicta sexuum cum voluptate commixtio, non potest de his diabolica germinare possessio nec fructus earum reus est apud eam maxime iustitiam quae peccatum non imputat, nisi unde est liberum abstinere.

AUG. Noli, obsecro, cum tali voluptate commixtionem coniugum in paradiso suspicari, qualem nunc facit libido, quae non ad nutum voluntatis exsurgit, quae mentes etiam sanctorum cohibenda quidem, sed tamen importuna sollicitat. Absit, ut a fidelibus et prudentibus talis voluptas paradisi, talis illa pax et felicitas cogitetur.

40. *IUL.* Consideremus et tertium, quo benignitas tua in acquiescendi facilitate cernatur. „Neque parentes, in quantum parentes sunt invicem licite atque legitime ad procreandos filios coniugati, apostolus arguit.“ Expende quid dixeris non argui ab apostolo parentes, in quantum parentes sunt, ideo ergo eos, in quantum parentes sunt, non posse diabolo fructificare nec de his aliquid, in quantum parentes sunt, ad diabolum pertinere pronuntiat; filii autem in tantum pertinent ad parentes, in quantum parentes sunt; igitur nec rei nec sub regno diaboli nec arguendi a diabolo comprobantur; ut enim

---

39, 6 nupt. conc. 2, 45
40, 2 nupt. conc. 2, 45

39, 7 ad deo *P* **10** ad] a *P* **11** conciliatione et ministeria et instrumenta *Ppc.* **12** benedicta] benedictionem *C* cummixtionem *P* **13** diabolicam . . . possessionem *P* nec *om. P* **14** reos *Pac.* **15** liberum est *P Migne Kal.* **16** uoluntate *C* commixtionem *om. P*

40 *PCGTLM* **1** quod *P* **4** apostolis *Pac.* **6** non — **7** sunt *om. P, add. i. mg. mp.* **8** pertinet *C*

hoc quod diximus repetitione clarescat: in tantum sexuum coniunctio suboli participat, in quantum qui coniuges sunt fiunt parentes; si autem aliquid inter se voluerint agere petulantius vel in illicitos adulteriorum aberrare concubitus, hoc ad filios non potest attinere, qui de vi seminum, non de vitiorum obscaenitate nascuntur.

AUG. Iamne confiteris etiam inter coniuges esse posse petulantiam commixtionis? Ecce, quod facit tua illa pulchra suscepta; hoc enim, nisi cum ei ceditur, non fit, quando ad petulantiam, quam tu quoque reprehendis, etiam coniuges liberorum procreandorum causa copulatos nulla necessitate serendae prolis impellit; cuius tantus laudator esse voluisti, ut nemo credat, quod etiam oppugnator esse audeas, quippe quam sic laudare non erubuisti, ut eam te liberet nec puderet etiam in paradisi beatitudine collocare.

41. *IUL.* Igitur ad nascentes generantum non flagitia, sed semina pervehuntur; vim autem seminum deus instituit et, sicut confiteri cogeris, benedixit.

AUG. Semina deus instituit; sed qui possunt in natura vitiata bonum eius a malo eius ita discernere, ut neque putent naturam malum esse neque vitium naturam esse, ipsi possunt discernere, quid horum duorum ad deum creare pertineat, quid sanare. Sed hoc vos non potestis; quamdiu Pelagiani, non catholici estis. Dic iam, rogo, dic iam, quomodo sit accipiendum quod *per unum hominem peccatum intravit in mundum*.

41, 10 Rom. 5, 12

40, 11 clarescat] glorescat *P* **12** soboli *PGTLM* **14** in] *om. P*, per *Migne* oberrare *PTac. Migne* concubitos *PC* **16** abscinitate *C* **18** facis tu ad *Ppc.* **19** suscepta] *add.* responsio *P* **21** copulatus *Pac.* **22** serendo *Pac.* **24** nec] ne *LM*

41 *PCGTKLM* **1** a nascentes *Pac.*, a nascentibus *Ppc.* generantium *K Migne*, generatum *C* flagitia] uitia *K* **3** sicut] sic *K* **4** quid *C* **5** putant *P* **7** creare — **8** quid] pertineat creare uel *K*

42. *IUL.* Filii igitur nec tunc rei sunt, quando in eorum generatione peccant parentes, quia in tantum ad liberos suos pertinent, in quantum parentes sunt; igitur et tantum filii ad parentes pertinent, in quantum filii sunt; naturae quippe generantium constat germina communicare, non culpae. Quod si, ut ratio demonstrat, ita etiam apostolum confirmare pronuntias, merito nos eo docente defendimus peccata parentum ad filios pertinere non posse, quandoquidem et apostolus spiritu sancto clarus et nos instructi luce rationis et tu pondere impugnatae a te veritatis oppressus communiter vereque fateamur parentes, in quantum parentes sunt, reos non esse, in tantum autem ad filios pertinere, in quantum parentes sunt, igitur filios, in quantum filii sunt, id est antequam aliquid per voluntatem propriam operentur, reos esse non posse.

AUG. Parentes quidem gignendo parentes sunt et filii nascendo filii sunt nec gignere autem nec nasci malum est, quod pertinet ad institutionem dei, et utrumque sine pudenda libidine posset in paradiso fieri, si nemo peccasset. Pudenda enim libido nisi aut peccato exorta aut peccato vitiata esset, pudenda non esset et aut nulla esset omnino et sine illa ita servirent genitalia membra gignentibus, ut manus serviunt operantibus, aut ita esset subsequens voluntatem, ut numquam posset sollicitare nolentem, qualem nunc eam non esse castitas docet, quae tales motus eius expugnat et in coniugatis, ne vel inter se indecenter lasciviant vel in adulteria prolabantur, et in quibusque continentibus, ne huic consentiendo deiciantur. Ecce de qua trahitur originale peccatum, ecce per quam nasci noluit, qui venit non suum ferre, sed nostrum auferre peccatum.

43. *IUL.* Eant nunc et omnia, quicquid possunt, Manicheae rationis moliantur ingenia, quam volunt longas patian-

---

42 *PCGTLM* **4** natura *P* **5** generantum *GT* germini *Ppc.* **7** meritos *C* **10** vereque] ut re que *Pac.* **11** in — parentes *alt. om. P* sunt *eras. P* **17** sine *om. C* **21** ut] et *Pac.* **22** ut] et *P* **25** indecentes *P* **28** uoluit *P*

tur cogitationum aerumnas; non arroganter, sed religiose polliceor numquam hanc instructuram posse quassari.

AUG. Quam instructuram vocas, ibi ruina est, quae te ita pressit, ut laudare cogeret quod expugnas, si tamen est in te qualiscumque castitas, quae te faciat expugnare quod laudas.

44. *IUL.* Qua igitur fronte subiungis: „Sed *per unum hominem peccatum in mundum intravit et per peccatum mors et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt*, quod interpretaris hoc modo, ut peccatum ab illo dicat apostolus generatione in posteros fuisse transmissum. Supra concesseras magistrum gentium nuptias, quibus deus benedixerat, nihil accusare, voluntatem ad peccandum in nascente non esse, parentes autem, in quantum parentes sunt, licite sibi legitimeque ad procreandos filios coniugari, et addis ilico, quasi dormiens priora dixisses, crimen ad posteros generatione transmitti. Si enim in tantum generant, in quantum parentes sunt, in quantum autem parentes sunt, licite sibi legitimeque iunguntur et haec coniunctio ab apostolo non improbatur, quia a deo non solum instituta, verum etiam benedicta est, quo ore, qua lege, qua fronte hanc generationem reatus causam, radicem criminum, servam diaboli esse confirmas?“

AUG. Iam nescio quotiens haec dicta sunt eisque responsum est; multiloquio tibi excitas caliginem, quae te non permittit malitiam vitiorum a naturae bonitate discernere, et usque ad odiosum fastidium eadem per eadem repetens nondum dicis, quomodo sit accipiendum quod *per unum hominem peccatum intravit in mundum.*

44, 1 nupt. conc. 2, 45 **1. 21** Rom. 5, 12

---

43 *PCGTLM* **4** hanc] eam *P* structuram *P* **5** structuram *PC* ibi] tibi *Migne*, tibi (*del.*) ubi *L*

44 *PCGTLM* **2** in mundum intravit *P*, *om. CGTLM* **3** in *pr.*] per *C* **5 sq.** concessaris *Pac.* **9** ad — **12** legitimeque *om. P* **11** transmittit *Tac.* **12** et legitime *Migne* **17** quoties *Migne* **18** te *om. LM* **20** otiosum *C*

45. *IUL.* Non ergo argui meretur ab apostolo et a diabolo possidetur; a deo instituitur et criminum fons est; a deo postremo, ut confiteris, benedicitur et a te frutex diabolicus accusatur.

AUG. Nuptias benedixit deus, non resistentem spiritui concupiscentiam carnis, quae non fuit ante peccatum; peccatum autem sicut nec illam concupiscentiam, quae resistit spiritui, non benedixit deus. Nuptiae porro quas benedixit, si peccatum non fuisset ammissum, quo natura vitiata est, aut sic uterentur genitalibus membris, quemadmodum aliis utimur sine ulla libidine oboedientibus voluntati, aut pudenda ibi libido non esset, quoniam numquam resisteret voluntati, qualis nunc utique non est, quod profecto etiam tu sentis, quando ab ea sollicitante atque illiciente dissentis. Nuptiae tamen etiam nunc laudabiles sunt, quia neque instituunt hoc malum in hominibus, sed inveniunt et eo malo bene utuntur intentione generandi, quamvis trahant inde qui generantur originale peccatum, propter quod sunt regenerandi.

46. *IUL.* Quam mecum nihil egeris, litterarum omnium testatur eruditio; quam vero contra apostolum nitaris et contra deum insanias, sententiarum tuarum pugna deiurat. Sed ostenso iam non posse haec coniungi, quae rerum natura dissociat, interrogemus et apostolum, ne illius putetur inesse sensibus, quae in tuis est sententiis probata barbaries.

AUG. Dic iam nunc saltem, quod tantis anfractibus differebas.

47. *IUL.* Audio itaque Paulum pronuntiantem quia *per unum hominem peccatum intravit in mundum et per peccatum*

47, 1 Rom. 5, 12

45 *PCGTLM* **1** mereatur *C* **3** postremum *P* ut] et *Pac.* **7** nec *om. P* quęri sistit *C* **9** amissum *P* **11** aut] ut *C* **12** ibi *om. P* non *om. Tac.*

46 *PCGTLM* **3** deiurat] deiurut *Tac.*, deierat *Tpc. LM*, demonstrat *Migne* **4** ostenso iam] ostensam *P* coniugi *C* **6** in tuis] intus *G* est] esset *PC* **7** saltim *Ppc.*

mors et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt. Quod tu non propter exemplum peccati, sed propter generationem dictum esse confirmas nosque haereticos vocas, qui id ad exempla referamus; illoque te iuvari aestimas argumento: „Profecto si apostolus imitationem“, inquis, „intellegi voluisset non *per unum hominem*, sed per diabolum peccatum intrasse et per omnes homines pertransisse dixisset; de diabolo quippe scriptum est: *Imitantur autem eum qui sunt ex parte ipsius*. Sed ideo *per unum hominem* dixit a quo generatio utique hominum coepit, ut per generationem doceret isse per omnes originale peccatum“. At ego video apostolum nihil quod ad infamationem generationis spectaret humanae, nihil quod ad condemnationem innocentiae naturalis, nihil quod ad crimen divini operis protulisse.

AUG. Diu dicis: nihil, et cum hoc verbum repetere destiteris, dicturus es nihil. Quis enim non te rideat persuadere conantem non pertinere ad generationem, quod ait apostolus: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum*, cum ipse homo non sit genitus ab aliquo, de quo ceteri gignerentur; sed pertinere dicitis ad exemplum, cum exemplum peccati, quod posteriores imitarentur, non intrarit in mundum nisi per eum, qui nullum imitando peccavit; primus namque peccavit. Hunc autem non Adam, sed diabolum esse, quis christianus ignorat? Quid est ergo, quod te libet, nisi et non tacere et nihil dicere?

48. *IUL.* (1) Denique id, quod ipsa verba non indicaverant, tu colligere argumentatione conatus subdis, quia, si

---

47, 7 nupt. conc. 2, 45 **10** Sap. 2, 25 **20** Rom. 5, 12

---

47 *PCGTLM* **5** nosque] nosqua *Pac.*, nos quia *Ppc.* hereticus *Pac.* **6** qui id] quid *C* iuuare *G*, iuraui *P* **7** intellege *Pac.* **13** iisse *Migne* (*semper*) **14** expectaret *P* **15** ad] ad in *P* **21** sit homo non *P* **23** quo *C* non *om. P* intrarit *CTM*, intraret *P*, intrauit *GL* **26** ego *C*
48 *PCGTLM* **1 sq.** iudicauerant *P*

de imitatione loqueretur, diabolum commemorare debuerat, sed, quia de generatione voluisset intellegi, hominem dicere maluisse quam daemonem. Interrogo ergo, quae fuerit tibi huius opinionis occasio. Quid enim ? negas tu hominum imitatione delinqui ? et licet res absoluta scripturarum attestatione non egeat, tamen audi David: *Noli aemulari inter malignantes neque zelatus fueris facientes iniquitatem; ne aemulatus fueris eum, qui prosperatur in via sua.* (2) Deinde omnes scripturae veteris testamenti commonent Israhelem, ne ritum profanae gentis imitetur. Quae igitur necessitas id cogebat, ut apostolus, si imitationem vellet intellegi, diabolum magis quam hominem nominaret, cum et hominum et diaboli nosset imitatione delinqui ? aut ergo tu proba non posse hominum imitatione peccari nec hoc in lege uspiam contineri et sic assere suspicioni tuae locum paratum, aut certe, si manifestum est nulla magis re quam imitatione vitiorum invaluisse peccata, grandi imperitia collegisti apostolum de diabolo profecto dicturum fuisse, si imitationem voluisset intellegi.

AUG. Nonne ante dixi nihil te esse dicturum, homo nihil loquendo loquacissime ? Sunt quidem peccata imitationis in mundo, cum homines peccantum hominum exempla sectantur; non tamen per eos homines, quos quilibet imitantur, peccatum, quod peccantes imitarentur, intravit in mundum, sed per eum, qui primus nullum imitando peccavit; hic est diabolus, quem *imitantur* omnes, *qui sunt ex parte ipsius.* Sic et peccatum, quod non imitando committitur, sed nascendo

---

48, 8 Ps. 36, 1 **9** Ps. 36, 7 **27** Sap. 2, 25

48, 6 hominem *C* **9** zelatus fueris] zelaueris (*Vulg.*) *P* **12** id] ideo *C* **14** diaboli] diabolico tu *C* **14 sq.** imitationem *PC* **15 sq.** imitationem *C* **16** peccare *P* in lege uspiam *PTLM*, intellige uspiam *G*, intellegetispiam *C* sic] si *LM* asseres *CTL*, -as *M* **18** vitiorum] uitiosorum *P Kal.* **19** grandi *om. P* imperitiae *Ppc.* **20** si *om. P* **21** nonne] non *C* te] a te *P*, *om. C* dicturum esse *C* o homo *P* **23** peccatum *P* **28** non *om. P*

trahitur, per hunc intravit in mundum, qui primus hominem genuit. Nihil ergo dixisti et non nisi ad quosdam decipiendos, quosdam fatigandos lectores tacere noluisti.

49. *IUL.* Quia ergo claret imitationem malorum hominum non solum consequenter, sed et necessario dici, hoc interim argumentum tuum iacere perspicuum est. Quod vero addis de diabolo esse scriptum: *Imitantur eum qui sunt ex parte ipsius*, et ego assentior dictum esse prudenter ab eo, quicumque libri ipsius auctor est; sed tibi non prodest, quod scribuntur quidam diaboli imitatione peccare, nisi docueris non posse hominum imitatione delinqui.

AUG. Non hic quaeritur, utrum hominum imitatione peccetur; quis enim nesciat etiam hominum imitatione peccari? Sed quaeritur, quale peccatum per unum hominem intrarit in mundum: utrum quod imitando committeretur an quod nascendo traheretur, quia illud primum, id est quod imitando committeretur, non nisi per eum intravit in mundum, qui primus neminem imitatus ceteris imitaturis peccandi introduxit exemplum, hoc est diabolus; hoc autem alterum, id est quod nascendo traheretur, non nisi per eum intravit in mundum, qui primus a nemine generatus generandis ceteris originis ingessit initium, hic est Adam. De imitatione igitur angelorum et hominum intellege te nihil ad causam pertinens dicere, sed tantum tacere noluisse. Disputamus enim non de quocumque peccatore, qui quandocumque peccavit in mundo, sed de illo, per quem peccatum intravit in mundum; ubi si

---

49, 4 Sap. 2, 25

48, 30 ad *om. C*

49 *PCGTKLM* **1sq.** hominum malorum *G* **3** interim] per *C* iacere] lacerere *Pac.*, lacerare *Ppc. m 1* **5** adsertior *C* **8** imitatione diaboli *K* **9** imitatione hominum *G* **10** etiam] equam *P* imitacionem *Ppc.* **11** unum] primum *K* **12** intrarit *GT*, -auit *PCKLM* **15** primus] prius *KM* imitaturus *Pac. Lac.* **20** intellegi *P* **21** sed — noluisse] et tandem tace *P* noluissem *C*

quaeratur exemplum imitationis, diabolus invenitur, si contagium generationis, Adam. Proinde dicens apostolus: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum* peccatum generationis intellegi voluit; imitationis enim peccatum non per unum hominem, sed per diabolum intravit in mundum.

50. *IUL.* Nam cum utrumque ex more dicatur, aliquando quod diabolum quis imitatus invideat, aliquando quod hominem aemulatus aut invidia aut flagitiosorum sordibus oblinatur, hoc quoque imitationis nomen utrique possit convenire personae, id est et cum de homine et cum de diabolo dicitur; tu perridicule ineptire voluisti per imitationis intellectum Adam non potuisse monstrari.

AUG. Numquid per quemcumque hominem, quem peccando alius imitatur, peccatum intravit in mundum? Dic, si potes, quid sit: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum et per peccatum mors et ita in omnes homines pertransiit* sive mors sive peccatum sive potius cum morte peccatum. Nam peccatum, cuius imitatione peccatur, non nisi per diabolum intravit in mundum, qui primus non imitando fecit, quod alii facerent imitando.

51. *IUL.* Ad reliqua festinat oratio; sed premendus adhuc locus est, ut divisionibus quam possumus brevibus lectori et intellegentia rei et memoria suggeratur. In omnibus quidem paene rebus omonymorum, quae aequivoca appellamus, condicio repperitur.

AUG. Promiseras te intellegentiam suggesturum esse lectori et loqueris de omonymis et aequivocis; quomodo ergo

---

49, 25 Rom. 5, 12

50, 10 Rom. 5, 12

---

50 *PCGTKLM* **2** imitatur *P* **3** flagitiorum *KM* **4** oblinia-tur *GLM* posse *C* **5** persona *P* hominem *C* **15** facerent] fecerunt *P*

51 *PCGTKLM* **2** ut] et *P* **3** rei] sei *P* **4** quidem *om. K* homonymorum *Kac. Migne* (*sim. semper*)

te ipsi saltem Pelagiani intellecturi sunt, nisi prius ad scolas dialecticorum, ubicumque terrarum potuerint inveniri, propter haec discenda mittantur? An forte categorias Aristotelis, antequam tuos libros legant, eis exponens ipse lecturus es? Cur non et hoc facias, homo ingeniosissimus, quandoquidem a deceptis miseris pasceris otiosus?

52. *IUL.* (1) Sed ut nunc nobis sermo de praesentibus sit, generatio proprie sexibus imputatur, imitatio autem semper animorum est. Hic ergo affectus animi, quod possibiliter voluerit, imitantis hominem pro diversitate causarum aut accusat aut provehit; ita fit, ut in bono et deum et angelos et apostolos dicatur imitari, deum: *Estote perfecti, sicut pater vester perfectus est;* angelos: *Fiat voluntas tua sicut in cuelo et in terra;* apostolos: *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi.* (2) In malo vero imitatur diabolum sicut dicitur: *Imitantur eum qui sunt ex parte ipsius;* imitantur homines: *Nolite esse tristes sicut hypocritae exterminantes facies suas;* imitantur animalia, cum mandatur: *Nolite fieri sicut equus et mulus, quibus non est intellectus.* His ergo verbis tam adhortantibus quam deterrentibus ostenditur imitationis affectus, qui utique, si esse non posset, non indiceretur cavendus.

AUG. Sed peccatum imitationis, id est quod imitatione fieret, non intravit in mundum, nisi per eum, qui, ut imitatione peccaretur, sine imitatione peccavit, et non est Adam certe iste, sed diabolus. Qui enim dixit: *Intravit in mundum,*

52, 6 Mt. 5, 48 **7** Mt. 6, 10 **8** 1 Cor. 11, 1 **9** Sap. 2, 25 **10** Mt. 6, 16 **12** Ps. 31, 9 **19** Rom. 5, 12

51, 8 saltim *Ppc. K* **9** dialeticorum *K* (*sim. saepe*) potuerunt *Pac. LM* inuenire *P* **10** hoc *P* discenda] dicenda *M Migne* mittantur] imitantur *C* an forte an *P*, an forte et *Migne* **11** exponos *PC* **13** misceris *P*

52 *PCGTLM* **1** ut *om. LM* **2** autem *om. TLM* **4** imitantes *P* diuersitatem *Cac.* **6** sicut et *CM* **8** apostolus *P* estote] stote *P* **10** ipsius] eius *LM* **13** quibus] in quibus *C* **14** imitationis ostenditur *G* effectus *LM* **15** si] sic *C* **17 sq.** imitationem *C*

initium peccati huius ostendit; quod initium manifestum est non esse factum per hominem, sed per diabolum, si peccatum, quod imitarentur peccantes, velimus attendere. Restat igitur, ut peccatum, quod per unum hominem intravit in mundum, non imitationi, sed generationi recte possit attribui. Agimus sane deo gratias, quoniam contra vestrum locutus errorem voluntatem bonam, qua imitamur bonos, non viribus nostri liberi arbitrii, sed auxilio dei esse tribuendam velut coruscante tibi veritate confessus es, quandoquidem ut angelos imitemur, non praesumendum a nobis, sed a domino demonstrasti esse poscendum, sic exponens quod oramus et dicimus: *Fiat voluntas tua sicut in caelo et in terra.*

53. *IUL.* Sed ut imitationis vocabulum rebus diversis manifestum est communiter convenire, ita generatio vere et proprie generantem substantiam indicat, non proprie autem, sed abusive studiis applicatur; et tamen, quia hic est iam usus loquendi, et, quod indicarit, agnoscitur et proprietatibus praeiudicium afferre non sinitur. Dicitur ergo diabolus generare peccantes, secundum quod dominus in evangelio suo ait: *Ex patre diabolo estis.* Quo sermone eum dixit criminosorum patrem, cuius malignitatem convincebantur imitari; et tamen in absoluto est intellegentia, quia per hoc nomen videlicet patris nec diabolo sexus nec hominibus illis aeria sit ascripta substantia. Iam igitur quid confici hinc voluerimus, appareat; si propric numquam hominem homo iudicaretur imitari et apostolus per Adam omnes peccasse dixisset, ego libere praescriberem usu scripturarum esse apostolum vindicandum,

---

52, 30 Mt. 6, 10

53, 8 Ioh. 8, 44

52, 24 imitatione *Pac.* 28 ueritatem *Cac.* **30** et dicimus *om. C*

53 *PCGTLM* **2** uera *P* **5** indicaret *P* **6** praeiudicium] que iudicium *P* **7** suo] uos *P Migne Kal.* **11** nec *pr.*] ne *C* aeria sit] erat ista *P* adscriptas *C*, scripta *P* **13** si] sed *Tac. M* **14** omnes homines *TLM* **15** praescriberem usu] *pr.* usus *P*, praescriberemus *C*

ut, quomodo dominus diabolum dixerat patrem, qui substantia generare non poterat, ita apostolus hominem scripsisset imitabilem, ne quid docuisse contra rationem perspicuam crederetur.

AUG. Numquid Adam prior in peccato imitabilis fuit, ut merito per illum hoc peccati genus intrasse diceretur in mundum? nonne diabolus prior imitabilis in peccato exstitit? per illum ergo intrasse in mundum peccatum apostolus diceret, si peccatum, quod imitando alii facerent, eo loco vellet intellegi.

54. *IUL.* Nunc vero si calumniare, quae sunt in evangelio abusive prolata, non sustinent, multo magis apostolus Paulus nullam errori occasionem praebuit, qui nihil dixit improprium, si pronuntiavit peccatorem primum hominem sequentibus peccantibus exemplum fuisse.

AUG. Non ergo debuit istos duos proponere, unum ad peccandum, alterum ad iustitiam, Adam scilicet et Christum. Si enim primum peccatorem propter peccatum, quod imitati sunt ceteri, posuisset Adam, profecto primum iustum propter iustitiam ceteris imitandum non Christum poneret, sed Abel; primus quippe Abel nullum hominum imitans, sed ceteris imitandus iustus fuit. Sciens autem, quod loqueretur, apostolus Adam posuit ad peccatum, Christum ad iustitiam, quia illum noverat generationis, istum regenerationis auctorem.

55. *IUL.* Ac per hoc bardissime argumentatus es, quod, si apostolus Paulus per imitationem transisse peccatum voluisset intellegi, diabolum magis quam Adam nominasset, cum clareat et hominis et diaboli malum non nisi imitatione transire

---

53, 16 qui] que *LM* **17** apostolum *C* **18** praespicuam *C* **23** apostolos *C* **24** peccato *P*

54 *PCGTLM* **1** calumniare *ego*, -iam *Pac.C*, -ias *Ppc. Kal.* colligam *GTLM Migne* **2** prolatas *Ppc.* **3** inproperium *P* **6** debuit *om.C* **7** peccandum] peccatum *Tpc. M Migne* **12** quod] quid *TLM Migne* **14** istam *C*

55 *PCGTLM* **1** bardissime] ard- *Ppc., om. C* **2sq.** uoluisset peccatum *TLM* **4** homines *P* et *alt. om. C*

potuisse; verum disiecto quod tu extruxeras non tam meis quam ipsius rationis manibus, quid nunc a nobis afferatur, attende.

AUG. Non te disiecisse quod struxeram, nec sanae rationis, sed vanae tuae opinionis manus te frustra intulisse structurae nostrae utriusque nostrum verba qui legerint iudicabunt.

56. *IUL.* (1) Ostendit apostolus non a se dictum esse peccatum generatione transisse, quando nominans hominem adiecit *unum*; unus enim numeri principium est et ille explicans, per quem diceret intrasse peccatum, non solum eum nominavit, verum etiam numeravit: *Per unum*, inquit, *hominem peccatum in hunc mundum intravit.* Hic autem unus praebendae imitationi sufficit, generationi implendae non sufficit; peccatum autem transiit, sed per unum. Manifestum est imitationem hic, non generationem coargui, quae nisi per duos fieri non potest; aut igitur ostende per Adam solum sine muliere generationem exstitisse — nec hoc enim ab elegantia tui abhorret ingenii — aut certe, quoniam vides generationem nisi per duos constare non posse, assentire vel sero accusatum non esse per unum numerum opus duorum. (2) *Per unum*, inquit, *hominem peccatum intravit in mundum;* qui dixit *per unum*, intellegi per duos noluit; quid, rogo, quaerebat inter haec dogmata numerus, ut apostolus tanta cura non solum hominem, sed *unum hominem* nominaret? Verum apparet cautus augusti sermo consilii, qui revelante spiritu sancto temporum nostrorum praecavit et exarmavit errores, ne in

---

56, 5. 14 Rom. 5, 12

55, 5 tam meis] tamen eis *P*

56 *PCGTLM* **2** in generatione *CTLM* nominas *P* **6** intravit *C*, transiit *PGTLM Migne Kal.* **7** imitationis *P* **8** transiit] pertransiit *C* sed *om. C* **11** ab] abel *C* **12** uidens *CTac.* **13** constare] consiliare *C* **14** per *pr.* — duorum *om. C* **19** rebelante *C* **20** nostrum *C* ne *om. P*

infamationem quippe aliquid instituti a deo coniugii vel benedictae fecunditatis dixisse putaretur; cum causa posceret, ut peccati replicaret exordia, per eum dixit numerum transisse peccatum, qui foetibus non poterat convenire. Et certe primi homines ambo deliquerant, qui ambo merito vocantur forma posteris fuisse peccati; cur non igitur apostolus per duos ait transisse peccatum, quod et ad fidem magis historiae congruebat? (3) Verum nihil potuit ab eo prudentius fieri; vidit enim, si duo nominasset, qui praevaricationi initium exemplumque praestiterant, et per eos affirmasset transisse peccatum, errori occasionem patere, ut putaretur per duorum nomina coniunctionem fecunditatemque damnasse; ideoque prudentissime unum maluit nominare, qui non sufficiens ad generationis indicium ad signum abundaret exempli atque imitationem accusatus gravaret nec fecunditatem numeratus argueret; et ut breviter quod egimus colligatur, fecunditas in primis hominibus instituta nisi per duos agi non potest, peccatum autem apostolus intrasse pronuntiat, sed per unum.

AUG. Praedixeram te nihil esse dicturum et ita esse cuivis tardissimo clarum est; numquid enim Evam non imitantur peccantes aut peccatum generis humani non magis ex ipsa sumpsit initium? *A muliere initium factum est peccati et propter illam*, sicut scriptum est, *morimur omnes*. Cur ergo non vis attendere propterea potius apostolum unum dixisse hominem, per quem peccatum intravit in mundum, quia non imitationem, sed generationem volebat intellegi? Sicut enim a muliere initium peccati fuit, sic initium generationis a viro est; prior enim vir seminat, ut femina pariat; ideo *per unum*

56, 42 Sirach 25, 33 **48** Rom. 5, 12

56, 21 quippe *om. P* **22** fecunditate *C* cum *om. C* **25** delinquerant *CM* **29** duo] duos *GTpc. LM Migne* **31** occasione pateri *P* **34** exemplum *P* **35** accusatur *P* **39 sq.** esse cuivis] es cuius *Pac.*, est cuiuis *Ppc.* **42** initium] exordium *LM* factum est] tuum esse *P* peccatum *Pac.* **48** enim *om. C* femina] semina *P*

hominem peccatum intravit in mundum, quia per semen generationis intravit, quod a viro excipiens concepit femina. Quo more nasci noluit, qui solus sine peccato est natus ex femina.

57. *IUL.* Irrefutabiliter confectum est peccatum illud ostendi ab apostolo moribus ad posteros, non seminibus fuisse devectum; quanta ergo de ore tuo effluxerit falsitas intuere: „Sed ideo *per unum hominem* apostolus dixit, a quo generatio utique hominum coepit, ut per generationem doceret isse per omnes originale peccatum“, cum ideo apostolus *per unum hominem* dixerit, ne putaretur isse per omnes originale peccatum. Ineptis ita, ut vix teneam cachinnum, qui dicis generationem ab uno homine coepisse, cum et universitas sexuum et lectio divina testetur generationem non esse potuisse, nisi duo prius homines id est vir et mulier exstitissent.

AUG. Qui hoc legunt, legant iterum superiorem responsionem meam aut, si eius bene meminerunt, deliramenta huius irrideant, quamvis possem dicere ideo non duos, sed unum hominem dixisse apostolum, per quem peccatum intravit in mundum, quia scriptum est: *Erunt duo in carne una*, unde dominus ait: *Igitur iam non sunt duo, sed una caro*, maxime quando vir adhaeret uxori et initur concubitus; de concubitu autem proles gignitur trahens originale peccatum vitio propagante vitium, deo creante naturam, quam naturam coniuges etiam bene utentes vitio non possunt tamen ita generare, ut possit esse sine vitio; quod ille, qui sine ipso natus est vitio, evacuat in parvulis etiam nolente Iuliano.

57, 4 nupt. conc. 2, 45 **4. 6** Rom. 5, 12 **16** Gen. 2, 24 **17** Mt. 19, 6

56, 51 uoluit *P*

57 *PCGTLM* **1** confectum] confessum *LM* **2** ostendi] *om. C*, -it *P* apostoli *Ppc.* ad — seminibus *om. C* **6** cum — **8** peccatum *om. C* **8sq.** agenerationem *C* **9** universitas] diversitas *Migne* **12** Aug. *om. Tac. mp.* **18** adhaeret] -it *Pac.*, aderret *C* concubitu] -o *P* **19** prolis *Ppc.*

58. *IUL.* Aut si forte, quoniam aliter dogma tuum stare non potest, Adam ex se concepisse et peperisse responderis, apostolum quidem non hoc sensisse nulli dubium, tu vero, quid sexui tuo volueris evenire, monstrabis.

AUG. Non expavescis quod scriptum est: *Neque maledici regnum dei possidebunt?* neque enim tam foeda convitia nihil te adiuvantia nisi maledicendi libidine loquereris.

59. *IUL.* Verum haec omissa faciamus et illud, quod a vobis apparet posse in hoc loco referri, rationis viribus deteramus. Si ergo dixeris scriptum esse de hac commixtione, quod fiant duo in carne una, et secundum hunc modum apostolum *per unum hominem* dixisse, ut adhaerentia sibi generantum membra signaret, respondebo hoc quoque contra vestram impietatem valere; non enim dictum est: Erunt duo homines in uno homine, sed: *Erunt duo in carne una,* quo unitionis nomine voluptas illa coeuntium et libido, quae sensum afficiens membra consternat ac, sicut ille prudens intellexit, unam carnem gestit efficere, a deo instituta et corporibus ante peccatum docetur inserta.

AUG. (1) Si, ut essent duo in carne una, facere nisi libido non posset — quam susceptam tuam talem prorsus, qualis nunc a te et laudatur et expugnatur, quam pudendam confiteris et sine pudore sic diligis, audes etiam paradisi possessione dotare —, nullo modo etiam in Christo et in ecclesia posset intellegi: *Erunt duo in carne una;* neque enim tam longe

---

58, 1—4 Merc. in Iul. 4 **5** 1 Cor. 6, 10
59, 5 Rom. 5, 12 **7—12** Merc. in Iul. 5 **8. 18** Gen. 2, 24

---

58 *PCGTLM* **1** Iul. *om. Tac. mp.* **2** potest] *add.* nisi *Merc.* **4** demonstrauis *C*, monstrasti *Merc.* **6** enim] *add.* aliter *G* **7** nisi *om. G*

59 *PCGTLM* **1** omissa] missa *P* **3** commixtionem *C* **5** generantium *LM Migne* **6** respondeo *M* **7** homines — **8** duo *om. C* **9** illa] nulla *C* **10** ac] ne *Merc.* **11** carnem *om. C* gestione *C* institutam *P* **12** docetur *PC Merc.*, doceretur *GTLM Migne* insertam *P* **14** talis *C* **15** et *pr. om. C* **16** pudoris *C* **16 sq.** possessionem *C*

exorbitas a veritatis via, ut etiam coniunctioni Christi et ecclesiae hanc audeas importare libidinem. (2) Porro, si possunt sine ista esse duo in carne una Christus et ecclesia, potuerunt etiam vir et uxor, si nemo peccasset, non pudenda libidine, de qua erubescit, et qui eam laudare non erubescit, sed merito laudanda caritate coniungi et filiorum procreandorum causa esse duo in carne una; unde dominus cum dicit: *Igitur iam non sunt duo, sed una caro*, non utique dicit: Non sunt duae, sed una caro. Quid ergo non sunt duo nisi homines? sicut Christus et ecclesia simul non duo Christi, sed unus est Christus; unde et nobis dictum est: *Ergo Abrahae semen estis*, cum de illo dictum sit Abraham: *Et semini tuo, quod est Christus*.

60. *IUL.* Ac per hoc nihil sibi vel de iucunditate eius vel de verecundia potest diabolus vindicare.

AUG. Quid est quod dicis: „de verecundia“? an confusionem nominare confunderis? et tamen pudendam libidinem et ante peccatum fuisse dicis in eis, de quibus dicit scriptura: *Nudi erant et non confundebantur*.

61. *IUL.* Verum tamen hic apostolus, si quid tale sensisset, per unam carnem, non per unum hominem peccatum intrasse dixisset. Per generationem vero substantia carnis suboli sola participat, quia non anima de anima, sed caro de carne trahitur; in nomine autem hominis et animus proprie indicatur et corpus, ac per hoc apostolus unum hominem nominando nec negotium fecunditatis ostendit, in quo nihil praeter substantiam carnis impertiri noverat, nec duos

---

59, 26 Mt. 19, 6 **29** Gal. 3, 29 **30** Gal. 3, 16
60, 6 Gen. 2, 25

59, 19 exorbitaes *C* coniunctione *P* **21** et *om. C* **23** et — erubescit *alt. om. C* **24** coniugii *G* **27** nonnisi *P* **28** et *om. C*
60 *PCGTLM* **1** Iul. *om. Tac. mp.* vel de] ualde *C* **3** an] a *C*
61 *PCGTLM* **1** hic] his *C* **4** suboli sola] sobolos *C* **8** substantia *C* impertire *P*

intellegi voluit, qui unum inculcavit, ut doceret imitatione transisse non generatione peccatum.

AUG. Quid est ergo: *Iam non sunt duo, sed una caro*, nisi: Non sunt duo homines propter unam carnem? cum et ipsa caro possit dici homo, a parte totum, sicut: *Verbum caro factum est*, quia homo factus est de quo dictum est. Apostolus etiam quod ait: *Exterior homo corrumpitur*, puto quod carnem intellegi voluit. Propter quod recte loquimur cum dicimus: Hominis sepulchrum, quamvis caro ibi sola sepulta sit; nec erravit, quae dixit: *Tulerunt dominum meum de monumento*, quamvis sola caro ibi posita fuerit. Manente ergo de anima obscurissima quaestione potuit dici: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum*, etiamsi ad propaginem sola caro pertineat; haec itaque attende et quam nihil dixeris vide.

62. *IUL.* Hic iam licet egerit partes suas veritas, tamen ut sit intentus lector ammoneo. Plurimum igitur in hoc conflictu de meo iure deposui secutusque, quo adversarii temeritas provocaverat, adeo sanae fidei scita defendi, ut, etiamsi magistri gentium verba essent, quibus illum usum Traducianus putavit, liqueret tamen eum nihil de naturali sensisse peccato, qui nominando hominem, sed unum, non utique generationem criminis, sed exempla culpasset.

AUG. Exemplum dedisti, sed vanitatis in te ipso, quia, si exemplum peccati a primo peccatore homine apostolus poneret, id est Adam, profecto exemplum iustitiae a primo homine iusto poneret, id est Abel.

61, 11 Mt. 19, 6 **13** Ioh. 1, 14 **15** 2 Cor. 4, 16 **18** Ioh. 20, 2. 13 **20** Rom. 5, 12

61, 9 inculpauit *C* **12** et *om. C* **13** posset *TLM Migne* a parte] aperte *C* **15** etiam] autem *LM* **17** sola caro ibi *G* **19** quamvis] *add.* eius *P Kal.* anima] -o *G Migne, add.* uel o *Tsl.* **20** questionem *C*

62 *PCGTLM* **4** defende *Tac.* **6** liceret *Ppc.* **8** generationis *C* culpasse *C* **9** in — **10** si *om. C* **10** homine peccatore *G* **11** profecto et *P Kal.*

63. *IUL.* (1) Constat autem non esse apostolicorum verborum eum ordinem, quem inimicus noster putavit; argumentatur quippe hoc modo: „Si apostolus imitationem“, inquit, „voluisset intellegi, non *per unum hominem*, sed per diabolum peccatum intrasse et per omnes homines pertransisse dixisset; de diabolo quippe scriptum est: *Imitantur eum qui sunt ex parte eius*, sed ideo *per unum hominem* dixit, a quo generatio utique hominum coepit, ut per generationem doceret isse per omnes originale peccatum“. (2) In hoc ergo mentitur, quod affirmat beatum Paulum pronuntiasse, quia per unum hominem peccatum intraverit in mundum atque ita in omnes homines pertransierit; hoc, inquam, in magistri gentium sermonibus non tenetur; ille quippe non dixit peccatum transisse, sed mortem; est ergo ordo verborum: *Sicut per unum hominem peccatum in mundum intravit et per peccatum mors et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt.* (3) Sublimis informator ecclesiae, quid sibi dicendum esset, expendit: *Per unum*, inquit, *hominem peccatum intravit ⟨in mundum⟩ et per peccatum mors et ita in omnes homines pertransiit.* Iam nominaverat mortem atque peccatum; quid fuit necesse, ut in eo, quod pertransisse dicebat, mortem a peccati communione separaret ut signanter ostenderet in hunc quidem mundum per unum hominem intrasse peccatum et per peccatum mortem, in omnes vero homines non peccatum transisse, sed mortem iudicii illatam severitate,

---

63, 3 nupt. conc. 2, 45 **4** Rom. 5, 12 **6** Sap. 2, 25 **13—14. 25—27** Merc. in Iul. 6 **14. 30. 39** Rom. 5, 12

---

63 *PCGTLM, K inc. l. 18 per* **1** apostoli quorum *Ppc.* **3** argumentatus *P* **4** intellegi voluisset *nupt.* **5** diabolum] *add.* potius in hunc mundum *nupt.* **11** intrauit *CLM* **16** homines *om. P* **18** hominem inquit *K* intravit *om. C* **19** in mundum *om. codd.* **20** atque — **21** a *om. C* **21** necesse] nec esset *P* **22** separet *C* ut] et *P* in] nihil *C* **24** vero *om. C* **25** transisse] intrasse *CL* mortem] *add.* mortem *P Kal.* iudicii] dicit *K* **25** seueritatem *PCK*

praevaricationis ultricem, non corporum semina, sed morum vitia persequentem, nisi quia commendare et praemunire curavit, ne vestro dogmati opitulatus aliquid putaretur?

AUG. In eo quidem loco ubi dictum est: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum et per peccatum mors et ita in omnes homines pertransiit*, utrum peccatum an mors an utrumque per omnes homines pertransisse dictum sit, videtur ambiguum; sed quid horum sit, res ipsa tam aperta demonstrat. Nam si peccatum non pertransisset, non omnis homo cum lege peccati, quae in membris est, nasceretur; si mors non pertransisset, non omnes homines, quantum ad istam condicionem mortalium pertinet, morerentur. Quod autem dicit apostolus: *in quo omnes peccaverunt*, *in quo* non intellegitur nisi in Adam, in quo eos dicit et mori, quia non erat iustum sine crimine transire supplicium. Quacumque te vertas, nullo modo catholicae fidei fundamenta subvertes, praesertim quia et tu ipse tibi adversaris, qui nunc dicis non peccatum transisse, sed mortem, cum superius dixeris apostolum ideo non duos homines, sed unum inculcasse, ut doceret imitatione transisse, non generatione peccatum. Transiit ergo cum morte peccatum; quid est quod nunc dicis non peccatum transisse, sed mortem?

64. *IUL.* Quantum igitur inter te et Paulum distet intende: ille dicit: *per unum hominem*, tu: per duos, id est per generationem; ille pronuntiat in primo homine et peccatum

---

63, 44 *cf.* cap. 56. 61

64, 2 Rom. 5, 12

63, 27 sq. premonere *Ppc.* **28** opitulatur *P* **32** homines *om. C* pertransiit homines *Gac.* **38** pertinent *C* **39** autem *om. K* non *TLM*, *om. PCGK* **40** in *pr. om. P* **42** uerte *C* **44** dixis *Cac.*, dixisti *Cpc.* **45** homines sed] hinc esset *C* ut] et *P* **46** in mitacione *P* non *om. C* transiit — **47** peccatum *pr. om. P*

64 *PCGTLM* **1** distat *P*

et mortem fuisse, ad posteros vero solam transisse mortem, tu contra asseris et peccatum ad omnes et interitum cucurrisse.

AUG. Iam responsum est; relegant qui volunt, quae supra diximus, ne superfluo eadem iterum iterumque repetamus.

65. *IUL.* Impudenter igitur sub umbra eius nominis delitescis, cum nimis diversa contrariaque dicatis. Ille enim arguit opus hominum, tu opus dei; ille studia delinquentium, tu innocentiam vitamque nascentium, ille voluntatem hominum, tu naturam.

AUG. Superius ad omnia ista responsum est; unde iam te irridet qui meminit; qui vero non meminit, si illa relegerit, profecto ista tua vana cum irriserit, te dolebit.

66. *IUL.* Intravit igitur secundum apostolum per unum hominem peccatum in hunc mundum et per peccatum mors, quoniam illum et reum et damnationi mortis perpetuae destinatum mundus aspexit. In omnes autem homines mors pertransiit, quia una forma iudicii praevaricatores quosque etiam reliquae comprehendit aetatis; quae tamen mors nec in sanctos nec in innocentes ullos saevire permittitur, sed in eos pervadit, quos praevaricationem viderit aemulatos.

AUG. Hoc loqueris, quod obiectum est haeresiarchae vestro Pelagio in episcopali iudicio Palaestino, quod ita factus fuerit Adam, ut, sive peccaret sive non peccaret, moriturus esset. Hanc enim mortem, qua omnes morimur, de qua dictum est: *A muliere initium factum est peccati et propter illam omnes morimur*, non vis ex peccato in omnes fecisse originaliter

---

66, 1—8 Merc. in Iul. 7 **9 sqq.** *cf.* gest. Pel. 23 sq. 57 **13** Sirach 25, 33

64, 5 concurrisse *P G Kal.* **6** legant *C*

65 *P C G T L M* **3** studium *P pc.* **7** qui *pr.*] que *P ac.* **8** riserit *C*

66 *P C G T L M* **2** in hunc mundum *om. Merc.* **3** damnationi] dominationi *P* perpetuae mortis *Merc.* **4** destinatum] obnoxium *Merc.* autem *om. P* **6** etiam *om. Merc.* **7** in *alt. om. P C* **8** eos] *add.* tantum *Merc.* **12** qua *pr.*] quam *P C Kal.* **13** est *pr. om. C*

transitum, ne cogaris fateri simul etiam originaliter transisse peccatum; sentis quippe, quam iniquum sit sine merito transisse supplicium. Verum tamen tam catholicum est, quod expugnare conaris, ut hoc ille, cui, sicut dixi, obiectum est, nisi damnasset, profecto ex illo iudicio damnatus exisset. Mors ergo et ista, qua spiritus a corpore separatur, et illa, quae dicitur secunda, qua spiritus cum corpore cruciabitur, quantum attinet ad meritum generis humani, in omnes homines pertransiit; sed gratia dei per eum, qui venit, ut moriendo regnum mortis auferret, ea resurrectione, cuius in illo praecessit exemplum, mortem regnare non sivit. Hoc tenet catholica fides, hoc tenent iudices, quos Pelagius formidavit, hoc non tenent haeretici, quos Pelagius seminavit.

67. *IUL.* Quae praevaricatio licet non sit facta naturalis, fuit tamen forma peccati atque ob hoc licet non aggravet nascentes, tamen accusat imitantes.

AUG. Et si tu oblitus es grave iugum, quod aggravat nascentes, nos te non desistimus commonere.

68. *IUL.* Mors autem iudicialis transiit in eo, in quo peccaverunt omnes, sed libera voluntate; quo verbo id est *omnes* scripturarum more multitudo, non universitas indicatur.

AUG. Frustra recta verba torquere et clara obscurare conaris: in eo peccaverunt omnes, in quo moriuntur omnes. Ipse est Adam, in quo si parvuli non moriuntur, profecto nec in Christo vivificabuntur; sed quoniam, *sicut in Adam omnes*

67, 1—3 Merc. in Iul. 7

68, 1—2 Merc. in Iul. 7 7 1 Cor. 15, 22

66, 15 ne cogaris] negaris *P pc.* **17** tam *P Migne, om. C G T L M* **23** per eum *om. C* **24** resurrectionis *C* **25** processit *C* **27** haeretici *om. C* spilagius *C*

67 *P C G T L M* **3** tamen et *G* **4** aggrauet *P M*

68 *P C G T L M* **1** in *alt. P Merc., om. C G T L M Migne* **2** omnis *P pc.* **4** uerba recta *G M*

moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur, ideo qui volunt haec verba pervertere, ipsi eis manentibus everteruntur.

69. *IUL.* (1) Sed iam pergamus ad reliqua, ut, cui dogmati apostolus concinat, sicut ex multa parte claruit, processibus sacri sermonis ostendat. „Quid autem aliud indicant etiam sequentia verba apostolica? cum enim hoc dixisset, adiunxit: *Usque ad legem peccatum in mundo fuit*, id est, quia nec lex potuit auferre peccatum; *peccatum autem non deputabatur, cum lex non esset.* Erat ergo, sed non deputabatur, quia non ostendebatur, quod deputaretur; sicut enim alibi dicit: *Per legem cognitio peccati, sed regnavit*, inquit, *mors ab Adam usque ad Moysen*, hoc est, quod supra dixerat, *usque ad legem;* (2) non usque ad Moysen, ut deinceps non esset peccatum, sed quia nec lex per Moysen data regnum potuit mortis auferre, quae non regnat utique nisi per peccatum. Regnum porro eius est, ut hominem mortalem in secundam etiam, quae sempiterna est, praecipitet mortem; regnavit autem in quibus? *Etiam in his*, inquit, *qui non peccaverunt in similitudinem praevaricationis Adae, qui est forma futuri.* Cuius futuri nisi Christi? et qualis forma nisi a contrario? quod alibi etiam dicit: *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita in Christo omnes vivificabuntur.* (3) Sicut in illo illud, ita in isto istud; ipsa est forma. Sed haec forma non omni ex parte conformis est; unde hic apostolus secutus adiunxit: *Sed non sicut delictum ita et donatio; si enim ob unius delictum multi mortui sunt,*

69, 3—28 nupt. conc. 2, 46 **5** Rom. 5, 13 **9** Rom. 3, 20 **9 sq.** Rom. 5, 14 **16** Rom. 5, 14 **19** 1 Cor. 15, 22 **22** Rom. 5, 15

68, 8 qui] quid *C* **9** verba] *add.* per uerba *C*

69 *PCGTLM* **3** sacri sermonis] sacris sermonibus *Pac.*, sacris sermonis *Ppc.* indicant aliud *G* **5** usque] *add.* enim *nupt.* **6** auferre potuit *G* **8** deputabatur *C* **10** ad *pr. om. G* hoc — **11** Moysen *om. P*, *add. i. mg. mp.* **11** usque — ut] ut a Moyse *nupt.* **12** per Moysen lex data *nupt.* regnum] *add.* non *C* **16** etiam] et *nupt.* **17** forma futuri] formaturi *Pac.* **19** ita et *M nupt.* **20** ipse *P*

multo magis gratia dei et donum in gratia unius hominis Iesu Christi in multos abundavit. Quid est: *multo magis abundavit?* quia omnes, qui per Christum liberantur, temporaliter propter Adam moriuntur, propter ipsum autem Christum sine fine victuri sunt.“ Nihil aliud consequentibus apostoli sermonibus indicari professus es quam originale peccatum; quod nos approbavimus ipso sui exordio non ab eo ostensum fuisse, quia per unum, non per duos peccatum transisse signaverat.

AUG. Iam responsum est et adhuc tu vana loqueris, neque hoc mirum est; adhuc enim, quid responderim, nescis. Tunc eris impudentior, quando scieris, si vanis relictis vera tenere nolueris.

70. *IUL.* Verum tamen utrum id, quod praeterierat, vel nunc intimet, expendendum est. *Usque ad legem*, inquit, *peccatum in mundo.* Tu dicis, quia hoc peccatum apostolus naturale voluerit intellegi; quaero ergo, si usque ad legem fuit, cur desierit esse post legem. Neque enim acquiesco, ut usque ad legem usque ad finem eius potius quam usque ad exortum intellegam; mecum facit verbi proprietas: quod dicit usque ad legem fuisse, ostendit non esse post legem et, quodcumque tempore ablatum est, naturale non fuit. Quod ergo infregit censura legis et infringendo ex multa parte restinxit, imitatione apparet, non generatione susceptum.

AUG. O intellectum, quid aliud dicam quam haereticum! Si ergo lex abstulit peccatum, quia sic vis intellegi *usque ad legem*, fuit ergo per legem iustitia. *Si per legem iustitia, ergo Christus gratis mortuus est.* Si autem peccatum lex

---

70, 2. 14 Rom. 5, 13 **14** Gal. 2, 21

69, 26 quia] nisi quia *nupt.* **32** tu *om. C* **33** neque hoc *PC*, neque enim *G*, neque enim hoc *TLM Migne* responderit *C*

70 *PCGTLM*, *K inc. l. 9 quod* **6** legem et *Tac.* **9** tempore *om. C* **10** ex *om. C* restrinxit *PGac. L* **14** fuit ergo per legem *om. C* ergo *om. K* iustitia *pr.*] -am *C* **15** ergo *om. C* gratis mortuus est *PCK*, mortuus est gratis *GTLM* autem] ergo *K*

non abstulit, ut non esset, quod prius eam fecisse dixeras et mox te paenituit, sed tamen peccatum lex infregit, ut postea correxisti, et ex multa parte restinxit, mentitus est qui ait: *Lex subintravit, ut abundaret delictum;* sed quia ille verum dixit, tu nihil dicis et tamen nihil dicendo haeretica pertinacia contradicis.

71. *IUL.* Verum ne videar hic nimis tecum agere tenaciter, acquiescamus, quod *usque ad legem* usque ad Christum possit intellegi; concedis ergo peccatum hoc, quod dicis originale, non esse post Christum. Et quomodo et in apostolorum membris et in omnibus baptizatis et usque hodie post tot saecula adventus Christi opus diaboli, fruticem adversariae potestatis, legemque peccati manere vigere vivere dicis?

AUG. Non hoc dico; nihil dicis. Aliud est peccatum, aliud concupiscentia peccati, cui non consentit, qui per gratiam dei non peccat, quamvis et ipsa concupiscentia peccati vocetur peccatum, quia peccato facta est, sicut scriptura quaelibet manus eius dicitur, cuius manu facta est. De quo autem dictum est: *Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi,* ipse reatum peccati, quod generatione trahitur, regeneratione dissolvit; ipse spiritum donans facit non regnare peccatum in nostro mortali corpore ad oboediendum concupiscentiis eius; ipse cotidiana indulgentia, propter quam cotidie dicimus: *Dimitte nobis debita nostra,* si quid concupiscentia peccati etiam bene resistendo certantibus male persuaserit, misericors delet; ipse gravi ruina elisos erigit paenitentes; ipse, ubi non possit omnino peccari, perducit constituitque regnantes,

---

70, 19 Rom. 5, 20

71, 2 Rom. 5, 13 **13** Ioh. 1, 29 **15 sq.** *cf.* Rom. 6, 12 **18** Mt. 6, 12

70, 16 et] e *C*, *om. P* **17** mox] post *LM*

71 *PCGTLM* **1** nimis *om. C* **2** quo *P* **3** peccatum] *add.* in *C* **4** et *alt. om. C* **5** baptizati sed *P* **6** aduentu *C* fructicem *LM* **7** dicis] pronuntias *P* **11** sicut — **12** est *om. CM* **14** peccatum (-i *pc.*) reatum *G* **20** grauis *Tac.* ubi *om. C* **21** apeccari *P* perducet *P Migne* constituetque *Migne*

quando dicetur: *Ubi est, mors, contentio tua? ubi est, mors, aculeus tuus? aculeus autem mortis est peccatum*. Ecce quomodo peccatum mundi agnus ille dei tollit, quod lex auferre non potuit.

72. *IUL.* Verum videamus et reliqua. *Peccatum autem non deputabatur*, ait apostolus, *cum lex non esset;* post quod tu subdis: „Erat ergo, sed non deputabatur, sicut alibi dicit: *Per legem cognitio peccati*." Si ergo per legem peccati est facta cognitio et peccatum traducis ante legem non imputabatur, ostende hoc imputatum fuisse sub lege. Nam si per legem peccati cognitio, ante legem ignoratio peccati, ambigi non potest hanc fuisse causam maximam promulgandae legis, ut proderetur et caveretur, quod prius latebat.

AUG. Ut proderetur, verum dicis, hoc et nos dicimus; ut autem caveretur, non lex sed gratia, non littera sed spiritus fecit; lex enim subintravit, non ut caveretur, sed ut abundaret peccatum et superabundaret gratia, qua peccatum et deleretur factum et, ne fieret, caveretur.

73. *IUL.* Hic sit ergo summa certaminis: aut ostende imputatum sub lege fuisse cuiquam originale peccatum, ostende fuisse monstratum, et consentiam de hoc peccato apostolum locutum fuisse.

AUG. Ostendo quidem, quod provocas ut ostendam; sed si oculos operiatis ad ea, quae videre non vultis, et ne ab aliis videantur, nebulas contentionis offunditis. Circumcisio

---

71, 22 1 Cor. 15, 55sq.

72, 1 Rom. 5, 13 **3** nupt. conc. 2, 46 **4** Rom. 3, 20

73, 7sq. 11sq. *cf.* Gen. 17, 11—14 **7—16** Prosp. sent. 300, *cf. p.* XL

71, 22 dicitur *Migne* contentio — mors *alt. om. G* **24** deus *P*

72 *PCGTLM, K inc. l. 6 iam si* **5** ante lege non putabatur *C* **6** nam] iam *K* **7** cognitio — peccati *om. C* **9** et *om. G* **13** qua] quia *P*

73 *PCGTKLM* **1** sit ergo *TKL*, sic ergo *CM*, ergo sit *G*, est ergo *P Kal.* **2** peccatum] *add.* aut *K* **4** fuisse locutum *K* **6** operiatis] aperiatis *PCGTKL, om. M* **7** uidebantur *C*

carnis lege praecepta est, qua non posset melius significari per Christum, regenerationis auctorem, tolli originale peccatum. Cum praeputio quippe omnis homo nascitur, quemadmodum cum originali peccato, et octavo die lex circumcidi carnem praecepit, quia Christus die dominico resurrexit, qui post septimum sabbati octavus est; et circumcisus praeputiatum gignit traiciens in illum, quo ipse iam caruit, sicut baptizatus in filium, quem generat carne, reatum tamen traicit originis, quo absolutus est ipse. Postremo in lege scriptus est psalmus: *Ego in iniquitatibus conceptus sum et in peccatis mater mea in utero me aluit.* Quod videretis profecto nec auderetis aliquid contradicere, si Cypriano et Ambrosio ceterisque talibus ecclesiae doctoribus fidei oculos similes haberetis.

74. *IUL.* Aut certe, quia hoc in lege non potest inveniri, acquiesce, impudentissime, de eo peccato loqui apostolum, quod imitatione trahitur, voluntate committitur, ratione arguitur, lege ostenditur, aequitate punitur.

AUG. De omni peccato, quod per Christum tollitur, dictum est: *Usque ad legem peccatum in mundo fuit*, quoniam lege non tollitur sive originale sive additum, sive quod erat et ante legem, sive quod etiam lege subintrante abundavit. Cum autem ais de eo peccato loqui apostolum, quod aequitate punitur, expergiscere et vide ibi esse et originale peccatum; non enim aliter aequitas dei grave iugum imponeret ipsis quoque exordiis parvulorum, quod iugum cura nostra saepe commemorat, ut cervicem tuam, si non inflexerit,

---

73, 17 Ps. 50, 7

74, 6 Rom. 5, 13

73, 8 carnis] carnalis $TKLM$ qua] quia *Prosp.* **9** originale tolli K originali C **10** quippe] quidem K omnes $Pac.$ **11** cum *om.* K originale peccatum $Pac.$ **13** est octauus K praeputiandum K **16** quo] quod C quo — ipse] a quo ipse iam liber est *Prosp.* **18** uideritis P auderitis P

74 $PCGTKLM$ **2** de eo peccato impudentissime G **3** committetur $Pac.$ **6** quoniam] quam P **8** etiam quod lege $L\dot{M}$ **11** aliter] alter P

frangat. Nam hoc peccatum etiam lege monstrari praecepto circumcisionis ostendi; quod si negas tu, doce, quo peccato proprio, si non circumcideretur, interibat anima parvuli de populo suo. Scio, non doces, sed volens nos fatigare nec taces.

75. *IUL.* Ceterum, quod fingitis, originale peccatum nec per unum transmitti potest, quoniam generatio per duos agitur.

AUG. Iam responsum est; lege, quae hinc a me dicta sunt, et invenies te vana dixisse.

76. *IUL.* Nec potuit aliquando esse, si potest aliquando non esse, quia naturalia ab initio substantiae usque ad terminum illius perseverant.

AUG. Hoc et de morte posses dicere, nam etiam cum ipsa nascimur. *Corpus* enim *mortuum est propter peccatum;* sed et si non propter peccatum, sicut desipitis, nascimur tamen sine dubitatione mortales, et tamen mors atque mortalitas non erit immortaliter viventibus nobis. Sicut ergo mors originalis est et tamen potuit esse, potest non esse melius nostra manente natura, sic et originale peccatum et potuit esse generatione tractum et potest non esse regeneratione detractum.

77. *IUL.* Nec a lege ostensum est vel ostendi potuit, quia numquam legislator usque ad hanc veniret amentiam, ut praeciperet cuiquam: Noli ita vel ita nasci; et quod anmo-

---

74, 16 sq. *cf.* Gen. 17, 14
76, 5 Rom. 8, 10

74, 14 etiam peccatum *K* praecepta *P* **15** quo] quod *C* **16** circumcideret *G* **17** nec] non *K*

75 *PCGTLM* **3** agitur] arguit *LM* **4** iam] nam *C* **5** vana] una *P*

76 *PCGTLM* **6** et *om. CL* **7** mortalis *P* **8** mortaliter *P* **9** potest] posset *Cac.* **9 sq.** melius nostra *G*, melius nostrę *P*, nostra melius *CTLM* **11** non *eras. G* regeneratione] gen- *P* **12** tractum *C*

77 *PCGTLM* **1** est *om. C* **2** quia] *add.* non *P* ueneret *P* **3** preceperit *Pac.*

neri non decuit, ut corrigatur, iustum esse non potest, ut puniatur.

AUG. Non praecipitur homini, quomodo nascatur, sed praeceptum est, quomodo ille viveret, praeceptumque violavit; a quo parente peccatum originale deducitur. Praecipitur etiam, ut infans circumcidatur, damnandus nisi circumcidatur, cui tamen non solum aliquid aliud, sed nec saltem circumcisio ipsa praecipitur; ac per hoc non quidem praecipitur homini, quo modo nascatur, mundus tamen non est a sorde peccati *nec infans, cuius est unius diei vita super terram.* Lege verba sancti Iob et invenies te esse mendacem loquente illo, quem deus dixit esse veracem.

78. *IUL.* Et quod usque ad legem est, ostenditur non esse post legem, ostenditur postremo non esse post Christum.

AUG. Ita reatus huius peccati ostenditur non esse post peccatorum abolitionem, sicut mors post carnis resurrectionem.

79. *IUL.* Ac per hoc secundum argumentationem quoque tuam olim non est, secundum testimonium veritatis numquam fuit.

AUG. O si vos non essetis, qui contra testimonium veritatis falsum testimonium vestrum et dicitis et insuper scribitis!

80. *IUL.* Et ut, quod egimus, inculcetur memoriae lectoris: definisti quondam „peccatum“ et optime „nihil esse aliud quam voluntatem ammittendi, quod iustitia vetat et unde liberum est abstinere“.

77, 13 Iob 14, 4sq.

77, 4 decuit] docuit *L* decuit — esse] potest ut caveatur imputari *P Kal.* **6 sq.** sed praeceptum] praecipitur etiam *C* **9** etiam] et eam *C* **12** est a] esset *P* **13** cui *P*

78 *PCGTLM* **2** ostenditur] ostendit non esse *C* **4** obolitionem *P*

79 *PCGTLM* **4 sq.** veritatis falsum testimonium *om. C* **5** insuper] super *C*

80 *PCGTKLM* **2 sq.** aliud esse *LM* **3** amittendi *P*

AUG. Iam responsum est, quod peccati sit ista definitio, non eius, quod sit et poena peccati.

81. *IUL.* Quae definitio ad intellegendam quoque iustitiam dei aperuit viam, ut censeremus aequitatem divini neutiquam stare iudicii, nisi illud imputasset in peccatum, a quo nosset liberum fuisse ei, qui propter hoc affligitur, abstinere,

AUG. Propter quid ergo affliguntur parvuli, si nullum habent omnino peccatum? an omnipotens et iustus deus iniustas poenas a tot innocentibus prohibere non potuit?

82. *IUL.* Magistrum vero gentium rationem privilegio auctoritatis armantem pronuntiasse, quia per unum hominem in hunc mundum culpa transierit, quo nomine separavit opera nuptiarum, quae sine duorum negotio esse non possunt, commendavimusque ob hoc ab illo unum fuisse nominatum, ne quis duos intellegere auderet.

AUG. Iam responsum est; assidue te delectat vana garrire.

83. *IUL.* Et re vera multo ego consequentius unum, quem apostolus dicit, unum assero, ut doceam vitium imitationis, non generationis fuisse, quam Traducianus unius nomine, qui dicitur peccati fuisse vestibulum, seminibus rem ammovet voluntatis, quod rerum natura non recipit.

AUG. Desine, quod iam refellimus, iterare. Quid nos cogis adhuc eadem atque eadem dicere contra tantam sapientiam tuam, qua putas ideo non significari generationem, ubi

---

80, 5 *cf.* 1, 74

---

81 *PCGTLM* **2** viam *om. C* equitate *C* **2 sq.** diuine utiquam *P*, diuineutiquem *C* **3** in — **4** nosset *om. P* **8** a *om. C*

82 *PCGTLM* **2** auctoritates armentem *P* **3** quo] qui *P* **4 sq.** commendabimusque *C*, commendauimus atque *Tpc. Migne*, commendationis atque *LM* **7** vana] una *P*

83 *PCGTLM* **1** multa *P* **3** quam — **4** fuisse *om. P* **5** recepit *P* **7** adhuc] *add.* ad *C* **8** non *om. C*

dictum est: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum*, quia per duos fit generatio, non per unum, quasi peccatum illud, quod non vultis generatione, sed imitatione transisse, unus ammiserit? Cum ergo et ipsum fuerit a duobus ammissum, cur *per unum hominem* dictum est *peccatum intravit in mundum*, nisi quia non a femina concipiente atque pariente, sed a viro seminante est generationis exordium aut quia iam non sunt duo, quando per coitum una fit caro?

84. *IUL.* Postea quoque ad legem ventum est, ad cuius usque tempus perscripsit apostolus non ostensum viguisse peccatum; quod tu tempus usque ad finem legis protelare conatus es non intellegens necquicquam te argumentatum, quandoquidem constringendus a nobis esses, ut probares hoc peccatum, de quo mentiris Paulum locutum et quod asseris usque ad amolitionem regnasse veteris testamenti, vel imputatum fuisse vel imputari potuisse sub lege, vel certe acquiesceres non regnare post Christum, ut sensibus tuis saltem inflexa violenter apostoli sententia consonaret. Horum autem nihil reddi a te potest; fidei ergo nostrae in solido est puritas collocata, cui et rationis instituta et iustitiae dignitas et apostoli per omnia scita conveniunt.

AUG. Nihil te dicere et, quod respondimus, monstrat et tu ipse; apostolus quod ait: *Usque ad legem peccatum in mundo fuit*, non originale tantum, sed omne peccatum intellegi voluit, et ideo usque ad legem fuit, quia nec lex potuit auferre peccatum. *Usque ad legem* quippe dictum est, ut etiam ipsam legem

---

83, 9. 13 Rom. 5, 12
84, 15. 18. 24 Rom. 5, 13

83, 14 quia] qua *C* concupiente *C* **16** per *om. P*
84 *PCGTKLM* **1** est *om. C* **4** nequicquam *GK* **5** a nobis constringendus *K* ut] prout *LM* **7** abolitionem *Tpc. KL Migne*, oblincionem *M* **8** imputare *P* vel *alt. om. PC* **9** saltim *Ppc.* **11** a te reddi *LM* ergo] uero *K* **12** collocati *K* **16** intellege *P* **17** nec] neque *K* **18** usque] que *Pac.* ipsam *om. C*

sententia ista concluderet, quomodo dictum est in evangelio: *Omnes ergo ab Abraham usque ad David generationes quattuordecim;* non enim excepto David, sed ipso etiam computato numerus iste completur. Sicut ergo cum audimus quattuordecim generationes usque ad David, non excipimus David, sed ipsum etiam computamus, ita cum audimus: *Usque ad legem peccatum in mundo fuit*, non excipere legem, sed etiam ipsam computare debemus, quia, sicut David non est extra numerum, qui dictus est usque ad ipsum, sic lex non est extra permansionem peccati, quod fuisse dictum est usque ad ipsam, ac per hoc nemo tollit peccatum, quod nec lex, quamvis sancta et iusta et bona, potuit auferre, nisi ille, de quo dictum est: *Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Tollit autem et dimittendo, quae facta sunt, ubi et originale comprehenditur, et adiuvando ne fiant, et perducendo ad vitam, ubi fieri omnino non possint.

85. *IUL.* Sed videamus et reliqua. Postquam ergo dixisti: „Haec forma non omni ex parte conformis est“, adiungis: „Unde hic apostolus secutus adiunxit: *Sed non sicut delictum ita et donatio; si enim ob unius delictum multi mortui sunt, multo magis gratia dei et donum in gratia unius hominis Iesu Christi in plures abundavit.*“ Quam sententiam hoc modo exponis: „Quid est: *multo magis abundavit*, nisi quia omnes, qui per Christum liberantur, temporaliter propter Adam moriuntur, propter ipsum autem Christum sine fine victuri sunt?“ Pronuntiavit certe apostolus, de cuius nobis est

---

84, 20 Mt. 1, 17 **31** Ioh. 1, 29
85, 2—6. 7—10 nupt. conc. 2, 46 **3** Rom. 5, 15

84, 20 ergo *om. PC* **22 sq.** generationes XIIII. *K* **25** sed *om. C* **27** qui *om. P* dictum *Cac.* ipsum — **28** ad *om. P* **29** nemo] nomen *C* **32** demittendo *P* et ubi et *C*

85 *PCGTLM, K inc. l. 10 pronuntiavit* **1** dixisti *om. P* **4** delicti *P* **6** plures] multos *nupt.* **8** qui *om. C* **9** autem ipsum *G* **10** de *om. P*

opinione certamen, efficacius operari ad collationem salutis et copiosius gratiam salvatoris quam peccatum Adae, ut ostenderet multo vehementius profuisse Christum et pluribus profuisse, cuius gratia, ut ipso eius verbo utar, *abundavit in plures*, quam praevaricationem primi hominis nocuisse, quem tu dicis seminibus illigasse peccatum.

AUG. Multo magis abundavit dixit, non: in magis multos, id est non: in plures. Quis enim non videat plures esse in genere humano, in quos non abundavit, ut ex pluribus ostenderetur, quid universae massae iusto iudicio deberetur, nisi, ubi vellet, spiritus spiraret et deus quos dignaretur vocaret et quem vellet religiosum faceret?

86. *IUL.* Proba igitur hoc, quod intellexit apostolus, vestris cohaerere dogmatibus.

AUG. Legantur verba eius sine perversitate legentium, qualis est in vobis, et nulla alia probatio requiretur.

87. *IUL.* Si enim Adam, ut dicitis, peccato naturali generavit omnes in condemnationem tantumque de suis visceribus in subolem virus effudit, ut in natura hominis cuncta dei instituta turbaret,

AUG. Quando parvulum spiritus vexat immundus animamque eius et corpus affligit, sensus sanitatemque pervertit, nonne universa eius quam deus instituit natura turbatur? Nec invenitis omnino tanti huius mali meritum negantes originale peccatum. Cur enim non hic attendis in natura hominis per diaboli virus cuncta dei instituta turbari? dic

---

85, 17 sq. *cf.* pecc. mer. 1, 14 **21 sq.** *cf.* Ambr. Luc. 7, 27

85, 11 efficacis *Ppc.* **13 sq.** et pluribus profuisse *om. K* **14** ut] et *P* eius] cuius *CL* **16** quem] quę *P* **19** generi *C* **20** massę e *C* **21** uellit *P*

86 *PCGTKLM* **2** dogmatis *C* **3** legantur] regantur *K* **4** vobis] uerbis *K* et *om. C* alio *P*

87 *PCGTLM* **1** peccato] *add.* ut *C* **3** uiros *C* ut *om. C* **7** eius *om. LM*

causam parvuli. dic reatum eius, cui recens nato ista contingunt, qui non vis verba apostolica sic accipere, quemadmodum accipit, ex quo est instituta, catholica ecclesia et quemadmodum suis tam perspicuis malis confitetur ipsa natura. Et tamen, si bene consideremus. dei nullo modo instituta turbantur, quoniam praescius futurorum cuncta constituit nec totum, quod meretur apostatica creatura, singulis reddit, sed in mensura et numero et pondere disponens omnia neminem sinit mali aliquid perpeti quod non meretur, quamvis non tantum, quantum massae debetur universae, singulus quisque patiatur.

88. *IUL.* Ut sine dono diaboli, ad quod dicis libidinem sexuum pertinere, nuptiae, quas deus creaverat, esse non possent, immo illis, quas ordinaverat, institutionis suae honore avolantibus has, quarum ordo permansit, cum motione genitalium, cum pudore cocuntium, cum calore et consternatione membrorum, cum iucunditate sensuum, cum iniquitate nascentium, diaboli, non dei opus esse cogeret atque convinceret,

AUG. Si malum vitiorum, quod nisi in aliquo bono esse non potest, a naturarum bonitate discernas, nec excusabis diabolum nec accusabis deum, nec excusabis libidinis malum nec accusabis nuptiarum bonum.

89. *IUL.* Ipsam postremo arbitrii libertatem unius peccati impulsione subrueret, ut nemo deinceps in potestate

---

87, 18 *cf.* Sap. 11, 21

87, 12 qui] cui LM verba] *add.* apud uerba P **13** accepit P **17** reddidit C **19** non *pr. om.* C **20** deberetur C

88 $PCGTLM$ **3** immollis C^{ac}. quas ⟨deus⟩ or[di]naverat inst. suae honore, *Primmer* **4** has (ha T^{ac}.) quarum TLM hae quarum G, a(e)quarum PC commotione P^{ac}. C **5** cocuntium] *add.* diaboli non dei C **5 sq.** et consternatione membrorum *om.* C **6** iocunditatem C **9** vitiorum] *add.* quod nisi in aliquo uitiorum P **11** diabolum — excusabis *om.* G

haberet vetera crimina virtutis electione respuere, sed uno omnes in condemnationem eversae humanitatis torrente raperentur.

AUG. Cur non potius miraris universi generis humani ab exordio nativitatis tantam miseriam, ut nemo beatus nisi ex misero fiat neque nisi post hanc vitam malis omnibus careat, cui per dei gratiam praestatur, ut careat? Hoc mirando te corriges et iustum dei iudicium, quoniam per unum hominem peccatum intravit in mundum, in generis humani non iniusta afflictione cognosces.

90. *IUL.* Si haec, inquam, cuncta in dei imaginem primi hominis invexit iniquitas, manifestum est nimis esse imbecillam Christi gratiam in suis muneribus, quae nihil, quod his tot trabalibus malis mederetur, invenit; aut si invenit, affirma. Singula enim nunc singulis conferamus. Si Adam praeter voluntatis opera ipsius naturae instituta subvertit, nihil debuit magis Christus quam ea, quae ab illo fuerant elisa, reparare his videlicet vestigiis, quibus ille subruerat,

AUG. Hoc facit, sed non quomodo tu vis. *Quis enim cognovit mentem domini aut quis consiliarius eius fuit?*

91. *IUL.* Id est ut in nuptiis baptizatorum neutiquam sentiretur libido nec eodem modo, quo etiam ceterarum gentium, genitalia moverentur,

AUG. Non ergo debuerunt baptizatae cum gemitu parere, quoniam hoc, quod negare non potes, poena est feminae peccatricis.

90, 9 *Is. 40, 13; Rom. 11, 34

---

89 *PCGTLM* **3** habere *C* vetera — electione *om. C* **5** reparentur *Tac.* **9** careat] *add.* hoc *P* **10** corrigis *C*, corregis *Pac.* **12** iusta *P* iniustam adflictionem *C* cognoscis *PC*

90 *PCGTLM*, *L des. l. 6 voluntatis* **1** hoc *LM* inquam] in quo *P* **3** Christi gratiam] christianam *C* **6** natura *C* debuit] decuit *G* **7** christum *CG* **8** ut dilicet *Cac.*

91 *PCGTM* **4** debuerent *P* **5 sq.** negare — feminae] ne *C* **5 sq.** femina *P*

92. *IUL.* Recederet [postremo] post donum gratiae coeuntium pudor nec iret per membra quietis irritatio nec paterentur sensus onera dulcedinis, liberum postremo baptizatis redderetur arbitrium, ut per correctionem naturae expulsa lege peccati tam possibile confitereris esse mortalibus nitere splendore virtutum quam sordibus horrere vitiorum, immo penitus nec mortales, qui sacramentis imbuuntur, esse deberent.

AUG. Et tamen, Iuliane, tales nuptias in paradiso constituere non te pudet, ubi coeuntium confiteris pudorem. Ergone aliquid pudendum erat, ubi nihil nisi laudandum, qui super cuncta laudandus est, conditor instituerat? Sed quis potest hoc sapere et dicere, nisi quem non pudet id laudare quod pudet?

93. *IUL.* Si enim pugnat medicina cum vulnere et mors peccato dicitur accidisse, ablationem mortis amotio peccati debet operari.

AUG. Adhuc quidem dicitis Adam sic fuisse factum, ut, sive peccaret sive non peccaret, moriturus esset; sed ista dicentes iam vos magister vester in episcopali iudicio Palaestino nec sine se ipso, quia non se correxit, Pelagius ipse damnavit. Deus autem non in isto saeculo maligno beatificat suos, quibus hic peccata dimittit, et spiritus gratiae pignus impertit. Ideo eis, qui etiam malis saeculi huius vel delectabilibus vel saevis atque asperis partim non utuntur, partim bene utuntur, futurum promisit saeculum, in quo mala nulla

---

93, 6sq. *cf.* gest. Pel. 23sq. 57

---

92 *PCGTM* **1** postremo *del. Primmer* **2** irritatio *Primmer*, imitatio *codd.* **3** onera] enera *P* **4** pro correptionem *P* **5** confiteris *PCM* **6** horre *Pac.*, horrore *Ppc.* **7** sacramentis] sera- *Cac.* **11** ubi nihil] sed *C* **12** super] supra *TM Migne* **13** sapere et dicere] sape *Cac.*, sapere *Cpc.* **14** putet *P*

93 *PCGTM* **1** Iul. *om. Cac. mp.* **2** oblationem *C* **4** sic] si *C* **6** iam dicentes *C* **8** in *om. PTac. m 1* **12** nulla] nonnulla *C*

patiantur, ubi tales essent et nuptiae, quales in illo paradiso, si nemo peccasset, esse potuissent, in quibus nihil pudendum esset; sed nec tales erunt, quoniam beatorum numero impleto, cui sint nuptiae necessariae, generatio ipsa non erit.

94. *IUL.* Verum cum nihil horum quae diximus baptizatorum constet evenire corporibus, non potuisse autem aliter, id est non debuisse, quam his medicinae modis totum fieri veritas clarior sole monstraverit, confitendum tibi est aut illa, quae prius enumeravimus, non accidisse peccato et ideo nec vulnera fuisse naturae, ut constet ratio gratiae, per quam manifestum est illa de suis ordinibus mota non esse, aut certe negandum in mysteriis Christi quicquam esse medicinae, quae de tot secundum te morbis ne unum quidem sanare potuerunt.

AUG. Immo vero hinc deberetis agnoscere, si mente sobria viveretis, quam magnum illud peccatum fuerit, quod per unum hominem intravit in mundum et cum morte in omnes homines pertransiit, quandoquidem malis huius saeculi, cum quibus homines oriuntur, nec baptizati iam reatu ablato omnibus eruuntur nisi post hanc vitam, in qua nos oportet etiam promissis bonis exerceri adhuc malis. Nam si merces fidei continuo redderetur, iam nec fides ipsa esset, quae mala praesentia videns ideo pie tolerat, quia bona promissa non videns fideliter et patienter expectat.

95. *IUL.* Sic egi hactenus, quasi vim donorum et vulnerum, in contrariis licet effectibus, aequalem tamen apostolus aestimasset; crescit autem dubio procul sublimitas sanae fidei quam tuemur, cum consideratur Paulus non solum

---

93, 13 et *om. P* **14** esse *om. C*

94 *PCGTM* **1** cum *om. P* **3** modis — **4** sole *om. P* **4** tibi *om. C* **5** enumerabimus *C* **6** gratię ratio *G* **8** ministeriis *P* **9** secundum te] saeculi *M*, secli *T*, *add. in mg.* uel secundum te *T mp.* **14** homines *om. C* oriuntur *PC*, moriuntur *GTM Migne* **15** eruuntur] oriuntur *C* **16** exercere *P* **18** ideo — non *om. C* **19** uident *P*

95 *PCGTKM* **1** donorum *G*, dolorum *PCTKM* **2** in *om. C* **3** dubio *om. C*

remediis gratiae aegritudinem non praetulisse culparum, verum etiam copiosiora beneficia iudicasse dispendiis.

AUG. Verum est; temporalia quippe sunt dispendia regeneratorum, beneficia vero erunt sine dubio sempiterna; sed dispendia, quae nascentes flendo testantur, dicite, quo merito sub iustissimo et omnipotentissimo iudice eis, si nullum peccatum attrahunt, irrogentur.

96. *IUL.* Quid ergo etiam haec disputatio collegerit, prudens lector attendat. Apostolus dixit in plures abundasse donationem Christi ad salutem, quam Adae culpa nocuisset,

AUG. Non hoc dixit, sed: *Multo magis abundavit gratia in multos*, hoc est: magis abundavit, non in magis multos, id est non in plures, sicut iam responsum est.

97. *IUL.* Qua culpa tu illas clades, quas supra enumeravimus, dicis accidisse naturae, ex quibus nec unam in his, qui ad Christi perveniunt sacramenta, constat sanari, ac per hoc multo plus iniquitatem primi hominis ad nocendum asseris habuisse virtutis, quam gratia Christi obtinet ad medendum, quo collecto ostensum est, quantam inter catholicos et Manicheos. tantam inter te et apostolum Paulum esse discordiam.

AUG. (1) Tollit gratia Christi originalis peccati reatum, sed rem invisibilem invisibiliter tollit; dimittit etiam cuncta peccata, quae homines male vivendo insuper addiderunt. Iudicium quippe ex uno delicto in condemnationem, quia et unum illud, quod a nascentibus trahitur, trahit ad aeternam condemnationem, si non remittatur; nec tamen hoc solum

---

96, 4 Rom. 5, 15 **4 sq.** *cf.* pecc. mer. 1, 14

95, 6 indicasse *K* **9** testantur] testati sunt *K*

96 *PCGTM* **1** disputio *C* **2** apostolus] aptus *M* **3** Adae] ad *M* (*sic saepe*)

97 *PCGTM* **2** in his *om. P* **3** christum *P* **7** manicheus *Pac.* Paulum *om. C* **9** tullit *Pac.*, tulit *Ppc.* **11** hominis *P* **12** quia] qua *C* **13** trahit] agit *C*

gratia dimittit, alioquin tantum valeret, sed cum ipso dimittit et cetera; ergo plus valet, propter quod dictum est: *Iudicium quidem ex uno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in iustificationem.* (2) Donat etiam gratia, ut contra concupiscentiam carnis spiritus concupiscat; et, si quando fidelis homo in hoc certamine venialiter vincitur, debita dimittit oranti et, quando damnabiliter vincitur, dat humiliorem paenitentiam, cui tribuat indulgentiam; donat postremo vitam aeternam et animae et corpori, ubi, qualia et quanta bona sint, cogitare quis possit? Quomodo ergo plus nocuit primi hominis iniquitas, quam profuit secundi hominis, hoc est Christi bonitas, cum ille temporaliter nocuerit, Christus autem et temporaliter adiuvet et liberet ac beatificet in aeternum? Quae cum ita sint, sententia nostra catholica, non Manichea est et ideo nec Pelagiana est, quia catholica est.

98. *IUL.* Frivolam sane expositionem in hoc loco tuam optimo iure despicerem et irrepercussam praeterirem, quasi nimis humo cohaerentem, nisi vererer, ne pellaciae magis quam constantiae crederetur. Loqueris ergo hoc modo: „Quid est: *multo magis abundavit*, nisi quia omnes, qui per Christum liberantur, temporaliter propter Adam moriuntur, propter ipsum autem Christum sine fine victuri sunt“? Quo sermone si, quid consequenter diceretur, attenderes, omnem arcem tuam id est traducem cecidisse fateretere; dicis enim ideo multo magis abundasse Christi gratiam, quia per eam vita conferatur

97, 16 Rom. 5, 16
98, 4—7 nupt. conc. 2, 46 **5** Rom. 5, 15

97, 15 alioquin — dimittit *alt. om. C* dimittit *alt.*] demitte *P* **16** iudicio *Pac.* **18** gratiam *C* ut] aut *Cac.* **20** ueniabiliter *Ppc.* **21** dimittit] dimittat *PCG* **25** nocuit] docuit *C* primi — hominis *alt.*] priminis *C* **26** illa *C* nocuerit — **27** temporaliter *om. C* **27** et *alt.*] ac *G* **28** nostra *om. C* **29** catholica est] catholice *Pac.*, -a *Ppc.*

98 *PCGTM* **1** expositione *Cac.* **2** interpercussam *C* **3** pellaciae] pelagię *C* **7** autem ipsum *Tac. m 1* **8** si — omnem *om. C* **9** cedisse *P* **10** eam vita] eamulta *P*

aeterna. cum per Adae peccatum subeunda sit corruptio temporalis. Si ergo nihil aliud intulit Adam praeter corporis mortem. contra quem Christus copiosiore beneficio vitam contulit sine fine durantem. apparet non peccatum Adae ad posteros transisse, sed mortem.

AUG. Apparet te propterea irrisisse quod dixi, vel potius te irridere finxisse, ut his, qui te non intellegunt. videreris dicere aliquid. cum diceres nihil: primum quia eis dixi Adam temporali morte nocuisse, quos Christi liberat gratia: quos enim occulti quidem. sed iusti iudicii veritate non liberat, etiamsi parvuli moriantur. aeterna morte plectuntur. Quomodo ergo hinc apparet non peccatum Adae ad posteros transisse, sed mortem. nisi quia hoc vis putari. quod perstrepunt verba tua. non quod sequitur verba mea! Nos enim dicimus utrumque transisse et a Christo utrumque clamamus auferri, reatum scilicet peccati plenissima remissione peccatorum. mortem vero beatissima resurrectione sanctorum, quae propterea non statim regeneratis datur. ut exerceatur fides. qua id quod non videtur speratur: hoc enim et in se ipsis et in parvulis suis cum sperant fideles, utique sunt fideles. Ecce quod dicimus. ecce cui catholicae veritati contradicitis: sed magis contra vos quam contra illam dicitis, quicquid haereticis disputationibus dicitis.

99. *IUL.* Constabit autem consequentissime mortem perpetuam, id est poenam sempiternam, ad nos non fuisse transmissam ac per hoc peccatum traducis esse non posse. Ut enim breviter. quid tenendum constet. appareat: ab apostolo dona Christi peccato primi hominis praeferuntur; tu per hoc peccatum tuum id est traducis unam dicis an duas

---

98, 13 Christus] spiritus *C* **17** te *alt. om. P* **19** quos *alt.*] quod *C* **20** occulte *C* iudicii iusti *Migne* **21** moriuntur *P* plectuntur] -entur *P*, utuntur *C* **23 sq.** strepunt *C* **24** tua *om. C ac.* sequuntur *P pc.* **26** remissionem *C ac.* **27** resurrectionem *C ac.* **29** qua] quia *P pc. T* **32** quam *om. C* illum *P*

99 *P C G T M* **2** non *om. P C* **4** constat *P* **5** proferuntur *P* **6** traducis unam] traducianam *C*

transisse mortes? Si unam et corporalem, ut hic confessus es, constat gratiam Christi antecellere peccato primi hominis et iam nascitur nemo peccator, quia, si, ut supra dixisti, regnum peccati est, ut in secundam homo mortem id est in poenam perpetuam praecipitetur, et per Adam mortem corporis solum advectam dicis, nec peccatum per Adam ad posteros nec mors aeterna transmittitur.

AUG. Iam responsum est: nihil dicis. Regnum enim peccati etiam in aeternam praecipitat mortem, nisi per Christi gratiam remittatur; verum tamen ista quoque mors temporalis nulla esset, nisi Adam non moriendi possibilitatem peccati merito perdidisset; hanc enim peccatori denuntiavit deus dicens: *Terra es et in terram ibis*. Hanc sine merito peccati suscipere dignatus est Christus, ut per illam quidem moriendo iret in terram, sed resurgendo terram levaret in caelum ac sic aeterna morte destructa temporalem fidelibus ideo non auferret, ut adversus eam resurrectionis fides in huius vitae agone certaret.

100. *IUL.* Sin autem dixeris per peccatum Adae naturalem factam esse iniquitatem duasque accidisse mortes, unam aeternam, alteram temporalem, per Christi autem gratiam unam interim auferri a persona, non a natura, id est perpetuam, temporalem vero remanere, apostolus convincitur falsitatis, qui dixit multo magis profuisse gratiam quam nocuisse peccatum; apostolus autem argui non potest, tu igitur iure reprobaris.

AUG. Ego dixi una resurrectione beatorum ambas mortes tolli, et istam, ne sit anima sine corpore suo, et illam,

---

99, 19 *Gen. 3, 19

100, 6 *cf.* Rom. 5, 15

99, 7 unum *C* est *C* **8** gratia *C* **9** si ut] sicut *P* **11** praecipietur *C* per Adam] secundam *M* **15** aeternum *P* **16** remittantur *P* **17** adae *P* non] *add.* si *Psl.* **22** mortem *Cac.*

100 *PCGTM* **2** factum *Pac.*

ne aggravetur vel affligatur anima etiam corpore suo. Sic autem ista fidelibus ad tempus relinquitur, ut habeat per illam fides adiumentum, quemadmodum postea reis tollitur, ut, quod de suo corpore non recedunt, miseriae sit incremen-
15 tum. Ac per hoc eis qui regenerantur in Christo et de isto saeculo maligno electi eius exeunt, manifestum est plus prodesse gratiam quam nocuisse peccatum, quod per unum hominem in mundum intravit et cum morte per omnes homines pertransiit. Apostolus itaque redargui non potest,
20 quia verum dixit; sed tu non intellegis aut contra id, quod intellegis, asserere, quod falsum est, haeretica contentione conaris.

101. *IUL.* Apostolus dixit magis gratiam Christi quam Adae abundasse culpam; non igitur natura ab eo, non generatio, non fecunditas, sed voluntas, electio mali, morum pravitas accusatur.

5 *AUG.* (1) Si nihil nocuit generatio, nihil praestat regeneratio; si non est natura vitiata, non habent Christum parvuli salvatorem; sin malum et bonum meritum singulorum in eorum propria est voluntate, quo merito Christus regnum dei parvulis confert, qui in neutram partem sua usi sunt volun-
10 tate? Postremo, quoniam duos posuit apostolus, unum ad peccatum, non diabolum sed Adam, et unum ad iustitiam, non Abel sed Christum, ut non exemplis imitatio, sed generationi regeneratio referretur, si non traicit peccatum in homines generatos Adam, non donat Christus parvulis regeneratis
15 iustitiam, quia nec generati nec regenerati parvuli usi sunt propria libertate. (2) Ite nunc, si vultis, et clamate, si audetis,

---

100, 12 relinquetur *P* **15** christus *T* **16** electio *C* eius *om. T'M Migne* est *om. C* **17** quod *om. C*

101 *PCGTKM, K des. l. 16 libertate* **1** dicit *G* gratiam *om. C* **3** uoluntatis *Ppc.* mali *om. P* **7** sin *Tac.(?)*, si *GTpc.M Migne*, si non *CK*, si omne *P Kal.* meritum *om. C* **8** est propria *K* **9** qui in] cum *P* sua usi] seuasi *P*, *add. i. mg.* euaserunt *mp.* sua voluntate usi sunt *Migne* **15** usi] si *Cac.* **16** audietis *Pac.*

iustitiam parvulis non donari nec eos habituros esse iustitiam, quando habitabunt in illo regno, ubi erunt, sicut scriptum est, caeli novi et terra nova, in quibus iustitia inhabitat; aut ex vestro quo inebriati estis meracissimo dogmate delirate in illo regno iustitiam parvulos habituros quidem, sed propriae voluntatis meritis, non divinae gratiae largitate. Quod si dicere non audetis — hic enim merita comparari, ibi autem praemia reddi fatemini —, cur fateri dubitatis sive non vultis sic eos ex Adam potuisse habere peccatum sine meritis propriae voluntatis malae, quemadmodum a Christo percepturi sunt iustitiam sine suis meritis praecedentibus voluntatis bonae?

102. *IUL.* Ac per hoc, si quem in rebus adhuc humanis locum veritas habet et non strepitu iniquitatis totus omnino mundus obsurduit, ratione, disputatione et apostoli fide atque ipsa eius sententia teste perdoctum esse fatebitur inter Traducianos et catholicos tantum esse discrimen, quantum inter Paulum et Manicheum, quantum inter sapientiam et stultiam, quantum inter rationem et insaniam, quantum inter constantiam dictorum et eam fluctuationem, quam nova foeditate perpeteris, ut in isdem paene versibus quod dixeris neges, quod negaveris asseveres.

AUG. Iam responsum est. Rogo te, si aliquid dicere non potes, tace, si potes; sed quod peius est, nec hoc potes.

103. *IUL.* (1) *Et non*, inquit, *sicut per unum peccantem ita est et donum; nam iudicium ex uno in condemnationem,*

101, 19 *cf.* 2 Petr. 3, 13

103, 1 Rom. 5, 16

101, 17 donare *P* eos *om. C* **20** estis *om. G* deliratis *Ppc.* **23** hinc *P* **26** a *om. C* recepturi *TM Migne*

102 *PCGTM* **2** locum] *add.* tum *C* strepitum *P* **3** obsorduit *Tac.*, obsurdauit *C* **5sq.** inter Paulum] in paruulum *C* **7** insaniam] saniam *C* **8** doctorum *TM* **9** in *om. C* hisdem *PCGTac.*, iisdem *Tpc.* poene *P* **12** potes *pr.*] potest *C* tace] doce *C* quo *P*

103 *PCGTM* **1** inquit *om. C*

gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Quibus apostoli verbis ammoves expositionem tuam ita se habentem: „*Ex uno* ergo quid“, inquis, „nisi delicto? quia sequitur: *Gratia autem ex multis delictis*. Dicant isti, quomodo ex uno delicto in condemnationem, nisi quia sufficit ad condemnationem etiam unum originale peccatum, quod in omnes homines pertransiit; gratia vero ideo ex multis delictis in iustificationem, quia non solum unum illud solvit, quod originaliter trahitur, sed etiam cetera, quae in unoquoque homine motu propriae voluntatis adduntur. (2) *Si enim ob unius delictum mors regnavit per unum, multo magis qui abundantiam gratiae et iustitiae accipiunt, in vita regnabunt per unum Iesum Christum. Itaque sicut per unius delictum in omnes homines ad condemnationem, ita et per unius iustitiam in omnes homines ad iustificationem vitae.*“ Post quae apostoli verba, quasi aliquid confeceris, insultando de nobis loqueris: „Adhuc permaneant in vanitate mentis suae et dicant unum hominem non propaginem traiecisse, sed exemplum praebuisse peccati. Quomodo ergo *per unius delictum in omnes homines ad condemnationem* et non potius per multa sua delicta, nisi quia, etiamsi illud unum sit tantum, idoneum est perducere ad condemnationem etiam nullis additis ceteris, sicut perducit parvulos morientes, qui ex Adam nascuntur, si in Christo non renascantur? (3) Quid ergo a nobis quaerit iste quod non vult ab apostolo audire, per quid peccatum inveniatur in parvulo: utrum per voluntatem an per nuptias an per paren-

---

103, 5—17 nupt. conc. 2, 46 **12** Rom. 5, 17sq. **18—31** nupt. conc. 2, 46

103, 3 in *om. C* **5** inquis quid *G* nisi] sine *P* **6** delictis *om. C* **12** si enim *om. P* **13** mors — **15** delictum *om. C* **16** iustitiam] iustificationem (-e *C*) *PCG nupt.* **18** cum feceris *Tac. mp.* **19** uanitatem *P* **20** propagine *C* peccati] -um *Pac.*, -o *Ppc.* **21** per] pro *P* delicto *Ppc.* **22** sua] *add.* cuiusque *nupt. Migne* **23** ideoneum *Pac.*, ideo ne unum *Ppc.* **25** qui] quia *C* **26** non *pr. om. P* renascuntur *CTM* **27** per *eras. P* **28** per *pr.*] pro *P*, *eras.*, *add. i. mg.* per

tes? Ecce, audiat per quid, audiat et taceat, per quid peccatum inveniatur in parvulo. Apostolus: *Per unius delictum*, inquit, *in omnes homines ad condemnationem*.“ Nihil te quidem magis timere quam interrogationem perscrutatricem animi tui et dogmatis novimus; inde est quippe quod omnibus opibus negationem examinis a mundi potestatibus comparatis; intellegitis enim agendum vobis vi esse, cum deserimini rationis auxilio.

AUG. Vis non timere potestatem? Bonum fac. Non est autem bonum contra apostolicum sensum exserere et asserere haereticum sensum. Quid adhuc quaeris examen, quod iam factum est apud apostolicam sedem, quod denique iam factum est in episcopali iudicio Palaestino, ubi Pelagius, vestri auctor erroris, procul dubio damnatus esset, nisi ista quae tu defendis dogmata vestra damnasset? Damnata ergo haeresis ab episcopis non adhuc examinanda, sed cohercenda est a potestatibus christianis.

104. *IUL.* Sed non tua opinio apud prudentes tantum valebit, ut, cum tu sis „caput horum et causa malorum“, de conflictu medio apostoli te obiectione subducas et putes illum pro te esse feriendum, quo potissimum contra vos praeceptore armamur ac principe. Ut ergo, quid tibi dicendum sit, consequenter agnoscas: si mihi et tibi super hoc esset nulla dissensio, quod apostolus naturali peccato Manicheorum dogma firmaret, tunc tuum caput petenti illum constanter opponeres; nunc vero, cum inviolabilis apud me magistri

---

103, 37 Rom. 13, 3

104, 2 Verg. Aen. 11, 361

103, 29 et taceat *om. C* **30 sq.** per unius delictum inquit apostolus *nupt.* **31** quidem *om. C* **34** opibus *om. C* exanimis *C* **35** desideremini *Tac.* **42** erroris auctor *G* **43** vestra — damnata *om. P* **44** a *om. PC*

104 *PCGTM* **2** caput] aput *C* **3** conflicto *C* abiectione *P* potes *P* **4** te *om. C* quo] quod *G* **6** agnoscas consequenter *Gac.* **8** tunc] et tunc *P*

gentium dignitas perseveret eiusque verba tua laedi expositione non patiar, quae secundum regulam prolatam rationis stulto, impuro et impio assero dogmati repugnare nihilque eum pro peccato naturali dixisse convinco, qua tu impudentia ingeris, ut vel pro te mihi ille respondeat, qui non interrogatur, quoniam nec de eius sapientia dubitatur, vel me vociferaris nolle audire ab apostolo, quod in te ab apostolo nobis tradita intellegentiae sanitate detestor ?

AUG. (1) Numquid non post apostoli verba a me interposita nihil aliud quam tacere debuisti ? Et tamen contra illa nihil dicens nec secundum illa aliquid dicens mihi non taces et iactas inter cetera, quod ego sim caput horum et causa malorum, quasi ego prior vel crediderim vel esse disputaverim originale peccatum. Tam quippe imperitos haec tua credis esse lecturos, qui nesciant, quam multi ante nos ecclesiae clarique doctores sic ista apostoli verba intellexerint et exposuerint, quemadmodum tota ex ipso initio sui catholica intellegit vel credit ecclesia; quae doctorum verba si mala sunt, sicut vos dicere non timetis, quomodo ego sum, quaeso te, caput horum et causa malorum, nisi quia tu es caput harum, quas mihi rabiosus ingeris, calumniarum ? (2) Nam si sano cerebro considerares humanae vitae miserias a primis fletibus infantium usque ad extremos gemitus morientium, videres profecto, quod nec ego nec tu, sed ille Adam fuerit caput horum et causa malorum; quod nolens videre clausis oculis clamas et iustum dei esse iudicium et non esse originale peccatum. Quae duo inter se quam sint contraria procul dubio cerneres, non dico, si horum malorum caput non esses, quia utique non es, sed si sanum caput haberes, quod habere

---

104, 10 sq. laedi expositione] lex positione *C* **11** patiari *C* secundam *P* **12** et assero *P* **15** me *om. C* **16** nolli *Pac.* **18** post *om. C* **21** ceteras *C* **23** imperitus *Pac.* **24** lecturos esse *Gac.* ecclesiam *C* **25** ista] est *C* **26** ipsa *P* **30** harum] horum *C* **32** infantium usque] inquę *C* **35** iudicium esse *T*, in deum esse *M* **38** es sed] esset *PC*

posses, si doctores sequendo catholicos caput Pelagium non haberes.

105. *IUL.* (1) Exprimatur igitur vis argumentorum tuorum. Postquam dixit Paulus, quia multo magis abundasset gratia salvatoris ad medendum quam praevaricatio primi hominis ad nocendum, sequitur: *Et non sicut per unum peccantem ita est et donum; nam iudicium ex uno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in iustificationem.* Quod tu delictum unum ad condemnationem sufficiens originale esse contendis in omnes videlicet homines pertransiens, gratiam autem ideo ex multis delictis in iustificationem dici, quia non solum illud unum solvit, quod originaliter trahitur, sed etiam cetera, quae in unoquoque homine motu propriae voluntatis adduntur. (2) Ad quod confirmandum paulo post argumentaris, quia, si hoc unum delictum ad condemnationem sufficiens apostolus dixisset imitatione susceptum, addere debuisset omnes homines ad condemnationem non per unum ire delictum, sed per multa sua quaeque voluntate commissa. In quibus locis quoniam elaqueandus est apostoli sermo a cassibus Manicheorum, ut sit attentus lector ammoneo. Ais ergo secundum nostrum sensum, quo asseritur prima culpa formam praebuisse peccantibus, debuisse apostolum, sicut gratiam ex multis delictis iustificationem dixit operari, ita ex multis peccatis dicere regnasse mortem. (3) Porro hoc argumento contra te omnino luctaris; convinco enim secundum dogma tuum inconsequenter apostolum pronuntiare: *Gratia autem ex multis delictis in iustificationem*, qui dixerat: *Ex uno peccato iudicium in condemnationem.* Ut enim egredientes de nostris finibus in vestra regione versemur: si

---

105, 4. 25 Rom. 5, 16 **6** sq. *cf.* nupt. conc. 2, 46

---

105 *PCGTM* **2sq.** gratiam *C* **3** homines *C* **4** sicut] sicut ut *P* **7** condemnationem] eundem nationem *P* 8 gratia *C* **10** originale ter *C* **13** quia] qua *Tac.* **14** imitationem *C* **17** locis *om. TM* **19** quo] *add.* uel quod *i. mg. T* **21** delictis] *add.* in *TM* **26** pecco *C*

libertas arbitrii primo est eversa peccato et in omni deinceps hominum genere manca adeo remansit, ut non sit ei possibile nisi tantummodo malum facere, non autem habeat in facultate electionem partis alterius, id est recedere a malo et facere bonum, sed iniquitatis necessitate depressa appetentiae criminum parere compellitur; (4) si perrupta omni lege iustitiae facta sunt naturalia, quae fuerant voluntaria; si lex peccati habitat in membris, quae tyrannidem in imaginem et opus dei nuptiarum verecundia et iucunditate sortita est; si frutex diaboli in visceribus pangitur ante animam et cum incrementis naturalibus adolescit, frondescit et pestifera fruge ingravescit; si haec, inquam, ut dicitis, una primi hominis culpa progenuit, consequentius dicitur ex uno delicto in condemnationem genus ire mortalium quam ex multis delictis gratiam liberare, ut magis proprie intellegatur dici posse haec gratia ex uno delicto liberare quos liberat. Nulla enim alia motu propriae voluntatis adduntur, si omne malum fracta arbitrii libertate exclusa honestate desiderii infectrix seminum culpa primi genitoris operatur.

AUG. (1) Unde fieri potest, ut homo, qui conaris apostolica verba pervertere, possis loqui nisi perverse? Nam utique, cum ad illud delictum, quod generatio trahit, usus voluntatis accesserit, quem non habent parvuli, in multas et varias cupiditates arbor multorum pullulat peccatorum, quod antequam fieret, etiam ipsum unum trahebat ad damnationem, si ante voluntatis usum parvulus finiret hanc vitam. Neque enim, quia maior damnatio debetur iam magno et multiplicato malo, ideo nulla parvo et nondum multiplicato

---

105, 28 uersa *C* **29** genere manca] generem hanc *C* **30** autem] hoc *P*, autem non *C* **30 sq.** facultatem *C* **31** a malo *om. G* **32** necessitatem *C* **33** parare *P* **36** uerecundię *C* **37** animam *om. G ac.* **39** ingrauascit *G* ut *om. C* **44** omnem *C* **46** culpa] *add.* Iul. dixit (*add.* Aug. *mp.*) *C* **47** qui *om. C* **51** cupiditatis *P ac. mp. C T ac. m 1* **51 sq.** ante quod *C* **52** tracebat *P ac.*, traiciebat *P pc.* **53** paruulis *P M* finiret et *P* **54** magno] maligno *P*

debebatur. Quomodo ergo regeneratio, quae multiplicatum per usum voluntatis malum tollit, non plus praestat quam nocuit generatio, quae huius quamvis magni et multiplicis mali nondum tamen auctum et nondum multiplicatum traxit initium, quod solum sine ulla pullulatione remaneret, si nullus voluntatis usus, quo augeretur et multiplicaretur, accederet? (2) Voluntas autem antequam bonae libertati ad operandam veram iustitiam gratia dei subveniente reddatur, multis aliis etiam causis praeter originis vitium movetur ad peccandum vel non movetur, unde fit, ut ipsi impii, quibus vel nondum subvenit vel numquam subventura est gratia, quae iustificat impium, alii magis, alii minus peccent. *Iudicium ergo ex uno in condemnationem*, quia damnantur et hi qui unum illud generatione traxerunt; gratia autem ex multis delictis in iustificationem, quia non solum illud, cum quo nascitur homo, sed quicquid aliud delictorum voluntatis usus illi malo addidit, tollit. Haec est apostolicorum verborum catholica veritas, quam nulla haeretica loquacitate depravas, quantalibet nos perplexitate vanitatis et loquacitatis exerceas.

106. *IUL.* Ac per hoc, si est naturale peccatum tantorum auctor malorum, gratia Christi nequaquam multa delicta donando iustificationem operatur, sed uni peccato indulgendo negotium benignitatis exsequitur; quod cum se spondet acturam, fidem faciet promissis, si haec quae dicuntur per peccati vulnus invecta curaverit; ceterum si et post remedia quae detulit eadem tamen diabolicorum morborum series perseverat, voto eius gratificatio, praesumptioni venia debetur, quia ad curandum innatas pestes virtus ei defuit, non voluntas.

105, 67 Rom. 5, 16

105, 56 quem *C* **57** plures *P* nocuit] docuit *C* **60** pullulationem *C* **61** augeretur] geretur *Ppc.* **62** libertatę *P* **64** etiam] autem *C* **68** hi] ii *C* **74** perplexitate] prolixitate *P Migne*

106 *PCGTM* **1** Iul.] Aug. *Cac. mp.* **5** aucturam *G* si *om. C* **8** voto] uolo *P*

AUG. Iam responsum est; intellege et tace. Aliter gratia certantem facit atque adiuvat, aliter victorem sine hoste ullo vel externo vel interno in aeterna pace conservat; ista laboriosa militia est in praesenti saeculo, illa beata requies in futuro. Sed si tu cum vitiis carnalibus in te ipso bellum non geris, erubesce; si geris, obmutesce.

107. *IUL.* Quid igitur hac disputatione confectum est? sensui videlicet tuo et apostolo non convenire. Apostolus enim ait multa delicta gratiae liberalitate donari; dogma vero tuum asserit unum peccatum naturale, quod legem peccati vocas, in cunctis hominibus desideria iniquitatis effingere. In absoluto itaque est a te naturam, quae est opus dei, ab illo argui voluntatem. Non autem aliter prorsus eloqui debuit quam elocutus est, id est ex uno condemnationem fieri posse peccato, quia et primus ille homo per unum peccatum delinquendi praebuit exemplum et, sicut illi ipsi ad condemnationem una praevaricatio abundavit, sic etiam ceteris ad reatum una potest culpa sufficere. Propter quod Ecclesiastes: *Qui in uno peccaverit, multa bona perdit*, et Iacobus: *Si totam legem observaveris, offendas autem in uno, factus es omnium reus.*

AUG. Ergo peccatum Adae ipsum solum laesit, non et genus humanum? Non enim in tantum eris absurdus, ut dicas peccato eius laesos esse vel laedi homines nescientes vel non credentes, utrum fuerit et quid egerit, quia, etsi nescientes homines aliquid imitantur, eo tamen peccato laedi et fieri peccatores, quod ante annorum milia factum esse nesciunt. nimis insipienter dicis, nisi hoc peccatum ad omnes generationes transisse fatearis. Dicentes autem quod Adae peccatum

---

107, 12 Eccle. 9, 18 **13** Iac. 2, 10

106, 10 gratiam *C* **11** sine uictorem hostem *Cac.* **12** ullo] nullo *Cac. GTM* **14** in *alt. om. C* ipsum *C* **15** obmutisce *GT*, *add.* uel tis *Tsl.*

107 *PCGTM* **1** haec *Cac.* **3** delicta *om. C* **6** a te] ante *P* **7** loqui *GTM* **11** ceteri *C* **12** quod et *P* **13** perdet *GM* **14** obseruas *Pac.*, -aes *Ppc.* **17** lesus *Pac.* **20** factus *P* **21sq.** generatione *Pac.*

ipsum solum laeserit et non genus humanum, nisi damnaret Pelagius, damnaretur ab eis iudicibus, qui Manichei utique non sunt.

108. *IUL.* Gratia vero domini Iesu Christi non est ita data, ut per singula peccata, quasi per singula vulnera, singula quoque indulgentiae remedia provideret diversisque baptismatibus peccatis variis veniam praeberet, sed pro efficacissimae potestate medicinae, quae criminibus id est malae voluntatis operibus ammovetur, ita communiter subvenit, ut diversas species reatuum unius vi consecrationis abstergat.

AUG. (1) Quomodocumque dicas datam gratiam domini Iesu Christi, separas ab ea parvulos, quos ea salvos fieri negas, ut scilicet vobis ipsa vocabula pro vestro arbitrio dividentibus Christus ad parvulos pertinere videatur propter regnum dei, quo non nisi baptizatos posse pervenire conceditis, Iesus autem sit ab eis prorsus alienus, quoniam non in illis operatur, unde hoc vocatur. Scriptum est enim: *Vocabis nomen eius Iesum* continuoque causam subiciens quare Iesum: *Ipse enim salvum faciet,* inquit, *populum suum a peccatis eorum.* Quod in parvulis fieri negantes et a nomine Iesu illos et ab eius populo separatis et audetis indignari, quod vos potius ab eodem populo separamini. (2) Quantum autem attinet ad delicta voluntaria, sicut ex multis iudicium mittit in condemnationem sic ex multis gratia in iustificationem. Quare ergo dictum est: *Iudicium ex uno in condemnationem,*

108, 15 Mt. 1, 21 **23** Rom. 5, 16

107, 23 humanum] hominum *C* **24** utique manichei *G*

108 *PCGTM* **1** domini nostri *PM* **3** diuersis qui *P* **6** malae *om. C* **7** vi] sui *C* **8** abstergeat *Pac. Tac.* **10** quos] quod *P* saluus *P* **11** ipsam *C* **13** nisi] sibi *P* concedit *P* **16** iesu (*pr.*) *P* **17** suum *om. C* **18** negantes fieri *G* illo *C* **19** audietis indignare *P* **20** attinet] abstinet *C* **22** gratia *om. C*

gratia autem ex multis delictis in iustificationem, nisi quia hoc loco non est opposita voluntati voluntas aut imitationi imitatio, sed generationi regeneratio? Sicut enim generatio iudicium habet ex uno in condemnationem. ita regeneratio gratiam ex multis delictis in iustificationem. Clarum est, quod voluit intellegi apostolus; vos si subditas aures aperiatis, contentiosa ora claudetis.

109. *IUL.* Prudenter ergo, cum de Adam loqueretur, nominavit unum peccatum, quod voluit intellegi formam praevaricationis fuisse; ideo, inquam, unum et non multa memoravit. quia sciebat unum tantum Adae peccatum in legis historia contineri. Gratiam vero ex multis delictis in iustificationem imbutos a se laudavit emittere, ne beneficii pauperis suspicio nasceretur; et si dixisset: Gratia ex uno in iustificationem, non tam omnia videretur abolere quam singula. Quod ergo praemisit unum peccatum, fidem servavit historiae; quod subdidit: Ex multis gratia in iustificationem. munificentiam mysterii commendavit et copiam.

AUG. Quid autem opus erat, ut de Adam loqueretur, cum Christi gratiam commendaret, nisi quia per illum generatio, per istum regeneratio est?

110. *IUL.* Quae expositio ut rationi concinit, ita vos destruit; hoc enim ipso confiteri tibi necesse est in omnibus superioribus verbis apostolum de peccato Manicheae traducis non locutum, quando in commemorationem gratiae multa absolvi peccata monstravit.

AUG. Manicheos tu adiuvas, quibus inducendi aliam

108, 26 sed — regeneratio *om. C* **26. 27** regeneratio] generatio *P* *(bis)* **28** gratia *C* **29** sub aures *Cac.*

109 *PCGTM* **4sq.** in legis] intellegi *Cac.*, intellegis *Pac.*, inter legis *Ppc.* **5** historiam *P* gratia *C* vero] autem *T*, aut *M* **6** iustificatione *C* imbustos *Tac.*, innubtos *C* **10** ex — iustificationem *om. C* **11** munificentia *C* commendavit] *add.* ex multis — commendauit *P* **12** autem] hic *P* **13** gratia *Pac. C*

110 *PCGTM* **4** commemoratione *CTM Migne Kal.* **6** manicheus *P*

naturam malam das locum negando in originali malo esse causam miseriae parvulorum, quam miseriam in paradiso utique non haberent, si perseverante ibi naturae humanae rectitudine ac beatitudine nascerentur.

111. *IUL.* De istorum enim peccatorum genere, quae multa esse et dimitti omnia per gratiam commendavit, ostendit se etiam illud unum superius dixisse peccatum; tu autem haec multa ea consentis esse, quae committuntur ab unoquoque homine motu propriae voluntatis: et illud ergo unum de eodem genere est,

AUG. Simul cum illo uno dico esse multa, non praeter illud; potest autem et hoc recte dici de eodem genere esse, si ad originem referatur, quia et ipsum ex primi hominis voluntate manavit, quando illius peccatum intravit in mundum et per omnes homines pertransiit.

112. *IUL.* Ut intellegatur ab unoquoque motu propriae voluntatis attractum; et iam non fecunditas seminum, sed studiorum pravitas arguetur. Ceterum si illud unum originale voluisset intellegi, non utique in sequentibus peccata multa dixisset, quae per gratiam dimissa testatur.

AUG. Quare non dixisset, nisi quia hoc volunt Pelagiani? Sed non vult veritas, qua Pelagiana redarguitur novitas et vincitur vanitas. Multa enim delicta, ex quibus gratia mittit in iustificationem, simul cum illo uno multa sunt; ex quo uno iudicium, etiamsi alia non addantur, mittit in condemnationem. Sic ergo Adam unum delictum potuit generatis inserere, Christus autem regeneratis multa dimittere, quoniam plus iste profuisse quam ille nocuisse monstratur.

110, 7 in *om. PC* 8 miseriam] -a *C* **9** perseuerant te *P* humanae — **10** beatitudine] ac beatitudine humane rectitudine *P*

111 *PCGTKM* **4** ea *om. K* **6** unum de eodem] uno *C* **8** dici *om. K*

112 *PCGTKM* **2** iam *om. K* feminum *Pac.*, seminis *K* **3** argueretur *C* **4** uoluisses *P* **6** uoluit *Tac.* 8 enim delicta *om. C* **9** illo *om. C* **10** unum *P* adduntur *C* **11** Adam unum] ada uno *C* **13** ista *C*

113. *IUL.* (1) Et quamvis quae acta sunt, ad defensionem veritatis exuberent, tamen ad ea, quae inferimus, ut sit lector intentus, ammoneo. Apparebit enim irrefutabiliter nihil in his locis apostolum Paulum de natura, sed de conversatione mortalium disputasse; vim nempe gratiae Christi et peccati primi e regione constituens comparansque effectus utriusque laboravit ostendere magis Christi profuisse mysterium quam primi hominis nocuisse peccatum. Id autem docuimus in sensu traducis non posse constare; ut ergo multa quae enumeravit, ita hoc peculiariter ad laudem voluit gratiae pertinere, quod ait: *Iudicium ex uno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in iustificationem vitae.* (2) Quod hoc modo naturalis mali assertor exposuit: „Ideo", inquit, „*ex uno in condemnationem*, quia sufficiens est illud unum peccatum, quod originaliter trahitur, ad condemnationem ducere, sicut ducit parvulos, qui ex Adam nascuntur, si in Christo non renascantur, etiamsi alia peccata nulla sint. *Gratia autem ex multis delictis in iustificationem*, quia non solum illud dimittit, quod originaliter trahitur, sed etiam cetera, quae ab unoquoque motu propriae voluntatis adduntur." Ecce professus es, licet impietate Manichea, esse quidem naturale peccatum, verum tamen unum, ob quod ais nascentes debere damnari.

AUG. Qui dixit: „Omnes sub peccato nascimur", Manicheus non erat, sed vos, responde, quid sitis, qui tot imagines dei sine ullius peccati merito separatis a regno dei, negatis damnari iudicio dei et facitis duas aeternas felicitates, unam,

---

113, 11 Rom. 5, 16 **13—21** nupt. conc. 2, 46 **24** Ambr. paen. 1, 3, 13

---

113 *PCGTM* **1** et quamvis] uis *C* sint *PTac.* **6** erigione *Pac.*, erigine *Ppc.* **7** profuisse christi *G* **10** peculiariter hoc *G* **13** hoc modo] homo *C* naturalis malici *Pac.*, naturales malicie *Ppc.* inquit ideo *Tac.* **16** si] nisi *P* **17** renascuntur *P*, pernascuntur *C* sunt *P* **20** motu] multo *P* **24** omnes homines *Ambr.* **25** respondete *Ppc. CM* **26** sine — dei *alt. om. C* negatis — **27** dei *om. P* **27** felicitatis *Pac.*

quae sit in regno dei, alteram, quae sit extra regnum dei; dicite, obsecro, in ea felicitate, quae extra dei regnum erit, ullusne regnabit an nullus? Si nullus, liberior erit procul dubio sine ullo rege illa felicitas; si vero ullus in ea regnabit, quis erit rex imaginum dei, qui non erit deus? Porro si deus erit, vos introducitis alterum deum et me dicitis Manicheum? Quod si deus ipse ibi regnabit, cuius illae imagines sunt, etiam ipsae imagines eius in veri dei sui regno felices erunt. Et ubi erit: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu, non potest introire in regnum dei?* At tandem aliquando extra regnum dei infelices futuros fatemini parvulos non renatos. Dicite ergo huius infelicitatis meritum, verbosi et contentiosi, qui negatis originale peccatum.

114. *IUL.* Proba ergo hoc in eis, quod gratiae Christi apostolus Paulus ascripsit, impleri, videlicet ut ex multis delictis iustificationem operetur, id est ut iustitiam peccatorum plurium una semel remissione contribuat; aut ergo doce parvulos multis obnoxios esse criminibus, ut eis quoque illud persuadeas convenire, in quo laudem munificentiae Christi apostolus collocavit, ut ex multis eos constet liberatos esse peccatis; aut confitere Paulum nihil in his locis de parvulis, nihil de hominum disputasse natura, quando ea dimitti gratiae liberalitate testatus est, quae te quoque annuente nequeunt in nascentibus inveniri.

AUG. Quid est, quod loqueris, quid est, quod tibi obstrepit loquacissima vanitas, ne intret in aures tuas mani-

---

113, 36 Ioh. 3, 5

113, 28 regnum] -o *C* **29** regnum dei *TM* **30. 31. 34** regnauit *C* **34** regnabit ibi *G* **35** in veri] inuenire *Pac.*, in *Ppc.* regno *om.Cac.* **36** erit] *add.* uox *Pac.*, *add.* euangelica uox *Ppc. Kal.* qui *C G* **37** dei — **38** dei *om. C* at — **38** dei *om. GTM* **38** infelicis *P*, felices *C*

114 *PCGTM* **3 sq.** plurimum peccatorum *C* **9** de *om. C* **11** nascentibos *Ppc.* **12** est *pr.*] *add.* quid est *G* quid est *alt.*] quidem *T*

festissima veritas ? Utique Iesus, qui ex multis delictis salvum facit populum suum, non praetermittit etiam originalia singula parvulorum, quia in isdem multis et ipsa sunt.

115. *IUL. Gratia*, inquit, *ex multis delictis in iustificationem;* tu parvulos non plus quam uni obnoxios dicis esse peccato. Vides ergo in eorum persona laudem gratiae claudicantem, quia non invenit multa peccata, quorum remissione laudetur; quod dixit itaque apostolus Paulus: *Gratia autem ex multis delictis in iustificationem*, falsissimum esse in parvulorum statu proditur. Quo hinc tu igitur conaberis exsilire ? Procul dubio dicturus es, hunc enim sensum tuum superior sermo patefecit, hoc, quod ait apostolus: *Gratia autem ex multis delictis in iustificationem*, apud homines perfectae aetatis impleri, qui multis delictis per motum propriae voluntatis convincantur obnoxii, in parvulis autem non ex multis, sed ex uno delicto fieri iustificationem.

AUG. (1) Non erat magnum, ut intellegeres ab hac iustificatione, quam salvator ex multorum delictorum dimissione suis confert, vos potius subtrahere parvulos, quibus nullum peccatum remitti posse contenditis, non autem nos, qui, cum dicimus per unum peccantem missos omnes in condemnationem, nullam excipimus aetatem, quia hoc delictum etiam maioris aetatis homines habent; itemque, cum dicimus ex multis delictis iustificare gratiam, nullam nihilominus excipimus aetatem, quoniam, qui multa peccata dimittit, quo

---

115, 1. 5. 9. 35. 45 Rom. 5, 16

114, 14 veritas — **15** praetermittit *om. Pac., add. in mg.* **16** hisdem *C*, eisdem *P G T M*

115 *P C G T M* **1** gratiam quid (quod *pc.*) ex *P* **2** tu] ut *C* **3** in orum *C* personam *P* **3 sq.** cladicantem *C* **5** laudentur *C* **7** quod *P C* tu *om. C* ex (et *pc.*) silere *P* **9** apostolos *Pac.* **10** hominis *P* **11** per motum] permatum *Pac.*, primatum *Ppc.* **16** sui *C* confret *Pac.* **17** nos — **18** peccantem *om. C* **19 sq.** maioris etiam *G*

multorum nomine utique omnia intelleguntur, profecto ulla non praetermittit, hoc est nec pessimorum plura nec aliquorum pauciora nec singula parvulorum. (2) Hoc ergo ut videretis, non erat magnum, nisi invideretis parvulis medicum Christum eumque illis Iesum prorsus esse nolletis horrenda impietate, mira caecitate, blasphema loquacitate, quid est autem insanius quam velle gratiam Christi ad eos tantummodo pertinere, quorum sunt multa peccata? Hac quippe ratione vel potius mentis excaecatione non solos huic gratiae subducitis parvulos, quos nullum ex origine reatum trahere existimatis, sed omnes omnino, qui multa peccata non habent, quoniam sic putatis intellegendum, quod ait apostolus: *Gratia autem ex multis delictis in iustificationem*, ut ad istam gratiam nemo pertineat, nisi cui dimittit multa peccata. (3) Ac per hoc, quoniam nullum peccatum, sicut opinamini, parvulus habet, profecto, cum creverit et peccare iam coeperit, non dico si pauca peccata, sed si adhuc unum forte commiserit et ad Christi baptismum venerit, nullo modo ad istam gratiam pertinebit, quia non ex multis delictis in iustificationem mittitur, sed ex uno. Puto, quod non usque adeo cordis in vobis praevalet surditas, ut vos haec tanta erubescere non compellat absurditas. Porro si pertinet ad istam gratiam etiam, cui unum peccatum dimiserit, sic dixit apostolus: *Gratia ex multis delictis in iustificationem*, ut totius populi peccata voluerit, qui per illam iustificatur, intellegi aliis illic habentibus plura, aliis pauciora, aliis etiam singula, quae utique multa sunt omnia.

115, 23 sq. ulla non] nulla *G* **26** uideritis *P*, inuideritis *Cac.* paruulum *P* **27** illi *P* **27 sq.** horrendam impietatem ira *P* **31** excetationem *Pac.* solos] -us *Pac. C*, -um *Ppc. m 1* **32** ratum *P* **33** peccata *om. G* **34** potetis *C* **36** pertineat *om. C* **38** paruulos *Pac.* **39** pauca peccata] paucata *Pac.*, pauca *Ppc.* **40** et *om. P* **43** ut] *add.* in *Tac.* **44** pertineret *C* **45 sq.** ex multis delictis *om. C* **47** alias *P* **48** utique] itaque *T*, *add.* utique *Tsl.*, ita utique *M*

116. *IUL.* Verum tali expositione, qua quidem nec pervertere sensum nec subfugere valebis, tamen non solum praestigias tuas, sed etiam illius, quam in nos inflammabas, figmentum invidiae perdidisti. Graviter quippe nos in fidem commisisse iactabas, qui dicimus gratiam quidem Christi uniformiter esse tradendam nec debere verba eius et instituta concuti, sed aequaliter cunctis a se imbutis adoptionis et sanctificationis promotionisque dona conferre, verum non omnes accedentes in unis reatibus invenire, sed eos quidem, qui propria voluntate peccaverint, sine cuius opere nullum potest esse peccatum, liberare de reatu et de malis facere bonos, innocentes autem infucata primaevitate felices pro nullo opere malae voluntatis arguere, cuius apud eos novit experientiam non fuisse,

AUG. O dementiam singularem! Hoc disputare est an insanire? Cum miseria se natos esse parvuli flendo testantur, quos non vis Christum habere Iesum et felices eos dicis, quos tamen eius non ammittis in regnum; quod regnum si christiana caritate diligeres, ab illo separari magnam esse miseriam iudicares.

117. *IUL.* Sed de bono facere meliores; atque ad unum quidem collem omnes, quos susceperit, sanctificationis evehere, sed non omnes in eadem vitiorum palude deprehendere, verum alios invenire in statu innocentum, alios in studiis noxiorum. Hoc ergo quia dicimus, quod fidei sanitate, praesidio rationis atque intellegentiae pietate munitur, per quod et Christi gratia iure laudatur nec deo applicatur ullus reatus, tu dicis auctoritatem nutare sacramenti atque acumine pistillo omni

---

116 *PCGTM* **1** expositionem *C* quam *PC* **2** sensum nec subfugere] nec sufficere *P* tamen *om. P* **5** commissesse *Tac.*, commisse *Pac.*, commissa *Ppc.* **8** promotionisque] et promotionis *TM Migne* **16** se] re *P* paruulis *C* **17** dices *Pac.* **19** reparari *P*

117 *PCGTM* **1** meliores facere *C* **2** colem *Pac.*, colentem *Ppc.* uehere *TM* **4** invenire *Migne*, -ri *codd.* in statu] institui *Cac.* innocentium *GM Migne* **5** diximus *C* **7** nullus *C*

optunsiore asseris auferri auctoritatem gratiae, nisi ei calumniandi flagitium ascribatur, nisi iustitiae instituta perverterit, nisi his, qui scientiam non habent, alienae conscientiae crimen impegerit, postremo nihil eam efficere, si non in omnibus uniformiter praedicetur operari.

AUG. (1) Quid est, quod acumen non meum, sed omnium catholicorum disputatorum, cum quibus inconcussum teneo, quod frustra labefactare conamini, pistillo comparandum putasti? an, quod vos fragiles conterat, sentire coepisti? Et tamen, qui velut defensione iustitiae dei niteris, ut evertas, quod de parvulorum non regeneratorum damnatione tota Christi sentit ecclesia, numquam dicturus es, grave iugum super parvulos unde sit iustum, si non trahunt originale peccatum, nec advertis vos potius pervertere instituta iustitiae et hoc omnipotentis dei, a quo vel sub quo istam poenam sine ullo merito innumerabilibus omnium hominum milibus, hoc est imaginum dei, a die exitus de ventre matris eorum dicitis irrogari. (2) Postremo numquam dicturus es, unde sit iustum, ut parvuli nulla sua, nulla plerumque etiam suorum culpa sine baptismate mortui a parentibus et propinquis fidelibus separentur et ad dei regnum non amittantur nec inter vasa facta in honorem, sicut alii parvuli baptizati, sed inter vasa facta in contumeliam, quia nullum est tertium genus vasorum, sine ullis malis meritis deputentur. Displicet enim haereticae prudentiae vestrae, quod catholica fides credit, posteaquam ierunt omnes ex uno in condemnationem, in aliis fieri misericordiam gratiae, in aliis iudicium veritatis manere per in-

---

117, 9 obtusiore *Tac.* obutusior ea deseris auferri *C* asseris *om. P* **10** ascribitur *P* **12** effecere *C* **16** teneo] teo *C* **19** regeneratorum damnatione] degeneratorum damnationem et *C* **20** Christi *om. C* es] *add.* numquid dicturus es *P* **22** aduertit *Pac.* **24** milium *PC* **25** imaginem *P* **26** est *C* **27** nulla *pr.*] in ulla *P* **30** in — **31** facta *om. C* **31** facta *om. P* uasorum genus *TM* **32** ullas *C* meritis] displimeritis *C* enim *om. P* **33** credet *C* **35** in — **36** domini *om. P*

vestigabiles domini vias, quae universae sunt misericordia et veritas.

118. *IUL.* Id ergo totum, per quod stultitia sordentes decipiebas animos, tua expositione evanuisse manifestum est.

AUG. Evanuisti, sed tu, qui videre vel confiteri non vis remissionem peccatorum etiam ad illos pertinere, qui unum habent; ad quam medicinalem gratiam non pertinent parvuli, si nullum habent; quos impie necatis, quia eis salvatorem negatis.

119. *IUL.* Nam cum apostolus pronuntiat: *Gratia autem ex multis delictis in iustificationem*, et hoc tu dicis in parvulis quidem non posse constare, in illis autem, qui iam perfectae aetatis sunt, solis ideo impleri, quia ad unum illud alia quoque motu propriae voluntatis addiderint, confiteris sine dubio diversam esse operationem gratiae pro diversitate venientum. In his quippe, qui motu propriae voluntatis utuntur, suppetit ei materia gloriandi, quia ex multis criminibus in iustificationem, quos adoptarit, educit; in parvulis autem secundum te ieiunius, angustius, exilius nec virtute magna nec medicina idonea nec honestate salva nec pudore securo unum illud peccatum se promittit auferre, quod nec debuit imputare, et ex hoc uno, quos liberat, in iustificationem conatur emittere.

AUG. Iam responsum est; eadem multum dicis non inveniendo, quid dicas. Cum dicitis nullum peccatum parvulis imputandum, iniustum facitis deum, qui eis grave iugum a

---

117, 36 sq. *cf.* Ps. 24, 10
119, 1 Rom. 5, 16 **16 sq.** *cf.* Sirach 40, 1

117, 36 misericodię *C*
118 *PCGTM* **1** stulticiam *P* **2** animas *P* tua] tu *P*, tuos *C ac.*, tuas *C pc.* **3** confitere *C* **6** negatis *P* ei *P ac.*
119 *PCGTM* **2** delictis *om. P* **3** profecte *P ac.* **6** uenientium *M Migne* **7** his] *add.* autem *T ac.* suppetit] *add.* dat *T sl. mp.* **8** materiam *T*, uia *M* quia] qui *TM* **9** adoptari te ducit (docet *pc.*) *P* **13** conatura mittere *C* **15** cum *om. C*

die exitus de ventre matris imposuit; quod etsi scriptura non diceret, quis tam caecus est mente, qui non videat miseriam generis humani a fletibus incipere parvulorum? Iniustam facitis etiam dei legem, quae octavo die non circumcisi animam damnat infantis; vanum quoque iudicatis esse praeceptum, ubi sacrificium pro peccato infante nato iubetur offerri. Si autem reatus iste originis et scriptura sancta proditur, et ipse se prodit; etiam hoc peccatum inter illa est multa peccata, ex quibus iustificat gratia, quae parvulos quoque ex hac miseria beatificat, et hoc non isto in saeculo, quod universum deus hominibus voluit esse poenale, ex quo primos homines foras de paradisi felicitate dimisit, sed in futuro aeterno, unde nunc Christus membris suis sancti spiritus pignus impertit.

120. *IUL.* Confessus es ergo aliter operari gratiam in maioribus, aliter in minoribus. Nec quicquam putes responsioni tuae relictum loci, si inferas magnam quidem, sed in remissione peccatorum esse distantiam, ut, etsi unum peccatum, tamen inveniat, quod remittat. Verum nihil hac argumentatione promoves; neque enim refert, in qua specie varios unius gratiae fatearis effectus, dummodo varios posse esse fateare.

AUG. Aliud est varios effectus gratiae dicere, quia et scriptura sancta multiformem dicit gratiam dei, et aliud est gratiam remissionis peccatorum parvulis denegare eosque in ecclesia veritatis, si non eruuntur de potestate tenebrarum,

---

119, 20 sq. *cf.* Gen. 17, 14 **22 sq.** *cf.* Lev. 12, 6 **29 sq.** *cf.* 2 Cor. 1, 22
120, 10 *cf.* 1 Petr. 4, 10

119, 17 uentris *G* **18** qui] quis *C* **20** legem dei *G* **21** damnat *om. C* vanum] unam *Pac.*, unum *Ppc.* **23** inferri *C* **24** hoc etiam *G* **25** quae] qui *P* **26** beatificat] -ant *Ppc.*, iustificat *C* isto in *G*, isto *PCTac.*, in isto *Tpc. M Migne Kal.* **28** demisit *Pac.* **30** imperiit *C*
120 *PCGTKM* **1** est *C* **2** aliter in minoribus *om. C* **4** remissionem *C* **7** affectus *PK* posse *om. C* **8** fatearis *Ppc. K*

mendaciter exorcizari exsufflarique contendere cum magna iniuria creatoris, si non indigent auxilio salvatoris, ut de potestate eruantur deceptoris.

121. *IUL.* Ego enim hoc contentus sum, quod mihi es tu dare compulsus, quia, quod praedicavit apostolus in liberalitate gratiae, non possit cunctis aequaliter aetatibus convenire; tu si quid attuleris, quod et in prima nascentum aetate remissionem confirmes exsequi, illud tamen non amnovisti, quia non compleatur in parvulis, unde apostolus gratiam Christi pronuntiavit esse laudabilem. Nam cum medicinam mysterii peccato primi hominis, quem formam fuisse docebat sequentibus, anteferret, ait: *Iudicium ex uno delicto in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in iustificationem.* Illud ergo, per quod practulit gratiam, quia ex multis videlicet delictis iustificationem operatur, nec secundum te constat in parvulis; atque ad hoc, quamvis reluctareris, attractus es, ut non aequaliter in diversis aetatibus gratiam faterere versari.

AUG. Iam responsum est; vana loqueris. Gloriosa est gratia dei, etiam cum dimittit singula quorumque peccata, quia et ipsa singula ad eandem multitudinem pertinent peccatorum, ex qua iustificat homines, qui *salvum facit populum suum a peccatis eorum;* ad quem populum dignissime non pertinetis, quia parvulos ad eum pertinere non vultis.

122. *IUL.* Quod cum receptum est a te, apparuit nullam fuisse necessitatem naturae humanae calumniam concitandi

---

121, 9 Rom. 5, 16 **19sq.** *cf.* Mt. 1, 21

120, 14 si — salvatoris *om. K* **15** deceptoris eruantur *P Migne Kal.* **121** *PCGTM* **4** in *om. P* nascentium *M Migne* **5** remissione *Tac. m 1* **5sq.** amouisti *PCG Kal.* **6** completur *C* **6sq.** christi gratiam *G* **7** medicina *P* **8** primo *C* **10** gratiam *P* **11** quia] qui *PC* **11sq.** videlicet *om. C* **14** est *C* **14sq.** fatereris uersari *P* **18** singula ad eandem] singula adem *Pac.* eandem] eadem *C*, eam *GTM Migne* pertinet *Pac.* **20** ad quem] atque *C*

ob hoc solum, ne baptismatis magis gratia varios habere pro aetatibus diceretur effectus. Quo persuasionis colore sublato, si quid nervorum habes, si quid ingenii, si quid virtutis, annitere probare naturale peccatum, quod vides ratione auctoritate aequitate destructum. Quo enim es deceptus intuitu, ut commixtionem corporum, quae deus instituit, et conciliatricem ipsius commixtionis, voluptatem sexuum, quae tam in hominibus quam in pecoribus vigens auctorem suum eum, quem corporum indicat conditorem, diaboli opus et fruticem vocares ?

AUG. Erubesce; tu es ille laudator libidinis. Erubesce, inquam. Libido ista, quae tibi multum placet, contra quam necesse est ut pugnet, qui non vult ei sollicitanti consentiendo perpetrare peccatum, non erat in paradiso ante peccatum; aut ergo nulla ibi erat aut voluntatem mentis nec praecedebat nec excedebat. Non est talis modo; hoc in se ipso sentit omnis homo et tu homo es; cohibe renitendi studium et agnosce vitium, unde trahitur originale peccatum. Hoc in hominibus propagatis invenerunt nuptiae, non fecerunt; hoc necessitate utuntur, castitate bene utuntur, idcirco nulla ratione culpantur; hoc in pecoribus ideo non est malum, quia non in eis caro concupiscit adversus spiritum, quod malum in hominibus sanandum est bonitate divina, non humana vanitate laudandum.

123. *IUL.* Quae, malum, ratio fuit, ut primo innocentiam crimine sauciares alieno, dehinc rem studiorum miscere seminibus conarere ?

---

122 *PCGTM* **3** magis *om. P* **5** ingeniis *P* uirtutibus *C* **5sq.** uirtuti sanitate reprobare *P* 8 quae] uel am *Tsl.*, quam *M Migne* **10** pecoribus] peccatoribus *C* uegens *P* **11** fructicem *Ppc. Tac.* **14** inquam] in qua *C* **16** pertrare *Pac.*, pertrahere *Ppc.* paradysum *Gac.* **23** peccatoribus *Tac.* in *alt. om. P*

123 *PCGTM* **1** malum mala *Kal.*, autem *TM Migne* ut] in *P* **2** sauciare se *Ppc.* **3** conarere *P*, -eris *Cac. GTM Migne*, -eres *Cpc.*

AUG. Eadem per eadem dicis; sed procul dubio sunt vana, quae dicis. Natura bona sunt semina, sed vitiantur et semina eisque vitiatis propagantur et vitia. Saltem species te corporum doceat, quorum cum sit opifex summe bonus et nullo vitio depravatus, vitiosa tamen multa nascuntur; et utique, si nemo peccasset, nulla in paradiso talia nascerentur.

124. *IUL.* Ut baptismati veritatem propriae operationis auferres? Ut deo, qui totus aequitas est, qui sine iustitia deus esse non potest, perspicuae iniquitatis crimen ascriberes?

AUG. Vos hoc potius facitis, quoniam, si parvuli sine ullius peccati merito premuntur gravi iugo, iniquus est deus; sed quia ille non est iniquus, tu es calumniosus et caecus.

125. *IUL.* Tam, inquam, perspicuae, ut ipse hanc iniustitiae speciem, quam eius mentiris adhaerere iudiciis, legis suae auctoritate damnaverit.

AUG. In eius lege scriptum est animam parvuli, si die octavo non circumcidatur, interituram de populo suo; quo merito? Dic, si potes; sed omnino non potes et tamen originale peccatum negando non taces.

126. *IUL.* Quae ergo tot blasphemiarum necessitas fuit, si nec ista, quam amplexabaris, fuit? Quae quidem nihil habens momenti, tamen velut quaedam tabula videbatur, quam in tanto naufragio contineres, quam victis remisisti, sero licet, lacertis. Ut enim res repetitione clarescat: ideo Manicheus credebaris ab ineptis quibusque tolerandus, ne gratiae Christi non in omnibus una efficientia videretur, ad

---

125, 4 sq. *cf.* Gen. 17, 14

123, 4 per adem *Pac.*, per adam *Ppc.* **5** vana] una *P* quae — sunt *om. C* **6** uicias *Pac.* saltim *Ppc.* **7** sit] missit *P* **8** vitiosa] uitio *C*

124 *PCGTM* **1** babtisma *P* **6** tu es *om. P* caecus] *add.* est *P*

125 *PCGTM* **1** iniquam *G* ut] et *P* **4** anima *P* **5** circumcidiatur *P* **6** potest (*alt.*) *P*

126 *PCGTM* **1** tot *P*, tota *CGTM* **2** si] se *Pac.* si — fuit *om. C* **3** habes *C* **5** laceratis *Tac.*

hoc tu nunc sine adactu nostro expositionis tuae processibus intulisti dicens apostoli sententiam, quae ait: *Gratia autem ex multis delictis in iustificationem*, in hominibus quidem maioris aetatis posse, in parvulis vero non posse compleri, sed esse in parvulis aliud brevius exilius egentius, quod licet tu excogites, tamen nequaquam dixisse apostolum confiteris.

AUG. Relegatur, quod tibi responsum est, ut intellegatur te nihil dicere et tamen tacere non posse, homo linguose. Gratia ex multis delictis in iustificationem mittit, cum salvum facit Iesus populum suum a peccatis eorum. In isdem multis invenit etiam singula parvulorum, quemadmodum, etiamsi peccata originalia nulla essent, in isdem multis inveniret peccare incipientium etiam singula grandiorum, quibus ad Christi baptisma venientibus nullo modo diceretur: Non potestis modo baptizari, quia nondum habetis multa delicta; gratia enim ex multis delictis mittit in iustificationem. Verissime quippe responderent: In multitudine delictorum, ex quibus iustificat gratia, etiam nostra delicta sunt singula, ubi habent aliqui plura, aliqui pauciora, quae simul cum singulis nostris multa sunt omnia.

127. *IUL.* Igitur et secundum te in adoptionem quidem per omnes aetates gratiae est aequalis effectus; in remissione vero peccatorum non in omnibus est una taxatio. Sed egi hactenus parce nimis atque patienter,

AUG. Si tam multa loqueris parce loquens, ut unum meum librum nec ipsum totum tuis octo libris insecteris, nimium profusa et luxuriosa est parsimonia tua. Sed si

---

126, 9 Rom. 5, 16 **14** *cf.* cap. 115, 14sqq.

126, 8 adauctu *G*, adcatu *P* **9** apostoli — **10** iustificationem *om. P*, *add. in mg.* **16** gratiam *C* mittit in iustificationem *P Migne Kal.* **17** Iesus *om. PC* isdem] eisdem *Ppc. CGTM*, eis de *Pac.* **19** nulla] non *G* eisdem *codd.* inuenire *C* **24** responderem *C* multitudinem *C*

127 *PCGTM* **1** adoptione *T Migne* **2** gratia *P* remissionem *C* **3** egi] ei *P* **5** tam] tamen *P* **6** nec] ne *GTM* **7** parcinomina *Migne*

hactenus parce egisti, quare in tam multis contra veritatem clamans animae tuae non pepercisti?

128. *IUL.* Praemissa scilicet disputatione probare contentus te quoque, qui nobis seditionem per hoc maximam concitabas, dicere remissionis peccatorum non in cunctis unam constare rationem, ut, etiamsi unum hoc naturale peccatum persuadere possis, tamen liqueret necessario dici non semper accedentum ad gratiam unum statum esse et hoc apostoli dictum: *Ex multis delictis in iustificationem* in adulta solum, non autem etiam in prima aetate compleri.

AUG. Secundum tua vaniloquia nec in adulta aetate completur, quoniam multi adulti habent singula, etiamsi secundum vos non habent originalia, quibus contigit venire ad baptismum, quando peccare coeperunt; aliqui habent etiam paucissima, non tamen multa, non ergo pertinebunt ad hanc gratiam Christi, quoniam ex multis delictis illa iustificat, quae non habent isti; quod si quisquis sapit, ineffabiliter desipit. Agnosce Christum ex multis delictis iustificantem salvumque facientem populum suum et in isdem multis intellegens posse quorumlibet et pauca et singula computari noli ab hoc populo sortem subtrahere parvulorum; etiam ipsis crede necessarium esse Iesum, qui hoc non vocatur, nisi quia salvum facit populum suum, in quo utique sunt et parvuli, a peccatis eorum.

129. *IUL.* Nunc vero assero consequenter nihil apostolum de Manichea traduce suspicatum; ostendit quippe ad gravem iniuriam pertinere mysteriorum, si compararentur per cuncta peccatis, id est si non efficacius prodesset gratia, quam

---

128, 7 Rom. 5, 16 **20 sq.** *cf.* Mt. 1, 21

---

128 *PCGTM* **3** remissio *P* **4** unam] -a *P* naturalem *Pac.* **5** possis] uel e *Tsl.*, -es *Migne* **6** accedentem *Tac.*, -ium *Migne* **8** etiam *om. C* **9** tu *Ppc.* uanaloquia *P* in *om. C* **10** complentur *Tac.* **14** iustificant *C* **15** quisquis] quis *Tpc.* **17** isdem] hisde *P*, eisdem *CGTM* **18** ab] ob *Tac.*

129 *PCGTM* **1** assero *om. C* **3** mysteriorem *P*

culpae forma nocuisset. Maximam ergo christianae fidei dignitatem in eo magister gentium collocavit, quod eam affirmavit antestare delictis; ob hoc illi curae fuit, ut morbis veteribus medicinae praeferret effectum.

AUG. Hanc medicinam negatis parvulis, quos falsa et inimica defensione salvos esse contenditis, sed deus eorum, qui ex ore infantium atque lactantium medicinae suae perficit laudem, profecto et vos destruit, qui eis adhibetis inimicam defensionem, cum destruit inimicum et defensorem.

130. *IUL.* Inde gratiam ostendit esse laudabilem, si ei per omnia conveniret, quod dixit: *Iudicium ex uno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in iustificationem.* Qua tu ergo licentia gratiam Christi ea laudatione fraudabis, qua illam apostolus voluit praedicari? Tu deicias titulum dignitatis, per quem solum honorem eius vas electionis voluit agnosci.

AUG. Haec ad parvulos non pervenit, si nullo delicto secundum vos obligati sunt; sed quia obligati sunt, profecto gratia ex multis delictis multitudinem fidelium suorum iustificans etiam ad unum delictum sanandum pervenit eorum, ut ex ore infantium destruat ora fallentium inimicorum et defensorum.

131. *IUL.* Ille dixit: *Gratia ex multis delictis in iustificationem;* ille peccati efficientiae medicinae copiam praetulit; qui sensus catholicorum dogmati congruit intellegentum in

---

130, 2 Rom. 5, 16

131, 1. 12 Rom. 5, 16

129, 7 offirmauit *Tac.* antistare *G* ob] ab *P* **8** proferret *P* **10** saluus *P* **11** atque] et *G* lactentium *GTpc.* **11 sq.** perfecit *C* **12** distruit *P*

130 *PCGTM* **3** gratiam *G* **4** qua] quia *C* Christi *om. Gac., add. i. mg.* **5** tu] ut *GTpc. M* deicis *Ppc.* **6** quem] que *P* eius] ei *P* **10** gratiam *P* **12** destruat ora fallentium] destruator afantium *Pac.*, destruatur affantium *Ppc.*

131 *PCGTM* **2** peccatis *CGTM*, efficientiae peccati *P Kal.* praetulit] tulit *P* **3** intellegentium *GM Migne*

his remissionem peccatorum fieri, in quibus possunt multa deprehendi, id est motu propriae voluntatis attracta, in quibus autem non sit hic motus propriae voluntatis, id est in parvulis non minus nulla esse quam multa.

AUG. Nulla ergo ad eos salvatoris pertinet medicina et Christus non est eis Iesus; et tu, qui hoc dicis, audes vocari christianus. Deinde, si, ut definis, in his fit remissio peccatorum, in quibus possunt multa deprehendi, quoniam sic accipis, quod ait apostolus: *Gratia ex multis delictis in iustificationem*, non pertinent ad remissionem peccatorum, qui secundum vos non habentes originale peccatum ad lavacrum regenerationis cum singulis veniunt paucisve peccatis? Videte, quae dicitis, et non erubescitis, non expavescitis, non tacetis? Si autem homines peccare incipientes et nondum habentes multa delicta percipiunt tamen gratiam ex multis iustificantem delictis, cur in isdem multis etiam singula quorumlibet computare non vultis non ob aliud, nisi ut ab ea parvulos impie separetis vobisque pernicies pessimae iniquitatis incumbat, ut ab illa etiam grandiores primum peccare incipientes nondumque habentes multa, sed singula vel pauca peccata alienos esse dicatis?

132. *IUL.* Apostolus ergo ubi praetulit gratiam peccato, nostrum dogma communit.

AUG. Immo vestrum dogma subvertit, quia ista gratia, quam peccato praetulit, ex multis delictis iustificat et ideo pertinens ad pusillos cum magnis, nec ullum praeterit pusillorum, qui remittit omnia omnium suorum, id est pusillorum atque magnorum.

131, 5 motum *P* **9** uocari audes *G* uocare *P* **10** christianos *P* si ut] sicut *PM* remissionem *C* **11** sic] si *PC* **13** pertinet *Ppc. M* **16** non expauescitis *om. Pac., add. Psl.* si — **18** percipiunt *om. Pac., add. P i. mg.* si] sicut *P* autem] aut *P* **18** gratia *PC* **19** isdem] eisdem *codd.* **23** sed] *add.* in *P*

132 *PCGTM* **3** uestrorum *P* quia] *add.* si *G* **6** omnium — **7** magnorum] atque magnorum omnium suorum id est pusillorum *C*

133. *IUL.* Nunc tu ede, ubi aequaverit peccato gratiam, ut, quoniam fides tua non capit remedia praelata vulneribus, saltem capiat in angustum non excedentia comparationem redacta; quod si scriptum uspiam reppereris, Paulum tamen ab hac constabit abhorrere sententia; et ut compendio totus apostoli sensus eluceat, ait: *Gratia ex multis delictis in iustificationem.* Multa autem delicta nec secundum te parvuli habent, qui secundum apostolum nullum habent.

AUG. Multa delicta nec secundum te habent, qui primum peccare coeperunt; et tamen eos negare non potes ad hanc ex multis delictis iustificantem gratiam, cum ad baptisma veniunt, pertinere. Multa ergo delicta sunt totius populi, in quo sunt et parvuli; ad quem populum civitatis dei cum pervenit gratia ex multis delictis iustificans, invenit ibi et multa delicta aliquorum et pauca aliorum et singula parvulorum; quae simul utique multa sunt omnia et multitudine sua redarguunt multa et inania verba tua. Si autem secundum apostolum, sicut putas, nullum delictum habent parvuli, unde ergo secundum apostolum mortui sunt? Quia et secundum te etiam pro ipsis mortuus est Christus: *Unus enim pro omnibus mortuus est; ergo omnes mortui sunt et pro omnibus mortuus est.* Iuliane, non hoc Augustinus, sed apostolus dixit, immo ipse per suum apostolum Christus; cohibe te a vaniloquio, cede deo.

134. *IUL.* Constat hic igitur magistrum gentium non de nascentibus disputasse, sed de his, qui iam motu propriae voluntatis utuntur.

133, 6 Rom. 5, 16 **20** 2 Cor. 5, 14sq.

---

133 *PCGTM, K inc. l. 5 et ut* **3** saltim *Ppc.* **4** uspium *P* reppereris *G*, repperires *CT*, reperis *P*, repires *M* **5** totius *K* **6** delictis *om. C* **8** nullum *om. PC* **11** delictis *om. C* **12** in *om. P* **13** quem] que *Pac.* **14** delictis *om. Pac.* (*add. i. mg.*) *CG* ibi] in eo *P* **15** delicta *om. TK M Migne* **16** multa *om. C* **21** ergo — **22** est *om. P* **21** pro omnes *C* **22** est] christus *K* **23** a *om. P*

134 *PCGTM* **1** hic *om. C* **2** qui] quia *C*

AUG. Digere crapulam contenionis et expergiscere et intellege delictum et unius et unum, de quo dictum est: *Si enim ob unius delictum multi mortui sunt;* multi quippe isti ipsi sunt omnes, de quibus alio loco dicit: *Sicut in Adam omnes moriuntur;* et ibi videbis et parvulos, quia et pro ipsis etiam te confitente mortuus est Christus. Utique cum dixisset apostolus quia *unus pro omnibus mortuus est*, continuo, quid necessario sequeretur, ostendit dicens: *Ergo omnes mortui sunt et pro omnibus mortuus est.*

135. *IUL.* Iam vero quod addidit apostolus: *Sicut per unius delictum in omnes ad condemnationem, ita et per unius iustitiam in omnes homines ad iustificationem*, tantum opis impertit nobis, quantum in dogma tuum movet fragoris. Ponens quippe in contrariis partibus *omnes*, quibus verbis non potest ulla esse coniunctio, ad scripturarum nos morem remittit, ut intellegamus *omnes* dici solere pro multis. Nam in ipsa fronte verborum magna barbaries est; qui enim omnes ad iustificationem veniunt, si perrexerunt omnes ad condemnationem? Aut qui omnes ad poenam, si omnes rapiuntur ad gloriam? Generalitas unius partis locum excludit alterius.

AUG. (1) Ergo et ubi dictum est: *In quo omnes peccaverunt*, multi sunt intellegendi, non omnes? Quod si ita est, cogeris dicere non omnes peccatores unius illius hominis imitatione peccasse, sed multos; quod si dixeris ideo non omnes, sed multos eius imitatione peccasse, quia multi, non

---

134, 5 Rom. 5, 15 **7** 1 Cor. 15, 22 **10** 2 Cor. 5, 14sq.
135, 1 Rom. 5, 18 **12** Rom. 5, 12

134, 6 multi *pr. om. C* **9** utique — **10** est *om. P* et utique *C* **10** quid] quod *P* **12** est] *add.* christus *G*

135 *PCGTM, K inc. l. 7 nam* **1** Iul. *om. Tac.* **3** in *om. G* **4** frangoris *P* **5** ponens] poenesis *P*, ponens is *Kal.* **7** dicis *C* nam et *P* **8** ipso *G* **9** perrexerint *TKM* **11** locum] *add.* et *Pac.* **13** si] *add.* dixeris ideo non *C* **14** illius unius *K* homines *Pac.* **15** sed *om. C* **15sq.** non omnes ideo *K* **16** eius *om. K*

omnes peccaverunt, volens eos, qui non peccaverunt, intellegi parvulos, respondebitur tibi, quia nec mortui sunt in illo parvuli ac per hoc non pro illis Christus mortuus est, quia non nisi pro mortuis ille mortuus est, sicut apostolus clamat; atque ita et contra te ipsum venies et a gratia Christi penitus parvulos separabis, pro quibus Christum mortuum non esse dicturus es. Consequenter etiam baptizandos negabis in Christo. (2) *Quicumque enim baptizati sumus in Christo*, sicuti ait idem apostolus, *in mortem ipsius baptizati sumus;* illi autem baptizantur in morte⟨m⟩ Christi, pro quibus mortuus est Christus. Nullo modo igitur ab originali peccato alienabis parvulos, nisi eos simul a gratia baptismatis Christi feceris alienos. In eo vero, quod tibi videtur duo ista inter se esse contraria, ut omnes eant in condemnationem per Adam et omnes rursus in iustificationem per Christum, omnino erras; nullus enim hominum nisi per Adam trahitur ad damnationem, de qua per lavacrum regenerationis homines liberantur, et nullus hominum nisi per Christum ab hac damnatione liberatur; ideo ex utraque parte dicti sunt omnes, quia nemo ad damnationem generationis nisi per istum, nemo ad vitam regenerationis nisi per illum. Ac per hoc non generalitas unius partis locum excludit alterius, quia ex his ipsis, qui generaliter moriuntur in Adam, quos vult, vivificat Christus. Non ergo tibi videbuntur inter se ista contraria, si non sis tibi ipse contrarius.

135, 24 Rom. 6, 3

135, 17 volens — peccaverunt *om. C* **18** nec *om. P* **19** Christus mortuus est *PC*, mortus est christus *GTKM* **21** a *om. Pac.* **24** enim *om. K* sicuti] sicut *C* **25** apostolos *Pac.* mortem *G*, -e *PCTKM Migne* **28** simul a] simulacra *P* feceris] *add.* ideo ex utraque parte dicti sunt omnes quia nemo ad (*add.* est *sl.*) damnacionem generationis *P* (*ex l. 35 sq.*) alienus *Ppc.* **30** eant] erant *Pac.* et] *add.* per *C* **32** ad] in *K* condempnationem *KM* **34** liberatur] dictis *C* **35** ideo — **36** generationis *om. P (cf. l. 28)* dicti] -is *C* **36** istum] ipsum *C* **40** uidebantur *Tac.*

136. *IUL.* Verum ut hic quoque quantum muniamur advertas, a loco medicantis locum intellege vulnerantis. Si Christus salvavit universos, Adam quoque universis nocuisse fingatur.

AUG. Numquid ideo non mittuntur omnes in damnationem per Adam, quoniam quos vult ab hac damnatione liberat Christus? Qui propterea omnes liberare dictus est etiam ipse, quoniam non liberat quemquam nisi ipse, sicut dictus est illuminare omnem hominem, quia nemo quemquam illuminat, si non ipse.

137. *IUL.* Si Christus mutavit officia genitalium, Adam ea pervertisse credatur; si Christus aliquid correxit in sensibus carnis, aestimetur eos Adae culpa turbasse; si Christus fecit medicinam ire per propaginem, dicatur Adam per generationem transmisisse delictum.

AUG. Iam ad ista responsum est; sed audi breviter etiam nunc. Si christianus catholicus esses, appareret tibi et Adam delictum generando transmittens et Christus regenerando dimittens: carnaliter autem generat Adam, spiritaliter regenerat Christus; noli ergo quaerere in utroque propaginem carnis, quam propaginem non pertinere ad regenerationem spiritalem, si non contendis, attendis. Contra infirmitatem vero carnis nunc Christi gratia certamen instituit, postea eius perficiet sanitatem, cuius sanitatis futurae atque perpetuae nunc pignus spiritum sanctum dedit, per quem diffunditur in nostris cordibus caritas, ut nos ad agonem interim relicta carnis non vincat infirmitas.

136, 9 *cf.* Ioh. 1, 9

137, 15 *cf.* 2 Cor. 5, 5 **15 sq.** *cf.* Rom. 5, 5

---

136 *PCGTKM* **2** uulneratis *P* **5 sq.** in damnationem] in adam nationem *C* **6** quo *Pac.* **8** etiam — **9** est *om. Pac.* **8** quemquam] quisquam *P* **10** si non] nisi *K*

137 *PCGTM* **6** istas *P* **7** etiam] iam *C* **8** delicto *P* **11** propagine *P* **12** attendis *om. Pac. M* **14** perficet *Pac.* **15** sanctum spiritum *TM* quem] que *P*

138. *IUL.* Sin autem his omnibus in eo, quem suscipiunt a natura, ordine permanentibus adhortationibus, signis, exemplis, promissione vel munerum vel poenarum ad fidem voluntas sine indictione necessitatis allicitur et haec per instituta, per mysteria, per dona non oppressa, sed expectata, sed libera, sed provocata curatur, apparet, etsi uno spiritu totus mundus vel rugiens vel rabiens refragetur, voluntatem uniuscuiusque, non nativitatem tinctam imitatione fuisse peccati.

AUG. Quacumque te vertas, ab originali peccato non alienabis parvulos, nisi eos negaveris mortuos; quod si feceris, mortuum pro eis Christum simul negabis; si autem, ne hoc neges, mortuos parvulos confiteris, profecto in Adam mortuos non negabis, aut si non ibi, dic ubi.

139. *IUL.* Quamvis nimis molliter egerim; etsi enim Christus ex eo quo venit tempore universis hominibus doceretur et iter interclusisse mortis et vitam donasse perpetuam, ut nemo prorsus ex eo die, quo verbum caro factum est, aut in peccatum laberetur aut pro peccato poenam timeret, non tamen ea condicio primae iniquitatis, quae liberalitatis doceretur extremae, quoniam subvenire non merentibus potest et solet deus cum laude clementiae, punire autem non peccantes non potest sine eversione iustitiae.

AUG. Quia ergo gravi iugo a die exitus de ventre matris puniti sunt parvuli, agnosce iudicem iustum et confitere originale peccatum. Punire enim nullius peccati meritum habentes, sicut etiam ipse confiteris, non potest sine eversione iustitiae.

---

138 *PCGTM* **1** si *Ppc.* **4** inductione *Migne Kal.* haec *om. G* **6** uno *Pac.* **7** rapiens *P* **10** originale *PCac.* **12** christus *Pac.* ne] nec *C*, nihil (*om.* hoc) *M*, *om. P* **14** non *pr. om. P*

139 *PCGTM* **1** nimis *om. C* egerit *P* **2** hominibus] omnibus *PC* **4** aut] ut *P* **5** peccatum — pro *om. C* **8** laudem *C* **12** enim] eum *P*

140. *IUL.* Attende igitur, quid disputatio tota confecerit. Si gratia Christi et Adae culpa in diversis effectibus aequaliter censerentur, ut vel numero operationum pares essent, quae operationum genere dissidebant, docendum erat tantis profuisse gratiam, quantis culpa nocuisset, ut appensionis illius, qua trutinabantur, aequitas et momenta constarent. Subvenire ergo debuit etiam illis omnino locis illisque partibus medicina, quibus insederat aegritudo, id est si aliquid in motibus genitalium, in sensibus coeuntium, in obscaenitate membrorum, in infelicitate nascentium antiquum crimen effecerat, immutatione horum, quae diximus, remedia contulisset; alioquin grande testimonium inbecillae artis nihilque profuturae nec locum aegritudinis invenisse et languentibus eversisque naturalibus inertiae fomenta voluntatibus ammovisse.

AUG. Iam responsum est, cum de distantia praesentis et futuri saeculi locuti sumus. Hic enim accipimus per pignus spiritus et certandi et vincendi vires; ibi autem sine hoste ullo externo et interno ineffabili ac sempiterna pace perfruemur. Quisquis ergo omnia, quae ibi habenda sunt, hic vult habere, fidem se indicat non habere.

141. *IUL.* Ostendit autem inter haec veritas, quia, etsi prodesset effusa generaliter medicina moribus atque mortalibus, illis quoque, qui eam nullo studio nec ulla intentione meruissent, non tamen continuo noceret culpa nascentibus, qui nihil ad eam assensionis ammovere potuissent. Ac per

---

140, 17 *cf.* cap. 93sq. 106

---

140 *PCGTM* **1** conficerit *C* **3** pares essent] praesensent *P* **7** illisque] illisqui *Pac.* **9** genitalibus *C* **11** immutationem *P* **11sq.** contullissent *P* **13** et] ut *P* **14** inertiae] -ia *Migne*, mertia *Pac.*, comertia *Ppc.* **14sq.** amouisse *P* **17** futuris *P* enim *om. C* **19** ineffabili] affabili *C* hac *Migne* **19sq.** perfruimur *Ppc.*

141 *PCGTM* **1** etsi] et ipsi *P* **3** quoque] quo *Pac.* ullam *C* **5** amouere *P* per] pro *Pac. m 1*

hoc, etsi aequalis esset gratiae peccatique taxatio, clarebat tamen ne tum quidem eiusmodi appensionem eo usque constare, ut quisquam nasci probaretur reus.

AUG. In illo gravi iugo, quo etiam parvuli premuntur, quomodo est iustus deus, si nullus nascitur reus?

142. *IUL.* Nunc autem, cum apostolus non solum non postposuerit culpae gratiam, verum etiam praeposuerit dicens multo in plures abundasse beneficia quam irrepsisse dispendia, per opinionem autem traducis multo magis constet nocuisse peccata quam profuisse gratiam, irrefutabiliter approbatum est apostolum Paulum nihil sensisse de traduce, sed eius sententia Traducianos cum Manicheis magistris suis pariter fuisse destructos.

AUG. (1) Non dixit apostolus Paulus „multo in plures abundasse beneficia quam irrepsisse dispendia“, non hoc dixit; prorsus falleris, si ipse non fallis. Multo magis enim abundasse gratiam dixit in multos, non in magis multos, sed magis abundasse. In comparatione namque pereuntium pauci sunt, qui salvantur; sine comparatione autem pereuntium et ipsi multi sunt. Sed quare sint illi plures quam illi, consilium dei velle nosse multorum est, nosse autem vel paucissimorum hominum vel omnino nullorum. Posset enim omnipotens non creare, quos omnium rerum praescius malos futuros ignorare non posset, nisi uti etiam malis pluribus optime optimus posset; unde nos aliquid apostolus docuit, id est ut iram suam potentiamque monstraret in eis, quae attulit in multa patientia vasa irae, et ut notas faceret divitias gloriae suae in vasa misericordiae. (2) Sed nolunt credere Pelagiani, quod in uno

---

142, 21—24 *cf.* Rom. 9, 22sq.

141, 6 gratia *P* 7sq. constaret *P*

142 *PCGTM* **3** multos *C* **5** peccati *Tac.* gratia *Ppc.* **5sq.** approbandum *Tac.* **6** sensisse] desensisse *C* **11** falleres *Cac.* si *om. C* **12** magis *om. C* **15** multi sunt] multis *P* **16** nosse *alt. om. C* **17** enim] autem *Migne* **18** malus *P* **21** attulit] tulit *Tpc.*

homine tota est massa vitiata et tota damnata; a quo vitio et damnatione sola sanat et liberat gratia. Quare enim iustus vix salvus erit? Numquid liberare iustum labor est deo? Absit; sed ut ostendatur, quo merito fuerit damnata natura, non vult facile de tanto malo nec ipse omnipotens liberare; propter quod et peccata proclivia sunt et laboriosa iustitia nisi amantibus; sed caritas, quae hos amantes facit, ex deo est.

143. *IUL.* Verum, quia hic fui longior, pergamus ad reliqua.

AUG. Ita hoc dicis, quasi alibi brevior sis futurus, cum loquacissime inquiras, quemadmodum apostoli manifestissimis verbis nebulas ingeras vanitatis.

144. *IUL.* (1) „Omnes autem dixit ad condemnationem per Adam et omnes ad iustificationem vitae per Iesum Christum, cum utique non omnes eos, qui moriuntur in Adam, transferat Christus ad vitam, sed omnes dixit atque omnes, quia sicut sine Adam nullus ad mortem, ita sine Christo nullus ad vitam. Sicut dicimus de litterarum magistro, si in civitate solus est: omnes iste hic litteras docet, non quia omnes discunt, sed quia nemo nisi ab ipso. Quos autem omnes dixerat, multos postea dixit, eosdem tamen omnes multosque significans. (2) *Sicut enim per unius inoboedientiam peccatores constituti sunt multi, ita et per unius obocdientiam iusti constituentur multi.* Adhuc quaerat, per quid peccatum inveniatur in parvulo; respondent ei paginae sanctae: *Per unum hominem peccatum in mundum intravit.*“ Sanctas quidem apostoli esse

---

142, 25sq. *cf.* 1 Petr. 4, 18 **30** *cf.* 1 Ioh. 4, 7
144, 1—14 nupt. conc. 2, 46sq. **10** Rom. 5, 19 **13** Rom. 5, 12

142, 27 quo] quod *P* **29** procliua *G* **30** amantis *Pac.* fecit *C*
143 *PCGTKM* **3** futuros *P* cum] quam *CTac.*, quantum *M* **4** apostolis *C*
144 *PCGTKM, K des. l. 14 intravit* **1** Iul. *om. KM* autem *om. K* dixit *om. C* **3** eos *om. KM* **8sq.** postea multos *G* **11** et *om. PK* **14** intrauit in mundum *GTM*

paginas confitemur non ob aliud, nisi quia rationi pietati fidei congruentes erudiunt nos et deum credere inviolabilis aequitatis et opera eius bona honestaque defendere et praeceptis eius moderationem prudentiam iustitiam vindicare.

AUG. Ipsa te convincit in parvulis aequitas dei, quoniam magna est iniquitas, si iugo gravi premuntur et parvuli sine ullo merito vinculoque peccati.

145. *IUL.* Ac per hoc negare quemquam pro alterius peccato posse damnari, negare ullum peccatum ad posteros naturae condicione transire atque credere atque asserere hominem de instituta a deo fecunditate genitum liberi arbitrii iustis legibus conveniri, ut vitet omne, quod malum est, exerceat omne, quod bonum est, nec secundum vos aestimet amorem et necessitatem criminum substantiae suae causis, id est ipsis adhaesisse seminibus nec recipiat tam stultam, tam insanam, tam impiam sententiam in contumeliam videlicet naturae rationis dei apostoli volumine contineri, quia dixerit per unum hominem peccatum in hunc mundum intrasse et in omnes homines transisse mortem, cum hoc diu caligare non siverit, addens eos, quos omnes dixerat, debere multos intellegi, qui imitatione, non generatione peccassent.

AUG. (1) Potes dicere non omnes gentes semini Abrahae fuisse promissas, ubi dictum est: *In semine tuo benedicentur omnes gentes*, quia easdem dixit et multas, ubi legitur: *Patrem multarum gentium posui te?* Potes, inquam, hoc dicere et in eo quoque loco scripturae praenuntianti, quod rebus ipsis videmus impleri, tuo vaniloquio contradicere et prohibere nos

---

145, 11sq. *cf.* Rom. 5, 12 **13** *cf.* Rom. 5, 19 **16** Gen. 22, 18 **17** Gen. 17, 5

144, 15 ob] ab *PCac.* quia] qua *P* **17** defundere *P* **18** prudentiae *P*

145 *PCGTM, K inc. l. 10 quia* **5** conuenire *P Kal.* **7** amore *Ppc.m1* necessitate *PC* **10** dixerat *P* **11** per unum hominem *om. C* peccatum *om. K* **12** hoc *om. K* **14** peccassent non generatione *K* **17** easdem] eas *P* dixit — patrem *om. C* **18** umquam *K* **20** nos] non *C*

intellegere omnes gentes, ubi promissae sunt quid aliud quam omnes gentes? Quia per tuam dialecticam *omnes* non pro omnibus, sed pro multis, quae omnes non sunt, positas atque intellegendas doces. (2) Si autem possunt quidem, ubi dicuntur multi, non omnes intellegi, sed tamen, ubi dicuntur omnes vereque sunt omnes, recte dicuntur et multi, ne ipsi omnes pauci intellegantur, sicut illi sancti, quos ignis ardens urere est vetitus, omnes inter innoxias flammas laudabant deum et tamen ipsi omnes pauci erant, quoniam tres erant, quid habet virium argumentatio tua, qua propterea omnes non vis omnes intellegi, quoniam idem ipsi dicti sunt multi? Quandoquidem, qui vere sunt omnes, ideo nonnumquam dicuntur et multi, ut discernantur ab eis, quicumque ita sunt omnes, ut sint tamen pauci. Capilli quippe hominis omnes etiam multi sunt, digiti vero etiam omnes pauci sunt.

146. *IUL.* Totum denique, quod egerat, enodavit dicens: *Sicut enim per inoboedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita et per unius oboedientiam iusti constituentur multi*, ut, sicut nemo praemia virtutis meretur, nisi qui ad ea post incarnationem tamen Christi sanctitatis eius imitatione contenderit, ita in Adam praevaricator nemo teneatur, nisi qui in transgressione legis, qua (peccati est facta cognitio,) primi hominis imitatione deliquerit.

AUG. (1) Hoc est occultum et horrendum virus haeresis vestrae, ut velitis gratiam Christi in exemplo eius esse, non in dono eius dicentes, quia per eius imitationem fiunt iusti, non per sumministrationem spiritus sancti, ut eum imitentur,

---

145, 27—29 *cf.* Dan. 3, 49—51

146, 2 Rom. 5, 19 **12** *cf.* Phil. 1, 19

145, 21 promissa *C*, praemise (-ssi *pc.*) *P* quid] quod *PC* **22** dialeticam *Pac.K* **24** quidam *P* **26** ipse *P* **28** ueritus *K* innoxia *Pac.* **29** tam *P* **31** ipsis *P* **32** dicuntur nonnumquam *K* **34** tam *P*

146 *PCGTM* **3** unius *om. C* **6** praeuaricat *Pac.* **7 sq.** transgressio *Cac.* qua *G*, quam *C*, quasi *P Kal., om. TM Mign.*, qua (peccati est facta cognitio) *ego (cf. 72, 4)*

adducti, quem spiritum super suos ditissime effudit; et quasi vigilanter additis: „Post incarnationem tamen eius“ propter antiquos videlicet, quos sine gratia eius fuisse dicitis iustos, eo quod non habuerint eius exemplum. Quid si ergo et post incarnationem Christi nondum audito evangelio proposuerunt sibi aliqui homines superiorum exempla iustorum iusteque vixerunt? Quid agitis? Ubi vos videtis? (2) Itane vero isti virtutis praemia non merentur? Si ergo ex iustorum imitatione iustitia, Christus gratis mortuus est, quia fuerunt iusti et ante ipsum, quos imitari possent, qui iusti esse voluissent. Quid est etiam quod apostolus non ait: Imitatores estote Christi, sicut et ego, sed ait: *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi?* Ergo se illis voluit esse pro Christo? Videtisne, quae mala vos consequantur, quando Adam et Christum apostolo proponente vos imitationem imitationi, non regenerationem generationi vultis opponere?

147. *IUL.* (1) Pervenire autem et ad innocentes gratiam Christi, ad quos Adae culpa non pervenit, propter quod vigilanter inculcavit: *Multo magis gratia dei et donum unius hominis Iesu Christi in plures abundavit*, ut illa superior coaequatio eius aetatis, quae ratione utitur, in contrariis studiis indicet imitationem, haec autem in gratiae largitate praelatio consecratos et provectos approbet innocentes. (2) Quae cum ita sint, tibi, non mihi apostolum obviare senti, contra te eum arma ferre cognoscito, qui dogma tuum praeceptorisque

---

146, 20 sq. *cf.* Gal. 2, 21 **24** 1 Cor. 11, 1
147, 3 Rom. 5, 15

146, 13 quem] que *P* suos] uos *P* **15** eius *om. C*. dicitos *P ac.* **16** eius *om. C* quid si] quod *C* **17** proposuerint *Migne* **19** vixerint *Migne* agatis *C* **20** sq. imitationem *C* **23** non ait apostolus *G* **24** imitatoris *P* **25** Christo] christi *P* **26** sequantur *G* **27** non *om. P* **28** uulti *C ac.*
147 *PCGTM* **1** Iul. *om. C* et *om. P* **1** sq. christi gratiam *G* **2** quod] quo non *C* **6** imitatione *P* largitatis *C* **8** tibi] ibi *P* sentis *P* **9** eum] cum *C*

tui Fausti, a quo es velut prima manu tinctus, hoc uno, si cetera deessent, vehementer everteret, quia dicit per unius inoboedientiam multos, non omnes peccatores constitutos fuisse et per unius oboedientiam iustos non omnes constitutos fuisse, sed multos. Ut enim diligenter, quam tibi sermo hic repugnet, lectoris intellegentiae suggeratur, apostolus pronuntiat non omnes per Adam peccatores constitutos fuisse, tu dicis omnes omnino per Adam peccato naturali ad ius diaboli pertinere; ambigi non potest inter te et apostolum magnam esse pugnam.

AUG. Omnes dicit eosdemque multos; non multos dicendo negat omnes, ne sibi sit ipse contrarius, sicut vestra aut fallit improbitas aut fallitur caecitas. Quia enim utrumque dixit apostolus, et omnes et multos, ostendi ego non inter se duo ista pugnare, quia ipsi omnes ideo etiam multi sunt dicti, quia omnes aliquando dicuntur et pauci, tu autem dicendo non omnes, quos omnes dixit apostolus, procul dubio convinceris apostolo esse contrarius.

148. *IUL.* Nam cum tu et Manicheus dicitis: Omnes sunt naturaliter peccatores, apostolus autem dicit: Multi sunt, non omnes peccatores, removet accusationem a seminibus, quae armatur in mores, et destruit originale peccatum. Utque hoc ipsum, quod egimus, urgeamus: praescribit apostolus multos debere intellegi per Adae inoboedientiam peccatores, multos autem per Christi oboedientiam iustos eos utique, qui iusti sunt, ostendens ab illis, qui criminosi sunt, esse discretos; tu qua impudentia argumentari niteris, ut ex his sermonibus probes naturale peccatum? Nam cum dicis omnes nasci

---

147, 11 deessent] adae essent *P* euerterent *TM*, reuerteret *P* **13** et *om. P* **15** suggeratur] *add.* apostolus suggeratur *P* **21** negato *Pac.* omnes *om. P* sibi] ibi *C* uestram *C* **24** ipse *P* **27** esse apostolo *G*

148 *PCGTM, K inc. l. 8 tu* **2** apostolus — **3** peccatores *om. Pac., add. i. mg.* **5** praescripta *C* apostolos *Pac.* **6** deberent *P* **8** criminosi sunt] criminos *Pac.* **9** quam impudentiam *C*

criminosos per Adam et propter hoc ad diabolum pertinere, sed aliquos inde per Christum postea liberari, non hoc sentis, quod apostolus, qui dicit non omnes per Adam peccatores constitutos esse, sed multos.

AUG. (1) Quoniam non est contrarium, sicut iam ostendimus, ut idem sint multi, qui sunt omnes, ideo quos multos, eosdem omnes apostolus dicit; non omnes autem non apostolus, sed tu dicis ac per hoc apostolo contradicis. Verum est autem, quod apostolus dicit; falsum ergo, quod tu dicis. Et quod superius dixisti vigilanter inculcasse apostolum: *Multo magis gratia dei et donum unius hominis Iesu Christi in plures abundavit* volens intellegi ideo plures dictos, quia pervenit gratia eius ad parvulos, ad quos imitatio primi hominis non pertinet, aut mendosus codex tibi mentitus est aut ipse mentiris aut ab aliquo falso sive fallente aut oblivione deceptus es. (2) Non enim ait apostolus plures, sed *multos*. Graecum attende codicem et invenies *pollus*, non plistus. Dixit ergo multo magis abundasse gratiam in multos, non in magis multos, hoc est non in plures, sicut iam ostendimus, quoniam, si plures dixisset, propter parvulos, quos tenet gratia, cum primi hominis non teneat imitatio, falsum dixisset et esset similis vobis. Si enim omnes imitatores Christi post eius incarnationem regeneratis parvulis additis conferantur cum peccatoribus, quos omnes vultis propter arbitrium libertatis ad imitationem primi hominis pertinere ab ipso Adam usque in finem saeculi voluntate peccantes, qui eorum multo plures sint, evidenter apparet, ut et vestra falsitate vincamini.

148, 20 superius] *cf.* cap. 147, 3; Rom. 5, 15

148, 11 ad] a *P* **12** aliquos inde *om. K* postea] *add.* aliquos *K* **14** esse constitutos *K* **16** sunt] *add.* multi *K* **17** non *pr.* — **18** dicis *om. Pac., add. i. mg.* **18** tu dicis] didicit *P* **19** falsum est *K* **21** hominis *om. K* **22** ideo *om. C* **24** ipsi *Pac.* **25** es *om. Pac. M* **26 sq.** codicem attende *K* **27** pollux *K* **28** in magis] magis in *C* **31** et esset *om. C* **34** omnis *Pac.*

149. *IUL.* Si enim, quale tu, tale aliquid ille sensisset, debuit utique dicere: Per unius inoboedientiam peccatores constituti sunt omnes, sed per oboedientiam Christi ex his aliqui ad iustitiam reverterunt. Ita enim prorsus ei loquendum fuerat, si hoc, quod tu fingis, voluisset intellegi. Verum tamen cum hac sententia illud aliud nequivisset asserere multo magis profuisse Christi gratiam, quam Adae laesisset iniquitas. Etsi ergo penitus nesciremus, qui mos esset, quo per inoboedientiam unius hominis multi peccatores constitui dicerentur, tamen maneret in solido non hoc pertinere ad originale peccatum, quod apostolus inculcaverat multis, non omnibus convenire.

AUG. (1) De multis et omnibus iam responsum est. Nec sic locutum fuisse apostolum, quemadmodum dicis eum loqui debuisse, si hoc diceret, quod nos dicimus, quid mirum est? Quandoquidem, etiamsi secundum vos apostolus per unius delictum ita multos peccatores constitutos esse dixisset, ut idem multi non possent omnes intellegi, sed hi tantum qui ex imitatione primi hominis propria voluntate peccarunt, non dixit per oboedientiam Christi ex his aliquos iustificatos, quod tamen verum est. Quid est ergo, quod dicis, si tale aliquid, quale nos, sensisset apostolus, eum dicere debuisse: Per unius inoboedientiam peccatores constituti sunt omnes, sed per oboedientiam Christi ex his aliqui ad iustitiam reverterunt? (2) Quasi vos negetis ex praevaricatoribus legis, quales tantummodo peccatores ad similitudinem praevaricationis Adae pertinere contenditis, aliquos per oboedientiam Christi ad iustitiam fuisse conversos. Possumus ergo et nos vobis dicere: Si tale aliquid, quale vos, sensisset apostolus, debuit utique dicere: Per unius inoboedientiam peccatores constituti sunt multi quidem, non omnes, sed etiam ex his per oboedien-

---

149 *PCGTM* **4** reuerterent *P* **7** fuisse *Cac.* **8** quo] quod *C* **10** solitudo *P* **14** sic] si *PM* **20** ex] et *C* **21** quod] *add.* tu *Pac.* **24** aliquid *CM* **25** leges *Pac.* **26** praeuaricationi *C* **27** conditis *P*

tiam Christi aliqui ad iustitiam reverterunt; aut etiam multo apertius ita loqueretur, si aliquid tale sensisset, ut diceret: Multi quidem Iudaeorum per inoboedientiam unius hominis peccatores sunt constituti, qui lege accepta simili praevaricatione peccarunt, sed etiam ex his aliquos iustificavit Christi oboedientia. (3) Quod si tibi non praeiudicavit non ita loquendo, sicut dixi eum loqui debuisse, si hoc sentiret, quod tu, nec mihi utique praeiudicare debet, quia non ita locutus est, quomodo eum dicis loqui debuisse, si hoc sentiret, quod ego. Cum ergo apostolus ita sit locutus, sicut loquendum esse arbitratus est, videndum est, quis ei nostrum consentiat, utrum ego, qui dico verum esse quod ait: *Per unius delictum in omnes homines ad condemnationem*, et verum esse quod ait: *Per unius inoboedientiam peccatores constituti sunt multi*, quoniam non repugnat, ut qui multi sunt, omnes sint et, qui omnes sunt, multi sint, an tu, qui dicis: Ubi ait multos, multi sunt, ubi ait omnes, non omnes sunt.

150. *IUL.* Patefacta igitur vel imperitia vel impudentia tua, quae aut non curat aut non valet, quid dicatur, expendere, ostensoque veritatis ipsius, quam se esse Christus appellavit, lumine nihil de apostoli Pauli sermonibus Manicheae id est vestrae cohaerere dementiae, nunc expositioni operam navemus, ut, sicut ostensum est, qualiter non possit, ita clareat, qualiter et debeat Paulus et possit intellegi.

AUG. Ita desereris veritate et contra manifesta apostoli verba non potes invenire quid dicas, ut, quod in eis intellexe-

---

149, 43 Rom. 5, 18 **45** Rom. 5, 19
150, 3 sq. *cf.* Ioh. 14, 6

149, 32 aliqui ad] aliquid *P* **37** si tibi] sibi *C* **39** debes *Ppc.* **40** dicis eum *C* **42** arbitratum *C* **46** sint] sunt *C* **47** sunt] sint *P*

150 *PCGTM* **1** imperitiam uel impudentiam *C* **2 sq.** expendere] exponere *GTpc. M Migne* **3** se *om. C* **4** Pauli *om. P* **5** uestra *P* **6** navemus] demus *TM Migne* **7** et *pr. om. C* Paulus *del. Pm1* **9** ut] et *M* in eis *om. P*

runt tot sancti clarique doctores, qui hoc in ecclesia catholica didicerunt atque docuerunt — non enim sanum sensum habentes in tam manifestis verbis aliud intellegere potuerunt —, tu Manicheorum esse dicas, quod illos non fuisse cogeris confiteri, quantolibet veneno Pelagianae pestis insanias.

151. *IUL.* (1) Scribens itaque ad Romanos eo iam tempore, quo gentium coeperat esse permixtio atque ideo tam ex Iudaeis quam ex gentibus complebantur ecclesiae, tumultus populi utriusque componit inculcans, quoniam nec gentes impietatem suam, qua mutaverant gloriam dei in similitudinem imaginis hominis et volucrum et quadrupedum et serpentium, legis possint ignoratione diluere, quae per vim rationis ingenitae, etsi non ritum cerimoniarum Iudaicarum, tamen deum innotescentem operibus, substantiae vero profunditate secretum, potuerint ex his, ab eo quae sunt facta, cognoscere. (2) Legis autem normam, quantum ad vitae probitatem respicit. proprius unicuique suggerebat affectus, videlicet ut nihil tale inferret proximo, quale perpeti noluisset; atque ideo profanitatem gentium iure optimo argui posse convincit, etsi non per legem, per eam tamen iustitiam, quae condidit legem, et qua iudicante hi, qui sine lege peccaverunt, sine lege et peribunt. Iudaeos vero, quorum magis intererat, quia in despectum gentium maxime tumescebant, honorem sibi de legis purificationibus vindicantes ac per hoc aestimantes non sibi ita ut gentibus profuisse Christi gratiam peccata donantem, quandoquidem legis ea institutione vitassent, magna disputationum virtute confringit allegans eis tanto amplius per indulgentiam fuisse collatum, quanto post legis ammonitionem sine ulla ignoratione peccassent; (3) per quod

---

150, 10 clareque *Pac.* **13** tu autem *M*

151 *PCGTM* **1** itaque] atque *C* **2** mixtio *C* **4** conculcans *P* **5** gloria *C* **5sq.** similitudinis *P* **7** serpentum *G* deluere *CTac.mp.* **10** potuerunt *P* **11** normam] formam *G* ad vitae] adae *P* **14** profanitatem] uoluntatem *M* **15** uincit *C* **20** gratia *C* **22** magnam disputationem virtutum *P* alligans *Ppc. mp.* **24** ignoratione] in oratione *M*

approbat eos reos fuisse et vehementer potuisse damnari in iustitiae examine, apud quem qui in lege peccaverunt, per legem iudicabuntur: *Non enim auditores legis iusti sunt apud deum, sed factores legis iustificabuntur*. Hoc ergo proposito per totum librum disputans tum superbiam reprimit Iudaeorum, tum excusationem vanitatis gentibus demit, ut doceat aequaliter ambobus populis Christi profuisse medicinam,

AUG. Hanc medicinam parvulis vos negatis, quos lex ipsa circumcidi octavo die iussit eius gratiam praefigurans, cuius resurrectionem dominicus, id est post septimum sabbati dies octavus ostendit; nec valetis ac vultis attendere ita parvulum morientem sine Christi gratia periturum, quemadmodum dictum est incircumcisi animam parvuli interire de populo suo, cuius interitus invenire meritum non potestis, quamdiu non trahere peccatum originis parvulos dicitis.

152. *IUL.* Qui et crimina voluntatis ignovit, a quibus liberum fuerat abstinere, et sui imitatione, qui erat virtutum forma et norma, correctis gloriam beatae aeternitatis indulsit. Cum ergo utramque nationem pro voluminis sui tempore et iure conveniat, in his tamen locis, de quibus quaestio est, cum Israhelitis omnino manum conserit, qui audebant de praeputiatorum stirpe venientes eo usque despicere, ut affirmarent eos nec suffragio fidei ad consortium suum transire potuisse; contra quod supercilium replicat Iudaeae gentis exordia et ipsa radice circumcisionis ostendit non tanti esse praeputium,

---

151, 27 Rom. 2, 13 **37** *cf.* Gen. 17, 14

151, 25 approbabat *G* reos *om. C* potuisse] potius se *P* in] *add.* eius *P* **26** qui in lege] quile *Cac.* **27** iusti sunt] iustificabuntur *T* **29** tum] tamen *M* superbiam] *add.* dixi *P* **30** gentilibus *P* **31** populus *P* **33** octaua *P Migne* **34** sabbati] -um *Tac. m 1, om. C* **36** gratiam *C* **37** de *om. C* **38** suo] *add. in mg. G, om. PC* **39** paruulis *C*

152 *PCGTM* **1** uoluntates *C* **3** gloriam *TM*, -a *PCG* **4** notionem *Pac. Tac. m 1* **6** conserat *Gac.* audibant *C* **7** stirpe venientes] isti peruenientes *C* ut *om. P* **9** contra *om. C* supracilium *C* gentes *PC* **10** in ipsa *P Migne*

ut aut iniustos eius relictio aut iustos faciat eius ablatio.

AUG. Quando ista dicebat apostolus, non de circumcisione vel praeputio, sed de praeceptis legis, in quibus est etiam: *Non concupisces*, agebat, quod et ipse commemoravit. Quid tergiversamini? Priores peritis, dum caliginem offunditis imperitis.

153. *IUL. Non ergo per legem promissio Abrahae, ut heres esset mundi, sed per iustitiam fidei. Si enim qui sunt ex lege, heredes sunt, evacuata est fides, destructa est promissio. Lex enim iram operatur; ubi autem non est lex, nec praevaricatio. Ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio omni semini, non ei tantum, quod ex lege est, sed quod ex fide est Abrahae, qui est pater omnium nostrum, sicut scriptum est: Quia patrem multarum gentium posui te, ante deum cui credidit, qui vivificat mortuos et vocat ea, quae non sunt, tamquam quae sunt; qui praeter spem in spem credidit, ut fieret pater multarum gentium secundum id, quod dictum est: Sic erit semen tuum, et non infirmatus in fide consideravit corpus suum iam emortuum, cum fere centum annorum esset, et emortuam vulvam Sarrae; in repromissione autem dei non haesitavit diffidentia, sed confirmatus est fide dans gloriam deo plenissime sciens, quia quaecumque promisit potens est et facere, propter quod et reputatum est illi ad iustitiam.*

AUG. Haec te commemorare non pudet, qui oppugnas gratiam, qua ista promissa complentur? Contra deum enim

---

152, 13 *cf.* Rom. 7, 5 **14** Ex. 20, 17; Deut. 5, 21
153, 1 Rom. 4, 13—22

152, 13 praeputio] precipue *M* **15** qui *C* offenditis *PTac. m 1*
153 *PCGTM* **2** heres] hereses *C* **5** promissio] *add.* enim *C* **8** posui te] posuit *Pac.* **9** credidisti *G*, reddidit *Pac.* et vocat] euocat *C* **10** quae] ea quę *CM*, qui *Pac.* spem *pr. om. P* in *om. Cac. mp.* **11** id *om. TM Migne* **13** cum fere] cum ferre *Tac.*, conferre *Pac.* esset annorum *G* **14** sarę *G* **15** est *om. GTac. m 1* **16** et *alt. om., add. sl. T* **18** oppugnans *P*

loquimini dicendo: Nos facimus, quod ille se facturum esse promisit. In Isaac quippe, qui Abrahae promissus est filius, hi praefigurati sunt, non qui se ipsos iustos, sed quos deus fuerat ipse facturus. Unde universae per prophetam dicit ecclesiae: *Ego enim sum dominus qui facio te.* Propter quod et filii promissionis vocantur apertissime dicente apostolo: *Non potest autem excidere verbum dei; non enim omnes qui ex Israhel hi sunt Israhel neque quia semen Abrahae omnes filii, sed in Isaac vocabitur tibi semen; hoc est: non hi qui filii carnis hi filii dei, sed filii promissionis deputantur in semine.* Quod itaque deus promisit, deus facit. Hoc ergo totum sicut aedificat eos, quorum spes in deo est, sic evertit eos, *qui confidunt in virtute sua;* ac per hoc sicut catholicam fidem aedificat, sic Pelagianum evertit errorem.

154. *IUL.* Qui locus quam sit opinioni vestrae totus infestus, et primo opere disputatum est et, si quid hinc recoli oportuerit, disseretur. Nunc autem advertatur promissionem, quae facta est ad Abraham ob remunerationem fidei eius, in qua dicitur, quia pater multarum gentium constitueretur, ostendisse nec unius illum populi genitorem debere defendi, qui multarum gentium sit pater praedictus, nec ita solum credulitatis recepisse mercedem, ut alios similiter credentes a praemii consortio putetur excludere. *Non est autem scriptum,* inquit, *tantummodo propter ipsum, quia reputatum est illi, sed et propter nos, quibus reputabitur credentibus in eum, qui*

153, 24 *Is. 45, 8 **25** Rom. 9, 6—8 **31** Ps. 48, 7
154, 9 Rom. 4, 23—25

153, 20 esse *om. C* **22** non *om. C* **23** facturus est *Tac.m1* universae per prophetam] -sę propheta *P*, per universę prophetam *C* **26** sq. Israhel — Israhel] histraheli sunt *C* **27** quia] qui *G* **28** Isaac] insa ac *Ppc.* **29** quod] quos *P*, quodsi *C* **30** deus *alt.*] *add.* igitur *C* hoc ergo facit *C*

154 *PCGTKM* **2** si quid] sicut *P* **3** deseretur *P* **5** quia *om. C* patrem *CTac.* constituetur *Tac.* **6** illum *om. C* genetorum *P* **7** sit *om. PC* pater sit *Migne* predictis *P* **8** alio *P* **10** propter ipsum *om. K*

suscitavit Iesum Christum dominum nostrum a mortuis, qui traditus est propter delicta nostra et resurrexit propter iustificationem nostram.

AUG. Dicite nobis, o vani, non defensores, sed inflatores liberi arbitrii, qui ignorantes dei iustitiam et vestram iustitiam volentes constituere iustitiae dei non estis subiecti, dicite, inquam, nobis: si noluissent gentes credere iusteque vivere, evacuaretur promissio, quae facta est ad Abraham? Non, inquies. Ergo ut Abraham ob stipendium fidei consequeretur dilatationem seminis, praeparata est gentium voluntas a domino, et ut vellent, quod et nolle potuissent, ab illo factum est, qui ea, quae promisit, potens est facere.

155. *IUL.* Cum ergo ille adhuc in praeputio testis sit fidei pronuntiatus et ob eius stipendium dilatationem fuerit seminis consecutus, qua, inquit, regula tu, Iudaee, non putas ad consortium iustitiae pertinere gentiles, qui fidem Abrahae paria de dei virtutibus credendo restituunt?

AUG. Bene contra vos loqueris, quia utique, si de dei virtutibus credunt, non sicut vos confidunt in virtute sua, ut iustificentur, id est ut iusti fiant, sed in illius, qui iustificat impium.

156. *IUL.* Cur putes, inquit, sine consecrationibus legis ad Abrahae stemma nationes non posse perduci, cum constet promissionem, quae facta est ad Abraham, anteriorem fuisse quam legem nec eam ablutionibus tributam fuisse, sed moribus?

154, 16 sq. *cf.* Rom. 10, 3

154, 16 iustitiam *alt. om. GK* **16 sq.** uolentes iustitiam *K* **18** credere gentes *G* **22** uellet *C* **23** ea quae] ęque *C ac.* est *alt.*] *add.* et *M Migne*

155 *PCGTM* **1** adhuc *om. C* **2** prenuntiatur *T ac.m1M* **3** tu *om. C* **4** fide *PC*, fidim *G* **5** de dei] dedit *C G* restituit *G*, restitutum *M* **6** de dei] dedit *C G*

156 *PCGTM* **4** ablucio *P*

AUG. Hos mores, quos procul dubio bonos vis intellegi, si, ut putatis, homo sibi facit, praedicere ista debuit deus praescius, non promittere, ut non de illo in hac causa diceretur: *Quae promisit potens est et facere*, sed: Quae praescivit, potens est et praenuntiare, aut: potens est et ostendere. Quando autem dicunt homines: Quod deus promisit, nos facimus, se ipsos faciunt instantia potentes, illum arrogantia mentientem.

157. *IUL. Si enim qui sunt ex lege, heredes sunt, evacuata est fides, destructa est repromissio.* Qui sermo nisi intellegatur, ingerit maximam quaestionem; dubio enim procul dicit eos esse ex lege, quos supra dixerat ex circumcisione, quos sibi tantum noverat arrogare, ut putarent praeter se neminem assumi ad Abrahae seminis dignitatem; atque hoc disputatione collegerat, ut quia non solum hi, qui ex circumcisione, sed et illi, qui ex praeputio sectari voluissent vestigia fidei Abrahae, non immerito Abrahae filii censerentur.

AUG. Quid si noluissent, evacuaretur promissio? Ammonco, ut intellegatis, cui gratiae sitis inimici negando operari deum voluntates in mentibus hominum, non ut nolentes credant, quod absurdissime dicitur, sed ut volentes ex nolentibus fiant, non sicut facit doctor homo docendo et hortando, minando et promittendo in sermone dei, quod frustra fit, nisi deus intus operetur et velle per investigabiles vias suas. Cum enim verbis doctor plantat et rigat, possumus dicere: Forte credit, forte non credit auditor; cum vero dat

---

156, 9 Rom. 4, 21
157, 1 Rom. 4, 14 **18** *cf.* 1 Cor. 3, 8

156, 7 faciat *P* **8** non *pr.*] sio non *Pac.*, si non *Ppc.* **9** est *om. Pac.mp. C* **10** pronuntiare *C* **12** instantia] iactantia *Migne*

157 *PCGTM* **2** repromissio] pro- *C*, remissio *M* **4** circumcisionem *C* **8** sectare *CGTac.* **10** quod *P* **11** gratia estis *C* **12** uoluntatis *P* **13** ut] ex *Cac. mp.* **15** sermo *Cac.mp.* **18** forte non credit *om. P*

incrementum deus, sine dubio credit et proficit. Ecce quod interest inter legem et promissionem, inter litteram et spiritum.

158. *IUL.* Cum ergo superius id egisset, ut intellegeremus a consortio iustitiae non potuisse excludi gentes, sed per eandem fidem cum filiis circumcisionis in Abrahae stirpe numerari, nunc intulit neminem de circumcisione ad eam promissionem, quae Abrahae data est, pertinere; hoc autem omnino nisi intellegatur, repugnat. Quod itaque ait: *Si enim qui sunt ex lege, heredes sunt, evacuata est fides et destructa est repromissio*, non hoc pronuntiavit, ut videlicet nemo de Iudaeis per fidem fieri credatur heres promissionis antiquae, sed deest sermo, cuius vicem implet intellegentia, non solos heredes esse, qui ex lege sunt, ut si hoc modo dictum esset: Si enim qui sunt ex lege, soli heredes sunt, evacuata est fides. Vere enim praeputium videretur excludi, si ad nullos praeter eos, qui ex circumcisione erant, benedictionis hereditas perveniret. Intellegenda igitur consuetudo scripturarum est, quia non continuo, quod non dicitur, denegatur, ut intellegentiae opere verborum dispendia suppleantur.

AUG. (1) Sic intellegunt, qui non intellegunt. Cur non attenditis, rogo, ideo non esse heredes ex lege, quia *lex iram operatur, ubi enim non est lex, nec praevaricatio*, ideo autem ex promissione, quia deus, quod promittit, ipse facit? Qui enim praecepta legis implere se putat per arbitrium propriae voluntatis sine spiritu gratiae, suam iustitiam vult constituere, non iustitiam dei sumere. Nam unde dicit idem apostolus: *Ut inveniar in illo non habens meam iustitiam, quae ex lege*

15, 6 Rom. 4, 14 19 Rom. 4, 15 25 Phil. 3, 9

---

158 *PCGTM, K inc. l. 6 quod* 3 eadem *Pac. m 1* in *om. C* 4 circumcisionem *C* 7 est *om. K* 8 promissio *TKM Migne* 9 credatur per fidem fieri *K* 10 solos] -us *Pac.*, -um *Ppc. m 1* 14 circumcisionem *C* 15 consueta *Ppc.* 17 opera *P Kal.* 19 attendis *K*, attendistis *C* ideo] in deo *M* 22 propriae *om. C*

est, sed iustitiam, quae ex fide, iustitiam ex deo? (2) Quare suam dicit iustitiam, quae ex lege est, eamque iustitiam reprobat, non autem suam, sed ex deo iustitiam, quae est ex fide? Numquid lex non est ex deo? Quis nisi infidelis hoc dixerit? Sed ex lege dicit iustitiam suam, in qua homo putat sufficere sibi legem ad facienda divina mandata confidens in virtute sua. Ex fide autem iustitiam ideo dicit esse ex deo, quia deus unicuique partitur mensuram fidei; et ad fidem pertinet credere, quod in nobis deus operetur et velle, sicut operabatur in illa purpuraria, cuius aperuerat sensum, ut intenderet in ea, quae a Paulo dicebantur. Ac per hoc nec ipsi Iudaei, qui crediderunt in Christum, in quibus et Paulus fuit, ex lege heredes omnino dicendi sunt, sed potius ex promissione. Ideo enim dictum est: *In Isaac vocabitur tibi semen*, quia *non qui filii carnis, hi filii dei, sed filii promissionis deputantur in semine.*

159. *IUL.* Collegit itaque apostolus argumentum hoc modo: Si nulli essent heredes benedictionis, nisi qui ex lege sunt, ut praeputium constabat exclusum, ita consequens erat neminem, qui fuisset ex lege, benedictione privari, id est, si circumcisio tantum valeret, ut sine ea fides nihil valeret, sicut gentes liquebat repulsas, ita probabatur de Iudaeis ad perditionem numquam quisquam ire potuisse.

AUG. Quomodo erat consequens, o grosse dialectice? Quomodo erat consequens, si nulli essent heredes benedictionis, nisi qui ex lege sunt, neminem, qui fuisset ex lege, benedictione privari? Numquid, quia nemo est heres, nisi

---

158, 33sq. *cf.* Rom. 12, 3 **34** *cf.* Phil. 2, 13 **35sq.** *cf.* Act. 16, 14 **39** Rom. 9, 7sq. **40** Rom. 9, 8

158, 26 quae] *add.* est *T sl.m1 M Migne* fide] *add.* est *K* **27** eaque *C* **28sq.** ex fide est *C* **29** qui *P ac.* **30** dicit *om. C ac.* **31** sibi sufficere *K* ad *om. P* **34** operatur *GK* **38** omnino] *add.* non *P Kal.*

159 *P C G T K M* **3** ut *om. P* **6sq.** perdictionem *P* **7** quisquam] quemquam *G T K Migne, om. M* potuisse] debuisse *K* **8** dialetice *K* **10** fuisse *K*

baptizetur, propterea qui baptizantur, omnes heredes sunt? Sed hoc dixerim, non quia ibi est, quae inter nos vertitur quaestio, verum ut ostenderem, quam sis ipse acutus, qui me obtunsiorem dicis esse pistillo.

160. *IUL.* Nunc autem, cum confiteamini praevaricatores in lege non esse benedictionis heredes, quia talibus lex iram operatur, constat promissionem illam non circumcisioni convenire, sed fidei. Destrueretur autem promissio, si praeter legem nemo iustus esset, quandoquidem post quadringentos et triginta annos promissionis allata lex, et ipsum Abraham et Isaac et Iacob et omnes in medietate sanctos expertes benedictionis ostenderet, quae non potuisset cuiquam sine lege conferri.

AUG. Immo destrueretur promissio, si ex lege quisquam iustus esset. *Si enim qui ex lege, heredes sunt, exinanita est fides, evacuata est promissio; lex enim iram operatur* ad hoc utique, ut ad iram evadendam dei gratia requiratur.

161. *IUL.* Quod quia manifeste falsum est et sub lege quippe peccatores poenam merebantur et ante legem iustitia et fides remunerationis suae fructibus privatae non sunt, constat non ad truncatas ferro carnes, sed ad illustres probitate mentes promissionis illius gloriam pertinere; sequitur autem fulminea contra traducem sententia: *Lex enim*, inquit, *iram operatur; ubi autem non est lex, nec praevaricatio.* Per-

---

159, 14sq. *cf.* cap. 117, 8sq.
160, 5sq. *cf.* Gal. 3, 17 **11** Rom. 4, 14sq.
161, 6 Rom. 4, 15

159, 12 qui] quibus *P* baptizatur *C* **13** est *om. C* **14** sis ipse] si se *P* **15** obtusiorem *C T ac. m 1* esse *om. K*

160 *P C G T K M* **1** cum *om. P* **2sq.** lex iram] dixeram *C* **3** circumcisione *T ac. m 1*, -nis *M* **4** si *om. P* **5** quadringintos *G* **6** inlata *P* **8** cuiquam] cuique *P*, antequam *M* **12** operatur iram *T ac. m 1* **13** utique] itaque *G* euacuandam *K* gratiam *P* relinquatur *C*

161 *P C G T M* **1** manifestu *P ac.*, -o *P pc. Migne Kal.* **2** quippe] qui *P* iusticie *P* **6** fluminea *P* **7** ubi — **13** operatur *om. C*

suade ergo legem datam esse conceptis, legem posse dari nascentibus, ut eos praevaricationis reos possit arguere. Ceterum nos cum apostolo credimus, quem nihil contra rationem sensisse defendimus, non esse in ea aetate praevaricationem, in qua lex esse non potuit, quia *ubi non est lex, nec praevaricatio*, quae *lex iram operatur*, non vitio suo, sed eorum iniquitate, qui peccata virtutibus anteponunt.

AUG. Non est ergo lex Christi: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu, non potest intrare in regnum dei?* Quam legem vides etiam ad parvulos pertinere. Verum tu dic potius: parvulus, cuius anima interibat de genere eius, si die non circumcideretur octavo, cuius praevaricationis arguebatur, ut tali supplicio plecteretur? Nisi quia ipse in se ipso nihil peccans tenebatur reus *in similitudine⟨m⟩ praevaricationis Adae, in quo omnes peccaverunt*. Quae verba apostolica tam clara obscurare, tam recta curvare ingenti quidem, sed inani labore conaris.

162. *IUL.* Approbavit ergo apostolus, quia non sit tantummodo scriptum propter Abraham, quod reputatum est illi ad iustitiam, sed et propter nos, quibus sine dubio reputatur, cum in deum credimus, *qui Iesum Christum ex mortuis excitavit, qui traditus est*, inquit, *propter delicta nostra et resurrexit propter iustificationem nostram.*

AUG. Ab hac gratia separatis parvulos, quos nullum delictum ex origine tractum habere contenditis; unde fit consequens, ut non ad eos pertineat beneficium, quo propter delicta nostra est traditus Christus; et haec sentientes et dogmatizantes christianos catholicos vos dicere audetis!

161, 15 Ioh. 3, 5 **18sq.** *cf.* Gen. 17, 12. 14 **21** Rom. 5, 14. 12
162, 1—3 *cf.* Rom. 4, 23 **4** Rom. 4, 24sq.

161, 8 ergo *et* datam *om.* *P* dari] -um *P* **16** intrare] introire *G* **17sq.** paruulos *P* **18sq.** circumderetur *P* **22** quae] quia *P* **23** inane *P*
162 *PCGTM* **4** cum] *add.* enim *C* **9** pertinere *C* quo *P*, *om.* *CGTM* **10** Christus *om.* *TM*

163. *IUL.* Quam vehementer inculcat apud iustum iudicem deum aliena peccata aliis non nocere, qui commendans mortem Christi vigilanter enuntiat propter nostra illum delicta, quae et plura erant et nostra erant, non propter unum et alienum et olim defuncti hominis mortem oppetisse?

AUG. (1) Inoboedientia quidem unius hominis non absurde utique delictum dicitur alienum, quia nondum nati nondum egeramus aliquid proprium sive bonum sive malum; sed quia in illo, qui hoc egit, quando id egit, omnes eramus tantumque fuit ac tale delictum, ut eo natura universa vitiaretur humana. quod satis indicat etiam ipsa generis humani tam manifesta miseria, hoc delictum alienum obnoxia successione fit nostrum: propter quod dictum est a doctore catholico, qui recte intellexit apostolum: „Omnes homines sub peccato nascimur, quorum ipse ortus in vitio est.“ Cuius intellectum et aliorum eius in catholica veritate sociorum si sequi volueritis, non cogemini alienare parvulos a beneficio mortis eius, *qui traditus est propter delicta nostra et unus pro omnibus mortuus est;* (2) ubi quod sequitur clamat apostolus: *Ergo omnes mortui sunt et pro omnibus mortuus est* et vos reclamatis: Non sunt mortui parvuli; clamate et quod sequitur: Ergo non pro ipsis mortuus est, et videte, utrum vos non mortui iaceatis, qui mortuis, ne vivificentur, Christi mortem negatis; quia non eis, sicut putatis, peccatum debet unius et olim defuncti hominis imputari. Nec attenditis primum hominem Adam sic olim fuisse defunctum, ut tamen post illum secundus homo sit Christus, cum tot hominum milia inter illum et

---

163, 14 Ambr. paen. 1, 3, 13 **18** Rom. 4, 25 **19** 2 Cor. 5, 14sq. **24** Prosp. 299 **25—32** Prosp. sent. 301, *cf. p.* XLIsq.

---

163 *PCGTM* **1** inculcas *P* apud — **2** peccata *P*, *om. CGTM* **4** et *pr. om. C* non] et non *TM* **8** egeneramus *C* **9** qui *om. C* **14** intelligit *Tac. m 1* **16** in *om. G* **17** aliena *Pac.*, -am *Ppc.* **18** omnibus] omnes *C* **22** ipsis] *add.* non *C* vos] *add.* et *P Migne Kal.* **24** unius *om. P* et *om. C* **27** cum] eum *C*, *add.* inuicte *P*

hunc orta sint. Et ideo manifestum est ad illum pertinere omnem, qui ex illo successione propaginis nascitur, sicut ad istum pertinet omnis, qui in illo gratiae largitate renascitur; unde fit, ut totum genus humanum quodammodo sint homines duo, primus et secundus.

164. *IUL.* Qui ergo dicit multa delicta, nihil de uno Manicheorum id est traducis suspicatur.

AUG. (1) Sed utique, homo contentiose, multa delicta essent, quae multi haberent, etiam singula singuli, propriae voluntatis, si ad lavacrum regenerationis venirent, cum primum peccare coepissent; quos omnes secundum istam non rationem, sed distortionem tuam ab hac gratia, quae ex multis delictis iustificat, facitis alienos, quoniam non vultis eius esse participes quoslibet homines, quorum delicta sunt singula; quanto magis ergo multa sunt eis additis, quae habent alii plura, alii pauciora. A quibus tamen omnibus liberat ista gratia, de qua dictum est: *Ex multis delictis in iustificationem.* (2) „Fuit enim Adam et in illo fuimus omnes; periit Adam et in illo omnes pericrunt.“ Ambrosius hoc dixit; calumniose, non erat Manicheus. Parvulos contagium mortis antiquae prima nativitate contrahere Cyprianus dixit; calumniose, non erat Manicheus. Omnes in uno Adam peccasse Hilarius dixit; calumniose, non erat Manicheus; in qua ecclesia ista didicerunt, calumniose, non erat Manichea; et quia catholica erat atque catholica perseverat, ideo vos contra ista sentientes et contendentes ferre non potuit; et ut catholica permaneret, infirmitatem parvulorum suorum vestra damnatione munivit.

164, 12 Rom. 5, 16 **13** Ambr. Luc. 7, 234 **13—19** *cf.* c. Iul. 1, 6, 9—11; 2, 24—30 **15sq.** Cypr. ep. 64, 5 **17** *cf.* lib. 1, 52, 52

163, 29 illa *P Prosp.* successionem *C* **30** nascitur *P*

164 *PCGTM* **1** quid *P* **5** ad] a *Pac.* **6** omnes] homines *Tac. m 1* **7** quae] qua *CG*, qui *M* **10** habent — **11** quibus *om. C* **11** liberat ista] liberatis *P* **15** paruulis *P* **19** manicheus *C* **20** ista] uos *Cac. mp.* **22** infirmitate *C*

165. *IUL. Iustificati itaque ex fide pacem habeamus ad deum per dominum nostrum Iesum Christum, per quem et accessum habemus in gratiam istam, in qua stamus, et gloriamur in spe gloriae dei.* Qui vobis videtis, inquit, iustificationem per peccatorum veniam fuisse collatam, firmam tenete concordiam et paribus animis mediatoris dona laudate, cuius munere collatum nobis est, ut in hanc gratiam haberemus introitum; et eos, quos iustitia reos tenebat, quia reos nos non natura fecerat, sed voluntas, libertati reddidit et eripuit ultioni praestititque, ut, qui sperabamus aeterna supplicia, modo gloriemur in spe gloriae dei.

AUG. Non per solam peccatorum dimissionem iustificatio ista confertur nisi auctoribus vobis. Iustificat quippe impium deus non solum dimittendo, quae mala facit, sed etiam donando caritatem, ut declinet a malo et faciat bonum per spiritum sanctum, cuius sumministrationem iugem poscebat apostolus eis, quibus dicebat: *Oramus autem ad deum, ne quid faciatis mali.* Contra istam gratiam geritis bellum, ut liberum non sermone defendatis, sed praesumptione decipiatis voluntatis arbitrium.

166. *IUL.* Verum ut magis exprimeretur virtus istius securitasque doctrinae, quid conferat fidelibus philosophia christiana, persequitur: *Non solum autem, sed et gloriamur in pressuris scientes, quoniam tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio autem spem, spes autem non confundit, quia caritas dei diffusa est in cordibus nostris*

165, 1 Rom. 5, 1sq. **16** *cf.* Phil. 1, 19 **17** 2 Cor. 13, 7
166, 3 Rom. 5, 3—5

---

165 *PCGTM* **1** iustificate *Pac.m1* ex fide *om. Cac. mp.* ad] a *Pac. m 1* **3** gratia ista in qua istamus *C*, *add.* et *s.* qua *C m 1* **5** tenere *C* **6** dona *om. Cac. mp.* **12** solum *P* **13** ista *om. C* **16** sumministrationem *P*, ministrationem *CGTM* **17** quibus *om. C* **18** faciatis] *add.* sed praesumptione quid faciatis *C* geretis *Pac.* **19** sermonem *C*

166 *PCGTM* **2** dedoctrine *P* **3** gloriemur *Tac. m 1* **6** quia] qui *P*

per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Id est: Non solum nobis haec beneficia contulerunt, ut amplitudine quandoque munerum gaudeamus, sed iam impraesentiarum in mediis angorum aestibus constituti alacres sumus ipsius possessione virtutis et de persequentium furore ridemus impiorum crudelitatem, eruditionem patientiae magis quam perturbationem laetitiae iudicantes, ut non solum propter praemia non peccemus, sed hoc ipsum non peccare praemium censeamus.

AUG. (1) Si praemium est non peccare, quis dat hoc praemium? Puto, quia non dicturus es: Ipse sibi homo, quamvis hoc te cogat dicere perversitas haeresis vestrae. Si ergo deus dat hoc praemium, ut homo non peccet, donum potius video dicendum esse quam praemium, ne aliqua merita praecessisse videantur, cum eos, qui dicunt gratiam dei secundum merita nostra dari, Pelagius quoque ipse damnaverit. Quomodo autem detur hoc donum id est non peccare, et tu paulo ante dixisti apostoli verba commemorans: *Quoniam caritas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis.* (2) Ac per hoc in philosophia christiana ut gloriemur in tribulationibus, non est nostrum, quia et hoc accepimus; alioquin tamquam de suo a se sibi parto glorianti homini dicitur: *Quid enim habes, quod non accepisti? Si autem et accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* Et tamen gloriamur, non sic, quasi non acceperimus, sed gloriamur in illo, qui hoc dedit, ut *qui gloriatur, in domino glorietur.* Haec est gratia, quam catholica fides praedicat; utquid eam, quaeso, vester error oppugnat, cum etiam vestro vos ore convincat?

166, 20 sq. *cf.* gest. Pel. 30 **23** Rom. 5, 5 **28** 1 Cor. 4, 7 **31** 1 Cor. 1, 31

166, 7 hoc solum *P* **13** iudicantes] *add. et postea eras.* ut non solum propter praedicantes *C* **16** es ipse sibi] est si *C* **19** nec *Tac.m1* **22** tu *om. C* **25** ut gloriemur] glorientur ut *C* **26** quia] qui *P* **27** parto *om. C* **28** quid — accepisti *om. C* enim] herum *Pac.*, henim *Ppc.* **31** ut *om. Pac.* **32** praedicat utquid] praedicatur quid *P*

167. *IUL.* Deinde cum in temptamentis agi ea, quae sunt promissa, conspicimus, praesentis vitae inter ludicra omnino omnia bona malaque numeramus fidem pollicitationis dei de magnitudine in nos caritatis illius aestimantes. Neque enim confutabit spem nostram aeternorum frustratio commodorum, quandoquidem vadem beatitudinis futurae dei caritatem tenemus, quae effusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis, id est per dona sancti spiritus amorem suum deus circa genus probavit humanum.

AUG. Non vis esse inter haec dona etiam non peccare, sed confidens in virtute tua hoc tibi tu ipse vis dare. Noli irasci, obsecro; *maledictus omnis, qui spem habet in homine.*

168. *IUL.* Restituet ergo totum fideliter, quod fidelibus repromisit.

AUG. Restituet plane etiam hoc ipsum, ut fideles sint, quia fidem gentium promisit Abrahae. et quidam magnus fidelis dicit: *Misericordiam consecutus sum, ut fidelis essem.*

169. *IUL. Qui enim filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum,* per quem nos operatione sancti spiritus consecravit, procul dubio *cum illo omnia nobis donavit. Utquid enim Christus, cum adhuc infirmi essemus, secundum tempus pro impiis mortuus est?*

167, 7 sq. *cf.* Rom. 5, 5 **11** *cf.* Ps. 48, 7 **12** Ier. 17, 5
168, **5** 1 Cor. 7, 25
169, **1—3** Rom. 8, 32 **4** Rom. 5, 6

---

167 *PCGTKM* **1** testamentis *Migne* agi] acie *C* ea quae] aequa *Pac.*, ea qua *Ppc.*, aquę *C* **2** ludicra] -am *C*, iudicare *P* **4** existimantes *K* **5** confutauit *PC* **6** quando *om. C* **8** id est] idem *P* **9** dei *P* **10** Aug. *om. C* **12** maledictus (-os *pc. mp.*) omnes *P* habent *P*

168 *PCGTKM* **1** Iul.] Aug. *C* restitue *PC* **3** Aug.] Iul. *C* restitue *P*, restituit *C* etiam plane *C* etiam *om. P* sunt *P* **5** fideles *Pac. (bis)*

169 *PCGTM* **1** pro] propter *C* **2** operationem *P* **3** donabit *TM* **4** Christus cum] spiritus cum enim *C*

AUG. Testimonia divina commemoras, quibus vester error evertitur; non enim dictum est: Christum etiam pro impiis, sed: *pro impiis*, inquit, *mortuus est.* Ut autem et ipse alibi confessus es, etiam pro parvulis mortuus est et tamen, qua fronte nescio, transisse in eos originaliter impietatem primi hominis negas. Quomodo ergo pertinent ad eum, *qui pro impiis mortuus est?*

170. *IUL. Vix enim pro iusto quis moritur; nam pro bono forsitan quis audeat mori. Commendat autem deus caritatem suam in nobis, quoniam si, cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est, multo magis iustificati nunc in sanguine ipsius salvi erimus per eum ab ira. Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus deo per mortem filii eius, multo magis reconciliati salvi erimus in vita eius, non solum autem hoc, sed et gloriantes in deo per dominum nostrum Iesum Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus.* Aperuit, quanta totum Christus pietate gessisset, qui mori dignatus est pro nihil boni merentibus,

AUG. Haec verba tua sic temperata sunt, ut etiam parvulos tangere videantur, quoniam et ipsos nihil boni meruisse concedi tis, quos nihil boni egisse fatemini; sed apostolus non ita locutus est, qui dixit Christum pro impiis et peccatoribus mortuum fuisse, frustra ergo tu magnam Christi misericordiam extenuandam putasti; ille enim pro male merentibus mortuus est, a quo tanto beneficio salvatoris parvulos separatis, quoniam salvos eos dicitis; ille autem

169, 9 ad Turbantium I, *cf.* c. Iul. 3, 58. 6, 8
170, 1 Rom. 5, 7—11

169, 7 dictus *C* 8 sed — inquit *om. G* ut — 9 est *om. CM* 11 pertinet *C*

170 *PCGTM* 2 audiat *Pac.* autem *om. PC* 3 si cum] sicut *C* 4 iustificati — 7 magis *om. P, add. in mg. mp.* (*om.* nunc; consanguine) 6 sumus — 7 reconciliati *om. C* 8 deo] domino *C* 14 meruisse] *add. et del.* putari *Pm1* concedere *C* 16 fuisse *om. PC* magnam] magis *C* 17 enim *om. C* 18 male *om. C* 19 salvos] saluatoris *C*

dicit: *Non est opus sanis medicus;* non est ergo opus parvulis Christus, quibus utique secundum vos non est Iesus: quibus autem opus est, his procul dubio est Iesus. Sed discedite, maligni; opus est parvulis. Et ipsos ergo a peccatis eorum salvos facit, quoniam propterea tale nomen accepit. ubi angelus dixit: *Vocabis nomen eius Iesum; ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum.*

171. *IUL.* (1) Quippe qui rationem et legem criminum amore calcaverant euntes post desideria sua, quae ipsa conscientia, cuius vis est maxima, castigabat. Verum quia constabat etiam prophetas propter iustitiam crebro mortis enituisse contemptu et plurimos pro magnis quibusque rebus dignitatisque insitae fulgore rutilantibus securo ad interitum animo cucurrisse, ne singularitas virtutis Christi dilutior eiusmodi esset exemplis, intulit apostolus, per quod ostenderet caritatem et fortitudinem illius unico eminere fastigio. Assentior et ego, licet raro, licet vix, tamen pro rebus iustis et bonis mori elegisse nonnullos. (2) Sed illis negotiorum dignitas, id est ipsarum rerum, pro quibus dimicaverant, claritudo periculorum temperavit dolorem; Christus autem nihil habuit, quod amaret in studiis impiorum, et pro his, qui erant propria voluntate deformes, non est aspernatus impendi; apparet illum omnium virtutibus antecellere, quia, etsi in tolerantia paucos, in causa tamen nullos potest habere consortes. Nihil igitur de eius munificentia desperemus. quia,

---

170, 20 Mt. 9, 12 **25** Mt. 1, 21

170, 20 sane *Pac.* est *alt.*] sit *C* opus ergo *GTM* opos *C* **21** est Iesus] estis *P* quibus] qui *C* **22** est *pr.* — **23** parvulis *om. C* Iesus *om. P* discite *Ppc.* **23** est] *add.* et *G* paruuli *P* ipso *P* **25** ipsum *Pac.* facit *PC*

171 *PCGTM, K inc. l. 18 nihil* **1** et *om. C* legum *C* **3** vis *om. P* **4sq.** enitus se *C* **6** fulgor *C* **7** cucurissent *Cac.*, curisse *P* ne] *add.* non *sl. Tm1*, ne non *M Migne* delutior *C*, dilucidior *Ppc. M* **8** per *om. C* quod] quos *TM* **9** unico] unic *Cac.*, -ce *Cpc.* **10** assentio *M Migne* **11** nonnullis *C* **16** apparet] *add.* autem *Migne* **17** ausa *Pac.* nullus *P*

si pro nobis mortuus est, cum adhuc essemus peccatores, multo magis iustificati nunc in sanguine ipsius salvi erimus per eum ab ira

AUG. Nolite ergo eximere parvulos de numero peccatorum, quia et pro ipsis mortuum fatemini Christum.

172. *IUL.* Et post reconciliationem, quam cum deo habere promeruimus per opera videlicet mediatoris, debemus percipere animo sempiterna gaudia et non solum salutem sperare, sed etiam gloriam.

AUG. (1) Rogo te, attende, quod dicit apostolus, propter quod factum est, ut de primo homine loqueretur; de reconciliatione agebat, quam tu quoque per mediatorem Christum ex inimicitiis, quas cum deo habuimus, factam esse concedis. Ecce vide verba apostoli: *Iustificati igitur ex fide,* inquit, *pacem habeamus ad deum per dominum nostrum Iesum Christum;* et paulo post: *Si enim Christus, cum infirmi essemus, adhuc iuxta tempus pro impiis mortuus est;* item paulo post: *Commendat autem,* inquit, *caritatem suam deus in nobis, quoniam, cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est; multo magis nunc iustificati in sanguine ipsius salvi erimus ab ira per ipsum.* (2) Adhuc attende: *Si enim, cum inimici essemus,* inquit, *reconciliati sumus deo per mortem filii eius, multo magis reconciliati salvi erimus in vita ipsius.* Hanc reconciliationem, quam totiens commendavit, etiam in novissimo posuit dicens: *Per quem et nunc reconciliationem accepimus;* ac deinde intulit: *Propter hoc, sicut per unum*

172, 9 Rom. 5, 1 **11 sq.** Rom. 5, 6 **13** Rom. 5, 8 sq. **16** Rom. 5, 10 **20** Rom. 5, 11 **21** Rom. 5, 12

171, 20 soluerimus *Pac.*

172 *PCGTKM* **2** meruimus *G* operam *P Migne* medicatoris *C*, mediatores *Pac.* **3** precipere *Pac. C* **5** te *om. K* **8** factum *PC* **10** habemus *P* nostrum *om. KM* **11 sq.** cum adhuc infirmi essemus *K* **12** iusta *C* **13** autem *om. CM* in nobis deus *K* **14** cum *om. C* **15** nunc] nonne *C* sanguinem *C* **21** accipimus *C*

hominem peccatum intravit in mundum. Sicut ergo per hunc unum inimicitiae, sic per unum Christum reconciliatio. Quisquis igitur a peccato, in quo inimicitiae factae sunt, liberos esse parvulos dicit, profecto eos negat ad hanc reconciliationem, propter quam Christus mediator factus est, pertinere; proinde separat eos et a iustificatione, quae fit in Christi sanguine, cuius fundendi causa, quando eum bibendum commendavit, nulla nisi in remissionem dicta est peccatorum. (3) Unde fit consequens, ut parvulis peccata non habentibus mors Christi nihil prosit omnino; per hanc enim reconciliati sumus deo, cum inimici essemus, quod parvuli secundum vos non fuerunt, ut enim propter hanc reconciliationem moreremur peccato, in quo inimicitiae fuerunt, *quicumque baptizati sumus in Christo*, sicut idem dicit apostolus, *in mortem illius baptizati sumus.* Ad haec autem verba ut perveniret: *Si enim mortui sumus*, inquit, *peccato, quomodo vivemus in eo?* statimque ut ostenderet mortuos nos esse peccato: *An ignoratis*, inquit, *quoniam quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in mortem ipsius baptizati sumus?* Ubi est libertas et fortitudo animi vestri? Quare timetis dicere, quod credere non timetis, parvulos in Christo baptizari non oportere, quos peccatum, cui moriantur, dicitis non habere?

173. *IUL. Propterea sicut per unum hominem in hunc mundum peccatum intravit et per peccatum mors et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt.* Ad edomandam superbiam Iudaeorum, qui sibi necessariam pecca-

---

172, 28sq. *cf.* Mt. 26, 27sq. **34. 39** Rom. 6, 3 **37** Rom. 6, 2
173, 1 Rom. 5, 12

172, 25 dicit paruulos *C* nega *C* **26** factum *Pac.* **27**sq. christi fit in sanguine *K* **28**sq. bibendi *Pac.* **29** nisi *om. K*, nisi in *om. M* remissione *K* **30** consequens fit *K* **31** prosiit *C* **34** moreretur *C* **36** mortem *G*, -e *cet. Migne* illius] ipsius *K*, *add.* in morte *C* **38** esse *om. C* **40** Iesu *om. C* mortem *C*, -e *cet. Migne*
173 *PCGTM* **3** mors *PC*, *om. GTM*

torum veniam non tantum, quantum gentilibus aestimabant, praerogativa legis sanctitatem suo generi vindicantes, in morbum humanae conversationis invadit et multitudinem delinquentium retro petit, ut quantum dominationis in hoc mundo iniquitas occupaverit, antiquitatis ipsius prodat auctoritas, quamque multa et veternosa crimina ab obscaenitate praecedentium per manus mutuae imitationis posteris tradita Christi gratia sustulisset, ostenderet. Atque ob hoc recordationem facit primi hominis, non a quo peccatum coeperat, constat enim prius mulierem deliquisse, sed qui per privilegium sexus magisterium occupasset delicti: Per hunc ergo *intravit peccatum et per peccatum mors*, sine dubio illa quae peccatoribus id est aeterna promittitur, *et ita*, inquit, *in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt*. Aperuit prorsus, qualiter haec mors transisset ad posteros, ob imitationem scilicet, non generationem.

AUG. (1) Iam quidem responsum est tibi, cur non mulierem nominaverit, ex qua fuit initium peccati, sed unum hominem: aut ut ipsa quoque in illo intellegeretur propter unam carnem aut quod a viro incipit generatio, per quam volebat ostendere in mundum intrasse peccatum. Sed, homines, qui dicitis mortem, quae in peccato est, ob imitationem, non generationem ad posteros transisse, cur non aperte dicitis baptizari in Christo Iesu parvulos non debere? Si enim baptizandi sunt in Christo, quoniam quicumque baptizantur in Christo, in morte⟨m⟩ ipsius baptizantur, procul dubio peccato et ipsi moriuntur. Hinc quippe probavit apostolus peccato nos esse mortuos, quia in morte⟨m⟩ Christi baptizati sumus; (2) cum enim dixisset: *Si mortui sumus peccato, quomodo vivemus in*

173, 33 Rom. 6, 2

173, 6 uindicantis *C ac.* **7** multitudine *P* **10** veternosa — **11** praecedentium] uertium *C* **12** ob] ab *P* **17** inquit] quid *P ac.* **18** mors *om. P* **21** tibi responsum est *G* tibi est *T* cur] curam *C* **23** ut *om. C* **26** qui *om. C ac. mp.* **28** Iesu *om. P*

eo? mox ut ostenderet mortuos nos esse peccato: *An ignoratis*, inquit, *quoniam quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte(m) illius baptizati sumus?* Quisquis igitur peccatum non habet, non est, cui moriatur in baptismo; quisquis autem, cum baptizatur, non peccato moritur, non baptizatur in morte(m) Christi ac per hoc non baptizatur in Christo. Quid tergiversamini? Libere aperite inferos vestros, libere ad vos intrent, qui nolunt in delicto mortuos in baptismo vivificari parvulos suos.

174. *IUL.* Postquam enim dixerat: *In omnes homines pertransiit*, subdidit statim: *in quo omnes peccaverunt;* hoc: *in quo omnes peccaverunt* nihil aliud indicat quam: quia omnes peccaverunt secundum illud Davidicum: *In quo corrigit adulescentior viam suam?* Id est: quomodo corrigit viam suam? *In custodiendo sermones tuos.* In eo ergo corrigi dicitur, per quod et corrigitur. Ita et apostolus in eo dixit pertransisse mortem, in quo omnes propria voluntate peccaverunt, non ut hoc: *in quo* aut Adam aut peccatum videatur ostendere, sed *in quo* quoniam intellegatur exprimere.

AUG. Aperi oculos: in Adam omnes moriuntur, in quo si non sunt mortui parvuli, nec in Christo vivificantur, utquid cum eis ad baptismum vivificatoris et salvatoris simulatione damnabili curritis, quos vivos sanosque clamando vivificari sanarique non vultis?

175. *IUL.* Omnes autem pro multis poni innumera scripturarum exempla testantur secundum illud: *Omnes*

173, 34 Rom. 6, 3
174, 4 Ps. 118, 9
175, 2 Ps. 13, 3

173, 36 quisque *TM* **38** cum] qui cum *CGTac. m 1* **39** christi morte *TM* **40** Christo] apostolo *G* libera aperit *Pac.*

174 *PCGTM* **1** homines *om. PC* **2** hoc — **3** peccaverunt *om. C* **4** dauiticum *PCGT* **5** suam *om. C* id est *om. PC* **7** et *pr. om. PC* **8** uoluntatem *Cac.* **9** haec *Pac.* aut *pr.*] ut *P* **10** quoniam *P, om. C,* omnes peccantes *GTM Migne* intelleratur *Pac.*, intellegeraetur *Ppc.* **13** ad] a*C*

declinaverunt, simul inutiles facti sunt, et post pauca: *Qui devorant*, inquit, *plebem meam sicut cibum panis* ostendens ab illis omnibus, quos malum pronuntiarat operari, hanc plebem fuisse discretam. In evangelio refertur: *Et clamabat omnis populus: crucifige! crucifige!* et tamen generalitate verbi huius nequaquam aut apostoli aut Nicodemus aut sanctae mulieres includuntur. Hic ipse apostolus, quos nunc dixit omnes, paulo post multos nominat.

AUG. (1) Ad hoc iam responsum est non repugnare omnibus multos, quia ipsi omnes non pauci, sed multi sunt; et quod de psalmo commemorasti: *Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt*, prorsus verum est; filios quippe hominum, qui declinaverunt omnes, discrevit a filiis dei, quos non declinantes devorabant; deus enim respexit super filios hominum: hi omnes declinaverunt, ab eis quippe excepti sunt filii dei. Ex his ergo declinantibus omnibus filiis hominum erat etiam ille omnis populus, qui clamabat: *Crucifige! crucifige!* Ad hunc quippe populum nullo modo illi, qui iam in Christum credi-derant, pertinebant. (2) Hinc te exue, si potes, quod *unus pro omnibus mortuus est*, et aude dicere, non omnes esse mortuos, pro quibus mortuus est Christus, cum statim apostolus tibi fauces premat et opprimat audacissimam vocem, quid sequeretur, ostendens et dicens: *Ergo omnes mortui sunt.* Noli sic laudare apostolum; noli sic exponere, ut nolis audire: *Si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt.* In hos omnes cum peccato mors pertransiit per illum, in quo omnes moriuntur. Ibi sunt et parvuli, quia et pro ipsis

---

175, 3 Ps. 13, 4 **6** Lc. 23, 21; Mc. 15, 13; Ioh. 19, 6; *cf.* Mt. 27, 33 **27** 2 Cor. 5, 14sq.

---

175 *PCGTM* **5** pronuntiaverat *Migne* **6** referretur *C* omnes *P* **8** aut *pr.*] ut *P* nichodemus *CGM* **9sq.** omnes dixit *G* **10** multas *P* **12** multos] multo *C* ipse *Pac.* **14** hominis *P* **15** qui *om. P* **18** filii *C* **19** omnes *P* **22** esse *om. TM Migne* **23** tibi apostolos (-us *pc.*) *P* **26** sic *alt. om. P* **29** et *alt. om. P*

Christus mortuus est, qui propterea pro omnibus mortuus est, quia omnes mortui sunt. Quicquid argumenteris, quicquid tergiverseris, quicquid apostolicorum verborum coneris evertere sive pervertere, a morte, quae in peccato est, parvulos non ostendis immunes, quia et pro eis Christum mortuum negare non audes.

176. *IUL.* Quid ergo egerimus appareat: *omnes* plurimos apostolus dixit, quos ideo ait obnoxios morti, quoniam voluntate propria peccaverunt. Non igitur originale, sed voluntarium crimen accusat; et re vera nihil aliud indicant verba, si eorum fides et proprietas expendatur. Nam si peccatum crederet ad posteros generatione transisse, id est ad eos, qui ibi non fuerant, ab illo fuisse iaculatum, falsissime omnes peccasse pronuntiaret.

AUG. Possem tibi dicere: Quomodo secuti sunt posteri Adam peccantis exemplum, qui non ibi fuerunt nec ipsum peccatum vel viderunt vel audierunt vel crediderunt? Sed non hoc dico. „Fuit enim Adam et in illo fuimus omnes; peccavit Adam et in illo omnes peccaverunt“, propter quod in illo omnes moriuntur. Apostolum audi apertissime loquentem, non te tortuosissime garrientem.

177. *IUL.* Quod enim unus facit et ad alios dirigit, non vere hoc omnes fecisse dicuntur; aut enim pertransiit ad eos et ipsi non peccaverunt aut ipsi peccaverunt, quo sermone negotium operationis exprimitur, et ad eos non pertransiit nisi imitatione sola.

AUG. Si quis intemperantia sibi podagram faciat eamque transmittat in filios, quod saepe contingit, nonne recte

---

176, 12 Ambr. Luc. 7, 234

175, 31 sq. quicquid tergiverseris *om. P* **33** sive pervertere *om. P* **33 sq.** paruulo *C ac. mp.*

176 *P C G T M* **4** iudicant *P* **5** proprietates *T ac. m 1* **10** peccantes *P* **13** peccavit . . . peccaverunt] periit . . . perierunt *T M Migne* et *om. P C*

177 *P C G T M* **3** quos *P* **4** operatione *C* **5** solum *G* **7** contingit *P G*, contigit *C T M*

dicitur in eos illud vitium de parente transisse, ipsos quoque hoc in parente fecisse, quoniam, quando ipse fecit, in illo fuerunt? Ac sic ipsi atque ille adhuc unus fuerunt; fecerunt ergo non actione hominum, sed ratione iam seminum. Quod ergo aliquotiens invenitur in corporis morbis, hoc in illo unius primi genitoris antiquo magnoque peccato, quo natura humana universa vitiata est, factum esse noverat, qui lucidissima locutione, quam vos conamini tenebrare, dicebat: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum et per peccatum mors et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt.* Gratiam quippe Christi commendare intenderat a contrario formam constituens et regenerationis principem principi generationis opponens.

178. *IUL.* (1) Illud autem, quod te opponere credidisti vel in isto libro, cui nunc respondeo, vel in his, quos ad Marcellinum scripseras, tunc transisse peccatum, „quando omnes homines“, ut tuis verbis utar, „ille unus fuerunt“, sine difficultate veritas deterit et irrisione cuiusce prudentis exponit. Nam tali argumento praeter impietatem tuam nihil aliud indicatur, impietatem inquam, qua credis ita esse animarum traducem in Tertulliani olim et Manichei profanitate damnatam, sicut est etiam corporum tradux, quod tam nefarium est, ut, cum a nobis in ea epistula, quam ad orientem misimus, vobis fuisset obiectum, tu in his libris, quos nuper ad Bonifatium misisti, negando a te propulsare coneris. (2) Ais

---

177, 16 Rom. 5, 12

178, 3 pecc. mer. 1, 11

177, 9 hoc *om. C* parentes *P* quando quoniam *P* ipso *P* facit *C* **10** sic] si *P* **11** accionem *P* iam *om. C* **12** aliquoties *G* in corporis inuenitur *G* **15** qua *G* **16** unius hominis *Ppc.* peccatum] *add.* peccatum *Ppc.* **16 sq.** peccatum] peccatur *C* **19** regenerationem *Pac.* **20** principe *Pac.* generationi *G*

178 *PCGTKM* **3** tum *Migne* **5** irrisioni *TKM Migne Kal.*, -is *C* cuius *PC* **6** tuam — **7** impietatem *om. C* **7** quam *P* **9** est *om. P* tradux corporum *TKM* **10** cum] quam *Pac.* ea *om. P* a — orientem *om. C* **11** vobis *om. PC* in *om. P* quos *om. P*

enim: „Dicunt nos autem animarum traducem confiteri, quod in cuius libris legerint, nescio“, ut a te videlicet nihil dici tale deiures. Porro, ut falsitas tua tuorum verborum collatione prodatur, quomodo traducem animarum, profanam re vera opinionem, tuis dicis sensibus non teneri, cum profitearis omnes homines illum unum fuisse? Si enim non credis partem animae seminibus illigatam, quo ore scribis omnes homines Adam solum fuisse, cum homo utique nisi anima et corpus simul esse non possit?

AUG. (1) Putas hominem non posse dici solum hominis corpus, cum scias ipsum filium dei unicum, dominum nostrum Iesum Christum, sub Pontio Pilato crucifixum et sepultum, sicut tota eius ecclesia confitetur et haereses multae, in quibus et vestra est; et tamen solum corpus Christi sepultum est. Debuit ergo secundum te Iesus Christus filius dei unicus, dominus noster, non dici sepultus, quoniam non ex solo corpore, sed ex verbo dei et anima rationali et corpore est Christus dei filius unicus, dominus noster, sed cum venisset ad haec verba confessio: Sub Pontio Pilato crucifixus est, subici debuit: et corpus eius sepultum. Nec de ipso primo homine, de quo agitur, dicere scriptura debuit: *Finxit deus hominem pulverem terrae*, quia solum hominis corpus ex terra est. (2) Ipsum denique deum errasse clamate, qui mortem minando dixit homini: *Terra es et in terram ibis*, cum potius ex tua doctrina debuerit dicere: Terra est corpus tuum et in terram ibit. Quia ergo „fuit Adam et in illo fuimus omnes“,

---

178, 13 *cf.* c. 2 ep. Pel. 3, 26 **33** Gen. 2, 7 **36** Gen. 3, 19 **38** Ambr. Luc. 7, 234

178, 13 autem nos *Tpc.m1 KM Migne* contueri *ep. Pel.* **14** legerunt *P* **15** tale dici *K* deiure *P*, deieres *Migne* **15 sq.** collatione uerborum *K* **17** tenere *P* **18** credes *P ac.* **20** anima et] animę *C*, anime et *P* **23** filium] *add.* hominis *K* **25** eius *om. K* multa *P* **26** uester *P* tamen *om. K* **27** ergo] esse *P* te Iesus] eius *P* **28** nostrum *C* **30** filius dei *G* noster] *add.* non dici sepultus *C* **32** sepultum] sepulture *C* **36** et *om. C* **37** est] *add. et del.* et *T*

quod ante nos catholici doctores secundum scripturas sanctas in sancta ecclesia didicerunt atque docuerunt, ideo dixi: „Omnes ille unus fuerunt“, quia et illi duo, masculus et femina, non iam duo erant, sed una caro. Et ego de omnibus genitis dixi, quoniam, quando peccatum est, omnes ille unus fuerunt; nondum quippe inde fuerat ullus in matrem seminatione transfusus, et utique filii a viris transfunduntur in feminas. (3) Ex qualibet ergo et quantalibet parte omnes, qui ex illo nati sunt, ille unus fuerunt sive secundum solum corpus sive secundum utramque hominis partem, quod me nescire confiteor nec me pudet, ut vos, fateri nescire quod nescio, nec ideo tamen nescio de omni homine scriptum esse: *Homo vanitati similis factus est, dies eius velut umbra praetereunt*, quia et alibi eadem sancta scriptura dicit: *Verum tamen universa vanitas omnis homo vivens*, quod iusto deo creante non fieret, si peccatum originale non esset.

179. *IUL.* Deinde etiamsi hoc solum ad carnem referas, nec sic potest haec intellegentiae tuae fatuitas excusari, qua dicis: „Omnes ille unus fuerunt“, cum eo tempore, quo peccavit Adam, iam duo essent homines, non unus, id est ipse et uxor eius, de quorum substantia, non culpa genus hominum, secundum quod deus instituerat, pullulavit.

AUG. Iam dixi et ecce iterum dico: ego de his dixi: „Omnes ille unus fuerunt“, quos fuerat seminaturus, id est generaturus Adam; ex illo ergo uno principaliter erant tracturi nascentes originale peccatum, qui genuit; illa autem, qua coniuncta duo fuerunt, quod excepit concepit peperitque

---

178, 42 *cf.* Mt. 19, 6 **50** Ps. 143, 4 **52** Ps. 38, 6

178, 39 scripturas sanctas] scriptura *P* **40** dixit *C* **41** unus *om. K* masculum *C* **42** feminam *C* iam non *K* **43** est] *add.* et *P* **44** unde *P* matre *P* **46** ex] et *CTKM Migne* **49** nescire *om. K* **52** scriptura eadem sancta *K*

179 *PCGTM* **8** fuerant *Tac.* **11** concepit peperitque] conceperitque *C*, peperitque *G*

posterior, quamvis peccaverit prior. Unde et sancta scriptura in lumbis patris Abraham dicit fuisse filios Levi et in illo a sacerdote Melchisedech fuisse decimatos. Ad Hebreos epistulam lege et linguam corrige.

180. *IUL.* Denique Abeli filio parentum peccatum nihil nocuisse sanctitas eius scripturis omnibus celebrata testatur.

AUG. Cur ergo non ipsum posuit apostolus imitandum, qui primus iustus fuit, sed cum de duobus hominibus ageret, quorum unus in condemnationem mitteret, alter in iustificationem, Adam dixit et Christum? Si autem Abel legem non habebat in membris repugnantem legi mentis, quam sicut iustus debellabat interiore certamine, et si caro eius non concupiscebat adversus spiritum, nihil ei nocuerat peccatum parentum. Sed quisquis talem dicit fuisse Abel, dicat eum carnem non habuisse peccati, cum procul dubio dominus Christus non habuisset similitudinem carnis peccati, nisi aliorum omnium hominum esset caro peccati.

181. *IUL.* E regione Cain, invidus, parricida, de eadem natura progenitus, non eadem voluntate provectus, excarnificante animum tremore vastatur. Ergo in hunc mundum peccatum intrasse per unum apostolus dixit et per peccatum mortem et ita in omnes homines mortem pertransisse, qui peccaverunt. Quae sententia catholico dogmati conveniens nihil vobis impertit auxilii.

AUG. Mortem cum peccato pertransisse ostendit apostolus dicendo: *Et ita in omnes homines pertransiit.* Propter

---

179, 13 sq. *cf.* Hebr. 7, 5. 9 sq.
180, 7 *cf.* Rom. 7, 23 8 sq. *cf.* Gal. 5, 17
181, 9 Rom. 5, 12

---

180 *PCGTKM* **1** Abeli *Cpc. G Tpc. m 1*, abheli *Pac. Tac.*, abelio *Cac.*, abel *Ppc. KM* filio *om. Cac.* **4** sed cum] secundum *P* **10** dicit *om. K* **11** non carnem *K*

181 *PCGTM* **1** e] at e *P* **3** vastatur] mouebatur *C* **4** per *pr.* — dixit *om. C* **6** dogmatico *P*

hoc et infantes, cum baptizantur, eruuntur de potestate tenebrarum; alioquin cum magna iniuria dei, sicut iam diximus et saepe dicendum est, exorcizatur et exsufflatur imago dei, si non ille ibi exorcizatur et exsufflatur princeps mundi, qui mittitur foras, ut sit illic habitatio spiritus sancti. Scelus autem, quod fecit Cain, ad originis causam non pertinet, quoniam voluntate commissum est.

182. *IUL.* His enim est ordinata verbis, quibus exemplum praecedens et studium sequens imitantis ostenditur.

AUG. Iam tibi dictum est: Abel ergo ei debuit opponi a contraria parte, non Christus.

183. *IUL.* Ceterum si generationem peccato aut infectam aut obnoxiam voluisset ostendere, non dixisset per unum hominem intrasse peccatum, sed per duos.

AUG. Iam responsum est. Nihil dicis et tamen dicis et dicis, quoniam rectum non potes invenire, quod dicas.

184. *IUL.* Nec dixisset: *In eo transiit mors, in quo omnes peccaverunt*, sed: In eo, quod de primi hominis et de primae mulieris diabolica voluptate et carne fluxerunt; quod si pronuntiavisset, non vestrum dogma firmasset, sed omnes suas sententias subruisset apostolus. Ergo peccantum voluntatem et peccati accusat exemplum ac per hoc vos et ratio deproeliatur et Paulus.

AUG. Ergo in Abel primo iusto ponere debuit iustificationis exemplum, sicut in Adam primo peccatore positum

---

181, 13 *cf.* Ioh. 12, 31
184, 1 Rom. 5, 12

181, 12 exsufflatur] effugatur *G* **13** principis *Ppc.*, -es *Pac.*
183 *PCGTM* **2** noxiam *G* voluisset] *add.* per unum hominem *C* dixisse *C*
184 *PCGTM* **2** omnes — quod *om. M* in eo] de eo *C* quod *PC*, in quo *GT Migne* **3** mulieres *Pac.* uoluntate *CM* **4** sed — **5** ergo *om. C* **5** peccantum *PG*, peccatum *TM*, peccat *C*, peccantium *Migne*, *add.* uel antum *Tsl.* **5sq.** uoluntatum *T*, *add.* uel tem *Tsl.*, uoluptatum *P* **8** debuit ponere *G* **8sq.** ius iustificationis *C*

putatis esse peccati. Cur enim nos pigeat eadem tibi respondere, cum te non pudeat eadem totiens frustra repetere?

185. *IUL. Usque ad legem enim peccatum in hoc mundo: peccatum autem non imputabatur, cum lex non esset, sed regnavit mors ab Adam usque ad Moysen etiam in eos, qui non peccaverunt in similitudinem praevaricationis Adae, qui est forma futuri.* Qualitatem peccati appellationum varietate discernit, ut aliud ostendat esse peccatum, aliud praevaricationem: vultque in hoc dumtaxat loco omnem quidem praevaricationem peccatum videri, non omne autem peccatum praevaricationem, ut per vocabulum praevaricationis peccato crescat invidia magisque rei esse videantur, qui fuerint praecepta transgressi, quam qui sine legis ammonitione rationis ingenitae dissimulatione deliquerint. Ante eam ergo legem, quae per Moysen data est et consignata litteris, cuius sanctione actuum forma praescripta est, quam ignorare populo sub ea degenti non licuit, medium illud tempus inter Adam et Moysen, mortales varia studiorum pravitate pollutos, peccati apostolus, non praevaricationis accusat,

AUG. (1) Quid est ergo: *Regnavit mors ab Adam usque ad Moysen et in eos, qui non peccaverunt in similitudinem praevaricationis Adae?* Quomodolibet enim distinguatis, contra vos dixisse apostolus invenitur. Nam si: *Regnavit mors et in eos, qui non peccaverunt*, distinxeritis, non invenietis, quo-

185, l. 18 Rom. 5, 13sq.

184, 10 putastis *C* peccati] -um *C*, peccatoris *P*

185 *PCGTM, K inc. l. 12 ante* **2** lex] ea *C* **3** ad *om. G* **4** similitudine *PG* **7** vultque in hoc] uult *P* **9** praevaricationem] *om. P*, -ne *C* **10** rei esse] reges *P* **11** leges *Tpc.* ammonitione rationis *ego*, ammonitu rationis *Migne*, ammonetur actionis *P*, administrationis (-ne *Cac.*) *CGTM*, uel administratione rationis *Tmp. in mg.* **12** ingenita *Cpc.* ergo eam *K* **13sq.** sanctionem *C* **14** actum *C* **14sq.** populo sub] populos ut *C* **15** non licuit] liberum non erat *P* medium — **16** Moysen *om. C* **16** mortales] tales *P* **17** praeuaricationes *Ppc. m 1* **19** similitudinis *C* **20** quomodolibet — **37** Adae *om. G* **21** invenitur apostolus nam etsi *K* **22** non invenietis *om. TKM Migne*

modo sit iustum nisi propter originale peccatum, et ideo, tamquam quaereretur, quare regnaverit et in eos, qui non peccaverunt, responsio reddita est: *In similitudinem praevaricationis Adae*, id est non propter sua propria peccata, sed quoniam sui similes genuit praevaricator Adam, sicut exposuerunt haec verba etiam, qui ante nos catholici doctores fuerunt. Quamvis enim peccatum illud primum atque unum, quod per unum hominem intravit in mundum, commune sit omnium, propter quod dictum est: *In quo omnes peccaverunt*, tamen sua propria parvuli peccata non habent. (2) Et ideo de illis etiam hoc veraciter dici potuit, quod non peccaverunt, sed regnavit in eos mors *in similitudinem*, ut dictum est, *praevaricationis Adae*. Si autem: *Regnavit mors ab Adam usque ad Moysen et in eos, qui non peccaverunt in similitudinem praevaricationis Adae*, id est et in eos, qui peccaverunt quidem, sed non in similitudinem praevaricationis Adae peccaverunt, neminem secundum vos invenitis, quia omnes, qui peccaverunt, in similitudinem eius peccasse, id est exemplum eius secutos esse contenditis. Fovea igitur vulpeculae ex utraque parte conclusa est; non est, qua intret, ut lateat, aut si iam ibi latebat, non est, qua exeat, ut evadat.

186. *IUL.* Ut quibus lex data non est, intellegantur non esse praecepta transgressi, rei autem convincantur, quoniam neglegentes rationem, quam proprii in unoquoque potestantur affectus, vel humanae societatis vel pudoris iura temeraverint; atque ideo mutua quidem imitatione, non tamen legis, quae necdum lata erat, dicuntur transgressione peccasse, usque ad

---

185, 23 et *om. C* **25** similitudine *P* **26** peccata sua propria *K* **30** commune *om. K* **32** peccata *om. K* **34** mors in eos *K* similitudine *PC* **35** ab adam mors *K* **36** similitudine *P* **37** et *om. C* qui] *add.* non *C* **38** similitudine *P G* adae praeuaricationis *K* **39** qui *om. C* **40** similitudine *P GK* **42** qua] quia *Tac. m 1* qua — **43** est *om. C* **43** latet *K*

186 *PC GTKM* **1** intellegatur *C* **3** qua *C* **4** humanos *C* **5** imitationem *C* **6** necdum] nondum *K*

legem ergo peccatum fuit, non praevaricatio, post legem autem non solum peccatum, sed etiam praevaricatio. Regnavit autem mors aeterna, quam Adae, si peccasset, ascripturum se deus spoponderat. Igitur illa mors peccato debita, mors poenalis, regnavit et ante legem in eos, qui peccaverunt, sicut in Sodomitis et in his, qui diluvii tempore propter iniquitatem, voluntariam tamen, vel varia sunt aetate consumpti, regnavit et post legem in his, quos reos praevaricationis invenit,

AUG. Quoniam mortem nisi aeternam non vis esse poenalem; si mors poenalis non est, quae a corpore animam separat, cur eam timet natura, quam sic laudas, ut neges esse vitiatam? Quid causae est, ut infans, ubi paululum ab infantia progredi coeperit, iam formidet occidi? Cur non ita, ut in somnum, sensus est proclivis in mortem? Cur magni habentur, qui mortem non metuunt, hique tam rari sunt? Cur etiam ipse, qui concupiscentiam se habere dixit dissolvi et esse cum Christo, non vult tamen spoliari, sed supervestiri, ut absorbeatur mortale a vita? Utquid Petro dictum est de ipso glorioso fine: *Alter te cinget et feret, quo tu non vis?* Si ergo frustra mors timetur, ipse timor eius est poena; si autem anima separari a corpore naturaliter non vult, ipsa mors poena est, quamvis eam in usum bonum gratia divina convertat.

187. *IUL.* Quoniam ea iudicante iustitia, quae non imputat peccatum, nisi a quo liberum est abstinere, hi, qui sine lege peccaverunt, sine lege iudicabuntur, et hi qui in lege peccaverunt, per legem iudicabuntur. Quod autem ait apostolus: *Sed regnavit mors ab Adam usque ad Moysen*

186, 22 sq. *cf.* Phil. 1, 23 **23 sq.** *cf.* 2 Cor. 5, 4 **25** Ioh. 21, 18

187, 2 sq. *cf.* Rom. 2, 12 **5** Rom. 5, 14

186, 9 Adae si *om. Cac. mp.* asscripturam *P* **10** mors illa *G* **12** qui] *add.* in *P* **14** preuaricationem *P*, -nit *Cac.* **17** naturam *C* **21** hique] eique *P* **22** dixit habere *Migne* **26** mors *om. Cac.* **27** non uult naturaliter *K*

187 *PCGTM* **3** sine *alt.* — **4** peccaverunt *P*, *om. CGTM*

etiam in eos, qui non peccaverunt in similitudinem praevaricationis Adae, fecit translucere, quod senserat, id est Iudaeos sub lege peccantes similiter ut Adam praevaricatos fuisse definiens, quia et illi primo homini, licet non libris, auribus tamen commendata lex fuerat abstinendi a gustu arboris, in quo oboedientiae exploratio fuit, de qua contra praeceptum edendo praevaricationis crimen incurrit. Ergo et post datam legem ministerio Moysi peccans populus in similitudinem praevaricationis Adae deliquisse convincitur, quia ita ut ille legis transgressione peccabat; in media autem aetate duarum legum, primae datae, non scriptae, secundae vero et latae et litteris traditae, qui peccaverunt, non a peccato ostenduntur alieni, sed non in similitudinem praevaricationis Adae, quia legem non acceperant, perhibentur errasse.

AUG. Ubi negas similitudinem praevaricationis Adae, te ipse convincis, quod hi, qui sine lege peccaverunt, non primi hominis exemplo sunt rei; non est igitur imitatio, sed generatio, qua per peccatum mors in omnes homines pertransiit. Neque enim, si tam prolixa tempora, quae ante legem fuerunt, transiluisset haec mors, quae per peccatum primi hominis intravit in mundum, et a Iudaeis serpere inciperet, qui praevaricatores legis effecti sunt, ut servaret similitudinem praevaricationis Adae, diceretur de illa: *Per unum hominem intravit et per omnes homines pertransiit.* Cui enim, non dico stulto, sed fatuo, persuadebitis mortem per unum hominem intrasse et per omnes homines pertransisse, quam dicitis tot

---

187, 28 Rom. 5, 12

187, 6 similitudine *P Migne* (*semper*) 7 tralucere *P ac.*, traducere *P pc.* 8 preuaricatus *P pc.m1* 9 primi *PC* liber *C ac.*, liberis *C pc.* 10 a gustu] augustu *C T ac.* 13 similitudinem *M*, -ne *P C G T* 14 delinquisse *P C ac.* 15 transgressione legis *G* 16 data *C* scripturę *C* 17 a *om. C* ostenduntur a peccato *G* 18 similitudine *P C G* 20 Adae — 22 hominis *om. C* 23 per peccatum] peccant *C ac.* 24 si tam] sit a *P* 27 leges *P ac.* similitudine *P*

gentes et tot saecula praetermisisse et ad eos. qui legem acceperant. intactis ceteris pervenisse. cum et in eos mortem regnasse dicatis. qui non in similitudinem praevaricationis Adae. sed sine praevaricatione. quia sine lege. peccaverunt? Prorsus non est, unde vestrum corrigatis errorem. nisi redeatis ad catholicam fidem. quae homini primo, principi generationis, hominem secundum. principem regenerationis. opponit.

188. *IUL.* Qui Adam forma dicitur futuri. id est Christi. verum forma a contrario. ut. sicut ille peccati, ita hic iustitiae forma credatur; sed sicut incarnatio Christi iustitiae fuit forma, non prima. sed maxima. quia et. antequam verbum caro fieret, ex ea fide. quae in deum erat. et in prophetis et in multis aliis sanctis fulsere virtutes. veniente autem temporum plenitudine exacta in Christo iustitiae norma resplenduit et. qui praedictus fuerat pater futuri saeculi. tam praecedentium sanctorum quam etiam sequentum remunerator eminuit.

AUG. Agnoscimus haeresim vestram; definivit enim Pelagius, quod non ex fide incarnationis Christi antiqui vixerint iusti. quia videlicet nondum in carne venerat Christus. cum profecto id futurum non praenuntiassent. nisi priores utique credidissent: sed in hanc absurditatem cecidistis, dum defenditis esse potuisse per naturam legemque iustitiam. utrumlibet autem si verum est, *ergo Christus gratis mortuus est.*

189. *IUL.* Ita etiam in parte contraria Adam dicitur forma peccati non prima, sed maxima.

AUG. Unde ergo non prima, sed maxima? Quandoquidem propter exordium generis humani non negas primam nec

188, 16 Gal. 2, 21

187, 32 praetermisisse] -misse *P*, *add.* et per omnes homines pertransisse *T* **34** similitudinem *CM*, -ne *P GT Migne* **35** peccarunt *T* **37** principe *P*

188 *PCGTM* **2** ita hic] ita et hic *P*, ita *Cac.* **3** credatur] redatur *P* **4** forma *om. G* **5** ex] et *C*, et ex *PTac.* et *pr. om. C* **9** sequentium *GM Migne* emicuit *P* **10** uestrum *P* **12** uixerunt *P* **13** pronuntiassent *P*, prenuntiasset *C* **14** absorditate *P*

invenis, cur dicas maximam, nisi fatearis tanto gravius Adam peccasse, quanto ibi maior non peccandi facilitas erat, ubi vitiata natura nondum erat nec lex peccati in membris repugnabat legi mentis. Cum qua poena omnis homo nascitur periturus in aeternum, si non renascatur, et perditus, nisi ab eo quaesitus inveniatur, qui venit quaerere quod perierat.

190. *IUL.* Maximam autem dico, non quia diabolum magis reum fuisse diffitear, sed quia, cum institutionis ratio peteretur, accommodatius apostolus hominis, quem plurimum successio humanitatis aspexit, quam aeriae substantiae fecerit mentionem. Verum in ipsa humanitate primam mulierem deliquisse constabat; sed quia patrum in omnibus efficacior est et maior auctoritas, eum dixit formam fuisse peccati, non a quo coepit delictum, sed qui per potestatem sexus virilis magis fuisse probatur imitabilis. Vides nempe, ut consequentia intellectus veritatem sibi inesse testetur.

AUG. Non imitationem imitationi, sed regenerationem generationi opposuisse apostolum ipsa Christi forma demonstrat, qui homini primo homo secundus opponitur. Si ergo non pertinent ad iustitiam Christi, qui renascuntur, non pertinent ad peccatum Adae, qui nascuntur, et non est Christus forma a contrario, sed quia forma est, procul dubio, sicut renati ad iustitiam Christi transeunt etiam parvuli, quamvis operari iustitiam non valentes, ita cum transitu peccati ex Adam nati sunt sive nascuntur, quamvis nec peccatum adhuc valeant operari. Agnosce formam et noli esse contradictione deformis.

189, 10 *cf.* Lc. 19, 10

---

189 *PCGTKM* **6** facilitas] felicitas *K* **7** in membris *om. K*

190 *PCGTKM* **1** maxima *P* **3** accommodatus *K* quem] que *P* **5** in *om. P* humanitatem *C* **7** efficacior est] efficatiorem *P* eum] cum *P* **9** probatur fuisse *K* **10** consequentia ut intellectus *K* testentur *K* **15** est — **17** iustitiam *om. C*

191. *IUL.* Nunc intuere, quantum a tua expositione discordent ut cetera eiusdem loci ita illa verba, quibus apostolus pronuntiat etiam in eos regnasse mortem, *qui non peccaverunt in similitudinem praevaricationis Adae, qui est forma futuri.* Si enim de naturali peccato ageret, de quo dixerat, ut videtur tibi: *In quo omnes peccaverunt*, qui essent hi, quos statim pronuntiat non solum in praevaricatione Adae, sed ne in similitudine quidem culpae illius obnoxios deprehendi?

AUG. Sed tu sic intellegis, qui non intellegis; apostolus autem rationem reddidit, quare mors regnaverit et in eos, qui non peccaverunt, addendo et dicendo: *in similitudinem praevaricationis Adae*, id est propterea regnasse ostendens mortem et in eos, qui non peccaverunt, quoniam quandam similitudinis formam ex Adae praevaricatione traxerunt. Adam quippe induunt, qui nascuntur, sicut Christum induunt, qui renascuntur.

192. *IUL. Regnavit*, inquit, *mors etiam in eos, qui non peccaverunt in similitudinem praevaricationis Adae.* Vides eum distinctionem fecisse perspicuam inter eos, qui similiter ut Adam, et eos, qui dissimiliter erraverant.

AUG. Si dissimiliter erraverant, ubi est ergo imitationis exemplum? Regenerationem redde generationi, non imitationem imitationi, et invenies formam, quam commendavit apostolus veritatis, non quam finxit Pelagius, vestri auctor erroris.

191, 3. 12 Rom. 5, 14 **6** Rom. 5, 12
192, 1 Rom. 5, 14

---

191 *PCGTKM* **4** similitudinem *TKM*, -ne *PCG* **5** naturale *Pac.* **7** quo *P* solum praeuaricationis *P* **11** reddit *K* **12** similitutine *PG* **13** ostendens *om. K*

192 *PCGTKM* **1** etiam *om. C* **2** similitudinem *CK*, -ne *PGT* (*M deest*) **4** errauerunt *G* **5** ergo *om. G* **8** fixit *P*

193. *IUL.* Quae divisio naturali peccato non potest convenire, quod si esset, omnes prorsus aequaliter colligaret; nemo ergo esset, cui malum hoc non inesset, et nullus invenire-tur, de quo vere posset dici, quia in similitudinem peccati illius non deliquisset, in cuius omnes veritate peccassent.

AUG. Quod renitendo clamas, hoc verum est et contra vos est: omnes prorsus originale peccatum aequaliter colliga-vit; nemo esset, cui malum hoc non inesset, nisi per Christum gratia divina prodesset. In eos enim, qui non peccaverunt, id est qui sua peccata propria non fecerunt, ut mors regnaret, similitudo meruit praevaricationis Adae, qui est forma futuri, id est Christi; sicut enim primo homine, qui nascuntur, ita secundo homine, qui renascuntur, induuntur.

194. *IUL.* Colligit autem apostolus et pronuntiat esse alios, qui peccaverint sicut Adam, alios, quos nec similitudo antiquae praevaricationis asperserit; absolute ergo claret morum crimina esse, non seminum. Atque ut breviter quae sunt acta repetamus, ait apostolus per unum hominem intrasse peccatum. Hoc ratio ostendit imitationi, non generationi congruere, quae est opus duorum.

AUG. Quam multum eadem dicis et nihil dicis nec vides, quia, si peccatum imitationis a genere humano coeptum isto significaretur loco, per unam potius quam per unum in mun-dum diceretur intrasse, quae ita prima peccavit, ut eam vir quoque ipsius fuerit imitatus. Sed quia generationem, non imitationem volebat intellegi: *Per unum*, inquit, *hominem peccatum intravit in mundum*, aut ambos singulari numero includens, propter quod dictum est: *Igitur iam non sunt duo*,

194, 13 Rom. 5, 12 **15** Mt. 19, 6

193 *PCGTKM* **2** omnis *PC* **3. 8** inesset] esset *P* **3** nullum *C* **4** quia] quam *C* similitudine *PK* **7** omnis *Ppc.* **10** qui sua] quia sua *CTac.m1* ut] et *C* **11** meruit] antique *P* **12** primi *P* **13** hominem *Cac.*

194 *PCGTM* **3** asperserit] adserit *C* **5** intrasse] introisse *P* **7** congrue *Cac.* **9** istos *C* **11** uir eam *G*

aut cum potissimum commemorans, a quo est principium generandi, cum seminatio exorditur, ut conceptio subsequatur. Haec saepe iam diximus, sed iterationibus tuis nostras quoque vel rarius, tamen iterando non cedimus.

195. *IUL.* Secutus est: *Et ita in omnes homines mors pertransiit.*

AUG. Quid est: *ita pertransiit*, nisi quomodo intravit, id est cum peccato sive per peccatum?

196. *IUL.* Fecit distinctionem, ne quis putaret transisse peccatum, ut mors, quae percucurrit, iudicante iustitia secuta probaretur materias ultionis, quas in unoquoque peccatore de studio malae voluntatis invenerat. Ostendit igitur non naturam accusandam esse, sed studia.

AUG. Frustra te versas et reversas. Adam respice et Christum: ille forma est futuri, non est ergo a contrario iste conformis, qui iustitiam suam in renascentes parvulos traicit, si peccatum in nascentes ille non traicit.

197. *IUL.* Subiunxit in eo regnasse mortem, *in quo omnes peccaverunt*, quo sermone non nascentis ruina, sed opera agentis expressa est. Approbavit se itaque pravitatem arguere nec innocentiam sauciare.

AUG. In illo peccaverunt omnes, in quo moriuntur omnes; cuius a contrario forma est, in quo vivificantur omnes. *Sicut autem in Adam omnes moriuntur, sic in Christo omnes vivificabuntur.* Quod ideo dictum est, quia, sicut nemo nisi per Adam vergit in mortem, ita nemo nisi per Christum

---

195, 1 Rom. 5, 12

197, 1 Rom. 5, 12 **7** 1 Cor. 15, 22

194, 16 aut] ut *Tac.* **17** exoritur *Ppc.* **18** iam sępe *C* sed ita rationibus *Ppc.*

196 *PCGTM* **1** quis] *add. s. l.* ita *Tm1 Migne* **2** mors *om. Pac.* percurrit *P*, praecucurrit *Migne Kal.* **3** secuta probaretur] sicut aprobaretur *C*

197 *PCGTM* **2** nascentes *Pac.* **8** nisi *om. C* **9** ita — **10** vitam *om. C*

surgit in vitam. O homo, qui nihil potes dicere, posses saltem tacere?

198. *IUL.* Post hoc autem intulit usque ad legem regnasse peccatum ostendens regnum peccati lata lege cecidisse.

AUG. Si lata lege cecidit regnum peccati, ergo per legem iustitia est. *Si per legem iustitia est, ergo Christus gratis mortuus est.* Apostoli est vox ista, non mea. Iam erumpite in apertum, inimici crucis Christi. Quid timetis magnum populum Christi et Christi magnum iudicium non timetis? Aperte dicite: Iustificari natura, iustificari lege possemus; gratis mortuus est Christus. Sed formidantes multitudinem christianam Pelagianum verbum supponitis et quaerentibus a vobis, quare mortuus sit Christus, si natura vel lex efficit iustos, respondetis: Ut hoc ipsum facilius fieret, quasi posset, quamvis difficilius, fieri tamen sive per naturam sive per legem. Christe, responde, vince atque convince; clama: *Sine me nihil potestis facere*, ut taceant, qui clamant: Etsi difficilius, tamen possemus et sine te facere. Aut si tacere non possunt, se ipsos in latebras aliquas ducant, ut alios non seducant. Cur ergo ait apostolus: *Usque enim ad legem peccatum in mundo fuit*, nisi, quia peccatum auferre nec lata lex potuit, sed ille, de quo dictum est: *Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi?*

199. *IUL.* Generatio autem, quae coepit ab Adam, et post legem permanet; quae si esset fons peccatorum et frutex diaboli, sicut tu argumentaris, non utique usque ad legem, sed et post legem et post Christum hoc crimen vigeret.

198, 4 Gal. 2, 21 **14** Ioh. 15, 5 **18** Rom. 5, 13 **20** Ioh. 1, 29

197, 10 possis saltim *Ppc. m 1*

198 *PCGTKM*, *K des. l. 12 fieret* **4** si — est *alt. P*, *om. CGTK* **5** uox est *K* **6** crux *P* qui *K* quid — populum] magnum iudicium *C* **8** legem *C* possimus *P*, possumus *K* **10** uerbum pelagianum *K* **11** mortuos *Pac.* effici *C* **12** responditis *C* facilius — quamvis *om. C* **13** sive *alt.* — **14** vince *om. C* **15** taceant qui] tace antiqui *Pac.*, taceant hi qui *Ppc. m 1* **17** ducunt *P* **20** peccatam *P*

199 *PCGTKM* **4** uigere *C*

Peccatum itaque, de quo apostolus pronuntiat, quia usque ad legem fuerit nec potuerit manere post legem, actionis, non nativitatis esse convincitur.

AUG. (1) Ecce aperte dicis non ideo dixisse apostolum: *Usque ad legem peccatum in mundo fuit*, quia nec lex potuit auferre peccatum, sed quia peccatum non potuit manere post legem. Nec expavescis vocem dei per hominem dei intendentem in Christum atque dicentem: *Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccatum mundi?* Quid desipis? Quid insanis? Non natura, non lex, sed *ecce qui tollit peccatum mundi*. Et audes dicere peccati regnum lata lege cecidisse, et post legem non potuit manere peccatum? (2) Cum dicat apostolus: *Si per legem iustitia, ergo Christus gratis mortuus est*, cum dicat apostolus: *Quia in lege nemo iustificatur*, cum dicat apostolus: *Lex subintravit, ut abundaret delictum*, cum dicat apostolus: *Si data esset lex, quae posset vivificare, omnino ex lege esset iustitia; sed conclusit scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus*. Si aures habetis, ora iam claudite; si recte aperire ora vultis, prius aures divinis vocibus aperite. (3) Sane memineris te dixisse generationem coepisse ab Adam, qui soles dicere generationem non nisi a duobus incipere et ideo non eam voluisse intellegi apostolum in eo peccato, quod per unum hominem intrasse dixit in mundum. Quis te posse crederet oblivisci, quod totiens dixeras falsum? Sed tamen oblitus es, ut aliquando diceres verum. Expergiscere, audi vel

---

199, 9 Rom. 5, 13 **12** Ioh. 1, 29 **16** Gal. 2, 21 **17** Gal. 3,11 **18** Rom. 5, 20 **19** Gal. 3, 21sq.

199, 5 pronuntiauit *K* **7** conuincar *P* **9** in — **10** peccatum *alt. om. P, add. in mg.* **10** qui *C ac.* **11** pauescit *C* dei] domini *K* **13** peccata *CK* desipis] de ipsis *P* quid *alt. del. P* **14** peccata *C* **15** data lege occidisse *C* potuisse *Migne* **17** cum — **18** iustificatur *om. G, add. in mg.* **20** possit *P pc.m1* ex lege esset] leges set *C ac.* **21** scripturas (-a *pc.*) omnes *C* **23** ore *C ac.* **24** qui] que *C* **25** ideo *om. C* **26** intellegi uoluisse *K* **27** posset *P T ac. m 1* **28** credere *P pc. G* totiens] quotiens *P*

te ipsum: ab Adam coepit generatio ac per hoc per generatio- 30
nem intravit peccatum, quod per unum hominem intravit in mundum. Etenim tu dixisti: „Generatio autem, quae coepit ab Adam, et post legem permanet“. Convenienter igitur apostolus unum hominem posuit, a quo peccatum intravit in mundum, quod generatione traheretur, non diabolum, a quo illud 35 peccatum intravit in mundum, quod imitatio sequeretur.

200. *IUL. Peccatum autem*, inquit, *non imputatur, cum lex non est;* qua sententia sicut et omnibus dictis suis opinionem traducis interemit.

AUG. Plane cum lex non est, non imputatur peccatum, sed ab hominibus, qui inscrutabilia iudicia dei nesciunt. Nam 5 si deus peccatum non imputat, cum lex non est, qua tandem iustitia dei, *qui sine lege peccaverunt, sine lege peribunt?*

201. *IUL.* Nam si ante legem non imputata est peccati tradux, post legem autem non fuit, numquam omnino, quo noceret humano generi, virus obtinuit. Ante legem enim imputatum non est naturale peccatum, sub lege imputatum non est, quia in nullo umquam loco legis vel monstratum hoc 5 vel imputatum docetur. Apparet ergo apostolum peccatum ante legem liberae voluntatis, post legem autem praevaricationem totidem liberae voluntatis arguere.

AUG. Si in lege non ostenditur originale peccatum, cur ergo in lege anima parvuli octavo die non circumcisi de 10 genere suo dicta est interire? Cur infante nato offerebatur sacrificium pro peccato? Iam, quaeso, tace; attende infantem et imitare non fantem.

200, 1 Rom. 5, 13 **7** Rom. 2, 12

201, 10 sq. *cf.* Gen. 17, 14. 12 **11 sq.** *cf.* Lev. 12, 6

199, 31 peccatum intrauit *GT* peccatum — intravit *alt. om. C* quod — intravit *alt. om. GTK* **35** quod — **36** mundum *om. G, add. in mg.*

200 *PCGTM* **4** non *alt. om. P Kal.* imputabatur *C* **5** hominibus] omnibus *P*

201 *PCGTM* **3** uires *G* **5** est] *add.* naturale peccatum sub lege imputatum non est *P* **10** lege] *add.* peccati *C* **13** non fantem *P*, non infantem *GTM*, infantem noli *C*

202. *IUL.* Ac per hoc constat nihil eum de peccato traducis elocutum, quae quamvis copiosa essent, ad probandum nihil apostolum de naturali, quod esse non potest et a Manicheis fingitur, sensisse peccato; ex abundantia tamen etiam distinctionem inculcavit non omnes omnino Adae praevaricatione pollutos, quandoquidem etiam de his, in quibus pro iniquitate regnaret interitus, invenirentur plurimi, qui a praevaricatione Adae docerentur alieni.

AUG. (1) Calumniose, linguose, „omnes homines sub peccato nascimur, quorum ipse ortus in vitio est“, qui dixit, Manicheus non fuit, sed sicut vestri doctoris ore laudatur, inter scriptores ecclesiasticos flos quidam speciosus enituit. Quomodo autem dicis non omnes Adae praevaricatione pollutos et, quod peius est, apostolo imputas, quod tu insipienter sapis? cum ille dicat: *Regnavit mors ab Adam usque ad Moysen et in eos, qui non peccaverunt*, volens intellegi parvulos, qui nulla propria peccata fecerunt, et addat: *in similitudinem praevaricationis Adae* ostendens, cur in eos regnaverit mors, quod iam superius satis egimus. (2) Quomodo enim *per unum hominem peccatum intravit in mundum et per peccatum mors*, si in aliquos ad hoc unius hominis peccatum non pertinentes regnavit tamen mors? In quos enim mors regnavit, pertinent ad peccatum, per quod intravit; qui vero ad peccatum, per quod mors intravit, non pertinent, quo iusto iudicio ad mortem pertinent? Non autem pertinent ad peccatum, quod per unum hominem intravit in mundum, qui non in praevaricationis

---

202, 9 sq. Ambr. paen. 1, 3, 13 **15. 28** Rom. 5, 14 **19** Rom. 5, 12

---

202 *PC GTM, K inc. l. 4 ex, des. l. 12 enituit* **4** abundanti *P* etiam] de infantem *C* **6** pollutus *P* quandoquidem — 8 alieni *om. C* **7** inueniret *G* **8** praeuaricationis *P* **10** quid *C* dicit *P* **11** doctores *P* **15** mors *om. G* **17** similitudinem *C*, -ne *P GTM* **18** regnauerat *P* **19** satis *om. C* **21** si in] sin *C* pertinentis *P pc. m 1* **22** quos] quo *C* pertinet *C* **24** pertinet *P* quo] quod *CTac.* **26** qui] quia *P*

illius similitudine⟨m⟩ peccaverunt, sicut ipse dixisti; non igitur in eos regnavit mors. (3) Quid est ergo: *Regnavit mors etiam in eos, qui non peccaverunt in similitudinem praevaricationis Adae*, nisi quia regnavit mors et in eos, qui non peccaverunt, quoniam nulla peccata propria commiserunt? Regnavit autem in similitudinem praevaricationis Adae, quia licet nulla ipsi propria peccata commiserint, pertinent tamen ad peccatum, per quod mors intravit in mundum, trahentes similitudinem praevaricationis, non praevaricationem peccato proprio perpetrando, sed de praevaricatore, per quem natura humana tota est vitiata, nascendo.

203. *IUL.* Vide ergo, utrum adhuc dubium vel tibi debeat esse, quod dicimus innocentes videlicet ante propriae voluntatis usum, rude opus dei, non peccasse in Adam, quando apostolo teste etiam de iniquis, qui in similitudinem praevaricationis Adae non deliquerint, plurimi esse doceantur.

AUG. Iam responsum est. Opus est ut taceas; nam non potes nisi perversa dicere conando apostoli verba pervertere. Ille enim et in eos, qui non peccaverunt, id est parvulos peccata propria non habentes, dixit tamen regnasse mortem in similitudinem praevaricationis Adae, qui est forma futuri, quia ita Christus traicit in eos iustitiam, sicut Adam peccatum; ita Christus vitam, sicut Adam mortem. Alioquin a forma Christi alieni erunt et christiani non erunt; quod quidem sentitis, sed aperte dicere formidatis.

204. *IUL.* Sed videamus et cetera. *Sed non sicut delictum ita gratia; si enim in unius delicto multi mortui sunt, multo*

204, 1 Rom. 5, 15

202, 27 dixisti *om. G* **28** est *om. C* **29. 32** similitudinem *C*, -ne *PGTM* **32** ipsa *G* **33** pertinet *M* **34** trahentem *C*

203 *PCGTM* **3** usum *om. Cac.* **4** similitudinem *Ppc. C*, -ne *Pac. GTM* **6** taceat *Cac.* **9sq.** similitudine *PM* **10** futura *Pac.* **12sq.** Christi alieni] christiani *Cac.* **13** et — erunt *alt. om. C*

204 *PCGTM* **2** delictum *C*

magis gratia dei et donum in gratia unius hominis Iesu Christi in plures abundavit. Superari dicit malum delicti copia gratiae et eorum qui salvantur numerum illis, quos praevaricatione perisse asserit, anteponit.

AUG. Iam saepe diximus: non ait plures, sed *multos*, nec magis multos, sed *magis abundavit*, quoniam in aeternum victuri sunt, in quos transiit vita Christi, quibus ad tempus nocuit mors in eos transiens per Adam; ecce quomodo multo magis in eos abundavit gratia quam peccatum.

205. *IUL.* Si veritatem apostoli verbis vindicas nec eum impudenter putas fuisse mentitum, doce, quemadmodum de naturali peccato dicenti haec sententia non incutiat publicae falsitatis pudorem. Nam si esset originale peccatum, quod omnem omnino naturam hominum ad ius diaboli faceret pertinere, qui erat locus ad aequiperandum partium numerum, eorum videlicet qui salvantur, et illorum qui intereunt? In evangelio dominus, cum beatorum ostenderet raritatem: *Quam arta et angusta*, inquit, *via, quae ducit ad vitam, et pauci sunt, qui inveniunt eam! Quam lata et spatiosa via, quae ducit ad perditionem, et multi sunt, qui intrant per eam!*

AUG. (1) Hoc est, quo sensus iste vester evertitur, quoniam pauci sunt, qui salvantur, in eorum comparatione, qui pereunt; nam sine illorum comparatione per se ipsos etiam ipsi multi sunt; eorum quippe multitudinem dicit Apocalypsis numerare neminem posse. Ideo Paulus si eos non multos, sed plures dixisset, non possemus eos dicere pauciores; verbum enim comparationis est plures, quod verbum vos

---

205, 9. 32 Mt. 7, 14. 13 **13** *cf.* Lc. 13, 23sq. **15sq.** *cf.* Apoc. 7, 9

204, 4 delictum *Cac.* **4sq.** copia gratia *Cac.*, copios gratie *Cpc.* **9** quo *C* **11** in eos *om. P*

205 *PCGTM, K inc. l. 8 in evangelio, des. l. 20 vestra* **1** uerba *P* **4** esse *C* **5** natura *C* **7** intererunt *P* **9** angusta uia inquit *K* **12** sensu *C* vester] euertetur *P*, uidetur *M* **16** numerari *Ppc.m1* **18** plures plurimos *C*

supponitis, non apostolus ponit. Sed nec sic vobis ratio constabit; vestra quippe illa imitatio, quam vobis videmini velut acute invenisse contra verborum apostolicorum clarissimam veritatem, ut non per generationem, sed per imitationem peccatores omnes ad peccatum primi hominis pertinere credantur, multo plures unius delicto vel ob unius delictum perire affirmat quam gratia unius hominis Iesu Christi liberari. (2) Quis enim non videat peccatores plures esse quam iustos? Quos peccatores non aliquos, sed omnes, non quidem per generationem, sed tamen per imitationem ad unius delictum dicitis pertinere. Sed etsi non omnes peccatores, sed tantum praevaricatores legis peccato primi hominis per imitationis vinculum dicatis obstrictos, etiam sic, ex quo lex dei per multas gentes praedicatur, *quam lata et spatiosa via est, quae ducit in interitum, et multi* praevaricatores *ingrediuntur per illam! Quam arta et angusta via est, quae ducit ad vitam, et pauci sunt, qui inveniunt eam*, in comparatione utique multorum, qui pereunt, etiamsi paucis, qui liberantur, et parvuli, qui baptizati moriuntur, addantur. (3) Quomodo ergo apostolus diceret: Multo magis gratia dei in plures abundavit? Quod vos dicitis, ille non dixit; sed ille dixit: *Multo magis abundavit in multos*, quia etiam, qui salvantur, ut iam dictum est, in comparatione pereuntium pauci, sine comparatione autem illorum tam multi sunt, ut eos quisquam numerare non possit. Multo magis autem in eos abundat gratia, quia temporaliter per Adam misere atque mortaliter vivunt, per Christum vero beatissime et sine fine victuri sunt. Turbata est vestra inventio, iam tandem intentio corrigatur.

205, 19 sq. constabat *C* **23** peccatoris *P pc. m 1* **25** perire] ferire *P* **26** non *om. P* **28** tam *C* **29** pertinerem *P ac.* peccatores *om. C* **31** obstrictos] con- *M*, ast- *Migne* **32** est uia *C* **33** in] ad *T M Migne* **34** quam arta] quam maria *C*, et — **35** et *om. C* **35** comparationem *G* **41** comparationem *C*

206. *IUL.* Hoc nempe, quod dicimus multos et paucos, ad quantitatem infinitam pertinet, quoniam in comparatione mutua aut multitudo invenitur aut paucitas; conferens itaque dominus multitudini pereuntium eos, qui salvandi sunt, paucos eos vocavit; et hic apostolus conferens his, qui ita peccassent ut Adam, illos, quos salvat Christi gratia, multo plures esse pronuntiat.

AUG. Non pronuntiat plures, sed multos. Graece locutus est, *pollus* dixit, non plistus; lege et tace.

207. *IUL.* Assere ergo hoc peccato Manicheorum id est traducis convenire.

AUG. Docotres catholici, non Manichei deceptores dixerunt omnes in Adam peccasse; illi hoc dixerunt, qui intellexerunt apostolum, quod vos negatis contra apostolum. Ergo et vos deceptores estis; et vos enim sicut Manichei, sed diverso morbo, insanitis.

208. *IUL.* Nam si universitatem, quam fecunditas humana protulit, regno diaboli peccatum naturale transcripsit et inde in extrema aetate mundi aliqui liberati per Christum putantur, quae veritas est aut quae auctoritas eius magistri, qui contra tam clarum testimonium totius mundi dicit in plures iustitiam abundasse quam culpam? Quid ergo ei creditur de involutis dogmatibus disserenti, si de rebus tam perspicuis mentiatur? Quod quia sentire sacrilegium est, id autem dici dogma tuum compulit, honore apostoli Manicheorum vilitas conteratur.

AUG. Vos potius perspicua nubilare contenditis non solum non intellegendo, quod apostolus dixit, verum etiam

---

206 *PCGTM* **1** dicitis *TM Migne* **2** infinita *P* pertinet infinitam *G* comparationem *C* **3** mutua aut] ut autem *Cac., add.* mutua *Cpc. m 1* **4** multitudine *P* **6** gratia christi *TM* **9** pollistus *C*

207 *PCGTM* **4** in *om. P* **7** insanitas *P*

208 *PCGTM* **1** uniuersitate *P* **2** transcribit *C* **3** in *om. C* **7** disserentis *C*, sideribus *Ppc.* **8** qui assentire *C* sacrilegum *PM Migne*, uel gum *Tsl.* **9** dogma tuum] dogmatum *Ppc. m 1*

mutando et supponendo, quod ille non dixit; plures enim non dixit ille, sed multos, qui tamen multi pauci inveniuntur, quando pereuntibus comparantur. Calumniose, frontose, verbose, hoc dixit apostolus, quod intellexit Ambrosius, qui non erat Manicheus: ,,Omnes homines sub peccato nascimur, quorum ipse ortus in vitio est". Audi, sicut eum laudavit magister tuus, florem speciosum, et de tuo corde istam spinarum deformitatem hoc est foeda acumina improbae contentionis evelle.

209. *IUL.* Non mentitur apostolus; ergo in plures abundavit Christi gratia quam Adae culpa, cuius imitatione dicuntur peccasse, qui sub lege peccaverunt; sub lege autem usque ad Christum Iudaei tantummodo deliquerunt. Confer ergo Iudaicam nationem solam perfectae dumtaxat aetatis sub lege positam et per hoc in similitudinem praevaricationis Adae peccantem, qui accepta lege peccavit, ac de multitudine vocatarum gentium per praedicationem evangelii eorum milia, qui gratiae sunt liberalitate salvati, tuncque intelleges apostolum Paulum vere pronuntiasse ad plures gratiam dei et donum Iesu Christi pervenisse quam societatem praevaricationis antiquae.

AUG. (1) Cum apostolus invenitur non plures dixisse, sed multos, tui huius argumenti machina tota subvertitur, quamvis non soli Iudaei, sicut tibi placet, sed omnes praevaricatores esse reperiantur, qui legem cum ipso evangelio praedicatam praevaricando damnabiliores fiunt; qualibus praevaricatoribus simul cum Iudaeis ita plenus est mundus, ut in omnium comparatione sint pauci, qui parvulis quoque

---

208, 17 Ambr. paen. 1, 3, 13

208, 16 qui] quia *P* **17** hominis *Pac.* **19** ista *C* **20** contentiones *Ppc.*

209 *PCGTM* **4** conferre *C* **6** similitudinem *TM*, -ne *PCG* **7** qui] quia *PG* **10** uerum *P* **11** quam *om. C* **14** tu *P* argumente *Pac.*, -a *Ppc.* machinea *P* tota machina *GTM* **17** praedicatum *P*, praedicando *C*

baptizatis additis liberantur; quod et responsione superiore comprehendi. Evidenter contra vos clamat doctor gentium: *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita in Christo omnes vivificabuntur*, qui omnes non pauci, sed multi sunt. (2) Ac per hoc multi moriuntur in Adam, multi vivificabuntur in Christo, sed plures moriuntur in Adam, quam in Christo vivificabuntur: plures itaque ad illius mortem, ad huius vero vitam comparatione illorum pertinent pauciores, sed etiam ipsorum per se ipsos ea est multitudo, quam numerare nemo possit. Quid est ergo: *Omnes in Christo vivificabuntur*, nisi quia nemo vivificabitur nisi in illo? Cuius rei similitudinem de magistro posui litterarum, si unus sit in civitate, a quo ibi dicantur omnes litteras discere, non quia omnes discunt, sed quia nemo nisi ab ipso. Quam locutionem nec temptasti refellere, quia vidisti esse rectissimam et omnibus notam.

210. *IUL.* Exposita liberalitate gratiae in hominum salvatorum copia comparat donum atque peccatum et eruditissime ad laudem doni applicat, quod multis vulneribus una virtute medicetur: *Et non sicut per unum*, inquit, *peccatum ita et donum.*

AUG. Per unum peccantem dixit, non: Per unum peccatum, ut quod deinde dicit: *Iudicium ex uno delicto in condemnationem*, non nisi illius unius peccantis hoc delictum possit intellegi, quod quidem vos non vultis: sed quid facturi estis, quandoquidem hoc dixit apostolus etiam nolentibus vobis? Corrigimini ergo; non enim habetis hic aliud, quod facere debeatis.

209, 22 1 Cor. 15, 22 **28** *cf.* Apoc. 7, 9 **30 sq.** *cf.* nupt. conc. 2, 46

210, 4. 6 Rom. 5, 16

209, 20 et] ut *G* **21** clama tcontra uos *G* **22** ita] *add.* et *C* **26 sq.** comparationem *PC* **28** est *om. C* nemo] non *C* **30** in *om. C*

210 *PCGTKM* **2** saluatorem *C*, -is *M*, saluandorum *K* cum parat *P* **3** doni] domini *C* **4** uirtutem dicetur *C ac.* **6** unum *pr.*] unum hominem *P* **9** posset *K* qui *P* **10** dicit *K*

211. *IUL. Nam iudicium ex uno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in iustificationem*, id est: peccata quidem, quae gravia sunt, etiam singula possunt sufficere ad accusationem et damnationem reorum.

AUG. Quare dixisti gravia, quod non dixit apostolus, nisi quia vidisti, si unum delictum leve sit, non sufficere ad damnationem, de qua loquebatur? Non ergo ex quocumque uno cuiuscumque delicto est hoc iudicium, sed ex uno illo delicto, quod factum est per unum peccantem, id est Adam, iudicium est in condemnationem. Et adhuc pervertere recta verba apostoli vultis, ne vestra, quae perversa sunt, corrigatis?

212. *IUL.* Gratia autem non eodem confertur modo, ut peccatis aeque ammota singulis crebra repetatur; sed infusa semel uno virtutis suae impetu atque compendio diversa et plurima delet crimina. Ideo ait: *Ex multis delictis in iustificationem*, id est ex multis delictis liberatos homines ad gloriam perducit iustificationis indultae. Non ergo hic unum Adae peccatum, ut suspicaris, intellegit, sed ad hoc solum numerum ammovit unius et plurium, ut ad laudem gratiae respiceret, quia non quotiens peccatum ab unoquoque mortalium fuerat, totiens etiam frequentaretur gratia, quasi baptismata singula nisi peccatis singulis non possint mederi,

AUG. (1) Ita hoc loqueris, quasi dixerit apostolus: Gratia autem semel ex multis delictis in iustificationem; non hoc dixit. Attende quod dixit, et corrige quod dixisti. *Gratia*, inquit, *ex multis delictis in iustificationem*. Quid huc pertinet, quod semel et simul unicuique omnia dimittuntur in baptismo? Nonne et illa condemnatio, ad quam iudicium perducit

---

211, 1 Rom. 5, 16

212, 4. 14 Rom. 5, 16

---

211 *PCGTM* **4** et damnationem *om. GTM* reorum] eorum *PC* **7** loquebam *P* **9** delicto *om. C* quo *C*

212 *PCGTM* **2** crebra] -are *P*, *add.* uel o *Tsl.*, -o *Migne* **7** intellexit *G* **8** ad] adhuc *P* **9** non *om. P* **11** possunt *C*

extremum, procul dubio semel fit omnium quae remissa non fuerint peccatorum? Et magis ipsa damnatio semel quam remissio peccatorum per gratiam Christi semel fit, quoniam, si post baptismum quisque peccaverit, non eadem sunt peccata, sed per eandem gratiam peccantibus remittuntur, non semel nec septies, sed etiam septuagies septies. (2) Eadem gratia cotidie dimittit orantibus etiam cotidiana peccata, cum dicunt: *Dimitte nobis debita nostra*, veraciter addentes: *sicut et nos dimittimus debitoribus nostris*. Gratia ergo ex multis delictis sive singula in singulis sive in quibusdam pauca, in quibusdam plurima invenerit, sive quae ante baptismum, sive quae postea committuntur et paenitendo orando elemosinas dando sanantur, in iustificationem mittit, quod a damnatione liberat; haec enim omnia ipsa sunt multa, ex quibus multis iustificat gratia. Quae si non subveniat, profecto etiam ex uno delicto, non quod proprium quisque committit, hoc enim loco non inde loquebatur apostolus, sed quod per unum peccantem intravit in mundum, itur in damnationem; hoc enim apostolus evidentissime expressit. Neque enim ait sicut tu: Non sicut per unum peccatum, tamquam singulum cuiusque volens intellegi, sed ait: *Non sicut per unum peccantem*. Aperi oculos et lege et noli tamquam caecis aliud pro alio velle supponere.

213. *IUL.* Sed hoc curavit exprimere: Cum, inquit, peccata singula reos suos letaliter vulnerassent, innumerabiliter confossos homines haec gratia singulari et semel tradita virtute salvavit.

AUG. Per unum peccantem, dixit, ubi Adam intellegitur, non per unum peccatum, ubi tu verbo mutato atque supposito vis intellegi singula singulorum.

212, 23 *cf.* Mt. 18, 22 **25** Mt. 6, 12 **38** Rom. 5, 16
213, 5 Rom. 5, 16

212, 19 ipse *P* **22** remittantur *GTac.* **23** septiens . . . septuagiens septiens *Pac.* septuagiens septiens *C* **30** dando] donando *CTM* quod] quos *P Migne* damnationem *C* **34** quod *om. C* **35** condemnationem *P*
213 *PCGTKM* **3** confessos *PCG* **6** tu] tuo *codd.*

214. *IUL. Si enim ob unius delictum mors regnavit per unum, multo magis, qui abundantiam gratiae et donum iustitiae accipiunt, in vita regnabunt per unum Iesum Christum.* Consequenter, quod coepit, affirmat; duas enim posuit sententias utrique volens convenire, quod in fine subiunxit. Per unum enim, qui fuit forma peccati et in cuius similitudine⟨m⟩ praevaricantur sub lege peccantes, pronuntiat regnare mortem, et per unum regnare in vita abundantiam quosque gratiae consecutos, quae gratia virtutem imitantibus prodest. Non remansit ergo de uno quaestio, quia hoc, quod subditum est eos videlicet in vita regnare, qui abundantiam gratiae perceperint, etiam primum illud absolvit, ut nemo videlicet cogatur in mortem, nisi qui exemplum peccantis adamaverit.

AUG. (1) Cuius exemplum peccantis adamaverit? Nempe primi hominis; hunc enim formam dicis esse peccati propter imitationem, non propter generationem; proinde sicut dicis „nemo in mortem cogitur, nisi qui exemplum peccantis huius adamaverit“, non ergo coguntur in mortem, qui non in similitudinem praevaricationis eius, sicut existimas, peccaverunt. Quomodo ergo dicis mortem regnasse et in eos, qui peccaverunt quidem per liberum arbitrium, sed non in similitudinem praevaricationis Adae, quia sine lege peccaverunt? Non itaque peccaverunt eius exemplo, quoniam non peccantes in similitudinem praevaricationis eius non exemplum peccantis amaverunt; quantum enim ab hac similitudine peccantis huius, tantum ab imitatione exempli huius alieni sunt. Cum

---

214, 1 Rom. 5, 17

---

214 *PCGTM* **3** uitam *Tac.* **4** sententias posuit *C* **5** utreque *P* **8** habundantia *P* quosque] quos *C* **8 sq.** consequutus *Pac.* **9** gratię *PC* **10** hoc quod] hoc *CGT*, si *M* **15** dicis esse] diceres se *Pac.*, diceres esse *Ppc.* **16** non — generationem *om. C* sicut] si ut *G* **17** decogitur *C* **18** in mortem *om. C* **19** similitudine *PGT* **21 sq.** similitudine *CGT* **22** peccarunt *C* **24** similitudine *PGT* **25** adamauerunt *Tpc. M* peccati *P* **26** imitationem *C*

igitur et in eos regnaverit mors, quid est quod dicis, „ut nemo cogatur in mortem, nisi qui exemplum peccantis adamaverit“, eius videlicet, quem propter imitationem formam vis fuisse peccati? (2) Ecce non amaverunt peccantis exemplum, qui non in praevaricationis eius similitudine(m) peccaverunt, et tamen etiam in eos regnavit mors. An vis redire ad catholicam veritatem, ut in eos quoque mortem regnasse fatearis, qui non peccaverunt propria non faciendo peccata, sed regnum mortis in similitudinem praevaricationis eius, de cuius stirpe sunt nati, tamquam hereditario miseriae iure subierunt? Sic quippe intellexerunt haec apostolica verba doctores ecclesiae, qui viderunt ea non posse recte intellegi, nisi in eis intellegatur obnoxiae successionis origo peccati; propter quod dixerunt parvulos secundum Adam carnaliter natos contagium mortis antiquae prima nativitate contrahere, nec Manichei fuerunt, sed vos Pelagianos dei spiritu, qui per eos locutus est, damnaverunt.

215. *IUL.* (1) Vita autem, in qua regnaturi sunt sancti, aeterna monstratur; ergo et mors, quae iniquitatem voluntariam sequitur, aeterna credatur. *Itaque sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem, sic et per unius iustitiam in omnes homines in iustificationem vitae. Sicut enim per unius inoboedientiam peccatores constituti sunt multi, ita et per unius oboedientiam iusti constituentur multi.* Omnis est soluta perplexitas, impudenter de universitate calumnia con-

214, 39 sq. *cf.* Cypr. ep. 64, 5
215, 3 Rom. 5, 18 sq.

214, 27 regnauit *P* **28** in mortem *om. C* **30** adamauerunt *TM Migne* **31** similitudine *codd.* **32** annuis sunt reddire *P* **33** fateris *C ac.* **35** similitudine *GTM* **36** hereditare O miserie *P* **37** intellegerunt *C* **38** recte *om. C* **39** suessionis *P* **40** Adam *om. C* **42** spiritus *C*, spiritum *P pc. m 1*

215 *PCGTM* **2** iniquitate *C* **5** vitae] in te *P* **7** constituuntur *P* multis *C* omnes *P*

citatur, ineptissime in scirpo nodus quaeritur. (2) Pronuntiat apostolus non omnes esse, sed multos, qui per inoboedientiam primi hominis peccata didicissent, et multos esse, non omnes, qui per alterius oboedientiam iustitiam essent adepti. Nihil hic de exortu humanitatis agitur, mores in diversis studiis publicantur; inoboedientia et oboedientia studiorum operam, non generationis ostendit. Certe ubi oportunius, si quid secundum te saperet apostolus, pronuntiaret omnes ad condemnationem ire nascendo, paucos autem ad vitam credendo quam in hoc loco, ubi summa disputationis complenda erat? Debuit enim dicere: Sicut per inoboedientiam unius hominis peccatores constituti sunt omnes, immo non per inoboedientiam, sed sicut per generationem primi hominis peccatores nati sunt omnes, ita et per unius oboedientiam iusti constituentur multi.

AUG. (1) Immo debuit dicere: Sicut per inoboedientiam suam peccatores constituti sunt multi, ita per oboedientiam suam iusti constituentur multi, aut si imitationem, quam vos in magnis angustiis constituti et persequente veritate coartati invenisse vos putatis, qua exire possetis, hoc loco ille commendare voluisset, debuit dicere: Sicut per imitationem inoboedientiae unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita et per imitationem oboedientiae unius hominis iusti constituentur multi. Ecce et ego dixi, quomodo debuerit apostolus loqui, si hoc vellet dicere, quod vos dicitis; ne putes aliquid magnum esse pro voluntate nostra verba componere, non auctoris voluntatem in verbis eius exponere. (2) Dixit ergo per inoboedientiam unius hominis, quem generationis principem noverat, peccatores constitutos esse multos, quoniam

---

215, 10 esse] se *C* sed multos *P*, *om. CGTM* **12** oboedientiam *om. C* **13** moris *P* **17** ire *om. C* **20** peccatores *om. C* **22 sq.** constituuntur *P* **27** constituti et] -tuet *C ac.* **28** qua] quę *C* **30** peccatores — **31** hominis *om. P* **32** constituuntur *PCT ac. m 1* et *om. C* **33** ne *om. C ac.* **35** auctoris] auctoritas *P*, habet oris *C* **36 sq.** principem ouerat *P ac.*, nouerat principio *P pc.* **37** esse constitutos *C* quoniam *om. C ac.*

illa inoboedientia est natura humana vitiata, et per oboedientiam unius hominis, qui regenerationis est princeps, iustos constitui multos, quia illius oboedientia natura humana sanatur, qui factus est oboediens usque ad mortem crucis, ut iusti constituantur per eius gratiam, etiam qui non hic per suam conversationem iusti esse potuerunt sicut hi, qui continuo post lavacrum regenerationis exspirant sive grandioris sive infantilis aetatis. (3) Unde maluit verbum futuri temporis ponere et *constituentur* dicere, non constituti sunt, quoniam iusti illa iustitia, quae sine ullo peccato erit, in futuri saeculi aeternitate victuri sunt. Cum autem de peccatoribus non dixit constituentur, sed *constituti sunt,* saeculum hoc, quod praeterit, ubi iam vitiata est humana natura, verbo temporis praeteriti expressit. Iam vero de multis, quia ipsi sunt omnes, satis tibi responsum est; tu autem, quos apostolus dixit omnes, non potuisti nisi contradicendo exponere et dicendo: Non sunt omnes; ad quod te nulla necessitas cogeret, si catholicum quam Pelagianum sensum tenere maluisses; omnes enim propterea dicuntur et multi, ut discernantur ab eis, qui cum sint omnes, sunt tamen pauci.

216. *IUL.* Quod si ita intulisset, non minus docebatur impia esse quam inepta sententia, qua et comparatio ipsa in diverso proposito personarum stolidissima doceretur, cum res non similes ad collationem venirent, natura videlicet et voluntas, ut in parte mali seminum necessitas poneretur, in parte vero boni studii sola libertas, immo iam non libertas,

---

215, 41 *cf.* Phil. 2, 8

215, 38 illa] in *C* **40** constituit *P*, constituti *M* **42** hoc *C* **43 sq.** continuo *om. Cac.* **44** grandiores *Pac. m 1 Kal.* **45** infantulis *P* futurę *C* **46** et *om. C* constitueret *P* **47** iusti illa] iustal *Pac.*, iusta *Ppc.* futuris *C* **49** saeculum] secundum *C* **50** natura humana *TM* **50 sq.** praeteriti temporis *G* **54** ad quod] ad quos *C*, aliquod *P* **55** qua *P* **56** ut *om. C*

216 *PCGTKM* **2** qua] quia *P*, *om. K* 4 conlationes *Cac.*

quoniam non suppetebat facultas eligendi boni et cavendi mali, si naturalis reatus fuisset. Dicit ergo apostolus, sapiens et eruditus ecclesiae doctor, per inoboedientiam exstitisse transisseque peccatum multiplicarique iustitiam.

AUG. (1) Ubi est, quod dixeras non peccatum transisse sed mortem? Ecce nunc dicis per inoboedientiam, quae unius hominis commemorata est, non solum exstitisse, verum etiam transisse peccatum; an quid prius dixeris, fortassis oblitus es? Gratulandum est oblivioni tuae, qua verum compelleris dicere. Nam quod tibi videtur in collatione contrariarum partium non debere ex una parte poni necessitatem seminis et ex altera studium voluntatis, stolidum esse reperires, si videres sic in mala parte illos, qui pertinent ad hominem primum, conexione generationis sine studio suae voluntatis peccati traxisse contagium, quemadmodum illi parvuli, qui pertinent ad hominem secundum, sine studio propriae voluntatis per pacem regenerationis iustitiae participes fiunt. (2) Si autem semen ex utraque parte deposcis, sicut per Adam semen carnale vitiatum est, sic viget spiritale per Christum; quod semen insinuavit nobis Iohannes apostolus dicens: *Et non potest peccare, quia semen eius in ipso manet.* Quod in futuro saeculo bono potius apparebit, ubi qui erunt, peccare non poterunt, non in hoc saeculo maligno, ubi et hi, qui pertinent ad saeculum peccata non habiturum, habent unde cotidie petant a patre veniam peccatorum.

217. *IUL.* Ac per hoc destruit opinionem peccati naturalis et docet alias esse causas substantiae, alias voluntatis; ac ne intellegentia haec nostro magis imputetur ingenio quam

---

216, 11 *cf.* cap. 63 sq. 196 **26** 1 Ioh. 3, 9

216, 8 si *om. C ac.* **9** extitissime *C* **10** transisseque peccatum *om. PCK* **11** dixerat *C ac.* **12** dicis] *add.* non *P* **13** est *om. C* **14** dixeris prius *C* **15** uero compelleres *P* **16** conlationem *C* **18** studiam *P* **19** homines *C ac.* **20** conexionem *C* **23** fiunt participes *K* **26** et *om. C* **28** erunt] *add.* qui *P m 1* **31** a patre petant *G*

apostolico dogmati, ea, quae huic loco addidit, audiamus: *Lex autem subintravit*, inquit, *ut abundaret delictum, ubi autem abundavit peccatum, superabundavit gratia, ut sicut regnavit peccatum in mortem, ita gratia regnet per iustitiam in vitam aeternam per Iesum Christum, dominum nostrum*. Assere igitur, quemadmodum peccatum tuum id est traducis coeperit abundare post legem, quae post ministerium Moysi incrementa susceperit.

AUG. (1) Immo tu assere, quomodo, sicut superius dixisti, regnum peccati lata lege ceciderit, cum dicat apostolus lata lege abundasse peccatum. Ego autem quod dixi assero, quia, etsi non asseram, clarum est. Peccatum quippe originale fuit et ante legem, quia *per unum hominem peccatum intravit in mundum et* cum illo *mors per omnes homines pertransiit;* erat et voluntarium, quoniam, *qui sine lege peccaverunt, sine lege peribunt. Subintravit autem lex, ut abunduret peccatum*, quia his generibus peccatorum, quae ante legem fuerunt, etiam illud accessit, quod praevaricatio nuncupatur. *Ubi enim lex non est, nec praevaricatio.* (2) Ubi ergo his omnibus generibus peccatorum *abundavit peccatum. superabundavit gratia*, quia in his, qui ad eam pertinent, omnium istorum generum reatum delet et insuper donat, ut delectatio peccati iustitiae delectatione vincatur atque ad eam postea perveniatur vitam, ubi nullum erit omnino peccatum. Quomodo ergo res non similes in collationem venire non debent, sicut paulo ante

---

217, 5 Rom. 5, 20sq. **12sq.** *cf.* cap. 198, 2 **16** Rom. 5, 12 **18** Rom. 2, 12 **19** Rom. 5, 20 **21** Rom. 4, 15 **23** Rom. 5, 20

---

217 *PCGTKM* **4** apostolico — loco *om. C* huc *P* addit *C* **5** subintravit] ubi introibit *C*, subintroiuit *G* inquit *om. P* **7** ita] *add.* et *P Migne* regnat *P* **10** post *pr.*] uel per *add. Tsl.*, uel *M* post *alt.*] uel per *add. Tsl.*, per *M* misterium *PCTac. M* **13** peccata *P* dicit *C* **15** assero *K* **17** hominis *Pac.* **18** qui *om. P* **19** lege] *add.* et *C* **22** omnibus] hominibus *C* **24** ad eam pertinent] eam pertinent et *C* **25sq.** delectatione iustitiae *K* **26** ad *om. Cac.* eandem *C* **27** omnino erit *C*

dixisti, cum ex contrariis fiat ista collatio et ex una parte generatio ponatur et ex altera regeneratio, ex una regnum mortis, ex altera regnum vitae, ex una abundantia, ex altera remissio peccatorum, ex una delectatio peccati per naturae vitium usque ad consuetudinis malum, ex altera proelium contra concupiscentiam carnis per sancti spiritus adiutorium usque ad victoriae pacem, quae nullum intrinsecus, nullum extrinsecus patietur inimicum? Haec tene, si vis sanus esse, et noli contra haec, quae ad sanam doctrinam pertinent, insanire.

218. *IUL.* Certe in his locis apostolum de peccato naturali disseruisse contendis. Ad hoc supra dixerat usque ad legem fuisse, ut intellegeretur post legem esse desisse; nunc autem de eodem dicit, quod coeperit crescere et abundare post legem. Catholico intellectui, quem sequimur, utrumque hoc convenire monstravimus; tuo vero dogmati qua impudentia vindicatur, ut unum idemque peccatum lege lata superius quidem defecisse, nunc autem crevisse dicatur? Quomodo ergo post legem abundavit naturale peccatum? Acriusne coeperunt genitalia commoveri, ut de augmentis et novitate motuum peccato tuo virtus videatur adiuncta? An lex data nascentibus est, ut qui de libidine, quam dicis diabolicam esse et radicem fructumque peccati, geniti erant, ammonerentur emendare quod facti erant, et gestum corrigere quem habuerant, cum eos generarent parentes? cogerent postremo, quae facta erant, infecta esse, quod illi audire videlicet renuentes

---

217, 29 collectio ista *G* **30** regeneratio] gen- *P* ex *alt.*] et ex *K* **33** consuetudinem *P* altera] altare *Pac.*, altara *Ppc.m1* **35** uictoriam per pacem *P* nullum *pr.*] -us *Cac.* **35sq.** nullum extrinsecus *om. C* **37** noli] nulli *Pac. m 1*

218 *PCGTKM*, *K des. l. 26 pugnat* **2** deseruisse *TM* **3** desisse] dixisse *P*, dedisse *Tac.* **6** tuo] tu *C* qua] quia *P* **7** ut *om. C* lata lege *G* **8** decreuisse *C* **9** abundavit *PM*, abundat *CGTK Migne* **12** qui] que *P* libidinem *C* dicis *om. K* **13** et radicem] traducem *TM* **16** ille *C* videlicet] *add.* et *C* renuentes *PCGK*

inoboedientiae crimen incurrerent? at hoc a nullo stultorum, nedum a lege, quam deus dedit, poterat imperari.

AUG. (1) Numquid alicubi diximus peccatum originale crevisse post legem? Aut hoc intellegi volumus in eo, quod ait apostolus: *Lex subintravit, ut abundaret delictum?* Abundavit enim, non quia illud genus crevit, quod ante iam fuerat, sed quia genus aliud peccati accessit, quod sine lege non erat, id est praevaricatio, sicut paulo ante monstravimus. Concupiscentia est autem carnis et libido genitalium, contra quam sanctorum castitas pugnat; hanc tibi multum placentem quoniam cum ipsa sua pugna, cui repugnat etiam pudicitia coniugalis non nisi ad filios procreandos ea bene utens, aliis autem motibus eius obsistens, hanc ergo cum ista sua pugna quia etiam in paradisi pacem conaris ammittere vel immittere, ipse in paradisum non disponis intrare. (2) Quantalibet autem abs te defensione muniatur et laudibus adornetur, aut vitium est aut vitiata est nec immerito militibus Christi, a quibus debellatur, odiosa est; cum qua ipse colludis, ut eam et expugnare te dicas et laudare non erubescas. Per hanc humana, quae nascitur, caro peccati est; propter quod per illam nasci noluit ille, qui natus est in similitudine carnis peccati ac per hoc, quamvis in carne vera, non tamen in carne peccati; ex hac concupiscentia suscepta tua, tibi quidem pulchra nimis, sed foeda omnibus sanctis, generatione trahitur originalis peccati vinculum sola regeneratione solvendum. Illud factum est per Adam, hoc fit per Christum; illud, per quem peccatum intravit in mundum, hoc per eum, qui tollit

---

218, 21 Rom. 5, 20 **37 sq.** *cf.* Rom. 8, 3

218, 17 at] ad *C*, et *P* nulla *C* **18** necdum *CK*, medum *P* quam *om. C* postera *P* imputari *GTKM Migne* **20** intellegi *om. C* volumus *om. K* **22** non] quod non *K* **23** aliud genus *G* **30** quia] qui *G* paradyso *P* **31** paradiso *P* **34** bellator *Pac.*, -ur *Ppc.* concludis *P Migne* **35** et *pr. om. CT* et *alt.* — erubescas *om. C* **38** quam uisis *Ppc. m 1* **41** generatione *P* **43** quem] quę *P*

peccatum mundi. Sic agnoscit Adam et Christum, qui ex Adam transit ad Christum.

219. *IUL.* Quid ergo additum post legem est peccato naturali, quod quidem non solum prohibitum aut condemnatum, verum etiam nec leviter vituperatum aut tenuiter ostensum probatur in lege?

AUG. Ostenditur et in lege, sed si vobis auferatur velamen; quid enim aliud ostenditur damnatione animae illius, qui octavo die non circumciditur? Quid aliud ostenditur, quando infante nato sacrificium pro peccato iubetur offerri, quod iam supra memoravi?

220. *IUL.* (1) Certe ne tu quidem adeo desipis, ut dicas peccati traducem post circumcisionem factam esse maiorem; quomodo ergo abundavit post legem, quae nec arguitur in lege nec proditur? At hoc vide, quam sanae intellegentiae concinat, quae peccatum in sola delinquentis voluntate constituit. Usque ad legem dicit apostolus fuisse peccatum, ut post legem intellegatur fuisse praevaricatio, promulgata videlicet praecepta transgrediens; atque hoc genere abundavit lege subintroeunte peccatum, quoniam reatui eius de praevaricatione crevit invidia, et opus malae voluntatis, sicut ante legem peccatum erat, ita post legem coepit esse transgressio, quamvis non eo proposito legem deus tulerit, ut mortales fierent eius sanctione peiores. (2) Neque enim lex peccatum aut causa peccati, sed *mandatum sanctum et iustum et bonum*. Verum quia delinquentium pravitas eo se ferro, quo

---

219, 5 sq. *cf.* 2 Cor. 3, 16 **6 sq.** *cf.* Gen. 17, 14. 12 **8** *cf.* Lev. 12, 6
220, 6 *cf.* Rom. 5, 13 **14** Rom. 7, 12

218, 44 qui] quia *P*
219 *PCGTM* **5** sed *om. Cac.* **6** damnationem *P* **8** offerre *P*
220 *PCGTKM* **1** adeo] abe *C* dicat *C* **4** ad *PCM* vide] intende *P Kal.*, inde *C* sanae *om. C* intellegentiam *C* **7** praevaricatio — videlicet *om. C* **9** lege] legem *Cac.*, *om. P* quoniam] dum iam *K* reatum *P* **12** deus legem tulerit *K*

curari debuit, vulneravit obstititque consilio dei, ut inde periclitaretur, unde debuerat sanari, dicit apostolus de effectu rerum opinionem divini consilii, quo data lex fuerat, iniuriam pertulisse; et quia non fuit is proventus emendationis humanae, in quem lator legis intenderat, sed in plurimis evenere contraria, eo usque ait profecisse studia peccantum, ut non ob aliud videretur data lex esse, quam ut improbi improbiores fierent et ad peccatum praevaricatio iungeretur.

AUG. (1) Tu dicis ista, qui consilium dei in danda lege non ipsum sapis, quod apostolus Paulus ostendit, et ad eas blasphemias ipse te impingis, ut dicas opinionem divini consilii, quo data lex fuerat, iniuriam pertulisse, tamquam aliud factum sit, quam deus futurum fuerat opinatus, neque hoc provenerit lata lege, quod lator legis intenderat. Deum igitur omnium praescium futurorum secundum tuam sapientiam sua fefellit intentio; nonne attendis quod scriptum est: *Multae cogitationes in corde viri, consilium autem domini manet in aeternum?* Si ergo vis nosse, quantum homini fas est, quo consilio dei omnipotentis et omnia praescientis lex data fuerit, intuere, quod dicit apostolus: *Si enim data esset lex, quae posset vivificare, omnino ex lege esset iustitia.* (2) Et tamquam diceremus: Cur ergo data est? *Sed conclusit*, inquit, *scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus.* Ecce quod est consilium datae legis. Quis autem nescit non legis, sed hominum vitio lege subintrante abundasse

---

220, 32 Prov. 19, 21 **35** Gal. 3, 21 **37** Gal. 3, 22

220, 18 oppinione *Ppc. m 1* lex data fuerat *K* **20** quem] que *Pac.*, quo *Ppc.* **21** euenire *PCTac.* profecisse] prouenisse *K* peccantum] peccatum *Cac. M*, peccantem *P*, -ium *K Migne* **25** Paulus *om. G* **26** diuini opinionem *K* **27** quod *PTac.* lex data *K* pertulisset *P* **29** lator] lata *C* intenderet *P* **31** suam *C* intentio] opinio *K* nonne] none *Pac.*, non *Ppc. Migne* est] sit *C* **32** cogitationis *Pac.* **32 sq.** in ęternum manet *TM* **35** sin *Kal.* datu *C* **36** possit *Ppc. m 1* **37** est] sit *C* **39** est] es *Pac.* **40** uitium in lege *P*

peccatum? Sed hoc vitium, quo prohibita plus delectant et fit virtus peccati lex, non sanat nisi vivificans spiritus, non littera occidens; quae tamen ad hoc utilis fuit, quia, cum ipsa occideret per praevaricationem crescente per prohibitionem cupiditate peccandi, vivificantem spiritum fecit inquiri et hominem de sua virtute letaliter confidentem adiutorium gratiae dei compulit poscere, sub lege, quamvis sancta et iusta et bona, tamen deficientem atque ad operanda, quae sancta quae iusta quae bona sunt, sibi subvenire propriis viribus non valentem.

221. *IUL.* (1) Iure igitur hoc genere dicitur abundasse delictum, quod et ante legem et post legem uniuscuiusque committebat voluntas; sed ante legem peccatrix, post legem autem etiam praevaricatrix. Tunc ergo crescit et abundat aliquid, cum in genere suo colligit incrementa, sicut peccato liberae voluntatis post Moysen cumulus transgressionis accessit; de eodem enim genere fuit, licet in tempore diverso, id est de mala voluntate, quae et ante legem et post legem non coactu insuperabili, sed studio vituperabili deliquit. (2) Quae cum ita sint, tibi nihil potest de apostolicis convenire verbis; neque enim subintroeunte lege peccatum traducis aut copiosius factum docetur aut grandius; nec peccatis voluntatis illud abundare iure dicitur, quod ad nascentium voluntatem nequaquam attinere monstratur. Non ergo abundavit post legem, quod lex nec prohibere potuit nec punire. *Ubi autem abundavit peccatum, superabundavit gratia, ut sicut*

220, 42 *cf.* 1 Cor. 15, 56
221, 15 Rom. 5, 20sq.

220, 41 quo] quod *P* **42** fit] sit *K*, sic *M* **43** occidens] -erent *K*, -es *Pac.*, -is *Ppc.* **44** crescente per prohibitionem *om. C* **48** et iusta *om. K* ad *om. P* operandam *PC* **49** sancta — bona] sancta et iusta et bona *K*, sancta et iusta quae bona *TM*

221 *PCGTM* **3** legem *pr.*] lege *C* **6** cumulus] cum uis *TM*, *add. in mg.* uel cumulus *T* **8** et *pr. om. C* **9** delinquit *GTM* **12** peccatum *C* **12sq.** uoluntate *C* **15** ubi] ut *GM*, *add.* uel ut *Tsl.* **16** superabundavit — **17** peccatum *P*, *om. CGTM*

regnavit peccatum in mortem, ita gratia regnet per iustitiam in vitam aeternam.

AUG. (1) Originale peccatum non quidem post legem crevit, sed tamen lex etiam ipsum, cuius abolitionem circumcisione infantis significaret, invenit, sicut invenit etiam peccata ignorantiae, quae nec ipsa data lege creverunt, quandoquidem potius ipsa ignorantia deminuta est, quia scientia legis accessit; sed peccatum, sine quo nemo nascitur, crevit voluntatis accessu originali concupiscentia trahente peccantis assensum. Abundavit autem peccatum, id est nimis crevit, posteaquam per legem facta est cognitio peccati et coepit etiam praevaricatione peccari. (2) Quod si velitis advertere et acquiescere veritati, nulla necessitate cogemini aperte apostolo contradicere clamanti: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum et per peccatum mors et ita in omnes homines pertransiit;* illo enim dicente: *pertransiit per omnes*, cum vos non per omnes pertransisse dicitis, quid aliud quam apostolo contradicitis? Et si apostolo, utique Christo. Quid ergo miramini, quod abominatur vos ecclesia Christi, qui sententiis letalibus vestris infirmos parvulos subtrahere conamini medicamentis salubribus Christi?

222. *IUL.* (1) Aperit se apostolus clarius in processu et docet in perditione salutis humanae deum copia suae miserationis ammonitum desperatis rebus efficaciorem solito medicinam tulisse, ut quos praeceptis non correxerat, beneficiis obligaret et ita devotionem exigeret in futurum, ut non imputaret peracta, studerentque deinceps custodire iustitiam

---

221, 27 *cf.* Rom. 3, 20 **30** Rom. 5, 12

221, 17 ita] *add.* uel ibi *Tsl.* regnat *P G* **20** ipsum etiam *G* **22** ipse *P* **23** ignoratiam *C* **25** concupiscentiam *P* **26** peccantes asensum (-u *pc.*) *P* **28** peccare *P* uelletis *G*, uellitis *P* **29** cogeremini *C G* **34** apostolo *pr. om. P C* apostolo *alt.*] -i *C* **37** salutribus *C*

222 *P C G T M* **3** efficaciores *C* **3 sq.** medicina *C*

homines, quam compendio credulitatis fuerant assecuti. Abundantia ergo praecedentium peccatorum tam abundantis misericordiae exegit auxilium, quoniam, nisi tanta copia indulgentis fuisset, nulla alia disciplina morbis tam gravibus subveniret. (2) Verum in hac divini commendatione beneficii vidit apostolus obiectioni locum patere eorum, qui dicere poterant: Si rite merita causarum de effectibus aestimamus, et peccatorum copia, ut misericordia dei affluēret, impetravit; insistendum peccatis est, ut gratiae non desit ubertas. Occurrens itaque opinioni eiusmodi: *Quid ergo dicemus?* inquit, *permaneamus in peccato, ut gratia abundet? Absit; qui enim mortui sumus peccato, quemadmodum adhuc vivemus in eo? An ignoratis, quoniam quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte⟨m⟩ illius baptizati sumus? Consepulti ergo sumus illi per baptismum in mortem, ut quemadmodum surrexit Christus in gloria patris, ita et nos in novitate vitae ambulemus.*

AUG. (1) Numquid ideo non vos apostolica ista verba suffocant, quia et vos ea commemoratis, ne obliviscamur, quam firma conemini domus dei fundamenta convellere? Insane, cum dixisset apostolus: *Si mortui sumus peccato, quomodo vivemus in eo?* ideo subiecit: *An ignoratis, quoniam quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in mortem ipsius baptizati sumus?*, ut baptizatos in Christo mortuos probaret esse peccato. Usque adeone surdus es, ut ista non audias? Usque adeo caecus, ut ista non videas? Confitere ergo peccato mortuos parvulos baptizatos, confitere tandem originale peccatum; non enim aliud, cui morerentur, habuerunt; (2) aut dic aperte baptizari eos non oportere aut, cum

---

222, 16 Rom. 6, 1—4

222, 7 hominis *P* **12** obiectione *P* **15** peccati *P* **17** permanebimus *Migne* **20** ergo sumus *P*, sumus ergo *C G T M* **21** illè *P ac.* in *om. C* morte *P M* **23** non ideo *C* **27** quomodo adhuc *G T M Migne Kal.* **28** quicum *C* morte *P pc. m 1 C G* **30** adeone] adeo cęcus *C pc. m 1* **31** adeo] adeone *G* **32** peccatum *P*

baptizantur, non eos in Christo Iesu baptizari aut non in mortem ipsius baptizari et dele, si potes, apostoli verba dicentis: *Quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in mortem ipsius baptizati sumus*. Porro si haec verba delere non potes, sicut non potes, cum ergo audis: *quicumque*, noli velle inde parvulos separare, permitte Christum etiam parvulis esse Iesum, quoniam non exceptis ipsis, sed cum ipsis salvum facit populum suum a peccatis eorum, propter quod dictum est ab angelo: *Vocabis nomen eius Iesum.*

223. *IUL.* (1) Dicit nos mortuos esse peccato eo iam tempore, quo, ut acciperemus indulgentiae donum, renuntiare nos mundo omnibusque peccatis professi sumus, atque ideo muneris memores debere sic vivere, ut Christo consepulti esse doceamur atque resurrectionem eius conspicua sanctitate gestemus et, quomodo ille, postquam resurrexit a mortuis, nullas infirmitates corporis, nulla flagella perpetitur, ita etiam et nos esse invulnerabiles peccatis omnibus et vitiis amnitamur. *Si enim complantati sumus similitudini mortis eius, simul et resurrectionis erimus hoc scientes, quoniam vetus homo noster simul confixus est cruci, ut destruatur corpus peccati, ut ultra non serviamus peccato; qui enim mortuus est, iustificatus est a peccato.* (2) Clara fideles ratione constringit; si vultis, inquit, resurrectionis eius fieri participes, virtutem quoque mortis imitamini, ut mortui vitiis in virtute vivatis; tunc enim eritis in illa felicitate consortes, si mortis eius imaginem tuleritis moriendo peccatis; vetus enim homo noster debet cruci eius affixus doceri, ut destruat corpus peccati fortitudine videlicet

---

222, 41—43 Mt. 1, 21

223, 9 Rom. 6, 5—7

222, 36 morte *Ppc. TM Migne* **37** in Christo Iesu *om. C* Iesu *om. P* **38** morte *PGTM Migne* baptizati sumus *om. C* porros hęc *C*

223 *PCGTM, K inc. l. 17 vetus* **6** gessemus *Pac.*, gessimus *Ppc.* surrexit *CG* **9** similitudinem *P* **10** resurrectionis] *add.* eius *P* **16** ille *Cac.* **18** destruatur *K* euidelicet *P*

passionis. Corpus autem peccati consuetudine sua Paulus vitia, non substantiam carnis appellat; sic enim sequitur: *Ut destruatur corpus peccati, ut ultra non serviamus peccato; qui enim mortuus est, iustificatus est a peccato.*

AUG. (1) Quomodolibet interpreteris corpus peccati, non negabis parvulos in Christo Iesu baptizatos mortuos esse peccato, ne apertissime neges eos baptizatos in mortem Christi Iesu ac per hoc neges baptizatos in Christo Iesu. *Quicumque* enim *baptizati sumus in Christo Iesu, in mortem ipsius baptizati sumus.* Dic ergo, cui peccato moriantur, cum parvuli baptizantur in Christo Iesu? Sed quid dicas, penitus non habebis, nisi cum tota ecclesia Christi intellegas atque respondeas: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum et per peccatum mors et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt.* (2) Ecce cui peccato moriuntur, cum in mortem Christi Iesu parvuli baptizantur. Rogo: *Nolite esse sicut equus et mulus non habentes intellectum.* Audite: *Si mortui sumus peccato, quomodo vivemus in eo? An ignoratis, quoniam quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in mortem ipsius baptizati sumus?* Quicumque igitur baptizati sumus in Christo Iesu, peccato mortui sumus, quia in mortem ipsius baptizati sumus. (3) Audite: *Quicumque baptizati sumus;* neque enim parvuli et non maiores aut vero maiores et non parvuli, sed *quicumque*, id est sive parvuli sive maiores *baptizati sumus in Christo Iesu, in mortem illius baptizati sumus* ac per hoc peccato mortui sumus. Aut ergo aperte dicite non esse

---

223, 27 Rom. 6, 3 **31** Rom. 5, 12 **34** Ps. 31, 9 **35** Rom. 6, 3

223, 19 peccati] *add.* in *P* **20** substantia *P* **25** morte *CTKM Migne* **26** neges] *add.* eos *P* iesu christi *G* **27** morte *PCpc.TKM Migne* **28** moriuntur *PCpc. K Migne* **29** in christo iesu baptizantur *K* **30** habebas *P* **33** qui *Migne* **34** morte *PCTKM Migne* **35** habens *P Kal.* **36** quomodo] *add.* adhuc *K* **37** morte *PTK Migne* (*deest M*) **39** Iesu *om. P* morte *Ppc. m 1 Tpc. K Migne* (*deest M*) **43** morte *PTpc. KM Migne* sumus] *add.* in morte ipsius baptizati sumus *K* **44** sumus mortui peccato *P Migne*

baptismum Christi parvulis necessarium aut peccatum, cui moriuntur, quando in Christo baptizantur, dicite parvulorum aut, quia nullum potestis aliud invenire, tandem aliquando agnoscite originale peccatum.

224. *IUL.* Nempe cum viventibus loquebatur et his dicebat iustitiam per mysteria fuisse collatam. Quomodo ergo ait eum iustificatum esse, quem mortuum, nisi quia sine aliquo ostendit ambiguo mortem hic abrenuntiationem vocare et ideo a se nomen mortis assumi, ut ostendat ita fideles a peccatis sicut mortuos ab actibus debere cessare?

AUG. Homo contentiose, si hoc loco apostolicorum verborum mors abrenuntiatio vocatur, ut qui peccato abrenuntiat, peccato moriatur, recole, quemadmodum in ecclesia Christi, in qua baptizatus es, baptismatis mysteria celebrentur, et invenies, quod abrenuntient et parvuli per ora gestantium, sicut credunt per ora gestantium, quod apud vos iam forsitan non fit; sic enim profecistis in peius ipsi errantes et alios in errorem mittentes, qui vobis consenserint non debere abrenuntiare parvulum baptizandum, quia non traxit originale peccatum, aut si debet abrenuntiare peccato, dicite cui et errorem vestrum aliquando corrigite.

225. *IUL. Si enim mortui sumus cum Christo, credimus, quia vivemus cum Christo scientes, quia Christus suscitatus a mortuis iam non moritur, mors in eum iam non dominabitur; quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel, quod autem vivit, vivit deo. Ita et vos deputate vos mortuos esse peccato, viventes autem deo in Christo Iesu.* Quomodo Christus, inquit,

---

224, 12 sq. *cf.* 2 Tim. 3, 13

225, 1 Rom. 6, 8—11

223, 47 aut] et *K*

224 *P C G T K M* **2** iusticia *P* **2** sq. ait ergo *C* **3** eum *om. C* **5** adsumit *C* **10** celebrantur *P* **12** sicut — gestantium *om. P* **14** errore *C*

225 *P C G T K M* **4** est] es *C (bis)* **5** deputate uos] deputateum *P*

qui peccato mortuus est semel, id est propter peccata nostra mortuus est semel, ultra non moritur, sed vivit in gloria dei, ita et vos, deputate vos peccato mortuos solis vivere et servire virtutibus.

AUG. (1) O mira expositio! Apostolus dicit Christum peccato mortuum et tu dicis, id est propter peccata nostra; ergo quod dicit ille: *Sic et vos existimate vos mortuos esse peccato*, hoc putandus est dicere: Existimate vos mortuos esse propter peccata vestra? Non utique hoc dicit isto loco nec tu sic intellegis, sed peccato mortuos, ne peccato viverent, confiteris. Ostende ergo et Christum mortuum fuisse peccato, ne inconvenienter apostolus dixerit: *sic et vos;* propter auferenda enim nostra peccata, sed tamen peccato mortuus est, et hoc quomodo, qui nullum habuit omnino peccatum nec originale nec proprium, nisi quia similitudo, cuius rei similitudo erat, eius nomen accepit? (2) Novimus enim Christum in similitudine venisse carnis peccati, quoniam in vera carne venit, sed non sicut alii homines in carne peccati; mortuus est ergo ille similitudini peccati, quam gerebat in carne mortali, ac sic mysterium nostrae salutis implevit, ut nos peccato moreremur, cuius ille similitudinem gessit. Ideo in morte⟨m⟩ ipsius baptizamur, quia sicut in illo vera mors facta est, ita in nobis vera fit remissio peccatorum. Sed hic sunt et parvuli: *Quicumque* enim *baptizati sumus in Christo Iesu, in mortem ipsius baptizati sumus.* (3) Non enim sic homines baptizantur in Christo, ut aliqui in mortem ipsius, aliqui non in mor-

---

225, 23 *cf.* Rom. 8, 3 **30** Rom. 6, 3

225, 9 peccato mortuos] mortuos peccato *K*, et mortuos peccato *P* **13** extimate *Tac.* **16** ne] nec *C* **19** peccata nostra *K* **21** cuius — **22** eius] eius cuius rei erat similitudo *K* **22** eius *om. TM Migne* **25** similitudine *CK* **26** sic] si *PM* **27** ideo] *add.* ita *C* **28** morte *codd. Migne* baptizamus *C*, baptizati sumus *K* **31** morte *PK Migne* **32** aliqui *pr.*] *add.* non *C* morte *PCTKM Migne* ipsius — mortem *alt. om. KM* **32 sq.** morte *PGT Migne*

tem ipsius baptizentur, sed, sicut ait, in quo loquebatur ipse Christus: Quicumque baptizantur in Christo Iesu, in morte⟨m⟩ ipsius baptizantur, ac per hoc, quicumque baptizantur in Christo Iesu, peccato moriuntur; si *quicumque*, utique et parvuli. Sed cui peccato parvuli moriuntur? Iam tandem quaeso confiteatur generatio, ne mentiatur regeneratio; confiteatur in parvulis caro peccati, ut non negetur etiam pro parvulis mortua similitudo carnis peccati.

226. *IUL.* (1) Ubi hic ergo accusatur natura? Ubi humanae substantiae culpantur exordia? Ubi motus generantis arguitur? Luce clarius est, quod sola a magistro gentium conveniatur voluntas, ut abdicet occulta dedecoris et in meliorem vitam actuum correctione proficiat. Sed iam accipiat expositio nostra compendium nec interpretari in his locis dicta apostoli perseveret; ipsum de suis disserentem sensibus audiamus. In fine disputationis eius apparebit, cuius dogmati fideique consentiat: Nos nempe dicimus de peccato apostolum voluntatis humanae, quae in unoquoque peccante est, locutum fuisse; tu vero de eo, quod Fausto credis generatione transmissum et a cunctis sine voluntate susceptum. (2) Concertationes itaque nostrae, si placet, facessant et, ut mediocriter agam, dissimulemus apostoli dignitatem, qua praescribi posset, etiamsi vobis per omnia eius verba concinerent, tamen illum pro officii sui splendore nihil tam deforme sensisse, ambiguitatem esse elocutionum, non sensuum pravitatem; hoc solum ei in praesenti negotio concedatur, ut vir non perturbatae mentis magis scripta sua quam tu intellexisse

---

226, 4 *cf.* 2 Cor. 4, 2

225, 34 morte *codd. Migne* **35** ac — baptizantur *alt. P, om. C G T K M* **36** peccato *om. C* si *eras. P* **37** quaeso *om. K* **38** regeneratione *P* **39** pro *om. C*

226 *P C G T M* **5** correctionem *C* **6** interpretare *P* **12 sq.** conceptiones *C* **13** facessent *C* **14** qua] quam *P*, qui *C* perscribi *P* **16** tam] tamen *P* **18** ei] et *C* **19** tu] tui *P*, tua *M*

credatur. *Non ergo regnet*, inquit, *peccatum in vestro mortali corpore ad oboediendum ei.* (3) Possem iam hic dicere exhortationis testimonio probatum esse de peccatis eum agere voluntatis, quia mala, si essent naturalia, per iustitiam defendi possent, per misericordiam postremo defleri, nullo autem pacto ammonerentur cavenda. Quovis enim naturali malo, si ullum esse posset, hoc malum erat maius insaniae, qua tenebatur, quicumque devotionem in cavendis rebus naturalibus exigebat. Apostolus autem nihil sanxit, quod possit iure reprehendi; peccatum itaque voluntatis ostendit, quod inculcat debere vitari.

AUG. (1) Quis ignorat non loqui apostolum parvulis, sed eis, qui possunt intellegere verba dicentis et adiuvante dei gratia obœdire praeceptis? Sed utique agunt etiam cum filiis suis, ut, quemadmodum in eis crescit rationis usus, ita exseratur obœdientiae fructus, ne in vacuum gratiam dei susceperint, quando regenerati sunt nescientes. Verum tamen illam pulchram susceptam tuam, quae deformis est omnibus debellatoribus suis, concupiscentiam carnis dico, per quam nascitur et cum qua nascitur homo, hanc ergo concupiscentiam carnis cohiberi apostolus praecipit nec regnare permittit eamque peccati nomine appellat, quia et de primo peccato originem ducit et, quisquis eius motibus ad illicita consenserit, peccat, quae tunc nulla erit in nobis, quando immortale corpus habebimus; ideoque cum posset dicere: *Non regnet peccatum in vestro corpore*, cur addidit verbum et ait: *in vestro mortali corpore*, nisi ut tunc speraremus istam, quam peccatum vocat, concupiscentiam non futuram, quando mortale

---

226, 20 Rom. 6, 12 **35** sq. *cf.* 2 Cor. 6, 1 **44. 49** Rom. 6, 12

226, 20 credatur] concedatur *C* mortale *P* **21** obaùdiendum *P* hic *om. C* **22** esse probatum *G* **26** qua] quę *C* **28** posset *C* **30** deberi *P* **34** crescit in eis *Migne* **35** gratia *PC* **40** praecepit *C ac.* **42** mortibus *P* **44** cum *om. PM* **45** cur] cum *C* verbum *om. P*

non habebimus corpus? (2) Nam tu dic nobis, cur non ait: Non sit *peccatum in vestro mortali corpore*, sed ait: *Non regnet*, nisi quia ista concupiscentia, quae non potest nisi esse in carne mortali, in eis regnat, qui desideriis eius ad mala perpetranda consentiunt et ab ea, quocumque illexerit, victi pertrahuntur maiore impetu, quam lege prohibentur, si gratia non iuvantur; in eis autem, qui deo donante faciunt, quod praeceptum est, id est commotae atque instanti non oboediunt nec ei arma exhibent membra, inest quidem, sed non regnat. Probatur autem esse, dum concupiscuntur mala, et probatur non regnare, dum iustitiae delectatione vincente non fiunt. Quomodo enim praecipimur ei non oboedire nisi iubenti sive suadenti? Quomodo autem facere hoc potest, si non inest?

227. *IUL. Neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato, sed exhibete vos deo, tamquam ex mortuis viventes, et membra vestra arma iustitiae deo. Peccatum enim in vobis non dominatur; non enim sub lege estis, sed sub gratia.* Eo, inquit, debetis servire deo fidelius, quo etiam liberalius; peccatum quippe dominabatur vobis, cum reatum impendebat ultio; postea autem quam gratiae dei beneficia consecuti estis et depositis reatuum ponderibus respirastis, ingenuo pudore commoniti debetis gratiam referre medicanti.

AUG. Tu vestro more, qui de vestro descendit errore, non agnoscis gratiam nisi in dimissione peccatorum, ut iam de cetero per liberum arbitrium ipse homo se ipsum fabricet iustum. Sed non hoc dicit ecclesia, quae clamat tota, quod

---

227, 1 Rom. 6, 13sq.

226, 48 nam] iam *G* **50** concupiscentiam *C* **51** male *C Tac. m 1* **51sq.** perpetrando *P* **52** quecumque *P* **53** maiorem *P* quam] cum *P*, quia quam *Tac.*, quia *Tpc. M Migne* **54** adiuuantur *C* **55** commota *P* **57** esse] inesse *G Tpc. m 1 M Migne* **58** iustitia *P*

227 *P C G T M* **3** in *om. C* **6** dominabitur *C* reatum] -uum *G*, -ui *M* **7** gratia *C M* dei *om. P* estis *om. C* **8** et] sed *C* respiratis *P* ingenio pudere *C*

didicit a magistro bono: *Ne nos inferas in temptationem;* non hoc dicit qui dicit: *Oramus autem ad deum, ne quid faciatis mali;* non hoc dicit qui dicit: *Rogavi pro te, Petre, ne deficiat fides tua.* Isto enim modo gratia, ut non peccemus, facit, non quae peccavimus diluit; utroque enim modo adiuvat gratia, et dimittendo, quae male fecimus, et opitulando, ut declinemus a malis et bona faciamus.

228. *IUL.* Verum quia eiusdem quam supra exposuerat quaestionis incurrebat occasio, ut opponeretur videlicet liberatos a lege, quae intendebat iram, securos posse sub gratiae dei benignitate peccare, subdidit protinus: *Quid ergo? Peccabimus, quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit. An ignoratis, quoniam cui exhibetis vos servos ad oboediendum, servi estis eius, cui oboedistis, sive peccati sive oboeditionis iustitiae?* Iamne ei credimus, de cuius disseruerit hactenus conditione peccati? *Cui*, inquit, *exhibetis vos servos ad oboediendum, eius servi estis, sive peccati sive iustitiae.* Ubi hic ergo indicatur ab apostolo peccatum illud, quod ante voluntatis tempora, ante oboedientium studium, ante scientiae et conscientiae aetatem ipsis fingitur supervolasse seminibus? Quod certe nisi in Manicheorum libris inveniri non potest.

AUG. Non sunt Manicheorum libri, ubi legitur: *Fuimus enim et nos natura filii irae sicut et ceteri*, quod vos novo more, sed impudentissimo ore interpretamini ex Graeco, ut apostolus dixisse videatur non *natura*, sed prorsus, hoc est: fuimus

---

227, 14 Mt. 6, 13 **15** 2 Cor. 13, 7 **16** Lc. 22, 32
228, 4 Rom. 6, 15sq. **9. 15** Eph. 2, 3

227, 14 dicit *PCac.* tentacionem *P* **18** qua *C* **19** facimus *C*
228 *PCGTM* **1** eiusdem] eiidem *P* **3** intentabat *Migne*, intenta abat *P*, intemptabat *Kal.* **4** dei] de *C*, *om. P* **4sq.** peccauimus *C* **7** oboeditis *GM* **8** disseruerit *P*, disseruit *CGTM* **9** seruus *P* **12** obedientum *CGTM* **12sq.** et conscientiae *om. C* **14** inuenire *P* **16** et *alt. om. C* quod *PCac. M*, quos *Cpc.m1GT* novo] nono *Ppc.* **18** fumus *P*

prorsus filii irae; et forte hoc emendare audebitis in codicibus vestris, non enim vultis acquiescere, quod, nisi haec quanto verior, tanto antiquior fides esset, hoc omnes Latini codices non haberent. Nec ideo tamen apostolus monere non debuit obediendum esse iustitiae, non peccato, quia omnes homines sub peccato nascimur, quorum ipse ortus in vitio est. Cum enim generationis reatus regenerationis indulgentia fuerit absolutus, obediendum est iustitiae spiritui, cui consentire, nec obediendum est concupiscentiae carnis, contra quam certare debemus, ita sane, ut ipsam quoque obedientiam piam donum dei esse meminerimus, quod promisit per prophetam dicens: *Dabo eis cor cognoscendi me et aures audientes;* quod quid est aliud quam oboedientes?

229. *IUL.* Ceterum apostolus ostendit, si tamen aliquam ab hominibus hac tempestate fidem impetrat, servos se non dicere peccati nisi eos, quos constat voluntate propria oboedisse peccato, cuius mutatione id est voluntatis coeperunt servire iustitiae; oboedientiam ergo in medio collocavit et ei imputavit, quod vel vitiis prius vel postea studuerunt parere virtutibus.

AUG. Qui confidunt in virtute sua, vani sunt sicut vos et destruentur sicut vos.

230. *IUL. Gratias autem deo, quod fuistis,* inquit, *servi peccati; sed oboedistis ex corde in eam formam doctrinae, in quam traditi estis; liberati autem a peccato servi estis facti iustitiae.*

228, 23 sq. *cf.* Ambr. paen. 1, 3, 13 **30** Hier. 24, 7
229, 8 Ps. 48, 7
230, 1 Rom. 6, 17 sq.

228, 19 audetis *Cac.* **22** ideo tamen] idem *C* **26** absolutis *P* **27** nec] non *Tac.*

229 *PCGTM* **2** tempestati *P* se *om. CM* **3** propria uoluntate *GTM* **6** studerunt *P*

230 *PCGTKM* **2** forme *P* **3** liberi *P* facti *om. C* facti estis *KM*

AUG. Surde, audi apostolum gratias agentem deo, quod eius doctrinae ex corde oboedierunt, quandoquidem non dixit: *Gratias deo*, quia praedicata est vobis doctrina eius, sed *quia oboedistis*. *Non enim omnes obaudiunt evangelio*, sed quibus datum est, ut obaudiant, sicut: *Nosse mysterium regni caelorum vobis datum est*, ait dominus, *illis autem non est datum*. Non ergo ex corde, hoc est ex voluntate oboedissent, si non praepararetur voluntas a domino; alioquin mendaciter ei de hac re apostolus gratias agit, si hoc ipse non fecit.

231. *IUL.* Ex corde, inquit, oboedientiae facta mutatio, liberavit vos a peccato et sanctitati fecit adhaerere.

AUG. Sed haec mutatio dexterae excelsi est; audi hominem dei hanc in psalmo gratiam confitentem et disce, quis mutet in melius hominis voluntatem: *Et dixi*, inquit, *nunc coepi; haec est immutatio dexterae excelsi.*

232. *IUL. Humanum est, quod dico propter infirmitatem carnis vestrae; sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiae et iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra servire iustitiae in sanctificationem.* O praeceptorem spiritu dei plenum, vere vas aureum et tubam non concisis stridoribus, sed absolutis vocibus increpantem! Auctoritatem sermoni suo de exhortationis humanitate conciliat.

AUG. O te deceptorem spiritu haeretico plenum, totum dantem hominis voluntati contra eum qui dicit: *Quid enim habes, quod non accepisti?* Homo Pelagiane, plantando et

---

230, 8 Rom. 10, 16 **9** Mt. 13, 11; *cf.* Marc. 4, 11; Lc. 8, 10
231, **5** Ps. 76, 11
232, **1** Rom. 6, 19 **9** 1 Cor. 4, 7

230, **7** praedicta *P* 8. **9** obediunt (-iant) *K* **10** est *pr. om. C G T ac. m 1* **11** ergo — voluntate *om. C* **12** praeparentur *P* **13** apostolus de hac re *K* fecit] facit *GK*, *add.* Explicit liber secundus *K*
231 *P C G T M* **2** sanctitate *P* **3** hac *C* dextera *P* **6** dextera *P*
232 *P C G T M* **1** quid *P ac.* **4** iustitiae] *add.* et *P* **5** spiritum *C* **5 sq.** consicis *C ac.*, consiscis *C pc.*

rigando ista dicebat apostolus; sciens autem quod *neque qui plantat, est aliquid neque qui rigat, sed qui incrementum dat, deus*, non praecipiebat tantum, sed etiam orabat ad deum, ut malum non facerent, quibus eius eloquia praedicabat. Aperte quippe alibi dicit: *Oramus autem ad deum, ne quid faciatis mali.*

233. *IUL.* Ne quid enim arduum et inaccessum homini praecipere videretur, verbum de consuetudine usurpavit, ut *humanum* diceret, id est facile tractabile, et quod causarum comparatione mitescat. Non a vobis, inquit, reposco parem augustis rebus intentionem nec, quam magnae sunt virtutum opes, tam nova vobis, quibus eas capessatis, praecepta constituo, nihil ferum ingero, nihil quod vix portari possit indico, ne, si pro splendore iustitiae tale aliquid imperarem, de carnis infirmitate conquesti allegaretis iugem vos laborem ferre non posse. Nunc itaque hac moderatione convenio, ut tale studium virtutibus adhibeatis, quale adhibuistis ante criminibus; cumque iniuria sit honestarum rerum, si tali appetantur proposito, quale est deformibus impensum rebus, tamen disciplinae huic, in qua estis, sufficit, si vel tali intentione iustitiam sectemini, quali iniquitatem estis immunditiamque sectati.

AUG. Hoc tamen non facient, nisi illi formosae susceptae tuae concupiscentiae carnis repugnent robore caritatis; cum qua lege membrorum repugnatura legi mentis omnis homo nascitur et cuius obligatione usus, si non renascatur; quam mortales non vincunt suo spiritu, si non aguntur dei

---

232, 11 1 Cor. 3, 7 **15** 2 Cor. 13, 7

232, 11 quid *P* **14** non *om. P* eius *om. TM* **15** quippe] enim *Migne* autem *om. C*

233 *PCGTM* **1** ne quid] neque *C* inaccessum] accessu *C* **2** uidebatur *C* **4** comparationem *P* **5** nec] ne *P* **6** opus *PM* **7** posset *P* **8** ne si] nisi *P* **10** hac *om. C* **11** adibuisti *P* **12** in iniuria *C* appetuntur *G* **14** qua estis] questis *PC* **16** ille *P* **17** roborem *C* **18** repugnature *PC* **19** usus] reus est *P Migne Kal.*, usurus *TM*

spiritu: *Quotquot enim spiritu dei aguntur, hi filii sunt dei.* Ite nunc et contra istam christianam atque apostolicam veritatem extollendo praecipitate liberum arbitrium et in vestra virtute non assurgendo, sed cadendo confidite.

234. *IUL.* Credamus itaque magistro gentium et reddamus ei testimonium veritatis suae. Vere enim, sicut dixit, humanum est, quod praecepit, ut voluntatis correctio emendaret vitia voluntatis.

AUG. Sed correctio haec humana non fit nisi opitulatione divina. Quis enim hominis corrigit voluntatem nisi ille cui dicitur: *Deus virtutum, converte nos*, et: *Deus, tu convertens vivificabis nos? A domino enim gressus hominis diriguntur et viam eius volet.* Si autem non ab illo dirigantur, homo viam dei non volet, etsi iubeat lex, ut velit.

235. *IUL.* Sed ut hoc humanum, sic illud aliud, si putasset, non solum inhumanum, non solum ferum, verum etiam iniustum, non solum iniustum, verum etiam insanum, ut peccatum si nosset innasci, exprobraret suae aetatis hominibus vitia partus antiqui et ab his praeciperet abstinendum, quae innata credebat, atque cum interminatione praescriberet debere me ea deponere, quae ante habere coeperam, quam anima in corpus meum, in hunc vero mundum corpus intraret.

AUG. Ergo carnis concupiscentia non est innata aut non ab ea praecipit abstinendum, qui dicit: *Contine te ipsum*, et: *Desideria iuvenalia fuge.* Cur non dixit: Voluntaria desideria fuge? Iuventus utique nomen aetatis est, aetates autem

---

233, 21 Rom. 8, 14

234, 7 Ps. 79, 8 **7 sq.** Ps. 84, 7 **8** Ps. 36, 23

235, 10 Sirach 30, 24 **11** 2 Tim. 2, 22

233, 21 quodquod *PC*

234 *PCGTM* **2** ei] et *C* testimoniam *P* **3** praecepit ut] praeceptu *C* **6** uoluntate *P* **9 sq.** dei uiam *G* **10** ut *om. P*

235 *PCGTM* **1** sic *PC*, sit *GTM* **4** exprobaret *P* **5** partis *P* **10** praecepit *P* **11** iubenalia *C*, iuuenilia *GTM Migne*

natura, non voluntas habet et ea concupiscentia de iuvenali aetate maxime accenditur, cuius utique vis in infante sopita est sicut rationis, sicut ipsius voluntatis. Sed discernit oculus christianus, non Pelagianus, quid de creatoris institutione, quid de vitii contaminatione vel sumat natura vel contrahat, conditorem suo bono praedicans eodemque propter malum, quo vitiata est, indigens salvatore; de reatu enim, cum quo homo nascitur, non est, quod ei praecipiatur, nisi ut renascatur.

236. *IUL.* (1) Iustius ammoneretur ab his, quos emendare studebat, ut, quantum imperaret, expenderet et sciret primum esse consilii constantis gradum imperii modum tenere; exauctorata quippe doctrina est, quam non tuetur aequitas, et plena auctoritatis, quam iustitiae libra commendat. Ac per hoc constat apostolum, reverendum ecclesiarum informatorem, rationem magisterii sui consilio aequitate humanitate reddentem nihil de naturali sensisse peccato, sed inculcasse, ut res erat, et vitiorum nos servos non nisi per voluntatem fuisse et iustitiae nos eadem posse, si corrigatur, voluntate servire. (2) Verum quoniam in expositione loci huius fui hactenus occupatus, ut ostenderem per apostoli Pauli verba Manicheos nihil posse defendi, patuitque contextu orationis eius veritas, quam per omne dictorum suorum corpus exsequitur, hic sit secundi finis libelli, quo tamen necessario commonemus nihil Traducianis praeter impudentiam remansisse, quia, cum se confiterentur nullum in ratione habere praesidium, de apostoli dictis, quae exposita sunt, totum sibi solacium vindicabant; et quoniam claruit nihil in his deforme, nihil non sanctitati et rationi consentiens fuisse

---

235, 13 iuuenili *Tpc.m1M Migne* **14** vis in] uis non *P*, uisis in *C* **15** oculos *P* **19** saluatorem *CM* cum *om. C* **20** ei *om. G*

236 *PCGTM* **3** concilii *Tac.* constantes *P* **7** ratione *C* **9** ut *om. P* **10** posses *P* **12** actenos *P* **13** manicheus *P* patuitque] putoque *P* **14** per — **15** exsequitur] persequitur *C* **16** traducinis *P* **16sq.** imprudentiam *T* **18** de *om. P* sint *C* **19** solatium sibi *G* **20** ratione *P*

praescriptum, apparet cecidisse sententiam, quam et ratio cum multis auctoritatibus scripturarum et, quae in deo est, religio catholicorum proruit et iam loci istius opinio non tuetur.

AUG. (1) Apparet omnibus, qui sano capite atque intellegenter haec legunt, cum contra verba non magis mea quam beati apostoli multa tua diceres, nihil te invenisse quod diceres, et tortuoso strepitu loquacitatis egisse, ut eis, qui non intellegunt, dixisse aliquid videreris. Velitis nolitis: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum et per peccatum mors et ita in omnes homines pertransiit.* Quid est ita nisi per peccatum, non sine peccato? Neque enim pertransiret mors nisi ducente peccato; mors enim peccatum sequitur, non praecedit. (2) Hinc sunt omnes miseriae mortalium *a die exitus de ventre matris eorum*, sicut scriptum est. Quas miserias vos cum sine ullo peccato accidere dicitis parvulis, iniustum deum vere vos facitis, Manichaeos autem horribiliter adiuvatis. Illi enim, ne faciant iniustum deum, istas miserias a nativitate mortalium immutabili naturae mali et ab alio principio venienti substantiae tribuunt tenebrarum. Quos impios simul et vos ipsos vincit catholica fides, quae ista omnia peccato illi tribuit, quod ex primi hominis voluntate intravit in mundum, quod secuta est mors etiam ista, quae fugans animam corpus interimit, quam vos homini, etiamsi non peccasset, dicitis naturaliter fuisse venturam. (3) Unde sequitur, ut non solum illam imperiosam libidinem, qua nimium delectamini, verum etiam molestissimam febrem

---

236, 29 Rom. 5, 12 **34** Sirach 40, 1

236, 21 perscriptum *PCM* **24** tueretur *C* **28** et *om. P* tortuos trepitu *P*, tuortuos trepitu *C* **29** uideris *P* **30** intravit — peccatum *om. C* **31** homines] *add.* mors *CT* **34** hic *Pac.* **36** accedere *P* **37** vere *GTM*, uero *P*, uerum *C* manicheus *Pac.*, -e *Ppc.* **41** peccata *P* **42** tribuunt *C* **45** uenturum *P* **46** solam *P* illam *om. C* imperitam *C*

ceterosque innumerabiles morbos, quibus videmus afflictos parvulos emori, in paradiso futuros fuisse dicatis, etiamsi nemo peccasset, quia sine ullius peccati merito haec perpeti parvulos dicitis. Cohibete vos, quaeso, cum falsis et noxiis laudibus vestris, cohibete vos ab infantibus et lactantibus, quos tamquam nihil mali habentes crudeli errore laudatis, ad Christum liberatorem venire liberandos parvulos sinite, miseram naturam, quam vitiavit homo primus, ut sanet homo secundus, victi correctique permittite.

236, 48 innumerabilis morbus *P* **49** emori] et mori *P* **51** quaeso — **52** vos *om. G* **52** lectantibus *C*, lacten- *Migne* **56** permittite] *add.* Legi nonas marcias rome contra iulianum hereticum pelagianum. Explicit liber secundus *P*, Augustini episcopi catholici contra iulianum hereticum pelagianum liber secundus explicit *C*, Explicit liber secundus *GM*, Explicit liber secundus aurelii augustini episcopi catholici contra iulianum hereticum pelagianum *T*

LIBER TERTIUS

1. *IUL(IANUS)*. Oportuerat quidem apud humanum genus reverentiam omnium vigere virtutum; oportuerat resisti sapienti semper mente criminibus et demereri bonis studiis conditoris favorem; dignum erat postremo, ut quia hic continuae devotionis prior et felicior gradus cum rarus tum arduus etiam nimis videtur, vel diu fota vitia respui et ad emendationis ac paenitentiae praesidium rediri. Oportuerat certe vel in hoc inviolabilem dei manere reverentiam, ut non nobis esset necesse divinam legem tanto vindicare certamine, verum, quia eo usque peccantium furore perventum est, ut summis laboribus deum iustum esse doceamus, ipsius iustitiae, cuius causa agitur, praesumentes auxilium, quae libro promisimus praecedente, reddamus.

AUG(USTINUS). (1) Auxilium dei quaeris, ut implean- tur vani libri tui, et non quaeris, ut corrigantur perversi sensus tui. Vellem tamen diceres, propter quid in hoc opere auxilium dei poscas, cum sit in tuo libero arbitrio sive facere hoc sive non facere. An ut ea tibi praesto sint, quae in potestate tua non sunt et sine quibus hoc effici non potest, sicut sunt, ut alia omittam, ipse victus atque otium? At haec paene semper deus per voluntates nobis subministrat aliorum. (2) Vides ergo id te poscere ab omnipotente deo, cum propter implendos tuos libros poscis auxilium, ut in voluntatibus hominum, quod te adiuvet et quod te non impediat, operetur. Nam si nolint homines victum tibi subministrare sumptusque

---

Incipit liber tertius *C*, Incipit tertius *GK*, Incipit eiusdem liber tertius *T*, Incipit liber tertius augustini contra iulianum hereticum *M*

1 *CGTM* **2** Iul(ianus) d(ixit) *C (semper)* **4** demeri *C* **7** tum *G, om. CTM* **9** uiolabilem *C* **10** uendicare *Tpc. M (sim. saepe)* **15** Aug(ustinus) resp(ondit) *C (semper)* **17** dices *C* **21** aliam *C* **22** uoluntate *C* **23** ab] ad *Cac.* omnipotente *om. G* **25** et *om. C* **26** tibi victum *Migne Kal.*

congruentes, si nolint postremo a te inquietando impediendoque cessare, scribere vel dictare ista non poteris. Speras ergo auxilio dei sic agi hominum voluntates, inter quos vivis, ut tibi necessarium nihil desit. *Paratur* enim, quod non creditis, *voluntas a domino*. Aut igitur tuum dogma iam corrige aut ad hoc defendendum desine divinum auxilium postulare.

2. *IUL.* Cum in primo volumine perspicuis definitionibus constitisset deum ita iustum esse, ut, si probari posset iustus non esse, convincceretur deus non esse, cumque super hoc remansisset nulla dubitatio, claruit etiam iustitiam nihil esse aliud quam virtutem numquam quicquam inique iudicantem, nihil inique facientem, sed reddentem sua unicuique sine fraude sine gratia, id est sine personarum acceptione.

AUG. „Sine fraude“ verum dicis, ne puniatur immeritus; „sine gratia“ vero si iustitia dei esset, numquam Christus pro impiis, id est pro nihil boni et multum mali merentibus, mortuus fuisset, numquam postremo parvulos, quorum nulla bona opera voluntasque praecessit, in suum regnum adoptasset nec in eadem causa alios parvulos eiusdem regni participatione fraudasset, qui „numquam inique iudicat, nihil inique facit et sua unicuique sine fraude reddit“. Agnosce ergo parvulos vasa in honorem per gratiam, qui assumuntur in dei regnum, et alios parvulos, qui in illum honorem non assumuntur, vasa in contumeliam per iudicium et tandem aliquando, ne iniquum facias deum, confitere originale peccatum.

3. *IUL.* Eius autem virtutis tunc constare rationem, si nullum subditorum puniret nisi pro his delictis, quae constabat libera voluntate commissa,

---

1, 30 *Prov. 8, 35

1, 31 iam *om. C*

2 *C G T K M* **1 sq.** diffinitionibus *T K M (sim. semper)* **5** quisquam *T ac.* **6** reddentem] dentem *C ac., add.* a *s.* e *m 1* suam *C* **7** sine *alt. om. K* **9** dei *om. C* **10** et multum mali *om. K* **13 sq.** participationem *C* **16** adsumitur *C*

3 *C G T M* **2** nisi *om. C*

AUG. Et illud libera voluntate commissum est eius, in quo natura humana damnatam est, ex qua homines damnationi nascuntur obnoxii, nisi renascantur in eo, qui non est natus obnoxius. Hoc dogma christianum vultis everti, sed illo stante vos evertimini.

4. *IUL.* Nec ea hominibus praeciperet, quae per naturam eorum sciret non posse servari, nec pro rebus naturalibus reum quempiam iudicaret.

AUG. Sed „fuit Adam et in illo fuimus omnes“, quando ita peccavit, ut perderet in se omnes, nisi quos vellet inde liberaret, qui venit quaerere quod perierat.

5. *IUL.* Nec aliena peccata aliis imputaret ac per hoc nec propter parentum iniquitates innocentes eorum filios, qui per se nihil operati essent vel boni vel mali, per quod parentum suorum crimina docerentur imitati, aeternis adiudicaret suppliciis. Quibus collectis deum et esse et iustum esse constat, quem clamerat, si aliquid operetur iniustum, tantum subire in divinitate, quantum pertulisset in aequitate dispendium.

AUG. Verum dicis, ac per hoc nihil operatur iniustum, cum gravi iugo premit filios Adam a die exitus de ventre matris eorum, quod utique iniustum esset, si peccatum originale non esset.

6. *IUL.* Quamquam, o infelicitas erroris humani, nimio quippe perpendens ipsam conflictus nostri rationem dolore concutior, potuissene hoc in dubitationem venire atque assertione hanc eguisse causam: potuisse, inquam, in ecclesiis,

---

4, 4 Ambr. Luc. 7, 234 **6** *cf.* Luc. 19, 10 **8** *cf.* Sirach 40, 1

3, 5 quo] qua *C* **5** sq. damnationis *TM* **7** euertit *C*
4 *CGTM* **2** posset *T* **3** iudicare *C* **5** sq. liberare *G*
5 *CGTM* **1** imputare *CTac. m 1* **2** nec *om. C* **3** mali] *add.* essent *C* **4** adiudicare *CTac. m 1* **5** constat *ego,* -aret *codd.,* -are *Primmer* **9** cum] eum *C* **9** sq. de ventre matris *om. C* uentris *G*
6 *CGTM* **4** adsertionem *C*

quae Christo se credere faterentur, dubitari, utrum deus iuste id est rationabiliter iudicaret!

AUG. Quia hoc non dubitatur, ideo scriptum est grave iugum esse super filios Adam a die exitus de ventre matris eorum; neque enim melior est Pelagiana quam ecclesiastica sapientia.

7. *IUL.* Sed nimis sum ipsa rerum reverentia eius qua de agitur contentionis oblitus. Miror enim ambigi de dei aequitate potuisse, cum constet in Traducianorum synagogis nihil de eius iniquitate dubitari.

AUG. Quia de dei aequitate non ambigitur, ideo grave iugum super parvulum iustum esse creditur et, quia hoc iustum esse creditur, ideo parvulus sine originali peccato esse non creditur. Proinde in ecclesia catholica, unde Pelagiani ex nobis exierunt, non, sicut dicis, nihil de iniquitate dei, sed potius nihil de eius aequitate dubitatur, ubi nec infans, cuius est unius diei vita super terram, sine sorde peccati esse docetur et dicitur, et ideo in malis, quae patitur, non iniustus deus, sed iustus agnoscitur.

8. *IUL.* Quod certe tanto peius est, quanto gravius est studium malorum quam neglectus bonorum, quanto perniciosior intentio profanitatis quam dubitatio veritatis, quanto postremo scelestius est audere criminari deum quam nolle venerari.

AUG. Sed vos criminamini deum, dum parvulos, quos iudicio eius gravi iugo premi cernitis, ullum tamen negatis habere peccatum.

9. *IUL. Dixerat* quidem, ut David propheta testis est, *insipiens in corde suo, quia non esset deus*, non tamen dixerat,

---

6, 7 sq. *cf.* Sirach 40, 1

7, 10 sq. *cf.* *Iob 14, 4sq.

9, 1 Ps. 13, 1; 52, 1

---

7 *C G T M* **1** nimis] minus *G* ipsam *C* rerum *om. C ac.* reuerentiam *C* **12** dicitur] discitur *G*

9 *C G T M* **1** testis] testatus *T M*

quia esset quidem, sed tamen iniustus deus; ita concinenter totius naturae voce resonabat inseparabiliter deo adhaerere iustitiam, ut facilius inveniretur, qui substantiam eius quam qui aequitatem negaret; potuit exsistere, qui putaret non esse, quod non videbat, non fuerat tamen inventus, qui diceret iniquum, quod divinum esse credebat.

AUG. Et ipse inventus es; nam cui nisi tali dicit: *Suspicatus es iniquitatem, quod ero tibi similis?* Sed quoniam christiani catholici et esse deum et iustum esse sciunt, ideo natos homines, si non renati in parvula aetate moriuntur, cum sint imagines dei, non iniuste tamen, sed peccati originalis merito in regnum dei non suscipi dubitare non possunt.

10. *IUL.* Insipiens ergo ille negando deum stetisse in extimo criminum videbatur. At inventa est natio Manicheorum et Traducianorum, cuius profanitatibus vinceretur.

AUG. Sciens, quam clari probatique doctores ecclesiae Christi de originali peccato et de iustitia dei quod credo crediderint, quod doceo docuerint, quod defendo defenderint, sic audire debeo contumelias tuas quomodo laudes meas.

11. *IUL.* Sed ut revertamur, unde digressi sumus, liquerat ab eo, quem fateremur verum deum, nihil in iudicio posse fieri, quod iustitiae repugnaret, ac per hoc nec pro alienis peccatis quosquam reos teneri atque ideo nascentum innocentiam nequaquam damnari ob iniquitatem parentum, quia iniustum esset, ut reatus per semina traderetur.

AUG. (1) Cur ergo dictum esset: *Semen eorum maledictum ab initio?* Non enim sic dictum est quomodo: *Semen*

9, 10 *Ps. 49, 21

11, 7 Sap. 12, 11 **8** Dan. 13, 56

9, 4 totus *C* **6** negare potuit; Existeret *G* negaret — putaret *om. C* non] ne *C* **8** iniquam *C* **14** possint *C*

10 *CGTM* **2** ad *C* **3** profanitatibus *T Migne*, -te *G*, -tis *CM* **5** peccato originali *Migne* **7** sic] sicut *C*

11 *CGTKM* **3** nec] ne *TKM* **4** nascentum *CT*, -ium *GKM* **7** esset] est *G*

Chanaan et non Iuda, ubi demonstratum est, quibus similes facti erant et a quibus degeneraverant, sed eorum ipsorum semen dixit maledictum, quos naturaliter malos volebat intellegi, sicut sunt omnes filii Adam, ex quibus gratia fiunt filii dei. Ubi enim dicitur: *Non ignorans, quoniam nequam est natio illorum et naturalis malitia ipsorum et quoniam non poterat mutari cogitatio illorum in perpetuum, semen enim illorum maledictum ab initio*, puto, quod natura, non imitatio redarguitur; (2) et quomodo natura nisi vitiata peccato, non in primo homine sic creata? A quo ergo initio maledictum semen, nisi ex quo per unum hominem peccatum intravit in mundum? A se ipsis autem mutari non poterant, non ab omnipotente deo, qui tamen eos utique iustissimo, quamvis occultissimo iudicio non mutabat. Ab hac enim massa non arbitrio, sed dei gratia se mutatum esse sciebat apostolus, quando dicebat: *Fuimus et nos natura filii irae sicut et ceteri.*

12. *IUL.* (1) Quod licet in tanta luce consistat, ut nihil aut absolutius inveniatur aut verius, tamen pollicitus eram hoc ipsum divinae me legis testimonio comprobare, id est iniquissimum esse, si generantium scelera nascentibus eorum liberis imputentur, sicque id adversari deum, ut etiam in sua lege praescripserit, ne tale quicquam iudicantum deformitas perpetraret. Hoc me ergo spoponderam redditurum, sed, quoniam secundus liber apostoli Pauli exponendis est sententiis occupatus, huius voluminis primis partibus fidem congruit promissionis impleri. (2) Legimus ergo in Deuteronomio in catalogo praeceptorum, quibus vita et conversatio populi

11, 13 Sap. 12, 10sq. **24** Eph. 2, 3

11, 12sq. gratia — dei] filii dei gratia fiunt *K* **15** enim semen *C* **18** ergo] enim *C* **19** per unum *om. Cac.* **21** omnipotenti *G* **23** se esse mutatum *K* **24** natura filii irae] aliquando tenebrae *K*

12 *CGTM, K inc. l. 16 cotidianam* **1** exsistat *C, add. sl.* con *C* **3** id] *eras. C* **4** generantum *G* **5** id *om. Migne* etiam ut *C* **6** iudicantium *Migne* **8** exponendus *Cpc.*

illius ordinatur, etiam hoc apertissime a deo fuisse mandatum; nam ut de praecedentibus et de sequentibus, inter quae sit collocatum, possit intellegi: *Non fraudabis*, inquit, *mercedem pauperis et egentis ex fratribus tuis aut ex proselytis, qui sunt in civitatibus tuis; cotidianam reddes mercedem illius, non occidat sol super eam, quia pauper est et in ea habet spem; et non proclamabit contra te ad dominum et erit in te peccatum. Non morientur patres pro filiis et filii non morientur pro patribus; unusquisque in suo peccato morietur.*

AUG. (1) De filiis hoc dixit iam natis, non in primo parente damnatis, in quo omnes peccaverunt et in quo omnes moriuntur. Et hoc quidem praeceptum dedit hominibus iudicantibus, ne pater pro filio vel filius pro patre moreretur, cum reus tantummodo pater esset inventus aut filius. Ceterum iudicia sua deus, sive cum per se ipsum sive cum per homines iudicat, quibus dat propheticum spiritum, non alligavit hac lege. Neque enim, quando excepto Noe cum suis ceteros omnes diluvio perdidit, separavit infantes, qui nondum fuerant imitati parentes suos, aut sine suis parvulis Sodomitas ille ignis absumpsit; quod si voluisset, utique potuisset omnipotens. (2) Et ille Achar praecepti transgressor unus inventus et tamen cum suis filiis et filiabus occisus est. Quid de tot civitatibus debellatis eodem duce Iesu Nave, homine dei? Nonne ita omnes interfecti sunt, ut spirans nullus relinqueretur? Parvuli igitur quid mali fecerant? Nonne per suorum

---

12, 14 Deut. *24, 14—16 **28 sq.** *cf.* Gen. 7, 19 sq. **30 sq.** *cf.* Gen. 19, 24 sqq. **32 sqq.** *cf.* Ios. 7, 21; 10, 32—40

12, 12 deo] domino *C* **13** ut] *add.* et *TM* **15** egentibus *C* **18** proclamauit *C* **19** patres — morientur *alt. om. C* **20** peccato suo *M Migne* morientur *T* **21** dixit hoc *K* hoc *om. C* in *om. C* **25** inuentus esset *K* **27** spiritum] christum *C* **29** separavit] *add.* inter *K* qui] que *C* **30** aut] ut *C* **31** absumpsit *Tpc. K*, assumpsit *GTac. M*, adsumpsit *C* **31 sq.** omnipotens potuisset *K* **33** et *pr.*] est *C* filiis suis *G* **34** homines *C* **35** omnes ita *GK* nullus spirans *Migne*

parentum peccata, quorum nec conscii nec imitatores esse adhuc poterant, divino iudicio poenam subiere communem? Aliter ergo iudicat deus, aliter homini praecipit ut iudicet, cum deus homine sine ulla dubitatione sit iustior. Haec debuisti ante cogitare, ne ad causam non pertinentibus immorarereris exemplis.

13. *IUL.* (1) *Non declinabis iudicium proselyti et orphani et viduae, non accipies pignus vestimentum viduae, quia famulus eras in terra Aegypti et liberavit te dominus deus tuus inde; propter hoc ego tibi praecipio facere verbum hoc.* Cum institueret deus iudicandi formam, hoc statim sancire curavit, ne aut parentes in filiorum aut filii in parentum scelere ferirentur. Principium ergo et ingressum iustitiae, quam servari in iudicatione mandabat, ostendit istud esse, ne affinitas gravaret innoxios et in ipsum genus excurreret odium, quod persona meruisset. (2) In causa ergo actuum discernit iustitia, quos necessitudo coniungit; quod utique non faceret, si una esset ratio voluntatis et seminis aut si opus arbitrii ad posteros fecunditate transiret. Satis ergo superque docuimus hoc uno testimonio taeterrimam istam iudicii pravitatem, quam novus error amplectitur, antiqua latae legis auctoritate contritam. Quae certe sententia ita est in causam prolata, ut nullum locum reliquerit ambigendi.

AUG. Resistit tibi deus, qui dixit in libro Levitico: *Et qui remanserint ex vobis, disperibunt propter peccata sua et propter peccata patrum suorum.*

13, 1 Deut. 24, 17sq. **19** Lev. 26, 39

12, 38 adhuc *om. K* potuerant *C* subire *C* **39** praecepit *C* **41** antea *G* ne *om. C*

13 *C G T M* **2** non — viduae *alt. om. G* **5** hoc *om. C* **7** ergo] enim *C* seruare *C* **9** obnoxios *C Tac. m 1* **10** iustitiam *C* **15** antiquam *C* auctoritatem *C* **16** prolatam *C* **18** libitico *C* **19** peribunt *G* peccata *om. G*

14. *IUL.* Instituens quippe deus, quae in examinibus deberet forma servari, praescripsit, ne innocentia necessitudinis suae periculis iungeretur, atque ut patrem a supplicio peccantis filii, ita filium a patris condemnatione separavit ostendens profecto simili exitu utriusque personae tam non posse parentum ad filios peccata transire, quam nec filiorum transeunt ad parentes.

AUG. Suffocant te parvuli, qui non etiam propter sua, sed propter sola parentum peccata totiens leguntur occisi.

15. *IUL.* Qui ergo contra hanc sententiam dicit traducem esse peccati, dicat quoque recursum esse peccati, ut, si a parentibus ad filios peccata descendunt, ascendant a filiis ad parentes, quoniam divinae legis ostendit auctoritas ita parentum crimina filiis non nocere sicut nec parentibus filiorum.

AUG. Divinae legis auctoritas in iudiciis humanis noluit filios pendere pro parentibus poenas, non in divinis, ubi deus dicit: *Reddam peccata patrum in filios*. Sic debes legere legis verba quae vis, ut cogites te auditurum esse quae non vis.

16. *IUL.* (1) Ergo contra hanc nitens ire sententiam pariter fieri asserat, quod pariter ne fieret imperatum est. Facilius quippe lex dei negari quam emendari potest et, licet sit profana negatio, profanior tamen absurdiorque correctio est. Si enim de duobus eius decretis unum venereris, alterum exsecreris, ingratis ab eius parte, quod suscipis, et illi cogeris oboedire, quod respuis, quoniam unius quod tibi carum est dignitate, etiam id, quod adversabare, defenditur atque

15, 9 *Ex. 20, 5; *cf.* Num. 14, 18; Deut. 5, 9; Ier. 32, 18

---

14 *C G T M* **2** formas *C* **4** peccatis *C* commendatione *C* **5** non *om. C* **9** toties *Migne (semper)*

15 *C G T K M* **1** quid *C* 8 in *om. G* **9** eligere *G*

16 *C G T M, K inc. l. 16 alia est* **1** nites *C ac.*, niteris *C pc. m 1* **5** alterum] aliud *C* **6** ingratus *T pc. m 1 M Migne Kal.* **8** adversabare *T M*, auersauere *C*, aduersaris uere *G*

absurdissime ea se quisquam credit praecepta venerari, quorum partem audet incessere. (2) Unde consequentius potest negari lex universa quam corrigi; nemo autem eam corrigere nisi impius quisque temptabit: a religiosis ergo et prudentibus tota suscipitur, tota laudatur. Nec sane quemquam moveat, quod ritum sacrificiorum veterum novi testamenti videat aetate cessasse. Non est una ratio virtutum et hostiarum: alia est praeceptorum perennitas, alia sacrificiorum temporalitas. Veniente tamen Christo, qui hostiis figurabatur antiquis, impleta sunt, non condemnata, quae fuerant instituta; neque enim suis temporibus praedicuntur exercita, sed succedente perfectione, quae promissa officiis eorum fuerant, quieverunt.

AUG. Hoc quid ad rem? Peccata patrum se dixit deus in filios redditurum, non sacrificia, et cum possint etiam parentes imitari malos filios, numquam tamen deus dixit: Reddam peccata filiorum in patres, sed ubicumque hoc dixit, cum saepe hoc dixerit, patrum dixit in filios, ubi utique generationis, non imitationis se ostendit vitia persequentem.

17. *IUL.* Praecepta autem, quibus pietas fides iustitia sanctitas continetur, non solum non cessaverunt, verum etiam cumulata sunt. Et haec lex iustitiae in iudiciis custodiendae, quam de Deuteronomio protulimus, non ad cerimoniarum aetatem, sed ad praeceptorum perennitatem respicit nec cum circumcisione discessit, sed cum iustitia perseverat.

AUG. Iam tibi dictum est hominibus haec imperata esse iudicia, non deo posita praeiudicia. Denique si homo iudicans

---

16, 25 *cf.* cap. 15, 9

16, 10 potest] -es *C* **11** autem nemo *C* **12** temtauit *C*, tentabit *Migne (sim. semper)* **13** suspicitur *G* **20** profectione *KM* **23** possint] posuit *K* **24** dixit deus *Migne*

17 *CGTKM* **1** iustitia fides *G* **2** continentur *G* **3** cumulata] cum lata *C* **4** de *om. C* **5** sed — perennitatem *om. G* **7** hęc imperata hominibus *K*

dicat: Reddam peccata patrum in filios, iniustissime dicit et divino imperio contradicit, nec ideo tamen deus aut mendax aut iniustus est, cum hoc dicit.

18. *IUL.* In absoluto est igitur, si Moysi creditur magis, per quem deus loquitur, quam Augustino, per quem Manicheus, parentum peccatis reos per naturam filios non teneri

AUG. Eam fidem me defendere adversus te, quam catholici sancti clarique doctores, qui fuerunt ante nos, in ecclesia catholica didicerunt atque docuerunt, etiam ipse nosti; sed quoniam, illos si lacerare audeas, nec tui te ferunt, ideo unum me elegisti, quem convitio falsi criminis appetitum quasi fugiendum persuadeas, ut fides illa fugiatur, quae defensa vos damnat. Iam et superius tibi dixi; quando pro defensione catholicae fidei ab haereticis contumelias audio, pro laudibus habeo. Quid laboras nobis praedicare quod scimus? Moyses verum dixit, sed tu nihil dicis. *Reddam peccata patrum in filios* non ait homo sed deus; neque, ut homo id faciat, deus praecepit hoc loco, sed quid ipse faciat, indicavit.

19. *IUL.* Atque ita non transire ad posteros crimina generantum, quamvis ex eis nati sunt, sicut nec filiorum ad parentes, qui de filiis suis nequaquam potuere generari. Ita igitur innocentiae nativitas sua officere non potest, sicut non potest obesse, cum non est.

AUG. Negare tamen non potes posse parentes imitari filios suos nec umquam deum dixisse: Reddam peccata filiorum in patres. Cum ergo dicit: *patrum in filios*, non imitationem, sed generationem redarguit, non quomodo ex illo

---

18, 13 *cf.* cap. 15, 9

19, 8. 13 Exod. 20, 5; 34, 7; Num. 14, 18; Deut. 5, 9

---

18 *C G T M* **3** filios] *add.* affirmat *T M* **4** eam] iam *G* **7 sq.** me unum legisti *C* **15** praecipit *C*

19 *C G T K M* **1 sq.** generantium crimina *Migne* **2** generantium *K Migne* sunt] sint *Migne* **5** cum] *add.* uel quod *i. mg. G* **8** patres] parentes *K*

uno, in quo ipsa in deterius natura mutata est, ut propter hoc etiam mori necesse sit homini, sed tamen aliquo modo nonnulla quorumque patrum peccata redduntur in filios non imitatione, sed generatione punita; ideo non dicit: *in tertiam et quartam* imitationem, sed *generationem* vobis quidem nolentibus, verum tamen et vobis velitis nolitis audientibus.

20. *IUL.* (1) Acta quidem res est; sed tamen, ut ad id quod affero sit intentus lector, ammoneo. Si quispiam exsisteret, qui hoc profiteretur libertate verborum, quod argumentando Traducianus conficere conatur, id est ut pugnam indiceret legi dei et sententiam, quam protulimus, sine aliquo timore despiceret assereretque, quibus posset modis, falsum hoc utrumque esse, quod deus servari voluit, et sententiam, de qua loquimur, ex utraque, quantum in se erat, parte subrueret, prorsus putasset parentes propter filiorum et filios propter parentum peccata tam solere quam debere damnari, nec hic tamen talis peccati traducem vel secundum opiniones suas quiret asserere. (2) Cur? videlicet quia, etsi constaret falsam legis esse sententiam, quae testificaretur eiusmodi necessitudines respergi mutuis non posse criminibus, tamen inconcussum manebat traducem non esse peccati. Hoc enim ipso, quo et parentum reatus ad filios et filiorum ad parentes redibat, constabat non fuisse generationis, quod ad filios gignentum peccata pervenerant, quoniam et a filiis ad parentes, ubi generatio non poterat causa esse, remeaverant. (3) Quid igitur hic confecerim appareat, inviolabilem quidem esse auctoritatem legis divinae et quam nulla queant impietatum argumenta proruere, eius autem sanctione signantissime atque absolutissime fuisse perscriptum foedam esse opinionem perversitatemque iudicii, quam

---

19, 12 peccata patrum *K*

20 *C G T M* **2** intentos *C ac.m1* **9** subrueret] subuerteret *C* **15** inconcussum] *add.* uel inconcessum *T mp.sl.* **18** gignentum *C*, -ium *G T M Migne* **23** signatissime *T M Migne* praescriptum *Migne*

mandaverat vehementer cavendam, si rei filii pro peccato pronuntiarentur parentum, quo fulmine traducis structura dissiluit, verum tamen tantis esse veritatis praesidiis munitam quam tuemur fidem, ut nec ab ea profanitate, quae potest dei legem negare, quatiatur.

AUG. Quaeris, ubi spatieris, vagabunda loquacitate non copiosus, sed odiosus eis, qui rebus inhaerentes superflua verba contemnunt. Vinceris quippe ab adversariis, quos habes, et vincendos proponis tibi, quos non habes. Quis enim tibi dicit falsum esse, quod deus servare voluit in iudiciis humanis, cum iam patres et filii suas proprias causas habent ad suam cuiusque vitam, quae separatim ducitur, pertinentes, ut nec filii pro patribus nec patres pro filiis puniantur? Nemo vel legi vel tibi haec dicenti adversatur. Tu noli obsurdescere adversum deum dicentem: *Reddam peccata patrum in filios* et, cum hoc assidue dicat, nusquam dicentem peccata filiorum se reddere in patres, ut intellegas non qui eorum quos imitentur, sed qui ex quibus generentur attendi.

21. *IUL.* Nunc igitur ad eum, quicum agimus, sermo respiciat. Acquiescis legi dei — professione interim, ceterum, quid facias argumentando, novimus, — an resistis? Si acquiescis, sublata contentio est, si resistis, sublata consensio est; si acquiescis, extincta Traducianorum, si resistis, Manicheorum revelata perfidia est, dummodo constet opinioni vestrae et legi dei neutiquam convenire

AUG. Ego acquiesco legi dei, sed tu non acquiescis. Ego non nego nec filium pro patre nec patrem pro filio, quando

---

20, 39 *cf.* cap. 15, 9

20, 27 dissiliuit *Tpc. Migne* **29** potest dei legem] pos lege dei *C* **35** suas — **36** vitam] suamque uitam *C* **38** tu] tunc *C* **39** aduersus *M Migne*

21 *C G T M* **1** ad eum *om. C* quicum] cum quo *G T sl.* **2** adquiescit *C* **3 sq.** adquiescitis *C* **4** si *pr.*—est *alt. om. C T* est *pr. om. G Migne, add. i. mg.* in quibusdam si resistis sublata contentio est *T mp.* consensio] concio *G*, contentio *M*

suas separatas causas habent, debere damnari; sed tu audire non vis in Levitico: *Disperibunt propter peccata patrum suorum*, et in libro Numerorum: *Reddens peccata patrum in filios usque in tertiam et quartam generationem*, et apud Ieremiam: *Reddens peccata patrum in sinu filiorum eorum post eos*. Haec et alia similia tu non audis, his ac talibus legis testimoniis tu non acquiescis et tamen loqui et Manicheos catholicis obicere non quiescis.

22. *IUL.* Nisi forte dicas deum quidem hoc imperasse, sed non facere, quod praecepit, immo contraria agere his, quae agenda mandaverit.

AUG. Et hoc quam insipienter cogites, cur non attendis? facit enim deus aliquando contra quam facienda mandavit. Nec opus est, ut multa commemorem, ne sit longum. Ecce quod notum est omnibus dico; mandavit homini scriptura divina dicens: *Non te laudet os tuum*, nec tamen deus dicendus est arrogans aut superbus, cum se innumerabiliter laudare non desinit; et unde agitur, iam superius demonstravi, quemadmodum deus sine ulla iniquitate pro peccatis parentum simul cum eis interemerit parvulos, quamvis mandaverit homini, ne filios pro peccatis patrum, cum iudicat, damnet. Haec si adverteres, ista non diceres; aut si et haec advertis et tamen ista dicis, adverte etiam vana esse quae dicis.

23. *IUL.* Quod licet, quantae sit profanitatis, vix indicatum iam vehementer appareat, tamen pace ipsius divinitatis, cuius aequitatem tuemur, quale sit hoc, vel levi discus-

---

21, 11 *Lev. 26, 39 **12** *Num. 14, 18; *cf.* cap. 19, 8. 13 **14** *Ier. 32, 18 **22, 8** Prov. 27, 2

21, 10 habent] *add.* non *G* **13 sq.** hieremiam *C T* **15** haec] hac *C*

22 *C G T K M* **1** dicas — imperasse] deum quidem hoc imperasse dicas *K* **2** imo *Migne (semper)* his] iis *Migne* **3** agendaue *K* **5** quam] quae *G K M* **7** omnibus notum est *K* **9** se *om. K* **10** et *om. K M* **14** et *om. G* advertis] -es *C*

23 *C G T M* **1** quanta *C* **2** iam] tam *C* **3** vel levi] uelle ut *C*

sione videamus. Ut ipse itaque fiat legis suae praevaricator, rerum necessitate, quae eum premunt, an sua imbecillitate compellitur? An, quia horum neutrum est, sola libidine delinquendi? At hoc nec Manicheus dicere potuit et ideo commentus est deum vestrum grave proelium pertulisse.

AUG. Verba iactas, cum rebus urgearis; non est legis suae praevaricator, quando aliud deus facit ut deus, aliud imperat homini ut homini.

24. *IUL.* Si ergo nec calamitas nec imbecillitas nec libido ei praevaricationis incumbit, qui fieri potest, ut eam iustitiae formam, quam commendavit iubendo, destruat iudicando, immo non in istam iustitiam, sed in reverentiam suam saeviat — tanta est quippe aequitatis potentia, ut et deviantes arguat et nulla fugientium a se auctoritate minuatur — postremo ut quae sunt iusta a nobis fieri velit et ipse faciat, quod iniustum est? iustiores nos, quam ipse est, cupit videri, immo non iustiores, sed nos aequos et se iniquum?

AUG. Quid est quod dicis, homo, qui multum desipis? Quanto excelsior, tanto inscrutabilior divina quam humana iustitia tantoque ab hac illa distantior. Quis enim homo iustus sinit perpetrari scelus, quod habet in potestate non sinere? Et tamen sinit haec deus incomparabiliter iustis omnibus iustior et cuius potestas est inconparabiliter omnibus potestatibus maior. Haec cogita et noli iudicem deum iudicibus hominibus compararc, quem non dubitandum est esse

---

24, 16—18 Prosp. 302, *cf. p.* XLI

23, 5 necessitatem *C* inbecillitatem *C* **7** potuit dicere *C* **8** vestrum] *om. G, add.* uerum *G m 1* **10** deus facit] facit deus *Migne* **11** imperet *C*

24 *C G T M* **2** qui] quid *C* **3** iustitiam *C* **7** ut] *add. sl.* uel si *T*, si *Migne* **8** cupimus *G* **9** et se] esse *C* **12** a *C* **14** comparabiliter *C*

iustum, etiam quando facit, quod hominibus videtur iniustum et quod homo si faceret esset iniustus.

25. *IUL.* An illud quidem iustum est, quod ipse facit, id est aliena peccata aliis imputando, et nobis praecipit, quod iniustum est, ut unumquemque pro voluntatis suae delictis reum pronuntiemus?

AUG. Lege quod superius tibi responsum est, et disce, si potes, quemadmodum peccata originalia et aliena intelligantur et nostra, non eadem causa aliena qua nostra; aliena enim, quia non ea in sua vita quisque commisit, nostra vero, quia „fuit Adam et in illo fuimus omnes."

26. *IUL.* Et unde ei aut tanta invidia aut tanta malignitas? Invidia est enim, si ad hoc decepit praecipiendo creaturam suam, ne virtutes eius, in quantum poterat, conaretur imitari; malignitas autem, immo crudelitas, si puniat propter iniusta opera mortales, quae, cum legi eius oboediunt, perpetrarunt.

AUG. Iam superius demonstravi quaedam deum iuste facere, quae si homo faciat, iniuste facit. Nam et iniurias suas deus ulciscitur iuste; hominibus autem dicitur: *Non vos ipsos vindicantes, carissimi, sed date locum irae; scriptum est enim: Mihi vindictam, ego retribuam, dicit dominus.*

27. *IUL.* An forte non punit, quod quidem facit prudenter, sed etiam remuneratur famulos praeceptis suis, licet iniustitiam docentibus, obsecutos? et quid ei profuit invidere, si et iniustas res faciendo eo pervenerunt mortales, quo etiam iustitiam servando venissent? Cumque illis, quos circumvenit,

---

25, 9 Ambr. Luc. 7, 234

26, 9 Rom. 12, 19

24, 18 videtur hominibus *Migne* **19** iniustus] -um *TM*, *add.* tus *Tsl. mp.*

25 *CGTM* **2** nobis] bonis *C* **5** tibi superius *Migne*

26 *CGTM* **5** quàe] quia *C*, *add. in mg.* uel quia *G* **11** vindictam] *add.* et *C*

27 *CGTM* **1** ponit *C* **3** et *om. C* invidere] uidere *G*

de felicitate nihil pereat, hic tamen benignitatis ac iustitiae conscientia simul et honore privatur. Quanto erat tolerabilius a religionis professione colla subducere quam per tam praerupta, tam exitialia orbitas ducere!

AUG. Sequeris te nihil dicens. Ab humana iustitia discerne divinam et videbis iuste deum peccata patrum reddere in filios, quod tamen in iudicio suo si homo sibi usurpet iniustus est. Ne tu exorbites a via iusta, ut, cum audis peccata patrum in filios vindicari, aut deum nolis id facere aut hominem velis vel testimoniis vel mandatis resistendo divinis.

28. *IUL.* Igitur quoniam vel a servis suis nihil tale committi deus sinit, quale tu ab ipso asseris perpetrari, manifestum est non minus te ab honore eius quam ab humana ratione fugisse; ac per hoc non Pelagiano, sicut dicis, errore decipimur, sed dei lege dirigimur, ut asseramus iniquum esse parentum crimina filiis imputari.

AUG. Non semel, sed saepius dixit deus peccata patrum se reddere in filios, ubi utique non dixit in patres se reddere peccata filiorum aut in fratres fratrum aut in amicos amicorum aut in cives civium aut aliquid eiusmodi, ut sciremus, quando illud dicitur, generationem redargui, non imitationem; quod et tu posses in divinis eloquiis intellegere, si non Pelagiano impedireris errore.

29. *IUL.* Quod tradux peccati, Manicheorum filia, vestra mater, hac tempestate prodigialiter peperisse defletur.

AUG. Non ratiocinaris, sed convitiaris et calumniaris. Relege antiquos divini eloquii tractatores et vide non hac

---

27, 8 regionis *C* 8 **sq.** praeruptam (*om.* tam) *C* **9** orbitatis *Tac. m 1* duceret *G* **12** quid *C*

28 *CGTM* **1** nil *TM*, nihil *Migne*, *om. CG* tali *C* **3** te non minus *Tpc. M Migne* te *om. Tac.* **5** lege dei *Tac. Migne* **7** sed *om. C* **8** se *pr. om. C* **9** in *pr. om. C* in *alt. om. C* **10** ut *om. C*

29 *CGTM* **2** defertur *C* **4** relige antiquos *Cac.*, religenti quos *Cpc.*

tempestate, sed longe ante nos in verbis apostoli hoc intellectum esse, quod apertissime dixit, id est quod *per unum hominem peccatum intravit in mundum et per peccatum mors et ita in omnes homines pertransiit*, ad generationem pertinere, quam regeneratio sanat, non ad imitationem, quam vos potius hac tempestate peperistis. Unde vos tempestas novitii dogmatis vestri a facie catholicae proiecit ecclesiae tamquam pulverem, quem proicit ventus a facie terrae.

30. *IUL.* (1) Esse igitur hoc a deo imperatum, quod asserimus, claruit; et quamvis sententiae ipsius aperta et intellectui omnium conciliata germanitas nullius in se naevum obscuritatis ammiserit, tamen, ne tu ad ingenii nostri confugias tarditatem et dicas non nos intellegere quod praeceptum est, alio quoque testimonio non iam praecepti, sed operis secundum praeceptum exerciti, quemadmodum sit lex intellecta, doceamus. (2) Legimus in libro quarto Regnorum de Amessia, filio Ioas, regis Iuda: *Factum est*, inquit, *postquam stabilitum est regnum in manibus eius, occidit pueros suos, qui occiderant patrem suum; sed filios eorum non occidit secundum testamentum legis domini, quo praeceptum est: Non morientur patres pro filiis nec filii pro patribus*. Vides, quemadmodum historiae fides iustitiam regis iudicantis ostenderit, qui quamvis fuisset devotus, tamen, quoniam claudicasse animo in nonnullis refertur, ad iudicii eius confirmationem commemoratae legis dei accessit auctoritas; ne enim parum haberet ponderis factum hoc consideratione facientis, secundum legem et testamentum dei commendatur impletum.

29, 6 Rom. 5, 12 **12** *cf.* Ps. 1,4
30, 9 4 *Reg. 14, 5sq.

29, 11 dogmatis] dignitatis *M* projecit catholicae *M*^{2pc} proiciteit *T* **30** *CGTM* **3** intellectui *C*^{pc}. *T*, -tu *C*^{ac}. *M*, -tuum *G* **6** praecepta *G* **8** quarto libro *G* **16** ad — **17** commemoratae] admoratę *C*

AUG. Hoc iudicium deus hominum voluit esse, non suum, qui dixit: *Reddam peccata patrum in filios.* Quod etiam per hominem fecit, quando per Iesum Nave non solum Achar, sed etiam filios eius occidit vel per eundem populi sui ducem filios Chananeorum etiam parvulos nondum parentum peccata suis moribus imitatos cum isdem tamen parentibus, ut perirent, non iniusta utique severitate damnavit. Noli ergo loquaciter et inaniter multiplicare tua scripta, sed scripturam dei diligenter attende, ne, quod in una eius parte aperuisse te putas, clausum contra te in altera invenias.

31. *IUL.* (1) Duobus et tribus testibus etiam contra sanguinem hominis credi solet; quanto magis duobus sacris testibus, legi, quae in Deuteronomio continetur, et historiae, quae regum facta complectitur, pro dei honore crederetur! Quomodo iudicari vellet, ipse praescripsit; quomodo, quod mandaverat, accipi deberet, secundum legem eius iudicia prolata testantur; et dubitatur adhuc traducem peccati scripturarum probari auctoritate non posse? (2) Certe sunt ista contraria, pro quibus tam longis conflictibus dimicatur, id est unum quod a vobis, aliud quod a nobis defenditur, et ita contraria atque repugnantia, ut vos persequendo, nos disputando, vos furore, nos ratione certemus. Utraque ergo pars distare sibi haec et repugnare consentit, id est propter parentum peccata puniri filios et propter parentum peccata filios non puniri; crimen naturale esse et crimen naturale non esse; ut parentum peccata filiis imputentur, dei lege praescribi et, ut non imputentur parentum peccata filiis, dei

---

30, 21 *cf.* cap. 15, 9 **22 sq.** *cf.* Ios. 7, 24sq. **23 sq.** *cf.* Ios. 6, 21; 10, 40

30, 22 iesu *C* **24** peccata parentum *Migne* **25** eisdem *codd. Migne* **26** damnavit] mandauit *G* **27** et] atque *Migne* **28** dei *om. C*

31 *C G T M, K inc. l. 19 nam* **1** testibus *om. C* **3** in *om. C* **5** perscripsit *C* **8** auctoritate probari *G* **12** furore nos] furores *C* **13** consentis *C* **15** crimen *alt.*] crimina *C* **16** legi dei *C*

lege praescribi. (3) Has opiniones contra semet sententiasque bellantes pariter veras non posse esse manifestum est. Nam et disputationis eruditae regulis indicatur. cum de rebus incertis opinio duplex nascitur, utramque falsam esse posse, utramque veram esse non posse; quod quidem in speciebus diversis et quae medium habere dicuntur, non tamen in his, quae contraria sunt, sed medio carent, evenire potest. Notae dialecticis res sunt, sed propter lectorem disciplinae huius expertem aliquo id reseremus exemplo.

AUG. Ita quaeris, unde libros loquacissimos impleas, ut etiam dialecticam, ubi non opus est, lectores eorum docere coneris non cogitans, quomodo abiciat Christi ecclesia dialecticum, quem cernit haereticum. Quis enim te id agere non intellegat, ut in sapientia verbi evacues crucem Christi, qui pro omnibus, pro quibus mortuus est, in quibus et te confitente sunt parvuli, in remissionem peccatorum sanguinem fudit?

32. *IUL.* (1) Veniat verbi gratia in quaestionem Golias quo fuerit affectus colore, et unus eum nigrum, alter candidum fuisse confirmet; diversa haec opinio potest utraque falsa, utraque autem vera esse non potest. Non enim potest verum esse nigrum illum fuisse, si candidus fuit semper, aut candidum fuisse, si niger omni aetate permansit. Haec ergo utraque opinio, quae simul vera esse non potest, simul falsa esse hoc modo potest, si nec candidus nec niger, sed flavus eius color fuit vel infracto candore nec tamen infusa nigredine ex contrariis mediocriter temperatus. (2) Facilius ergo res diversae et contrariae negari possunt pariter quam pariter

---

31, 31 *cf.* 1 Cor. 1, 17

32, 1sq. *cf.* 1 Reg. 17, 4sqq.

31, 21 esse] *om. K, add.* non *G* **25** dyaleticis *KM (sim. saepe)* disciplina cuius *C* **26** aliquod *Tac.*, maliquo *Cac.* **28** ubi opus non *Migne* **30** quis] qui *C* **33** remissione *C*

32 *CGTKM* **2** effectus *Tac.m1* nigrum] *add.* et *C* **5** esse verum *Migne* candus *C* **6** aetate] tempore *K*

approbari. Ista autem contraria, quae medium non habent, ut puta bonum et malum, iustum et iniustum, innocentia et reatus, ut uno tempore in unum atque idem convenire non possunt, ita necesse est, ut altero eorum posito alterum denegetur, id est, ut vel praeceptum vel consilium vel adiumentum non potest simul uno tempore et iustum et iniustum esse, ita et homo non potest uno eodemque tempore et reus et innocens et bonus et malus esse.

AUG. Nemo quaerit cuius fuerit coloris Golias; sed tu quaeris, ut insidieris, quibus te coloribus versipellis involvas. Si dialectica ista, quae te non aedificat, sed inflat et ridiculum, quoniam iactanticulum facit, si haec, inquam, dialectica, quae asserit unumquemque bonum et malum simul esse non posse, ad leges christianae disputationis ammittitur, non potest esse unus homo simul et natura bonus et vitio malus, quod tamen esse posse clamat veritas nec tu negas; et contra dialecticam tuam testis etiam ipse produceris, cum, sicut se res habet, horum duorum, quae contraria esse non ambigis, alterum tribuis conditori hominis, alterum voluntati. Erubescat ergo dialectica tua et sicut tu de communione, ita et ipsa de catholicorum disputatione discedat; si autem, quod optamus, tu redire volueris, foris ipsa remaneat.

33. *IUL.* (1) Ad causam itaque referantur exempla. Ut parentum peccata filiis imputentur et parentum peccata filiis non imputentur, non potest hoc utrumque contrarium pariter iustum probari; sed si iustitia est generantum subolem ream teneri, necesse est, ut iniustitia sit, si propter eadem peccata rea non esse dicatur; et sicut bonum est iuste praecipere, ita malum est iniuste quicquam iubere; et quamvis res perspicua argumentando levior fiat, tamen, quoniam causam in absoluto positam iuvat etiam legis divinae confir-

---

32, 16 vel *pr. om. K* **17** simul] *add.* in *TKM Migne Kal.* **18** potest] *add.* in *TKM* **27** posse *om. K*

33 *CGTM* **4** si *om. Tac.* generantium *Migne* **5** iniustitia sit] -ias ita *C* **8** res *om. C* perspicuam *C* **9** diuinae legis *G*

mare suffragiis, inhaereamus huic loco, in quo, quicumque sana mente constiterit, per praerupta quaestionum praesentium errare non sinitur. (2) Acquiescis igitur, annuntiator naturalis mali, praescriptum esse lege dei, ne filii puniantur in peccatis parentum; agnoscis etiam non aliter hoc praeceptum ab illo populo intellectum fuisse, quam a nobis nunc observandum defenditur. Et ideo regem Amessiam praeceptis dei oboedientem indignationem, quam de patris sui internitione conceperat, laudabili moderatione frenasse atque occisis parentis sui percussoribus eorum tamen filiis non per ignaviam, sed per iustitiam pepercisse. (3) Laudatur quidem Amessias et hoc secundum dei refertur fecisse legem commendaturque oboedisse voluntati domini, sed tamen infuscatus vanitatis reliquiis non tacetur et ostenditur devotionem David patris sui imitatus non esse. Hic tamen ab illa generis sui sanctitate degenerans tenuit in iudicio commendatam divina lege iustitiam; tantum reverentia perspicuae aequitatis valebat. Quid ergo mali fides tua complectatur, expende: hanc iniquitatem deo ammoves, quem aeternum et pium et iustum fatemur, quam nec superbia purpurati nec dolor commisit orbati.

AUG. (1) Amessias homo fuit, cui non licebat iudicare de occultis, quae nosse non poterat; ideo praeceptum, quod datum est homini, in iudicio suo tenuit, ut pro peccato parentum non occideret filios. Peccatum autem tam magnum, ut verteret in naturam, quod per unum hominem intravit in mundum, sine quo nullus homo nascitur, quomodo posset ab hominibus vindicari, quandoquidem ita in omnes homines

---

33, 19 sq. *cf.* 4 Reg. 14, 6

33, 13 filii *om. C* **16** amasiam *T* **18** internecione *Migne* moderatione] modulatione *G* atque] *add.* ut *G* **19** sui parentis *Migne* **21** amassias *Tac.*, amasias *Tpc.M* **22** uoluntate *C* **26** diuinam *C* **31** amasias *Tpc.M*

cum morte pertransiit, ut ei sua poena sit comes usque ad interitum sempiternum, nisi ubi gratia divina generationem regeneratione sanaverit? Hoc ergo ad dei iudicium, non ad hominum pertinet, sicut alia multa, de quibus homines omnino iudicare non possunt. (2) Et ideo aliter mandavit homini parentes et filios iudicandos iam separatim proprias vitas agentes, aliter autem iudicavit ipse, quando praevaricatricem naturam, quam noverat in radice, quamvis nondum pullulasset in germine, secundum inscrutabilem iustitiam suam cum stirpe damnavit, liberaturus ab hac damnatione quos vellet, per gratiam nihilominus inscrutabilem, quamvis et separatim iam viventibus filiis peccata separatim viventium reddidit patrum, quod licere iudicanti homini noluit, quia novit ipse, cur hoc iuste faciat, quando facit, id autem humana infirmitas nescit.

34. *IUL.* (1) Verum ut urgeamus locum: constitit nempe iniustitiam deo adhaerere non posse, constitit etiam ab ipso esse praescriptum, ne obsint filiis peccata generantum; asseruit quidem ipsa praecipientis dignitas iniustum id esse quod prohibet. Porro, ut agamus tecum liberalius, respondendi tribuo facultatem de his duabus opinionibus, quas supra comminus posui, id est ut imputentur peccata parentum filiis vel non imputentur: quam putas credi iustitiam debere? Si dixeris tuam quamvis etiam ultimo convenire iudicio, refero, utrum illam, quae remansit, nostram iustam an iniustam putes: sine dubio iniquam pronuntiabis; at haec legis auctoritate custodienda mandatur. (2) Vides ergo unum

---

33, 38 poena sua *Migne* usque] utque *Cac.* **39** divina gratia *Migne* **42** iudicare omnino *Migne* **43 sq.** proprias vitas agentes] propria uicia habentes *TM* **45** radicem *C* **47** damnationem *C* **49** filiis separatim peccata *G* **51** hoc iniuste *C*, haec (hoc *M*) ipsa *TM Migne Kal.*

34 *CGTM* **2** iniustitia *C* **3 sq.** generantium *M Migne* **6** respondendo *C* **7** cominus *Migne* **10** iustam *om. Cac.* **11** ad *C* **12** auctoritatem *C* **12 sq.** remanere unum *G*

remanere necessario de tribus: ut aut legem dei fatearis iniustam, immo per legem deum ipsum iniquitatis accuses aut certe ad vocem confugias magistrorum tuorum et dicas legem, quae per Moysen data est, a deo tuo non fuisse mandatam aut, si hoc utrumque proferre non audes, traducem peccati asseri contra legis documenta et praecepta fatearis. Neque enim adeo te disipere posse credendum est, ut dicas deum iustitiam quidem in praeceptis, in iudiciis vero iniquitatem tenere aut certe secundum dogma vestrum in iudiciis quidem servare iustitiam, praeceptis autem iniquitatem docere; quod licet superius egerimus, nunc tamen necessario repetivimus.

AUG. Odiose repetis, quod otiose loqueris; vacat enim tibi easdem res loquacitate revolvere, quas non potes asserere veritate, et dicere sine modo, quae astruere non vales ullo modo. Vis enim videri inter se esse duo ista contraria: reddi in filios peccata patrum et pro peccatis patrum filios non esse puniendos, quasi ego unum horum dicam, alterum deus. Surde, utrumque deus dixit; ergo utrumque iustum est, quia iustus hoc dixit. Sed quod inter se contraria deus non sit locutus, ut intellegas, dei iudicis et hominis iudicis pro diversitate causarum discerne personas; ita nec deum, quamvis in filios patrum peccata reddentem, reum facies nec hominem sic iudicare compelles, sed tu duo ista velut inter se contraria tanta prolixitate et perplexitate disputationis non ob aliud mihi obicis, nisi quia multum loqueris et parum sapis.

35. *IUL.* (1) Si autem dixeris utrumque iustum esse, et quod nos dicimus et quod vos, id est et quod lex dei sanxit et quod Manicheus Traducianusque confinxit, hic sane rationis perspicuae potentiam cohibentes benignius te convenimus et mitius. Cur ergo, si creditis et hoc bonum esse quod dicimus, et illud bonum esse quod dicitis, tantis totam

---

34, 13 necessario remanere *Migne* **19** est *om. C* **25** loquaciter euoluere *C* easdem tibi *C* **35** velut] ut *C* **37** quia] quam *C*

35 *C G T M* **2** dei *om. T M Migne* **4** potentia *C*

Italiam factionibus commovistis? Cur seditiones Romae conductis populis excitastis? (2) Cur de sumptibus pauperum saginastis per totam paene Africam equorum greges, quos prosequente Alypio tribunis et centurionibus destinastis? Cur matronarum oblatis hereditatibus potestates saeculi corrupistis, ut in nos stipula publici furoris arderet? Cur dissipastis ecclesiarum quietem? Cur religiosi principis tempora persecutionum impietate maculastis, si a nobis nihil aliud dicitur, quam quod etiam tu bonum cogeris confiteri?

AUG. (1) Sicut falsa sunt crimina, quae obicis nobis, ita falsa sunt dogmata, quae fingitis vobis; sed dicite, quantum potestis, omne malum adversus nos mentientes, nos tantummodo adversus vos fidem christianam et catholicam defendamus. Et quid opus est vobis reddere similia maledicta et non potius evangelio credere atque gaudere, quod ex istis falsissimis maledictis vestris nobis merces augeatur in caelis? (2) Quomodo autem in hac re, de qua nunc agimus, et illud quod dicitis, et illud quod dicimus, bonum esse possumus credere, cum dicamus nos deum dixisse: *Reddam peccata patrum in filios*, vos autem, quod praecepit homini iudicanti, ne peccata patrum reddat in filios, ita laudetis, ut, quod ipse se dixit reddere, tamquam nostrum arguatis et, tamquam falsum iniustumque sit, improbetis nec in eo vos non nobis, sed deo refragari calumniarique sentiatis?

36. *IUL.* Verum hactenus mitiore sim functus eloquio, nunc autem splendor flammeae rationis ostendit malis et bonis, profanis et sacris, piis et impiis, iustis et iniquis nullum

---

35, 21 sq. *cf.* Mt. 5, 11 sq. **25** *cf.* cap. 15, 9

35, 7 Italiam] taliam *C* **9** saginastis — equorum *om. C* affricam *G T M* **10** centurioribus *G* **12** furoris publici *Migne* **14** impietates *C* **15** tu etiam *G* **16** obicitis *C* **18** adversus — tantummodo *om. C ac. m 1* **19** aduersum *G* adversus vos *om. C* christianam fidem *Migne* **19** sq. defendemus *T M Migne Kal.* **25** nos — **26** patrum *om. C* **28** tamquam *alt. om. C*

esse consortium atque ideo inter praecepta et iudicia dei nihil esse pugnarum, contrarium autem esse aliena peccata aliis imputare et, eadem ne imputentur, iubere, quoniam de his duobus necesse est uno concesso alterum summoveri, id est uno iusto alterum iniquum doceri, in lege autem dei praescriptum esse, ne parentum peccata filiis imputentur, ac per hoc eadem auctoritate contrarium eius id est opinionem traducis cum Manicheis funditus corruisse.

AUG. Totiens dicere vera me piget, cum totiens te dicere vana non pudeat. Peccata patrum se reddere in filios deus dicit: peccata patrum ne reddat in filios deus quidem, sed homini dicit. Utrumque approbandum est, quia utrumque deus dicit.

37. *IUL.* Ostendi certe non nos aliud defendere, quam quod primo ratio signat aequissimum, tum etiam deus sua lege confirmat, tertio non aliter quam asserimus, id quod fuerat praeceptum, cum operis laude completum. Inculcatum est quoque hanc veram esse iustitiam, quam placere sibi deus etiam praecipiendo monstravit. Ac per hoc constitit nihil amminiculi Manicheam traducem aut in ratione aut in legis testimoniis invenire.

AUG. (1) Manichei naturam dicunt sine initio semper malam, unde omne malum esse contendunt, catholici autem, quod esse noluistis, conditam bonam peccatoque vitiatam medico Christo indigere a parvulis usque ad senes, *quoniam pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt*. Unde Manichei separandum a bono malum sic opinantur, ut extra sit;

36, 9 *cf.* Deut. 24, 16

37, 12 2 Cor. 5, 14

---

36 *C G T M* **5** contrapium *G* **9** perscriptum *C* **10** id est *om. C* **12** toties *Migne (semper)* **13** euana *C* **14** reddatis *C*

37 *C G T M* **1** nos] nosse *C* **7** ammiculi manicheorum *G* **9** dicunt naturam *Migne* **12** a parvulis] paruuli *C* **14. 18** extra sit] extraxit *C*

nos vero, quamvis malum a bono intellegentia separemus nec id, quod malum dicitur, aliquam substantiam esse credamus, tamen ab eis, qui liberantur, non ita separandum malum putamus, ut extra sit, sed in eis sanandum esse scimus, ut non sit. (2) Illi enim malum substantiam malam dicunt, nos vitium substantiae bonae nullamque substantiam. Quantum intersit, attende et desine medicum Christum sanandis parvulis invidere, ne ira dei maneat super eos dicentis: *Reddam peccata patrum in filios*. Illum aspice qui hoc dixit: deus est, non Manicheus; illum aspice qui dixit: *Per hominem mors et per hominem resurrectio mortuorum; sicut enim in Adam omnes moriuntur, sic et in Christo omnes vivificabuntur:* apostolus Christi est, non discipulus Manichei. (3) Illum aspice qui dixit: „Omnes homines sub peccato nascimur“: episcopus est catholicus, non Manicheus aut Pelagius aut Pelagianus haereticus. Quapropter, quoniam peccatum operis punit et homo, peccatum autem originis non nisi deus, ideo deus, cum se dicat peccata patrum reddere in filios, praecipit tamen homini, ne pro peccatis patrum damnet et filios. Discerne divina et humana iudicia et invenies inter se duo ista non esse contraria.

38. *IUL.* (1) Sed ne forte exsistat quis usque adeo obstipus, ut perspicuis sibi velit sententiis approbari deum videlicet non aliter iudicare quam iudicari imperavit, quod quidem est contentionis nefandae, tamen, quoniam veritati arma suppeditant ad omnem documentorum satietatem, id ipsum ostendere testes acerrimos non pigebit. Impletus itaque

---

37, 22 *cf.* cap. 15, 9 **24** 1 Cor. 15, 21sq. **28** Ambr. paen. 1, 3, 13

37, 15 nec *Tpc. M,* ne *C G T ac.m1* **17** eis] iis *Migne* **18** sciamus *C* **19** substantiam] -a *T, add. sl.* uel am *T* malam] -um *C T, add.* uel am *T sl.* **25** enim *om. T M*

38 *C G T K M; K des. l. 24 Adonay et inc. l. 68 ideo* **1** quis usque] quisque *C* adeo] ab eo *K* **2** obstupus *K* uelit sibi *K* **5** arma *om. C* id] ad *K,* in id *T pc. sl. M Migne Kal.* **6** ostenderet *T* teste sacerrimo *G* impleto *C*

sancto spiritu loquitur Hiezechiel propheta: (2) *Factus est sermo domini ad me dicens: Fili hominis, quid vobis parabolam istam in terra Israhel dicentium: Patres manducaverunt uvam acerbam et dentes filiorum obstupuerunt? Vivo ego, dicit Adonay dominus, si amplius dicetur parabola haec in Israhel, quoniam omnes animae meae sunt, quemadmodum anima patris, ita et anima filii; omnes animae meae sunt. Anima, quae peccat, ipsa morietur, homo autem, qui fuerit iustus, qui faciet iudicium et iustitiam, in montibus non manducabit et oculos suos non extollet ad desideria domus Israhel et uxorem proximi sui non contaminabit et ad mulierem menstruatam non accedet et hominem non deprimet et pignus debitori reddet et rapinam non rapuerit, panem suum esurienti dabit et nudum operiet vestimento et pecuniam suam in usuram non dabit et superabundantiam non accipiet et ab iniustitia avertet manum suum et iudicium iustum faciet inter virum et proximum eius et in praeceptis meis ambulavit et iustificationes meas custodivit, ut faceret eas, iustus est iste, vita vivet, dicit Adonay dominus. Et si genuerit filium pestilentem, effundentem sanguinem et facientem peccata, in via patris sui iusti non ambulavit; sed qui in montibus manducavit et uxorem proximi sui contaminavit et mendicum et pauperem depressit et rapinam rapuit et pignus non reddidit et in simulacra posuit oculos suos et iniquitatem fecit, cum usura dedit et superabundantiam accepit, hic vita non vivet: omnes iniquitates istas fecit, morte morietur, sanguis eius super*

38, 7 *Ez. 18, 1—30

38, 7 iezechihel *C*, iezechiel *G*, ihezechihel *T*, ezechiel *KM Migne* **8** filii *C* **9** in terra Israhel] uertitis in terram uel *K* **10** obstipuerunt *Cac. Tac.* **10 sq.** dominus adonay *K* Adonai *Migne (semper)* **11** diceretur parabolam *C* dicetur parabola haec] parabola haec erit *K* **12** animę omnes *K* **14** moriatur *K* faciet *TM*, facit *CGK* **15** manducauerit *K* **18** rapuit *CK* **21** auertit *C* **24** iste *om. GK* Adonay] *add.* et cetera usque quo ait ideo unumquemque (*l. 68*) *K* **27** manducabit *C* **29** facit *C* **30** hic *om. G* **31** istas iniquitates *Migne*

ipsum erit. Si autem genuerit filium et viderit omnia peccata patris sui, quae fecit, et timuerit et non fecerit secundum ista, in montibus non manducavit et oculos suos non posuit ad desideria domus Israhel et uxorem proximi sui non contaminavit et hominem non depressit et pignus non pigneravit et rapinam non rapuit, panem suum esurienti dedit et nudum operuit vestimento et ab iniquitate avertit manum suam, usuram et superabundantiam non accepit, iustitiam fecit et in praeceptis meis ambulavit, iste non morietur in patris sui iniquitatibus, vita vivet, pater autem eius, quia tribulatione tribulavit et rapinam rapuit, contraria fecit in medio populo meo et mortuus est in sua iniquitate. Et dixistis: Quid est, quod non accepit iniquitatem patris sui filius? Quia filius iustitiam et iudicium et misericordiam fecit, omnia legitima mea conservavit et fecit ea, vita vivet, anima autem, quae peccat, ipsa morietur. Filius non accipiet iniustitiam patris sui neque pater accipiet iniustitiam filii sui, iustitia iusti super ipsum erit et iniquitas iniqui super ipsum erit. Et iniquus, si convertat se ab omnibus iniquitatibus suis, quas fecit, et custodiat omnia mandata mea et faciat iudicium et iustitiam et misericordiam, vita vivet et non morietur, omnia delicta eius, quaecumque fecit, non erunt in memoria, in sua iustitia, quam fecit, vita vivet. Numquid voluntate volo mortem iniusti, dicit Adonay dominus, quantum ut avertat se a via sua mala et vivat? Cum se autem converterit iustus a sua iustitia et fecerit iniquitates secundum omnes iniquitates, quas fecit iniquus, si fecerit, non vivet, omnes iustitiae eius, quas fecit, non erunt in memoria, in delicto eius quo excidit, et in peccatis suis quibus peccavit, in ipsis morietur. Et dixistis: Non dirigit via domini. Audite nunc, domus Israhel: numquid via mea non dirigit? Nunc via vestra non est aequa. Cum convertit se iustus a sua iustitia et facit delictum, morietur in eo

---

38, 33 istam *C* **34** posuit] leuauit *TM Migne* **41** quia] qui *C* **49** si] sic *C* **53** uoluntatem *TM* **54** quantum] quam *TK Migne Kal.* **57** si] et *C* **59** ipso *C* **60** uias *C*

delicto, quod fecit, in ipso morietur; et cum averterit se iniquus ab iniquitate sua, quam fecit, et fecerit iudicium et iustitiam, hic animam suam custodivit et vivit, ut averteret se ab omnibus iniquitatibus suis, quas fecit, vita vivet et non morietur. Et dicit domus Israhel: Non corrigit via domini. Numquid via mea non corrigit, domus Israhel? Nonne via vestra non corrigit? Ideo unumquemque vestrum secundum vias ipsius iudicabo vos, domus Israhel, dicit Adonay dominus.

AUG. (1) Haec per Hiezechielem prophetam promissio est novi testamenti, quam non intellegis, ubi deus regeneratos a generatis, si iam in maioribus aetatibus sunt, secundum propria facta discernit; de quibus enim dicitur: *Anima patris mea est et anima filii mea est*, separatim procul dubio suas vitas agunt. Si autem filius adhuc esset in lumbis patris sui, sicut scriptum est de Levi, quod in lumbis fuit Abrahae, quando decimatus est a Melchisedech Abraham, non posset tunc dici: *Anima patris mea est et anima filii mea est*, quando una utiqua anima erat. (2) Velans autem propheta mysterium suo tempore revelandum regenerationem non nominavit, per quam quisque filius hominis ex Adam transit ad Christum, sed, quod non dixit illo tempore, intellegi voluit isto tempore, quo fuerat ad Christum transeuntibus auferendum velamen. Nam quoniam profiteris te esse christianum, quamvis ostendas antichristum id efficere moliens, ut Christus gratis mortuus sit, quaero abs te, utrum, si homo faciat opera illa cuncta iustitiae, quae propheta Hiezechiel totiens repetendo commemorat, etiam non regeneratus vita vivat. Si dicis eum vita vivere, contradicit Christus antichristo et dicit: *Nisi manduca-*

38, 74. 79 *Ez. 18, 4 **77 sq.** *cf.* Hebr. 7, 9 sq. **90** Ioh. 6, 54

38, 65 uiuet *G*, uidit *C* **68** nonne] *add.* magis *Migne* **71** iezechihelem *C*, iezechielem *G T*, ezechielem *K M Migne (sim. plerumque)* **73** in *om. C* **79** et — est *alt. om. K* **86. 90** antechristum (-o) *C* **87** abs] a *M Migne* **87 sq.** iustitiae cuncta *G* **88** prophetę *C*

veritis carnem meam et biberitis sanguinem meum, non habebitis vitam in vobis; quem cibum et potum ad regeneratos pertinere velis nolis cogeris confiteri. (3) Si autem tanta mole auctoritatis obtritus responderis eum, qui omnia illa bona fecerit, si non fuerit regeneratus, vita non vivere, responde, quae causa sit, et vide generationi regenerationem, non imitationi imitationem in eo, quod apostolus Adam ex parte peccati et Christum ex parte iustitiae proponit, opponi. Evidentius autem tibi ostendam ad novum testamentum pertinere, in quo regeneratorum hereditas est, quod Hiezechielem prophetam dixisse commemoras, non quidem nunc, sed cum dixeris omnia, quae de ipsis verbis eius tuae loquacitatis more dicturus es.

39. *IUL.* (1) Videturne assertor locuples iudiciorum suorum deus, qui tam multis capitibus de hac quaestione non solum iudicavit, sed etiam disputavit? Plane, qui temporum nostrorum praevideret errores, tanta verborum suorum vel luce vel copia duo est iuste operatus et provide: unum, ne quis ulla quaestionum ambiguitate moveretur, aliud, ne apud eos, qui se immersissent sponte naufragiis, excusationis tabula ulla remaneret. Loquitur ad Iudaeos, qui captivitatem sceleribus exigentes ad relevandam propriae praevaricationis invidiam parentibus, non moribus suis debitam eam fuisse iactabant, et convenit eos auctoritate patria: (2) *Utquid vobis,* inquit, *istam parabolam, ut dicatis: Parentes manducaverunt uvas acerbas et filiorum dentes obstupuerunt? Vivo ego, dicit*

39, 11 *Ez. 18, 2—4

38, 91 biberitis] uiueritis *C* **93** mole] male *C* **94** obtritus *C G*, obstrictus *Tpc. KM*, obtructus *Tac.* **96** regenerationem] gen- *K* **98** et uidentius *C* **100** regeneratorem *C*

39 *C G T M* **1** Iul. *om. Tac.* **3** plane] tamen *C* **4** nostrum *C* **5** providit *Kal. ed. vet.* **11** iactabat *C* auctoritatem patri (-ria *pc. m 1*) aut quid *C* **13** obstipuerunt *C Gac. m 1*

Adonay dominus, si dicetur amplius parabola haec in Israhel, quoniam omnes animae meae sunt, quemadmodum anima patris, ita anima filii; omnes animae meae sunt. Anima, quae peccat, ipsa morietur.

AUG. Cum ait: *Si dicetur amplius parabola haec in Israhel*, ostendit solere dici: *Patres manducaverunt uvam acerbam et dentes filiorum obstupuerunt*, nec arguit, quia dicebatur, sed promittit, ubi non dicatur. Unde autem hoc dicebant, nisi quia *reddam peccata patrum in filios* deum dixisse sciebant?

40. *IUL.* Ad exemplandam et confirmandam iudicii sui aequitatem iuramento deus utitur et auctoritatem constituti obtestatione cumulat. Intellexit hoc genus loquendi apostolus, qui ad Hebreos ita disseruit: *Volens*, inquit, *deus ostendere promissionis heredibus immobilitatem consilii sui interposuit iusiurandum, ut per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri deum, fortissimum solacium habeamus.*

AUG. Et ibi novum testamentum promittebatur.

41. *IUL.* Duobus ergo his ostendi dicit deum non posse mentiri, hoc ipso, quia promisit atque id, quod promisit, quia se testatur implere. Non quod deus sine attestatione tali imbecillum atque dubium soleat habere sermonem, sed ut veritatem suam documentis grandibus oneraret, eo genere elocutionis abusus est, quod hominibus etiam fallere solitis credi faciat. Hoc ergo pondere in praesenti quoque causa ammonet deus atque praescribit, ut et nullus hoc, quod

---

39, 22 *cf.* cap. 15, 9

40, 4 Hebr. 6, 17sq.

39, 14 diceretur *C* parabolam *C* **20** obstipuerunt *C* quia] quod *G* **21** non *om. C*

40 *C G T M* **3** obtestationem *C*

41 *C G T M* **3** testatur se *G* **5** honeraret *G* **6** elocutionis] eo locutionis *C*, locutionis *Migne* **8** atque] autem *C* ut et] et ut *T ac. m 1 Migne* quod] *add.* et *C*

Traduciani asserunt, de populo suspicetur et deum non posse eo quem detestatur modo iudicare cognoscat: *Vivo ego, dicit Adonay dominus, si amplius dicetur parabola haec in Israhel.*

AUG. Non dicetur in Israhel recte diceres, si veros Israhelitas regeneratos videres, in quibus hoc non dicetur. Nam in his, qui non regenerantur, merito dicitur, quoniam non sunt Israhel secundum id, quod ait ad Romanos apostolus: *Non enim omnes, qui ex Israhel, hi sunt Israhel*, ubi sine dubio filios novi testamenti, hoc est filios promissionis volebat intellegi. Denique sequitur: *Sed in Isaac vocabitur tibi semen, hoc est non, qui filii carnis, hi filii dei, sed filii promissionis deputantur in semine.*

42. *IUL.* Quid est hoc: *Amplius non dicetur*, cum hoc usque hodie tantis Manicheorum conatibus asseratur? Sed hoc est quod indicat, quoniam nemo, qui est de populo Israhel vel qui huius scripturae auctoritatem suscipit, post definitionem meam tale quid audebit accredere. Porro omnis, qui in illa opinione perstiterit nec his oboedit litteris, nec in eo, qui est verus Israhel, enumerabitur.

AUG. Si ergo post definitionem suam vult intellegi deus hoc neminem crediturum, quaerendum est, cur ante hanc non improbe credebatur peccata patrum etiam in filios esse reddenda. Et si bene quaeratur, invenietur propter obnoxiam generationem dictum: *Reddam peccata patrum in filios*, unde natum est illud proverbium de uvis acerbis. Propter liberam vero regenerationem promissum est testamentum novum, ubi hoc amplius non dicatur, quia hereditati damnosae, quae venit ex Adam, per Christi gratiam renuntiatur, quando

---

41, 10 *Ez. 18, 3 **16** Rom. 9, 6 **18** Rom. 9, 7sq.

42, 12 *cf.* cap. 15, 9

41, 10 ego *om. C* **12** dicitur *Migne*

42 *C G T M* **1** hoc *alt. om. C G* **7** enumerabitur] annum- *T M Migne* **10** in filios] filiis *C*, in filiis *T ac. m 1* **11** reddendam *C* **13** proverbium illud *Migne*

renuntiatur huic saeculo, ubi necesse est premi gravi iugo filios Adam, non utique iniuste, *a die exitus de ventre matris eorum usque in diem sepulturae in matre omnium*; unde sacra mysteria etiam parvulis renuntiantibus satis quid agatur ostendunt.

43. *IUL.* Postquam parabolae illius vanitate reprehensa sanxit sententiam promulgatione atque obtestatione divina, etiam iustitiae suae dignatur aperire rationem, cur necessitudines peccatis non graventur alternis. *Quoniam omnes animae*, inquit, *meae sunt, quemadmodum anima patris, ita et anima filii; omnes animae meae sunt; anima, quae peccat, ipsa morietur*. Quare ergo esset aequissima sententiae ista moderatio, proprietate quoque ostendit animarum.

AUG. Ista proprietas animarum ad vitas pertinet separatas; non enim renasci aliquis nisi natus potest. Quare autem decimatus est Levi, cum esset in lumbis Abrahae, nisi quia nondum in eis fuerat suarum proprietas animarum?

44. *IUL.* Cum anima, inquit, patris mea sit et anima filii mea sit, quo testimonio ut multis aliis docetur animam nihil debere seminibus, quam deus iuri suo vindicat, iniquissimum, inquit, et stolidum est, ut mea res, mea imago alienis gravetur operibus.

AUG. (1) Separas ergo carnem a iure dei, quem putas animam solam iuri proprio vindicare, et oblitus es quod scriptum est: *Sicut enim mulier ex viro, ita et vir per mulierem,*

42, 18 Sirach 40, 1
43, 4 *Ez. 18, 4
44, 8 1 Cor. 11, 12

42, 17 iugo gravi *Migne* **19** matrem *TM Migne (Vulg.)*
43 *CGTKM* **1** repraehens *Cac.*, repraehendens *Cpc.* **2** sententia *C* **3** rationem] dignationem *C* **3 sq.** necessitates *K* **4** grauarentur *CK* alternis] alienis *Migne* omnis *C* **10** aliquis *om. C Kal.* aliquis potest nisi natus *K* autem] ergo *GK* **12** in eis *om. K*
44 *CGTKM* **2** ut *om. C* **3** uendicat *Tpc. KM (sim. semper)* **4** res] *add.* et *K* alienis] aliis *K*

omnia autem ex deo. Quod certe aut secundum carnem dictum est aut secundum utrumque, non tamen secundum animam solam. Quod autem tibi placet, ut dicat deus: „Iniquissimum et stolidum est, ut mea res, mea imago alienis gravetur operibus“, cur non quaeris, unde sit iustum, ut anima carne de parentibus tracta et ipsius dei gravetur operibus? *Corpus enim corruptibile aggravat animam*. Et puto te agnoscere dei opus esse etiam corruptibile corpus. (2) Quid igitur meruit imago dei, ut ad impedimentum rerum sciendarum corruptibili corpore gravetur, si nullum est originale peccatum? Cur autem non etiam hoc facis deum dicere: Iniquissimum et stolidum est, ut mea res, mea imago per infidelitatem vel neglegentiam parentum vel quorumlibet, inter quos vivit, vel per quamcumque necessitatem sine baptismo de corpore exeat et ad regnum meum non ammitatur nec vita vivat, quia carnem sanctam non manducavit nec sanguinem bibit? An et contra istam Christi sententiam disputabis atque clamabis dicens: Prorsus, etiamsi non manducaverit carnem Christi neque biberit eius sanguinem, vita vivet? O vocem cuius nisi antichristi! Vade, dic ista, doce ista, audiant te christiani viri et feminae, audiant homines mente corrupti, reprobi circa fidem, audiant te, ament te, honorent te, pascant, vestiant, ornent te, et perditum sequendo perdant et se. Sed *novit dominus, qui sunt eius*, nec desperandum est et de vobis, quamdiu patientia eius impenditur vobis.

45. *IUL.* Cui hunc statum dedi, ut ei nolenti nemo noceret externus, sed sponte capesseret vel peccatum vel iustitiam vel praemium vel reatum.

44, 15 Sap. 9, 15 **23** sq. *cf.* Ioh. 6, 53 sq. **32** 2 Tim. 2, 19

44, 11 placet tibi *G* **18** corruptibile *C Gac.* grauaretur *K* **19** hoc] hic *G* **20** et] esset *C* **21** quorumlibet] *add.* et *K* uiuet *C* **23** uiuet *Tac.*, uiuit *C* **24** bibit] uiuit *C* **28** nisi *om. C* **30** te *alt. om. Tac.* **31** te *om. G* **33** et *om. K*

45 *C GTKM* **1** istatum *C*

AUG. De prima natura hominis hoc dici potest, non de ista vitiata atque damnata. Neque enim et in paradiso ante peccatum aggravabat animam corpus corruptibile; aut vero usque adeo vos mente corrupti estis, ut etiam hoc dicere audeatis? Si autem non audetis, dicite, quare corruptibili corpore imago dei meruerit aggravari, qui non vultis cum catholica ecclesia peccati originem confiteri.

46. *IUL.* (1) Indignaris itaque mihi, cur iuranti magis deo credam quam Manicheo somnianti, qui nulla praesertim si non sanae fidei testimonia vel argumenta promit vigilantis ingenii, quae, licet numquam tanta inveniri queant, ut veritatis valeant fundamenta convellere, tamen quae vel impraesentiarum contra stoliditatis pudorem solacii quippiam, si apte dicerentur, afferrent. Persistit deus id, quod sacrum fecerat praecipiendo, communire iurando. (2) Pergit planum facere etiam per exempla quod sancit, et dicit, quia, si fuerit homo omnes iustitiae species impolluta devotione custodiens et hic genuerit filium, qui pestilentibus moribus adhaerescat atque ab itineribus deflectat paternis, nihil ei prosit tanta patris cura iustitiae comparata nobilitas; atque item e regione huius peccatoris filium statuit patris sui vias consilio meliore fugientem ostenditque nihil ei nocere iniquitatem parentis. Paremque condicionem iustitiae facit atque peccati, asserens vitia generantum ita non ire per semina, sicut non queunt ire virtutes, sed ad ius suum omnes animas pertinere, per quod et illud ostenditur profanum, quod dicis nascentum et animas et corpora a iure diaboli possideri.

45, 4 hominis natura *Migne* **5** vitiata] uita *C* et] te *T* **7** etiam *om. K*

46 *C G T M* **2** nullam *C* **6** istoliditatis *C ac.* **7** afferent *T* **9** sanxit *C M* **11** moribus *om. C* **13** regionem *C* **16** paremque] parentemque *C* conditionemque *G* **17** generantium *Migne* ire *om. C* **18** ius] iussum *C* **19** ostenditur] *add.* pertinere *C* nascentium *Migne* **20** corpore *C*

AUG. Iam tibi responsum est: inaniter verbosaris. Totus homo, hoc est et anima et corpus, per substantiam suam ad ius pertinet creatoris; per vitium vero, quod nulla substantia est, diabolo est mancipatus, sub eadem tamen potestate creatoris, sub qua et ipse est diabolus constitutus.

47. *IUL.* Asserta examinis sui libra iam tunc opinionem vestram in his, qui similia arbitrabantur, accusat. *Et dixistis: Quid est quod non accepit iniquitatem patris sui filius? Quoniam anima*, inquit, *quae peccat, ipsa morietur; filius autem non accipit iniustitiam patris sui neque pater accipit iniustitiam filii sui; iustitia iusti super ipsum erit et iniquitas iniqui super ipsum erit.* Quis nostrum hinc cum tanta diligentia umquam disputare potuisset, cum quanta deus per os prophetae sui dividendo, comparando repetendoque disseruit?

AUG. Et tamen, cum hoc fecerit deus, tantae perspicuitati verborum eius misces loquacitatem tuam sciens bonam non esse causam tuam.

48. *IUL.* Verum non hoc solum explanasse contentus aliud quoque ad confirmationem iustitiae huius a misericordiae operibus ammovet argumentum et pronuntiat illis ipsis personis, quae sponte peccaverunt, si ad paenitentiam emendationemque confugerint, errores praeteritos non nocere. *Iniquus*, inquit, *si convertat se ab iniquitatibus suis, quas fecit, et custodiat mandata mea, omnia delicta eius, quaecumque fecit, non erunt in memoria; in sua iustitia, quam fecit, vita vivet.* Id est cum in hoc sim proposito clementiae, ut etiam propria indulgeam peccata correctis, qui potest fieri, ut imputem aliena nascentibus? Aut sinunt res, ut sit apud

---

47, 2 *Ez. 18, 19sq.

48, 6 *Ez. 18, 21sq.

46, 23 pertinet *T Migne*, pertinere *C G M* **25** ipsa *C*

47 *C G T M* **3** accipit *C* **5** accipiet (*bis*) *Migne*

48 *C G T M* **2** huius] eius *G* **4** peccauerint *C* **7** delicta *om. C* **10** quid *C* **11** aliena] alia *C ac.*

me rea innocentia, cum conditur, apud quem est efficax, si vel interpolata repetatur?

AUG. Alia est causa paenitentium, alia nascentium. Nam prorsus, quomodo iustum ostendatis deum, non invenitis, si et in nascentibus peccata nulla invenit et eos tamen corruptibili corpore et tot tantisque insuper calamitatibus aggravat. Non enim numerari possunt mala, quae patiuntur infantes, febrem tussim scabiem dolores quorumque membrorum ventris fluxum lumbricos et alia innumerabilia ex ipsa carne exsistentia et ipsarum curationum quam morborum plura tormenta et extrinsecus ictus vulnerum, plagas verberum, incursus daemonum. Vos autem sapientes haeretici, ne fateamini originale peccatum, parati estis talibus floribus implere paradisum. Si enim haec ibi futura fuisse non dicitis, quaero, cur sint in parvulis nullum habentibus, ut contenditis, omnino peccatum. Si autem et ista ibi futura fuisse non erubescitis dicere, quales christiani sitis, quid nos opus est dicere?

49. *IUL.* (1) Displicuit hoc cultoribus idolorum, displicet et vobis fides nostra, quam videtis hac lege formatam. Dixerunt ergo profani: *Non est recta via domini, audite ergo*, inquit, *domus Israhel. Numquid non est via mea recta? Nonne via vestra non est aequa? Ideo unumquemque vestrum secundum viam vestram iudicabo vos, dicit Adonay dominus.* Perspicisne quibus testimoniis muniamur? num aliqua sectamur ambigua? num aucupamur verba generalia? num aut debilibus aut involutis argumentis fidem tuemur? (2) Exsecramur quod exsecratur deus, intellegimus quod exponit deus, disserimus

---

49, 3 *Ez. 18, 29sq.

48, 16 in *om. C* nulla peccata *Migne* eos] os *C* **20** uentrem *C* **27** ibi] tibi *C*

49 *C G T M, K inc. l. 12 non accipiet* 4 numqui *C* **9** exsecramur *om. C* **10** deus] dominus *C*

quod disputavit deus, credimus propter quod iuravit deus: *Non accipiet iniquitatem patris sui filius neque pater accipiet iniustitiam filii sui; iustitia iusti super ipsum erit et iniquitas iniqui super ipsum erit.* Quomodo se deus iudicaturum promittat, relucet, id est nec peccata parentum imputare filiis nec filiromu parentibus; ac per hoc constitit etiam testimoniis scripturarum, de quo ambigi ratio non sinebat, eam videlicet iustitiam deum tenere in iudiciis suis, quam tenuit in praeceptis.

AUG. (1) Hinc saltem intellege de his ista locutum deum patribus et filiis, qui separatim iam viverent, quia, cum dixisset: *Non accipiet iniquitatem patris sui filius neque pater accipiet iniustitiam filii sui*, mox addidit: *Iustitia iusti super ipsum erit.* Numquid enim in hoc saeculo dici de parvulo potest, quod iustitia eius super ipsum sit, quandoquidem per vitam propriam nec iuste nec inique adhuc potest vivere? Quicquid igitur poenarum in hac aetate patitur, quo merito patitur, si nullum ex parentibus traxit? Cum iustissimus deus poenas immeritas nec infligat alicui nec infligi sinat, nec dici possit ad exercendam virtutem parvuli, quae adhuc in eo nulla est, haec mala eum perpeti. (2) Porro, si futurum saeculum cogites, quod pertinet ad hereditatem testamenti novi, etiam de parvulis rectissime dicitur, qui in ipsa aetate moriuntur: *Iustitia iusti super ipsum erit et iniquitas iniqui super ipsum erit.* Sic enim discernetur a regenerato generatus, ut in eo regno iste vita vivat, in quo iustitia inhabitat, in eo autem supplicio ille morte moriatur, ubi cruciatur iniquitas.

49, 12. 22. 34 *Ez. 18, 20

49, 12 neque] nec *K* **13** ipsum] eum *G*, iustum *M* **14** iniqui] impii *K* **15** relucet — imputare] reputare *C* **17** testimonio *K* quo] qua *C G* **19** praeceptis] *add.* suis *C Kal.* **20** saltim *K* **21** quia] quam *Tac.* **23sq.** erit super ipsum *K* **24** enim *om. C* de *om. C* **26** nec inique nec iuste *K* **29** nec *pr.*]non *K* **32** pertinet] *add.* et *T M* **34** et — **35** erit *om. C* **36** habitat *K* **37** morietur *C* ubi] in quo *Migne*, nisi *M*

Sed quae istius iustitia, nisi quae in illum transit a Christo, in quo omnes vivificabuntur? Et quae huius iniquitas, nisi quae in illum transit ex Adam, in quo omnes moriuntur?

50. *IUL.* (1) Sed ne forte simpliciorum auribus tali cavillo coneris illudere, ut dicas deum hic de his, qui perfectae sunt aetatis, locutum, id est ut illis filiis parentum crimina diceret non nocere, qui naturale malum operum suorum sanctitate vacuassent, ostendendum est nihil hanc promovere fraudem. Quamvis enim absolute praescripserit deus, quoniam iniquitas parentum non addicat filios innocentes, sed unusquisque propriis iniquitatibus arguatur nec hinc fidelis animus possit ambigere, tamen, ut opinionis tuae confossum tot fulminibus legis retractemus cadaver, quatenus accipiendam hanc dei disputationem putabis, videlicet ut parentum sicut nec adultis ita nec nascentibus filiis obsint delicta? (2) An, ut tantummodo iam grandioris aetatis et iustitiam operantibus non sinantur nocere, parvulos autem, antequam per propriam iustitiam naturale virus exhauriant, scelere generantum gravari, sicque fiat quod per prophetam deus futurum negavit?

AUG. Immo sic fit, quod alio loco deus dicit: *Reddam peccata patrum in filios.* Cum enim utrumque ipse dicat, id est et patrum ad filios non pertinere peccata et reddere se in filios patrum peccata, non potest utique sibi esse contrarius; et ideo recte quaerentibus, quomodo utrumque sit verum, unum horum generationi, alterum regenerationi intellegitur convenire. Tu, qui pervertis cor tuum, cave illum et, quod verum audis, non vocabis cavillum.

50, 18 *cf.* cap. 15, 9

49, 38 quae] qui *C*

50 *C G T M* **10** quatinus *G M (semper)* **14** sinatur *C* **15** iustitiam] *add.* operantibus *C* **16** generantium *M Migne* **18** dicit deus *Migne* **24** qui] *add.* uero *G* tuum *om. C ac. mp.*

51. *IUL.* Sed ad hoc nos referimus. Et illud ergo aliud, quod paribus momentis appenditur, fieri profitere, id est ut iustitiae parentum filiis suis prosint eosque sanctificent atque illis tantummodo non dicantur prodesse, qui grandioris iam aevi natales iustitias propriis attrivere criminibus, ut, quia utrumque a deo negatum et alterum alterius exemplo dissertum atque inculcatum est, quam tu negationem rationibus tuis videns esse contrariam in parvulis mentitam esse contendis, ambas eius partes nascentum conditione confutes. Quod cum feceris, duo mala pariter perpetrabis, unum, quod oppugnat sententiam dei, aliud, quoniam nasci de iusto iustum et de criminoso asseris criminosum.

AUG. (1) Negationem prophetae non dico mentitam, sed a te non intellectam. Ille quippe regenerationem prophetavit, quae a peccatis parentum ad dei, non ad hominum iudicium pertinentibus sola filios esse praestat alienos; tu autem dum negas generationem contagium mortis antiquae de patribus trahere, ipsam regenerationis causam conaris extinguere. Quamvis enim lavacrum regenerationis, quicquid peccatorum invenerit, diluat, tamen alia peccata possent et paenitendo sanari, sicut possunt in eis, quos iterum regenerare fas non est; illud vero, quod generatione contrahitur, nisi regeneratione non solvitur. Iustus ergo ex deo, non ex homine nascitur, quoniam renascendo, non nascendo fit iustus; unde etiam tales filii dei vocantur. (2) Lege evangelium: *Non ex sanguinibus neque ex voluntate carnis neque ex voluntate viri, sed ex deo nati sunt.* Quid quaeris rerum genera multum diversa coniungere? Homines hominum carne nascuntur, dei spiritu renascuntur. Quid ergo mirum, si quemadmodum de spiritu

---

51, 23—25 Prosp. 303, *cf. p.* XLI **25** Ioh. 1, 13

51 *C G T M* **3** sanctificant *C* **4** illi *C* **5** natale *C pc.* **6** exemplum *C* **7** tu *om. C* **14** regeneratio *C ac.* **15** a *om. C* **26** uoluptate *C (bis)* **28 sq.** dei spiritu renascuntur *om. C*

iustitiae sumit homo iustitiam, ita de carne peccati trahit originale peccatum? Neque enim venisset homo unus ad liberandos nos in similitudine carnis peccati, nisi omnium nostrum esset caro peccati. Cum igitur huic gratiae christianae sit inimica haeresis vestra, adhuc mirari et conqueri audetis, quod vos Christi detestetur ecclesia?

52. *IUL.* Si autem non sustinens reclamantis strepitum veritatis alio temptaris effugere, in plagas incides fortiores. Nam si dicas: Vera quidem est sententia prophetae, sed in personis grandioribus, quae dicit necessitudines culpis mutuis non gravari, in parvulis autem ab una sui parte mentitur, qua dicit eos reos non esse ob scelera generantum, in alia autem non mentitur, in qua asserit eos nullis parentum virtutibus sublevari, tunc plane foedissimam non disputandi sed confingendi, non eloquendi sed loquendi, non postremo sani hominis, sed excidentis sensu Manichei libidinem publicabis, si tibi putes contra perspicuam rationem, contra honorem dei, contra exempla, contra testimonia praeceptorum, contra expositionem iudiciorum, quod libuerit, licere respuere et, quod delectarit, assumere.

AUG. (1) Sententia prophetae ex nulla parte mentitur. Sed tu non intellegens, quod per illam prophetatur, ut non dicam mentiris, certe, quod sine iniuria tua dixerim, nescis, quid loquaris. Nam et hoc, quod dicis asserere prophetam „nullis parentum virtutibus filios sublevari“, quomodo et quatenus accipiatur, interest plurimum. Numquid enim vos negatis fide parentum regenerandos offerri filios ecclesiae matri et baptizandos ministris dei? Quomodo ergo nullis

---

51, 31 unus homo *C*

52 *C G T K M* **1** sin *G* **2** alio temptaris *om. C* tentaris *Migne (sim. semper)* effugeris *C* **3** prophetae sententia *Migne* **4** necessitudinis *C* **6** esse *om. K* generantium *K Migne* **10** excedentis sensum *G* **14** delectaris *C* **15** parte nulla *Migne* **16** intelligis *K* **17** quod] *add.* est *T M* tua iniuria *K* **19 sq.** et quatenus *om. K* **22** nullis *om. K*

parentum virtutibus filii sublevantur? (2) An christianam fidem dicere audebis nullam esse virtutem? An non sublevantur, cum in dei regnum non aliter quam eadem regeneratione mittuntur? In ipsis quoque beneficiis temporalibus quare dicitur ad Isaac: *Faciam tibi propter Abraham, patrem tuum?* Quare etiam Loth, filius fratris Abrahae, patrui sui meritis adiuvatur, si nullis parentum virtutibus filii sublevantur? Quare postremo et propter peccata Salomonis filio eius regnum minuitur et propter bona merita David non totum tollitur, si nullis peccatis parentum filii gravantur aut nullis virtutibus sublevantur? (3) Homo linguate, non cordate, ista discerne, hic vide, si potes, quid per Hiezechielem fuerit prophetatum. In aperto est enim nec patrem non regeneratum obesse filio regenerato ad capessendam vitam aeternam, de qua dictum est: *vita vivet*, nec patrem regeneratum prodesse ad hoc ipsum filio non regenerato nec vicissim filium patri aut prodesse regeneratum non regenerato aut obesse non regeneratum regenerato, ut ille vita vivat vel iste morte moriatur. Si autem ista non potes videre, cur nec tacere?

53. *IUL.* Quis tu es, qui oestro Marcionis concitatus in excidium aequitatis inrumpas? Qui sub censuram linguae tuae mysteriis adhuc Manicheorum lubricae dei tam iudicia quam praecepta compellas? Nemo hoc umquam facere, nisi qui prius ea negavit, aggressus est. Tu testamentum dei, quod

---

52, 27 Gen. 26, 24 **28 sq.** *cf.* Gen. 14, 14—16 **30 sq.** *cf.* 3 Reg. 11, 11—13 **37** Ez. 18, 21

52, 23 parentum] *add.* ex *C* **31** minuitur *om. C* David] diuina *C* **32** aut *om. C* **35** enim est *K* **36** aeternam *om. K* **38** nec — **40** regenerato *om. CM*, *add.* post **40** vivat: nec uicissim filium patri aut prodesso generatum non regeneratum regenerato ut ille uita uiuat *C* **39** aut *alt.*] uel *K* **41** cur] quare *K*

53 *CGTM* **1** oestro Marcionis *G*, uestro marcione *C*, uestri marchionis astu *TM* **2** censura *Migne* **3** lubricae — **4** umquam] lubricet immo cum quo *C*

ratio acquitas pietas veritas fide scribentibus prophetis quasi quidam sacrorum testium ordo signavit, audebis Manicheo auctore perrumpere. Olim et intellegentiae sanctitatem et religionis speciem perdidisti, si hac sententia, quae apud Hiezechielem est, traducis tuae putes aut auxilium reperiri aut exitium non teneri.

AUG. Spatiatur loquacitas inopia copiosa, ubi non cernitur vel etiam, si cernitur, spernitur veritas, ubi est non verborum vanissima, sed rerum certissima copia. Aliud est directus veridicus, aliud disertus maledicus. Propheta filiis et patribus suas vitas separatim ducentibus vera dicit, tu Manicheorum nomine catholicis prophetam recte intellegentibus Pelagiana rabie maledicis.

54. *IUL. Iniquitas iniqui,* inquit, *super caput eius; unumquemque vestrum secundum vias suas iudicabo. Non morientur patres pro filiis neque filii pro parentibus; anima,* inquit, *quae peccat, ipsa morietur; quoniam omnes animae meae sunt, unumquemque pro suis iniquitatibus iudicabo.*

AUG. Deus, qui haèc dicit, ipse est deus, qui dicit: *Reddam peccata patrum in filios.* Nisi intellexeris, quomodo utrumque sit verum, nullo modo credas prophetam te intellexisse veridicum, quantalibet te patiar loquacitate maledicum.

55. *IUL.* En cui luci, cui populo sententiarum, cui dignitati iudiciorum tradux tua et convitium facere non timet et conatur inferre praeiudicium. Hic dubium non est, quia

---

54, 1 *Ez. 18, 20 **2** Ez. 18, 30 **2sq.** *Ez. 18, 20 **4sq.** *Ez. 18, 4 **5** *Ez. 18, 30 **7** *cf.* cap. 15, 9

53, 6 fides *C G* **8** sanctitatis *C* **10** iezechihelum *C T*, uel em *i. mg. T* putes] potest *C ac.*, potes *C pc.* **11** exitio *C* **12** spatiatur] pa- *C* inopia] -ie *T M Migne, add.* uel a *T sl.* **14** aliud *om. C* **17** catholice *G*
54 *C G T K M* **6** qui *alt.*] *add.* hęc *T K M* **8** credes *C* te] se *C*

non te pudeat illud dicere, quod videtur reliquum, id est ut respondeas veram prophetae, immo dei per prophetam esse sententiam, insuperabilem prudentum rationem, qua docetur iniquissimum, ut peccata parentum filiis imputentur,

AUG. Erubesce, tu es iniquissimus; nam qui dixit: *Reddam peccata patrum in filios*, non est iniquus.

56. *IUL.* Nec te hoc putare, quia reatu voluntatis semina omnium hominum polluantur, sed tamen hanc iustitiam in Adae solius crimine non valere, ipsius unum esse peccatum, quod omnibus imputetur. Ad quod ego quid prius facere debeam nescio: rideamne, quod ineptiae exigunt singulares? Sed multorum perditio, quos decipitis, miserationem expectat et lacrimas. Serio ergo maerore configar? Sed argumentorum tuorum prodigia incutiunt, quamvis maesto animo, cachinnum.

AUG. (1) Dic, quod dicturus es, egregie corrector. Quo auctore deceptor est credendus Ambrosius, de quo ait Pelagius, magister tuus, quod eius fidem et purissimum in scripturis sensum ne inimicus quidem ausus est reprehendere. Tu eum reprehende; fortior enim es atque potentior inimicus crucis Christi, quam si esses inimicus Ambrosii; audacius invides gratiae dei, quam si invideres illi homini dei. Reprehende, inquam, irride exagitando, defle dolendo; potes enim vi magna eloquentiae in urbanitatem ducere vanitatem tuam et in misericordiam transfigurare vecordiam. (2) Dic ergo illum virum errasse deformiter, desipuisse infeliciter affirmando discordiam concupiscentiae carnis et spiritus in naturam ex primi hominis praevaricatione vertisse. Quis enim sine

---

55, 9 *cf.* cap. 15, 9

56, 11sq. Pel. de lib. arb. 3, *cf.* grat. Chr. 47 **20sq.** *cf.* Ambr. Luc. 7, 141

---

55 *C G T M* **4** dicere illud *G* **6** prudentum — docetur *om. C*

56 *C G T M* **1** te] tu *C* **5** rideam *C* **7** configar *C G*, conficiar *T M Migne, add. sl.* uel gar *T* **7sq.** argumenta tua *C* **8** prodigia *om. C* **18** urbanitatem] *add.* tuam *G* **22** praeuaricationem *C*

illa nascitur, ex quo coeperunt homines nasci nascendo utique in carne peccati ? Sed tu, homo acutissimus, non credens tale ac tantum illud fuisse peccatum, ut posset in hoc malum tunc ipsam mutare naturam eamque ineffabilis apostasiae merito facere cum stirpe damnandam, hoc, quod omnes sobrii malum sentiunt, malum iudicant, ebrius Pelagiano dogmate asseris bonum. (3) Mirabili enim facundia potes eam, quam sancti accusant gemitibus, tu laudibus ornare libidinem et talem prorsus, qualis et nunc est, se scilicet nolentibus ingerentem et ad certamen provocantem corda castorum tamquam formosum et amoenum lignum, etiamsi nemo ibi peccasset, inter paradisi nemora collocare. Erubesce, beatitudo Pelagianorum, et vide quo fugias, quia casti te fugiunt.

57. *IUL.* (1) Quis enim hoc, si quid sacculo huic superfuerit aetatis, monumentis credere poterit litterarum exstitisse videlicet hominem, qui crederet et iuraret non esse naturale, quod esset naturale, non esse generationis, quod esset generationis, non pertinere ad condicionem parentum, quod ad aliquos non ob aliud pertineret, nisi quia fuissent parentes ? Puto, quod conficta haec magis quam ab ullis defensa mortalibus arbitretur secutura generatio. (2) Hos enim natatus et has nausias atque hos vomitus vestra natio fidesque perpetitur, qui dicitis: Non possunt parentum peccata ad filios decurrere per naturam, quia res arbitrii seminibus non ligatur, sed peccatum Adae, quod de voluntate conceptum est, transit in omnes homines per naturam, quia res arbitrii seminibus illigata est; non damnat etiam deus filios pro peccatis parentum, quia summae iniquitatis est, sed damnat Adae posteros propter peccatum parentum, quod nulla potest iustitia vindicari. (3) Non pertinet postremo ad condicionem generationis, quia hi, qui coniuges sunt, fiunt parentes, quod non ob aliud

---

57 *C G T M* **2** credere potuit *C*, poterit credere *Migne* **5** parentem *C* ad *om. C* **6** pertinere *C* **7sq.** mortalibus] orabus *C ac.* **9** nauseas *M Migne* natio] ratio *C* **10** parentis *C* **11** quia] que *C* **12** peccata *C* transiit *C Kal.* **13** quia] qua *C ac.*, que *C pc.* **16** peccata *C*

pertinuit ad Adam, nisi quia coniugii lege generavit. Hocine cursum gubernare est an natare? Hocine est conficere an nausiare? Hocine est sumere aliquid solidum an semper evomere? Isdem sermonibus quod negaveris, affirmas, isdem lineis quod affirmaveris, denegas, et irasceris, cur non acquiescamus homini, qui gravi morbo ruptus non potest tenere, quod suscipit.

AUG. (1) Absit, ut dicamus aliorum patrum in filios deum peccata non reddere, cum scriptura divina totiens nominatimque testetur, pro quibus patrum peccatis in quos eorum filios vindicta processerit usque adeo, ut quoddam peccatum grave regis Achab parcens ei deus in eius filium vindicare distulerit. Sed quis modus et quae sit divinae ratio atque mensura iustitiae de aliorum patrum peccatis, ut reddantur in filios, indagare quis potest? Propter quod deus sibi tenuit ista iudicia, hominem vero iudicantem sic vindicare prohibuit. (2) Sed apostasia primi hominis, in quo summa erat et nullo impediebatur vitio libertas propriae voluntatis, tam magnum peccatum fuit, ut ruina eius natura humana esset tota collapsa, quod indicat humani generis tanta miseria, quae a primis ploratibus vagientium usque ad exspirantum novissimos halitus omnibus nota est ita, ut, qui eam negant, maiorem partem sibi vindicent humanae miseriae tam horribili et incredibili caecitate, sicut vos facitis, qui mortalem Adam ita factum, ut, sive peccaret sive non peccaret, moriturus esset, etiam post iudicium Palaestinum, ubi vos ista dicentes Pelagius ipse damnavit, adhuc dicere non timetis.

57, 30 sq. *cf.* 3 Reg. 21, 29 **45** gest. Pel. 23 sq. 57

57, 19. 20. 21 hoccine *Cpc.GTM Migne* **21** nauseare *Migne* **22** hisdem *CTac. M (bis)*, iisdem *Migne* **22 sq.** negaueras . . . affirmauoras *Cpc. m 1* **24** ruptus] corruptus *Cpc. mp.* **29** quoddam] quod iam *T*, *add.* quoddam uel quondam *Tsl.* **32** atquo] et *Migne* **35** apostasiam *TM* **37** ruinam *C* **39** uagientum *Tpc. m 1 M* exspirantium *Migne* **41** sibi partem *G*

(3) Sed perge, ut tibi placet, atque ipsos etiam tot Palaestinos episcopos criminare Manicheos; clama Pelagium ad horam restisse Manicheis, ne damnaretur ab eis. Imple paradisum pomis libidinum et tot ac tanta mala, quae perpeti videmus infantes, tamquam non sint poenales dolores, sed vernales odores, per illa felicia prata diffunde. Et me irride quasi natantem, cum tu in haec profunda demersus intereas; (4) me irride quasi nausiantem ac vomentem, cum tu mortuus iaceas et tamquam vermescente putredine sic inquieta loquacitate putrescas; me argue quasi affirmantem, quod negaverim, et, quod affirmaverim, denegantem, cum tu potius hoc feceris, sicut in tuo volumine superiore monstravi, et me hoc non fecisse possint, qui legunt, attendere et, quam fallaciter hoc me dixeris, invenire; me dic gravi morbo ruptum, quod suscipio, tenere non posse, cum tu spiritu vitae penitus amisso non saltem valeas ingesta suscipere.

58. *IUL.* Vides quidem etiam ipse rem dignam conflictatione non esse; tamen, ut mentibus subveniatur incautis, quae crassiores quasque opiniones et malis moribus blandientes in solacium assumunt conscientiae sauciatae, interrogamus, utrum tantae stoliditatis inventum de aliqua scripturarum occasione conceperis. Si dixeris: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum*, ammonemus te, ut relegas praesentis operis superiorem libellum, cuius si memor fueris, apostoli testimonium usurpare non poteris.

AUG. Nos te potius ammonemus, ut ipsum apostolum legas et videas pauca ipsa, de quibus agimus, verba eius tam manifesta esse contra te, ut non libello, sed plane longissimo

---

58, 6 *Rom. 5, 12

57, 46 perge ut] pergem *C* etiam ipsos *Migne* **47** ad horam Pelagium *Migne* **53** irride] inperide *C ac.*, inrite *C pc.* **59** me *pr.*] *add.* fecisse *T pc. M Migne Kal.*

58 *C G T M* **1** ipse *om. G* **1sq.** conflictationem *C* **6** conceperis] compereris *T Migne*, copereris *M* **7** peccatum *om. C*

et loquacissimo libro frustra ea fueris in haereticam vestram sententiam non vertere sed pervertere, non exponere sed obscurare conatus.

59. *IUL.* Si autem dixeris, quia una est forma baptismatis. qua diversae aetatis homines consecrantur, fateberis etiam me tacente commemorationem ibi nec generationis infectae nec carnis diabolicae nec Adae aliquam contineri; ad quod tamen suo loco, quamvis ad traducem non spectet, plene responsuri sumus.

AUG. Ubi respondere coeperis, quid ibi nisi ut soles haereticus apparebis?

60. *IUL.* Unam ergo saltem contra tantam a nobis productorum testium dignitatem, contra iustitiam manifestam, contra perspicuam rationem legis ede sententiam, per quam te ostendas fuisse deceptum; quod ideo addidi, quia, etiamsi esset, quae tale aliquid ambiguitate verborum putaretur ostendere, aliarum tamen sententiarum splendore et magisterio ita, ut iustitiae congruebat, cogebatur exponi.

AUG. Certa, non ambigua contra vos divina testimonia proferuntur, sicut a nobis iam multa prolata sunt; sed quia tenebras vestras redarguunt, vobis lucida non videntur et, quaecumque vobis sua radiante luce molesta sunt, contra illa cor clauditis, ne inde nox fugetur erroris.

61. *IUL.* Nunc autem, cum nec exigua opinionis huius in scripturis sanctis inveniatur occasio et e regione fides, quam tuemur, non minus rationibus suis quam exemplis et testimoniis muniatur, funesta es prorsus obstinatione pervasus, qui putas damno legis, damno rationis, damno prudentiae damnoque iustitiae Manicheorum somniis annuendum.

60, 8 *cf.* cap. 15, 9

58, 13 eam *G*

59 *C G T M* **2** ętis *G*

60 *C G T M* **1** una *T M* ergo *om. C* **3** legisse *C pc.* **5** si etiam *G* 8 certe *T M* **9** iam a nobis *Migne*

61 *C G T M* **3** suis rationibus *M Migne* **4** es] est *G*

AUG. Damno legis non audis: *Reddam in filios peccata patrum;* damno rationis non vides mala, quae parvuli patiuntur, qui propria peccata in hac vita nulla fecerunt, non nisi ex peccatis originis causas iustas habere apud deum; damno prudentiae non caves contra antiquissimum fidei catholicae fundamentum dogma proferre vel defensare novitium, quo negatur originale peccatum; damno iustitiae sic iniquus es, ut sub meo nomine tot viris sanctis, ecclesiae Christi filiis et patribus, discipulis atque doctoribus, qui ante nos fuerunt, atque ipsi matri omnium, catholicae ecclesiae, non timeas Manicheae pestis obiectare contagium.

62. *IUL.* Quid tamen in hunc sensum afferamus attende. Etiamsi posses probare Adae peccatum filiis imputari, assentireris tamen aliorum parentum suboli eorum crimina non nocere.

AUG. Quis huic errori assentiatur, nisi qui non credit deo dicenti: *Reddam peccata patrum in filios?*

63. *IUL.* Manifestum erat non generationis, sed alterius cuiuscumque fuisse causae, quod uniius generantis peccato apud iniquum tamen iudicem filii videbantur obnoxii.

AUG. Apertissime dicis iniquum deum, qui peccata patrum apertissime dicit se in filios redditurum.

64. *IUL.* Fiebatque, ut sicut iudicis aestimatio innocentibus maculabatur addictis, ita generationis status aliorum parentum vindicaretur exemplis. Si enim tramitis, si criminis

---

61, 7 *cf.* cap. 15, 9
62, 6 *cf.* cap. 15, 9

61, 8 sq. patiuntur paruuli *G*
62 *C G T K M* **2** sq. assentires *K*
63 *C G T K M* **2** cuiusque *C* **4** peccata — **5** filios] apertissime dicit peccata patrum in filios se *K*
64 *C G T K M* **3** uendicaretur *T pc. M (sim. semper)*

causa in fecunditatis opere constitisset, omnem fecunditatem condicio ista pollueret.

AUG. *Reddam peccata patrum in filios* deus clamat; ergo quia ille verax est, tu ab itinere veritatis exorbitas.

65. *IUL.* Cum vero non diversae generationis diversus tamen appareret status, relucebat prorsus etiam in illo coniugio, cuius reatui suboles sua communicaverat, generationem non fuisse vitiatam.

AUG. (1) Etsi diversa generatio non est, cum morituri ex morituris nascuntur, tamen, quod dicit apostolus: *Corpus quidem mortuum est propter peccatum*, non ad alios patres, sed ad illum pertinet, qui tanta impietate peccavit, quantam nos metiri atque aestimare non possumus. Sed quantam illam iudicaverit deus, satis idoneis didicimus testibus et divina scilicet scriptura et ipsa generis humani miseria, quantam pro peccato eius propagini eius non iniusto utique iudicio dei redditam cernimus, qui, non dico aeternam et animae et corporis, sed nec temporalem corporis mortem nec tot ac tanta mala, quae videmus parvulos perpeti, etiam in paradiso, si nemo peccasset, futura fuisse dicimus, quoniam christiani sumus. (2) Alii vero patres etiamsi multa peccant, tamen, quia et anima infirma et in corpore corruptibili, quod aggravat animam, peccant, nec peccatis eorum fit natura moritura et peccata eorum in filios supplicio longe diverso et longe minore redduntur eius occulto iustoque iudicio, qui in mensura et numero et pondere cuncta disponit et: *Reddam peccata patrum in filios* non mendaciter dicit.

66. *IUL.* Quid igitur actum est? Videlicet tam certum esse traducem non esse peccati, ut, etiamsi doceres propter

---

64, 6 *cf.* cap. 15, 9

65, 6 Rom. 8, 10 **21 sq.** *cf.* Sap. 11, 21 **22** *cf.* cap. 15, 9

---

65 *CGTM* · **5** uersa *Cac.* commorituri *C* **8** illum] ipsum *G* pertinet *om. C* **11** quantam] quam *Tpc. M* **12** propagine *C* **14** ac] et *Migne* **17** aliis *C* **18** in *om. C*

Adae peccatum filios puniri, constaret tamen innasci peccata non posse nec crimen ire cum semine, quando non hoc in omni fecunditate esse faterere; ac per hoc, etsi traderentur personis vitia, non tamen conceptibus miscerentur. Nunc autem cum inter me et te conveniat parentum peccatum ad filios nisi vitio et reatu generationis non potuisse transire, rationi autem, exemplis legique convenerit generationis statum nullo pacto potuisse vitiari, quod ex tua etiam concessione firmatur, qui dicis nullorum parentum peccata praeter duorum ad liberos permeare, invictissime confectum est nec fecunditatem primorum hominum a diabolo fuisse corruptam nec nasci ullum posse peccatum.

AUG. Non hoc tibi dicitur; ipse tibi, quod non dicimus, dicis. Et aliorum patrum in filios peccata redduntur divina iustitia, non humana; scit enim deus, quando et quomodo id iustissime faciat, homo autem nescit et secundum cognitionem suam debet ferre iudicium. Potest enim scire, cum iudicat, quamvis et hoc non semper, factum cuiusque personae; unde autem novit, quibus et qualibus vinculis conexa sit, de qua orta est, natura naturae? Sed illud unum, quo in mortis necessitatem mutata est humana natura, etiamsi alia nulla sint, sufficere ad damnationem, nisi generationis obligatio regeneratione solvatur, hoc dicimus, etsi audire non vultis: hoc veritate non vincitis, etsi oppugnare loquacitate persistitis.

67. *IUL.* Quaeritur ergo a nobis, cur non assentiamur naturale esse peccatum. Respondemus: Quia nullum habet verisimilitudinis necdum veritatis, nullum iustitiae, nullum pietatis colorem, quia diabolum conditorem hominum facit videri,

---

66 *C G T M* **5** fatere *Tac. M*, fatereris *Migne* **8** reatu *om. C* **10** statim *Tac.* etiam ex tua *Migne* **18** cogitationem *C* **20** semper] *add.* per *Tac.* **21** connexa *M Migne* **22** quo] quia *C* **26** hoc] hanc *C pc. m 1* ueritatem *C* **26 sq.** persistis *Cac.*

67 *C G T M* **1** a *om. Tac.*

AUG. Facit plane videri, sed vobis, non eis, qui noverunt a natura discernere vitium, quamvis in natura sit vitium. Lege ad Hebreos et vide eorum esse solidum cibum, qui exercitatos habent sensus ad separandum bonum a malo, quod vos non habetis. Ideo quando dicimus: Nascitur homo cum vitio, diabolum eius conditorem dici putatis ita caeci vel contentiosi, ut nec corporum vitia, cum quibus quidam nascuntur, possitis aut velitis attendere; quorum vitiorum merita si quaerantur a vobis, quo confugiatis nisi ad praecipitium, non invenitis, quamdiu ad catholicae solidam petram redire non vultis.

68. *IUL.* Quia deo iudici iniquitatis crimen affigit,

AUG. Vos hoc facitis, quia iniquum est grave super parvulos iugum, si nullum est originale peccatum.

69. *IUL.* Quia liberum arbitrium, quo potissimum praesidio contra diversos ecclesia Christi munitur errores, infringit et destruit.

AUG. Liberum arbitrium vos opprimitis, cui reddendo vel adiuvando dei gratiam denegatis.

70. *IUL.* Dicens omnes homines adeo capaces nullius esse virtutis, ut in ipsis matrum visceribus antiquis criminibus impleantur.

AUG. Quomodo diceremus gratia iustificari, id est iustos fieri, si capaces virtutis homines negaremus?

71. *IUL.* Quorum tamen scelerum vim non solum expultricem innocentiae naturalis commentaris, verum etiam deinceps per totam vitam in universa vitia coactricem.

AUG. Per dei gratiam minuitur, per dei gratiam finitur necessitas nostra; non hic habet, quod agat, loquacitas vestra.

67, 8 sqq. *cf.* Hebr. 5, 14

67, 7 quamvis] *add.* sit *C*

68 *C G T K M* **2** hoc] hic *M*

69 *C G T M* **2** erroris *T ac.* **5** denegastis *C*

70 *C G T M* **4** gratia *om. C*

71 *C G T M* **3** vitia universa *Migne* **5** non] nec *G*

72. *IUL.* Quam legem etiam peccati in prophetis et apostolis iam magno morum et signorum fulgore conspicuis et post illam gratiam mysteriorum Christi, quam tu his omnibus dogmatis tui flagitiis opitulari putas, mansisse et viguisse deiuras,

AUG. Susceptam tuam libidinem, hoc est concupiscentiam carnis concupiscentiae spiritus repugnantem, prophetae et apostoli fideliter expugnabant, quia non laudabant.

73. *IUL.* Quoniam conatus omnimodae honestatis extinguit, quoniam morum obscaenitatem operum dei, id est naturae humanae, consolatur et auget infamia, quoniam omnia mandata legis reatui impossibilitatis id est iniquitatis addicit,

AUG. Qui dicit: *Non quod volo ago, sed quod odio illud facio*, possibilitatem perfectionis suae in dei gratia ponit contra vos; non in sua virtute confidit, ne sit vanus in vos.

74. *IUL.* Quoniam non minus habet turpitudinis quam profanitatis, cum pro summis assertionis suae testimoniis genitalium amplexatur pudorem.

AUG. Non amplexamur genitalium pudorem, sed potius, pudor iste unde sit, quod vos non vultis, agnoscimus. Audimus enim scripturae manifestissimum testimonium, contra quod vos obsurdescitis, cum ommutescere deberetis. Quis enim audiens, quod illi primi homines nudi erant et non pudebat eos, non videat, unde sit factum, ut post peccatum puderet eos nudos esse et ea membra, quorum puderet, festinarent succinctoriis qualibuscumque velare? Sed inventus est homo, qui etiam talem libidinem, cui repugnandum est, ne peccetur,

---

73, 6 *Rom. 7, 15

74, 8 **sq.** *cf.* Gen. 2, 25 **9 sqq.** *cf.* Gen. 3, 7

---

72 *C G T M* **2** magno morum] magnorum *C* **7** spiritus] christus *C*

73 *C G T M* **2** obscinitatem *C* **6** odio *C ac.*, odi *C pc. G T M Migne*

74 *C G T M* **3** pudorem amplexatur *Migne* **6** manifestissimum *om. G* **7** obmutiscere *G*, *add.* uel i *T sl.*

et cuius etiam impudentes pudet, in paradiso constitueret, etiamsi nemo ibi peccasset, nec eum ista dicentem tantae ac tam sacrilegae deformitatis puderet. Rogo te, si libido ista, ut credimus, solam tibi ingerit resistendi molestiam, nullam vero exhibet voluntatem, cur ei, quamvis falsae, tam magnam laudis persolvendam putas esse mercedem ?

75. *IUL.* Et pro auctoritatibus sacris dei criminationibus intumescit.

AUG. Itane vero sacra auctoritas non est: *Corpus mortuum est propter peccatum?* Et dei criminatio, non laudatio est: *Vivificabit et mortalia corpora vestra?* Puto, quod non criminator, sed ipso deo plenus dei praedicator haec dixit, ubi ostendit Adam non sic esse factum, quemammodum dicitis, ut, sive peccaret sive non peccaret, moriturus esset.

76. *IUL.* In cuius praeceptis immoderationem tyrannicam.

AUG. Praeceptum dei tyrranicum non est, sed, ut impleatur, ipse rogandus est; hoc vos non vultis, quia in vestra virtute confiditis.

77. *IUL.* In iudiciis iniquitatem barbaram,

AUG. Quoniam dei non est iniquum iudicium, ideo in miseria generis humani, quae incipit a fletibus parvulorum, agnoscendum est originale peccatum.

78. *IUL.* In iuramentis falsitatem punicam inesse confirmat.

AUG. Numquid quando deus dicit: *Reddam peccata patrum in filios*, punice loquitur ?

75, 3 Rom. 8, 10 **5** Rom. 8, 11

78, 3 *cf.* cap. 15, 9

74, 14 ibi nemo *Migne* pecasset ibi *G* ista — **15** sacrilegae *om. C* **16** molestiam restistendi *Migne*

75 *C G T M* **5** uiuificauit *C* **6** criminatur *C* deo] deus *C*

76 *C G T M* **3** dei *om. C* **4 sq.** virtute vestra *Migne*

77 *C G T M* **3** miseriam *C*

79. *IUL.* Quoniam pro disputationibus et pro omnibus syllogismis Manichei innititur somniis et furori.

AUG. Nec Manicheus erat nec somniabat nec furebat, sive qui dixit: *Fuimus et nos natura filii irae sicut et ceteri*, sive qui dixit: „Omnes homines sub peccato nascimur, quorum ipse ortus in vitio est“.

80. *IUL.* Istae sunt ergo causae, quae nos in impugnationem mali naturalis accendunt, quae dedignari et despicere faciunt consortia perditorum,

AUG. Tot tantorumque doctorum catholicum piumque consensum nullo modo, nisi perditus, diceres consortium perditorum.

81. *IUL.* Quae praestant nihilo magis nos totius mundi fragore terreri, quam si videremus tristis lupini silvam sonantem vel immundis suibus vel ventis irruentibus commoveri.

AUG. Diffusa toto orbe catholica ecclesia, quae prudenter exhorruit ora vestra, non est lupini silva, sed esse voluit a lupinis morsibus tuta.

82. *IUL.* Ergo deum et iustum et pium credimus et veracem ac per hoc nihil impossibile mandasse legem eius tenemus, nihil falsum confirmare testimonia, nihil iniquum pronuntiare iudicia. sed ipsum esse hominum conditorem, quos nullo crimini obnoxios creat, verum plenos quidem innocentia naturali, voluntariarum autem virtutum capaces.

79, 4 Eph. 2, 3 **5** Ambr. paen. 1, 3, 13
81, 2 **sq.** *cf.* Verg. Georg. 1, 75 sq.

---

79 *C G T M* **3** nec *alt.*] ne *C* **6** ipse] se *C*
80 *C G T M* **2** adcedunt *C ac.* **4** catholicorum *T M Migne* piumque] pium *T pc. M Migne*
81 *C G T M* **2** silvam *om. G* **3** uentris *G* **5** catholicę *C* **7** tota *C ac.*
82 *C G T M* **1** et *pr. om. C* **5** nullo *C T ac. M*, nulli *G T pc. m 1 Migne*

AUG. Unde ergo non exsufflatam, non exorcizatam, non baptizatam imaginem suam non ammittit ad vitam suam? sicine merces innocentiae redditur? an potius generatione reatus attractus neque regeneratione dimissus iuste negata vita morte consequente punitur? alienatos quippe a vita dei detestatus apostolus non fuisset, si poena nulla esset.

83. *IUL.* Quibus collectis alterum teneatur necesse est ex duobus: videlicet ut aut talis credatur deus, qualem confingit Traducianus Manicheus, aut talis intellegaris cum omnibus, qui in traducis scita concedunt, qualem deprocliatur honoratus deus. Non autem potest esse deus talis, qualem Manicheus somniat, sed est pius et iustus et verus deus, qualem omnis sancta scriptura, omnis lex et fides nostra veneratur. Ac per hoc hoc est tuum dogma, quod ut cum dei iniuria suscipitur, ita cum eius honore destruitur.

AUG. Si pium deum sentitis, quare salvatorem, hoc est Iesum a parvulis impie prohibetis? si iustum, quare grave super parvulos iugum sine ullius peccati meritis creditis? si verum, quare dicenti: *Reddam in filios patrum peccata* non creditis?

84. *IUL.* Tempus est, ut ad alia transeamus; sed reposcit a nobis causae dignitas, ut etiam ea, quae superiore libro putamus praetermissa, reddamus. Quod quidem prudens lector supervacaneum forsitan iudicabit; tamen, quoniam compertum est rerum periculis depositam causam etiam levibus inhaerere, opera est, quibus praesidia sustuleris, auferre solacia.

82, 12 *cf.* Eph. 4, 18

83, 13 *cf.* cap. 15, 9

82, 7sq. non baptizatam *C, om. GTM Migne* **8** ad *om. C* **9** siccine *Tpc. M Migne* generationem *C* **12** esset] fuisset *G*

83 *CGTM* **5** potes *C* **6** et *pr. C, om. GTM Migne* **7** omnis *alt. om. C* **8** hoc *alt. om. C* **9** suscipiatur *Tac.* **12** peccatis *C* **13** *ante* si *add. i. mg.* Iul., *om. 84, 1*

84 *CGTKM* **1** ad *om. C* **2** ut *om. C* superiori *TKM Migne Kal.* **5** periclis *C*

AUG. (1) Quoniam in alia transire coepisti, iam, quod superius promisimus. debemus ostendere, prophetiam scilicet Hiezechielis, qua dicitur patrum in filios peccata non reddi. sicut filiorum non redduntur in patres, ad praenuntiationem pertinere revelationis testamenti novi. Dicit enim tale aliquid etiam propheta Ieremias et ibi, unde hoc dicatur, illustrat. Nam inter cetera: *Convertere*, inquit, *virgo Israhel, revertere in civitates tuas lugens; usque quo averteris, filia inhonorata, quoniam creavit dominus salutem in plantationem novam, in qua salute circuibunt homines? Sic dixit dominus: Adhuc dicent verbum hoc in terra Iuda et in civitatibus eius, cum revocabo captivitatem eius: Benedictus dominus super iustum montem sanctum suum, et qui inhabitant in Iudaea et in omni civitate eius, simul cum agricola et tolletur in grege, quoniam inebriavi omnem animam sitientem et omnem animam esurientem satiavi. Propter hoc exsurrexi et vidi et somnus meus dulcis mihi factus est. Propterea ecce dies veniunt, dicit dominus, et seminabo Israhel et Iuda semen hominis et semen pecoris. Et erit: sicut vigilabam super eos deponere et affligere, ita vigilabo super eos aedificare et complantare, dicit dominus. In diebus illis non dicent: Patres manducaverunt uvam acerbam et dentes filiorum obstupuerunt; sed unusquisque in suo peccato morietur et eius, qui manducaverit uvam acerbam, obstupebunt dentes ipsius.* Nempe manifestum est hoc ad dies pertinere plantationis novae, de qua, ut hoc diceret, loquebatur. (2) Ubi et illud semen hominis et semen pecoris, quod se deus seminaturum esse promisit, spiritaliter intellectum eos, qui praesunt, et eos,

---

84, 13 *Ier. 31, 21—30

84, 7 Aug. *om. Tac.* cępistis *C* **9** hezechieles *C* reddidi *Cac.*, reddid *Cpc.* **11** reuelationis pertinere *K* aliquid] quid *K* **13** Israel *Migne* **14** quo *om. Cac.* **15** salutem] lucem *C* **17** hoc uerbum *G* eius civitatibus *Migne* **18** montem iustum *C* **19** suum] tuum *Tac.* **21** omnem *pr. om. C* animam *alt.*] -um *Migne* **23** uenient *G* **28** obstipuerunt *C Gac.* **33** spiritualiter *K Migne*

qui reguntur, facit agnosci. Sed quia inveteratum erat in cordibus populi scriptum esse in veteri testamento: *Reddam peccata patrum in filios*, ne quisquam scripturam dei repugnare sibi arbitraretur, ut apertius ostenderet illud veteri, hoc novo congruere testamento, continuo subiunxit: *Ecce dies veniunt, dicit dominus, et consummabo domui Israhel et domui Iuda testamentum novum, non secundum testamentum, quod disposui patribus eorum in die, qua apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra Aegypti*, et cetera. (3) Ad illud igitur testamentum generatio pertinet, ad hoc autem regeneratio; unde ibi peccata patrum redduntur in filios, hic vero generationis vinculo per regenerationem soluto non dicitur: *Patres manducaverunt uvam acerbam et dentes filiorum obstupuerunt*, sed *eius, qui manducaverit uvam acerbam, obstupebunt dentes*, quia non in patris, sed in suo peccato, si commiserit, quisque morietur. Tu autem cum prophetia, ubi dicitur: *Non accipiet filius peccatum patris sui*, non ostendisti, quemadmodum scriptura concordet, ubi dicitur: *Reddam peccata patrum in filios*. Haec quippe inter se contraria remanebunt, nisi horum duorum singula ad testamenta singula referantur, quod evidentissime Ieremias propheta monstravit.

85. *IUL.* (1) Igitur cum venissemus ad apostoli Pauli sententiam, quam scripturarum expertibus Traducianus venditare solitus erat, id est: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum*, ostendi primitus ipsius sermonis testimonio a

---

84, 35 *cf.* cap. 15, 9 **38** *Ier. 31, 31sq. **45** *Ez. 18, 2; *Ier. 31, 29 **49** *Ier. 31, 30 **51** *cf.* cap. 15, 9

85, 1 *cf.* lib. 2, 56sq. **3** Rom. 5, 12

84, 35 uetere *C Migne* **36** patrum peccata *G* scriptura *C* **36sq.** repugnares ibi *C* **37** arbitretur *C* ostenderet apertius *G* **38** uenient *G* **42** ducerem *T K M* cetera] esset *K* **44** unde ibi] ubi *C* **45** generationem *T* **46** obstipuerunt *C ac.*, obstupescunt *K* **47** dentes obstupebunt *K* **48** si commiserit] sic omnis *C ac.* **49** prophetiam *C* **50** peccatum] iniquitatem *K* **52** contraria inter se *K*

85 *C G T M* **4** primitus *G*, primi *C T M Kal.*

loci illius adytis Traducianos fuisse summotos, quando gentium magister peccati antiquitatem revolvens ad generationis custodiam quasi fortissimum stipatorem finitum numerum collocasset, ut dicens per unum hominem peccatum intrasse in mundum praescriberet nihil se de generatione sensisse, quae nisi per duos non posset exsistere. Atque assignavi distinctum esse inter commixtionem et peccatum parentum, cum diceretur intrasse peccatum quidem in mundum, sed per eum numerum, qui fetibus non poterat convenire. Actumque est sufficienter per totum libellum peccati ibi non naturam indicatam esse, sed formam, quod a praevaricatoribus post secutis imitatione constaret, non generatione susceptum. (2) Verum quia scriptum legimus in epistula ad Hebreos de Iudaeis: *Ex uno orti sunt et hoc emortuo*, id est de Abraham, superius quoque in eadem epistula de Christo legitur: *Qui sanctificat, et sanctificantur ex uno omnes*, ne horum aliquid vel similium, si inveniri poterit, Traducianus arripiat atque argumentetur quicquam de responsione nostra ponderis fuisse discussum, qua affirmavimus ideo dictum esse unum, per quem transierit peccatum, ne generatio sineretur intellegi, cum inventum sit in hac epistula nomine unius generationem indicatam, ideo, inquam, id retractandum putavi. Ut igitur sit intentus lector, ammoneo; multiplici enim haec oppositio genere destructur. (3) Ibi itaque, ubi commemoratio Abrahae fit, et Sarra. eius uxor, inseritur; talis est quippe ordo verborum: *Fide qui vocatur Abraham oboedivit in locum exire, quem accepturus erat in hereditatem, et exiit nesciens quo iret. Fide demoratus est in terra promissionis tamquam in aliena in*

85, 18 Hebr. 11, 12 **19** *Hebr. 2, 11 **30** *Hebr. 11, 8—12

85, 7 fortissimum] por- *C* **8** digens *C ac.* **11** commixtione *C* **14** sufficiter *C* **15** indicatam *G*, -um *C T M* **16** generationem *C* **19** legitur de Christo *Migne* **23** qua] qui *T M*, *add.* uel a *T sl.* **29** Sarra *M*, sarrę *C*, sara *G T* uxor eius *G*

casulis habitando cum Isaac et Iacob, coheredibus repromissionis eiusdem; expectabat enim fundamenta habentem civitatem, cuius artifex et conditor deus. Fide et ipsa Sarra sterilis virtutem in conceptione seminis accepit etiam praeter tempus aetatis, quoniam fidelem credidit esse qui promiserat. Propter quod ab uno orti sunt et hoc emortuo tamquam sidera caeli in multitudinem et sicut harena, quae est ad oram maris innumerabilis. (4) Cum ergo utrumque commemorasset, id est et Abraham et Sarram, eamque dixisset lege senectutis effetam, sed fide virtutem concipiendi seminis accepisse, secure subdidit ab uno ortos tot populos, qui multitudini conferrentur astrorum. Ut ergo copula exponeretur parentum, tam fidelium praedicatio quam gestae rei veritas imperavit; ut autem de ipsis duobus in commendationem propagatae multitudinis non utrumque, sed alterum diceret, ars laudantis ammonuit. Volebat quippe ostendere, certa fides quam magna meruisset; dicens virtute dei excedentem numeros multitudinem propagatam accomodatius ad laudem operis eius esse perpendit, si ex uno eos quam ex duobus diceret procreatos, maxime cum in laudis augmento, quam ultimus sermo cumulabat, nullum esset historiae dispendium, quam supra utriusque personae commemoratione suppleverat.

AUG. (1) Qui te nihil dicere non intellegit, quid intellegat nescio. Dixeras apostolum propterea dixisse: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum*, quia exemplum peccandi homo ille ceteris praebuit. „Nam si generationem“, inquis,

---

85, 56 Rom. 5, 12 **58** *cf.* lib. 2, 56. 183

85, 36 conceptionem *C* **36 sq.** quoniam] quo *C* **37** credit *C* esse credidit *Migne* **38** multitudine *T Migne* **39** horam *GTM*, hora *Cac.*, ora *Cpc.* **40** memorasset *G* **41** eaque *C* **43** conferentur *CTac.* **44** exponerentur *Tac.* fidelium] -lis *Migne, add. sl.* uel lis *T* **45** rei gestae *Migne* **46** commendationem *C*, -ne *GT M Migne* **50** eius *om. C* perpendit *GM*, -di *Cac. T*, perpendens *Cpc. Migne Kal.* **55** nihil te *G*

„eo loco vellet intellegi, per duos diceret, non *per unum*“, cum potius, si exemplum vellet intellegi, per unam diceret, non *per unum*, quam constat etiam ipsi viro suo exemplum praebuisse peccandi. Sed quia generatione peccatum intravit in mundum sola regeneratione sanandum, ideo dixit: *per unum*, quia sicut humani exemplum peccati coepit a femina, sic generatio coepit a viro; conceptionem quippe, quae ad feminam pertinet, seminatio, quae ad virum pertinet, nullo dubitante praecedit. (2) Sed ecce inventum est evidentissimum testimonium sive a te ipso sive ab alio, qui hoc tibi fortassis obiecit, ubi sine ulla ambiguitate ab uno orti dicti sunt innumerabiles, cum virum et feminam, duos utique parentes, ut orerentur, habuerint; sed dictum est rectissime propter exordium generationis, quod a semine viri est. Denique cum laudabilia fidei exempla proponeret, ab ipso Abel coepit et commemorato Abraham pervenit ad Sarram. Iam utique ab illo transierat et de eius coniuge loquebatur et tamen, cum ad commemorandam generationem immensi populi ventum esset, ad illum reversus est, quia ille genuit, quod illa peperit. (3) Quod si, ut debueras, cogitares, non blasphemares fidelem fidei praedicatorem, qui scripsit epistolam. et diceres eum „arte laudis ammonitum“. Quid ammonitum, quaeso? An ut mentiretur ab uno asserens ortos, qui orti sunt a duobus? „Accomodatius“ videlicet, ut existimas, „id esse perpendens ad laudem operis dei“. Multum erras; non delectat deum falsa laudatio. Soles eam tu quidem libenter exhibere libidini; sed valde displicet falsitas veritati. Nam et ipsi libidini te cur praebeas non laudatorem, sed adulatorem nescio. Numquid ideo te plus amabit? prorsus falleris; illa non amat hominem, sed plane stimulat, ut amet quod amare non debet. (4) Si autem potest quocumque locutionis modo non menda-

---

85, 59 per *pr.* — **60** intellegi *om. C* **61** ipso *C* **64** humanum *C G* **66** seminatione *C* **71** orerentur *C*, orirentur *G T M Migne* **72** semini *C ac.* **76** commemorandam] mem- *T Migne* **87** amauit *C* **87 sq.** hominem amat *G* **89** quodcumque *C*

citer, sed veraciter dici ex uno esse ortos, qui orti sunt ex duobus, cur putas ideo generationem non potuisse insinuari, ubi dictum est: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum*, quia generatio per duos fit, non per unum? Cum sit omnibus notum aut eum potius aut prius generare qui seminat, feminam vero aut non generare, sed parere aut, si et ipse partus recte generatio dici potest, prius eam de viro generante concipere et postea fetum, quem conceperat, generare. (5) Proinde apostolus, cum peccatum in mundum, quod Christus regeneratione dilueret, generatione intrasse vellet intellegi, *per unum hominem* dixit, qui tunc vel prius vel potius generavit, praesertim quia, ut iam diximus et tibi inculcandum est, si hoc propter exempli diceret principatum, per unam diceret, ex qua primum in genere humano peccandi processit exemplum, et magis praetermitteret virum, quem mulieris exemplum, ut etiam ipse peccaret imitando, noverat subsecutum.

86. *IUL.* Ad Hebreos ergo, ubi de generatione sermo est, *ex uno* dicuntur multi exstitisse, ad Romanos autem, ubi de peccato apostolus loquitur, *per unum hominem* ait intrasse peccatum, quo numero absolutissime se nihil de generatione sensisse perdocuit.

AUG. Contra res apertas sic loqui non est, ut putas, eloquentia laudabilis, sed incredibilis impudentia.

87. *IUL.* (1) Ubi autem de Christo dicitur: *Qui sanctificat, et sanctificantur ex uno omnes*, non de Adam, sed de deo accipi potest, cuius virtute Christus secundum carnem factus est et omne humanum genus; ac per hoc ad labefactandam

---

87, 1 Hebr. 2, 11

85, 93 fit per duos *Migne* **94** aut *alt.*] *add.* eum *C* **95** generare — **96** recte *om. C* **99** delueret *C*, deluderet *T* generationem *C* **101** qui aut *T* **102** diceret] dicererei *C* **105** ipse etiam *G*

87 *C G T M, K inc. l. 13 alia sunt quae* **4** genus humanum *Migne* **ac**] et *T M Migne*

intellegentiam apostoli, qua dixit per unum hominem peccatum intrasse in mundum, aliorum similitudo verborum nihil quivit afferre momenti. Hacreat tamen id, quod sequitur, maxime prudentis animo lectoris, ut intellegat me hactenus multo remissius, quam res postulabat, egisse. (2) Patiamur quippe, ut plurimis testimoniis doceatur generationem, quae nisi per duos fieri non potest, agi tamen etiam per unum solere dici. Verum nihil opinio traducis promovebit: cur? videlicet quia alia sunt, quae abusive, alia, quae proprie dicimus. Ergo ea, quae sunt propria, appellationes suas sine dispendio largiuntur; ea vero, quae per usurpationem dicuntur, principalibus rebus videlicet propriis definitionum suarum praeiudicia non sinuntur invehere; fitque hoc totum inculpabiliter, cum rebus, de quibus non est ulla dubitatio, per abusionem vocabula impertimur aliena.

AUG. Sed tu dubitationem apertis etiam rebus, quae contra te fuerint, illaturus es.

88. *IUL.* Ceterum cum res aliqua contra opinionem omnium eo sermone inducitur, in cuius sono habet omne praesidium, graviter peccatur, si proprio eius nomine ad manum posito emendicata abusivi appellatione signetur. Cum ergo de fetibus sermo est, quoniam nullus dubitat, quin natus quisque duos habeat parentes, nec hoc astipulatione indiget, non incommodabit intellectui, si dicam ex uno illum esse generatum; neminem quippe sermo meus adeo permovebit, ut putet illum nasci aut sine patre aut sine matre potuisse.

87, 5 qua] qui *C Kal.* dixi *C* **7** quivit] quiuita *C* **9** partiamur *C* **12** opinioni *C* **13** abusive] *add.* uel *C* **14** sunt] dicimus *C* **15** dicuntur] *add.* id est *C* **17** hoc totumque fit *K* **18** non est ulla] nulla est *K* **19** impertimur] imponuntur *K* **20** etiam] eam *C ac.*

88 *C G T K M, K des. l. 33 intellege* **1** opinione *C ac.* **4** manum *om. C* **6** adstipulationem *C* **7** indicet *C* incommodauit *C* illorum *K* **8 sq.** permouit *C ac.* **9** sine matre aut sine patre *K*

AUG. (1) Natus quidem duos parentes habet; sed ut nascatur, unus eum serendo gignit, altera edendo parit. Unde satis apparet, cui sit potissimum vel cui primum generatio tribuenda, ut desinas rebus in luce positis nebulas loquacitatis offundere. Quis autem sic loquitur, ut dicat quemquam ex uno generatum? cum omnis, qui hoc audit, non cogitet nisi patrem nec hominem seminando generet nisi unus pater; sed ex uno generati duo vel plures recte dici solent, qui non habere unum patrem possent existimari. Ubi autem pater et mater sunt cogitandi, quis ex uno natus nisi mendaciter dicitur? (2) Numquid enim, si manifestum sit duos simul ambulasse aut aliquid simul egisse, ideo sine mendacio dicis unum ambulasse aut unum hoc egisse, quia manifestum est duos fuisse? Nonne mendacium tuum tanto erit impudentius, quanto illud apertius? Ponitur quidem et singularis numerus pro plurali tropica locutione sicut in plagis, quibus percussa est Aegyptus, ubi dicitur rana vel locusta numero utique singulari, cum multae fuerint; si autem diceretur rana una vel locusta una, quis dubitaret tanto esse hoc mendacium vanius, quanto est illa veritas clarior? (3) Desine igitur istos fumos hominibus harum rerum imperitissimis vendere et per unum hominem in mundum intrasse peccatum, non sicut tu, sed sicut apostolus dicit, intellege. *Per unum* quippe *hominem* non exemplo praecedentem, nam hoc de femina diceretur, sed principio generantem, quia prior sevit, quod illa conciperet, et ipse genuit, quod illa pareret, *peccatum intravit in mundum*, sicut scriptum est: *Abraham genuit*

88, **26 sqq.** *cf.* Ps. 77, 45 sq.; 104, 34 **36** Rom. 5, 12 **37** Mt. 1, 2

88, **12** alter *C* **13** sit *om. C, add. post* **14** tribuenda **19** possint extimari *C* **21** enim si] nisi *C* **22** dicis sine mendacio *K* **24** fuisse] fecisse *K* **25** quando *C* **26** plurari *G* **27** ubi *om. C* **31** fumus *C* imperitissimis harum rerum *K* **36** ipsa *C*

Isaac, Isaac genuit Iacob et per ceteras subsequentes generationes ista locutio perseverat nec dictum est: Abraham et Sarra genuerunt Isaac aut Isaac et Rebecca genuerunt Iacob; (4) et ubi matres commemorari necessarium fuit, non ait evangelista: Iudas et Thamar genuerunt Phares et Zaram, sed ait: *Iudas genuit de Thamar*, et ubicumque adiunxit et matres, generationem tamen patribus dedit, non dicens: Ille et illa genuerunt illum, sed: Ille genuit illum de illa. Unde intellegas eo modo dictum ex uno Abraham genitos esse innumerabiles, quia ipse illos genuit unus ex Sarra. Ideoque dictum: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum*, ut intellegeretur ibi generationis initium, quod ex viro est, non imitationis exemplum, quod in genere humano per unam potius quam per unum intravit in mundum.

89. *IUL.* Cum vero de peccato agitur, quod contra omnium opinionem omnemque rationem simulatur ingenitum,

AUG. Non contra omnium opinionem omnemque rationem simulatur, sed contra vestrum errorem teste scriptura et ipsa generis humani miseria peccatum originale monstratur.

90. *IUL.* Et hoc peccatum transisse per unum proprie dicitur, si exemplum delinquendi praebuit, inconvenientissime autem, si peccatum istud ingenuit, quod ad posteros nisi per duos transire non potuit,

AUG. Immo per unum intravit, a quo seminatum est, quod peperit illa: exemplum autem in illa praecessit, quod secutus est ille.

88, **43** Mt. 1, 3 **48** Rom. 5, 12

88, **40** aut] ut *C* **42** Zaran *Migne* **43** adiunxit] iunxit *C* **46** intelleges *C* **49** ut] et *C*

89 *C G T M* **2** omnemque] et omnem *Migne* **4sq.** omnemque rationem *om. C*

90 *C G T M* **3** istud] studii *C* **6** in *om. C*

91. *IUL.* Commendaveritque apostolus transisse peccatum, sed per unum, ostenderitque hoc veritas ad exemplum proprie pertinere, intolerabili impudentia Traducianus facit, ut dicat et ad se illum numerum inflexum abusione pertingere.

AUG. (1) Quid est, quod tam saepe novo nomine quasi contumelioso agere te putas, ut fugiatur veritas antiquissimi catholici dogmatis, dum novitas expavescitur nominis? Quid non potest isto modo derideri? sed vanitate, non urbanitate. Apostolus enim dicit: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum et per peccatum mors et ita in omnes homines pertransiit;* haec verba utrique suscipimus. Si ergo nos Traduciani sumus propter peccatum, quod generatione traductum est, ut in omnes homines pertransiret, vos Traduciani estis propter peccatum, quod imitatione traductum esse fingitis, ut in omnes homines pertransiret; (2) et prior apostolus Traducianus apparuit, qui sive hoc, quod cum sensisse clarum est, sive illud, quod errando dicitis, senserit, peccatum tamen in mundum per unum hominem intrasse et in omnes homines pertransisse dicendo huius occasionem nominis praebuit. Si autem traducis nomen his verbis non convenit, ubi dicitur per unum hominem intrasse et in omnes homines transisse peccatum, nec nobis hoc nomen nec vobis nec apostolo convenit, sed plane hoc dicere, hoc obicere, hoc assidue odioseque repetere ineptiae vestrae satis convenit.

92. *IUL.* Nam cum inauditum monstrum sit, si dogma etiam tolerabile, novum tamen, aliquis relinquens propria abusivis verbis condere ambiguisque conetur, tum istud infinite deformius est, quod res obscaenas et dei iustitiam

---

91, 10 Rom. 5, 12

---

91 *C G T M* **2** sed] *add.* non *TM Migne Kal.* **4** adusione *C* **6** tam] iam *T* **12** suscepimus *C* **23** transisse] pertr- *Migne*
92 *C G T M* **4** infinitum *C*

criminantes tam ancipitibus Augustinus nititur confirmare sententiis, ut eas contra se proprie, pro se autem precario sonare fateatur. Quisquamne eruditorum illi argumento fidat, quod, cum in ius venerit, ab inimico eius quasi vernaculum, ab illo vero quasi fugitivum plagiatumque pensetur ?

AUG. De verbis abusivis et propriis ea loqueris, ut hominum paucitate contempta, qui te intellegunt et inveniunt delirantem, eligas multis, qui te non intellegunt, videri dicere aliquid, cum dicas nihil. Melius ergo paucis doctis te relinquo, qui et me non demonstrante facillime intellegunt te nihil dicere, quam te refellendo, quamvis vera dicam, ea, quae multi non intellegunt, dico. Verum tamen, ubi dictum est: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum*, propter generationis auctorem, ideo formam futuri, propter regenerationis auctorem, non verba sunt abusiva, sed propria.

93. *IUL.* Quod igitur ad Hebreos positum est: *Ex uno omnes*, exegit laudes dei, post commemorationem tamen parentum; quod autem dicitur de Christo: *Qui sanctificat, et sanctificantur ex uno omnes*, ad deum relatum est.

AUG. Magis post commemorationem parentum, praesertim quia iam transierat a patre et de matre loquebatur, praeteriri non debuit ipsa mater, sed dici debuit: Ex duobus orti sunt, qui non ex uno, sed ex duobus orti erant, ut laus dei esset vera, non falsa, nisi quia et hoc verum est, quod ex uno orti sunt, nec abusive dictum est, sed proprie propter auctorem seminis patrem, non propter augendam mendacio, sicut tu existimas, dei laudem. Dicere quippe: Homo fecit, quod homines duo pluresve fecerunt, potest tropica esse locutio; si quis autem dicit unum hominem fecisse, quod

---

92, 17 Rom. 5, 12

93, 1. 3 Hebr. 2, 11

92, 6 autem] aut *C* **9** plagitiatumque *C* **10** ea loqueris] et eloqueris *C* **11** paucitate] faucitate *C* contenta *G* **15** uere *C*

93 *C G T M* **2** exigit laus *T M Migne Kal.* **8** erant] sunt *G* **14** hominem unum *G*

duo fecerunt, nisi eorum duorum auctor facti sit unus, aut mentitur aut fallitur, sicut de locusta et rana paulo ante iam diximus.

94. *IUL.* Sic enim apostolus ad Corinthios: *Nam sicut mulier*, inquit, *ex viro, ita et vir per mulierem, omnia autem ex deo.* Tertio vero ostendit ratio, quoniam, etsi neutrum horum, quod nobis amminiculatur, fuisset, tamen illam sententiam, qua per unum hominem intrasse peccatum in hunc mundum Paulus disputat, nullum cum Manicheis inisse foedus.

AUG. Tu potius ista dicendo ostenderis foedus. Nam quod foedus est apostolo cum Manicheo, cum apostolus dicat: *Corpus quidem mortuum est propter peccatum*, quod evertit haeresim vestram, Manicheus autem dicat: Corpus immutabiliter malum est propter coaeternam bono mali naturam? Itemque in eo loco, ubi dictum est: *Corpus mortuum est propter peccatum*, apostolus dicat: *Qui suscitavit Christum a mortuis, vivificabit et mortalia corpora vestra*, Manicheus autem dicat carnis corpora non pertinere ad boni dei creaturam, sed ad mali naturam nec Christum a mortuis suscitatum, sed non esse mortuum? Vos ergo, qui Manichei non estis, sed diversa peste nec vos sani estis, dicite, quomodo sit corpus mortuum propter peccatum, qui corporis mortem non per peccatum illius hominis, sed lege naturae intrasse asseveratis in mundum.

95. *IUL.* Ac per hoc inconcussa manet nostra responsio, quae ostendit per unum hominem non generatione vitiatam

---

94, 1 1 Cor. 11, 12 **10** Rom. 8, 10 **14** Rom. 8, 11

93, 15 unus *om. C*

94 *C G T K M* **1** sicut] sic *T pc.* **6** Paulus] apostolus *K* **9** quod] quidem *K* **10 sq.** heresim nostram euertit *K* **11 sq.** immutabiliter] intolerabiliter *C* **12** malum est *om. T K M* **15** uiuificauit *C* nostra *K* **16** ad] a *T ac.* bonis *C ac.* sed — **17** naturam *om. C* **17** Christum] *add.* esse *K* **18** diversa] -si a *G* **19** sane *C*

95 *C G T K M* **2** non per unum hominem *G* generationem *C*

atque corruptam, sed integra permanente natura vitiosam solummodo allegari ab apostolo peccantium voluntatem.

AUG. (1) Numquid usque adeo caeci estis aut homines excaecati[s] caliginosis disputationibus vestris, ut negare audeatis nasci corpora vitiosa? Numquid ad hominum naturam non pertinent corpora? Aut quod Manichei dicunt, quorum dementiam nescientes quidem, sed, quantum adiuvetis, advertere et cogitare non vultis, gentis tenebrarum coporibus anima bona tenetur ammixta? Dicite ergo vitiosorum corporum merita, qui negatis parvulos ex parentibus trahere ulla peccata. Ecce Manichei dicunt: Usque adeo caro ista mortalis non ad opificium dei, sed ad gentis pertinet tenebrarum, ut etiam hominum corpora, quos ad imaginem dei factos esse perhibetis, non solum corruptibilia et condicioni mortis obnoxia, verum etiam vitiosa saepe nascantur. (2) Quid eis respondebit haeresis vestra nisi humanam, quamvis sub deo creatore et artifice, hanc tamen esse naturam, ut, etsi nemo peccasset, etiam in paradiso talia hominum corpora nascerentur? O abominabilem et damnabilem vocem! Nos autem, quoniam hominum corpora non solum corruptibilia et necessitati mortis obstricta, verum etiam multa in eis innumerabili vitiositate languida distorta deformia nullo parentum praecedente peccato in paradiso exortura fuisse non dicimus et eos, qui dicunt, dignissimos anathemate iudicamus, non ab initio sic institutae naturae, sed iniquitatis merito postea vitiatae ista tribuimus, ut et vos et Manicheos inconcussa et antiqua fidei catholicae stabilitate destruamus.

96. *IUL.* Sed revertamur ad librum illum, quem ad Valerium destinavit, in quo decerptas de libro meo uno

---

95, 6 excaecatis *codd. Migne*, -ti *Kal.* **11** tenebatur *Tac.* **13** adeo *om. C* ista caro *K* **16** corruptibili *G* conditionis *C* **21 sq.** abhominabilem uocem et damnabilem *K* **23** necessitate *K* **24** innumerabili *om. C* uitiositate innumerabili *K* **26** anathemat et *C* **29** stabilitati *C*

96 *C G T K M* **2** discerptas *Migne*

dumtaxat sententias sibi discutiendas refellendasque proposuit. Et quidem in primo operis praesentis libello usque ad ea Augustini dicta perveneram, quibus retecta impudentia, qua opinionis illius fugiebat invidiam, ne diabolum videretur asserere hominum conditorem, pronuntiavit deum esse auctorem malorum atque ipsum talis meriti creare substantiam, quae reatum, antequam usum rationis, accipiat et quae in regno diaboli conditoris sui manibus collocetur,

AUG. Qui naturam discernit a vitio, non dicit quod dicis; qui intellegenter legit quod dico, non me putat dicere quod non dico.

97. *IUL.* Eumque esse figulum irae et perditionis vasa fingentem,

AUG. Quantumlibet non intellegas, quomodo deus faciat ex eadem massa aliud vas in honorem, aliud in contumeliam, ita facit tamen, ut non faciat tertium genus vasorum nec in honorem nec in contumeliam, quales vos esse parvulos vultis et in regnum dei non intrare imaginem dei nullam esse contumeliam deputatis. Ipsum enim regnum sic amatis, ut non ibi esse non saltem levem poenam credatis hominis esse, sed nullam.

98. *IUL.* Sed quae in perditionem non processu liberae voluntatis, verum informatoris sui potestate cogantur.

AUG. Potes dicere non quoslibet homines, sed iam regeneratos filios suos deum in perditionem cogere faciendo eos vivere, quos a fide praevidet recessuros, cum posset eos hinc rapere, antequam malitia mutarentur.

97, 1 *cf.* Rom. 9, 22 **4** *cf.* Rom. 9, 21

96, 5 retecta] recta *C* **6** fugiebant *C* **7 sq.** auctorem esse *GK* **10** suis *C*

97 *C G T K M* **3** quantumlibet] *add. sl.* uel quamlibet *T* **4** eadem] adem *C* **5** faciat] *add.* ut *C*

98 *C G T K M* **2** uere *G* **3 sq.** regeneratos] generatos *C*

99. *IUL.* Tantumque hoc prodigialis dogmatis nefas apostoli Pauli molitus est roborare sententiis, quas contextu totius lectionis exposui; et ostendi prophetam Esaiam, de quo hanc comparationem figuli constabat assumptam, iustitiae divinae plenissime causam tueri.

AUG. Quid ostendis te legentibus et intellegentibus nisi te verba apostolica nimia loquacitate conatum, non tamen potuisse pervertere?

100. *IUL.* Secundum autem librum expositione apostoli argumentis Augustini exadversum positis pro ea, quam suppeditavit veritas, facultate complevi; atque ideo nunc ad libri eius ordinem revertamur.

AUG. Secundum librum non expositione apostoli, sed sub expositionis professione, inani oppugnatione complesti vanitate tibi, non veritate suppeditante, quae diceres.

101. *IUL.* (1) Igitur postquam sibi unum de praefatiuncula prioris operis mei caput, quod quasi impugnaret, obiecit illudque de figulo peccatorum deo suo subdidit, me arguit; quam sane constanter et pure ipsius eloquiis publicetur: „Non itaque, sicut te atque alios fallens loqueris, si quis aut liberum in hominibus arbitrium aut deum esse nascentium conditorem dixerit, Caelestianus et Pelagianus vocatur, ista quippe et catholica fides dicit. (2) Sed si quis ad colendum recte deum sine ipsius adiutorio dicit esse in hominibus liberum arbitrium et quisquis ita dicit deum nascentium conditorem,

---

101, 5 nupt. conc. **2,** 8

---

99 *C G T M* **2** robore *C ac.* **3** Esaiam] esse iam *C*, Isaiam *Migne*, ysaiam *T M* **4** hanc *om. G* **4sq.** iustitiam *C* **6** qui *T ac.* ostendis te legentibus *ego*, ostendis diligentibus *cod.*, ostendisti legentibus *Migne*, ostendis legentibus *Kal.* **7** apostolica uerba *G*

100 *C G T M* **1** expositionem *C* **2** exadversum *C T ac.*, ex aduerso *G T pc. M Migne* **7** tibi] et ibi *C*

101 *C G T M* **1** sibi *om. C* **5** non] *add.* inquit *G Tmg. mp.* **7** vocatur] *add.* et pelagianus uocatur *C* **8** et *om. G*

ut parvulorum neget a potestate diaboli redemptorem, ipse Caelestianus et Pelagianus vocatur. Liberum itaque arbitrium esse in hominibus et deum esse nascentium conditorem utrique dicimus; non hinc estis Caelestiani et Pelagiani. Liberum autem esse quemquam ad agendum bonum sine adiutorio dei et non erui parvulos a potestate tenebrarum et sic transferri in regnum dei hoc vos dicitis; hinc estis Caelestiani et Pelagiani“. Natare te quidem in impietatis tuae et formidinis palude frequenter ostendi nec super hoc dubitaturum prudentem constat esse lectorem.

AUG. Nec natare te posse, sed mergi alii noverunt, qui haereticum te esse cognoscunt; nam tu eadem submersione sensum etiam perdidisti.

102. *IUL.* Atque ideo in primo libro nec me fuisse mentitum, qui scripseram omnes, qui fugissent nostrae societatis invidiam, in Manicheorum praerupta corruere liberum arbitrium denegantium et deum hominum conditorem teque id, quod fueras propulsare conatus, statim absolutis arripuisse sermonibus etiam illorum scriptorum, quae ad Bonifatium miseras, insertione patefeci. Verum tamen hoc etiam haec, quam nunc posui, tua responsio confitetur; dixisti enim catholicam fidem esse, quae et liberum credit arbitrium et deum nascentium conditorem, quod utrumque omnium haereticorum Manicheos certum est vobiscum negare.

AUG. Manichei, quod videre non vultis, a vobis potius adiuvantur, qui tot et tanta mala, quae pati parvulos cernimus, non meritis peccatorum, sed genti tribuunt tenebrarum;

101, 16 *cf.* Col. 1, 13

102, 6 *cf.* lib. 1, cap. 14

101, 12 pelagianus et celestianus *G* **15** quemquam esse *G* **18** impietate *C* **19** ostende *Tac.* **19 sq.** prudenter *G* **22** submersionem *C*

102 *CGTM* **2** qui *pr.*] quid *Migne* **8** enim *om. G* **9** fidem catholicam *TM Migne Kal.*

non enim habetis, quo fugiatis, quando a vobis, mala ista unde sint, percunctantur. Sed nobis ad liberum arbitrium hominis, quo natura humana, cum bona fuerit instituta, vitiata est, haec omnia referentibus catholica vobiscum veritate vincuntur.

103. *IUL.* (1) Verum quia fidei catholicae, cuius solido nudatus es, quasi amiculum tenue, solum nomen assumis, vis nos credere etiam a te hoc teneri, quod catholici confitentur, id est et liberum arbitrium esse in hominibus et deum nascentium conditorem. Sed si hoc a te simpliciter fideliterque prolatum est, finem certamini impone silentio; fama ad nos criminantum recurrat, qui id obiecerimus tibi, quod secura negatione deleveris. (2) Hoc solum huic adde sententiae, si qua inventa fuerit secta, si qua disputatio, quae hanc duplicem confessionem, quam catholicam esse professus es, aliqua conetur argumentatione convellere, aut tuam non esse aut a te ulterius non defendi. Si autem iuvat ea, quae dicturus es negasse, locupleti etiam disputatione defendere, explica definitiones liberi arbitrii et fines eius distinctionibus absolutis quasi quibusdam cinge limitibus.

AUG. Inimici et defensores, liberum arbitrium defendendo premitis, quod ad suos limites revocari omnipotentis et veri defensoris bonitate non vultis.

104. *IUL.* Deum quoque talium hominum assere conditorem, quales manibus eius iustitiaeque conveniunt.

AUG. O stulti haeretici novi! Si manibus dei non conveniunt opera vitiosa, numquid manibus dei subtrahere ulla hominum corpora audebitis, quae videtis saepe nasci nonnulla vitiosa? Cur non ergo naturam primario peccantis hominis arbitrio vitiatam cum catholica veritate fatemini, de qua

---

102, 16 percontantur *C*, -atur *Gpc.* **18** omni *C*

103 *C G T M* **2** adminiculum *G* adsumi *C ac. mp.* **6** silentium *C* **7** criminatum *C M*, -antium *Migne* qui id] quid *C* **13** explica] caplica *C ac.*, et aplica *C pc.* **14** arbitrii liberi *C G* absolute *C*

104 *C G T K M* **1** asserere *K* 7 catholicam *C*

deus facit, quod non solum artifici bono, sed etiam iudici convenit iusto, ne Manichei vos cogant humana corpora tribuere artifici maligno et iniusto ?

105. *IUL.* Quorum certe nihil a te actum est; sed postquam respondisti catholicos liberum arbitrium confiteri, de quorum te numero esse confingis, statim definitionem ammovisti, quae id, quod dedisse videbaris, eriperet. Ais enim: „Sed si quis ad colendum recte deum sine ipsius adiutorio dicit esse in hominibus liberum arbitrium, hic Pelagianus vocatur“, et item: „Liberum arbitrium esse in hominibus dicimus ⟨‚liberum autem quemquam esse ad agendum bonum vos dicitis⟩“.

AUG. „Liberum autem quemquam esse ad agendum bonum sine adiutorio dei“: ubi si adiunxisses „haeretici dicunt“, quamvis ego verba ista non dixerim, a mea tamen sententia non recessisses. Verum est enim haereticos dicere, id est vos ipsos, liberum esse quemquam ad agendum bonum sine adiutorio dei. Sed cur ibi non legerim „sine adiutorio dei“, quae in hac sententia verba mea etiam ipse paulo ante posuisti, quamdiu possum, mendoso potius codici tribuo quam tibi. Dic ergo cetera.

106. *IUL.* (1) Quod enim ais ad colendum recte deum sine ipsius adiutorio dici a nobis sufficere unicuique libertatem arbitrii, omnino mentiris. Cum enim cultus dei multis intellegatur modis et in custodia mandatorum et in exsecratione vitiorum et in simplicitate conversationis et in ordine mysteriorum et in profunditate dogmatum, quae de trinitate vel de resurrectione multisque aliis similibus fides christiana consequitur, qui fieri potest, ut nos inconfuso dicamus sine

---

105, 5 nupt. conc. 2, 8

104, 8 artifici] artium *K* iudici] iudicii *C* **8sq.** conueniat *K*

105 *C G T M* **3** numerum *C* **8** liberum — dicitis *addidi, cf. 108, 4; 110, 35sq.; 121, 30sqq.* **10** Aug. *add. post* bonum *Migne* **11** sine adiutorio dei *om. Migne* ubi] ibi *Migne, om. C* **13** enim est *C Kal.*

106 *C G T M* **7** multique *C* **8** inconfuse *T pc. Kal.* sine] si *C ac.*

adiutorio dei liberum arbitrium sufficiens ad eius esse cultu-
ram, cum legamus in evangelio dicentem dominum: *Confiteor tibi, pater, domine caeli et terrae, qui abscondisti haec a sapientibus et prudentibus et revelasti ea parvulis: ita, pater, quoniam sic fuit beneplacitum ante te?* (2) Cum utique ista omnia, tam quae dogmatibus quam quae mysteriis continentur, libertas arbitrii per se non potuerit invenire, quamvis, ut nec idola colerentur nec deus, qui innotescebat mundi ipsius conditor, sperneretur, magistro gentium teste docere potuerit ratio naturalis. Non ergo hoc, quod fingis, aut nos aut quisquam dicit prudentium, sed affirmamus a deo fieri hominem liberi arbitrii eumque innumeris divinae gratiae speciebus iuvari, cui possibile sit vel servare dei mandata vel transgredi. Et hoc est, ubi liberum arbitrium esse defendimus, ut, cum deus tam multis modis benignitatem suam asserat, id est praecipiendo benedicendo sanctificando coherendo provocando illuminando, unusquisque eorum, qui iam ratione utitur, liberum habeat voluntatem dei vel servare vel spernere.

AUG. (1) Tam multa dicis, quibus nos adiuvat deus, id est „praecipiendo benedicendo sanctificando coherendo provocando illuminando“, et non dicis caritatem dando, cum dicat Iohannes apostolus: *Caritas ex deo est.* Unde item dicit: *Ecce, qualem caritatem dedit nobis pater, ut filii dei vocemur et simus.* In hac caritate, quae cordi humano spiritu, non littera datur, etiam potestas illa intellegitur, de qua idem ipse in evangelio suo: *Dedit eis*, inquit, *potestatem filios dei fieri.* (2) Haec vos ab homine esse dicitis homini per liberum arbi-

---

106, 10 Mt. 11, 25sq. 16sq. *cf.* Rom. 1, 20 31 1 Ioh. 4, 7
32 1 Ioh. 3, 1 35 Ioh. 1, 12

106, 11 domine pater *C* qui] que *C* 14 quae *pr.*] quam *C* 15 invenire *G* 17 condito *C ac.* 18 potuit *C* 24 benedicendo *om. C* 24sq. provocando] uocando *C* 25 rationem *C* 26 liberam *C* 26sq. dispernere *C* 35 filio *C*

trium, spiritum habentes huius mundi, non eum, qui ex deo est, propter quod nescitis, quae a deo donata sint nobis. Ideo nec pacem habetis cum ecclesia, de qua existis, nec caritatem, quam dei esse donum negatis, nec fidem, quia haeretici estis, quoniam *pax fratribus et caritas cum fide* non ab humano libero arbitrio, sed *a deo patre et domino Iesu Christo*. Si agnoscis in his verbis dogma apostolicum, et in verbis tuis agnosce te haereticum.

107. *IUL.* (1) Non ergo sine adiutorio dei ad cultum huius [illegible] idoneum credimus, sed divinae aequitatis locupletem testem libertatem arbitrii confitemur, ut eo tempore, quo nos manifestari oportet ante tribunal Christi et recipere unumquemque propria corporis sicut gessit, sive bonum sive malum, nihil deus iniuste iudicare doceatur, qui nulli imputat peccatum, nisi quod is, qui propter illud punitur, potuit et cavere.

AUG. (1) Bene me commones, quid contra te dicam. *Omnes nos* certe, sicut dicit apostolus, *manifestari oportet ante tribunal Christi, ut ferat unusquisque secundum ea, quae per corpus gessit, sive bonum sive malum.* Numquid ab hac universitate parvulos separabis? Dic ergo, quid boni per corpus gesserint proprio libero arbitrio, ut recipiant regni dei tam magnum bonum, aut quid mali egerint propria voluntate, qui parvuli abalienabuntur ab hac vita dei. Quod si necesse est fatearis sine ullis operibus liberae voluntatis, quae gerit quisque per corpus, illos in Christo vivificari, cur non fateris

---

106, 38 *cf.* 1 Cor. 2, 12 41 Eph. 6, 23
107, 10 2 Cor. 5, 10

106, 40 negastis *C*
107 *C G T M* 2 exhiberi initiati] exhibentiati *C* 3 teste *C* 4 libertatem] liberi *C* 5 unusquisque *C* 6 corporis] *add.* sui *C Kal.* 12 sq. universitate] dimensitate *C* 14 regnum *T M Migne* 16 abalienabuntur] abentur *C ac.*, abentur *C pc.* si] *add.* ut *T M Migne Kal.* 17 illis *C*

istos in Adam mori, cum scias Adam Christo e contrario esse formam futuri? (2) An clausis oculis os aperies et dices illis, in quo renati sunt, spiritum profuisse iustitiae et istis, in qua nati sunt, carnem non obfuisse peccati? Quis nisi vos hoc dicere audebit? Maioris vero aetatis homines, quando audiunt vel legunt unumquemque recepturum secundum ea, quae per corpus gessit, non debent in suae voluntatis virtute confidere, sed orare potius talem sibi praeparari a domino voluntatem, ut non intrent in temptationem. *Praeparatur* enim *voluntas a domino*, et *Orate*, inquit ipse dominus, *ne intretis in temptationem*, et *Oramus ad deum*, ait apostolus, *ne quid faciatis mali*.

108. *IUL.* Prior ergo sententia tua nihil obscuritate promovebit; secunda vero, qua repetis, quoniam liberum quidem confiteris arbitrium, non tamen ut quisquam homo liber ad agendum bonum credatur, viscera tua tota nudavit.

AUG. Cogis me iam tibi tribuere, quod codici paulo ante tribuebam. Ecce enim sic repetis sententiam meam, ut eam non impleas verbis meis, quae valde sunt necessaria vobisque contraria. Ego enim dixi non esse liberum quemquam ad agendum bonum sine adiutorio dei, tu autem dicis fateri me quidem liberum arbitrium, non tamen ut quisquam homo liber ad agendum bonum credatur, nec addis, quod ego addidi: sine adiutorio dei. Non accuso furem, ablata civiliter repeto: redde verba mea et nihil valebunt tua.

109. *IUL.* (1) Ecce enim nos, sicut primo libro fecimus, ita nunc presse cogimus, ut ostendas quemadmodum liberum arbitrium non negaris. Insidat autem hoc lectori nostro te videlicet confessum esse liberum arbitrium et deum nascen-

---

107, 27 *Prov. 8, 35 **28** Mt. 26, 41 **29** 2 Cor. 13, 7

107, 19 e] a *G* **26** a domino praeparari *Migne* **27** tentationem *Migne (sim. semper)* **28** dominus ipse *Migne* **29** deum] dominum *C* **108** *C G T K M* **2** secundum *C* **3** quisquam *C*, quisque *G T K M Migne Kal., sed cf. l. 10* **5** tribueram *K* **8** enim *om. K* **12** furorem *Gac.*

tium conditorem catholicis praedicare, quae duo numquam nisi Manicheus negavit; sed cum haec communiter ambo dederimus nec tibi autem nec dogmati tuo libertas constet arbitrii, conficitur omnino te et dogma tuum de fide catholica nihil tenere. Interrogo ergo, quae vis sit quaeve definitio liberi arbitrii. (2) Certe in eius potestate naturalium nulla conversio est. Nemo enim sensuum in se umquam mutavit officia, verbi gratia ut voces naribus aut auribus susciperet odores, nemo sexus sui convertit proprietatem, nemo in formam transire animantis alterius, nemo per liberum arbitrium pilos corporis sui innatis potuit mutare velleribus, nemo sibi pro ingenio aut qualitatem aut quantitatem corporis vindicavit. His exemplis licet omnia, quae ad hanc condicionem respiciunt, pervagari. (3) Transeamus igitur a naturalibus ad externorum discussionem. Cui agrorum fecunditas, cui prosperitas navigationum, cui nobilitas et opes, cui constantia ipsius nobilitatis in iure constitit voluntatis, ut vel ad horum vel ad similium sibi conquisitionem voluntate se libera a deo effectum esse fateretur? naturalia ergo inconcussis ordinibus, externa vero casibus semper feruntur incertis. In quibus igitur liberum consistit arbitrium, propter quod homines bestiis antecellunt, propter quod ad dei imaginem facti sunt et quo solo divini examinis iustitia continetur? In quo est hoc, inquam, arbitrium liberum, quod ut Manicheos negare certum est, ita catholicos asserere etiam tu fateris? Sine dubio in eo, ut possibile sit homini voluntatem suam sine aliquo inevitabili naturalium coactu vel immittere in crimen vel a crimine cohibere,

AUG. (1) Cohibere a crimine voluntatem hoc ipsum est nec aliud quicquam non intrare in temptationem. Sed si hoc haberemus in potestate propriae voluntatis, non moneremur,

---

109 *CGTM* **5** praedicari *C* **6** cum *om. C* **10** conuersatio *C* **11** in se sensuum *Migne* **19** discussionem cui agrorum *om. C* **22** esse — **23** inconcussis] ēscussis *C* **24** in quibus *om. C* **24 sq.** consistit liberum *Migne* **28** ut] in *C* **29** adsere *C*

ut id orando a domino posceremus. Cui ergo dicitur: *Declina a malo*, hoc utique dicitur, ut a crimine suam cohibeat voluntatem. Et tamen apostolus, cum posset etiam hoc recte dicere: Praecipimus vobis, ne quid faciatis mali, *Oramus*, inquit, *ad deum, ne quid faciatis mali*. Ecce quare dixi, non sicut tu dixisse me dicis, neminem liberum ad agendum bonum sine adiutorio dei; hoc quippe adiutorium fidelibus orabat apostolus, non ex natura hominis liberum auferebat arbitrium. (2) Homines elati et inflati, nolite in vestra virtute confidere, deo vos subdite atque, ut voluntatem cohibeatis a crimine et in temptationem non intretis, orate; nec existimetis non vos intrare in temptationem, quando ab opere aliquo malo concupiscentiam carnis forti voluntate cohibetis. Ignoratis versutias temptatoris; in maiorem temptationem, quando haec voluntati vestrae sine adiutorio dei deputatis, intratis. Vellem sane, quomodo dixeris, nos doceres, quod ea, quae in bonis vel in malis hominum appellantur externa, sicut divitiae vel paupertas et cetera, casibus ferantur incertis. Etiam haec enim catholica fides ita demit humanae, ut divinae tribuat potestati. (3) Hoc autem dico, quia timeo vobis, ne forte id quoque vestro addideritis errori, ut quicquid homines patiuntur vel adipiscuntur sive in corporibus suis sive in rebus externis, ad divinam negetis providentiam pertinere ac per hoc, quicquid malorum perpetiuntur et parvuli, ita incertis casibus deputetis, ut a iudicio eius, sine cuius voluntate, ut ipse dominus dicit, nec passer cadit in terram, haec alienare conemini, quoniam videtis haeresim vestram in hac parvulorum miseria naufragare, quae sub deo iusto nulla esset, nisi eam natura humana primi peccati magnitudine vitiata et damnata meruisset.

109, 36 Ps. 36, 27 **39** 2 Cor. 13, 7 **61sq.** *cf.* Mt. 10, 29

109, 36 dicitur *om. C* **41** nemine *C* liberum *om. C* **46** non] ne *G* **47** intrare] intretis *C* in temptationem intrare *G* **57** patiantur *G* **64** nullam *C* naturam *C*

110. *IUL.* Et ut res absoluta paucis illuminetur exemplis, ut tam liberum sit homini sacrilegium facere velle quam nolle, tam liberum sit parricidium velle perpetrare quam nolle, tam liberum sit adulterium committere velle quam nolle, tam possibile sit verum testimonium perhibere quam falsum, tam liberum deo oboedire imperanti quam diabolo persuadenti.

AUG. (1) Verum dicis; hoc est liberum arbitrium, tale omnino accepit Adam, sed quod datum est a conditore et a deceptore vitiatum, utique a salvatore sanandum est. Hoc vos non vultis cum ecclesia confiteri; hinc estis haeretici. Homo, qui non cogitas ubi sis et in diebus malis tamquam in bonis caecus extolleris, quando erat tale, quale describis, liberum arbitrium, nondum homo vanitati similis factus erat, ut dies eius sicut umbra praeterirent; non enim vanitas deus, ad cuius similitudinem factus erat, quae per eius gratiam renovatur de die in diem. (2) Nondum dicebatur: *Ego in iniquitatibus conceptus sum;* nondum dicebatur: *Quis enim est mundus a sorde? Nec infans, cuius est diei unius vita super terram;* postremo non dicebatur: *Non quod volo, sed quod odio illud facio,* et: *Scio, quia non habitat in me hoc est in carne mea bonum; velle enim adiacet mihi, perficere autem bonum non invenio,* et: *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae.* (3) Hoc malum in Adam, quando rectus creatus est, non erat, quia natura humana depravata nondum erat; rectorem habebat, quem libero reliquit arbitrio, non liberatorem quaerebat, per quem fieret liber a vitio. Nam et si verba illa: *Non quod volo ago* et cetera talia hominis sunt,

---

110, 14sq. *cf.* Ps. 143, 4 **17** Ps. 50, 7 **18** *Iob 14, 4sq. **20** Rom. 7, 15 **21** Rom. 7, 18 **23** Rom. 7, 23 **28** Rom. 7, 19

---

110 *C G T K M, K des. l. 11 haeretici* **2** ut] aut *C* **3** perpetrare uelle *K* **4** committere] perpetrare *K* **9** conditorem *C ac.* **9sq.** et a deceptore *om. C* **10** a *om. G T ac.* **11** hoc] hic *C* **17** ergo *C* **21** non] bono *C* **27** liber a *om. C*

ut dicitis, nondum sub Christi gratia constituti, ergo etiam hinc convincimini, quod tam infirmae voluntatis ad agendum bonum homines Christus invenit et quod arbitrii liberi infirmitatem ad agendum bonum non nisi per Christi gratiam potest humana reparare natura. (4) Ac per hoc verum est, quod dixi neminem esse liberum ad agendum bonum sine adiutorio dei, et propterea tu subtraxisti „sine adiutorio dei", ut tibi campus aperiretur, ubi te loquacius quam eloquentius per multa iactares, quibus non delectares legentem, sed intellegere volentem, quantum posses, potius impedires. Subdimini deo, ut corrigamini. Nemo est liber ad agendum bonum sine adiutorio dei. Quid, ut praecipitetis, humanam extollitis voluntatem? Orate potius, ne intretis in temptationem.

111. *IUL.* Propterea autem in superioribus voluntatem perfectam magis quam rerum effectus beavi, quoniam et parricidium et sacrilegium et adulterium vel horum similia facilius est cavere quam facere: neque enim semper voluntati malae perpetrandi quod vult adest facultas, at e regione horum abstinentia in summa quiete consistit, nisi forte hoc ipsum a vobis labor dicatur, laborare nolle. Omitto ea, quae tam scripturae sanctae, quas prophetae, quas evangelistae, quas apostoli protulerunt, quam disputatores catholicae sanitate fulgentes, Iohannes Basilius Theodorus et horum similes, commendaverunt, multo esse maiorem laborem committere crimina quam cavere.

AUG. Utinam horum fidem teneres, peccatum originale in parvulis non negares.

112. *IUL.* Interim, quod ad praesens negotium spectat, inculco liberum arbitrium nec ob aliud datum esse nec intel-

---

110, 31 bonum] *add.* non *C* quod et *G* **33** reparare] recuperare *G*
111 *C G T K M* **2** rerum *om. K* quoniam *C*, quo iam *G T K M* **4** neque — **5** facultas *om. T M* **6** quietem *C* **9 sq.** sanctitate *C* **13** originalem C

legi in alio posse, quam ut nec ad iustitiam nec ad iniquitatem captiva aliquis voluntate rapiatur.

AUG. (1) Qui per legem, quam videt in membris suis repugnantem legi mentis suae et captivantem se sub lege peccati, clamat: *Non quod volo facio bonum, sed quod odio malum hoc ago*, debes utique dicere, quomodo non rapiatur ad malum voluntate captiva. Ut enim secundum vos interim loquar, si sub mala iste consuetudine gemit nondum, sicut dicitis, sub Christi gratia constitutus, habet iste an non habet liberum voluntatis arbitrium? (2) Si habet, quare non facit bonum quod vult, sed malum quod odit hoc agit? Si autem propterea non habet, quia sub gratia Christi nondum est, ecce, quod iam dixi, iterum dico et vobis video saepe dicendum: Nemo nisi per gratiam Christi ad bonum quod vult agendum et ad malum quod odit non agendum potest habere liberum voluntatis arbitrium, non ut voluntas eius ad bonum sicut ad malum captiva rapiatur, sed ut a captivitate liberata ad liberatorem suum liberali suavitate amoris, non servili amaritudine timoris attrahatur.

113. *IUL.* Sunt quidem dulcia incitamenta vitiorum, amara etiam frequenter, quae a persecutoribus excitantur, tormenta poenarum, sed et illa censura honestatis everberat et ista consumit magnitudo patientiae.

AUG. Inter illos declamas, *qui confidunt in virtute sua;* attende tibi, ne inter illos clames, qui torquebuntur de superbia sua.

114. *IUL.* Verum tamen nec virtutum est aerumnosa possessio, quae extra regnum quoddam bonae conscientiae promissa aeternae beatitudinis sublimitate fruitur; adsunt

---

112, 7 Rom. 7, 15
113, 5 Ps. 48, 7

---

112 *C G T K M* **13** hoc *om. T M Migne* **19** a *om. G* libera *C*
113 *C G T K M* **4** patientiae] sapientiae *G* **6** inter *om. C ac.*

tamen adiutoria gratiae dei. quae in parte virtutis numquam destituunt voluntatem, cuius licet innumerae species. tali tamen semper moderatione adhibentur. ut numquam liberum arbitrium loco pellant, sed praebeant amminicula. quamdiu eis voluerit inniti, cum tamen non opprimant reluctantem animum. Inde quippe est, quod ut alii ad virtutes a vitiis ascendunt, ita etiam alii ad vitia a virtutibus relabuntur.

AUG. (1) Unde fieri potest, ut adiutoria gratiae dei liberum arbitrium loco pellant, quod potius vitiis pulsum et nequitiae subiugatum, ut in locum suum redeat, liberant? Sed cum quaeritur a vobis, quae sint ista adiutoria gratiae dei, ea dicitis, quae supra commemorasti, deum adiuvare praecipiendo benedicendo sanctificando cohercendo provocando illuminando, quae omnia etiam per homines fiunt secundum scripturas. (2) Nam et praecipiunt homines et benedicunt et per divina sacramenta sanctificant et corripiendo cohercent et exhortando provocant et docendo illuminant; *non tamen qui plantat est aliquid neque qui rigat, sed qui incrementum dat deus.* Hoc est autem incrementum, ut unusquisque oboediat praeceptis dei, quod non fit, quando vere fit, nisi caritate. Unde ecclesia *incrementum corporis facit in aedificationem sui in caritate.* Istam caritatem non dat nisi deus; caritas enim ex deo est. (3) Hanc vos inter adiutoria gratiae, quae commemoratis, nominare non vultis, ne hoc ipsum, quod oboedimus deo, eius esse gratiae concedatis. Putatis quippe isto modo auferri voluntatis arbitrium, cum hoc quisquam facere nisi voluntate non possit, sed, quod vos non vultis, *praeparatur voluntas a domino* non forinsecus somnan-

---

114, 21 1 Cor. 3, 7 **24** Eph. 4, 16 **26** *cf.* 1 Ioh. 4, 7 **31** *Prov. 8, 35

---

114 *C G T M* **4** tamen *om. C* **5** inmunere *G* **6** moderationem *C* **9** a *om. C* **10** alii etiam *G* **15** ea dicitis *G*, et dicitis *C*, edicitis *T M* *Migne Kal.* commemorasti] deo memorasti *C* **27** commemorantis *C* **30** nisi *om. C*

tibus verbis, sed sicut orante exauditaque regina convertit deus et transtulit indignationem regis in lenitatem; sicut enim hoc divino et occulto modo egit in hominis corde, sic *operatur in nobis et velle et operari pro bona voluntate.*

115. *IUL.* Tu ergo quomodo liberum arbitrium confiteris, cui unum tantummodo dicis esse possibile, id est facere malum, non autem esse possibile deflectere a malo et facere bonum?

AUG. Dico esse possibile voluntati hominis deflectere a malo et facere bonum, sed ei voluntati, quam deus adiuvat gratis, non quam Iulianus inflat ingratus.

116. *IUL.* Taceo interim, qua rabie in totam legem fremas, quam credis ea imperasse mortalibus, quorum apud eos nullam facultatem videret.

AUG. Non est verum, quod dicis. Haec imperat deus, quae fieri possunt, sed ipse dedit, ut faciant, eis, qui facere possunt et faciunt, et eos, qui non possunt, imperando ammonet a se poscere, ut possint. Et quod non omnia ab unoquoque sanctorum fiunt, novit deus, quemadmodum eis ad humilitatem consulat, quibus cotidie dicentibus: *Dimitte nobis debita nostra* sic opitulatur ad habendam oboedientiam, ut sit, unde etiam veniam largiatur.

117. *IUL.* Sed quaero, cum quibus poetis in talem incurreris Ippocrenem, ut bimembrem bestiam fingeres non quidem carminando, sed blasphemando, cuius corpus de mala

---

114, 32 sq. *cf.* Esth. 15, 11 **34** Phil. 2, 13
115, 3 *cf.* Ps. 33, 15
116, 9 Mt. 6, 12

114, 33 indignatione *C*
115 *C G T K M* **2** possibile esse *G* **6** fac *C ac.*
116 *C G T M* **6** eos] os *C* **7** non *om. C* **8** fiunt sanctorum *G* fiant *C pc. m 1* novit] nollit *C* **11** etiam unde *C*
117 *C G T M* **1** sq. incurreres *C* **2** ippocrinem *T ac.*, ippocrenen *G*, ypocren *M*, Hippocrenem *Migne* **3** sed blasphemando *om. C*

necessitate formares et solam faciem nomine libertatis obduceres.

AUG. Pingis tibi ipse, quod placet, cui vacat inani corde inania volutare phantasmata. Cur enim tu amminicula gratiae supponis voluntati bonae, cum voluntas mala nullo innitatur amminiculo, ut mala sit vel mala esse persistat? An hic libra tua, quam conaris ex utraque parte per aequalia momenta suspendere, ut voluntas, quantum est ad malum, tantum sit etiam ad bonum libera, vergendo in unam partem te indicat delirantem?

118. *IUL.* Sic enim et in illo opere, quod Romam misisti, disputas: „Voluntas, quae libera in malis est, libera in bonis non est.“

AUG. Cur non addis, quod ibi legisti: „si liberata non est“? Aut quid est, quod ait dominus, cum de fructibus palmitum hoc est de bonis actibus loqueretur: *Sine me nihil potestis facere*, nisi quia nemo ad bene agendum, quem non ipse liberat, liber est?

119. *IUL.* (1) Et hic Caelestianum dicis, qui putat liberum esse quemquam ad agendum bonum; liberum ergo dicis, quod nisi malum facere non posse contendis. Inveni, si potes, alteram definitionem rei non liberae et hoc liberum vindicato, si adeo sensu excideras, ut definitionem liberi in suo corpore non videres, vel de contrario eius non debuisti intellegere, quae esset libertatis essentia. (2) Fac enim te similiter ambigere potuisse, quid esset, quod visus diceretur oculorum, idque tu definires hoc modo: visus est vel effossos habere oculos vel impedimentis quibusque videndi tempore nihil posse conspicere, atque hanc definitionem putares visui

---

118, 2 *cf.* c. 2 ep. Pel. 1, 7 **6** Ioh. 15, 5

117, 8 bonae voluntati *Migne* **9** admini *Cac.* **12** etiam sit *Migne*
119 *C G T M* **6** non *alt. om. G* **7** te] iste *C*

convenire, referres te autem, ut contrarii eius id est caecitatis quae explicatio esset assereres, cumque nullam aliam invenires, quam si in eo animali, cuius naturae adesset visus oculorum, vel effossio luminum vel crassi humoris obsaeptio videndi eripiens facultatem, resipisceres procul dubio et videres rebus contrariis definitionem unam non posse competere. (3) Sicque fiebat, ut, si caecitas nihil dici aliud poterat quam in animalis oculo eo tempore, quo videre deberet, privatio cernendi, visus quoque definitio per negationem illorum, quibus caecitatem exposueras, redderetur, ut videlicet nihil esset aliud visus quam nec effossis nec obseratis oculis oportuno tempore facultas congrua conspicandi. Quibus tu ostensis, si obstipe reluctareris, nihil obtineres aliud, quam ut aut contra conscientiam tuam pervicacia pudenda niti te crederent audientes aut, si eis fidem faceres tibi ita prorsus videri, non te minus effossos habere mentis oculos iudicarent quam illum, qui a te visum habens fuerat definitus.

AUG. Nolo, ut definias, sed ut finias caecitatem et videas recte dici a Christo non potuisse: *Sine me nihil potestis facere*, si ad bene agendum sine gratia Christi liberi esse potuissent.

120. *IUL.* Ita ergo ad causam referamus exemplum, intellegere potuisti vel definitione non liberi, quid deberes liberum nuncupare. Nam etsi in liberi arbitrii definitione intellegentia caligasset, ut id dici liberum posse arbitrareris, quod inter duo contraria uni doceretur adhaerere, respicere

---

119, 30 Ioh. 15, 5

119, 12 referres *C*, ferres *GTM Migne* contrariis *C* **15** luminum — obsaeptio *om. C* **16** eripiens *CTac.*, eriperet *GTpc. m 1 (?) M Migne* resipiceres *G*, respiceres *C* **18** si] sit *C* **19** quo] quod *C* **24** aliud *om. C* **25** tuam conscientiam *Migne* **26** tibi] ibi *C*

120 *CGTKM* **1** ergo] *add.* ut *Tpc. m 1 KM Migne Kal.* exemplum] *add.* ut *Tac. m 1* **2** definitionem *CK* quid] quod *K* **3** definitionem *C* **5** diceretur *T* **5sq.** respiceres debuistis *C*

debuisti exponi aliter non posse captivum, id est non liberum, quam ut inter duo contraria uni vindicaretur addictum, et ideo nomen libertati captivitatis negatione tribuendum, ut, quoniam id, quod liberum non erat, alteri de contrariis cogeretur adhaerere, illud adversum ei id est liberum neutro sineretur addici.

AUG. (1) Quid aperta implicas loquacitate perplexa? Ad malum liber est, qui voluntate agit mala aut opere aut sermone aut sola certe cogitatione; hoc autem grandioris aetatis quis hominum non potest? Ad bonum autem liber est, qui voluntate bona agit bona etiam ipse aut opere aut sermone aut certe sola cogitatione; sed hoc sine dei gratia nullus hominum potest. Quod si dicis aliquem posse, contradicis ei qui dixit: *Sine me nihil potestis facere,* contradicis etiam illi qui dixit: *Non quia idonei sumus cogitare aliquid quasi ex nobismet ipsis, sed sufficientia nostra ex deo est.* (2) Puto, quod aliquid boni, non mali non se dixit ex semet ipso cogitare idoneum, sed ex deo; de cogitatione autem bona et sermo bonus est et opus bonum. Ac per hoc qui cogitare boni aliquid idoneus non est ex semet ipso, profecto nec loqui est idoneus nec agere aliquid boni ex semet ipso, sed, si est sub gratia, sufficientia eius ex deo est; unde dictum est: *Non enim vos estis, qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis,* et: *Quotquot spiritu dei aguntur, hi filii sunt dei.* (3) Haec ego intuens neminem esse liberum ad agendum bonum sine adiutorio dei dixi; haec tu metuens neminem esse liberum ad agendum bonum me dixisse dixisti et „sine adiutorio dei“, quod addidi, sustulisti. Unde non

120, 19 Ioh. 15, 5 **20** 2 Cor. 3, 5 **28** Mt. 10, 20 **29** Rom. 8,14

120, 7 uni *om. C T K M* 8 negationem *C* **14** certe sola *Migne* **16** bona uoluntate *K* ipse aut] ipsa ut *C* **22** non *alt. om. G* **25** aliquid boni *Migne* semet] met *C* **29** quodquod *C* **30** dei sunt *C* ego *G*, ergo *C T K M* **31** bonum agendum *K* **33** sustulistis *C*

dubito, quod victum te esse iam scias, sed prolixo vaniloquio id agas, ne victus appareas, qui sic definis liberam voluntatem, ut, nisi utraque, id est et bene et male agere posset, libera esse non posset. Ac per hoc necesse tibi est auferre libertatem deo, qui tantummodo bonam potest, malam vero habere non potest voluntatem.

121. *IUL.* Quod cum ita sit atque huic tu loco miserrime obnitaris, incertum est, quid magis de te aestimari conveniat, utrum contra conscientiam tuam falsa defendas an, quod falsum est, esse verum putes ac per hoc sit incertum, utrum oculos rationis amiseris, dum certum sit oculos te fidei perdidisse.

AUG. Numquid ideo te victum consolaris, quia convitiaris ?

122. *IUL.* Ut autem quae sunt acta, breviter repetamus, arbitrium liberum, quod in mali parte vitiorum voluptatibus vel diaboli persuasionibus, in boni autem parte virtutum dogmatibus et variis gratiae divinae speciebus iuvatur, non potest aliter constare, nisi ut et iustitiae ab eo et peccati necessitas auferatur.

AUG. Inter divinae gratiae species si poneretis dilectionem, quam non ex nobis, sed ex deo esse eamque deum dare filiis suis apertissime legitis, sine qua nemo pie vivit et cum qua nemo nisi pie vivit, sine qua nullius est bona voluntas et cum qua nullius est nisi bona voluntas, vere liberum defenderetis, non inflaretis arbitrium. Necessitatem porro si

---

120, 36 utraque *TM*, utramque *CG*, utrumque *K Migne*, *add.* uel unque *Tsl.* **36** posset *TKM*, possit *G Migne*, posse *C* **37** posset *CTKM*, possit *G Migne* **39** non potest habere *Migne*

121 *CGTM* **1** loco *G*, loci *CTM Kal.*, *add.* uel o *Tsl.* **2** quid] qui *C* estimare *G* **4** esse *om. TM Migne* **5** rationis oculos *G* sit] sic *C*

122 *CGTM* **1** acta breviter *Tpc.M*, breuiter acta *C GTac.* **2** quod *CTpc. M*, quotquot *GTac.* parti *C* **2sq.** uoluntatibus *C* **3sq.** dogmatibus uirtutum *G* **4** divinae gratiae *Migne*

eam dicis, qua quisque invitus opprimitur, iustitiae nulla est, quia nemo est iustus invitus, sed gratia dei ex nolente volentem facit. Si autem nullus peccaret invitus, non esset scriptum: *Signasti peccata mea in sacculo et annotasti, si quid invitus ammisi.*

123. *IUL.* Huius autem veritatem catholici confitentur, Traduciani autem cum Manicheis, magistris suis, negant.

AUG. Convitia sunt ista, non iudicia; vellem, ut iudicare posses, convitiari autem quis improbus non potest?

124. *IUL.* Nos igitur verum diximus, quoniam, qui a vobis decipiuntur, ne vocentur haeretici, fiunt Manichei et, dum falsam verentur infamiam, verum crimen incurrunt instar ferarum, quae circumdantur pinnis, ut cogantur in retia et in verum exitium vana formidine contrudantur. Deum vero nascentium conditorem ita dicimus, ut quoniam certum est deum catholicorum, qui verus est, nihil facere posse, quod malum est, ipsius opificis dignitate homines, qui ab eo fiunt, ante voluntatis usum de manibus eius iniqui et rei nullo modo exire credantur; quorum vos cum alterum negatis, utrumque subruitis. Ais quippe credere te quidem conditorem deum, sed malorum hominum, ac per hoc infitiaris dogmati tuo, cum negas te asserere diabolum hominum conditorem.

AUG. Quicquid in hominibus, qui cum vitio nascuntur, ad deum creatorem pertinet, bonum est, quia et, quod iustum est, bonum est, naturarum autem, non vitiorum auctor est deus. Ad illud iam veni: videamus, quid inde dicturus es, quomodo non eruantur parvuli de potestate tenebrarum,

---

122, 16 *Iob 14, 17

122, 13 iusticia *G* **14** sed *om. C* **16** sacculo] saeculo *C ac. m 1*
123 *C G T M* **2** suis magistris *Migne*, ministris suis *T*, ministris uel magistris suis *M*, quidam habent magistris *T mp. i. mg.*
124 *C G T M* **6** uerum *C* **11** subruistis *C* **18** illud] illum *Migne*

quando in Christi regnum per sacramenta ecclesiae transferuntur; quantislibet enim tegminibus te multiplicis loquacitatis involvas, ubi ad hoc veneris, nudus haereticus apparebis.

125. *IUL.* Nam cum tales ascribis operi dei, quales facere non potest, ostendis nihil ad deum, id quod ab eo dixeras fieri, pertinere.

AUG. Homines nisi deus facere non potest. Dic potius, quomodo non eruantur parvuli de potestate tenebrarum, quando per divina sacramenta regenerantur.

126. *IUL.* Quod licet in primo libro uberius actum sit, tamen et hic vel breviter, quid sentias, exprimamus. Times operi diaboli aliquam deputare substantiam, verum non times deo non aliquod, sed magnum crimen impingere. Maiorem apud te habet reverentiam natura carnis humanae quam iustitia dei; quasi enim magnum aliquid, ita substantiam hominis diabolo deputare metuisti et quasi rei non magnae id est iustitiae et sanctitati dei informationem sceleris appulisti, quasi non tolerabilius fuerit inter duas opiniones, sed utrasque falsas, diaboli operibus deputare carnem quam dei operibus iniquitatem.

AUG. Vos potius dei iustitiam blasphematis, sub cuius omnipotentia sine ullis malis meritis tanta mala perpeti parvulos dicitis. Sed iam dic, quemadmodum eos separatis ab eis, quos deus *de potestate eruit tenebrarum, ut transferat in regnum filii caritatis suae.*

127. *IUL.* Ut enim hic de potestate diaboli parvulos a deo reos formari dixisti, ita in inferioribus libri tui partibus

---

126, 1 *cf.* lib. 1, 52.64 **15** Col. 1, 13

124, 21 te] de *Migne*

126 *C G T M* **5** haberet *C* **6** iustitię *C* enim *om. C* magnum enim *G T ac.* **8** dei sanctitati *Migne* **8 sq.** appulisse *C* **16** claritatis *T ac. M*

127 *C G T M* **1** de *C*, in *G T M Migne*

taetrius aliquid, quam sunt Manicheorum sacramenta, vomuisti dicens de deo: „Sic creat malos, quomodo pascit et nutrit malos.“

AUG. Cum veneris ad easdem partes libri mei, ibi quemadmodum dictum fuerit, quod hic obicis, apparebit. Nunc iam dic, quaeso, quomodo cum regenerantur parvuli et transferuntur ad regnum Christi, de tenebrarum potestate non eruantur.

128. *IUL.* Creat igitur malum deus.

AUG. Non intellegis, quemadmodum dicat apud prophetam: *Ego creo mala.*

129. *IUL.* Et puniuntur innocentes, propter quod facit deus,

AUG. Nec innocentes origine nec propter quod facit deus.

130. *IUL.* Et a diabolo possidentur, quia hoc facit deus,

AUG. Et apostolus tradidit hominem satanae, sed iustitia, non malitia, et deus *tradidit quosdam in reprobum sensum*, atque utinam non ibi essetis et vos.

131. *IUL.* Et imputat hominibus crimen manuum suarum deus.

AUG. Non est crimen manuum dei, quod de vitiata origine sua trahunt parvuli.

132. *IUL.* Et, quod persuasit diabolus tenuiter, sollerter et perseveranter fingit et propagat et custodit et format deus

---

127, 4 *cf.* *Is. 45, 7
128, 3 *Is. 45, 7
130, 3 sq. *cf.* 1 Cor. 5, 5 **4** Rom. 1, 18

127, 3 sq. uouisti *G*, uobisti *C*
129 *C G T M* **3** nec] *add.* puniuntur *G*
131 *C G T M* **3** manum *C*
132 *C G T M* **1** suasit *T ac.* **2** propagat] protegit *T M Migne*

AUG. Non quod persuasit diabolus, format deus, sed ex natura, quam vitiavit diabolus, bene format, quod format deus.

133. *IUL.* Et fructum ab homine bonitatis reposcit, cui malum ingenuit deus,

AUG. Non malum ingenuit deus, sed malum, quod generatio vitiata ingenuit, regeneratione purgat deus.

134. *IUL.* Et postea tota lege mentitur, quia iustus sit dominus,

AUG. Mentiris, sed tu, qui negas habere peccatum gravi iugo dignum filios Adam; quid conaris ostendere, nisi quod iniustus sit deus?

135. *IUL.* Et qui tot crimina capit, adhuc vocatur deus?

AUG. Quoniam nulla crimina capit deus, ideo nec hoc, quod ei vos impingitis, capit, ut sine ullius originalis peccati merito mala parvuli tot et tanta ipso vel faciente vel permittente patiantur.

136. *IUL. Interibit* Manicheorum *memoria cum strepitu*, quia *dominus in aeternum permanet*, qui *paravit in iudicio sedem suam et ipse iudicabit orbem terrarum in aequitate.* Nullum est in deo crimen. Non igitur creat malos, quoniam, si mali essent natura, deus eos creare non posset; ac per hoc, ut catholicorum est confiteri deum conditorem bonorum, ita Manicheorum proprie deum credere conditorem malorum.

AUG. Si adversum divina eloquia, ubi dicitur: *Iudicabit orbem terrarum in aequitate*, non surdi essetis, aequitatem dei

---

134, 3 sq. *cf.* Sirach 40, 1

136, 1. 8 *Ps. 9, 7—9

---

133 *C G T M* **4** pugat *C*

134 *C G T M* **3** peccatum habere *Migne* **5** deus *C*, *om. G T M Migne*

135 *C G T M* **4** illius *T ac.*

136 *C G T M* **3** indicauit *C* terrę *C* ęquitatem *C* **8** eloquia] loquia *C* iudicauit *C* **9** aequitate]-em *C*

etiam in poenis infantium disceretis; natura enim boni sunt, quod illos creat deus, sed vitio mali sunt, propter quod illos sanat deus. In qua catholica sententia non solum Manicheorum memoria perit, verum etiam Pelagianorum cum strepitu loquacitatis illorum.

137. *IUL.* Sed videamus et reliqua.

AUG. Ecce ad alia libri mei verba iam transis et adversus illud, quod tibi quasi refellendum ex praecedentibus proposueras, nihil dicis. Ego enim, ut vos auctoritate apostolica urgerem, dixi vos dicere non erui parvulos a potestate tenebrarum et sic transferri in regnum dei; contra quod nihil dicens apparuisti quidem, sicut supra praedixi, nudus haereticus, sed in te exspoliando non laboravi, quia contra apostolicam fidem antiquissimae matris ecclesiae nullo verborum tuorum vaniloquo tegmine te ausus es operire.

138. ⟨*IUL*⟩. „Audi ergo breviter, quid ista quaestione versetur. Catholici dicunt humanam a creatore deo bono conditam bonam, sed peccato vitiatam medico Christo indigere naturam. Manichei dicunt humanam non a deo conditam bonam peccatoque vitiatam, sed ab aeternarum principe tenebrarum de commixtione duarum naturarum, quae semper fuerunt, una bona et una mala, hominem creatum. Caelestiani et Pelagiani dicunt naturam humanam a deo bono conditam bonam, sed ita esse in nascentibus parvulis sanam, ut Christi non habeant necessariam in illa aetate medicinam. Agnosce igitur in tuo dogmate nomen

---

137, 5 sq. *cf.* Col. 1, 13
138, 1 nupt. conc. 2, 9

---

137 *C G T K M* **2** alia] altera *G* transis et] transisset *C* **4 sq.** auctoritatem apostolicam *C* **7** praedixi] dixi *K* **8** laborauit *C* **8 sq.** apostolicum *Tac.*

138 *C G T K M, K des. l. 33 salvatori* **1** Iul. *om. codd.* **2** a *om. Tac.* **2. 4** humanam] *add.* naturam *Migne nupt.* **4** naturam *om. nupt.* **6** de — naturarum *om. C* **8** Pelagiani et Caelestiani *nupt.*

tuum et catholicis, a quibus confutaris, desine obicere et dogma et nomen alienum; nam veritas utrosque redarguit, et Manicheos et vos. Manicheis enim dicit: *Non legistis, quia, qui ab initio fecit hominem, masculum et feminam fecit eos? Propter hoc relinquet homo patrem et matrem et adhaerebit uxori suae et erunt duo in carne una, itaque iam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo deus coniunxit, homo non separet.* Ita quippe ostendit et hominum conditorem et coniugum copulatorem deum adversus Manicheos, qui utrumque horum negant. Vobis autem dicit: *Venit filius hominis quaerere et salvare, quod perierat.* Sed vos, egregii christiani, respondete Christo: Si, quod perierat, quaerere et salvare venisti, ad parvulos non venisti; isti nec perierant et salvi nati sunt, vade ad maiores; de verbis tuis tibi praescribimus: *Non est opus sanis medicus, sed male habentibus.* Ita fit, ut Manicheus, qui homini commixtam dicit esse naturam malam, velit inde saltem salvari a Christo animam bonam; tu vero in parvulis, cum salvi sunt corpore, nihil a Christo salvandum esse contendis. Ac per hoc Manicheus quidem naturam humanam detestabiliter vituperat, sed tu crudeliter laudas. Quicumque enim tibi crediderint laudatori, infantes suos non offerent salvatori.“ Commendavi quidem etiam in primo opere nihil te magis agere, quam ut parum intellegaris,

AUG. Prorsus intellegor, velis nolis; sed tu nihil contra ista dicturus vis non intellegi, quod ego verissimum atque firmissimum dixi; denique res ipsa indicavit haec a te non potuisse redargui.

138, 14 Mt. 19, 4—6 **21** Lc. 19, 10 **25** Mt. 9, 12

138, 12 confuturis *Cac.*, -us *Cpc. m 1* **15** qui *om. Migne* **16** reliquit *C* **19** et *pr. om. C* **23** salvare] salvum facere *TKM Migne Kal.* **24** ad — venisti *om. C* iste nec perierat *C* **25** tibi *om. K* praescripsimus *C* **25sq.** opus est medicus sanis *K* **27** dicit commixtam *G* **28** saltim a christo animam saluari *K* **29** corpore *del. nupt.* sint *K nupt.* **32** offerrent *C* **33** salvatori] *add.* Iul. *CTM* **35sq.** contra ista nihil *Migne* **36** intellegis *C* **37** ad te *C*

139. *IUL.* Ostendique maiorem paene partem commentorum tuorum grandiore intellegi labore quam vinci.

AUG. Et laboras, quod tibi est peius, et vinceris; non tamen laboras, ut me intellegas, quod facillime potes, sed laboras, ut me refellas, quod non potes.

140. *IUL.* Sed si id per singula facere velim, et eadem repetendo superfluus et cuncta persequendo longus videbor.

AUG. Ecce quomodo agis, ut longe recedat lector ab his, quae dixi, et te respondisse arbitretur, dum ea, quae tibi quasi refellenda proposueras, obliviscitur.

141. *IUL.* Unde quamvis omnia, quae contra nos edidisti, scripta ad unum finem properent, videlicet ut naturalia mala esse persuadeas et aut diabolum hominum aut deum criminum conditorem, tamen puto aliquid procedere ad studium brevitatis, si ea potissimum argumenta, quibus totam opinionem tuam tueri te, cum obumbraris, putas, de diversis in unum partibus congregavero eaque prius ammota expositione iuvero, ut, quid conentur, appareat, post vero non sparsa, sed collecta, non involuta, sed explicata proruero.

AUG. Mirabili studio brevitatis octo libros mi meo reddis, quem nec tanta multiloquii prolixitate convellis. Dic nunc, si potes, quomodo non dicere cogamini Christo, etsi non verbis, certe ipsis perversis sensibus vestris: „Si quod perierat, quaerere et salvare venisti, ad parvulos non venisti; isti nec perierant et salvi nati sunt, vade ad maiores; de verbis tuis tibi praescribimus: *Non est opus sanis medicus, sed male habentibus*“. Ad ista responde. Quid vanis vera involvere et occultare conaris?

141, 13 nupt. conc. 2, 9 **16** Mt. 9, 12

---

139 *C G T M* **2** grandiorem *C* lauorem *C*
140 *C G T M* **4** te *om. C*
141 *C G T M* **1** omnia] *add.* mali *C* **5. 10** brevitatis] brebiter *C* **6** tuam opinionem *Migne* tueris *C* **8** iuvero] tu uero *C* **11** nec *om. C* **12** non] nunc *C*

142. *IUL.* (1) In inferioribus itaque libri tui partibus postquam dixisti: „Sic creat malos deus, quomodo pascit et nutrit malos“, addis: „Quia, quod eis creando tribuit, ad naturae pertinet bonitatem et, quod eis pascendo et nutriendo dat incrementum, non utique malitiae eorum, sed eidem bonae naturae, quam creavit bonus, bonum tribuit adiumentum. In quantum enim homines sunt, bonum est naturae, cuius auctor est deus; in quantum autem cum peccato nascuntur perituri, qui non renascuntur, ad semen pertinet maledictum ab initio illius antiquae inoboedientiae vitio. Quo tamen bene utitur factor etiam vasorum irae, ut notas faciat divitias gloriae suae in vasis misericordiae, ut non meritis suis tribuat, si ad eandem massam quisque pertinens gratia liberetur, sed *qui gloriatur, in domino glorietur*. Ab hac fide iste discedens non vult nascentes esse sub diabolo, ne parvuli portentur ad Christum, ut eruantur a potestate tenebrarum et in regnum ipsius transferantur. Et sic ecclesiam accusat toto orbe diffusam, in qua ubique omnes baptizandi infantuli non ob aliud exsufflantur, nisi ut ab eis mundi princeps mittatur foras.“ (2) Item deorsum de libidine loquens, sine qua coniugum non potest esse commixtio, quam nos naturalem et ad dei operam pertinentem non ut magnum aliquod bonum, sed ut sensum corporum, quae sunt a deo facta, defendimus, quam tu inditam visceribus humanis a diabolo atque in eius verecundia dogma tuum collocans tam multis scriptis conaris asserere, de ipsa ergo libidine, sicut

---

142, 2 nupt. conc. 2, 32sq. **9sq.** *cf.* Sap. 12, 11 **14** 1 Cor. 1, 31; 2 Cor. 10, 17; Ier. 9, 22sq. **16sq.** *cf.* Col. 1, 13

---

142 *C G T M* **1** in *om. T ac.* **2** sic] *add.* itaque *nupt.* **5** eorum] illorum *nupt.* eidem] idem *C* **6** bonus *om. C* **9** qui] si *Migne nupt.* **11** vasis *nupt.* **12** ut non] ne *nupt.* **13** massa *C ac.*, -as *C pc.* **17** transferantur in regnum ipsius *Migne* sic] si *C* **17sq.** et — accusat] ac accusat ecclesiam *nupt.* **18** quam *C* **19sq.** princeps mundi *nupt.* **25** atque *om. T pc. M Migne*

frequenter, ita etiam in inferiore parte libri tui loqueris: ..Quocirca", inquis. ..commixtionem quoque honestam coniugum non reprehendimus propter pudendam libidinem corporum. Illa enim posset esse nulla praecedente perpetratione peccati. de qua non erubescerent coniugati; haec autem exorta est post peccatum. quam coacti sunt velare confusi. Unde remansit posterioribus coniugatis. quamvis hoc malo bene et licite utentibus. in eiusmodi opere humanum vitare conspectum atque ita confiteri. quod pudendum est. cum debeat neminem pudere, quod bonum est. Proinde pudenda libidine, qui licite concumbit, malo bene utitur; qui autem illicite, malo male utitur."

AUG. (1) Quare est interrupta sententia et quibusdam praetermissis, tamquam hoc sequeretur. adiunctum est: „Proinde pudenda libidine" et cetera praetermissa sunt autem verba mea, ubi dictum est: „Sic insinuantur haec duo, et bonum laudandae coniunctionis. unde filii generentur. et malum pudendae libidinis. unde qui generantur. regenerandi sunt. ne damnentur." (2) Quare ista verba mea de media sententia mea subtrahis eisque subtractis alia mea. quasi ipsa sequantur. adiungis? Quid est quod facis? Cur hoc facis? Parum est. quod ea. quae tibi ex eodem libro meo ex ordine proposueras refellenda. dimittis et in alia pergis. ut ordo turbetur et. quod a te propositum fuerat. de lectoris memoria dilabatur. Insuper et ea. quae praeter ordinem, ut tibi libitum est, interponis. non tota et integra fideliter ponis. sed concidis ubi vis. tollis quod vis. iungis quomodo vis. Sed fac quicquid vis; convictus et victus apparebis, ut non vis.

142, 28 nupt. conc. 2, 36 **32** *cf.* Gen. 3, 7 **41. 42** nupt. conc. 2, 36

142, 27 in *om. Migne* parte *om. C* **29 sq.** corporum libidinem *Migne* **36** neminem debeat *Migne* pudendam *C* **40** praetermisissis *C* **43** generantur *G Migne* **51** et *om. C*

143. *IUL.* Rectius enim accipit nomen mali quam boni, unde erubescunt mali et boni, meliusque credimus apostolo, qui dicit: *Quia non habitat in carne mea bonum*, quam huic, qui hoc dicit bonum.

AUG. Non erat magnum et istam de libro meo implere sententiam. Ego enim dixi: „Quam huic, qui hoc dixit bonum, unde si confunditur, confitetur malum, si autem non confunditur, addit impudentiae peius malum.“ Sed nescio, cur hoc non posueris, cum similiter eis posses non respondere sicut aliis, quae tamquam refellenda posuisti nec attingere voluisti.

144. *IUL.* (1) Et post modicum addis: „Quoniam natura humana, quae nascitur vel de coniugio vel de adulterio, dei opus est. Quae, si malum esset, non esset generanda, si malum non haberet, non esset regeneranda; atque ut ad unum verbum utrumque concludam, natura humana, si malum esset, salvanda non esset; si ei mali nihil inesset, salvanda non esset. Qui ergo dicit eam bonum non esse, bonum negat conditae creatorem; qui vero negat ei malum inesse, misericordem vitiatae invidet salvatorem. Quapropter in hominibus nascentibus nec excusanda sunt adulteria per bonum, quod inde a conditore bono creatum est, nec accusanda coniugia per malum, quod ibi a misericordi salvatore sanandum est.“ (2) Haec tam multa, quae de tuis scriptis posui, quoniam grandem in his aerumnam cogitationis pertuleras, ut acute aliquid dicere videreris, et ex more nostro, quo versute nihil agimus, et ex veritatis securitate, quoniam tuis sermonibus vix intellegi queunt, nostra oportet repetitione

---

143, 3 Rom. 7, 18 **6** nupt. conc. 2, 36
144, 1 nupt. conc. 2, 36

---

143 *C G T M* **6** dicit *nupt.* 8 impudentiam *nupt.* **9** hoc] haec *Migne*

144 *C G T M* **3** non esset *om. C* **5** naturam *C* **7** ergo *om. C* esset *C* **10** neque *nupt.* sunt *om. C* **12** misericorde *G T pc.M Migne nupt.* **13** est sanandum *Migne*

distingui. Dixisti ergo Manicheos carnis vituperare naturam atque asserere hominem factum ex commixtione duarum naturarum, unius bonae, alterius malae, nos autem, quos haereticos vocas, dicere a bono deo conditam humanam naturam testimonio auctoris sui bonam in infantibus ita esse sanam, ut Christi non habeant necessariam medicinam, te autem dicere bonam quidem a deo bono conditam aliquando Adae fuisse naturam, sed tamen peccato esse vitiatam et ideo Christi indigere medicina. (3) In primo quidem libro praesentis operis, quam nullo distaret fides vestra a Manichaeorum profanitate, quippe ex qua eam natam esse manifestum est, iunctis amborum opinionibus indicavi, ubi apparuit Ioviniano te per timorem copulari, Manicheo autem omnino per amorem. Hoc ergo etiam in praesenti nobis genere disserendum est, sed prius nostra, post vestra distinguo. Verum ergo dixisti nos dicere a bono deo naturam humanam bonam conditam, sed huc usque nostrum est; unam enim partem, qua suppletur nostra sententia, aut non vidisti aut suppressisti, aliam autem de tuo, cum non sit nostra, posuisti; nos enim non solum dicimus naturam hominis bonam a deo esse conditam in Adam, sed in omnibus parvulis bonam ab eo deo condi, qui primi illius auctor fuit, propter quod illum omnium hominum asserimus conditorem.

AUG. Quid enim aliud et nos dicimus de domino deo, omnium hominum conditore? Sed, quod absit a nobis, salvatorem deum parvulis necessarium vos negatis, sic eorum naturam bonam esse asserendo, ut ei mali nihil inesse dicatis, propter quod indigeat medico Christo. Ad hoc responde; quod tibi redarguendum proposueras, primo redargue; cur exsufflentur baptizandi parvuli ostende aut universae antiquissimae ecclesiae bellum apertissimum indicens exsufflari

---

144, 19 commixtionem *C* **21** deo bono *G* **28 sq.** est iunctis] estis *C ac.* **31** in praesenti etiam *G* **35** sententiam *C* **36** non *pr. om. T M* enim] autem *T M Migne* **46 sq.** exufflantur *C* **47** parvuli] *add.* hoc *G*

eos non debere contende. Hoc age, hic insiste, huic firmamento, si potes, aliquid, unde concutiatur, impinge. Quid fugis sub pelles loquacitatis tuae? Quid fumos vanissimos subicis, quibus haec obtecta et obscura ita lector obliviscatur, ut te respondere nihil valentem dicere aliquid arbitretur?

145. *IUL.* (1) Hanc ergo partem sententiae non solum a nostra definitione removisti, sed pro hac etiam intulisti tuam, quae prima fronte aliquid haberet invidiae, sed tamen discussa vanesceret. Posuisti enim nos dicere bonam a deo bono conditam naturam, sed ita esse sanam, ut necessariam Christi non habeat medicinam. Intuere ergo, quanta penuria veritatis labores, qui et in ipsis verbis, quae dicuntur αντιθετα, furtum tam perspicuum facere non vereris; nam cum supra proposuisses: bonam naturam, subdidisti: ita esse sanam. Numquid αντιθετον boni sanum est? (2) Certe cum dicimus bonum, nihil contra hoc proprie ponimus nisi malum; si autem causa poscit, ut sanum dicamus, ex adverso debile vel aegrum locamus, ut, si sanum est, non utique debile, si debile, sanum non esse dicatur; cum autem dicimus: bonum est hoc, a contrario eius non sani nomen, sed mali vocabulum sistimus. Tibi ergo dicendum fuit, quia definiremus nos bonam a deo conditam naturam hominum, sed ita esse in parvulis bonam, ut institutionis suae nullum quaereret emendatorem, aut si ea, quae bona erant, alieno vocabulo, id est sanitatis indicare malebas, consonanti totum elocutione signasses. (3) Nunc autem quasi murenula inter definitionum saxa prolaberis; cum enim te veritas compulisset, ut nos confitereris bonam hominum dicere naturam a deo bono conditam atque in ea parte sententiae ut multam rationem, ita invidiam nullam

---

144, 53 ut] et *C Tac.*

145 *C G T K M, K des. l. 35 non neges* **1** partes *C* **6** non habeat Christi *Migne* **9** proposuisse *C*, posuisses *G* bonam *om. C* sanam] nam *C* **11** ponimus proprie *K* **12** causam *C* **17** in paruulis esse *G* **18** nullum institutionis suae *K* emendationem *C* **19** alieno *om. C* **21** murenula] mures nulla *C* **22** ueritas te *K*

videres, ad alia continuo verba migrasti subiciens: sed ita nos eam sanam defendere, ut medicinam Christi ei necessariam non esse credamus. Quodsi totum tu per imperitiam incurris, bardissimus, sin autem id astu facis, vaferrimus inveniris.

AUG. Quando ista diceres nisi non habendo, quod diceres? Non enim debuimus, ut putas, ita sanam, quam diximus bonam, ne sibi non vera opponerentur antitheta: quod imperitia quanta dicas, si ostendere velim, rebus non necessariis tui similis immorabor. De medio tolle superflua et omnino, etiamsi vera essent, tibi minime profutura et dic, si potes, quomodo medicum Christum parvulis non negetis: cum enim coeperis dicere, ibi apparebit, quare ista vana et ad rem, quae agitur, non pertinentia tamen interponenda putaveris.

146. *IUL.* Ecce enim breviter respondeo adeo nos Christi medicinam parvulis, quos innocentes novimus, non negare, ut illos potissimum copiosiore ea indigere fateamur. Nascuntur enim exigui, debiles, qui non solum ali proprio labore non possint, verum nec implorare queant opem parentum, qui tam multis casibus obnoxii sunt, ut eis etiam lac densius et lactantium plerumque somnus exitio sit.

AUG. (1) Ecce, quare memoriae lectoris interponendo res superfluas obstrepas. Medicum Christum non negatis parvulis necessarium propter mala corporis, cuius imbecillitate vitiantur invalidi vel necantur, et negatis eis necessarium medicum Christum, propter quod sub diaboli potestate sunt, unde, ut liberentur, baptizandi exsufflantur: ut hoc tibi obiectum non intellegaris ob aliud proposuisse quasi refellendum nisi, ne hoc timuisse deprehendereris, ideo autem non temptasse refellere, quoniam de firmissimo et tamquam adamantino

---

145, 26 ei] et *C* **28** sin] si *K* **29** dicere ita *K* **30** sanam] nam *C ac.* **31** anthyteta *K* **35** paruulis christum non neges *K* non] *add.* appareuit *C* **37** quae] quem *C*

146 *C G T M* **3** indigere] indicere *C* **9** negastis *C* **10** imbeccillitatis *C* **11** negantur *C* **14** intellegeris *C*

fundamento in te potius perimendum tua iacula resilirent, et ideo de antithetis disputationem interposuisse superfluam, ut illud invictum lector oblitus sineret te in eis, quaecumque inferres vanissima, respirare tamquam respondentem aliquid et dicentem nihil. (2) Sic quippe imbecillitatem corporis infantilis multis obnoxiam casibus intulisti, quasi vel in ipsa cruciarentur vel in eius tanta infirmitate premerentur vel eis accidere in illa aetate mali aliquid posset, si natura humana, sicut instituta fuerat, permaneret. Cur exsufflet baptizandos parvulos Christi ecclesia, ostende, si potes, aut eos exsufflandos non esse contende, si potes, aut ommutesce, si non potes; immo ommutesce, quia non potes.

147. *IUL.* Pro condicione mortalis corporis incurrunt et aegritudinum aerumnas et dolorum poenas et pericula morborum. Non solum ergo parvulis necessariam Christi, a quo et facti sunt, medicinam fatemur, sed etiam omnium mortalium naturae.

AUG. Ergo et in paradiso omnia ista mala futura fuisse creditis, si nemo peccasset, et mortes illic hominum tamquam pecorum cogitatis, quia omnibus ibi communem mortalitatem corporum creditis. O miseri, si beatitudinem loci illius christiano cogitaretis affectu nec bestias ibi morituras fuisse crederetis sicut nec saevituras, sed hominibus mirabili mansuetudine subditas nec pastum de alternis mortibus quaesituras, sed communia, sicut scriptum est, cum hominibus alimenta sumpturas. Aut si istas ultima senecta dissolveret, ut sola ibi natura humana vitam possideret aeternam, cur

---

147, 11 sqq. *cf.* Gen. 1, 29 sq.

146, 17 iacure silirent *C ac.* **18** ut] *add.* in *C* **22** tulisti *C* **23** in *om. C* **24** illam *C* mali *om. C* possit *C* **26** ecclesia Christi *Migne*

147 *C G T M* 8 ibi *om. C* **9** beatitudine *C* **10** ibi] sibi *C* **11** marabile *C* **12** alternis] alterius *G* **14** istas] eas *T M Migne*

non credamus, quod auferrentur de paradiso morituraе vel inde sensu imminentis mortis exirent, ne mors cuiquam viventi in loco vitae illius eveniret ? Nam neque ipsi, qui peccaverant, homines, mori potuissent, si non de habitatione tantae felicitatis merito iniquitatis exissent.

148. *IUL.* Cuius infirmitates ut in praesenti vita diverso remediorum genere mitescunt, ita etiam plene in iustorum tamen corporibus resurrectionis evacuabuntur adventu.

AUG. In his iustis et parvulos ponis, qui nihil egerunt propria voluntate sive boni sive mali ? An separas eos a iustis, quos tamen a carnis felici resurrectione non separas ? Quare ergo iustorum corpora excepisti, in quibus haec mala resurrectionis evacuantur adventu ? Si autem parvuli propter iustitiam secundi hominis, qui regenerationis est auctor, deputantur iusti, cur non propter peccatum primi hominis, qui generationis est auctor, deputantur iniusti ?

149. *IUL.* Ecce ergo, in quantis humanae naturae necessariam Christi medicinam fatemur. At scio te vociferaturum cavillo tecum agi, non enim hanc te medicinam, qua corporibus subvenitur, sed nomine medicinae significasse Christi gratiam, quam a nobis affirmabas negari. Ad quod responderi potest tibi hoc ascribendum esse, qui rem, quam volebas intellegi, propriis noluisses signare nominibus. Sed quia vel tarde intellectum est, quam diceres medicinam, quam confuse nos negare mentitus eras, respondeamus et ad hoc, quod secundo intulisti, sicut et primo opere protestati sumus nos gratiam Christi, id est baptisma, ex quo ritum eius Christus instituit, ita necessariam omnibus in commune aetatibus

---

147, 18 nam — **19** homines *om. C*

148 *C G T M* **1** infirmitate *C* **6** resurrectione felici *Migne* **8** euacuentur *C*

149 *C G T M, K inc. l. 11 nos, des. l. 17 habentibus* **6** responderit tibi potest *C* esse adscribendum *Migne* **7** noluisse *Migne* **8** dices *C* **9** respondeas *T ac. m 1*

confiteri, ut, quicumque eam utilem etiam parvulis negat, aeterno feriamus anathemate.

AUG. De medicina agimus, quo nomine Christus gratiam suam vocari voluit, ubi ait de se ipso: *Non est opus sanis medicus, sed male habentibus*. Vos autem gratiam Christi non propter sanandos parvulos, sed propter adoptandos in regnum dei tantummodo eis dicitis necessariam; noli ergo te respondentem facere, ubi te vides respondere non posse.

150. *IUL.* Quod cum lucida professione inculcemus, convictus es tu publicae falsitatis, qui scribis adeo a nobis bonam defendi hominum naturam, ut sanae in infantibus negemus Christi necessariam medicinam.

AUG. (1) Verum dixi; medicinam quippe christianae gratiae, quae non confertur nisi christianis, non autem omnibus hominibus etiam infidelibus et insuper catellis atque porcellis, pisciculis atque vermiculis omnique generi qualiumcumque animantium, sine dubio parvulis denegatis, quos utique sine ullo originis reatu, qui regeneratione sanatur, generatos esse contenditis. (2) Unde tu modo magnas passus angustias detraxisti medicinae nomen et supposuisti gratiae, quia gratiam propter adoptionem parvulis necessariam dicere potestis, medicinam vero eis, quibus aeternam salutem, etiamsi christiani non fiant, promittere audetis, per sacramenta Christi necessariam dicere non potestis. Christum quippe illis non vultis esse Iesum, quod ideo vocatur teste angelo, teste evangelio, quia salvum facit populum suum non a morbis atque vulneribus carnis, a quibus quoslibet homines

---

149, 16 *Mt. 9, 12

150, 18. 20 sq. *cf.* Mt. 1, 21

149, 13 confitemur *K* utilem eam *K* **14** anathemathe *G* **20** uides te *TM Migne Kal.*

150 *C G T M* **4** necessariam] *add.* gratiam *G* **6** conferuntur *T ac. m 1* **8** atque] et *C* **19** quodlibet *C*

et quaelibet volatilia atque reptilia sanat, sed a peccatis eorum.

151. *IUL.* Quae tamen gratia, quoniam etiam medicina dicitur, salva lege iustitiae facit alios ex malis bonos, parvulos autem, quos creat condendo bonos, reddit innovando adoptandoque meliores.

AUG. (1) Ergo quod ait ipse Iesus: *Non est opus sanis medicus. sed aegrotantibus*, quantum attinet ad medicinam, quae solis christianis praebetur a Christo, in parvulis falsum est, quos et sanos esse et eis, ut devitetis invidiam, medicinam christianam dicitis necessariam. Quomodo autem innovat Christus, quos novos, a nativitate recentissimos invenit, si nihil trahunt de vetustate peccati? (2) An dicturus es etiam non vetus aliquid innovari, cum legas ad Hebreos: *Quando hoc dicit novum, vetus fecit primum?* Dic ergo, unde sint veteres modo nati, quos dicis sanos a vetustate peccati; et tamen ad indignationem verorum Christianorum cavendam a Christo eos simulas innovari. Postremo aliud est sanari, aliud innovari; propter sanandos curatio, propter innovandos instauratio necessaria est. Manifestum est igitur haeresim vestram parvulis prorsus christianam negare medicinam.

152. *IUL.* Ecce ergo planum est nos Christi gratiam utilem parvulis non negare. Quid igitur controversiae remansit, propter quod nos Traducianus erroris insimulat, videlicet quia non annuimus Adae quidem bonam, sed omnium hominum malam factam esse naturam? Hoc sane non solum nos non annuere, verum etiam et summis viribus impugnare profiteor. Remotis igitur illis figmentorum tuorum distortis

---

151, 5 Mt. 9, 12 **12** Hebr. 8, 13

150, 20 quamlibet *C* reptilia] pertilia *C*

151 *C G T K M*, *K des. l. 4 meliores, inc. l. 13 dic* **1** Iul. *om. T ac.* medicina etiam *G* **2** dicitur] uocatur *K* salva] sallita *K* **3** contendendos *C* **13** hoc] autem *G* **15** uirorum *C T ac. K Kal.* **16** simulans *K*

152 *C G T M* **4** annuamus *C ac. m 1 G* **6** non *om. G* et] ex *G*

pueriliter retibus et vulgaribus maniis, quibus susurrabas nos Christi gratiam negare cunabulis, super hoc congrediamur, in quo est summa certaminis. Eo igitur ordine, quem promisi, quia iam nostra defendi, Manichei, cui te adversari simulabas, et vestra sensa pensemus.

AUG. Vestra non defendisti, sed defendi non posse monstrasti.

153. *IUL.* Ille ergo dicit a principe tenebrarum, id est auctore mali, de duarum commixtione naturarum, bonae et malae, hominem creatum fuisse. Tu quid dicis? A deo quidem bono, sed omnes homines malos creari.

AUG. In homine nato et natura est, quam non negas bonum, de quo laudamus creatorem deum, et vitium, quod non negas malum, si vel pressus confiteris necessarium parvulis medicum Christum, quoniam *non est necessarius sanis medicus* eundem de se ipso dixisse negare non potes Christum.

154. *IUL.* (1) Inter te et Manicheum itaque nulla de qualitate naturae, sed de solo est auctore dissensio; hoc enim malum tu deo reputas, quem parvulorum creatorem fateris, quod Manicheus principi tenebrarum, quem naturae humanae conditorem putavit. Ad instaurandum igitur foedus non grande vobis remansit obstaculum. Mox tamen docebo, apud utrumque vestrum etsi veritatis vestigia nulla videantur, illius tamen magis quam tua sibimet dicta concinere. Nos porro quid dicimus? (2) Sine dubio, quod utrique vestrum repugnet, id est nec a bono deo malam nec a principe tenebrarum aliam vel factam vel commixtam esse naturam, sed

---

153, 8 Mt. 9, 12

---

153 *C G T M* **2** mali] -o *C T ac.*

154 *C G T K M*, *K des. l. 2 dissensio* **3** fateris] pa- *C* **7** nullaque *C* **8** magis] agis *C* sibimet — **9** porro *om. C* sibi met tua *G* **9** utrumque *C* **10** nec *alt. om. C* **11** aliam vel] aliquam *C*

unum deum, auctorem rerum omnium, bonam hominum non solum fecisse primum, sed etiam facere in unoquoque nascente naturam, cui tamen creatoris sui opitulationem ut multis modis utilem, ita etiam necessariam profitemur. Quamquam alia est conditionum ratio, alia donorum; nec hic maior operis quam opificis aestimatio vertitur. Ambo igitur, tu et Manicheus, pariter malum naturale firmatis, id est ambo malam naturam hominum aeque dicitis, sed ille fidelius, tu fraudulentius. (3) Huic enim malo, quod inspiratum a diabolo visceribus humanis pariter arbitramini, nullius ortum ille subducit, tu autem, ut videaris aliquo distare, quod nullum est, solos ab eo duos homines conaris eximere, quorum non tamen personas a peccato liberas, sed provectu eruditioris ingenii dicis in illis non fuisse naturale, quod per illos tamen naturale factum esse persuades. Ita, ne vel istic fraus impunita remaneret, furtum, quod magistro tuo feceras, stultitiae castigavit adiectio; nam credere naturale, quod fatearis de voluntate susceptum, non dico ineruditae, sed ebriae mentis inventum est. (4) Verum hinc alias, nunc interim rem premamus. Affirmat ergo Manicheus malum esse naturale, tu annuis; dicit peccata nasci, tu ita esse consentis; dicit malam naturam hominum, hoc quoque confirmas; dicit omnium prorsus, hic resistis atque illam primam duorum hominum copulam sequestrari petis, sane quod nec ipsos vindices a reatu, quin immo affirmes mali naturalis auctores. Id si et nos tibi indulgere possimus, tamen tuus non dabit magister, quin forte etiam ferulis in tardum animadvertet ingenium, ita ut tibi necesse sit aut auctoritati acquiescere aut scolas eius omni ex parte deserere. Colligit autem ad extremum et dicit naturae malae bonum auctorem esse non posse ac per

---

154, 14 opitulatione *G* **15** quamquam — **17** vertitur *om. C* **19** naturam malam *TM Migne Kal.* dicis *C* **20** a diabolo *om. G* **21** ortu *C* **22** aliquod *C* **26** isthic *Migne* **28** crederem naturalem *C* **37** possumus *C* **38** in tardum] interdum *TM* animaduertit *C* **39** necessum *C* **40** colligit] contigit *Migne Kal.*

hoc principis tenebrarum id est diaboli opus esse hominem, quem naturaliter malum ambo fateamini.

AUG. (1) Naturam humanam a deo bono conditam bonam magno inoboedientiae peccato ita fuisse vitiatam, ut etiam posteritas inde traheret mortis meritum atque supplicium, cui tamen posteritati non negat deus bonus opificium bonum, et contra vos et contra Manicheos catholica fides dicit. Sed vos, qui hoc negatis, quaeso, paulisper paradisum cogitate. (2) Placetne vobis, ut ponamus ibi castos et castas contra libidinem dimicantes, gravidas nausiantes, fastidiantes, pallentes, alias in abortu puerperia immatura fundentes, alias in partu gementes et ululantes natosque ipsos omnes flentes, sero ridentes, serius loquentes et hoc balbutientes, in scholas postea duci, ut litteras discant, sub loris, ferulis virgisque plorantes, pro varietatibus ingeniorum distributa varietate poenarum, insuper innumerabiles morbos et daemonum incursus et ferarum morsus, quibus quidam cruciarentur, quidam et absumerentur; qui vero sani essent, sub incertis eorum casibus misera parentum sollicitudine nutrirentur; essent ibi etiam utique orbitates et luctus et amissorum carissimorum desideria cum doloribus cordis. (3) Longum est persequi omnia, quibus malis abundat haec vita, nec sunt tamen ista ulla peccata. Haec ergo si futura erant in paradiso nullo ibi, cuius merito exsisterent, praecedente peccato, quaerite, ista quibus non plane fidelibus, sed irrisoribus praedicetis. Certe, si talis paradisus pingeretur, nullus diceret esse paradisum, nec si supra legisset hoc nomen inscriptum, nec diceret errasse pictorem, sed plane agnosceret irrisorem. (4) Verum tamen eorum qui vos noverunt nemo miraretur, si adderetur ad

---

154, 43 malum *om. Cac.* fatemini *Tpc. M Migne* **44** a *om. C* **51** nauseantes *Migne* fastidientes *GTpc. M Migne* **52** pallentes] fal- *C* **54** serius] selius *C* ualuutientes *C* **57** insuper *om. C* **57 sq.** inscurus *C* **59** adsumerentur *C* **60 sq.** etiam ibi *Migne* **65** exsisterent] exirent *Cac.* **68** inscriptum] scriptum *C* **70 sq.** nomen vestrum ad titulum *Migne*

titulum nomen vestrum et scriberetur paradisus Pelagianorum. Si autem hinc erubescitis — neque enim re vera pudoris ullum putandum est in vobis remansisse vestigium, si non hinc erubescitis —, perversam, quaeso, tandem mutate sententiam et humanam credite in has miserias peccato illo magno mutatam fuisse naturam neque ullo modo ista in paradiso esse potuisse, propterea inde exisse illos, quorum etiam propago digna erat talia sustinere transeunte in omnes contagione peccati cum conditione supplicii. (5) Hoc dogma catholicum et iustitiam dei defendit, quia non immerito vitam mortalium voluisset esse poenalem, et vos Manicheosque subvertit, vos quidem, quia malis talibus horribilem paradiso tribuitis infelicitatem, Manicheos autem, quia malis talibus naturam dei sui ac per hoc quid aliud quam deum suum asserunt infelicem. Proinde me movere non debet, quod mihi magistrum Manicheum, qui ferulis in meum tardum ingenium animadvertat, opponis, sed te obsecro moveat, quod secundum erroris vestri infandum horrendumque portentum eruditeris ferulis, etiamsi in paradisi populis nascereris. (6) Quam deformissimam absurditatem si nobiscum horrescitis, ut debetis, unde est, rogo vos, etiam ista miseria puerorum, quae procul dubio non est ex natura mali, quam desipiunt Manichei, nisi quia illo peccato magno et nobis inaestimabili sic vitiata est humana natura et poenis iustissimis implicata, ut ex ea non solum corruptibilitas corporum tot aerumnosis casibus subdita, verum etiam tarditas ingeniorum obnoxia ferulis aliisque verberibus oreretur, atque ita hoc malignum saeculum per malos dies usque ad suum terminum curreret, ut etiam sancti ab aeterno supplicio eruti per divinam indulgentiam pignore incorruptibilis salutis accepto poenas tamen vitae huius in bono usu earum tolerare iuberentur cum mer-

---

154, 80 uita *C* **82** horribilem — **83** talibus *om. C* **86** manicheus *C* **87** apponis *C G* **88 sq.** erudieris *Migne* **91** puerorum miseria *Migne* **97** oriretur *T M Migne* **98** terminum suum *Migne* **99** eruti *om. C T ac. M* **101** earum *om. C* **101 sq.** mercedem *C*

cede patientiae, potius quam illis mererentur etiam post remissionem peccatorum carere?

155. *IUL.* At tu contra hoc ultimum totus insurgis et, cum in unam navem cum Manicheo ascenderis cumque idem cursum vestrum spiritus direxerit, transmisso iam freto putasti tibi tamen in litus aliud exeundum. Verum forte dilectu utilitatis proximae tolerabilior fiat licet tarda cunctatio. In quem igitur portum navigium dirigis? „Dico", inquis, „bonum quidem deum esse, eundem tamen conditorem malorum". O periculi fugam in scopulos actam, totam Manichei sentinam super eum effundere voluisse, quem deum putaris!

AUG. (1) Numquid tu negas etiam in malis hominibus bonam esse naturam et animi et corporis? huius boni est conditor deus; quod Manicheus malum dicit et huic bono, quod malum dicit, malum assignat auctorem. Non enim saltem animae parcit; sed sicut suam quandam dicit esse animam carnis, ita malam naturam deo bono coaeternam, ut bona omnino esse non possit, alteram vero animam bonam in eodem homine non a deo factam, sed substantiam dei atque naturam in huius commixtionis miserias nulla sua iniquitate, sed dei mala necessitate contrusam. Hoc autem totum opificium, quod est homo, et malum et mali esse dicit auctoris. Videsne, quam diversa ille sapiat et ob hoc insanissime nefarieque desipiat? (2) Tu autem, qui propterea malos nasci posse non putas, quia deus bonus eos creat, contende, si potes, nec corpora nasci posse vitiosa, quia et ipsa deus integer creat, contende postremo sicut malos, quia bonus eos creat, ita nec tardos ingenio nec fatuos homines nasci, quia

---

154, 102 merentur *C*

155 *C G T M* **1** insurgis] surgis *G* **2** una *C* **3** spiritus cursum vestrum *Migne* spiritus] christus *C* direxit *C* **4** putas *C* **15** sicut *om. C* **18** hominem *C* **19** in *om. C* commixtione *C* **21** quod] quo *C T ac.*

sapiens eos creat. An non est malum fatuitas, cum scriptura dicat incomparabiliter amplius fatuum lugendum esse quam inortuum? Sicut ergo nobiscum non dicitis deum fatuitatis auctorem, cum tamen nasci fatuos homines deo creante fateamini, sic nos auctorem malitiae non dicimus deum et tamen originalis obligatione peccati malos homines nasci non nisi creante ipso, quia non creat homines nisi ipse, recte possumus dicere.

156. *IUL.* Absolute igitur claret opinionem illius consequentiae plus habere: si malum aliquid naturaliter conderetur, consimilem sui indicaret auctorem.

AUG. Sic sapiant qui nisi haeretici Pelagiani? Ergo quia mortalis homo secundum te non poenaliter, sed naturaliter conditur, consimilem sui mortalem ostendit auctorem; et ut fatuitas tua saltem fatuis erubescat, quia fatuus homo naturaliter conditur, consimilem sui fatuum ostendit auctorem.

157. *IUL.* Praescribit autem veritas primo malum id est peccatum dici non posse, quod ita est, ut eius natura compulerit, peccatumque nihil esse aliud quam exorbitantem a calle iustitiae liberam voluntatem.

AUG. Sed hoc quoque originale peccatum ex voluntate peccantis originem ducit atque ita nullum est nisi voluntate peccatum.

158. *IUL.* Quibus praesidiis innocens rerum omnium natura defenditur, quae ita manens, ut condita est, nullo crimini probatur obnoxia.

155, 28 *cf.* Sirach 22, 10

155, 31 homines fatuos *Migne*
156 *C G T M* 4 qui] quia *C* 8 ostendit fatuum *Migne*
157 *C G T M* 3 peccatum (*om.* quo) *G* 4 liberam] ueram *C*
158 *C G T M* 2 nulli *T pc. M Migne*

AUG. Non autem ita mansit, ut condita est. Ideo crimini probatur obnoxia suamque stirpem suo crimini tamquam hereditario fecit obnoxiam; quae tamen etiam ipsa, in quantum a deo conditur, bona est.

159. *IUL.* Malum igitur naturale esse non potest ac per hoc nec rea ulla naturaliter creatura nec malus auctor malae quippe non exstantis invenitur naturae, sed sicut omnis creatura. in quantum conditur, bona est, ita et deus, naturarum auctor bonarum, nullo operis sui crimine maculatus per omnia bonus probatur. Totum igitur, quicquid Manicheus attulerat, hac una catholicorum ratiocinatione subversum est.

AUG. Hoc verum dicis. Prorsus „omnis creatura, in quantum conditur, bona est“; et ideo sicut hoc ita et, quod sequitur, utrique dicimus, quoniam „deus, naturarum auctor bonarum, nullo operis sui crimine maculatus per omnia bonus probatur“. Hoc enim totum illic conectitur, quod „omnis creatura, in quantum conditur, bona est“. Ac per hoc et homo, in quantum conditur, bonus est, in quantum autem de vitiata origine generatur, bonus non est. ideo regenerandus est.

160. *IUL.* Sed tamen ille, qui fulmine tam perspicuae veritatis interiit, ex parte aliqua videtur spirare, cum confertur tibi; illi enim tota dogmatis sui fundamento eius tantummodo nutante structura collabitur, tibi autem tria similiter vacillant ut illi unum. Ac per hoc vide, utrum aedificii tui quicquam possit assurgere. Mani ergo putans naturale esse peccatum, quod nisi voluntarium esse non potest, in

---

158, 7 a *om. C*

159 *C G T M* **2** malae] -um *T pc. M Migne* **5** bonorum *C* macu-latur *G* **7** ratiocinatione *G*, ratione *C T M Migne* **9** bonam *T* **11** bonorum *C* **12** illic] illi *G* **13** bona — **14** conditur *om. C*

160 *C G T K M*, *K des. l. 3 tibi, inc. l. 6 Manicheus ergo* **1sq.** veritatis tam perspicuae *Migne* **2** partem *C* **3** totum *G* fundamentum *G* **4** nutante] tante *C ac.* **4sq.** similia tria *G* **5** vide *om. C ac.* **6** Mani *T*, mane *C*, manis *M*, Manes *Migne*, manicheus *G K*, *add.* uel es *T sl.* **6sq.** esse naturale *K Migne*

vacuo fundamenta locavit; reliqua vero iuxta se consequenter imposuit dicens, quoniam est naturale peccatum, malam esse naturam, malae autem rei auctorem bonum non esse ac per hoc omne humanum genus reputandum principi tenebrarum. Quod totum utique stare potuisset, nisi illud primum eius suffodisset veritas, id est peccatum opus liberae voluntatis doceri naturale non posse et, quicquid fuisset naturale, peccatum esse non posse.

AUG. (1) Similiter contra te potest ratiocinatio ista contexi: quia non ita fatuus es, ut ingenia fatua id est homines fatuos nasci neges, ergo audi tua fatuitate quantum adiuveris dementiam Manichei. Dicit enim doctus a te ipso, quoniam est naturalis fatuitas, eandem fatuam esse naturam, quomodo tu dixisti: „quoniam est naturale peccatum, malam esse naturam"; deinde ille addit fatuae autem rei auctorem sapientem non esse, sicut tu dixisti: „malae autem rei auctorem bonum non esse"; postremo ille concludit: ac per hoc fatuorum hominum genus reputandum principi tenebrarum: sic enim et tu conclusisti dicens: „ac per hoc omne humanum genus reputandum principi tenebrarum". (2) Ecce Manicheus ore tuo te vicit, tuo te gladio iugulavit. Quid es acturus? neque enim te adversus eum potest aliquid adiuvare ac non etiam plus premere atque confodere, quod adiungis et dicis: „totum hoc utique stare potuisse, nisi illud primum eius suffodisset veritas, id est peccatum opus liberae voluntatis doceri naturale non posse et, quicquid fuisset naturale, peccatum esse non posse". Quid te hoc adiuvat et quomodo non magis magisque suffocat? Numquid enim potes dicere fatuitatem naturalem esse non posse? (3) Stat ergo adversus te, quod in simili ratiocinatione primum posuit Manicheus, quoniam est naturalis

---

160, 8 vero *om. K* iuxta] iusta *C* **12** primum illud *K* **16** rationatio *G* **17** ita] in *C* es *om. C* **17 sq.** fatuos homines *T M Migne* **20** naturalis est *Migne* eundem *C* **21** malum *Migne* **26** omne humanum] omnium hominum *C* **28** acturus es *G* **29** potes *C* **30 sq.** utique hoc *K* **34** non *om. C* **35** potis *C* **36 sq.** ratione *K*

fatuitas; cui velut fundamento cetera eius putasti consequenter astructa usque ad culmen, ubi dicit tale hominum genus reputandum principi tenebrarum. Nos autem primum illud fundamentum eius evertimus, qui naturalem fatuitatem ideo dicimus, quia nascuntur homines fatui ex accidenti scilicet vitio, ex quo huiusmodi origo merito traheretur, non quia prava est primitus humana instituta natura, sicut desipit Manicheus. Ac per hoc etiam, quod consequenter adiungit eandem fatuam esse naturam, nos propter vitium, cum quo natus est fatuus homo, non propter quod in illo est opificium conditoris boni, verum esse concedimus; natus est enim fatuus accidente vitio, homo autem creatus est operante deo. (4) Deinde quod addit fatuae autem rei auctorem non esse sapientem, ut res ipsa homo intellegatur, non esse consequens dicimus: eius quippe hominis, qui fatuus natus est, deum dicimus, quamvis non dicamus ipsius fatuitatis, auctorem. Quae fatuitas non est natura atque substantia, quae non nascitur nisi creante deo, sed eiusdem naturae vitium, quod accidit sinente deo: iusto autem iudicio deum ista sinere non utique dubitamus. Ita destruimus et Manicheos, malos ruinae suae structores, et Pelagianos, Manicheorum fatuos adiutores.

161. *IUL.* (1) Primae igitur definitionis eversu culmina eius in solum cuneus rationis effudit. Quid igitur de te speras, cuius tria sunt ita in lubrico sicut illius unum? Dicis enim primo naturale esse peccatum, secundo bonum deum, qui mala id est peccata condat informet extendat, tertio vero rem voluntatis immixtam esse seminibus. Haec ergo tria definitionum tuarum capita singula apud semet vacillant; vacillant, inquio, immo ut fumes e sabulo dilabuntur, ante-

---

160, 41 qui] quia *K* **42** accidenti] -is *K*, -e *Migne* **46** esse naturam fatuam *K* **47** homo fatuus est *GK* propter] *add.* hoc *K* **48** enim] autem *K* **49** accedente *K* est *om. K* **50** addit] addidit *K* **51** ipse *K* **54** est non *K* **58** suae *om. K*

161 *CGTM* **1** culminę *C* **2** cuneus] cum eius *C* effundit *C* **3** ita sunt *Migne* **8** inquio] in quo *C*

quam coeant. (2) Unum ergo id est naturale peccatum iam in Manicheo ex directo quidem destructum iacet: alia autem duo quae opinionis vestrae sunt propria. Manicheo totidem intereunte sed consueta ceciderunt. Nam si ille reos nasci homines nec per malam naturam nec per principem tenebrarum potuit vindicare, quanto magis vos stulti, qui ad ostendenda nascentium crimina iunxistis accusationem dei? Ac per hoc, sicut non potest natura esse peccatum, quo fulmine Manichei dogma dissiluit, ita recurrit, ut, quod peccatum est, naturale esse non possit; res enim voluntatis non transit in conditionem substantiae, quod tu factum arbitraris. Multo autem magis constat deum bonum malos numquam creare, apparuit itaque peccatum in nascente, quem deus creat, esse non posse.

AUG. (1) Ita constat deum bonum malos non creare, quemadmodum constat deum sapientem fatuos non creare. Si enim dixeris: Creat sapiens fatuos, respondebitur tibi: Cur non ergo et bonus malos? Unde factus intentus, cum quaesieris, unde nascantur fatui, quos tamen homines deus creat, ibi forte invenies originis vitium, qui fateri non vis originale peccatum. An vero paratus es dicere nullo ullius praecedente peccato etiam fatuos nasci in illa paradisi felicitate potuisse, qui eruditi, non dico ferulis, sed nec fustibus possent? (2) Quod si non dicis, ne omnem fatuitatem haec transcendat absurditas, dic, quo merito imago dei cum tanta mentis deformitate nascatur, ut nullo robore aetatis, nulla prolixitate temporis, nullo labore studiorum, nulla industria magistrorum, nullis poenis verberum possit, non dico ad sapientiam, sed ad qualemcumque doctrinam utilem pervenire, qui non vis credere deum iustum ideo de paradiso, hoc est felicitatis loco,

---

161, 12 intereunte — ceciderunt *om. C* **14** qui *om. C* **16** quo] quod *C* **17** dissiliit *T'pc. m 1 M Migne* **26** cum] eum *C* **27** deus *om. C* **31** quod — **32** fatuitatem *om. C* **32** transcedat *C* obsurditas *C* **33** quod *C* deformitatis *C*

vitiatam atque damnatam humanam dimisisse naturam, ne mors illic ulla contingeret, id est nec temporalis corporis nec totius hominis sempiterna nec ista tot ac tanta, quae in genere humano cernimus, ingeniorum et corporum mala, quae de radice depravata atque punita et massa perdita nasci oportebat, in regione beatitudinis illius nascerentur, sed potius in his terris miseriae mortalium, quae iustissime inflicta est, deputatis, reatu persequente nascentes neque a renascentibus labore recedente aerumnoso usque ad corporis mortem.

162. *IUL.* Res clara est et iam in primo opere sufficienter impleta; verum quoniam tu adeo pellax esse voluisti, ut aliquam inter te et Manicheum distinctionem facere nitereris, ideo necesse mihi nunc est urgere causam, ut non solum praeteritis dictis tuis, sed etiam, si qua deinceps inferre temptaveris, clareat obviatum. Dicimus itaque tam bonum esse opus dei in nascente, ut ea quae substantiae eius sunt naturalia opus emendatore non habeant, quoniam, quicumque censuerit, id quod a deo factum confitetur, aliter fieri debuisse, illum sine dubio reprehendit, quem corrigendae in alteram formam creaturae confitetur artificem.

AUG. (1) Tace, obsecro; quid loquaris, ignoras. Nonnulli clausis oribus nati sunt et eis a medicis sunt aperta. Erat apud nos Acatius quidam honesto apud suos ortus loco; clausis oculis natum se esse dicebat, sed quia intus sani palpebris cohaerentibus non patebant, medicum eos ferro aperire voluisse neque hoc permisisse religiosam matrem suam, sed id effecisse imposito ex eucharistia cataplasmate, cum

---

161, 39 naturam humanam dimisisse *Migne* **40** ulla] ultra *C* temporalis] temporis *Cac.* **43** perdita *om. C* **44** illius beatitudinis *Migne* **45** terrę *G*

162 *CGTM, K inc. l. 6 dicimus* **1** in primo opere iam *Migne* **2** esse *om. G* **5sq.** tentaveris *Migne* **6** clareat obviatum] dare ad obiatum *C* **7sq.** naturali *C* **11** artificem] acceptam *TM* **12** Aug. *om. T, add. ad l. 9* **14** honestato *C* **17** permisse *Cac.* **18** cataphasmate *C*

iam puer quinque fere aut amplius esset annorum, unde hoc se satis meminisse narrabat. (2) Omitto illum evangelicum caecum natum, cui lumina, quae propter commendanda mirabilia sua minus fecerat, ipse artifex reddidit; ibi enim, cur caecus natus fuerit, causa non tacita est, non scilicet propter peccatum suum vel parentum, sed ut manifestarentur opera dei in illo. Verum tamen interroga medicos et dicant tibi, quam multis, ubi possunt, opitulentur, ne vitia corporibus innata permaneant vel etiam natos necent; nam quidam, sicut alii oribus, ita clausis inferioribus meatibus oriuntur, quae utique vitia, si maneant, non eos sinunt vivere. Neque enim, cum his medicinali peritia subvenitur hominibus, dei opera culpata emendantur. Quis enim verax dei cultor ignorat, quod tales sic nasci oportebat, ut nati sunt? (3) Sed etiam hoc pertinet ad aerumnas generis humani, in quibus aguntur hi dies mali, iusto iudicio dei laboribus doloribus timoribus periculis pleni; quae omnia mala absit ut essent in illa felicitate paradisi, ac per hoc non pullulaverunt nisi de radice peccati. Quid? ipsa ingenia, si dimittantur, ut nata sunt, nec doctrinis sollertibus excolantur labore magno docentium atque discentium, nonne apparet, qualia remanebunt? Sed vos hominibus et corpore et animo vitioso natis vestrum implete paradisum, ut infeliciter oculis clausis et impudenter ore aperto negetis originale peccatum.

163. *IUL.* Probabilitate itaque et ea mediocritate laudum, quae naturis debetur, etiam in nascentibus quibusque servata augmenta beneficiorum divinorum utilia esse et necessaria omnibus in commune aetatibus dicimus, ita tamen, ut nec virtus nec peccatum sine propria cuiquam voluntate tribuatur,

---

162, 20 sqq. *cf.* Ioh. 9, 1 sqq.

162, 19 fere *om. C* **21** natum caecum *K* **22** sua *om. G* **30** medicinale *C* **31** emendentur *C* **35** mala omnia *K* absin *C*

163 *C G T' K M* **1** ea] a *C* **3** diuinorum beneficiorum *K* **5** uoluntatem *C*

AUG. Non tribuitur cuiquam virtus sine propria voluntate, sed *praeparatur voluntas a domino* sicut regis illius, propter quod oravit Esther.

164. *IUL.* Quamvis in hoc quoque clementia dei uberior approbetur, quoniam sanctificat parvulos nescientes; ad laudem quippe misericordiae respicit, cum eos nescientes culpa non inquinet; ad leges enim id pertinet aequitatis.

AUG. Si eos nulla culpa inquinat, cur non omnes sanctificantur? Et cur omnes, qui sanctificantur, exsufflantur?

165. *IUL.* Sed de illis ego virtutibus dico, quas usu iam perfectae rationis adipiscimur. Ac per hoc, quia id etiam hic sicut frequenter inculcari nobis fuit necesse, ad ea, quae inferimus, ut sit attentus lector, ammoneo; videbit enim ita in nullo Traducianos differre a Manicheis, ut non alia nobis obiciant argumentorum vice, quam quae in illorum libris tenentur. Feci id quidem etiam in primi operis mei libro quarto.

AUG. Et respondi tibi libro meo sexto.

166. *IUL.* Sed quia post editionem illorum oratu tuo, beatissime pater Flore, apud Constantinopolim Manichei epistula inventa est atque ad has directa partes, opera est aliqua eius inserere, ut intellegant omnes, unde haec pro traduce argumenta descendant.

AUG. (1) Quomodo cuiusquam oratu inventam dicis epistulam atque directam, si deus non operatur in cordibus hominum voluntates? Utique homo, qui invenit, epistulam voluntate quaesivit aut voluntate aliquid quaerebat eo loco,

---

163, 8 *Prov. 8, 35 **8 sq.** *cf.* Esth. 15, 11

163, 9 quod] quem *K* hester *CTKM*, tester *G*
164 *CGTKM* **2** quoniam] qua *K*, *add.* sancti *C*
165 *CGTM* **1** quas] quam *C* **4** attentus] attonitus *G*, attomtus *Cac.* **5** a *om. CTac.* **6** illorum] eorum *Migne* **7** primo *codd.*
166 *CGTM* **1** tuo *om. G* **3** epistulam *C* **9** eo] quo *TM*

ubi eam potuit invenire, aut, cum de rebus talibus voluntate homines loquerentur, voluntate, apud quem fuerat, indicavit eam se habere, quam posset ostendere et volenti tradere, quam voleus ad has partes et ille dirigeret; (2) et vel quocumque alio modo prorsus voluntate hominis vel hominum factum est, ut illa inveniretur et dirigeretur epistula. Et tamen oraute homine dicis hoc factum. Cur ergo non confiteris sine ulla forinsecus sonante iussione deum occulto instinctu, ad quod voluerit efficacissime implendum, praeparare atque excitare hominum voluntates, qui liberum non defendis intellegendum, sed praecipitandum extollis arbitrium?

167. *IUL.* Et quamvis iam pro concupiscentia vel voluptate carnis, quae etiam libido dicitur, quae sexibus ob virilitatem propagationis inserta est, primo illo opusculo eatenus disputaverim, ut docerem illam nihil aliud esse quam unam de instrumentis corporis rationabilibus et irrationabilibus aeque inditam ad dei operam pertinentem, qui carnem nostram in sensibus affecisset, tamen, quia ei vehementer Augustinus incumbit eamque dicit malam, id est peccatum esse naturale atque omnium peccatorum parentem, quod pudore eius potissimum persuadere conatur meque irridet, qui eam erubescam nominare directim,

AUG. Ego concupiscentiam carnis, qua caro concupiscit adversus spiritum et quae libido etiam nuncupatur, malam esse dico, nunc in hac carne frenandam et bona consuetudine minuendam, in aeterna vero vita omni ex parte sanandam, non, quasi addita vel commixta nobis fuerit aliqua mala substantia, sicut Manichei desipiunt, separandam; sed, quodlibet

166, 10 talibus] *add.* in *C T ac. m 1* **13** quam] quamquam *C* **15** ut illa] ulla *C ac.*

167 *C G T M* **1** iam *om. C* **2** uoluntate *G* **4** illam] istam *Migne, om. G* **5** rationalibus *Migne* **5 sq.** irrationalibus *Migne* **7** ei] *add.* et *T M Migne* **9** parentem — **10** potissimum *om. C* **14** bonam *C* **15** in — sanandam *om. C* **16** commista *C* **17** separandam — **18** sentias *om. C*

de illa sentias, talem te illam, qualis nunc est, ut ad illicita perpetranda etiam castorum sive coniugatorum sive continentium corda sollicitet et, nisi ei robustiore voluntate resistatur, evertat, in paradiso constituere posse non crederem, nisi in istis tuis libris vana et insana loquacitate plenissimis invenirem.

168. *IUL.* Ideo et ego qualitatem rei, quam prioribus scriptis distinguendo a Manichei ore defendi, nunc quoque breviter criminatorum eius, qui tamen se ei servire profitentur invitos, proditu vindicabo.

AUG. Vos potestis congruenter servire laudatae libidini, nos autem in adiutorio domini obpugnamus et vincimus accusatam.

169. *IUL.* Quod igitur libris tuis, senex Augustine, retinetur: „Libido exorta est post peccatum, quam coacti sunt velare confusi“.

AUG. Quod igitur libris tuis, iuvenis Iuliane, retinetur, apparet te contra libros meos non invenire quid dicas et quaerere calumnias, quas nobis loquaciter et inaniter ingeras.

170. *IUL.* (1) Et item: „Pudenda libidine, qui licite concumbit, malo bene utitur, qui autem illicite, malo male utitur; rectius enim accipit nomen mali quam boni, unde erubescunt et mali et boni, meliusque credimus apostolo, qui dicit: *Quia non habitat in carne mea bonum*“, et alibi: „Non est libido nuptiarum bonum, sed obscaenitas peccantium, necessitas generantium, lasciviarum ardor, nuptiarum pudor“

169, 2 nupt. conc. 2, 36

170, 1 nupt. conc. 2, 36 **5** Rom. 7, 18 nupt. conc. 1, 13

167, 18 illam] illa *C* **20** robustiore voluntate ei *Migne*

168 *C G T M* **6** et vincimus *om. C*

169 *C G T M* **5** uenire *C ac.* **6** locaciter *G*

170 *C G T M* **3** mali quam] aliquam *C* unde] quod *nupt.* **4** apostolo] ei *nupt.* **7** ardor] ordo *G*

(2) et illud: „Quod postea propagatione fecerunt. hoc est conubii bonum. quod vero prius confusione texerunt, hoc est concupiscentiae malum, quod vitat ubique conspectum et quaerit pudendo secretum", vel alia, quibus ad hoc argumentum uti soles. memoria tua magis quam ingenio prolata sunt. Manicheus ergo afflictus est, ut ea, quae putabat acuta, componeret, tu vero frustratus, qui putasti latere posse, quod legeras et tenebas.

AUG. (1) Quis enim est, qui vel tenuiter Manicheorum dogma cognovit et lateat eum Manicheos dicere malam esse concupiscentiam carnis? Sed non est hoc proprium dogmatis eorum: nam quid aliud dicit etiam ille, qui dicit: *Caro concupiscit adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem; haec enim invicem adversantur, ut non ea quae vultis faciatis?* (2) Quid aliud etiam ille, qui dicit: *Quisquis dilexerit mundum, non est caritas patris in illo, quia omnia, quae in mundo sunt, concupiscentia carnis est et concupiscentia oculorum et ambitio saeculi, quae non est ex patre, sed ex mundo est?* Malam ergo esse concupiscentiam carnis non proprio dogmate Manichei dicunt, quod vident, qui caeci non sunt, et apostolos dicere, sed Manicheorum propriam virosamque sententiam error adiuvat vester, qui concupiscentiam carnis. cui, velitis nolitis, ad illicita perpetranda sollicitanti castitas reluctatur, negatis de peccato accidisse naturae, quam deus condidit bonam. (3) Ac sic agitis, ut eam Manichei, quam conflictatione castorum et apostolorum testimonio convincunt malam de gente tenebrarum et de mala substantia deo coaeterna etiam ipsam non malam qualitatem sanandam, sed malam substantiam separandam, nec bonae naturae accidisse, sed bonae

---

170, 8 nupt. conc. 1, 8 **19** Gal. 5, 17 **22** 1 Ioh. 2, 15sq.

170, 9 confusione prius confusione *C* **11** pudendum *C* alia] talia *Cpc. Migne* **12** solens *C* tua *om. C* **21** enim] *add.* sibi *TM Migne Kal.* **29** vester adiuvat *Migne*

naturae commixtam fuisse concludant. Sed pergite et nobis calumnias de Manicheorum peste molimini, quos ita adiuvatis, ut faciatis invictos, nisi et vos cum illis ea, quae vere invicta est, catholica veritate vincamini.

171. *IUL.* Audi igitur nunc atque cognosce, quid parens tuus ad quandam filiam suam, vestram scribat sororem:

AUG. Convitia sunt ista nec urbana, sed vana.

172. *IUL.* „Mani apostolus Iesu Christi filiae Menoch. Gratia tibi et salus a deo nostro, qui est re vera verus deus, tribuatur ipseque tuam mentem illustret et iustitiam suam tibimet revelet, quia es divinae stirpis fructus.“ Et post pauca: „Per quos et tu splendida“, inquit, „reddita es agnoscendo, qualiter prius fueris, ex quo genere animarum emanaveris, quod est confusum omnibus corporibus et saporibus et speciebus variis cohaeret. Nam sicut animae gignuntur ab animis, ita figmentum corporis a corporis natura digeritur. *Quod* ergo *nascitur de carne, caro est et, quod de spiritu, spiritus est;* Spiritum autem animam intellege, anima de anima, caro de carne“.

AUG. (1) Si dicam tibi istam Manichei epistulam me omnino nescire, quamvis verum dicam, omnino non credes et mecum vana, ut soles, loquacitate contendes; sed si hoc dixit Manicheus, quid mirum est, quod se ipse destruxit? Si enim sicut hominis caro, etiam hominis anima nascitur sive mala sive bona, duas enim simul animas in homine uno

---

172, 9 Ioh. 3, 6

170, 37 cludant *C ac.* **39** invictos] ut uicto *C* uera *C* **40** invicta] in uicia *C*

171 *C G T M* **1** cognosce] agnosce *Migne* **2** scriba *C ac.* **3** nec] non *G*

172 *C G T M* **1** Mani *C ac. T*, Manes *Migne*, *add.* uel es *T sl.*, manicheus *C pc. G*, manicheo *M* **2** deus uerus *G* **3 sq.** tibimet suam *G* **5** tu] ut *Migne* **8** animis] -abus *Migne*, *add.* uel abus *T sl.* **9** corpores *C* **14** credis *C T ac.*, crederes *M* **15** ut soles vana *Migne* **18** sive bona sive mala *Migne*

esse delirant, unam malam, alteram bonam, de suis diversis principiis emanantes, si ergo nascitur anima, quando nascitur caro, profecto nec mala illa est deo coaeterna nec contra principes tenebrarum bona, sicut eius secta desipit, ab aeterno patre prolata est. (2) Sed quoquo modo dicat Manicheus animas nasci, ad nos quid pertinet, qui verba illa domini: *Quod natum est ex carne, caro est et, quod natum est de spiritu, spiritus est* non, cum homo ex homine nascitur, sed cum ex dei spiritu renascitur, fieri novimus et tenemus? non enim evangelicus ipse totus locus aliud permittit intellegi. Quaere ergo ibi, quibus possis Manichei has fabulas vendere, et potius propter illa, quae superius dixi, quomodo Manicheorum non sis adiutor, ostende.

173. *IUL.* Cognoscis nempe, quomodo signatissime Manicheus traducem confirmet animarum et quo testimonio utatur ad vituperationem carnis, illo videlicet, quod in vestro ore versatur, id est: *Quod nascitur de carne, caro est et, quod de spiritu, spiritus est.*

AUG. Iam dixi, quomodo nos accipiamus haec verba evangelica, quoniam non generationem, sed regenerationem docent. Tu dic, si potes, quomodo non adiuves Manichei verba sacrilega de concupiscentia carnis, quam propterea tu negas de natura primi hominis praevaricatione vitiata in nostram naturam futura propagatione descendere, ut eam putetur ille deo coaeternae tenebrarum genti rectissime deputare. Insipientissime quippe et impudentissime abs te negatur malum,

---

172, 25 Ioh. 3, 6

173, 4 Ioh. 3, 6

172, 19 esse *om. C* delerant *C* **19 sq.** principiis diversis *Migne* **20** nascitur *pr.*] *add.* siue mala siue bona *C* **21** illa *om. C* **21 sq.** contra principes] cum princibus *C* **23** quomodo *C* **25** natum *alt.* — **26** homo *om. C* **29** ibi *C, om. GTM Migne*

173 *C GTM* **3** ille *C* ore vestro *Migne* **10** uitiatam *C* **11** futura *C, om. GTM Migne*

quo caro concupiscit adversus spiritum et contra quod geruntur interiora bella castorum.

174. *IUL.* Ideo non solum eloquendo, sed etiam repetendo inculcat dogmatis sui esse proprium traducem animarum putare, quod etiam per similitudinem generantium corporum approbare conatur. „Sicut animae“, inquit, „gignuntur ab animabus, ita figmentum corporis a corporis natura digeritur et sicut caro de carne, ita anima de anima“. Sed pergamus ad reliqua: „Sicut ergo auctor animarum deus est, ita corporum auctor per concupiscentiam diabolus est ut in viscatorio diaboli per concupiscentiam mulieris, unde diabolus aucupatur non animas, sed corpora.“

AUG. Non corpora, sed animas aucupari diabolum potuit dicere Manicheus; corpora enim dicit ad gentis tenebrarum naturam, unde est et diabolus, pertinere. Proinde secundum Manicheum non corpora, quae ipsius sunt, sed animas bonas, quae ipsius non sunt, dicitur diabolus aucupari; sed fides nostra bonum deum creatorem et animarum et corporum novit.

175. *IUL.* „Sive per visum sive per tactum sive per auditum sive per odoratum sive per gustum. Tolle denique malignae huius stirpis radicem et statim te ipsam spiritalem contemplaris. *Radix enim*, ait scriptura, *omnium malorum concupiscentia*.“ Vides, quo spiritu et propter quod dogma Manicheus concupiscentiam carnis incessat hanc dicens legem esse peccati, quae si a corporibus auferretur, spiritalem se filia eius, ad quam scribit, factam videret. Quam opinionem quibus apostoli nitatur confirmare sententiis audiamus:

175, 4 1 Tim. 6, 10

---

174 *C G T M* **9** unde] *add.* de *C* **10** aucupatur] concupiscentia *C* **11** acupaturi (au- *pc.*) *C*

175 *C G T M* **1** tactum] tantum *C ac.* **1 sq.** sive per auditum *om. C* **2** odoratum] odorem *C* **3** spiritualem *Migne* **6 sq.** esse legem *Migne* **8** quam] quem *C*

„*Caro* enim *adversatur spiritui*, quia filia concupiscentiae est, *et spiritus carni*, quia filius animae est.“

AUG. Duas substantias in verbis apostoli Manicheus opinatur, unam bonam, alteram malam, non unam bonam substantiam et alteram bonae substantiae vitium ex primi hominis peccato generatione contractum, secundi hominis iustitia regeneratione sanandum, quod et contra Manicheos et contra vos tamquam invictissimum telum catholica fides fortiter iacit et utrosque prosternit.

176. *IUL.* Intellegis retectas esse Manichei dogmatis medullas, quibus fides vestra concrescit. Iam vero nos id est catholicos pergit arguere: „Quare vide, quam stulti sunt, qui dicunt hoc figmentum a deo bono esse conditum, quod certi sunt ab spiritu concupiscentiae gigni.“

AUG. In hoc a Manicheis simul arguimur et nos et vos, quoniam figmentum carnis a deo bono utrique conditum dicimus, spiritum vero concupiscentiae Manichei substantiam esse dicunt malam, non vitium substantiae bonae, quo caro concupiscit adversus spiritum, quod ad eos redarguendos dicimus nos et ad eos adiuvandos negatis vos. Nam quia concupiscentiam, qua caro concupiscit adversus spiritum, etiam vobis resistentibus malum esse convincunt, si non est, ut putatis, bonae substantiae vitium, mala substantia deputabitur; quod est dogma Manicheorum catholicae fidei vobis adiutoribus inimicum.

177. *IUL.* (1) „Cum animo nolente coeunt et secretis pudoribus gerunt, quo tempore odio habent lucem, uti ne manifestentur opera eorum; cuius rei gratia ait apostolus:

175, 10 Gal. 5, 17

175, 10 filię *C* **13** opinatur] operatur *G* **14** substantiae] suę *C* **16** iustitiam *C*

176 *C G T M* **5** ab] a *Migne* **6** arguimus *C* et vos et nos *Migne* **9** dicunt esse *G* **10** aduersum *C* quo *C* **11** et *om. C*

177 *C G T M* **3** gratiam *C*

Non est volentis, ut subaudiatur: hoc opus. Sive enim bonum generamus, non est carnis, quia *manifesta sunt opera carnis*, *quae sunt fornicatio* et cetera, sive malum generamus, non est animae, quia *fructus spiritus pax gaudium est*. Denique clamat et ad Romanos apostolus: *Non bonum quod volo ago, sed malum operor quod exhorreo*. (2) Videtis vocem animae contumacis contra concupiscentiam defendentem libertatem animae. Dolebat enim, quia peccatum id est diabolus operaretur in se omnem concupiscentiam. Legalis auctoritas indicat malum eius, cum omnes eius usus vituperat, quos caro miratur et laudat; omnis enim amaritudo concupiscentiae suavis est animae, per quam nutritur anima et ad vigorem accitur. Denique cohercentis se ab omni usu concupiscentiae animus vigilat, ditatur et crescit, per usum autem concupiscentiae consuevit decrescere.“ (3) Intellegisne vel sero deprehendisse nos, unde non solum saperes, sed etiam loquereris? Tanto enim magistrum tuum amore complecteris, ut non solum itineribus eius, sed etiam vestigiis insistas, quod tu omnibus scriptis asseris, sicut et illi, quos ad Marcellini nomen edidisti, libri et isti testantur, quos ad Valerium destinasti, istam videlicet concupiscentiam carnis, quam etiam pudendam vocas, per diabolum ammixtam humanis esse corporibus,

AUG. (1) Tu enim qua impudentia pudendam negas, contra quam nunc, quandoquidem illam libenter laudas, miror si fideliter dimicas? Quando autem miscebaris uxori, quamvis nihil timendo usui concessae voluptatis inhiabas, secretum tamen erubescendo quaerebas. Proinde ista tua

---

177, 4 Rom. 9, 16 **5** Gal. 5, 19 **7** Gal. 5, 22 **8** Rom. 7, 19

177, 5. 6 generamus] geramus *Migne, add.* uel geramus *Tsl.* **6** et cetera *om. C T* **7** quia] qui *C* **11** animi *G* **13** usus eius *G* **18** intellegis *C* **19** reprehendisse *C* **25 sq.** esse humanis *Migne* **27** impudentia impudendam neges *C* **28** illa *C*

suscepta, si hominum in paradiso felicitas permaneret, aut nulla ibi esset aut nullos suos motus contra nutum voluntatis exsereret, quibus necesse esset obsistere, ut illi felicitati honestas congrua redderetur. (2) Sed quoniam in eius laudibus eo usque progressus es, ut libidinem, qualem nunc esse sentimus, talem in paradiso futuram fuisse contendas sibi reluctantium sollicitantem corda castorum, quis non videat, quod non sapientia, non eloquentia, sed impudentia mihi resistis, quia te victum confiteri perverso pudore prohiberis? Nos ergo carnis concupiscentiam nec substantiam naturae malae esse dicimus, quod dicunt Manichei, nec omnis eius usus reprobatur a nobis sicut a Manicheis nec eam rursus bonam dicimus, quod dicunt Pelagiani, nec eius contra spiritum motus laudatur a nobis sicut a Pelagianis, (3) sed dicimus eam vitium esse substantiae bonae, quod in nostram naturam per praevaricationem primi hominis versum est, quod dicunt catholici christiani; eiusque mali usus licitus et honestus liberorum procreandorum causa approbatur a nobis sicut a catholicis christianis. Ita et Manicheos et Pelagianos superamus atque vitamus, quorum sic errores utrorumque diversi sunt, ut, qui videtur minor, ipse illius, qui videtur maior, demonstretur adiutor. Quod enim malum esse satis evidenter apparet, dum Pelagiani negant esse vitium bonae substantiae, Manicheos adiuvant, qui vitium ipsum malam dicunt esse substantiam boni dei substantiae coaeternam.

178. *IUL.* Hanc esse peccati filiam et aliorum peccatorum matrem atque de ea conqueri apostolum Paulum, cum dicit: *Scio, quia non habitat in carne mea bonum*. et: *Non quod*

178, 3 Rom. 7, 18 **3 sq.** Rom. 7, 15

177, 32 in paradiso hominum *Migne* aut *om. G* **33** motos *C* uoluptatis *C* **37** futuram *om. C* **42 sq.** usus eius *G* **45** molus *C ac.*, malus *C pc. m 1* **46** esse vitium *Migne* **48** et — **49** procreandorum *om. C* **55** malum *C G*

178 *C G T M* **1** et] atque *Migne* **2** atque] et *Migne*

volo bonum hoc ago, sed quod odio illud facio, quod semper a catholicis ita expositum est, ut non ad naturae infamiam, sed ad consuetudinis referretur invidiam.

AUG. (1) Ita vero catholicus tu es et Ambrosius catholicus non est? Non usque adeo evanuerunt homines vestrae contagio vanitatis, quoscumque decipere potuistis, ut hoc audeant in animum inducere. Proinde paulisper attende; discordiam carnis et spiritus, de qua scriptum est: *Scio, quia non habitat in me, hoc est in carne mea bonum; velle enim adiacet mihi, perficere autem bonum non* et cetera huiusmodi atque illud multo manifestius: *Caro concupiscit adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem; haec enim invicem adversantur, ut non ea quae vultis faciatis*, esse in hominibus nec nos dubitamus nec vos nec Manichei; (2) sed unde sit in homine uno ista discordia, inde dissensio est et tres proferuntur in hac dissensione sententiae, una nostra, vestra altera, tertia Manicheorum. Sed ne arroganter vel fallaciter vobis dicere videamur nostram esse catholicam, ille eam proferat, cuius fidem et purissimum in scripturis sensum, sicut eum praedicat vester ipse Pelagius, ne inimicus quidem ausus est reprehendere. Dicit ergo Ambrosius hanc discordiam carnis et spiritus per praevaricationem primi hominis nostrae accidisse naturae; vos autem dicitis ex vi consuetudinis; Manichei dicunt ex commixtione duarum naturarum coaeternarum, boni scilicet et mali. (3) Poteram iam dicere, ut eligat horum trium quod voluerit, qui vult catholicus permanere; neque enim timere debeo, ne Manicheos quisque fugiens vos praeponat Ambrosio. Sed vestram sententiam, qua dicitis hoc malum vi consuetudinis inolescere, esse vanissimam iudi-

---

178, 11 Rom. 7, 18 **14** Gal. 5, 17 **23** Pel. lib. arb. 3; *cf.* grat. Chr. 47 **24sq.** *cf.* Ambr. Luc. 7, 141

178, 4 odi *G* **5** a *om. C* **14** multo illud *G* **18** ista *om. C* **20** tertiam *C* **25sq.** accidisse nostrae *Gac. Migne* **26** ex vi consuetudinis *om. C* **27** commixtionem *C*

cat, qui videt sine hoc malo neminem nasci. (4) Mox enim, ut quisque ratione uti coeperit, si concupiverit castitatem, concupiscentiam carnis, quae fuerat aetate sopita, velut evigilantem repugnantemque iam sentit et aut victus abstrahitur aut, ne in eius labatur assensum, adversus eam, si pius est, domino adiuvante confligit. Quod si non vultis accipere, quid in me saevitis? Manicheos Ambrosiumque committite atque in spectaculo huius certaminis, si catholici estis, cui parti faveatis, eligite. Puto, quod a vobis victor Ambrosius iudicatur; sed quia catholici non estis, etiam sic securi spectamus: et vos enim et Manicheos sine dubio vincit Ambrosius.

179. *IUL.* Tu tamen argumentando et testimonia scripturarum usurpando de hac illum concupiscentia, quam legem peccati vocas, et omnes sanctos tam pollutos quam conquestos fuisse confirmas.

AUG. Non polluuntur hoc malo sancti, quos constat esse vel fuisse fortissimos huius mali debellatores; sed ne isto malo inexpiabiliter polluantur, timeant potius eius impudentissimi laudatores.

180. *IUL.* (1) Quid Manicheus dicit? „Per concupiscentiam corporum auctor diabolus est: per hanc diabolus corpora, non animas aucupatur; tolle“, inquit, „malignae stirpis radicem et spiritalis fies; de hac apostolus clamat ad Romanos: *Non bonum quod volo, sed malum operor quod exhorreo*“. Nos etiam stultos vocat, qui dicamus figmentum hoc corporis ad deum pertinere, quod per concupiscentiam generatum esse fateamur. (2) Vides ergo, quanta tibi sit et

180, 5 Rom. 7, 19

178, 33 ut enim *C T ac. m 1* **34** rationem *C* **40** patri *C* **42** non estis catholici *Migne* **43** uicit *C*

179 *C G T M* **2** concupiscentiam *C* **3** et *om. T M* **7** timent *C* **7 sq.** impudentissimi eius *G*

180 *C G T M* **3 sq.** malignas estirpis *C* **5** malum] *add.* quod *C T ac.*

Manicheo in nostri impugnatione concordia; eius dimicas verbis, eius niteris argumentis et nos mentiri dicis, qui te discipulum illius non solum fuisse, ut ipse scribis, sed etiam esse dicamus. Et in hoc tamen ille prudentior, qui, cum hanc concupiscentiam carnis a diabolo credidisset immissam, collegit confitendum esse ad dei operam non pertinere, quicquid de diabolica concupiscentia appareret prolatum,

AUG. Contra hoc totum valet superior nostra responsio et cum hac aliae superiores, quas legat qui volet.

181. *IUL.* Tu autem hebetior, qui fructum concupiscentiae diabolicae hominem dicens, dei tamen eum ascribis operibus, non quasi de malo bonum factum, sed malum et de mala radice prolatum, habere tamen auctorem bonum, quem fructum radicis suae diabolus sibi vindicet.

AUG. Bonum aliquod est homo, etiam quisquis maioris aetatis est malus homo. Non enim, quod malus homo est, aufert ei, quod bonum aliquod est, quia homo est, cuius naturae id est boni huius auctor est deus, quaecumque mala vel originis attrahat vel voluntatis adiciat; non enim substantiae naturaeque sunt vitia, ab eo salvatore sananda, quo creatore condita est isdem vitiis vitiata natura. Hoc est, quod et Manicheos evertit et vos, qui non mecum, sed cum Ambrosio certatis, quem Manicheis in hoc certamine opposui, in quo et ipsos vincit et vos.

182. *IUL.* His enim sermonibus omnes de concupiscentia natos diabolus quasi suae arboris fructus iure decerpit; aeque igitur blasphemas ut Manicheus, qui concupiscentiam carnis a deo conditam vindicemus.

182, 2 *cf.* nupt. conc. 1, 26

180, 13 credidisse et *C* **13 sq.** colligit *C* **16** responsio] *add.* es *Tac.* **17** cum *G*, *om. C T M*

181 *C G T M* **1** hebetior] -ius *C G*, *add.* uel hebetius *T i. mg. mp.* **8** ei] et *T M* **9** quemcumque malam *C* **12** eisdem *G T Migne*, eidem *C M* **15** uincite uos *C*

182 *C G T M* **1** his] tuis *Migne*

AUG. (1) Si ad causam venire voluisses, cur baptizandi et exsufflentur et exorcismo mundentur infantes, ibi apertissime non solum eruditis, verum etiam idiotis christianis catholicis novus haereticus appareres. Sed quia id ex libro meo tibi quidem proposuisti quasi refellendum, sed pertractare ita timuisti, ut fallaci loquacitate vitares et multa dicendo, quid tacueris, operires, apostolum tibi replico, velis nolis, et inculco dicentem de deo patre: *Qui eruit nos de potestate tenebrarum et transtulit in regnum filii caritatis suae.* (2) Hinc parvulos, si potestis, excipite et audete dicere eos in regnum quidem Christi regeneratione transferri, sed de tenebrarum potestate non erui. Verum tamen parate vos in facies vestras easdem exsufflationes dignissime excipere, quae in ecclesia Christi et maioribus adhibentur et parvulis; talibus quippe exsufflationibus exsufflandi estis, qualibus apertissime verum esse ostenditur, quod negatis.

183. *IUL.* Iam vero illud tuum, quod priore opere ventilavi, ubi dicis: „Aliquando non facit libido animo volente, cum aliquando faciat et nolente“, atque hanc eius superbiam, qua nolente animo commovetur, accusas, Manichei non solum sensibus. sed etiam eloquiis explicatum est. Nam cum nos arguisset, quia diceremus a deo fieri homines, quos seminari fateremur per coeuntium voluptatem: „Stulti“, inquit, „dicunt a deo esse conditum, quod certi sunt a concupiscentia gigni, cum animo nolente coeunt“.

AUG. Sed Manicheus non intellegit etiam de hominis malo posse deum creare, quod bonum est, et hominem ipsum malo bene uti per pudicitiam coniugalem, cui malo reluctatur

---

182, 12 Col. 1, 13

183, 1 priore opere] *sc.* ad Turbantium 2 nupt. conc. 1, 7

182, 5 causa *C* 7 sq. catholicis christianis *Migne* 9 refellenda *C* 15 sq. potestate tenebrarum *C* 17 insufflationes *G*

183 *C G T M* 1 opere] ore *C* 2 libido *deest in nupt.* 7 fatemur *C* 8 a deo dicunt *Migne*

illicienti ad damnabilem turpitudinem. Sed tu, qui hoc, quod malum est, malum esse negas, cur ei repugnas, ne turpiter vivas, et cur ei si consentias, necesse est ut turpiter vivas?

184. *IUL.* Quod vero tu posuisti: „Concupiscentiae malum est, quod vitat ubique conspectum et quaerit pudendo secretum“, ita et Manicheus: „Secretis“, inquit, „pudoribus agunt, quo tempore odio habent lucem, uti ne manifestentur opera eorum“.

AUG. Sicut Manicheus nescit, quid boni agatur per carnalis concupiscentiae malum, sic et tu nescis, cui malo pudor quaerat secretum etiam in bono opere nuptiarum.

185. *IUL.* Quod vero ais: „Quia concupiscentia qui licite commiscetur, malo bene utitur“, ut magis credi apostolo commoneres, qui dixisset quia non habitat in carne sua bonum, et hoc non bonum, id est malum in carne apostoli habitans, vis concupiscentiam carnis videri, Manicheus non aliter quam tu posuit. Nam postquam dixit: „Ne manifestentur opera eorum; propter quod apostolus“, inquit, „clamat ad Romanos: *Non bonum quod volo ago, sed malum operor quod exhorreo.* Dolebat enim“, inquit, „quia peccatum id est diabolus operabatur in eo omnem concupiscentiam, legalis auctoritas indicat malum concupiscentiae, cum omnem eius usum vituperat, quem caro miratur et laudat“.

AUG. Numquid apostolus omnem concupiscentiae carnalis usum vituperat qui dicit: *Et si acceperis uxorem, non peccasti et, si nupserit virgo, non peccat?* Ergo Manicheus, quid

---

184, 1 nupt. conc. 1, 8
185, 1 nupt. conc. 2, 36 **3 sq.** *cf.* Rom. 7, 18 **8** Rom. 7, 19
14 1 Cor. 7, 28

---

184 *C G T M* **1 sq.** est concupiscentiae malum *nupt.* **2** quod — quaerit *om. C* **3** inquit *om. G*

185 *C G T M* **1** quia concupiscentia *deest in nupt.* qui] qua *C* **2** commiscetur] concumbit *nupt.* **3** commemores *T M Migne* **6** ne *om. C T ac. m 1*

loquatur, ignorat. Sed nec tu, quid loquaris, intellegis, qui putas aliud significasse apostolum quam carnis concupiscentiam, de qua alius apostolus, quod non sit a patre, sed ex mundo sit, dicit; qua ut caro concupiscat adversus spiritum, ex primi hominis praevaricatione descendere catholicus doctus et doctor et didicit in catholica et docuit.

186. *IUL.* (1) Quod autem multum ad distinctionem inter te et Manicheum tenendam valere existimasti, ut diceres bonam quidem, sed primorum hominum tantum factam naturam, omnem autem deinceps per concupiscentiam fuisse subversam, etiam Manicheus ita disseruit: „Operae“, inquit, „pretium est advertere, quia prima anima, quae a deo luminis manavit, accepit fabricam istam corporis, ut eam freno suo regeret. Venit mandatum, peccatum revixit, quod videbatur captivum, invenit articulos suos diabolus, materiam concupiscentiae in eam seduxit et per illam occidit. Lex quidem sancta, sed sancta sanctae, et mandatum et iustum et bonum, sed iustae et bonae“. (2) Sic etiam in illa ad Patricium epistula: „Quasi de primae factum flore substantiae meliorem“ dicit „secutis“. Non ergo magnum est nec aliquid ad defensionem tui promovet, quod a criminatione naturae humanae Adam sequestrandum putasti, super cuius statu mox plenius disseremus. Hic monstrasse sufficiat nihil ita rude in tuis sensibus inveniri, ut non sit iam Manichei volutatione detritum.

AUG. (1) Manicheus ex commixtione duarum naturarum coaeternarum, boni scilicet et mali, non solum hominem, sed

---

185, 18 *cf.* 1 Ioh. 2, 16 **19 sqq.** *cf.* Ambr. Luc. 7, 141

185, 17 significari *C*, -re *Kal.* **19** caro] *add.* non *C*

186 *C G T M* **5** subuersa *C* **8** reuixit peccatum *G* **9** articulos suos] articulosus *C ac. G* **9 sq.** concupiscentiam *C* **11** sed] de *C* **12** ad Patricium] appaticium *C* **14** secutus *G* **17** disserimus *C* monstrasse sufficiat] transite sufficere *C ac.*, monstrasse sufficeret *C pc.* **18** uoluptatione *C*

universum mundum constare dicit et ad eum omnia pertinentia ita sane, ut ipsam fabricam mundi, quamvis ex commixtione boni et mali, deo bono artifici tribuat, animalia vero et cuncta, quae nascuntur e terra, et ipsum hominem opera esse dicat malignae mentis, quam genti attribuit tenebrarum. Hinc est, quod animam primam dicit a deo lucis manasse et accepisse istam fabricam corporis, ut eam freno suo regeret. Non enim hoc de homine, sed de anima bona dicit, quam dei partem atque naturam universo mundo et omnibus, quae in eo sunt, opinatur esse permixtam, in homine autem per concupiscentiam decipi. (2) Quam concupiscentiam, quod saepe inculcandum est, non vitium substantiae bonae, sed malam vult esse substantiam; mala non vacuum fuisse dicit Adam, sed eius minus habuisse multoque plus lucis. Videsne huic dementiae, quae dei naturam corruptibilem dicit eamque malae naturae commixtione corrumpit, quantum fides catholica adversa sit, quae omnia mala generis humani, quorum non parvam partem parvulos etiam cernimus perpeti, et ipsam concupiscentiam, qua caro concupiscit adversus spiritum, quibus malis omnibus paradisus a vobis, sed vester impletur, non dicit esse nisi ex natura bona et a deo bono bene instituta, sed propria voluntate et primi hominis praevaricatione vitiata? (3) Quod vos negantes quid agitis, nisi ut haec omnia mala, quae de peccato naturae bonae in parvulos venire non vultis, commixtioni malae naturae tribuantur, quam Manicheorum furiosus error inducit? Videtis igitur, etsi videre nolitis, insanos et perditos Manicheos, ne vobis adiuvantibus vincant, vobiscum esse vincendos, immo adiuvante domino vobiscum esse iam victos.

187. *IUL.* (1) Persistit sane invehi in nos et adiungit: „Hi autem, qui concupiscentiam istam contra evangelicos et

---

186, 23 sq. commixtionem *C* **25** terra et] terret *C* **27** lucis manasse] luminis manauit *C* **30** patrem *C* **31** opinantur *C* hominem *C* **34** substantia *C* **37** commixtionem corrupit *C* **37 sq.** catholica fides *Migne* **40** qua] quę *C* **48** nolitis] non uultis *TM Migne*

apostolicos libros, quos vacuo lectitant, bonum ausi sunt dicere, videas“, inquit, „sanctos eorum nunc cum filiabus dormisse, nunc cum pluribus et concubinis et uxoribus miscuisse negotium, nec hoc apostoli vident: *Quae societas luci et tenebris, fideli et infideli, Christo et Belial?* errant glomerati nubilo concupiscentiae, cuius veneno ita fruuntur, ut amentia capti, cum hoc gerunt, a deo id concessum putent, quasi ignorent apostolum dixisse: *Quae geruntur ab eis in tenebris, turpe est etiam dicere.*“ (2) Vides nempe, quomodo negotium vexat pudoris atque id contra nos valere plurimum putat, qui non malum dicere audeamus, quod velandum tamen pudore fateamur. Nullum vestimentum igitur texuisti, quo deformitatem tui dogmatis operires, praeter pannos, quos in parentis tui et magistri hereditate crevisti. Persistit igitur erigi in nos faciensque apostropham: „Age tu“, inquit, „defensor concupiscentiae, aperto sermone narra fructus et opera eius. Ecce ego contra eam non timeo lucem, quam illa trepidat, quam illa odit. *Omnis enim, qui male agit, odit lucem et non venit ad lucem, ne manifestentur opera eius.* Videsne concupiscentiam mali esse originem, per quam miserae animae libidini serviunt, non sponte, quia hoc est, quod nolente animo gerimus solum?“ (3) Hinc est, quod et tu: „Nam quid est“, inquis, „quod labia, lingua, manus, inflexiones dorsi, cervicis et laterum ut ad opera congrua moveantur, positum in potestate est, cum vero ventum fuerit, ut filii seminentur, membra in hoc opus creata non serviunt, sed expectatur, ut ea velut sui iuris libido commoveat et aliquando non faciat animo

---

187, 6 2 Cor. 6, 14sq. **10** Eph. 5, 12 **20** Ioh. 3, 20 **24** nupt. conc. 1, 7

---

187 *C G T M* **12** contra nos id *Migne* putant *G* **13** audiamus *C* **14** vestimentum] *add.* tuum *C* igitur] ergo *Migne* texuisti] ex- *C* **14sq.** deformitate *C* **15** quos] quis *T M*, quibus *Migne* parentes *C* **17** apostrophen *Migne* **21** ueniet *C* **26** sibi congrua *nupt.* **27** cum vero] ubi autem *nupt.* **29** non *om. C* facit *G nupt.*

volente, cum aliquando faciat et nolente?“ Enumerasti tu nempe omnia officia membrorum eaque commendans servire voluntatis imperio libidinis negotium dicis, quod hoc solum animo nolente faciamus. (4) Quid Manicheus? „Videsne“, inquit, „concupiscentiam mali esse originem, per quam miserae animae libidini serviunt, non sponte, quia hoc est, quod nolente animo gerimus solum?“ Sed videamus, quid aliud adiungat: „Denique omne peccatum extra corpus est, quia actuale est; qui autem fornicatur, in corpus suum peccat; omne enim peccatum, antequam fiat, non est et post factum memoria sola eius operis, non ipse species manet. Malum autem concupiscentiae, quia naturale est, antequam fiat, est, cum fit, augetur, post factum et videtur et permanet.“ (5) Quid igitur nobiscum iurgas, quia te Manicheum vocemus, cum nec in illius scriptis aliud, quam quod tu dicis, nec in tuis aliud, quam quod ille vult persuadere, teneatur. Iam vero illud, quod per plebeia, a vobis tamen infusum, ora discurrit, in eadem Manichei epistula continetur id est: „Si peccatum naturale non est, quare bapitzantur infantes, quos nihil per se mali egisse constat?“ Ideo autem dixi illud per multorum volitare linguas, quia vulgarius argumentum etiam a tardis quibusque comprehensum est. (6) Ceterum tu in libris tuis in eo spem totam reponis; et hoc ergo ipsum hoc modo tuus praeceptor exsequitur: „Qui his verbis mihi interrogandi sunt: Si omne malum actuale est, antequam malum quispiam agat, quare accipit purificationem aquae, cum nullum malum egerit per se? Aut si necdum egit et purificandus est, licet eos naturaliter malae stirpis pullulationem ostendere, illos ipsos, quos amentia non sinit intellegere, neque quae dicunt

---

187, 35 *cf.* 1 Cor. 6, 18

187, 30 cum aliquando *om. C* **33** nolente animo *Migne* **38** auctuale *C* **44** aliud quam] aliquid *C* **45** tuis] tu *C ac.* **48** quos] quod *C ac.* **50** volitare] uocitare *C* **51 sq.** tuis libris *Migne*

neque de quibus affirmant." (7) Audis, quomodo convitiatur nobis? Amentes vocat nec intellegentes, vel quae dicamus vel quae affirmemus, qui malae stirpis pullulationem negemus, cum baptizemus etiam eos purificante aqua, qui malum nullum egerint, id est parvulos. Posita sunt nempe de eius multa sententiis; sed nisi Menoch filiam et Manicheum, qui se Christi apostolum nominat, titulus indicaret, te omnino suum pollicerentur auctorem. Cum ergo nihil aliud dicas quam quod Mani docente didicisti, putas te in aestimatione catholicorum aliter habendum quam illum, per quem talium dogmatum sacramenta potasti?

AUG. (1) Finisti tandem, quae de Manichei epistula, quam tui collegae Flori orationibus adiutus te invenisse laetaris, contra nos putasti esse dicenda, ubi certe Manicheus concupiscentiam carnis accusat, qua caro concupiscit adversus spiritum, hanc autem catholicis obiciendam sic arbitratur, tamquam eam bonam esse dicant, quia nuptiarum bonum doctrinae dominicae atque apostolicae sanitate commendant. Quando enim posset Manicheus malum concupiscentiae carnalis a bono discernere coniugali, cum ad Hebreos epistula non nisi eorum dicat esse solidum cibum, qui exercitatos habent sensus ad separandum bonum a malo? (2) Sed plane tu in huius Manichei morsum inevitabiliter incidisti, tantus laudator concupiscentiae carnis, ut eam, non qualis ibi esse potuisset, si esse debuisset, sed omnino, qualis nunc est, etiam in paradiso, id est in loco tam magnae beatitudinis, collocares, ut scilicet illius loci habitatores ita beata pace fruerentur, ut in se ipsis intestino bello, ne in consensus illius illiciti vel inhonesti concubitus laberentur, contra motus

---

187, 64 *cf.* cap. 172, 1 **78sqq.** *cf.* Hebr. 5, 14

187, 61 qui] quę *C* **62** malum *om. C ac.* **64** sentiis *C* menoc *CG Π* **67** Mani] manicheo *G* aestimati *C ac.* **70** epistolam *C* **76** dominicę doctrinę *G* **78** epistula *om. C* **79** dicant *C* cibus *C* **80** sensu *C* **85** collocaret *C ac.* **86sq.** ullius inciti *C*

concupiscentiae dimicarent. Hoc malum in paradiso esse non posset nisi forte illo picto, de quo superius locuti sumus, qui haberet titulum suprascriptum: Paradisus Pelagianorum, (3) ubi etsi ipsa concupiscentia occultis motibus casta corda sollicitans non posset ulla exprimi arte pictoris, pingi tamen possent gravidae feminae, cibos utiles fastidio repellentes, foeda delectatione noxios appetentes, nausiantes, vomentes, pallentes, immaturos fetus abortu aliquando fundentes, in ipso etiam partu poenam, quam mater Eva suscepit, sua miseria protestantes, etsi non sonante pictura, tamen facies tristium gementium plorantium, sicut poterat, imitante, natosque ipsos omnes flentes communi sorte nascentium et diversarum varietate poenarum et multos postea etiam sub verberibus magistrorum. (4) Hanc picturam nesciens quisquis aspiceret et titulum legeret causamque requireret, haec ei videlicet, sed a vobis, egregia ratio redderetur, qua diceretis: Talis esset omnino etiam ibi condicio generis humani, quia talis est hic, ubi similiter a fetibus hominum nulla trahitur origo peccati. Si acquiesceret, fieret Pelagianus; si vero irrisae huic insipientiae nollet acquiescere, argueretur a vobis ut Manicheus. (5) Sed huic contentioni, dei sancte antistes Ambrosi, docte in ecclesia et doctor ecclesiae, dic istis concupiscentiam, qua caro concupiscit adversus spiritum et de qua Manicheus nesciens, quid loquatur, tendit muscipulas imperitis, non ex alienae commixtione naturae, sicut ille desipit, sed naturae nostrae bonae a bono conditae ex prae-

187, 89 *cf.* cap. 154, 49sqq. **110sq.** *cf.* Ambr. Luc. 7, 141

187, 88 in *om. Tac.* **89** posset] *add.* et *T* **91** corda casta *Migne* **92** posse illa *C* **93** refellentes *C* **94** nauseantes *Migne* **95** psallentes *Gac.* **96** pęna *TM Migne Kal.* **96sq.** suam miseriam *TM Kal.* miseriam suam *Migne* **97** tamen] tam *Cac.* **99** natosque ipsos] *add.* uel natique ipsi *T sl.*, natique ipsi *Migne* **100** multos] *add.* uel multi *Tsl.*, multi *Migne* etiam postea *G Migne* **101** quisquis nesciens *G* **107** acquiescere nollet *Migne* **108** antistites *C* **112** alie *Cac.*

varicatione primi hominis accidisse. Sed vos fortasse impudentissima pervicacia eligitis adiumenta praebere impurissimo Manicheo quam sancto acquiescere Ambrosio. Agite, ut placet. sed non gaudebit vel vobis adiutoribus Manicheus, quoniam catholica fide in Christi nomine atque virtute utrosque vincit Ambrosius. (6) Si enim talis esset ista concupiscentia, quae carnali suo motu nec praecederet nec excederet hominis voluntatem, sed eius semper sequeretur arbitrium, profecto nec Manicheus, quid in ea iuste reprehenderet, inveniret nec eam quispiam nostrum in paradiso coniugatos habere non potuisse contenderet nec Ambrosius de praevaricatione primi hominis eam traxisse nos diceret, quia concupiscere contra spiritum non videret. Nunc vero, quia talis est, ut contra spiritum concupiscat, etiamsi spiritu resistente non vincat, et ideo esse non posset pace illa magna in paradiso fruentium beatorum nec fas est credere commixtione malae naturae corruptibilem deum, restat, ut et vos et Manicheos fides vincat Ambrosii de primi contagione peccati.

188. *IUL.* (1) Superest, ut examinemus illam sententiam tuam, quam tu te ad unum sermonem revocare pollicitus breviter, ut non est negandum, et acutule collegisti: „Natura humana, si malum esset, non esset generanda; si malum non haberet, non esset regeneranda; atque ut ad unum verbum utrumque concludam, natura humana, si malum esset, salvanda non esset, si ei mali nihil inesset, salvanda non esset.“ (2) In hoc loco non es a nobis ingenii tui laude

---

188, 4 nupt. conc. 2, 36

187, 115 peruiuacię legitis *C* **117** placem *C* vel] ut *C* **118** catholicam fidem *C* atque] et *Migne* **119 sq.** concupiscentia ista *Gac.* **124** potuisset *C* **126** non — **127** spiritum *om. C* **127** concupiscat contra spiritum *Migne* **129** commixtionem *C*

188 *CGTM, K inc. l. 27 iam* **2** quam] qua *G* **4** natura humana] *deest in nupt.*, naturam humanam *C* generandam *C* **5** esse *C* ut *om. Cac.* **6** naturam humanam *C* **7** mali *om. C* inessent *C*

fraudandus; pro tua enim prorsus dici melius ratione non potuit, sed tamen rerum natura non sinit, ut promoveat quicquam exacta calliditas. Durum tibi est omnino contra stimulum calcitrare; quicquid enim compegeris, non minus quam glacies ammotae veritatis igne dissolvitur. Denique nunc quid a nobis referatur, attende. Conclusisti hoc modo: „Certe natura humana si malum esset, salvanda non esset.“ Assentimur, prorsus verum dixisti: „Si malum esset, salvanda non esset“, quia res mala et naturaliter mala nec mereretur nec caperet salutem. (3) Cur non caperet? Quia aliud quam facta erat fieri non posset; non autem mereretur, quia nihil in ea erat, quod dei dignaretur liberare clementia. Cum autem dicimus: „si esset“, quod certe esse non potest, non illi spem negati conciliamus effectus, sed ad destructionem alterius opinionis, quae incidit, de rebus impossibilibus dicere solemus. Si hoc vel illud verbi gratia esset, illud sine dubio sequeretur, ut, cum illud esse non potest, etiam hoc, propter cuius amolitionem illatum fuerat, multo magis negetur. (4) Iam igitur frequenter ostendimus malum aliquid per naturam esse non posse, sed tamen nunc sine praeiudicio istius constituti sententiae tuae partem probamus, qua dixisti: „Natura humana si malum esset, salvanda non esset.“ Salutem in baptismate collocasti et argumentatus es consequenter, quoniam, si verum dicerent Manichei, qui malam dicunt naturam, desiperent christiani, qui malae naturae remedium baptismatis crederent ammovendum; et ideo, qui malam confirmat hominum naturam, gratiam negare compellitur, quod ita recurrit, ut, qui gratiam con-

---

188, 11 exsactam *C* **14** quid a nobis nunc *Migne* **14 sq.** certe hoc modo natura *C* **15** certe *deest in nupt.* **16** esse *C* **21** certes esset *C* potest] posset *G* **27** aliquod *K* **29** istius] stius *C* quam *K* **30** naturam humanam *C* **31** es] est *C* **33** malum *C* **35** confirma hominum natura *C* **36** compelli *C* quod] quodque *TKM*, qui *C* ut *om. C* **36 sq.** confirma *C*

firmat, hominum laudet naturam, cuius saluti eam intellegit fuisse provisam.

AUG. (1) Non est verum, quod dicis; fallis aut falleris. Non enim qui malam, sed qui malum confirmat hominum esse naturam, id est non, qui eam malam esse, sed qui eam malum esse confirmat, gratiam negare compellitur; nam ubi mala est, ibi magis indiget gratia. Mala est quippe natura malus homo, quoniam homo sine dubitatione natura est; sic mala natura est mala mulier, quoniam mulier utique natura est. Quomodo ergo, qui hoc dicit, gratiam negare compellitur, cum gratia naturis malis, id est hominibus malis, ut mali esse desinant, opituletur? (2) Sed aliter dicimus: Malus est iste homo, aliter: Malum est iste homo; illud verum esse potest, hoc non potest, sicut: Vitiosus est iste homo, si dicimus, verum esse potest; si autem dicimus: Vitium est iste homo, verum non potest esse. Proinde noli errare vel mittere homines in errorem et sic me dixisse intellege: „Natura humana, si malum esset, non esset generanda; si malum non haberet, non esset regeneranda“ ac si dixissem: Natura humana, si vitium esset, non esset generanda; si vitium non haberet, non esset regeneranda. (3) Item quod sequitur, ubi me ad unum verbum dixi utrumque concludere, ita dixi: „Natura humana, si malum esset, salvanda non esset; si ei mali nihil inesset, salvanda non esset“, tamquam dicerem: Natura humana, si vitium esset, salvanda non esset; si ei vitii nihil inesset, salvanda non esset. Ecce feci verba mea

---

188, 40 qui *alt.*] quia *C* hominum confirmat *K* **41** qui *alt.*] quia *C* **42** malum] -am *C* **43** gratiam *C G* quippe est *Migne* **45** est *om. C* **45 sq.** est natura *K* **50** homo iste *Migne* si — **51** esse] si uerum esse dicimus si *C* **52 sq.** homines mittere *K* **53** dixisse me *G* **54** generanda non esset *G* **55** habere *C* **55 sq.** naturam humanam *C* **56** esset *pr.*] *add.* et *C* **58** concluderet *C* **61** naturam humanam *C* si *pr.*] *add.* ei *C* si *alt.* — **62** esset *om. C* **61 sq.** uitii ei *K* **62** inesset] esse *G*

planiora, non ut invenires, quod contra diceres, sed ut intellegereris non potuisse invenire, quod diceres.

189. *IUL.* Quid igitur hinc conficiatur, adverte: non adhaerere negationem gratiae laudi humanae naturae, quin immo haec quattuor ita esse coniuncta, ut alterum sine altero teneri nequeat, sed infamia naturae pariat negationem gratiae et laus gratiae pariat praedicationem naturae; ista enim in quamvis sibi partem reciprocari possunt. Bene ergo dixisti: „Natura humana, si malum esset, salvanda non esset“; hoc enim dicunt utrumque Manichei, malam videlicet carnis naturam nec posse salvari per gratiam nec debere.

AUG. Sed illi sic dicunt malam carnis naturam, ut eam malum esse dicant, non malum habere, quia ipsum vitium non substantiae accidens, sed substantiam putant esse.

190. *IUL.* Sed post haec ammoves sententiam tibi caram et dicis: „Si autem naturae humanae mali nihil inesset, salvanda non esset. Qui ergo dicit eam bonum non esse, bonum negat conditae creatorem; qui vero negat ei malum inesse, misericordem vitiatae invidet salvatorem.“ Sit igitur lector intentus, videbit nihil te dixisse aliud, quam quod dicendum negaras; pronuntiasti enim ei rei malum inesse naturaliter, quam dixeras malam non esse naturaliter.

AUG. Non dixeram malam non esse, sed malum non esse, hoc est, ut planius loquar, non dixeram vitiatam non esse, sed vitium non esse; relege et intellege.

191. *IUL.* Sed intellegi non potest aliud mala natura quam id, quod malum est habere congenitum.

189, 7 nupt. conc. 2, 36

190, 2 nupt. conc. 2, 36

188, 63 sq. intellegeris *C*

189 *C G T M* **1** hic confiteatur *C* **2** natura *C* **4** infamiam *C* 8 utrumque dicunt *T pc. M Migne*

190 *C G T M* **2** autem naturae humanae] ei *nupt.* nil *T* **7** negaris *G* rei *om. C*

191 *C G T M* **1** intellege *T ac.*

AUG. Sive congenitum sit malum sicut ingenii fatuitas sive voluntate assumptum sicut homicidium, potest dici malus homo etiam mala natura, quia et homo natura est, sicut malus equus potest et malum animal dici, quia et equus animal est.

192. *IUL.* Et ut fiat brevis ac pura conclusio: si naturae inest ita malum, ut nascatur ex ea cum ipsis seminibus malum, mala sine dubitatione convincitur.

AUG. Etsi mala convincitur, non tamen malum est, quia etsi vitiata convincitur, non tamen vitium est.

193. *IUL.* Si autem vindicatur a malis et bona defenditur, nec nasci ex ea malum nec ei inesse potest naturaliter. Evanuit igitur conclusio tua, quia sententia, quam secundo loco intulisti, non distinxit, sed geminavit priorem.

AUG. Non continuo, si bona defenditur, vindicatur a malis. Eadem quippe natura et bona est, in quantum natura est, et mala est, si vitiata est; non est tamen malum ulla omnino natura. Non igitur evanuit conclusio mea qua dixi: „Natura humana, si malum esset, salvanda non esset; si ei mali nihil inesset, salvanda non esset.“ Sed si vis verum dicere, dic potius evanuisse argumentationem tuam, qua voluisti refellere conclusionem meam.

194. *IUL.* „Natura“, inquis, „humana, si malum esset, salvanda non esset; si ei mali nihil inesset, salvanda non esset“. Quid aliud ostendisti quam unam rem propter id debere salvari, propter quod illam negaveras debere salvari?

AUG. Salvanda est, quia mala est, non quia malum est; si autem malum esset, salvanda non esset. Non enim, quia

---

193, 9 nupt. conc. 2, 36

194, 1 nupt. conc. 2, 36

191, 4 uoluntatem *C*

192 *C G T K M* 4 malum tamen non *K*

193 *C G T K M* 1 uincatur *C* 6 est *om. G* 8 conclusio nostra *K*, mea conclusio *Migne* 10 inesse *K*

194 *C G T M* 6 esset malum *Migne*

malum est, sed quia malum habet, mala est, sicut non, quia vitium est, sed quia vitium habet, vitiosa est. Quia vitiosa est ergo, salvanda est; si autem ipsa natura hoc est ipsa substantia vitium esset, salvanda non esset. Quomodo ergo unam rem propter hoc dixi debere salvari, propter quod illam negaveram debere salvari, cum aliud sit vitium habere, aliud vitium esse? Salvanda est ergo, quia vitium habet, non quia vitium est; si autem vitium esset, salvanda non esset. Vides, quam non hoc sit respondere, quod est non tacere, quandoquidem vides nihil te respondisse et tamen tacere noluisse.

195. *IUL.* Ac per hoc eo revolutus es, ut Manicheum, quem professione contempseras, argumentatione reparares. Nam dicendo: „Si mala esset, salvanda non esset“ speciem pugnantis indueras; subdendo autem: „sed si nihil in ea mali esset, salvanda non esset“ ipsi te fideliter militare docuisti. Cum ergo apparuerit hoc tua quod Manichei sententia contineri, id est malam esse hominum naturam, cui ille et tu pariter inesse malum dicitis, tuque pronuntiaveris malam naturam non esse salvandam, absolutissime confectum est fidem vestram iunctis omnino turmis tam naturam impugnare quam gratiam.

AUG. (1) Numquid, quoniam verba mea mutas, ut aliquid respondisse videaris, ideo difficile aut impossibile facis legentibus vel recolere animo vel certe in hoc ipso tuo libro paulo superius relegere et videre, quid dixerim, ubi et ipse illa, sicut a me sunt dicta, posuisti? Ego enim non dixi: Si mala esset, salvanda non esset, cum ideo salvanda sit, ut

---

195, 3. 18 nupt. conc. 2, 36

194, 12 necaueram *C* **15** non *pr. om. C* **16** te nihil *Migne*

195 *C G T M* **1** eo *om. C* est *C* **2** argumentationes *C* **3** malum *nupt.* **4** indueras] adueras *C* **4 sq.** sed — esset *pr.*] si ei mali nihil inesset *nupt.* mala *C* **7** natura *C* **8** malum inesse *Migne* **10** fidem *om. C* **16** ipsa *C* illa *om. C* non *om. C*

non sit mala; sed dixi: „Si malum esset, salvanda non esset.“ (2) Habendo quippe vitium mala est, quo consumpto sine dubitatione fit salva; non ipsa vitium est, alioquin ipsa consumeretur, cum consumitur vitium. Cum vero salute vitium consumatur, quid isto modo nisi natura salvatur? Cum itaque dicitur sanari vitium, non ipsum vitium, sed illa, cui hoc inerat, natura salvatur, quae si vitium esset, non salvaretur, sed finiretur potius sanitate; (3) immo sanitas hoc modo fieri ulla non posset, quoniam, si fieret, maneret natura sanata consumpto vitio, quo non erat sana; si autem natura vitium esset, non utique consumpto vitio sanaretur, sed ipsa consumeretur. Ac per hoc natura humana non, si mala esset, sed si malum esset, hoc est si vitium esset, salvanda non esset; si ei nihil mali inesset, id est si vitio mala non esset, salvanda non esset. Ecce quod dixi: noli mutatis abs te verbis meis velle facere locum non responsionibus, sed contentionibus tuis.

196. *IUL.* Sequiturque, ut nemo possit laudare gratiam Christi, nisi qui in natura bonum opus laudaverit conditoris.

AUG. Hoc verum dixisti, et ideo etiam in mala natura opus laudabile est conditoris, quia et natura mala, in quantum natura est, bonum est atque, ut hoc bonum liberetur a malo, gratia necessaria est.

197. *IUL.* Certe nulla hic de studiis adultorum hominum quaestio, sed de sola nascentium qualitate versatur, in quibus naturae examinatur status. Hanc tu itaque naturam sine aliquo propriae voluntatis admixtu ream, damnatam, malis id est criminibus plenam cum Manicheo tamen asseris, quam nos sine scelere, sine peccati malo innoxiam et capacem virtutis tuemur.

195, 18 mala non sit *G* mala *om. C* **19** uitium quippe *Tac.* quippe — consumpto *om. C* **24** salvatur *om. C* **26** ulla fieri *Migne* **27** consumpto *om. C* **31** id] hoc *Migne* **32** abs] a *Migne*

196 *C G T K M*

197 *C G T M* **3** tui atque *Cac.*, tu atque *Cpc.* **6** scelere] -ris *G*, *add.* uel ris *Tsl.*

AUG. Agnoscimus te, agnoscimus magnum tutorem, qui parvulis, quos tueris, non sinis succurrere salvatorem. Si autem sinis, dic, quaeso, quando salvi corpore baptizantur, ex quo malo, ex quo vitio, ex qua peste salventur. Sed quid dicturus es, homo, qui facis tibi paradisum tuum, quem non erubescis implere poenis immeritis parvulorum ?

198. *IUL.* Hanc ergo tu in parvulis criminosam, vitiosam et damnatam voluntate sua arguis an conditione nascendi ? Si propria voluntate, ut videlicet illi parvuli suis studiis peccasse dicantur, monstrum quidem opinionis exoritur, peccati tamen tradux negatur, non enim accepit ab alio, quod potuit ipse committere; sin autem tot mala non actione sua, sed conditione sortitur, naturaliter iniqua convincitur.

AUG. Nec sua voluntate arguo naturam parvulorum, nemo enim, quia vult, nascitur, nec conditione nascendi, nisi quia miseri nascuntur, non quia nascuntur. Nasceretur enim etiam in paradiso natura humana ex dei benedictione fecunda, etiamsi nemo peccasset, donec deo praecognitus sanctorum numerus compleretur. Sed illi parvuli nec flerent in paradiso nec muti essent nec aliquando uti ratione non possent nec sine usu membrorum infirmi et inertes iacerent nec morbis affligerentur nec a bestiis laederentur nec venenis necarentur nec aliquo casu vulnerarentur, (2) vel ullo sensu aut ulla parte corporis privarentur nec a daemonibus vexarentur nec surgentes in pueritiam domarentur verberibus aut erudirentur laboribus nec ulli eorum tam vano et obtuso nascerentur ingenio, ut nec labore nec dolore ullo emendarentur, sed excepta propter incapaces uteros matrum sui corporis quantitate tales omnino, qualis Adam factus est, gignerentur.

197, 9 succurre *C* **11** peste *G*, paste *C*, parte *TM Migne* **12** tibi facis *G*

198 *CGTM* **2** et *om. C* uoluntatem *C* sua voluntate *Migne* an] hanc *CGTac. m 1* **4** opinionis] promissionis *TM* **10** non quia nascuntur *om. C* **11** natura humana in paradiso *Migne* **13** completur *C* **16** laederentur] delerentur *C*

Nunc autem nec tales essent, quales videmus, nec talia paterentur nisi peccato illo magno natura humana in has miserias mutata atque damnata. Non ergo ita se habent conditione nascendi, sed contagione peccati et conditione supplicii.

199. *IUL.* Quo ergo super naturae iudicio Manicheus tuque distatis? Quia ille, inquis, malam eam fatetur. Tu ergo si id abnuis, bonam eam esse pronuntia et sublata contentio est; capieris statim veritatis retibus in salutem. Sed reclamas. Audiamus ergo, quid parias, Aristoteles Poenorum. „Tantum", inquis, „malum ei inest, ut possideatur a diabolo atque aeternum mereatur incendium."

AUG. (1) Tu autem, qui eam negas a diabolo possideri, procul dubio negas a potestate erui tenebrarum, cum in Christi regnum regeneratione transfertur, et accusas universam catholicam ecclesiam magno crimine maiestatis. Non enim legibus huius mundi alio crimine tenetur reus, quisquis imaginem, quamvis non vivam, tamen imperatoris exsufflat. Exsufflantur autem parvuli in exorcismo, priusquam baptizentur; exsufflantur igitur vivae imagines, non regis cuiuscumque, sed dei; immo vero exsufflatur, sed diabolus, qui contagione peccati tenet parvulum reum, ut illo foras misso parvulus transferatur ad Christum. (2) Exsuffletur itaque Iuliani amentia, ne maiestatis rea in parvulorum mundatione et exsufflatione dicatur ecclesia. Si autem non eruitur a potestate tenebrarum et illic remanet parvulus, quid miraris in igne aeterno cum diabolo futurum, qui in dei regnum intrare non sinitur? An quia Pelagiani nescio quem parvulis

---

199, 17 *cf.* Ioh. 12, 31

198, 27 nascendis *C*

199 *C G T M* **2** malam eam] meam malam *C*, eam malam *Migne* **3** eam] ıncam *C* **4** retibus] rebus *C* **5** Poenorum] pœnarum *C T pc. m 1 M* **7** incendium mereatur *G pc., om.* incendium *G ac.* **9** erui a potestate *C* **14 sq.** baptizarentur *C* **15** reges *C* **18** paruulos *C* **20** erueretur *G* **21** remaneret *G*

non baptizatis praeter dei regnum quietis et vitae aeternae locum praeparant, ideo Christi erit falsa sententia: *Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit; qui autem non crediderit, condemnabitur?* Quisquis autem negat parvulos credere per ora gestantium, neget eos et accipere baptismum, quia in manibus gestantium reluctantur.

200. *IUL.* Sed adeo mala non est, ut nisi Manicheus eam accusare non possit.

AUG. Manicheus ergo dixit: „Omnes sub peccato nascimur, quorum ipse ortus in vitio est?“ Sed quia hoc dixit doctus et doctor catholicus, quid es nisi deceptus et deceptor haereticus?

201. *IUL.* Ego, inquit, tamen non sum Manicheus, qui eam absolvo verbis et condemno iudiciis.

AUG. Tu eam condemnas iudicio et hoc iniquo, quam mala tanta vis perpeti sine merito malo.

202. *IUL.* Quid igitur hic primum accusem, impudentiam mentientis, libidinem disputantis an profanitatem tam prava credentis? Nobis tamen intellego utendum prophetae esse verbis: *Beati sumus Israhel, quoniam quae deo placent, nobis nota sunt.*

AUG. Itane vero, quae deo placent, vobis nota sunt? Insulse, ut sine ulla contagione peccati premantur parvuli gravi iugo, non placet deo. Trahunt ergo contagium de illo primo magnoque peccato, quod vos nolentes fateri quid nisi iniustum iudicium datis deo?

199, 25 Marc. 16, 16
200, 3 Ambr. paen. 1, 3, 13
202, 4 *Bar. 4, 4

199, 24 vitae] tu *C* **25** praeparati *C*
200 *C G T M* **1** ut nisi ut *T*
202 *C G T M* **2** profanitate *C* **4** quoniam] quia *Migne Kal.* 8 non *om. G*

203. *IUL.* Sed invectionum officium legentium censura supplebit; nos pergamus ad reliqua. Certe nullum est in rebus aliud malum, quod vere malum est, nisi quod peccatum vocamus.

AUG. Si non sunt mala etiam supplicia peccatorum, non est, quomodo defendas verum dixisse deum, qui dixit creare se mala; non enim dicendus est creare peccata.

204. *IUL.* Ex quo peccato gignitur in unoquoque, ut dicis, naturale malum; nihil est igitur aliud vere malum quam meritum malum.

AUG. Non tantum meritum malum, verum etiam poena, quae malo merito redditur, malum est; non enim vere malum est peccatum et non est vere malum poena peccati. Si ergo nullum esset in parvulis ex origine malum meritum, quicquid mali patiuntur, esset iniustum. Et ideo ista mala in paradiso esse non possent, quia nullum ibi esset meritum malum, si felix oboedientia permaneret. Ac per hoc, quia hic sunt in parvulis mala, quae ibi non essent, habent etiam meritum malum, quod nisi originaliter non haberent.

205. *IUL.* Si ergo et Manicheus non ob aliud dicit malam naturam, quam quod eam mali meriti arbitratur, cui putat inferenda supplicia, et tu naturae humanae malum inesse confirmas nec aliud malum quam quod Manicheus, id est concupiscentiam carnis, quam a diabolo contionaris infusam; eamque sic mali meriti esse dicis, ut aeternis eam persistas adiudicare tormentis, non aliter sine dubio quam Manicheus pessimam illam damnatamque pronuntias.

203, 6 sq. *cf.* Is. 45, 7

---

203 *C G T K M* **2** suppleuit *C* **3** malum aliud *K* est *C*, sit *G T K M Migne* **6** est] sunt *C* deum dixisse verum *Migne* **7** malum *K* es *C* peccatum *K*

204 *C G T K M* **7** in parvulis *om. G* meritum malum *G* **9** esset ibi *Migne* **11** esset *C*

205 *C G T M* **5** a *om. C*

AUG. Iam erubesce. Concupiscentia carnis non est a patre, sed ex mundo est, id est ex hominibus, quorum fetibus impletus est mundus; hanc autem Manichei genti tribuunt tenebrarum adiuvantibus vobis, qui hoc malum nobis per praevaricationem primi hominis secundum Ambrosianam hoc est catholicam fidem in naturam vertisse non vultis.

206. *IUL.* Videamus ergo, quomodo huc redeat etiam pars tuae secundae sententiae. Dixisti enim: „Qui dicit naturam humanam bonum non esse, bonum negat conditae creatorem; qui vero negat ei malum inesse, misericordem vitiatae invidet salvatorem.“ Si ergo, ut tu profiteri coactus es, qui negat eam bonum esse, bonum etiam conditorem eius id est deum negat, et nihil aliud est malam esse naturam quam malum meritum habere naturaliter; veritati nostrae amminiculatur etiam vestra confessio negare vos videlicet deum bonum hominum conditorem, quorum malam esse naturam et vitiis eius iuratis et poenis.

AUG. Natura humana, etsi mala est, quia vitiata est, non tamen malum est, quia natura est. Nulla enim natura, in quantum natura est, malum est, sed prorsus bonum, sine quo bono ullum esse non potest malum, quia nisi in aliqua natura ullum esse non potest vitium, quamvis sine vitio possit esse vel numquam vitiata vel sanata natura; quod Manichei si intellegerent, Manichei omnino non essent duas ex contrariis partibus boni et mali introducendo naturas. Si ergo vides, quid inter nos et Manicheos intersit, tace; si non vides, tace.

205, 13 sq. *cf.* Ambr. Luc. 7, 141

206, 2 nupt. conc. 2, 36 **12—17** Prosp. 304, *cf. p.* XLI

205, 10 fletibus *C* **11** tribuunt genti *Migne*

206 *CGTM* **2** secunda sententiae tuae *Migne* qui — **3** humanam] qui ergo eam *nupt.* **5** profiteris *C* **7** malum *C* **9** confessio *om. C* **15** ullo *C* potes *C* **18** Manichei *pr.*] -us *C* si *om. C*

207. *IUL.* Non ergo invidemus salvatorem illi, quam conditoris sui dignitate defendimus; sed malum eam negamus esse, ne efficiamur Manichei, malum ei negamus inesse, ne mutatis nominibus simus totidem Manichei.

AUG. Prorsus contra Manicheos estis, cum dicitis naturam malam non esse; sed Pelagiani estis, cum ei malum dicitis non inesse, et nescientes suffragamini Manicheis dicendo malum, quod ei manifestum est inesse, ex primi hominis praevaricatione non esse, ut concludant illi aliam substantiam naturamque mali esse.

208. *IUL.* Vitiari autem in unoquoque iam suo arbitratu vel bonum agente vel malum personae meritum dicimus, non naturae. Et ideo per gratiam Christi id sanari asserimus, quod vitiari potest, quoniam nec aliud sauciatum ostenditur, quam quod sanatum docetur.

AUG. Certe vos invidetis parvulis salvatorem, exsufflandi sicut ipsi, si hoc vobis prodesse crederetur, ut eruceremini de potestate tenebrarum et in regnum transferremini Christi.

209. *IUL.* In baptizatis autem non concupiscentia carnis, quae naturalis est, sed concupiscentiae malae aufertur reatus.

AUG. Iohannes apostolus concupiscentiam carnis dixit a patre non esse, sed ex mundo, hoc modo eam malam faciens intellegi; tu autem non concupiscentiam carnis, quae naturalis est, sed concupiscentiam malam reatum habere dicis. Apud te quippe nec, quando concupiscitur fornicatio, concupiscentia carnis mala est, quia, ut dicis, bono male utitur, qui ea sic

---

209, 4 *cf.* 1 Ioh. 2, 16

---

207 *C G T M* **4** nominibus] inom- *C ac.*, in hominibus *C pc. m 1*

208 *C G T M* **1** autem] quoque *C* uno *C* **5** sanatum] natum *C* **6** vos *T*, non *C G M* **8** transferrimini *C* Christi transferremini *Migne*

209 *C G T M* **1** baptizatis] baptis *C ac.*, baptismo *C pc.* **2** auferretur *C* **5** faciens malam *G* **7** reatum] retuam *C* **9** qui ea] qui *G M Migne*, quia *T*

utitur. Bonum est ergo ipsa semper, ut vis, sive quis ea coniugium sive adulterium concupiscat, quoniam, si coniugium, bono bene utitur, si adulterium, bono male utitur. Pugna igitur cum apostolo Iohanne, non mecum; non enim consentis ei dicenti eam malam, quam dicit, concupiscentiam carnis a patre non esse, sed ex mundo, quamdiu tu dicis concupiscentiam carnis, etiam quando ea malum concupiscitur, esse bonam ac per hoc numquam malam. Sed, crede mihi, nemo christianus est, qui non malit apostolo Iohanni consentire quam tibi.

210. *IUL.* Ac per hoc nec aliquod peccatum esse tam conditoris humani generis quam redemptoris testimonio comprobatur.

AUG. Quid est, quod dicis nimis inconsiderate „nec aliquod peccatum naturae inesse“? Quasi peccatum possit omnino inesse nisi naturae, etiamsi non sit origine attractum, sed voluntate commissum. Sive quippe angeli sive hominis peccatum, manifestum est vel angelo inesse vel homini: quis autem sic exorbitet a rerum natura, ut hominem vel angelum neget esse naturam? Quid est item, quod clausis oculis loqueris? Quid est, rogo, quod dicis „nec concupiscentiam peccatum esse“? Itane contra apostolum te disputare non vides? Ille namque peccatum esse concupiscentiam satis omnino monstravit, ubi ait: *Peccatum non cognovi nisi per legem; nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces.* Quid hoc testimonio clarius, quid tua sententia vanius dici potest?

210, 14 Rom. 7, 7

209, 10 ergo semper ut (ut semper *pc.*) uis ipsa *T*, ut uis ipsa semper *M* qui *C*

210 *CGTKM* **1** esse] nature inesse *K* **5** aliquod] *add.* in *C* **5 sq.** omnino possit *K* **7** quippe *om. K* **8** peccatum *om. K* inesse vel angelo *Migne* vel *pr. om. C* **10** naturam *om. C* causis *C* **15** diceres *G* **16** tu *C* disci *G*

211. *IUL.* Et ut, quae sunt acta, repetamus: inimicam esse iustitiae dei opinionem traducis, tam praeceptorum dei quam iudiciorum eius attestatione monstravi.

AUG. Inimicos vos potius esse iustitiae dei, quem facitis super filios Adam a die exitus de ventre matris eorum iniuste posuisse grave iugum, dum negatis originale peccatum, et testimonio scripturarum et ipsis calamitatibus parvulorum, quae in paradiso nisi vestro non possent esse, monstratum est.

212. *IUL.* Concupiscentiam autem carnis ad conciliandum sexibus fecunditatis negotium a deo inditam, creatore corporum, non nisi a Manicheo accusari scriptorum eius insertione perdocui.

AUG. Concupiscentiam carnis, quam malam docet esse scriptura divina, per illam quippe *caro concupiscit adversus spiritum*; vos autem adiuvantes Manicheos deo coaeternae genti tribuere tenebrarum, dum non vultis eam pertinere ad originale peccatum et in dei paradiso audetis insuper collocare, evidentissimis documentis et divinae auctoritatis et sobriae rationis ostendimus.

213. *IUL.* Nec alia apud vos argumenta esse pro traduce, quam quae Manicheus tribuisset, ostendi.

AUG. Non esse Ambrosium Manicheum, qui fidei catholicae invictissimus et Manicheos prostravit et vos, qui dixit discordiam carnis et spiritus, ubi per tuam susceptam caro concupiscit adversus spiritum, per primi hominis praevaricationem in nostram vertisse naturam, etiam testimonio

---

211, 5 sq. *cf.* Sirach 40, 1
212, 6 Gal. 5, 17
213, 3 sqq. *cf.* Ambr. Luc. 7, 141

---

211 *C G T K M*
212 *C G T M* **2** creatorem *C* **5** esse docet *Migne* **7** autem] *om. M Migne, del. T mp.*
213 *C G T M* **4** inuictissimis *C* **6 sq.** praeuaricationis *C*

tui principis eundem laudantis episcopum convictus atque contortus cogeris confiteri.

214. *IUL.* Te autem liberi arbitrii negatorem et dei, nascentium conditoris, sententiae tuae discussione patefeci.

AUG. Me non esse liberi arbitrii, quod tu extollendo praecipitas, negatorem, sed potius defensorem dei gratiam confitendo, quod arbitrium tu decipis in tua virtute fidendo, innumerabilia testimonia sacra proclamant; nosque non negare deum nascentium conditorem, sed vos negare deum nascentium salvatorem ea, quae utrique diximus, legentibus indicabunt.

215. *IUL.* Malam autem a vobis pronuntiari naturam eius sententiae, quam tu uno verbo conclusurum te promiseras, explicatione convici.

AUG. Naturam humanam non malum esse, sed ei malum inesse monstravi unum horum docens per eiusdem naturae substantiam et eius substantiae conditorem deum, alterum per eiusdem naturae miseriam et ab eadem miseria salvatorem deum. Te autem ratiocinationem meam non potuisse dissolvere, etsi non tibi respondissem, lector posset diligens et intelligens invenire.

216. *IUL.* Atque ideo etiam tardissimis ad intellegendum vel tuo favore deceptis liquere confido te Manichei solum aversari nomen, ceterum ex omni fide cum cunctis traducis sectatoribus non minus spurcis quam stolidis eius inhaerere dogmatibus.

AUG. (1) Aliud et contra est omnino quam putas, quod liquere etiam tardissimis dicis. Illud namque potius etiam tardissimis liquet, si legendis utriusque nostrum scriptis

---

213, 8 Pel. lib. arb. 3; *cf.* grat. Chr. 47

---

214 *C G T M* **6** sacra testimonia *Migne*

215 *C G T K M* **2** uerbo uno *K* **3** explicatio *C* conuinci *C T ac. M* **5** inesse] esse *C* **6** eius] eiusdem *K* **7** miseriam *C* **9** tibi non *K*

216 *C G T K M* **3** aduersari *G* omni] omnino *C G* **6** contra quam putas est omnino *K*

intentam curam non graventur impendere, me demonstrasse non solum, quod ego sim Manicheorum inimicus errori eorumque nefaria dogmata deo veritatis opitulante subverterim, sed etiam, quod vos Manicheorum tantum adiuvetis insaniam, ut se omnino gloriarentur invictos, nisi catholica fide, quam deo miserante defendimus, non per vos vel a vobis, sed vobiscum potius vincerentur; (2) te autem ideo me unum elegisse, cui Manicheorum nomine et crimine, quanto crebrius, tanto convitiareris odiosius, quia eo modo putasti catholicam, quae vos arguit, fundatissimam fidem et clarorum atque sanctorum defensorum eius notissimam multitudinem, qui ea, quae didicimus et docemus, didicerunt atque docuerunt, sine invidia te posse destruere horrore nefandi nominis, non obiecti criminis veritate. *Sed firmum fundamentum dei stat: novit enim dominus qui sunt eius.* Verba vero libri mei, quae tibi quasi refellenda proposueras, quomodo quibusdam paucissimis quasi ad speciem pugnae qualiscumque temptatis, multo plura cetera diffusa atque interfusa tua nebulosa loquacitate vitaveris, interim, quia longum est hic ostendere, ut per se ipsum advertat et inveniat, dimitto lectori.

216, 22 2 Tim. 2, 19

216, 10 sim] sum *K* **11** nefariam *C* opitulando *C* **15** uinceretur *C* **19** notissima *C* **20** et *om. C* **27** loquacitates *C* hic] his *C* **28** Explicit liber tertius (*add.* contra iulianum hereticum pelagianum *T*) *G T K M*

353783
BR
65
A5
1887
v.8:4:1

Augustinus, A.
Opera

BR
65
A5
1887
v.8:4:1

353783

GRADUATE THEOLOGICAL UNION LIBRARY
BERKELEY, CA 94709

GTU Library
BR65 .A5 1887 v.
Augustine/Sancti Aureli Augustini Opera
G
3 2400 00187 4233

Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum

editum consilio et impensis Academiae Scientiarum Austriacae

Vol. 66/2: **Hegesippi** qui dicitur Historiae libri V. Pars posterior: Praefationem Caroli Mras et indices Vincentii Ussani continens. 1960 (L. 204pp.)

[1]) Vol. 71: **Cassiodorus-Epiphanius.** Historia ecclesiastica tripartita. Historiae ecclesiasticae ex Socrate Sozomeno et Theodorito in unum collectae et nuper de Graeco in Latinum translatae libri numero duodecim. Rec. W. Jacob. Ed. R. Hanslik. 1952 (XX. 766pp.)

Vol. 72: **Arator.** De actibus apostolorum. Rec. A. P. McKinlay. 1951 (LXIV. 363pp.)

Vol. 73: **Ambrosius.** Opera. Pars VII: Explanatio symboli. De sacramentis. De mysteriis. De paenitentia. De excessu fratris. De obitu Valentiniani. De obitu Theodosii. Rec. P. O. Faller. 1955 (XVIII. 125*. 443pp.)

Vol. 74: **Augustinus.** Opera. Sect. VI, Pars III: De libero arbitrio libri tres. Rec. G. M. Green. 1956 (XXII. 164pp.)

[1]) Vol. 75: **Benedicti Regula.** Rec. R. Hanslik. 1960 (LXXV. 376pp.)

Vol. 76: **Tertullianus.** Opera. Pars IV: Ad martyras. Ad Scapulam. De fuga in persecutione. De monogamia. De virginibus velandis. De pallio. Opera Aemilii Kroymann usus ed. V. Bulhart. — De paenitentia. Ed. Ph. Borleffs. 1957 (LIX. 170pp.)

Vol. 77: **Augustinus.** Opera. Sect. VI, Pars IV: De magistro. Rec. et praefatus est G. Weigel. — Pars V: De vera religione. Rec. et praefatus est G. M. Green. 1961 (LX. 140pp.)

Vol. 78: **Ambrosius.** Opera. Pars VIII: De fide libri V (Ad Gratianum Augustum). Rec. P. O. Faller. 1962 (XV. 60*. 331pp.)

Vol. 79: **Ambrosius.** Opera. Pars IX: De spiritu sancto libri III cum Epistula Gratiani Augusti. De incarnationis dominicae sacramento liber I. Rec. P. O. Faller. 1964 (XVIII. 69*. 344pp.)

Vol. 80: **Augustinus.** Opera. Sect. VI, Pars VI: De doctrina christiana libri IV. Rec. et praefatus est G. M. Green. 1963 (XXIX. 205pp.)

Vol. 81/1: **Ambrosiastri** qui dicitur Commentarius in epistulas Paulinas. Pars I: In epistulam ad Romanos. Rec. H. J. Vogels. 1966 (LVI. 503pp.)

Vol. 81/2: **Ambrosiastri** qui dicitur Commentarius in epistulas Paulinas. Pars II: In epistulas ad Corinthios. Rec. H. J. Vogels. 1968 (VIII. 320pp.)

Vol. 81/3: **Ambrosiastri** qui dicitur Commentarius in epistulas Paulinas. Pars III. Rec. H. J. Vogels. 1969 (VII. 408pp.)

Vol. 82/1: **Ambrosius.** Opera. Pars X: Epistulae et acta. Tom. I: Epistularum libri I—VI. Rec. P. O. Faller. 1968 (V. 241pp.)

Vol. 83/1: **Marius Victorinus.** Opera theologica. Ed. P. Henry—P. Hadot. 1971 (XLII. 305pp.)

Vol. 84: **Augustinus.** Opera. Sect. IV, Pars I: Expositio quarundam propositionum ex epistula ad Romanos. Expositio in epistulam ad Galatas. Expositio ad Romanos inchoata. Ed. J. Divjak. 1971 (XXXIII. 258pp.)

Vol. 85/1: **Augustinus.** Opera. Sect. VIII, Pars IV: Contra Iulianum opus imperfectum. Tom. I: Libri I—III. Ed., post E. Kalinka, M. Zelzer. 1974 (XLIV. 506 pp.)

Praeparantur:

Vol. 82/2: **Ambrosius.** Opera. Pars X: Epistulae et Acta. Tom. II: Epistularum libri VII—X. Acta. Rec. P. O. Faller

Vol. 85/2: **Augustinus.** Opera. Sect. VIII, Pars IV: Contra Iulianum opus imperfectum. Tom. II: Libri IV—VI. Ed., post E. Kalinka, M. Zelzer

Vol. 86: **Boethius.** Opuscula sacra. Ed. E. K. Rand

---

[1]) Hoc tempore exhaustum est.